LOGICÆ LIBRI QVINQUE,

De { PRÆDICABILIBUS. PRÆDICAMENTIS. SYLLOGISMO, ejusq; speciebus, { Demonstrativo. Probabili. }

Una cum Appendice de Syllogismo Sophistico.

I. Sneyd

Huc accessit INTRODUCTIO in

METAPHYSICAM,

ET TRACTATUS

DE *PROVIDENTIA* DEI.

AUTHORE

RI. CRACKANTHORPO,

SS. THEOLOGIÆ DOCTORE,

Et Collegii Reginæ Oxon. Socio.

Editio Quarta priori auctior & emendatior.

OXONIÆ:

Typis *L. LICHFIELD*, & *H. HALL*, Acad. Typog.

Impensis *Johannis Williams*, sub signo Coronæ in *Cœmeterio Divi Pauli*, 1677.



VIRO CLARISSIMO, MIHIQUE CHARISSIMO, Magistro *RICHARDO LEVESONO*.

NON es nescius, vir clarissime, *Tractatus aliquot in omnem Logicæ partem à me juvene conscriptos fuisse. Eos ut in lucem ederem, flagitârunt à me sæpissimè multi: Inter omnes te primum habeo: Tu hoc ardenter sitiebas, cùm* Oxoniæ *in* Collegio nostro Reginensi, *illis studiis aliisque optimis disciplinis, non sine magno fructu, operam dares. Cessi tandem tam multorum postulatis, & Tractatus illos, ante complures annos, à me relictos, auctos, & in quinque libros digestos, jamq; editos, velut pignus amoris atque officii erga te mei, tuo nomini dicavi. Meritò etenim tibi à me debentur. Ego à prima penè juventute tot tamq; magnis officiorum generibus, tuis parentibus fratriq; tuo, viris honoratissimis, me obstrictum, sic apertè atque ingenue ubique profiteor, ut illud, nisi qui me nescit, nescit nemo. Sed & Collegio nostro commune hoc officium. Nam quod tu opinor per ætatem nescis, de fundis ac fortunis omnibus olim valde periclitabamur. Erant qui illustris illius Collegii ruinæ ita avide inhiabant, ut non spe solùm, eâque (ut illi rebantur) certissima, sed propemodum, ipsa re,* Roberti Eglesfieldi, *pientissimi* Fundatoris *nostri bona omnia, bona Ecclesiæ, ipsique Deo dicata, devorassent. Notum satis, cui illa omnia, ut fisco debita (& certe debebantur,) ex Principis donatione in prædam cesserant. Nec quidquam ei tum in mora, nisi Judicis sententia. In illis angustiis, Mr.* Henr. Robinsonus, *postea Carleolensis Episcopus, tum Collegio præfuit; vir probitate ac prudentia singulari. Inter alios felicis memoriæ viros, duorum ille opem atque operam magnopere imploravit, eademq; felicissime usus est. Eorum unus, nunquam mihi sine honore nominandus,*

 fuit

fuit dignissimus Pater tuus, *Collegii olim nostri alumnus; Cui & ille Tutor, qui jam tutelam ab eo postulabat. Alter patris tui levir, mihi nunc ex conjugio avunculus charissimus, Mr.* Rob. Honiwoodus, *vir omninò qualis pater tuus, pietate ac prudentia spectabilis: primogenitus ex trecentis sexaginta, & plus eo, liberis, quos ipsius piissima mater, licet unico viro nupta, ex se, dum in vivis esset, prognatos ac propagatos numerare, atque conspicere potuit. Uterque eorum summa gratia apud D.* Rogerum Manwoodum, *Capitalem Scaccharii Baronem, & tum in ea causa Judicem (socer ille utrique fuit) pollebat. Tam fidam igitur illi, tam piam ac felicem operam apud eum assidue impendebant, ut maluerit is gravem* Serenissimæ Reginæ *offensam irámque subire, quàm præfestinata sententia, æternum tam nobili Collegio exitium afferre. Sententia igitur diu comperendinata, & Principis mente sensim in mitiorem ac longè beatiorem partem inflexa, factum tandem est, ut &* Serenissima Regina *diploma suum revocaret: & Parliamento non diu post evocato, Collegio patrimonium suum sic firmatum est, ut Collegium illud quod alias nullum nunc habuissemus, non sospes modo atque incolume, sed florens ac beatum exinde perstiterit. Si hoc ego literarium (leviusculum sit licet) munus, tam benefici parentis filio, amoris simul atque officii ergo, etiam & ipsius Collegii vice atque nomine, dicavero, nemo (sat scio) jure, & omninò nemo, nisi qui* Ingratus *(id est, omnium pessimus,) audire vult, reprehendat. Sed & alia mihi adhuc causa, eaque suprema, ab avo tuo materno* D. Gualtero Mildmeyo, *honoratissimo viro, pietate, ac prudentia nulli sua ætate secundo. Certe enim* Mildmeyi *nomen ut nardus & unguentum suavissimum ubique in Ecclesia Dei diffusum; imò & in orbe universo, literario præsertim; in quo tot sunt tamque illustria piissimi illius animi monumenta, ut Musis omnibus exosum esse oporteat, cui non illius mentio honorifica. Beatam dicent illius memoriam boni omnes, Academici omnes,* Emanuelenses *imprimis: qui (scio) mihi ab* Oxoniâ *oleastro non succensebunt, quod in sui Fundatoris laudes tam avide ac libenter prorumpam, tamq; profusus sim. Publicum ille* Bonum *fuit, publicum & hoc officium. Quin & ipse summa cum humanitate, in florentissimam illorum Academiam velut* Oleam *insitus, & particeps pinguedinis illius factus, vere Oleaster sim & dicar, si parcus in ullius encomiis, qui utrivis Oleæ bene esse vult ac beate.* Mildmeyus *modò quis sit, Tros, Tyriusve fuit, nullo discrimine habebo. Et volui sanè, vir clarissime, hæc tam illustria* Patris, Avique *tui, exemplaria, tibi ante oculos ponere. Virtus tibi adhuc fere in herba est; Segetem & uberem messem expectant omnes. Hæc verò stimuli tibi ad virtutem, & calcaria esse debent. Premito pede fausto ac stabili illorum vestigia: eandem cum illis pietatis, prudentiæ, honoris, probitatis, omnisq; virtutis semitam seriò atque [illegible] calcato (sic te facturum confidimus omnes) eris*

Patria

Patria, Reipublicæ, Ecclesia, non ornamento solùm; sed præsidio, & quod caput est, Hâc itur ad astra. *Macte igitur & animo & virtute sis, &*

——Pater Æneas, & avunculus excitet Hector.

Te nunc ad extremum rogo, ut hoc qualecunq; sit, quod tibi dicavi, benigne ab eo accipias, qui est, eritq;

Dignitatis tuæ Studiosissimus

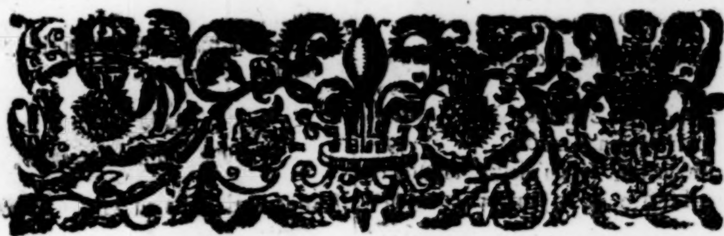
RI. CRACKANTHORPIUS.

Ex tuâ inter Trinobantes
Notléâ nigrâ. Kalend.
Augusti. 1622.

INDEX.

INDEX CAPITUM.

LIBER



INDEX CAPITUM, ET RERUM quæ præcipuè in *Introductione* ad *Metaphysicam* continentur.

PRÆFATIO.

CAP. I.
De Ente in Communi.

CAP. II.
De Ente Infinito, seu Deo.

CAP. III.
De Ente finito in communi.

CAP. IV.
De Accidente.

CAP. V.
De Substantia finita in communi.

CAP. VI.
De Substantia Incompleta.

CAP. VII.
De Substantia Completa.

CAP. VIII.

De Spiritu.

CAP. IX.

De Angelis.

CAP. X.

De Anima Rationali.

Pro-



PROOEMIUM IN *LOGICAM.*

CUM Logicæ Subjectum sit Argumentatio, *libri isti ad Logicam proprie spectant, qui de Argumentatione agunt; isti sunt liber* Perihermenias, *libri* Priorum, Posteriorum & Topicorum.

Quia verò Argumentatio *omnis* ex Vocibus *fit, & Voces sunt* signa Rerum, *ideò ut faciliùs aptiusq; Argumentationes texantur, levis aliqua Rerum ipsarum cognitio præmittenda est. Rerum cognitio quanta Logico necessaria est,* in Prædicamentis *traditur; quem Librum, velut Præfationis loco, suis omnibus libris de Logica præposuit, & meritò,* Aristoteles. Logicus res considerat & quomodo.

Quia verò Logicus considerat Res, non nude & simpliciter ut in se sunt, sed ut sub Notionibus quibusdam secundis, seu Vocibus Artis Logicæ comprehenduntur, *prout nimirum sunt aut Individua, aut Genera, aut Species, aut similiter; ideò necesse erat Tractatui de Prædicamentis* ubi Res considerantur, *præponi Tractatum aliquem de* Notionibus illis secundis *quas Logicus Rebus accommodat. Is est hic, quem jam damus* de Prædicabilibus.

Sed cur Arist. *istum Tractatum omisit, si necessarius sit? Respondeo, Non penitus omisit, sed quantum ipsi visum erat commodum, sub nomine* Univocorum & Denominativorum, *aliisq;* Anteprædicamentis *complexus est. Quia vero illa Tractatio brevis valde erat, (ideoq; obscura) idcirco &* Arist. *ipse plura adjecit de* Prædicabilibus, *lib.* 1. *Top. & alii libellum illum* Porphyrii *(quem doctissimum Philosophorum vocat* Aug. lib. 19. de Civit. Dei, cap. 22.) *in quo* Prædicabilia *fusiùs explicantur,* Aristotelis *Tractatui de* Prædicamentis *præfigendum censuerunt.* Dub. Sol.

Ex illo Porphyrii *libello non pauca nos colligenda duximus; etiamsi &* *Librum, & illius Authorem (quem infensissimum Christiani nominis & fidei hostem fuisse, testatur* Aug. lib. illo & cap. citato) *execraturos nos profiteamur, nisi* Porphyrium *in exilio (in quod justissimo* Constantini Magni *edicto, propter fidei oppugnationem, ejectus erat) sententiam suam mutâsse, & palinodiam cecinisse,* Hieron. in suo Chronico, ad an. 332. *aliiq́; testarentur. Sed rem ipsam jam aggrediamur.*

LIBER

LIBER PRIMUS DE PRÆDICABILIBUS.

CAP. I.

De Prædicabili seu Universali in genere.



RIMUS hic Liber est *de Prædicabilibus*, seu *Universalibus*: idem enim hæ duæ voces significant. De Universali autem agendum est, *Primò in genere*, ubi quid omni Universali communiter convenit, declaratur. *Secundò in specie*, ubi quid singulorum proprium est, explicatur. De Universali in genere duo declaranda sunt. *Primò, quid sit. Secundò, quæ sint illius proprietates.* Ut *quid sit* Universale intelligatur, animadvertendum est, Omne Ens esse, vel Individuum, vel Universale, ut *Arist.* in prima divisione Antepræd. docet: atque ita, quodcunque Ens prædicatur, vel prædicatur de Uno tantum, & tum est *Individuum*; vel de pluribus, & tum est *Universale*. Ex quo utrumque facilè definiri potest.

Individuum est Ens quod de uno tantùm prædicari aptum est, ut *Socrates*, hoc animal, hæc linea, hæc albedo. Ista enim de nullo alio prædicantur, sed de seipsis tantùm, idque *Identicè* (ut loquuntur Logici, sic ut idem de seipso prædicetur) *non autem ordinatè*, ut cùm prædicatum est vel superius, vel æquale subjecto, sed ab eo distinctum. Diciturque Individuum, quia in plura de quibus ordinatè dicitur, non potest dividi. *Individuum quid.*

Si dicas, Individuum prædicari de omnibus Individuis, cùm unumquodq; eorum Individuum dici possit: Itidem, Johannem prædicari de hoc & illo Johanne. Responsio facilis est. Vox hæc artis, *aut hæc secunda Notio Individuum*, itemque hoc *nomen Johannes* de pluribus prædicantur: prior ut appellatio Notionalis seu Intentionalis, secunda ut appellatio æquivoca: Sed *Res illæ quibus hæc nomina tribuuntur*, ut ille homo qui vocatur Johannes, aut hæc albedo quæ vocatur Individuum, res inquam istæ de nullo nisi de seipsis solis dicuntur. *Dub.* *Sol.*

Universale est Ens quod de pluribus prædicari aptum est, ut homo, animal, linea, albedo. In quâ definitione duæ particulæ observandæ sunt. Prior quòd *Universale est Ens*, id est Res quæ verè vel est essentia, vel essentiam habet. Quare quod non est tale Ens, id Universale dici nec debet nec potest. Atq; hinc multa excluduntur ab Universalium numero. *Universale quid.*

1. Omnia *fictitia*, ut Chimæra, Centaurus; & similia.
2. Omnia *negantia*, ut non homo, non lapis.
3. Omnia *privativa*, ut tenebræ, cæcitas, silentium. Hujusmodi enim non notant Rem sed carentiam Rei; nec aliquid subjectis illis de quibus dicuntur, in esse, sed deesse significant.
4. Omnia *æquivoca*, seu voces æquivocæ, quæ res diversas æquivocè connotant, ut Canis, prout est vox communis sideri cœlesti & animali latrabili. Vox enim ista solùm communis est, non res ulla per istam vocem significata.
5. Omnia *Complexa re*, quæ res diversas significant, ut Homo doctus, nam talia non sunt *Ens*, sed *Entia*; & duas diversas res, non unam significant.

Dices, Multa ex his de pluribus prædicari: ut homo doctus de *Socrate* & *Platone*: cæcus de *Homero* & *Appio*. Ideo Universalia esse, cùm de pluribus verè prædicentur. Respondeo *Dub.*

Sol. spondeo, Si Prædicabile aut Universale sumatur in *amplissima significatione* pro omni eo quod quoquo modo de multis dicitur, tum ista in hoc sensu Prædicabilia aut Universalia dici possunt: Sed si sumatur *propriè*, *ut in hoc tractatu sumendum est*, pro eo quod cùm sit Ens, de pluribus prædicari possit, tum nihil eorum quæ exclusimus Universale dici potest, quia in omnibus, prior hæc particula deest, quod non sint Ens.

Altera particula est, quòd Universale *aptum natum sit de pluribus prædicari*: & prædicatur *vel actu vel potentia*, & per hanc differt Universale ab Individuo: quia etsi Individua omnia sint Entia, nullum tamen eorum vel actu vel potentiâ de pluribus prædicari potest.

Quid sit Universale dictum est. Proprietatum loco observentur hæ tres Regulæ.

Proprietates universalis.

1. *Omnia Universalia existunt in suis Individuis, & gratiâ ipsorum, sic, ut neque existant sine Individuis suis, neque extra ea.* Nec enim est, aut esse potest Homo extra omnes particulares homines. Sed natura humana in quantum existit, & per Individuantes conditiones *Hic* & *Nunc*, restringitur, est Individuum: in quantum verò abstrahitur mente ab existentia, & ab Individuantibus illis conditionibus, est Universale: quod idem de omni alio Universali dicendum est.

2. *Universalia nullo sensu percipi possunt, sed solo intellectu. Sensus enim*, ut docet *Arist.* 1. demonst. c. 15. & l. 2. de Anima, c. 5. *nihil percipit nisi singularia*: Intellectus verò & singularia percipit, & in ipsis (abstrahendo ab eis Individuantes proprietates quæ existentiam consequuntur) Universalia ipsa intuetur & discernit.

3. *Universalia ex sese nec oriri possunt, nec interire, gratiâ verò singularium & oriuntur & intereunt.* Cùm igitur Individua omnia præter Deum à Deo condita sint, & ortum ac initium habuerint, etiam Universalia omnia cum iis ortum habuerunt. *Æterna quidem fuisse, & Mundum & Universalia omnia, & quædam Individua, putavit* Arist. ut clarissimum est ex l. 8. Phys. c. 1. & seq. Sed hîc locum habet id, quod ipse de Platone dixisse perhibetur, seu potiùs colligitur, ex lib. 1. Ethic. c. 6. *Amicus Plato, sed maximè omnium amica veritas.* Et quidem in Philosophicis, authoritati *Aristotelis* plurimum tribuendum est, nisi constet (quod hic certè constat) eum, aut Sacris Literis, aut evidenti experientiæ contradicere.

Atque hæc de Universalia in genere dicta sint.

CAP. II.

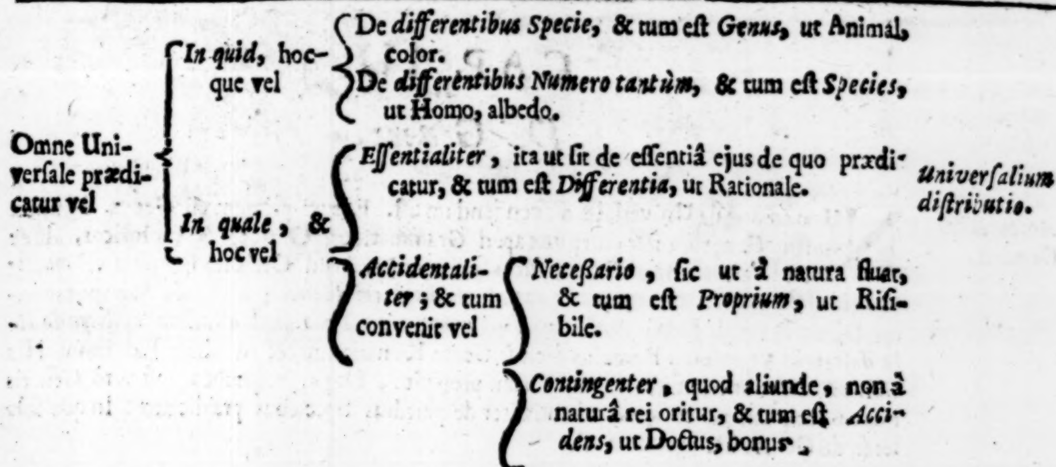
De Numero Universalium.

Sequitur nunc consideratio Universalium in specie: priusquam verò ad singulorum tractationem descendamus, de Numero eorum pauca dicenda sunt.

Universalia quinque.

Universalia sunt Numero quinque; nec plura, nec pauciora. Nempe, *Genus, Species, Differentia, Proprium, & Accidens.* Nam quod nonnulli Proprium & Accidens è Prædicabilium numero expungenda contendunt, ut *Keck.* lib. 1. Log. cap. 3. pag. 45. & cap. 6. pag. 81. novitatem sapit non veritatem. Non esse plura certum est, cum nullum Ens sit præter Individuum, quod non in aliquo horum quinque contineatur. Non esse pauciora liquet, quia unumquodque horum diverso modo prædicatur, & ex diversitate prædicandi oritur diversitas Prædicabilium. Ea verò diversa prædicandi ratio in subjecta Synopsi facilè perspicitur.

Omne


Omne Universale prædicatur vel
In quid, hocque vel
De *differentibus Specie*, & tum est *Genus*, ut Animal, color.
De *differentibus Numero tantùm*, & tum est *Species*, ut Homo, albedo.
In quale, & hoc vel
Essentialiter, ita ut sit de essentiâ ejus de quo prædicatur, & tum est *Differentia*, ut Rationale.
Accidentaliter; & tum convenit vel
Necessario, sic ut à natura fluat, & tum est *Proprium*, ut Risibile.
Contingenter, quod aliunde, non à naturâ rei oritur, & tum est *Accidens*, ut Doctus, bonus.

Universalium distributio.

At sunt decem Prædicamenta, & in omni Prædicamento sunt multa Universalia, ergo necesse est multò plura esse Universalia quam quinque. Respondeo, Sicut Grammatici dicunt esse octo partes orationis, non quia plures voces non sint quàm octo (sunt enim infinitæ) sed quia hæc sunt octo classes, ad quarum unam, unaquæque pars orationis seu dictio referri potest & debet; Ita planè Logici docent esse quinque Universalia, id est, Quinque Universalium classes, ad quarum unam omnes res Universales (quæ infinitæ sunt) referri debent. *Dub.* *Sol.*

Vel sic responde:

Universalia sumuntur dupliciter,
Intentionaliter, pro illis secundis Intentionibus aut vocibus artis, sub quibus rès ipsæ quæ Universales sunt comprehenduntur; & sic sunt solùm quinque.
Realiter, pro rebus ipsis quæ sub illis secundis intentionibus comprehenduntur, & sic sunt infinita Universalia, quæ omnia ad hæc quinque revocantur.

Illa major difficultas est, quòd *Arist.* 1. Topic. cap. 4. nu. 2. dicit, *omnem propositionem*, id est, omne prædicatum cujusque propositionis, aut *Genus declarare, aut Proprium, aut Accidens.* Quibus cap. 8. ejusdem libri addit *Definitionem.* Certum est autem omne Prædicabile aut Universale esse *prædicatum in propositione.* Erunt igitur tantùm tria, aut ad summum 4. Prædicabilia, & ex eorum numero delenda erunt species & Differentia. Respondeo, Universalia aliter considerari in Topicis, aliter in tractatu de Prædicabilibus. Hìc considerantur juxta *modum prædicandi*, illic juxta *modum arguendi*; & quia quinque sunt diversi modi prædicandi de alio, ideo hic quinque ponenda sunt Prædicabilia, ut antè dictum est, non plura, non pauciora. Nam definitio, cùm non sit simplex sed complexum quid, non est Ens, sed entia duo, ideoque nec Universale. Si verò spectes modum arguendi, tum vel ad tria, vel ad quatuor reduci omnia possunt. Nam idem prorsus est arguendi modus à Specie ad Individua, qui est à Genere ad Species, ideò Species ad locum Generis pertinet. Differentia autem generica eandem rationem arguendi habet, quam Genus, ideo ad Genus refertur: Specifica autem eandem planè quam Definitio, & ideo ad Definitionis locum spectat. Utrumque autem tam Definitio quàm Differentia specifica, Proprium dici potest, ut *Arist.* c. 8. illius libri docet. Sunt enim utraque propria, sed essentialia; Proprium autem accidentale distinctum locum Topicum ab utroque facit. Ita Prædicata Topica vel tria vel quatuor dici possunt, Prædicabilia verò & Universalia sunt quinque. *Dub.* *Sol.*

Ac de Numero Universalium hæc dicta sint.

CAP. III.

De Genere.

Acceptiones Generis.

NUnc ad singula Universalia descendendum est. Eorum primum est Genus. Nomen autem Generis aliter usurpatur apud Grammaticos, Oratores & Historicos, aliter apud Logicos. Apud Grammaticos sexum notat. Apud Oratores significat vel *multitudinem aliquam hominum qui ab uno aliquo originem ducunt*; quo sensu Romani dicuntur Genus Romuli, Judæi Abrahami: vel *unum illum à quo quasi à radice multitudo illa descendit*; quo sensu Romulus dicitur Genus Romanorum, & Abraham Judæorum. Has Generis acceptiones, ut alienas ab ipsorum proposito, Logici respuunt: ipsi verò Generis nomen accipiunt pro eo quod essentialiter de pluribus Speciebus prædicatur: In quo solo sensu de Genere hic agendum est.

De Genere tria cognoscenda sunt. { 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ ejus sunt proprietates.

Generis sunt duæ definitiones. Prior & vulgaris est hæc:

Prior Generis definitio.

Genus est Universale quod prædicatur (actu vel aptitudine) *de differentibus Specie in Quid*: ut Animal de homine & bruto: Color de albedine & nigredine.

Hujus definitionis tres sunt particulæ. Per primam [*Universale*] excluduntur omnia Individua. Per secundam [*prædicatur de differentibus Specie*] excluditur Species. Per tertiam [*in Quid*] excluduntur Differentia, Proprium & Accidens.

Cæterùm posteriores duæ particulæ fusiùs explicandæ sunt, ut rectè intelligatur, quid sit *differre Specie*, & quid sit *prædicari in quid*.

Differre quot modis dicuntur res.

Differunt alia ab aliis tripliciter: {
- *Genere*, quæ *vel sunt diversa Genera* (ut Substantia & Qualitas) *vel ponuntur sub diversis Generibus*, ut Homo & Quercus, Animal & Color.
- *Specie*, quæ *vel sunt diversæ Species*, ut Homo & Equus; *vel ponuntur sub diversis Speciebus*, ut Socrates & Bucephalus.
- *Numero tantum*, quæ *nec Genere, nec Specie differunt, sed solùm particulari sua Natura & Accidentibus*, ut Socrates & Plato, & omnia Individua ejusdem infimæ Speciei.

Pari modo, res etiam dicuntur *eadem*; nam *Quot modis dicitur unum oppositorum, tot modis dicitur & Alterum.*

Eadem aliqua dicuntur tripliciter.

Eadem aliqua dicuntur tripliciter: {
- *Genere*, quæ *sub eodem Genere continentur*, ut Corpus & Spiritus, Color & Virtus.
- *Specie*, quæ *sub eadem Specie infima ponuntur*, ut duo homines, duæ albedines.
- *Numero*, quæ *Re, Natura, & Essentia sunt omnino eadem*, ut Aristoteles, & Philosophorum princeps. Nam nullæ duæ distinctæ Res eædem Numero esse possunt, ut clarè docet *Arist.* 1. Topic. ca. 7. juxta Pacium.

Ex his nunc liquet omne Genus prædicari tam de pluribus Speciebus, quàm de Individuis differentibus Specie, ut Animal de Homine & Bruto, itemque de omnibus Individuis tam Hominis quàm Bruti.

Si autem quæratur an Genus prædicetur de Individuis mediatè vel immediatè, distinguendum est de Individuis.

Alia sunt *completa in infima Specie*, ut hic Homo, hic Equus; & de his Genus nunquam

quam prædicatur immediatè, sed prius de ipsorum Speciebus, & illis mediantibus, de istis Individuis.

Alia sunt *incompleta in Specie infima, etsi completa sint in Genere*: ut hoc Animal, nihil aliud addendo, est Individuum Animalis, sed nec Hominis nec Bruti, id quod in Embryone actu evenit. Sic hæc Substantia (nihil cogitando utrum corporea sit vel incorporea) est Individuum Substantiæ quæ est summum Genus. Et de his Individuis incompletis in Specie, sed completis in Genere, Genera immediatè prædicantur. Tam enim verè hæc Substantia est Individuum Substantiæ, & hoc Corpus Corporis, quàm hic Homo Hominis: & omnia Genera, sua propria & immediata Individua habent incompleta, nulla autem Genera habent ullum Individuum completum in Specie sibi immediatum. *Genus an prædicetur immediatè de Individuis.*

Sed quomodo Genus prædicatur vel de Speciebus vel de Individuis, cùm non possimus vere dicere Species est Genus, aut Individuum est Genus, Illud autem dicitur *prædicari de alio quod est prædicatum in propositione, in qua alterum est subjectum.* *Dub.*

Genus Intentionaliter sumptum, non prædicatur de Specie Intentionaliter acceptâ; sed Res illæ quæ sub Intentione hac Generis continentur, de rebus quæ Species sunt prædicantur, ut Homo est Animal: Quod idem in omnibus secundis Intentionibus similiter fit. Logici ita & aptè exprimunt. *Sol.*

Prædicatio est duplex:
- *Exercita, ubi veritas ipsa prædicationis exercetur*, & hoc semper ac solùm fit in rebus per voces secundæ Intentionis significatas, ut, Socrates est Animal
- *Signata, Quando illa quæ prædicari dicuntur de alio, signa sunt rerum, in quibus & non in ipsis signis prædicatio illa est exercenda.* Sic Genus dicitur prædicari de Specie aut de Individuo.

Hæc de priori particula, sequitur secunda, quæ ut intelligatur, advertenda est hæc distinctio.

Ea quæ dicuntur de alio, vel prædicantur.
- *In Quid, ea nimirum per quæ aptè respondetur ad quæstionem factam de aliquo per quid est?* ut, Quid est homo aptè respondere licet, Est Animal. Quid est Socrates? Est Homo. *Prædicari in Quid.*
- *In Quale, ea nimirũ per quæ aptè respondetur ad quæstionem quomodocunque factam per Quale est?* ut, Quale Animal est Homo? rectè respondeas, est Rationale. Qualis Homo est Socrates? Doctus, sapiens. *In Quale.*

Hinc jam liquet Genus prædicari in Quid. Omnia enim quæcunque ad Quidditatem, & Essentiam alicujus rei pertinent, ea in Quid prædicantur, quia Quidditatem rei notant. Genus autem *Quidditatis* pars una est.

Altera definitio Generis, quæ minùs quidem est usitata, sed non minùs cognitu necessaria, est hæc. *Genus est Universale quod de suis Speciebus & Individuis prædicatur essentialiter, estque ea pars essentiæ eorum quæ per differentiam restringitur ad Speciem, quæque materia rei est, aut materiæ respondet.* *Secunda Generis definitio.*

In qua definitione ditæ particulæ explicandæ sunt; prior, quid sit *prædicari essentialiter.* De quo observetur hæc distinctio.

Eorum quæ de aliis dicuntur, alia prædicantur
- *Essentialiter*, ea nempe quæ sunt de *natura, essentia, quidditate*, aut *intrinseca ratione* ejus, de quo prædicantur, quæque illud *constituunt*; sic ut sine illis *nec esse*, nec in *essentia sua vel cogitari* possint: Hoc modo omnia Genera, Species & Differentiæ prædicantur de omnibus, de quibus dicuntur. *Prædicari Essentialiter quid.*
- *Accidentaliter*, ea nempe omnia quæ *non sunt de essentia ejus de quo*

dicantur sed rei jam constitutæ accidunt aut adveniunt, ita ut sine illis subjectum de quo prædicantur, vel *actu existere* possit, vel *mente saltem in suâ essentiâ concipi*. Ita omnia Propria & Accidentia de suis subjectis prædicantur.

Genus est idem re cum Materia.

Posterior particula est hæc, Quod *Genus in iis quæ habent Materiam est idem re planè cum Materiâ, in aliis verò respondet Materiæ*. Hoc duplici ratione liquere potest. Primò sic: Sumatur, exempli gratiâ, homo: certum est Materiam & Formam Hominis esse partes ejus essentiales: quòd si Genus Hominis (*Animal*) & Differentia (*Rationale*) non sint re eadem cum *Materiâ* & *Formâ* Hominis, tum Homo constabit ex quatuor re distinctis essentialibus partibus; vel, quod idem valet, habebit duas integras distinctas essentias. At *unius rei est una tantùm essentia*, ut verissimè *Arist.* docet 6. Top. cap. 4. nu. 2. Et illius unius essentiæ non possunt esse plures quàm duæ partes: quare necessariò efficitur Genus Hominis esse *re idem* cum Materiâ, & Differentiam cum Formâ. Quod idem de omnibus aliis substantiis corporeis concludendum est. Altera ratio est hæc: Si Rationale quod est Differentia Logica, esset *Aliud* & *Re diversum* ab Animâ rationali, quæ est Hominis forma physica, tum præter Animam rationalem esset alia pars essentialis constituens propriè Hominem quâ Homo est. Utrum igitur illud aliud, constituit ipsum priùs, an posteriùs, an simul cum Anima rationali? Si prius constituat (vel naturâ, vel tempore) tum Homo erit (naturâ vel tempore) Homo antequam habeat Animam rationalem, id est, antequam sit Homo: nam antequam habeat Animam rationalem non est Homo. Si posterius constituat, tum constituit illud quod jam est constitutum. Et Homo erit Homo (per Animam rationalem) antequam sit constitutus homo, putà per illud posterius constituens. Si constituat simul, tum frustra constituit; nam ad constituendum Hominem qua Homo, sufficit Anima rationalis. Denique, quid illud aliud, *re diversum* ab Anima rationali, sit vel esse possit, quod Hominem qua Homo est, constituat, nec vel dici vel fingi potest: Hoc enim dat ei & nomen & essentiam Hominis. Cùm igitur Differentia Logica sit *idem Re*, cum formâ physicâ in eis quæ formas tales habent, certè & Genus apud Logicos erit *idem Re* planè cum materiâ apud Physicos. Hoc ex *Averroe* & *Aristotele* fusiùs declarat *Zabar.* lib. 2. de Mater. 1. c. 18. Ubi illa verba Averrois citat, approbatque *Materia & Genus sunt idem Re, sed Ratione distinguuntur*. Et ipse sic concludit, *Eadem res est quæ alia ratione vocatur Materia, alia Genus*: & paulò post, *Genus Logicum & Physicum sunt unum Re, duo autem Ratione*.

Genus & Materia differunt Ratione.

Re eadem dixi, non *Ratione*; nam Ratione differunt. Physici enim hanc eandem Rem exprimunt per nomen in abstracto, quasi diceres Animalitatem, aut Rationalitatem, & ideo ipsorum vox non dicitur de composito in recto casu, sed tantùm in obliquo; non enim dicimus, Homo est Materia, aut Anima, sed Homo constat ex Materiâ vel Animalitate & Animâ rationali. Logici autem eandem ipsam Rem exprimunt per nomen in Concreto, quod de composito in recto casu verè prædicatur, ut Homo est Animal, Substantia, aut Rationalis.

Dub. Dices, genus assimilari Materiæ, & Differentiam Formæ, apud *Porphyr.* c. de Differentia nu. 17. Quæ autem similia sunt, Re diversa sunt, nam *Nullum simile est idem*: Cùm omne simile sit suo simili correlatum.

Sol. Respondeo: Omne genus assimilatur Materiæ quæ est in rebus artificialibus, & itidem omnis Differentia Formæ artificiali. Sed genus & Differentia corporum naturalium, omnisque substantiæ completæ, non assimilantur Materiæ & Formæ physicæ, sed eadem Re sunt cum illis.

Dico secundò. Quædam sunt Entia quæ habent genus & Differentiam, sed non Materiam & Formam ex quibus constituantur; qualia sunt omnia accidentia. In his genus ipsorum verè assimilatur Materiæ, & Differentia Formæ. Nam sicut Materia ex se indifferens est ad omnem Formam recipiendam, sic genus ipsorum indifferens est ad quamvis Differentiam: Et sicut Forma restringit Materiam, ita Differentia in istis restringit genus ad certam

tam Speciem: Et ficut ex materiâ & formâ physicâ conjunctis, fit compositum naturale; ita ex Genere & Differentiâ conjunctis fit hæc aut illa Species Accidentium. In quibus autem rebus est Materia & Forma, ex quibus compositum constituitur, ut in Substantiis, in iis Genus & Differentia ipsorum non assimilantur, nec sunt similia Materiæ & Formæ, sed *eadem Re* sunt cum istâ Materiâ & Formâ.

Quid fit Genus diximus: nunc quotuplex fit videamus.

Genus est duplex: { *Generalissimum aut Summum, supra quod nullum est omninò Genus univocum, quodque solum est Genus & nunquam Species*: Et talia sunt Numero decem, nec plura nec pauciora: nempe Substantia, Quantitas, Relatio, Qualitas, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs, & Habitus. *Subalternum quod positum est sub alio Genere, quodque est & Genus & Species, sed diverso respectu; nam est Genus respectu inferiorum Specierum, & est Species respectu superiorum Generum, ut Animal est Genus Hominis & Bruti, Species verò Viventis. Hæc facilè ex subjecto typo intelligi possunt.* } *Genus Generalissimum & Subalternum.*

Substantia.	*Qualitas.*
I	I
Corpus.	*Habitus.*
I	I
Mistum corpus.	*Virtus.*
I	I
Vivens.	*Virtus moralis.*
I	I
Animal.	I
I	I
Homo.	*Fortitudo.*
I	I
Hic & ille Homo.	*Hæc & illa Fortitudo.*

Illud summum est quod est supra omnia alia, quare si Substantia sit summum Genus, erit supra Quantitatem & Qualitatem; si verò sit supra ista, tum illa non erunt summa. Respondeo, Hæc Genera non dicuntur *summa simpliciter, aut respectu omnium aliarum rerum, sed summa in suâ serie & classe.* Sic substantia est supra omnes substantias: Qualitas supra omnes Qualitates, & ita in reliquis. Vel si simpliciter summa appellare velis, dicas esse *Summa negativè*, quia nullum omnino Genus est supra illa; non *Summa affirmativè*, quasi illa sint supra omnia alia Genera. Simile habes in Regibus, quilibet eorum summus est, & rectè dicitur summus in suo regno, non in aliis: vel summus non quidem affirmativè, ita ut sit supra alios omnes homines, sed negativè, ita ut nullus omnino hominum sit supra ipsum, sed solus Deus; Deo secundi sunt, post Deum primi. *Dub.* *Solu.*

Proprietates Generis nunc supersunt; illæ his regulis exprimi possunt.

1. *Omne Genus est superius directè suis Speciebus in serie Prædicamentali.* Patet ex typo præcedente. *Regulæ de Genere.*

2. *Omne Genus est pars essentialis, & causa interna ac constituens omnium suarum Specierum.* Patet tum ex *Arist.* 3. Met. c. 3. ubi Genera omnia vocat *principia suarum Specierum*, principia nempe essentialia & intrinseca: tum ex utrâvis definitione Generis. Quicquid

quid enim de aliquo prædicatur in Quid, illud est de ipsius essentiâ; nam Quidditas est essentia rei: & Quicquid est de essentiâ ullius, est causa ejusdem, illudque constituit essentialiter.

3. *Omne Genus est prius naturâ suis omnibus Speciebus.* Patet ex secundâ; nam omnis causa est prior naturâ causato, & omne constituens constituto.

4. *Omne Genus prædicatur univocè de omnibus suis inferioribus.* Docet hoc expressè Arist. Top. c. 2. nu. 1. Et patet ex secunda, quia quicquid essentialiter de ullo prædicatur, illud etiam univocè dicitur de eodem.

5. *Omne Genus prædicatur æquè seu æqualiter de omnibus suis inferioribus, de nullo autem ipsorum secundum magis & minus.* Ratio est, quia omnia essentialia æqualiter participantur ab iis omnibus quibus conveniunt: ut docet verissimè Arist. c. de Qual. n. 30. & 6. Top. c. 6. n. 17 cujus causam ipse assignat. 8. Metaph. c. 3. Quia *essentia cujusque rei est sicut Numerus*: nam sicut in Numeris, si vel addas Unitatem vel demas, variatur Species Numeri; ita in essentia cujuslibet rei sit, si gradum ullum ei vel addas, vel demas, destruit essentiam.

6. *Etsi idem possit esse Genus & Accidens respectu diversorum*, ut Color est Genus respectu inferiorum suorum, Albedinis & Nigredinis; & est Accidens respectu Parietis, aut subjecti illius cui inhæret; *tamen nullum Genus est Accidens ejus cujus est Genus.* Ratio est, quia respectu illius est de essentiâ.

7. *Nullum Genus prædicatur denominativè, de eo cujus est Genus.* De aliis quorum est Accidens potest Genus denominativè prædicari: patet ex Reg. 4. & expressè idem docet Arist. Top 2. c. 2. n. 1.

CAP. IV.

De Specie.

Speciei acceptiones.

SEcundum Prædicabile est Species: quæ dictio apud Oratores pro externâ formâ & venustate capitur, quo sensu dictum est illud apud Euripidem, Speciem dignam esse quæ imperet: De Specie verò in hoc sensu non agunt Logici, sed ab illis sumitur pro eo Prædicabili quod Generi subjicitur.

De Specie tria declaranda sunt. 1. Quid sit. 2. Quotuplex sit. 3. Quæ ejus Proprietates.

Speciei definitio.

Species ita definitur: *Species est Universale quod subjicitur Generi*: ut Homo, Brutum, Albedo; quia enim Genus & Species inter se referuntur, ideo unum per respectum ad aliud definiri potest.

Duæ verò sunt istius definitionis particulæ: per primam quæ est (Universale) distinguitur ab Individuis: per secundam quæ est [quod Generi subjicitur] distinguitur à Genere, Differentiâ, Proprio & Accidente. Nam etsi quædam Genera (ut Animal, & omnia quæ subalterna sunt) & quædam Propria (ut Risibile, Naturali potentiæ & Qualitati) & quædam Accidentia (ut Albedo, Colori) subjiciantur Generi, tamen in quantum ita subjiciuntur sunt Species, non autem vel Genera, vel Propria, vel Accidentia. Differentiæ autem nullæ subjiciuntur ulli Generi, quia non sunt directè in ullâ serie Prædicamentali.

Dub.
Sol.

Sed quare nulla mentio fit Prædicationis in hac definitione, sed solùm subjectionis: cùm Species in quantum est Prædicabile, per Prædicationem definienda sit potius? Est mentio Prædicationis, licèt non expressa, tamen implicita, cùm Species dicitur Universale; nam eo ipso significatur, quòd de pluribus prædicatur. Et quia hæc definitio communis est tam Speciei infimæ, quàm subalternæ, ideo hic non exprimitur de quibus Species prædicetur, utrum

utrum de differentibus Specie, an de differentibus Numero tantùm. Utrumvis enim rectè dici potest, si respicias utramque Speciem, tam subalternam quàm infimam.

Quid sit Species diximus,
Quotuplex sit nunc declaremus.

Species est duplex:
- *Specialissima vel Infima quæ semper & omni respectu est Species, nec unquam Genus esse potest*, ut Homo, Equus, Albedo.
- *Subalterna vel Media, quæ & Genus & Species diverso respectu dici potest*, Ut Animal, Vivens, Corpus: Nam hæc omnia, respectu suorum Generum superiorum, sunt Species; respectu inferiorum Specierum sunt Genera.

Species Infima & Subalterna.

Species Subalterna definitur, *esse Speciem quæ de pluribus differentibus Specie prædicatur in Quid.* Est enim idem planè cum Genere Subalterno. Et prædicatur non ut Species, sed ut est Genus, licet subjiciatur ut est Species. Quare de hac non est necesse plura dicere. Species infima (quæ semper Speciei nomine intelligenda est, nisi aliquid addatur, ex quo Subalternam intelligi appareat) ita definitur: *Est Species quæ prædicatur solummodò de differentibus Numero tantùm in Quid*; ut homo, albedo, linea.

Species subalterna quid.

Species Infima quid.

In quâ definitione duæ particulæ observandæ sunt & explicandæ. Prior, quòd Species Infima *prædicetur solùm de differentibus Numero tantùm, id est, solùm de Individuis, de nullis autem Speciebus.* Et in hoc differt à Genere, quod prædicatur quidem de differentibus Numero tantùm, sed non tantùm de his prædicatur, verùm etiã de differentibus Speciei.

Dub. Dices, Hominem dici de Homine mare & fœminâ, ea verò videntur differre Specie, cùm unumquodque Universale sit, & prædicetur de differentibus Numero, Ut mas de hoc & illo mare, fœmina de hac & illâ. Adde quòd mas & fœmina plus differunt quàm duo mares; cum ergo duo mares differunt Numero tantùm, efficitur, marem & fœminam differre plus quam numero tantùm, ideoque Specie. *Sol.* Respondeo: Mas & fœmina differunt numero tantùm. Inter ea autem quæ differunt Numero tantùm, quædam plus differunt, quædam minùs, quia quædam differunt pluribus Accidentibus, alia paucioribus; sed quia omnia non aliter quàm Accidentibus essentiæ particulari superadditis differunt, ideo non aliter quàm Numero tantùm differre dicuntur. Mas autem & fœmina sexu differunt; Sexus autem est Accidens, uti color, aut patria, aut stemma. Et quamvis mas dicatur de hoc & illo mare, non est tamen Species, imò nec Universale, sed complexum quid, ut Homo doctus; nam mas, est homo masculini sexus, ideo constat ex Substantiâ & Accidente, ut homo doctus: quare, cùm omne Universale sit unum Ens, & nullum complexum re sit unum Ens, sed multa conjuncta, sequitur hominem marem non esse Universale, nec Speciem; quodque non aliter prædicetur de hoc & illo mare quàm alia complexa, vel quàm homo doctus de hoc & illo homine docto.

Altera particula est, quod *Species prædicetur de Individuis in Quid, id est, ita ut rectè respondeat ad quæstionem factam per Quid est.* Ut, Quid est Socrates? est homo.

Quomodo Species prædicatur in Quid.

Hic verò diligenter observandum est, quod licèt tam Genus de suis Speciebus, quàm Species de suis Individuis dicatur in Quid, non tamen eodem modo utrumque in Quid prædicatur. Nam Genus ita dicitur in Quid, ut notet solummodò unam partem quidditatis aut essentiæ suarum Specierum: Species verò ita dicitur in Quid, ut notet totam quidditatem & essentiam suorum Individuorum. Ex quo fit, ut ad constituendam Speciem necesse sit superaddi Generi novam formam essentialem, quæ sit forma Speciei, eaque realiter & essentialiter distincta est tum à Genere ipso, tum à formâ Generis, ita ut in essentia Generis non sit comprehensa: sic Animali superadditur Rationale ad constituendũ hominẽ: sed ad constituendum Individuum nulla Speciei superadditur nova forma essentialis, quæ sit forma Individui,

dividui, quæque realiter & essentialiter differt à formâ Speciei, & non continetur in essentiâ Speciei. Hoc in exemplo hominis & Socratis demonstrari potest. Nam cum forma hominis sit Anima rationalis, si in Socrate superadderetur nova forma, præter & ultra Animam rationalem, & quæ ab illâ realiter distincta sit, necessariò consequeretur Socratem & unumquemq; hominem habere duas Animas rationales; unam quâ est homo, & aliam illi superadditam per quam fieret hic homo. Certum est enim eum non fieri hunc hominem, nisi per Animam rationalem. Dices, Si res ita sit, tum omnia Individua ejusdem infimæ Speciei totaliter in essentia conveniunt, cùm quæcunque sit essentia unius, sit etiam communis essentia omnium; nam tota essentia Speciei omnibus communis est. Differunt igitur talia Individua non essentialiter, sed solis accidentibus, & Accidens erit principium Individuationis. Respondeo, impossibile est ut Accidens ullum sit principium Individuationis, aut Individui: Nam Accidentium omnium subjecta, sunt ipsa Individua. Subjectum autem Naturâ prius est eo quod ei inhæret, & accidit: ut liquet l. 7. Meta. c. 1. Principium rei, est naturâ prius eo cujus est principium, cùm principium sit causa interna rei. Sed verum principium Individui, id est, proxima causa quare unumquodque Individuum est *indivisum à se, & divisum ab omni alio*, est ipsa *forma particularis* in iis quæ habent formam, in aliis verò quæ formam non habent, est illud quod formæ respondet. Forma enim est, & forma sola, (aut formæ proportionatum) quæ *dat Nomen & Esse cuique composito*; quare Quidditas ab *Arist.* vocatur 2. Phys. c. 3. A formâ igitur particulari habet unumquodque Individuum compositum, ut sit Individuum: id est, *ab hac formâ*, habet ut sit *hoc*. Atque hoc illud ipsum esse, quod per suam Hæccietatem Scotus exprimere volebat; idemque maximè consentaneum veritati esse, abundè declarat *Zabar.* lib. de Constit. Individui.

Dub.

Sol.

Principium Individuationis est forma particularis.

Hinc jam consequitur, Individua omnia non solùm Accidentibus, sed, primò ac principaliter, essentiis suis propriis, & particularibus differre. Atq; hoc unico exemplo fiet clarissimum. Certum est unumquemque hominem habere suam propriam & sibi peculiarem Animam rationalem: Ea verò est cuique essentialis, cùm det esse cuique, nec sine eâ vel concipi ullo modo potest. Per eam igitur essentialiter differt Socrates à Platone aliisque omnibus. Aut si cui ista concedenda non videbuntur, necesse est ut ipse fateatur, vel Animam rationalem Socratis, non esse Socrati essentialem, vel eandem numero animam rationalem quæ est in Socrate esse simul in Platone aliisque omnibus hominibus: Quorum utrumque à veritate alienissimum est. In hanc rem Thomæ verba. part. 1. q. 76. art. 2. dignissima sunt quæ observentur: illic non esse unum omnium hominum Intellectum, ita probat, *Hinc enim*, inquit, *sequeretur, quòd Socrates & Plato essent unus homo, & quòd non distinguantur ab invicem, nisi per hoc, quod est extra essentiam utriusque, & tunc distinctio Socratis à Platone non erit alia, quam hominis tunicati & cappati.* Hæc Aquinas; expressè docens absurdum esse asserere Socratem non differre à Platone essentialiter, aut non aliter eos distingui quàm accidentaliter. Jam perspicuum est, quòd non differunt in essentiâ communi hominis; illa enim utrisque convenit: differunt ergo particularibus suis essentiis, & quia primariò per istas distinguuntur, illa erunt prima & vera principia Individuationis.

Dub.

Sol.

Dices: Si singula Individua habeant diversas essentias, quomodo verum esse potest quod ante diximus: Speciem habere in se totam essentiam Individuorum, & Individua nullam essentiam habere præter illam quam Species ipsorum habet? Speciei enim essentia omnibus communis est, nec possunt Individua ipsius, per illam inter se differre; quare si præter illam nullam aliam habent, tum nullo modo possunt essentiis, aut essentialiter differre. Respondeo, Species habet in se *totam essentiam* quam habent Individua, sed non habet eam *eodem modo* quo habent Individua. Et Individua nullam habent essentiam quam non habet Species, sed habent eam alio modo quàm habet Species. Nam essentia hominis prout nudè consideratur, ut abstrahitur ab existentia *Hic & Nunc*, est essentia Speciei, & constituit *Hominem qua homo est*, non autem qua est hic aut ille homo: Essentia eadem realiter prout existit *Hic & Nunc*, & vestitur Individuantibus conditionibus, est essentia Individui, constituitque non hominem qua est homo, sed qua est *hic aut ille homo*. Et sicut homo, & hic homo, non sunt duo

duo realiter distincti homines, sed natura humana, ut consideratur abstracta ab existentiâ *Hic & Nunc*, vocatur *homo in Universali*; quæ eadem natura humana considerata prout *Hic & Nunc*, vocatur hic homo: Ita Specifica & communis forma aut essentia hominis, & particularis forma aut essentia hujus aut illius hominis, non sunt *Alia & Alia forma*, nec duæ realiter distinctæ formæ aut essentiæ (sic enim fieret ut unusquisque homo haberet duas realiter distinctas formas seu animas rationales, quo nihil absurdius cogitari potest:) sed sunt una & eadem *realiter forma ac essentia*, sed *Alio & Alio modo accepta* & considerata. Nam est particularis forma prout existit *Hic & Nunc*, est communis prout abstrahitur ab existentiâ *Hic & Nunc*. Abstrahitur autem neque per realem separationem ab Individuis, neque per intellectum cogitantem quod ista forma aut essentia non existit in Individuis (nam utraq; harum abstractionum falsa est, cùm essentia illa verè existat in Individuis.) Sed abstrahitur per intellectum cogitantem essentiam illam quæ existit in Individuis, nihil omninò cogitando de existentia ipsius in Individuis; de qua abstractione verissimè dicit *Arist.* lib. 2. Phys. cap. 2. *Abstrahentium non est mendacium.*

Quod autem de Specie Infimâ respectu suorum Individuorum, quæ completa sunt in Specie, jam diximus, Idem etiam de Generibus omnibus respectu suorum Individuorum quæ incompleta sunt dicendum est. Eadem enim est ratio corporis viventis, & animalis, ad hoc corpus, hoc vivens, & hoc animal, quæ est hominis ad hunc hominem. Quare, sicut formæ & essentiæ hominis, non superadditur alia realiter distincta forma aut essentia ad constituendum hunc hominem, ita neque formæ & essentiæ Corporis, Viventis, aut Animalis, superadditur alia realiter distincta forma aut essentia, quâ constituatur hoc corpus, hoc vivens, & hoc animal: sed eædem realiter formæ abstractæ ab existentia *Hic & Nūc*, constituunt corpus, vivens, & animal, quæ prout existunt *Hic & Nunc*, constituunt hoc corpus, hoc vivens, &c.

Atque ex his obscurissimus planè apud *Porph.* locus, cap. 5. num. 17. explicari potest: ubi ait, *Genus esse Totum; Individuum partem; Speciem verò & Totum & Partem, sed Partem Alius, Totum non Alius, sed in Aliis.* Nam eo loco per Totum intelligit solummodò *Totum universale*: per Partem intelligit solummodò *Partem subjectivam.* Sic verò accipiendo Totum, & Partem, sensus est hic, isque verus, quòd Genus est solummodò Totum (nempe Universale) respectu Specierum; nullius autem respectu est pars subjectiva; nam ut subjicitur non est Genus, sed Species. Individuum est solummodò pars (nempe subjectiva) respectu Speciei; nullius autem respectu est Totum Universale, quia infra se nihil habet. Species autem est & *Totum universale*, & *Pars subjectiva*: & utroque modo est Species, tam respectu Individuorum, quorum est Totum, quàm respectu Generis, cujus est Pars. Sed est Pars subjectiva *Alius*, quia Genus & Species *Alia sunt*, & essentiis differunt; cùm ad Speciem constituendam superaddatur nova forma essentialis, quæ non est de essentiâ Generis: est autem Totum non *Alius, sed in Aliis*, quia Individua (quorum respectu Totum est) non sunt Alia à Specie, nec habent aliam essentiam præter illam quam habet Species: sed habent eam alio modo, & ideò dicitur Species esse in illis, *ut in Aliis.* Quem esse genuinum Porphirii sensum facilè intelliget qui locum diligentiùs perpendere velit.

Quid & quotuplex sit Species diximus, Proprietates sequuntur.

1. *Omnis Species subjicitur directè suo Generi in serie Prædicamentali.* Hoc ex typo facilè cognoscitur. *Regulæ de Specie.*

2. *Omnis Species constat ex Genere & Differentiâ tanquam ex partibus essentialibus eam constituentibus.* Nam quia utrumque est pars quidditatis Speciei, utrumque erit pars ejus essentialis, eamque essentialiter constituet. Innuit quoque hoc *Arist.* lib. 2. de Anima c. 1. ubi compositum i. e. speciem ait, ex materia & forma constare.

3. *Omnis Species, & sola Species propriè definiri potest.* Patet hoc, quia Species omnis,

 soláque

solâque, verum Genus & Differentiam habet, & ex his omnis propriè dicta definitio constat, ut ait *Arist.* Lib. 1. Topic. c. 8. n. 2. Alia igitur omnia præter Speciem quæ definiri dicuntur, descriptiones habent potiùs, quàm propriè dictas definitiones.

4. *Omnis Species est posterior naturâ quàm suum Genus & Differentia.* Sequitur ex secundâ, quia omne constitutum est naturâ posterius partibus suis constituentibus, cum hæc causæ sint illius. Omnis autem causa est naturâ prior suo effectu. Lib. 1. Demonst. cap. 2.

5. *Omnis Species est naturâ suâ ignota magis quàm Genus suum & Differentia.* Sequitur ex quarta; nam modus perfectæ cognitionis rei cujusque sequitur modum essendi ipsius. Quod ergo est naturâ posterius, etiam posterius cognoscitur: nam ipsius cognitio dependet ab eo quod prius est ipso, quodque est causa ipsius, docet idem *Arist.* 1. Demonst. cap. 2.

6. *Omnis Species est naturâ prior singulis Individuis.* Prior inquam non in *Causando* (nam Species nec est causa nec constituens Individuorum, alio modo quàm quia continet in se causas & constituentia principia ipsorum) sed in *Consequendo*: Posito enim quovis Individuo, Speciem ipsius poni necesse est; sed positâ Specie, hoc Individuum aut illud poni non est necesse, sed aliquod poni necessarium est. Ideo dixi, Speciem priorem esse singulis, non omnibus.

7. *Omnis Species prædicatur univocè de suis Individuis.* Patet, quia ipsius nomen eis tribuit & definitionem, aliter non prædicaretur in Quid, de ipsis.

8. *Omnis Species æqualiter prædicatur de suis Individuis, nec unquam secundùm magis aut minus.* Patet, quia omnia essentialia æqualiter ab omnibus communicantur, ut in *cap. de Genere, regul.* 5. probatum est.

9. *Etsi idem possit esse & Species & Accidens diverso respectu* (ut Albedo est & Species tam respectu Coloris, quod est Genus ipsius, quàm respectu hujus & illius Albedinis, quæ sunt ejus Individua, & Accidens respectu chartæ cui inhæret ut subjecto) *tamen nulla Species est Accidens eodem respectu quo est Species, aut respectu illius cujus est Species.* Ratio est, quia nunquam ei inhæret ut subjecto inhærentiæ.

10. *Nulla Species prædicatur denominativè de eo cujus est Species*, de aliis quorum est Accidens potest denominativè dici. *Vide Reg. 7. de Genere.*

Atque hæc de secundo Prædicabili.

CAP. V.

De Differentiâ.

TErtium prædicabile est Differentia: cujus vocis quia variæ sunt acceptiones, illæ ante omnia explicandæ sunt, ut quo sensu hoc loco accipiatur, intelligi possit.

Differentia in latissima significatione, quid.

Differentia in amplissimâ significatione, est *id quo unum ab altero quocunque modo differt, sive essentialiter, sive accidentaliter.* Quâ in significatione comprehendit tria Prædicabilia, *Differentiam nempe, Proprium, & Accidens.*

Differentiæ tres acceptiones.

Differentia est triplex.
- *Communis, quæ est Accidens quodvis separabile, quo unum ab altero accidentaliter differt*, ut ambulare, sedere, & similia; & hæc Differentia facit rem cui tribuitur *diversam ab aliâ*, sed non *Aliud.*
- *Propria, quæ est Accidens sed inseparabile, quo unum ab altero magis propriè & certiùs discriminatur*, ut Risibile distinguit hominem à bruto, Nigredo corvum à cygno. Et hæc Differentia facit rem etiam

cui

cui tribuitur *diversam ab Alio*, sed non *Aliud*.

Maximè propria, quâ unum ab alio essentialiter distinguitur, ut per Rationale differt homo à bruto, & hæc Differentia facit id cui tribuitur non modò *diversum ab Alio*, sed *Aliud*, *quoad naturam & essentiam*.

Differentiæ omnes communes ponuntur in quinto Prædicabili, nullæ in hoc tertio. Differentiæ propriæ omnes ponuntur vel in quarto, vel in quinto Prædicabili, nullæ in hoc tertio. *Solæ Differentiæ maximè Propriæ, eæque omnes, ad hoc tertium Prædicabile spectant.* De illis igitur solis nunc agendum est: Aliæ ad quartum, aut quintum Prædicabile relegandæ.

De Differentia maximè Propria tria declaranda sunt:
1. Quid sit.
2. Quotuplex sit.
3. Quæ illius Proprietates.

Prima definitio Differentiæ.

Differentiæ tres definitiones traduntur. Prima est hæc: *Differentia est universale quod prædicatur de pluribus differentibus vel Specie vel Numero tantùm in Quale Quid*: Ut Animatum, Sensibile, Rationale. Per primam particulam [Universale] excluduntur Individua; per secundam [prædicari in Quale] excluduntur Genus & Species; per tertiam [in Quale Quid] excluduntur Propria omnia & Accidentia.

Duæ verò hîc particulæ explicatione indigent. Prior est, *Quidnam sit prædicari in Quale Quid.* Nam quid sit prædicari in Quid, & quid item in Quale, supra in cap. de Genere dictum est.

Prædicari in Quale Quid, quid sit.

Eorum quæ prædicantur in Quale, Alia prædicantur in Quale

Essentiale aut Quidditativum, quæ respondent quidem ad quæstionem factam per Quale, sed tum solùm quando qualitas essentialis aut Quidditativa quæritur. Id autem solummodò tum fit, quando cognito alicujus Speciei aut Individui Genere, quæritur quale contentum sub illo Genere hæc Species aut Individuum sit; ut cognitò quòd Homo sit Animal, quæritur ulterius Quale Animal est Homo? tunc enim quæritur illa qualitas essentialis aut Quidditativa, quæ restringit Animal ad Hominem, & complet Quidditatem Hominis. Et tum respondendum est, Est Rationale. Quæcunque igitur tali quæstioni satisfaciunt, ea dicuntur prædicari in Quale Quid.

Accidentale, quæ respondent aptè ad quæstionem factam per Quale Accidentale. Id autem quæritur quoties de Specie aliquâ aut Individuo, cujus tota Quidditas cognoscitur, quæstio fit per Quale: ut si quæras, Qualis Homo est Socrates? rectè respondetur, Est risibilis, doctus vel magnus: tunc enim quæritur, quæ Accidentia subjecto huic in essentiâ suâ completo, conveniant. Quæcunque igitur tali quæstioni satisfaciunt, ea dicuntur prædicari in Quale Accidentale, aut in Quale simpliciter, non autem in Quale Quid.

Differentia pars Quidditatis.

Hinc jam liquet omnem Differentiam prædicari in *Quale Quid*: *Omnis enim Differentia est pars Quidditatis cujusque compositi.* Nam Quidditas cujusvis compositi constat ex Genere & Differentiâ. Et Genus quidem notat Quid sit res, sed *confusè & indeterminatè*, ideóque illam essentiam quæ Speciei cum aliis communis est. Differentia verò notat Quid sit res *distinctè & determinatè*, ideóque illam essentiam quæ propria est huic Speciei, nulli alteri communis. Ex quo fit ut Differentia sæpenumerò simpliciter Quidditas dicatur; non quòd ea sola sit, sed quòd sit præcipua pars Quidditatis. Unde *Arist.* 2. Demonst.

monst. c. 11. n. 3. formam (quæ re idem est cum Differentia) Quidditatem vocat. Hæc de priori particulâ.

De quibus differentia prædicatur.

Altera particula est, quòd *Differentia prædicetur de pluribus differentibus vel Specie vel Numero tantum.* Satis est enim ad Differentiam, si alterutro modo prædicetur. Quòd si quæras, quænam Differentiæ de differentibus Specie, & quænam de differentibus Numero tantùm prædicentur, illud facilè ex Speciebus, quarum sunt Differentiæ cognoscitur. Nam omnes Differentiæ quæ sunt propriæ infimæ alicujus Speciei, tantummodò de differentibus Numero tantùm, ut & ipsæ Species prædicantur: ut Rationale. Omnes autem Differentiæ specierum subalternarum prædicantur, ut & illæ species subalternæ, tam de differentibus specie, quàm de differentibus Numero tantùm, ut Animatum, Sensibile.

Differentia immediatè de Uno prædicatur.

Illud tamen observandum est de omnibus, quòd omnis Differentia proximè & immediatè, non de pluribus, sed de Uno prædicatur, nempe de illâ specie quam proximè constituit, ut Animatum, de Vivente; Sensibile de Animali; Rationale de Homine: Mediatè verò & remotè (mediantè nempe illâ specie quam constituit) prædicatur de Pluribus, nempe de illis omnibus, de quibus illa species prædicatur, sive differant specie, sive Numero tantùm. Ut Animatum de Animali & Plantâ, itemque de Homine & Bruto, déque Socrate & Bucephalo.

Secunda definitio Differentiæ.

Secunda definitio Differentiæ est hæc: *Differentia est Universale, quâ Species superat suum Genus.* Quod à Porphyrio satis obscurè positum, ita declaratur: *Illud dicitur superare aliud, quod plus continet quàm aliud:* tunc enim superat in continendo. Quia verò Genus uno sensu continet plus quàm species; & species alio sensu continet plus quàm Genus, ideo ut ista diversitas rectè intelligatur, observanda est hæc distinctio.

Continere aliud capitur dupliciter:

Unum dicitur continere aliud dupliciter:
- *Actu, quod continet aliud in se, & in suâ essentiâ;* sic species continet omnes suas Differentias constituentes, & omnia inferiora continent hoc modo omnia sua superiora.
- *Potestate, quod continet aliud vel in suo ambitu, vel directè sub se; id est, quod ita aliud continet, ut vel ad illud, vel per illud ad aliud restringi possit.* Ita Genus continet omnes suas Differentias divisivas, quia illas suo ambitu complectitur, & per illas ad species restringi potest: continet etiam Genus hoc modo omnes suas species, & Individua, quia sub Genere directè continentur; & hoc sensu superiora omnia continent omnia sua inferiora; sic Substantia continet Corpus, Vivens, Animal, Hominem, Socratem.

Quomodo Genus continet plus quam Species.

Hinc jam facilè liquet quomodo vel Genus continet plus quàm species, vel species plus quàm Genus. Nam *Genus continet potestate, plus quàm ulla Species continet potestate, imò plus quàm omnes ipsius Species.* Ut Animal potestate continet Irrationale, quod Homo non continet, & Rationale quod Brutum non continet: ita continet plus quàm alterutra ipsius species: continet etiam Animal potestate & sub se Hominem & Brutum: at neutra species ipsius continet sub se vel Hominem vel Brutum; nihil enim seipsum sub se continet, quare continet plus hoc modo quàm omnes illius species.

Quomodo species continet plus quam Genus.

Species autem actu & in suâ essentiâ, continet plus quàm Genus actu & in suâ essentiâ continet. Nam Homo continet Rationale in suâ essentiâ & etiam Animal; Animal verò neque Rationale neque Animal in suâ essentiâ continet.

Quomodo Genus superat Speciem aut contra.

Et hoc rursus liquet quomodò & genus superat speciem, & species genus. Nam loquendo de *continendo potestate atque in suo ambitu,* sic genus superat omnes suas species: loquendo autem de *continendo actu & in suâ essentiâ,* sic species omnis superat suum genus. Et hoc posteriori sensu loquutus est Porphyrius cùm dixit, *Speciem per Differentiam superare Genus.*

Tertia definitio *Differentiæ* est hæc: *Differentia est Universale, quâ una Species ab aliis omnibus essentialiter distinguitur.* Ut per rationale distinguitur Homo ab aliis omnibus speciebus. Per Risibile etiam ab omnibus aliis distinguitur, sed accidentaliter, non essentialiter. *Tertia definitio Differentiæ.*

Quæres cur dicatur speciem à specie distingui per Differentiam, non autem genus à genere? Hoc fit duplici de causâ. Primò, Quia omnes omninò species per Differentias essentiales distinguuntur ab aliis rebus omnibus: Sed omnia genera per tales Differentias non distinguuntur, cùm nulla summa genera habeant ullas Differentias essentiales per quas distingui possunt. Secundò, quia etsi genera subalterna distinguantur per differentias, tamen non distinguuntur per illas quatenus sunt genera & constituunt, sed quatenus sunt species & constituuntur. *Dub. Sol.*

Quòd si quæras ulteriùs. Quomodo summa genera distinguantur si non differentiis: aut quomodò differre possunt à se invicem, si non Differentiis; Quicquid enim ab alio differt, id aliquâ Differentia differt. *Dub.*

Respondeo, *Summa Genera, ut etiam alia omnia quæ sunt naturæ simplicis, qualia sunt omnes formæ* (exceptâ solâ Animâ Rationali) *& omnes Differentiæ; Hæc & hujusmodi omnia differunt seipsis, id est, suis simplicibus essentiis, non autem ullis essentialibus Differentiis.* De generibus summis res perspicua est. Nam si haberent Differentias aliquas constituentes; quia omnis Differentia quæ speciem constituit, etiam dividit genus; sequeretur esse supra illa genera, alia genera quæ per istas differentias dividerentur, & tum non essent summa genera. De Differentiis etiam & formis hinc probari potest. Si sensibile, v. g. differat ab aliis rebus per aliam Differentiam, tum illa secunda differt etiam per aliam tertiam, & illa tertia per quartam, & quarta per quintam; & tum vel procederetur in infinitum in istis Differentiis, vel alicubi sistendum est. Si dicas progressum in infinitum fieri, sequetur nihil omnino posse ab alio differre, quia priusquàm hoc ab illo per istam Differentiam differat, oportet illam ipsam Differentiam per secundam, & secundam per tertiam, & ita in infinitum distingui. Infinita autem pertransiri nunquàm possunt, quare nihil omninò posset ab alio distingui. Si dicas sistendum esse alicubi, tum fatendum est illam Differentiam in qua sistitur, non differre ab aliis rebus per aliam Differentiam, sed per seipsam solummodò. Et quia nulla ratio fingi potest cur hoc dicatur de centesimâ, vigesimâ, decimâ, aut secundâ, potius quàm de primâ illa quam sumpsi Differentiâ, efficitur, primam illam per seipsam ab omnibus aliis rebus differre, non per aliam priorem & essentialem Differentiam. *Sol. Quomodo summa Genera differant. Quomodo Differentiæ inter se differunt.*

Quando autem dicitur, Quicquid *differt ab alio, illud per Differentiam aliquam differt; id intelligendum est de iis quæ composita sunt, quæque differunt per alia, non autem seipsis & sua simplici natura distinguuntur.* Nam quæ seipsis solùm distinguuntur, ut summa genera, & omnes formæ & Differentiæ, ea verissimè inter se & essentialiter differunt, & tamen non aliis Differentiis, ut jam probatum est, differre possunt.

Quid sit Differentia satis liquet, Quotuplex sit nunc videamus.

Differentia est duplex:

- *Divisiva, quâ Genus in suas Species dividitur*; sic corporeum & incorporeum sunt Differentiæ Divisivæ Substantiæ. Animatum & Inanimatum, corporis misti. Sensibile & Insensibile viventis. Rationale & Irrationale Animalis.
- *Constitutiva, quâ Species aliqua sive Sub-*
  - *Proximè & Immediatè, & respectu hujus vocatur Differentia Specifica*, talis est Animatum Viventis, Sensibile Animalis, Rationale Hominis.

Differentia Divisiva & Constitutiva.

alterna

alterna sive Infima constituitur: Talis autem Differentia constituit Speciem vel	*Remotè & mediante alio, & respectu hujus vocatur Differentia Generica*; sic Animatum est Differentia generica Animalis, & Hominis, quia mediante Vivente constituit Animal, & mediante tam Vivente, quàm Animali constituit Hominem.

Ex his, quatuor conclusiones necessariò & evidenter consequuntur.

1. Quòd *omnis Differentia est & Constitutiva & Divisiva, sed diverso respectu*; nam dicitur Constitutiva respectu Speciei quam constituit; dicitur Divisiva respectu Generis quod dividit.

2. Quòd *omnis Differentia est Specifica, sed omnis non est Generica.* Ratio manifesta est, quia omnis Differentia constituit aliquam Speciem proximè & immediatè: sed multæ Differentiæ (omnes nempe quæ proximè constituunt ullam Speciem infimam) non constiuunt ullam Speciem remotè: quia infra infimam Speciem nulla est alia Species.

3. Quòd *omnis Species, sive sit Infima, sive Subalterna, habet unam tantùm Differentiam Specificam, plurimæ autem Species habent multas Differentias Genericas.* Ut Homo & Brutum, habent Sensibile, Animatum & Corporeum.

4. Quòd *quicquid habet veram Differentiam Divisivam, est Genus. Et quicquid habet veram Differentiam Constitutivam, est Species.* Ratio est, quia vera & essentialis Differentia nihil dividit nisi Genus, & nihil constituit nisi Speciem.

Quid & Quotuplex sit Differentia diximus, Sequuntur Proprietates.

Proprietates Differentiæ.

1. *De nullâ Differentiâ prædicari potest Genus, neque illud quod per illam Differentiam dividitur, neque ullum aliud Genus.* Hoc expressè docet *Arist.* 6. Top. cap. 6. n. 12. Et lib. 3. Metap. c. 3. ubi ait, *Si Ens vel Unum esset Genus, tum nulla Differentia esset vel Ens vel Unum.* Atque hoc diligentissimè observandum est, quia magno in usu esse solet. Ratio autem hujus est ista: Quia si Genus ullum de Differentiâ diceretur, tum Differentia illa esset species illius generis: si esset species, haberet aliam Differentiam se constituentem, & tum esset Differentia Differentiæ, quod impossibile esse paulò antè docuimus.

2. *Nulla Diffentia est directè in serie Prædicamentali, sed solùm à latere & indirectè.* Sequitur ex primâ; nam si directè esset in serie, tum Genus summum de ipsa diceretur. Ea enim dicuntur esse directè in serie, quæ vel sunt summa genera, vel de quibus summa genera prædicantur.

3. *Omnis Differentia est pars essentialis suæ Speciei, eorumque omnium de quibus Species dicitur.* Patet ex primâ definitione, quia omnis Differentia exprimit quidditatem rei; Omnis autem pars quidditatis est pars essentiæ.

4. *Omnis Differentia est prior naturâ suâ Specie quam constituit.* Sequitur ex tertiâ: nam omne essentiale prius est naturâ eo cui dat essentiam.

5. *Omnis Differentia æqualiter prædicatur de omnibus de quibus prædicatur, nec de ullis secundùm magis & minùs.* Hoc expressè habetur apud *Porph.* c. 15. nu. 4. & c. 14. nu. 1. Et ratio manifesta est, quia nullius rei essentia gradus admittit, ita ut uni magis quàm alteri conveniat, uti ex *Arist.* supr. in cap. de genere monuimus. Quare etsi unus Homo magis utatur ratione quàm alius (quod vel ex temperie cerebri, vel ex educatione, aut doctrinâ, & usu fieri potest) tamen unus alio non est magis rationalis, id est, non magis habet Animam Rationalem, aut non est magis potens ratiocinari quàm alius.

6. *Omnis Differentia reciprocatur & convertitur cum illâ Specie quam proximè constituit.* Reciprocari autem dicuntur illa, quæ æquè patent, ita ut de quocunque unum prædicetur,

dicetur, de eodem prædicetur & alterum: Ut Omnis Homo est Rationalis, & Omne Rationale est Homo.

Hæc ad explicationem Differentiæ sufficere possunt. Libet tamen unum hîc addere, de exemplo illo omnium vulgatissimo (Rationale intelligo) An ea enim vera & genuina Differentia sit, meritò dubitari potest.

Et primò quidem videtur inter Propria recensendum. Est enim Rationale nihil aliud quàm potentia naturalis, seu facultas ratiocinandi: sicut risibile est potentia naturalis ridendi; & disciplinabile, facultas seu potentia naturalis disciplinas imbibendi. *An Rationale sit Differentia vel Proprium.*

Et sicut hæ potentiæ fluunt ab Animâ rationali, ita etiam potentia ipsa ratiocinandi ab eadem Animâ emanat. Quare cum Risibile, & similes potentiæ sint verè Accidentia Propria, posita in quarto Prædicabili, & collocata in secundâ Specie qualitatis, nempe in Naturali potentiâ, videtur & potentiam hanc ratiocinandi, in eodem Prædicabili, & eâdem qualitatis specie jure collocandam esse.

Respondeo, Utrumvis recte dici posse, nam

Rationale capitur dupliciter:
- *Vel pro ipsâ Animâ Rationali à qua potentia & facultas ratiocinandi fluit*, & tum est Substantia non Accidens, & Differentia Hominis non Proprium.
- *Vel pro Potentia et facultate ratiocinandi quæ fluit ab Animâ Rationali*, & hæc est Proprium Hominis non Differentia; & Accidens, locatum in secundâ Specie qualitatis, non Substantia nec essentia Hominis.

Hinc jam liquet Rationale pro diversâ vocis acceptione *vel Differentiam dici posse vel Proprium.* Quamvis autem si nomen ipsum spectes, juxta vocis proprietatem (quæ facultatem ratiocinandi denotat) rectiùs, ut ego quidem sentio, inter *Propria* numerandum sit, & Differentia Hominis per *præditum Animâ Rationali*, exprimi deberet: tamen quia rectissimè præcipitur, *Loquendum esse cum vulgo, sed sentiendum cum sapientibus:* ideo dicamus cum vulgo, Rationale esse Differentiam, sed dicamus eo sensu quem declaravi, quem solùm Philosophis approbatum esse non dubito. Idemque de sensibili, vegetabili, & similibus dicendum.

Secundò dubitari possit, An soli homini Rationale conveniat? Si enim non soli, neque Differentia ipsius, neque Proprium dici potest. Et videtur quidem Angelis convenire tam bonis quàm malis; utrosque enim Rationales esse, & ratione uti, nemo fortasse dubitet, cum tantâ & cognitione & intelligentiâ prædici sint, ut *Intelligentiæ* & *Dæmones*. i. Scientes meritò appellentur: quin & actu ratiocinatos esse & rationes texuisse plurimis exemplis liquet. De bonis illud, Matth. 1. *Vocabis nomen ejus Jesum, Ipse enim salvum faciet populum suum à peccatis.* De malis illud, Matth. 4. ubi Dæmon probat Christum posse tutò se â vertice templi præcipitare, *Scriptum est enim, Angeli tollent te in manibus suis, ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum.* Vis de Ethnicis exemplum? Ex omnibus cape unum illud de Porphyrio, qui cum esset Dæmonum cultor & propugnator acerrimus, cùmque frustrà magicis Artibus uxorem suam (quæ Christiana erat) à fide revocare tentasset, Apollinem adit, consulit, quo id tandem modo efficiat? Respondit Dæmon, Non posse fieri ut *isto errore* polluta revocetur: fidem autem Christianam *errorem esse, et pollutionem* probat impurus Dæmon ex eo, quia crederent eum esse Deum *qui morte affectus esset, idque justâ Judicum sententiâ.* Quod, aliáque multa non dissimilia, ex ipsius Porphyrii libris citat August. l. 19. de Civ. Dei, cap. 23. Cùm igitur Angelis Rationale conveniat, quomodo Hominis esse potest vel Differentia vel Proprium? *An Angeli sint Rationales.*

Ut hoc expediamus, ante omnia monendum est, non esse cur quisquam Porphyrium in hac causâ moretur. *Is enim sensit Angelos, ipsumque Deum* (ut c. de Differ. n. 13. liquet) *Porphyrii error maximus.*

non solum Rationales esse, sed & Animalia & corpora; *nec aliter ab hominibus*, *quàm per immortalitatem differre*. Dixi eum hoc sensisse, nam quòd nonnulli eum excusari velint, quasi id non ex suâ sententiâ dixerit, laterem planè lavant & Æthiopem. Fuit enim *Porphyrius* (ut & Jamblicus, & Plotinus, & Apuleius) *sectâ Platonicus*, ut testatur Augustinus lib. 8. de Civ. Dei, cap. 12. Eorum autem sententia fuit, *Animalia in tria Genera dividi, in Deos, Homines, Dæmones*. Ut ex Platonicorum scriptis declarat idem August. lib. eod. c. 14. Et Dæmones definiebant esse *Genere animalia, Mente rationalia, Corpore aëria, Tempore æterna*, ib. c. 16. Verè igitur ita sensit, ideóque erravit gravissimè Porphyrius. Si quid uspiam simile apud *Arist.* occurrat, certè is ex aliorum, non suâ sententiâ, idque exempli causâ (in quibus veritas strictè non est exigenda) posuisse dicendus est. Nam Aristotele nemo omnium Philosophorum, imò nec omnium Ethnicorum, rectiùs aut diviniùs de Deo, & Intelligentiis scripsit, uti ex 12. Metap. aliisque ipsius libris liquet.

Rationale Intuitivum & Discursivum.

Multis illa trita responsio arridet de Rationali *Intuitivo* & *Discursivo*. Dicunt enim cognitionem *Discursivam* propriam esse Hominis, cognitionem verò Angelorum non *Discursivam* esse sed *Intuitivam*. Quod responsum ab Aquinate haustum, minutiores Scholastici (propter famam & authoritatem Thomæ fortassis) amplexati sunt. Is enim part. 1. q. 58. part. 2. docet, *Angelos non discurrendo à noto ad ignotum*, *sed* intuendo, *res sine discursu cognoscere*. Intuentur autem res ut ille putat, partim *in Deo*, in quo velut in *Speculo* multa vident; partim in *speciebus connatis*, quas cùm intuentur, non modò illa, quæ per species illas repræsentantur, sciunt; sed & omnia quæcunque ex iis concludi possunt & colligi, simul, & uno intuitu sine ullo discursu conspiciunt. Et quia ratiocinari propriè est à noto ad ignotum discurrere, ideo Angelos qui intuendo vident res, negant ratiocinari aut rationales esse, sed rectiùs *intelligere* eos dicunt, ideóque *Intelligentias* vocari.

Verùm ista responsio non solvit dubium: Nam etsi verum sit Angelos multa solo intuitu videre, non tamen omnia quæ sciunt vident, neque in Deo, neque in connatis speciebus. Non in Deo, tam licèt is sit *speculum omnium lucidissimum*, in quo omninò omnia videri possunt; est tamen speculum *Voluntarium* non *Necessarium*: id est, tale speculum quod repræsentat aliis ea tantùm quæ ipse vult ab aliis videri, non autem omnia quæ in ipso sunt & videri possunt. Non in Speciebus connatis; nam ex iis *impossibile est futura contingentia, multò minùs voluntates & arcana consilia ac cogitationes hominum colligere*: hæc tamen ipsa & post eventum sciunt Angeli, & antequàm eveniant, ex signis, ex causis, ex conjecturis colligunt, ut perspicuè docet Aug. l. 9. de Civ. Dei, cap. 22. quod ipsum Aquinas agnoscit part. 1. q. 57. art. 3. & 4. Quare certum est Angelos non *Intuitu* solùm, sed *Discursu* res cognoscere, & à noto ad ignotum ratiocinando pervenire; ideoque *Rationale Discursivum* ipsis competere non minùs quàm Hominibus, cujus usum, in exemplis ante adductis, perspicuè exhibent.

Verissima & omnium facillima responsio mihi hæc esse videtur: Rationale seu facultas ratiocinandi duplex est: *Una quæ oritur ex sensitivâ cognitione*, *quæque per phantasmata recepta à sensibus exercetur*, & hæc omni solique Homini convenit, non Angelis, non ipsis animabus separatis. *Altera quæ ex ipsâ naturâ intellectuali spirituum emanat*, *quæ ex sensu non oritur*; *neque per phantasmata sensibilia exercetur*; & talis facultas, omni spiritui quâ spiritus est, tam Angelis quàm animabus separatis convenit. Hæc ergo *Spiritus*, illa *Hominis* propria est. Sed satis multa de Differentia.

CAP.

CAP. VI.

De Proprio.

QUartum Prædicabile est Proprium; cujus vocis variæ sunt acceptiones, quæ ante omnia explicandæ sunt.

Proprium aliquid dicitur alicui 4. modis:
1. *Quod convenit omni sed non soli*, ut posse mederi, & progredi, aut bipedem esse, Homini.
2. *Quod convenit soli, sed non omni*, ut mederi ex arte, Homini.
3. *Quod convenit omni & soli, sed non semper*, ut Homini canescere, ridere.
4. *Quod convenit omni, soli, & semper*, ut risibile homini.

Acceptiones Proprii.

Omnia quæ ullo horum quatuor modorum Propria dicuntur sunt *Accidentia*, & extra essentiam ejus cui conveniunt. Omnia quæ primo, secundo, & tertio modo Propria vocantur, sunt *Accidentia communia*, & ad quintum Prædicabile spectant, non ad hoc quartum. Ea *solùm in hoc quarto Prædicabili collocantur quæ sunt Propria quarto modo*, & nomine Proprii (nisi aliud quid addatur) ea sola intelligenda sunt.

De iis igitur solis hoc capite agendum est.

De Proprio tria declaranda sunt:
1. Quid sit.
2. Quotuplex.
3. Quæ ejus proprietates.

Proprium duobus modis definiri solet. Primo sic: *Proprium est Universale quod convenit omni, soli, & semper, accidentaliter & necessariò*, ut risibile & flebile Homini; posse sentiri Animali; posse nutriri Viventi.

1. Definitio Proprii.

Per primam particulam (*Universale*) excluduntur Individua: per secundam (*convenit accidentaliter*) excluduntur Genus, Species, & Differentia; nam alia omnia essentialiter conveniunt eis de quibus prædicantur. Per tertiam (*Convenit necessario*) excluditur Accidens, quia illud convenit contingenter non necessariò. Cum autem dicitur (*Convenire soli*) intelligitur soli illi Speciei cujus est Proprium. Cum dicitur (*Convenire omni*) intelligitur, omni Individuo illius Speciei.

Unica verò particula hic explicatione indiget, quid sit nempe convenire alicui *necessariò*, & quid *contingenter*; quod ut intelligatur, diligenter observanda est hæc distinctio.

Eorum quæ Accidentaliter alicui conveniunt
- *Alia consequuntur essentiam & formam subjecti, & ab ipsius naturâ profluunt ac emanant*, ità ut impossibile sit, illam formam & essentiam alicui convenire, quin illa accidentia ei conveniant; & hæc dicuntur Convenire *Necessariò*.
- *Alia non sequuntur eßentiam aut formam subjecti illius cui conveniunt, sed alias extraneas causas quæ formæ contingunt.* Ut doctrina sequitur non naturam hominis, sed institutionem & industriam. Nigredo Æthiopis non sequitur naturam ipsius, nam tum omnes homines essent nigri; sed vel temperaturam, vel situm: & hæc dicuntur convenire *Contingenter*.

Quid sit convenire Necessariò aut Contingenter.

Hinc jam liquet quo sensu *Proprium dicatur convenire suo subjecto, aut speciei cujus est Proprium, necessariò*. Nam omnia Propria naturam ipsam & essentiam subjecti sui insequuntur, ab eáque emanant; idcóque nulli convenire potest, aut attribui illa natura, quin Proprium eam insequens eidem attribuatur. Et quidem *necessariò convenit* subjecto, quia causa cur ei conveniat est *ipsa essentia subjecti*. Contrà fit in omnibus *Accidentibus communibus* quæ ponuntur in quinto Prædicabili; illorum nullum hoc pacto *necessariò* convenit suo subjecto: quia nunquam à naturâ & essentiâ subjecti fluunt, sed ab aliis causis quæ contingunt illi naturæ, & ab eâ separari possunt, proveniunt.

Dub. Dices: non Proprium solùm, sed multa alia *necessariò* convenire iis quibus conveniunt. Nam Genera omnia, Species & Differentiæ *necessariò* conveniunt omnibus de quibus prædicantur. Multa etiam accidentia quinti Prædicabilis, ut nigredo corvo, albedo cygno, & omnia quæ inseparabilia vocantur, *necessariò* conveniunt. Illa enim *necessariò* conveniunt, quæ *aliter se habere non possunt, vel quæ non possunt, non convenire*: ut quæ inseparabilia sunt non possunt non convenire; si enim possent non convenire, essent separabilia. *Sol.* Respondeo, Genus, Species, & Differentia *necessariò* quidem conveniunt, sed plus etiam quàm *necessariò*, nam *essentialiter* conveniunt. Nos autem hic loquimur de illâ necessitate quæ minor est essentiali, quæque inter accidentia reperitur. Ad alteram instantiam dico, *Necessariò* convenire, sumi dupliciter, vel *generaliter, pro omni eo quod inseparabiliter convenit*, & hoc sensu omnia accidentia inseparabilia quinti Prædicabilis, dici possunt *necessariò* convenire. Vel *specialiter ac propriè, pro eo quod ita inseparabiliter convenit suo subjecto, ut causa quare non separetur, sit ipsa forma aut essentia subjecti, quoniam illam insequitur*: & hoc sensu solummodò Propria, *necessariò* conveniunt, nulla verò *Accidentia quinti Prædicabilis*: nam causa cur hæc non separantur, nunquam est essentia subjecti, sed alia extrinseca & externa causa.

Potest etiam hoc discrimen inter propria & accidentia inseparabilia quinti Prædicabilis aliter exprimi hoc modo.

Aliter propria, aliter Accidentia Necessaria dicuntur.

Eorum quæ Necessariò, id est, Inseparabiliter conveniunt

- Alia *ita necessaria sunt, ut nec subjectum iis carere possit, nec concipi, cum contrario Accidente sine injuriâ Speciei*. Sic omnia propria necessaria sunt; nam si homo careret potentiâ ridendi, tum careret etiam animâ rationaliâ quâ fluit: & si concipias hominem cum impotentiâ, aut ineptitudine ad ridendum, implicas contradictionem: quia concipis eum esse rationalem; ideóque potentem ridere, & simul concipis eum non esse rationalem, cum non sit potens ridere.
- Alia *ita necessaria sunt, ut tametsi nunquam subjectum eis actu careat, tamen nulla fieret injuria naturæ & essentiæ ullius subjecti si vel actu careret illo Accidente, vel concipiatur habere contrarium Accidens*. Sic Nigredo convenit Corvo, & Æthiopi, & omnia illa accidentia quinti Prædicabilis quæ inseparabilia dicuntur: nulla enim omninò injuria fieret humanæ naturæ si Æthiops candidior nive esset, vel si concipias eum esse tam candidum. Idem dicendum de Corvo, omnibusque similibus. Cujus ratio manifesta est: quia cum accidentia ista non insequuntur naturam subjecti, subjectum ex suâ naturâ æquè admitteret candorem atque nigredinem; utrumvis enim sine essentiæ damno inesse potest.

Atque hinc solvitur illa difficultas, *An subjectum possit concipi sine suo Proprio? vel an Proprium intellectu saltem à suo subjecto separari possit?* Dicendum enim est utrumque *An Subjectum concipi possit sine Proprio?* posse fieri, si rectè capias hos terminos. Nam quod prius est naturâ, potest concipi sine actuali conceptu posterioris, cum in illius conceptu posterius non includatur: ideoque etiam posterius potest intellectu separari à priori, quis potest intellectus cogitare prius, non cogitando

tando actu de posteriori : Exempli gratiâ, Potest quis concipere Hominem in suâ nudâ essentiâ nihil omnino actu cogitando de potentiâ ridendi : & tum intellectu separavit potentiam ridendi ab homine ; Sed concipere hominem carere hac potentia ridendi, aut habere impotentiam atque ineptitudinem ad ridendum, impossibile est : Hoc enim cogitare implicat manifestam contradictionem ; nam in eo ipso quòd est rationalis, habet in se radicem ac necessariam causam à quâ fluit, & in qua implicitè continetur potentia ridendi : quare si quis cogitare posset hominem carere hac potentia, æque cogitare posset hominem esse rationalem, & non esse rationalem ; vel esse hominem & non esse hominem. Solent hoc Logici, & quidem aptè satis, hac distinctione exprimere in hunc modum :

Intellectus est duplex :
- *Simplex quo concipitur res in suâ nudâ essentiâ, nihil actu cogitando de ullo eorum quæ sequuntur essentiam, & sunt posteriora subjecto.* Et tali intellectu potest subjectum concipi sine Proprio, & Proprium separari à suo subjecto.
- *Compositus, quo subjectum concipitur non in suâ nudâ essentiâ, sed conjunctum cum carentiâ hujus Accidentis, aut cum inhærentiâ contrarii;* Ut si intelligas hominem cum ineptitudine ad ridendum. Et tali intellectu subjectum nunquam potest concipi sine Proprio, nec Proprium separari à suo subjecto.

Intellectus Simplex & Compositus.

Ex his abundè liquet quomodo Proprium ab Accidente quinti Prædicabilis differat. Proprium semper *insequitur essentiam* sui subjecti ; Accidens nunquam ; Proprium nullum separari à subjecto potest *Intellectu composito*, sed tantum *simplici*. Accidens omne potest separari à subjecto non solum *Intellectu simplici* sed *composito*. Omne itaque Proprium necessariò, omne Accidens contingenter convenit ei cui inest. Hæc de priori definitione.

Altera definitio Proprii est hæc : *Proprium est universale quod prædicatur de pluribus differentibus vel Specie, vel Numero tantùm, in quale accedentaliter & necessariò.* Ut Sensibile, Risibile. Omnes autem particulæ hujus Definitionis ex iis quæ jam diximus manifestæ sunt. Id unum notandum est, quòd omne Proprium prædicatur *immediatè de uno tantùm* vel Genere, vel Specie, cujus est Proprium ; *mediatè verò* (mediante nimirum illo Genere vel Specie) *prædicatur vel de pluribus Speciebus*, ut Sensibile de Homine & Bruto ; *vel de pluribus tantum Individuis*, ut Risibile de Socrate & Platone.

Secunda definitio Proprii.

Quid sit Proprium vidimus, Quotuplex jam sit dicamus.

Proprium est duplex :
- *Genericum, quod fluit ab essentia Generis summi.* Et hoc semper prædicatur de pluribus differentibus Specie.
- *Specificum, quod fluit ab essentia Speciei; vel Subalternæ;* ut potentia sentiendi ; *vel Infimæ*, ut potentia ridendi : & si ab essentia *Speciei subalternæ* fluat, prædicatur de differentibus Specie ; sin ab essentia *Infimæ Speciei*, tum prædicatur solùm de differentibus Numero tantùm.

Proprium Genericum. Specificum.

Dubitari meritò potest, de Propriis tàm summorum Generum quàm Specierum subalternarum, quænam aut qualia Prædicabilia sint respectu Specierum infimarum : certum est enim ea de his prædicari ; non sunt autem respectu earum Specierum, vel Genera vel Species, vel Differentiæ, vel Propria, vel Accidentia. Quod in uno exemplo, nempe Sensibili, respectu Hominis, probari potest. Sensibile non potest vel esse Genus, vel Species, vel Differentia Hominis, quia non est substantia, cùm sit Accidens inhærens Animali. Nec etiam est Proprium Hominis, quia non convenit soli, cùm etiam Brutis omnibus commune sit. Denique Accidens quinti Prædicabilis non est respectu Hominis, cùm insequatur essentiam & naturam Hominis, nempe Animam sensitivam, quæ est forma essentialis Animalis, ideóque

Dub.

etiam

etiam Hominis. Accidentia etiam omnia quinti Prædicabilis contingentia sunt, id est, nunquam emanant ab essentiâ vel propriâ vel communi ejus subjecti, cujus sunt Accidentia. Videntur igitur plura Prædicabilia quàm quinque statuenda, cùm ista Propria subalternarum Specierum & Generum, si referantur ad infimas Species, prædicantur sine dubio de iis, nec tamen ut ullum ex his quinque.

Sol. Respondeo: Sensibile, vel potentiam sentiendi, non esse ullum ex quinque Prædicabilibus respectu Hominis, ut rectè in dubio probatur. Nec necesse est ut respectu cujusvis sit aliquod horum, sed respectu illius cui debetur, & referendum est. Nam nec Rationale respectu Socratis est ullum ex his quinque: nec Risibile respectu Platonis. Et sic de aliis omnibus Differentiis & Propriis, Et tamen omne Ens quod de multis prædicatur, est unum ex his quinque, quia est unum ex iis, si referatur ad id subjectum cui propriè referri debet: sic Rationale est Differentia si referatur ad Hominem, sic potentia sentiendi est Proprium si referatur ad animal, quod est ipsius proprium subjectum. Si autem quæras quomodo prædicetur de Homine, aut quid sit respectu ejus. Respondeo, Est Proprium, sed non hominis, verùm Animalis quod est Genus hominis, & prædicatur de homine ut Proprium, sed non ut Proprium hominis, nam ei soli non convenit, sed ut Proprium Animalis, à cujus essentiâ cum fluat, necesse est ut necessariò prædicetur de omnibus de quibus ipsum Animal prædicatur. Accidens autem quinti Prædicabilis respectu hominis dici nullo modo debet, quia ab essentiâ communi hominis emanat; Accidens autem neque propriam, neque communem essentiam sui subjecti insequitur. Et hoc quod de Sensibili diximus, de omnibus omninò Propriis Genericis, & de Specificis, quæ sunt Propria subalternarum Specierum, similiter intelligendum est.

Restant nunc Proprietates seu Regulæ de Proprio explicandæ.

Regulæ de Proprio.

1. *Uniuscujusque Species est aliquod Proprium.* Ratio est, quia omnis Species habet Genus & Differentiam, & ex istis semper & sine ullâ exceptione fluit aliquod Proprium, licet nos illud ignoremus.

2. *Non solum Species, sed omnia etiam summa Genera habent sua Propria quæ fluunt ab ipsâ simplici eorum essentiâ:* Sic Substantiæ Proprium est, esse ultimum subjectum Accidentium: Quantitatis, facere subjectum cui inest æquale aut inæquale.

3. *Unius Generis aut speciei possunt esse multa Propria.* Ratio est, quia etsi natura rei & essentia una sit, multa tamen efficere & causare illa una essentia potest. Sic ab Anima Rationali, fluit potentia ratiocinandi humano more, potentia volendi humano more, potentia loquendi, potentia ridendi, & flendi, & quàm multa alia.

4. *Omne Proprium fluit ab essentiâ subjecti illius cujus est Proprium, vel immediatè vel mediatè: sed non omne fluit ab eâ immediatè.* Ratio est, quia unum Proprium potest ex alio Proprio ejusdem Speciei, ut ab immediatâ causâ manare: Sic ex potentiâ ratiocinandi, immediatè fluit potentio loquendi, vel conceptus mentis per voces & externa signa exprimendi: ex hac immediatè fluit potentia docendi artes & scientias aliis, & potentia easdem ab aliis dicendi. Iterum ex Animâ rationali fluit potentia ratiocinandi: ex hac, potentia liberè volendi; ex hac, potentia benè vel malè agendi; ex hac, potentia beatitudinem aut miseriam assequendi. Iterùm ex potentia ratiocinandi fluit potentia apprehendendi res lætas & tristes, decoras & indecoras: ex hac, potentia ridendi, seu per risum lætitiam Animi exprimendi. Et contra, in tristibus dolendi & flendi.

5. *In rebus simplicibus essentia ipsarum simplex, in compositis aut forma, aut id quod formæ proportionem habet, est causa omnium Propriorum, et causa efficiens eorum, sed non per physicam et externam actionem, sed per simplicem emanationem, sic ut tali formâ aut essentiâ positâ, necessariò inde profluant omnes proprietates illius subjecti, haud*

aliter

aliter quàm à Sole promanat lux, ex ipsius Solis naturâ sine aliâ ullâ externa actione.

6. *Nullum Proprium (loquendo strictè & propriè) est de essentiâ illius cujus est Proprium*; quia non constituit illud subjectum, nec est naturâ prius sed posterius suo subjecto: sed si abusive & impropric loqui velis, licet dicere, omnia Propria esse *de essentiâ sui subjecti*, ita nimirum ut *consequantur & necessariò concomitentur ipsius essentiam*, & hoc sensu ea *essentialia* vocat Zab. comment. in lib. 1. Demonst. cap. 6. text. 52.

7. *Omne Proprium convertitur seu reciprocatur cum suo subjecto:* Constat ex definitione primâ, quia Proprium convenit & omni & soli, ut omne Risibile est Homo, & omnis Homo est Risibilis.

8. *Omne Proprium æqualiter prædicatur de omnibus quibus convenit; de nullo magis aut minùs quàm de alio.* Ratio est, quia essentia ipsa (à quâ Proprium fluit) est æqualis in omnibus, nec ullos gradus admittit. Ut c. de Genere, Reg. 5. & c. de Differ. Reg. 5. diximus. Ridet quidem unus magis alio: magis quàm Socrates, quem eodem semper fuisse vultu, eóque gravi ac severo, testatur Cicero lib. 3. Tusc. quæst. magis quàm M. Crassus, quem semel in omni vitâ risisse, ex Lucilio testatur Cicero loc. eodem, & Plinius nat. hist. l. 7. c. 19. ideoque ἀγέλαςΘ dictus est: magis quàm Heraclitus, quem semper flevisse, & nisi semel risisse, cum asinum carduos comedentem videret, ait Hieron. magis quàm Niobe, quæ propter æternum in luctu silentium lapidea fingitur: Risere inquam alii plus magisque quàm isti, sed illi tamen æquè erant Risibiles, æquè inquam ac Democritus ipse, qui humana omnia ut inepta perpetuò risit. Sicut etiam unus magis ratiocinatur & utitur ratione, quàm alius, ut *Aristoteles* magis quàm Chorœbus; sed Rationales, seu apti ad ratiocinandum æquè sunt omnes, Chorœbus æquè ac *Aristoteles*.

9. *Propria aliqua ponuntur directè in prædicamento*; ut illæ omnes quæ sunt potentiæ naturales; quales sunt potentiæ ridendi, flendi, sentiendi, appetendi, vegetandi, & fortassè omnia Propria substantiarum: *Alia verò non ponuntur directè in ullo Prædicamento, sed ad illud reducuntur in quo subjecta sua collocantur*; Ut Quantitatis proprietates ad Quantitatem: Qualitatis ad Qualitatem. Hoc ex eo liquet, quia si Proprium potentiarum naturalium, verbi gratiâ, Risibilis, esset directè in Qualitate, tum Species esset; eóque & aliud Proprium haberet: & quia illud Proprium esset directè in serie, illius etiam aliud Proprium esset; (nam uniuscujusque Speciei est aliquod Proprium ex Reg. primâ) & sic aut procederetur in infinitum, quod est impossibile; aut veniendum ad aliqua Propria quæ non sunt Species ullius Prædicamenti, ideóque nec directè in ullâ serie, sed solùm reductivè.

Ac de Proprio hæc dicta sint.

CAP. VII.

De Accidente.

Superest ultimum Prædicabile, nempe Accidens, cujus variæ acceptiones primò explicandæ sunt.

Acceptiones Accidentis.

Accidens sumitur { *Generaliter, pro omni eo quod non est de essentiâ ejus cui conjungitur*; Sic homo est accidens servo, quia non est de essentiâ servi, ut *Arist.* ait cap. de Relat. num. 14. Sic homo est accidens animali, & omnia inferiora respectu suorum superiorum.

Spe-

duplici-ter.: Specialiter, pro eo solùm quod inhæret in subjecto: & hoc est duplex: nam inhæret vel
- *Necessariò, sic ut fluat ab essentia ejus cui inhæret*; & hoc est *Proprium*, & locatur in quarto Prædicabili.
- *Contingenter, sic ut non fluat ab essentia ejus cui inhæret, sed ab extrinseca causa proveniat*; & hoc vocatur *Accidens Commune*, aut *Contingens*; & ponitur in hoc quinto Prædicabili.

De Accidente generaliter sumpto nihil hic est nobis negotii, nam unumquodque Prædicabile Accidens in eo sensu esse potest. De Accidente *necessario* diximus in cap. de Proprio, nunc ergo solùm *de Accidente communi vel contingenti agendum est, quia hoc & nullum aliud ad quintum Prædicabile spectat.*

De Accidente tria declaranda sunt:
1. Quid sit.
2. Quotuplex sit.
3. Quæ ejus proprietates.

Prima Accidentis definitio. Accidentis tres definitiones ponuntur: prima est hæc: *Accidens est Universale quod prædicatur de pluribus differentibus vel Specie, vel Numero tantùm, in Quale accidentaliter & contingenter.* Ut niger prædicatur de Æthiope & corvo quæ *Specie*, doctus de Socrate & Platone qui *Numero* tantùm differunt.

In qua definitione 4. sunt particulæ: per primam [*Universale*] Accidens differt ab Individuo; per secundam [*prædicari in Quale*] differt à Genere & Specie; per tertiam [*prædicari accidentaliter*] differt à Differentiâ; per quartam [*prædicari contingenter*] differt à Proprio. Singulæ autem particulæ anteà explicatæ sunt, ut eas repeti necesse non sit.

Secunda definitio Accidentis. Secunda definitio est hæc: *Accidens est universale, quod nec est Genus, nec Species, nec Differentia, nec Proprium; semper autem in subjecto inhæret, contingenter non necessariò.* Adverte verò quòd cum accidens negatur esse vel Genus, vel Species, vel Differentia, id intelligendum est respectu illius cujus est accidens: ita ut illius nec Genus, nec Species, nec Differentia esse possit. Nam respectu aliorum potest esse quodvis horum; ut *Color* est *Genus* Albedinis & Nigredinis: *Albedo* est *Species* tum Coloris, tum hujus & illius Albedinis: *Disgregativum visus*, est *Differentia* Albedinis. Sed Accidens quinti Prædicabilis respectu nullius, nec ullo respectu potest esse Proprium, quia tum flueret ab essentia sui subjecti: quod si ita esset, non prædicaretur contingenter sed necessariò, & ita non esset Accidens hujus quinti Prædicabilis.

Dub. Si dicas: Accidens non semper inhæret in subjecto: nam calor jam est in aqua, eique inhæret; mox autem non inhæret, cùm aqua frigida facta fuerit: sic doctrina inest homini,

Sol. sed nec semper inerat, & amitti potest, ideóque non semper inhæret. Responsio est facilis: Accidens semper inest subjecto, *quamdiu Accidens est & existit*; non autem quamdiu subjectum est aut existit. Quare si vel nondum insit Accidens, vel amissum sit cùm inerat, Accidens tale non omnino est aut existit. *Quamprimum verò est & quamdiu est*, in subjecto, *inhæret.*

Tertia definitio Accidentis. Tertia definitio est hæc, *Accidens est Universale, quod potest tam adesse quàm abesse subjecto cui inest, sine ipsius subjecti interitu*: Ut doctrina adesse potest homini, & abesse, interim ut homo maneat homo.

Dub. Dices: Mors & Corruptio Accidentia sunt, tamen nulli adesse possunt quin intereat & desinat esse; quamprimùm enim Mors advenit, tollitur vivens; & quamprimùm Cor-

Sol. ruptio ulli rei inest, interit, & verè dicitur tum non esse. Respondeo, Mortem & Corruptionem non posse accidere vel viventi vel rei quæ corrumpitur, interim ut vivens, aut res quæ corrumpuntur sint & remaneant; quare certum est ista non esse Accidentia quæ viventi

aut

aut rei corruptæ inhærent. Sed *subjectum cui ista insunt & inhærent, est corpus in Communi, quod manet tam in Genito quàm in Corrupto.* Nam Mors est privatio vitæ, & Corruptio est mutatio, quâ corpus quod informatum erat hac formâ, jam non informatur illâ formâ. Corpus ergò illud in Communi vere manet sub utroque termino, & eidem tam vita, quàm privatio vitæ; tam forma illius quod corrumpitur, quàm carentia illius formæ adest sine ipsius interitu.

Sed multa Accidentia non possunt abesse sine interitu subjecti, ut Nigredo à corvo, albedo à cygno. Respondeo, Non possunt actu quidem separari & abesse, interim ut maneant subjecta; sed intellectu sejungi & separari possunt: nam verè possumus intelligere & concipere corvum in suâ essentiâ, interim ut nihil cogitemus de Nigredine, & tum Nigredo separatur *simplici intellectu* à corvo: possumus etiam concipere & intelligere cum essentiâ & naturâ corvi, conjungi albedinem (quia naturam corvi non magis insequitur Nigredo quàm albedo) sine ullâ injuriâ essentiæ corvi: & tum Nigredo dicitur separari à corvo *intellectu composito.* Sed cogitare aut intelligere hunc corvum existere sine Nigredine, cùm reipsa insit Nigredo; aut cogitare eum non esse actu Nigrum cùm sit, hoc non possumus; nam tum falsus & mendax esset noster intellectus. *Dub.* *Sol.*

Quid sit Accidens apparet. Quotuplex sit videamus.

Accidens est duplex: *Accidens est duplex.*

- *Separabile, quod actu & reipsâ separari potest à subjecto, manente interim subjecto*: sic doctrina, sessio, ambulatio, actu separantur ab homine, & tamen homo manet.
- *Inseparabile, quod licet actu separari non possit, tamen intellectu potest, & intellectu tam simplici quàm composito, eo nempe quem jam dixi modo*: Ita Nigredo est Accidens inseparabile tum corvi, tum Æthiopis.

Proprietates Accidentis supersunt, quæ his Regulis comprehendi possunt.

1. *Omne Accidens quamdiu existit, inhæret in subjecto, atq; ita inhæret ut quamprimum ab eo cui inest separatur, statim intereat.* Liquet hoc ex secundâ definitione Accidentis supra explicata. *Regulæ de Accidente.*

2. *Nullum Accidens potest vel ab eo subjecto, vel ab ea parte subjecti cui semel inest, migrare vel in aliud subjectum, vel in aliam partem illius subjecti,* Sequitur ex prima; nam si sic migrare posset, tum sine dubio maneret accidens post actualem separationem ab eo cui inest: hoc autem est impossibile ut jam probatum est.

3. *Subjectum ultimum cui Accidentia omnia inhærent, quodq; Accidentia sustentat, est vel Substantia illa quæ est summum Genus, vel aliqua Species, aut Individuum illius.* Differentiæ quidem substantiales, etiam & unum accidens, potest esse alterius accidentis subjectum, ut quantitas figuræ aut coloris. Sed hæc sunt solum subjecta non *ultima*, sed, ut Logici vocant, *ultimata*, Nunquam autem sunt aut esse possunt *ultima Accidentium subjecta* ita ut sua vi accidentia ulla sustenrare possint.

4. *Omne Accidens denominat accidentaliter seu prædicatur denominativè, & accidentaliter de subjecto ultimo cui inest, si aptum denominativum adhibeatur.* Ut ex doctrina dicitur homo doctus, ex candore candidus. Videndum autem est diligenter ut aptum Denominativum adhibeatur, nam aliter non verè denominabit; ut Corruptio non denominat Corpus cui inhæret *corruptum*, sed *mutatum secundum formam substantialem.* Sic cum Color sit pars essentialis albedinis, hoc relativum, *pars*, non denominat hominem cui Color inest, esse partem: sed aliud Denominativum investigandum est, ut, præditum eo accidente

Accidente quod est pars. Idem dicendum de Differentiis substantialibus, partes enim sunt, & hæc relatio *pars* inest non ipsis Differentiis ut subjectis ultimis, sed compositis: & tamen pars non denominat compositum nisi aptum Denominativum adhibeatur, scilicet præditum eo quod est pars.

5. *Nullum Accidens prædicatur univocè, id est, essentialiter de eo cujus est Accidens, aut cui inhæret*: de aliis quorum est vel *Genus*, ut Color Albedinis; vel *Species*, ut albedo hujus albedinis; vel *Differentia*, ut disgregativum visus, albedinis, de his Accidens univocè & essentialiter prædicatur: sed non est horum Accidens.

6. *Multa Accidentia prædicantur secundùm magis & minus de subjectis quibus inhærent*: ut nix candidior est panno: & glacies frigidior est aqua: cujus ratio est, quia multa Accidentia habent quasi latitudinem quandam, & gradus diversos, in quorum ullo consistere & conservari accidentis essenita potest; ut calor, sive sit in quarto, sive in tertio, secundo aut primo gradu, æquè essentiam caloris retinet; sic frigus & similia. Quæcunque igitur accidentia tales gradus admittunt, ea secundum magis & minus prædicantur: quæ verò his gradibus carent, non dicuntur secundùm magis aut minus.

7. *Omne Accidens est posterius naturâ eo cujus est Accidens*. Nam subjectum quod sustentat aliud, prius est eo quod ei inhæret. Est enim materialis causa ejus, licet non ex quâ, tamen in quâ, qualem accidentia habere solam possunt.

8. *Omne Accidens præter essentiam suam, sive simplex sit sive composita, ex Genere & Differentia*, id est, *præter internas sui causas à quibus constituitur, habet aliquam aliam etiam externam causam & efficientem à quâ oritur & producitur*. Ut color oritur ex admistione perspicui & opaci: albedo ex majori abundantiâ lucidi quam opaci.

9. *Accidens plenè & perfectè non cognoscitur, nisi quis præter internas illas & essentiales causas, cognoscat illam externam & efficientem causam à qua oritur ac producitur.* Ut non satis est ad cognitionem albedinis scire quod sit color disgregativus visus, nisi etiam scias cur disgreget visum; causa verò ejus est lucidi abundantia: nam luce disgregatur visus, ut opacitate contrahitur.

Et hæc de Accidente: adeòque de omnibus quinque Prædicabilibus dicta sint.

CAP. VIII.

De Definitione & Divisione.

PRædicabilium tractatui brevem hanc Appendicem de *Definitione* & *Divisione*, Conclusionis loco, attexere visum est, quia istorum vocabulorum frequens est & multiplex usus, & sæpe tum in hoc, tum in aliis tractatibus occurrunt.

De Definitione tria explicanda sunt:
1. Quid sit.
2. Quotuplex sit.
3. Quæ leges bonæ Definitionis.

Definitio quid. *Definitio est Oratio, quæ, quam commodè fieri potest, explicat quid sit aliquid.* Dixi, *quàm commode fieri potest*: quia ubi Genus verum, aut vera & genuina Differentia deest, ibi adhibenda sunt alia, quæ quàm commodissimè eorum locum supplere possunt, ita comprehenditur hîc tum *Definitio propriè dicta*, tum Descriptio.

Im-

Definitio est triplex,

- *Impropria, & accidentalis* (quæ veriùs Descriptio dicenda est) *in qua vel Genus ponitur vel aliquid loco Generis, cum aliquo Proprio, aut Accidente definiti, quod supplet locum Differentiæ*; ui si definias hominem esse Animal Disciplinabile.
- *Propria & essentialis, quæ constat ex vero Genere, & verâ Differentiâ definiti, quæque essentiam ac naturam illius plene exprimit*; ut homo est Animal rationale.
- *Causalis quæ præter essentiam, exprimit causam vel efficientem, vel finalem proximam & immediatam propter quam est*; & hæc quærenda est solum in Accidentibus: ut si definias Eclipsim Lunæ, esse privationem luminis in Lunâ, propter interpositionem terræ inter Solem & Lunam; aut Risibile esse potentiam naturalem ad ridendum & dilatandum spiritus circa cor, propterea quod quis objectum aliquod ut indecorum ac ludicre cum delectatione animi apprehendit.

Definitio triplex.

Leges bonæ Definitionis sequunur, quæ sunt hæ:

1. *Omnis definitio debet reciprocari cum suo definito, ita ut nec pluribus nec paucioribus conveniat quàm definitum.* Ideo enim Definitio vocatur, quia rem suis finibus circumscribit, quibus nec latior est nec strictior. *Definitionis bonæ leges.*
2. *Omnis Definitio est complexum re, non simplex*: Nam diversas res continet, Genus nempe & Differentiam, vel quæ supplent locum eorum. Ideoque nulla Definitio per se in ullo vel Prædicabili vel Prædicamento locatur, sed solum gratia partium.
3. *Quicquid propriâ & essentiali Definitione definitur, illud est Species.* Nam Species sola habet verum Genus & veram Differentiam.
4. *Definitio impropria seu accidentalis cuivis rei competere potest*, Generi, Differentiæ, Proprio, Accidenti, ipsis Æquivocis.
5. *Definitio Causalis Accidentibus solis convenit.*

Ac de Definitione hæc satis multa: Sequitur Divisio.

De Divisione tria videnda sunt:
1. Quid sit.
2. Quotuplex sit.
3. Quæ leges sint bonæ Divisionis.

Divisio est Distributio alicujus in suas partes, aut diversas significationes. *Divisio quid.*

Divisio est triplex,

1. *Est totius integralis in Partes integrantes.* Ut hominis in caput, humeros, brachia, tibias, & cætera. Sic Substantia dividitur in primam & secundam.
2. *Est Generis in suas Species per Differentias essentiales aut quæ supplent earum locum.* Ut Animal dividitur in hominem & brutum, per Rationale & Irrationale.
4. *Est Vocis in suas significationes.* Ut cum vox, *Genus*, dividitur in Genus *Civile* & *Logicum*: Differentia in *Communem*, *propriam*, & *maximè propriam*: Ens, in *Ens finitum*, & *infinitum*, aut in *Substantiam*, et *Accidens*. Et in his Divisum semper est vox Æquivoca, et membra dividentia sunt illius vocis variæ acceptiones.

Divisionum tria Genera.

Leges bonæ Divisionis sunt hæ:

Leges bonâ Divisionis.

1. *In omni bonâ Divisione divisum debet latiùs patere quam ullum membrum dividens*; nam aliter in id & in alia membra dividi non possit.

2. *In omni bonâ Divisione membra omnia dividentia debent æquè latè patere ac ipsum divisum*; nam aliter Divisio est insufficiens; ut si dicam, Animal est vel Homo, vel Avis, mala est Divisio.

3. *In nulla bona Divisione debet unum membrum de altero quod ipsi opponitur prædicari*; nam si sic prædicentur, membra illa non sunt opposita & contradivisa, sed subordinata: quarè non est recta Divisio si Dicas, Substantiarum aliæ sunt vegetabiles, aliæ sensibiles, aliæ rationales.

4. *Divisio omnis (si commodè fieri potest) debet esse bimembris*: Sed cavendum est, ne quod nonnulli faciunt, ita simus superstitiosi in dichotamiis, ut malimus rem ipsam quam tractamus Divisionibus non necessariis onerare & obscurare, potius, quàm umbram illam scientiæ quam in tot minutis ramis & dichotomiis venditant, amittere.

Ac de Definitione & Divisione quantum ad hoc nostrum institutum attinet, hæc dici sufficiant,

LIBER

LIBER II.

DE PRÆDICAMENTIS.

PRÆFATIO.

De subjecto, & ordine hujus Tractatus.



SECUNDUS hic liber seu Tractatus de *Prædicamentis* est. *Subjectum hujus Tractatus sunt Res omnes*: Est enim hic liber de Rebus, iisque omnibus. Rerum autem tractatio accurata & exacta, ad Metaphysicam, Physicam, Ethicam, Mathematicam, aliasque disciplinas spectant. Logicus ea non aliter tractat quàm ut sunt Materia, in qua notiones illæ secundæ, quam ipse tractat, fundantur: ideoque imperfecta quædam & rudis earum cognitio, Logico satis est; ea verò necessaria est: Nam ut Ars Fabrilis quæ ferrum ad hunc aut illum usum aptat, levem quandam ferri notitiam desiderat, accuratam verò Philosopho relinquit; ita Logicus Res considerat pingui solum Minerva, ut in illis commodiùs ac facilius Propositiones suas, & Syllogismos formet fabricetque, exactam autem earum scientiam aliis disciplinis ad quas singulæ spectant relinquit. *Subjectum libri de Categoriis.*

Authorem Libri de *Categoriis* Jul. Pacius in Cap. 1. Categ. negat fuisse Aristotelem: nonnulli eum Archytæ tribuunt. Ego *cum Augustino* lib. de Categ. cap. 1. & 8. *cum Zabarel.* (& ipso teste lib. de Nat. Log. cap. 3.) *cum omnibus Græcis interpretibus, Aristotelem & conscripsisse eum librum, & eundem reliquis omnibus libris suis de Logicâ præposuisse existimo.* *Author libri Categoriarum Aristoteles.*

Vocatur liber *Categoriarum*, vel *Prædicamentorum*: κατηγορεῖν autem apud Oratores frequentissimè *Accusare*, significat; sed apud Logicos idem notat quod *enunciari, dici, aut prædicari de alio*: Quia igitur in hoc libro enumerantur & explicantur omnes illæ Classes Rerum, quæ de aliis prædicantur, ideò rectè liber *Categoriarum* seu *Prædicamentorum* inscribitur. Nihil est enim quod vel de alio prædicatur, vel de quo aliud prædicatur, quin ad *Categorias* istas, seu Classes Rerum referendum sit, in eisque aliquo modo reponatur: ut significat Arist. 1. Top. cap. 9. nu. 1. *Cur dicatur liber Categoriarum.*

Ex quo perspicuum est *Tractatum hunc ad omnes omninò scientias & disciplinas, non utilem modo esse sed planè necessarium.* Nec enim quidquam poteris [illegible] vel rectè definire, vel dividere, vel certò cognoscere ipsius naturam, aut propriet[illegible] species nisi in qua Classe Rerum reponantur, quæque illius genera sint, & differentia[illegible]gnoveris. Est igitur ad alias scientias anhelanti, in his ante omnia seriò laborandum & desudandum. Cognitio enim *Categoriarum* est clavis, qua ad alias omnes disciplias aditus aperitur; est fundamentum cui omnes aliæ innituntur. *Utilitas hujus Tractatus.*

Liber

Divisio & ordo Tractatus.

Liber autem Arist. de *Categoriis* in tres partes dividitur: *Antepradicamenta*, quæ sic dicuntur, quod sine prævia eorum notitiâ non facile *Prædicamenta* cognosci queant: *Prædicamenta*, quæ sunt decem Classes Rerum, in quibus Res omninò omnes reponuntur: Et *Postprædicamenta* quæ Prædicamentorum cognitionem multum illustrant, magisque perspicuam reddunt. De hisce singulis ordine dicendum est, & primò de *Antepradicamentis*.

Antepradicamenta quot.

Antepradicamenta sunt in Genere tria, in Specie septem; nimirum *Definitiones tres*: Prima, *Æquivocorum*. Secunda, *Univocorum*. Tertia, *Denominativorum*: *Divisiones duæ*: prior, *Vocum*, secunda, *Rerum*: *Regulæ duæ, Prima* & *Secunda*. De singulis ordine agendum est, & primò de *Æquivocis*.

CAP. I.

De *Æquivocis* tria declaranda sunt:
1. Quid sint, seu quomodò describantur.
2. Quotuplicia sunt.
3. Quæ Regulæ de Æquivocis observandæ sunt.

Descriptio Æquivocorum.

ÆQuivoca ita describuntur: *Æquivoca sunt quorum nomen solum est commune, ratio verò illius nominis, est alia atque alia.* Sensus est: Æquivoca habent unum nomen commune, sed nulla *essentia*, aut *univocus conceptus* significatus per id nomen est communis; ideoque non est, *una ratio*, quare id nomen diversis tribuitur, sed propter unam rationem tribuitur huic, propter aliam rationem alteri: ut Hominis nomen, respectu Hominis vivi, & picti, est Æquivocum; quia nomen illud utrique tribuitur, sed non est aliqua essentia aut univocus conceptus significatus per illud nomen, qui est communis: sed homo vivus dicitur homo propter unam rationem, nempe quia est animal rationale, Homo verò pictus non dicitur homo propter istam rationem, sed propter aliam, nempe quia est similis homini. Sic nomen hoc Canis, est Æquivocum, respectu Animalis latrabilis & Canis sideris cœlestis, & Canis marini.

Ratio nominis quid.

Per *rationem nominis*, intelligitur hoc loco *essentia, natura, aut essentialis ac univocus conceptus*: quæ ideò *ratio* vocatur, quia in ea ratio exprimitur cur nomen tribuitur alicui, ut ratio quare hominis nomen datur Socrati, est natura & essenata hominis in Socrate, nempe animal rationale.

Æquivoca duplicia.

Æquivoca sunt duplicia:
- *Æquivocantia, quæ sunt ipsæ voces æquivocæ, significantes res diversas æquivocè*: ut vox *Hominis*, respectu vivi hominis & picti.
- *Æquivocata, quæ sunt res ipsæ per illam vocem æquivocam significatæ*: ut hæc tria *Animal latrabile*, & *canis marinus*, & *sidus cœleste dictum Canis*, sunt æquivoca æquivocata respectu illius vocis *Canis*.

Definitio Æquivocorum priùs posita, potest de utrisque rectè intelligi tam *Æquivocantibus*, quàm [illegible]*catis*; sed sensus erit facilior & clarior si de *Æquivocalis* exponatur.

[illegible]e Æquivocis hæ Regulæ observentur:

Regulæ de Æquivocis.

1. *Æquivocæ vocis, si non distinguatur, aut manifestum fiat in quo sensu accipiatur, nullus usus est in ulla scientia*; quia donec id fiat, nec quid quis dicat, nec de quâ re verba faciat, intelligi potest: unde verissimè Arist. lib 4. Metaph. cap. 4. *Non unum significare, est*

est nihil significare. Et iterum, *Nihil intelligere contingit, nihil unum intelligentes.*

2. *Analogum omne instar Æquivoci habendum est.* Dicitur autem Analogum, quando vox aliqua propriè & primariò uni convenit, aliis verò non propriè, sed propter proportionem quandam, similitudinem aut Analogiam quam habet ad illud primum: ut sanum propriè dicitur & primariò de Animali, sed Analogicè & propter similitudinem, urina dicitur Sana, quia est signum & index sanitatis; & cibus dicitur Sanus, quia efficit vel conservat sanitatem.

3. *Analogum omne sive Æquivocum, per se positum, stat pro famosiori significato.* Famosior autem significatio est ea quæ magis vulgaris ac usitata est in ore populi; unde si quis dicat, *Video canem*, de latrabili animali, cum id dixisse intelligendum est, non de sidere cœlesti, aut pisce.

4. *Idem non potest esse Æquivocum æquivocans, et Æquivocum æquivocatum:* ratio est, quia æquivocans est solummodò vox non res: æquivocatum verò est res non vox.

5. *Nullum Æquivocum æquivocans est in ullo Prædicamento:* ratio est, quia nihil nisi Res in Prædicamentis locantur, æquivocantia autem Voces tantum sunt, non Res.

6. *Æquivoca æquivocata omnia sunt in Prædicamentis:* ratio est, quia æquivocata omnia sunt Res: Res verò omnes in Prædicamentis locantur. Sed tamen observa, quod hæc Æquivoca æquivocata sunt in prædicamento non quatenus sunt æquivocata, et ut respiciant suum æquivocans, sed quatenus sunt univoca, et respiciunt alia quæ illis univoca sunt.

Hæc de *Æquivocis*, id est, primo Anteprædicamento. Cujus usus et scopus cur hic tractetur est iste, ut Sciamus quæ rejiciantur, quæ recipiantur in Prædicamentis. Nam Æquivoca omnia, quatenus Æquivoca sunt, rejiciuntur, licet Æquivocata, quatenus Univoca sunt, recipiantur. *Scopus et usus primi antepræ-dicamenti.*

CAP. II.

De Univocis.

De *Univocis* (quæ sunt, secundum Antep*r*ædicamentum) tria explicanda:
1. Quid sint, et quomodo describantur.
2. Quotuplicia sunt.
3. Quæ regulæ de univocis observandæ sunt.

Univoca describuuntur in hunc modum: *Univoca sunt Res, vel Entia, quorum nomen est commune, & ratio illius nominis est una & eadem in omnibus quibus nomen convenit;* ut Animal est Univocum respectu Hominis et Bruti; nam et nomen Animalis utrisque commune est, et eadem essentia, idem univocus conceptus, eademque ratio illius nominis utrisque convenit; utrumque enim vocatur Animal, quia est vivens præditum animâ sensitivâ. Per rationem autem nominis idem hic intelligetur, quod in defitione *Æquivocorum.* *Descriptio univocorum.*

Univoca sunt duplicia:
- Univocantia, *quæ sunt Universalia, quorum tam nomem quàm natura, essentia, & ratio communis est iis de quibus dicuntur:* et talia sunt omnia superiora in serie respectu inferiorum, et omnes Differentiæ respectu suarum Specierum.
- Univocata, *quæ sunt res ipsæ sive universales, sive singulares, sub aliquo Univocante comprehensæ*, et talia sunt omnia inferiora respectu superiorum suorum et Differentiarum.

Univoca duplicia.

Hinc

Hinc liquet Summa Genera & etiam Differentias omnes esse tantùm Univoca univocantia, non univocata, quia nihil est ipsis superius: Individua verò esse tantùm univocata, non univocantia, quia nihil ipsis est inferius: reliqua omnia quæ sunt inter summa Genera & Individua, esse simul & univocantia & univocata, sed diverso respectu, nam sunt univocata respectu seperiorum suorum, sunt univocantia respectu inferiorum.

Definitio Univocorum prius posita de utrisque rectè intelligi potest, tam Univocantibus quàm Univocatis, sed facilior est ejus sensus si de Univocantibus explicetur: quale est Animal respectu Hominis & Bruti.

Quomodo nomen & ratio univoci sit communis.

Unum verò est quod diligentissimè observandum est, *Quod nomen & ratio seu essentia univoci sit ita communis, ut nomen univocantis sit essentiale nomen univocati: & essentia seu ratio univocantis, sit essentia & ratio univocati:* ut in Animali & Homine ac Bruto, liquidum est: nam & nomen Animalis essentialiter utrisque convenit, & est commune nomen essentiale utriusque, & essentia Animalis est commumunis etiam essentia tam Hominis quàm Bruti; quod unum si advertatur, non paucas difficultates expediet.

Quomodo Univoca differant ab Æquivocis & Denominativis.

Hinc jam facilè est distinguere Univoca tam ab Æquivocis quàm à Denominativis. Nam in Æquivocis nomen solum est commune, non essentia aliqua aut ratio, aut univocus conceptus illius nominis: In Univòcis utrumque commune est, tam nomen quàm essentia & ratio nominis. In Denominativis tam nomen quàm essentia nominis communis est denominatis; quàm verè enim homo aut charta dicitur album, tam verè dicitur esse coloratum disgregans visum, quod est ratio & essentia albi. Sed nec nomen albi est essentiale nomen hominis, aut chartæ, sed accidentale; nec essentia albi, seu natura & ratio, est essentia, natura, & ratio hominis aut chartæ, sed Accidens utriusque. In Univocis verò utrumque fit, & nomen Univocantis est essentiale nomen Univocati, & essentia ac ratio Univocantis, est essentia ac ratio Univocati.

Dub.

Dices, omnia Propria & omnia Accidentia esse Denominativa, quia sunt Accidentia vel propria vel contingentia quæ denominant subjecta. Ea verò omnia prædicantur univocè, quia sunt Universalia, & Universale solet ita definiri, ut sit *Ens quod prædicatur de pluribus univocè.* Quare Denominativa omnia univoca sunt; & distinctio ista Univocorum à Denominativis non videtur admittenda.

Sol.

Respondeo, vocem illam [prædicari univocè] non est addendum in Definitione Universalis: nec verò ab iis qui accuratè definiunt, additur. Quòd si libet addi, tum dicendum est Univocum, & univocè prædicari, sumi dupliciter. Primò, *Strictè & Propriè pro eo quod nec est Æquivocum, nec Denominativum, quodque nec æquivocè nec denominativè prædicatur*; & hoc modo sumpsit *Arist.* & nos ex eo definivimus, & in hoc sensu nulla Propria nec Accidentia prædicantur univocè de suis subjectis, nec in hoc sensu (Prædicari Univocè) debet poni in definitione Universalis. Secundo, *Capitur largè & impropriè pro omni eo quod non est Æquivocum, nec prædicatur æquivocè*; & in hoc sensu omnia Prædicabilia prædicantur univocè, & sunt Univoca. Sed hoc modo non accepit *Arist.* Univocum, nam tum frustra addidisset Denominativa, quia omnia Denominativa sunt Univoca in hoc sensu, id est, non Æquivoca.

De Univocis hæ Regulæ observentur.

Regulæ de Univocis.

1. *Omne Univocum, sive univocans, sive univocatum, est in aliquo Prædicamento.* Nam omne tale est Ens, omne autem Ens in aliquo Prædicamento locatur, ad illudque refertur.

2. *Nullum Univocum potest esse Æquivocum æquivocans:* ratio est quia omne tale Æquicum est tantùm vox non res, Univoca autem omnia res sunt.

3. *Univocum potest esse Æquivocum æquivocatum, sed non eo respectu quo est univocum:* ut Homo vivus est Univocum univocans respectu Socratis & Platonis; est Univocum univocatum respectu Animalis; est verò Æquivocum æquivocatum respectu hujus vocis [Homo]

[Homo] quæ de Homine vivo & picto æquivoce dicitur: sic omnia Genera, Species & Differentiæ, sunt Æquivoca æquivocata, respectu Entis.

Atque hæc de Univocis, quorum tractatio huc spectat, ut *sciamus omnia univoca ponenda esse in Prædicamentis.* Quæ autem Univoca non sunt, ea nec directe nec collateraliter in Prædicamento locantur; ad Prædicamenta verò reduci posse nihil prohibet, ut Deus, Punctum, Instans.

CAP. III.

De Denominativis.

De *Denominativis* tria sunt consideranda:
1. Quomodo describantur.
2. Quotuplicia sint.
3. Quæ sint leges *Denominativorum.*

DEnominativa ita describuntur: *Denominativa sunt Accidentia per quæ de subjectis fit Denominatio, orta à Denominante,* ut à Justitiâ denominatur homo justus, ab Albedine albus. *Denominativa quid sint.*

Ad omnem *Denominationem* tria requiruntur,
- Denominatum, *quod est subjectum ipsum de quo fit Denominatio*: ut homo, corpus.
- Denominans, *quod est forma vel Accidens in Abstracto, à quo inexistente in subjecto, fit & oritur Denominatio*: ut Albedo.
- Denominativum, *quod est forma vel Accidens in Concreto, per quod fit Denominatio de subjecto*: ut per Album denominatur homo albus, ab albedine inhærente.

Quia verò frequentissima mentio fit Abstracti & Concreti, ideò advertendum est in quo hæc conveniant, & in quo differant. *Conveniunt autem in principali significato*: eandem enim rem significat albus (ut sumitur formaliter, non materialiter pro subjecto cui inest albedo) & albedo: *Differunt autem ratione, & respectu minùs principalis significationis*: nam abstractum, ut albedo, significat formam aut accidens nudè in suâ essentiâ, sine relatione ad prædicationem de subjecto; & ideò Abstractum vocatur, quia abstrahitur à subjecto, non quoad inhærentiam & inexistentiam, sed quoad prædicationem; Concretum verò idem accidens notat, verum non nude ut abstractum, sed cum relatione ad prædicationem de subjecto: ideoque Concretum vocatur, quia concernit subjectum, non solùm quoad inhærentiam, sed etiam quoad prædicationem, & Denominationem ejusdem. *Abstractum et Concretum in quo conveniant, et in quo differant.*

Quid sint *Denominativa* dictum jam est.
Quotuplicia sint videamus.

Denominativa sunt triplicia:
- Voce tantùm, *quæ quoad vocem videntur esse Denominativa, quia initio vocis conveniunt, & fine differunt, sed re ipsâ et significatione Denominativa non sunt, quia re et significatione non conveniunt, & ideò Concretum non facit Denominationem subjecti propter illius Abstracti inhærentiam*: ut somnolentus à somno. Nam non denominatur quis somnolentus quòd somnus, sed quia somnolentia ei inest. *Denominativa triplicia.*

Re tantùm, *quæ quoad vocem non videntur esse denominativa, cum voce non conveniant in initio, re verò & significatione conveniunt, & ab inexistentia Abstracti fit vera denominatio de subjecto:* ut studiosus & virtus; dormiens & somnus.

Re & voce simul, *quæ tam quoad rem, quàm vocem Denominativa sunt*; ut doctus à doctrinâ, justus à justitiâ.

Ex his facilè explicari & intelligi potest ea Denominativorum definitio quam *Arist.* tradit. *Denominativa sunt quæ orta ab uno variè commutantur.* Jam si Denominativum aliquod oriatur à Denominante quoad vocem tantùm, non quoad rem, & discrepet in fine, tum est Denominativum voce tantùm: Si oriatur à Denominante quoad rem tantum, non quoad vocem, & in fine non discrepet, ut Grammatica (ars) & Grammatica (mulier) tum est Denominativum re tantum: Si oriatur à Denominante suo tum quoad vocem, tum quoad rem, & fine discrepet, tum est Denominativum re & voce, quod propriissime Denominativum dicitur.

Hic verò meritò dubitari & quæri potest, an omnia Denominativa sint Accidentia? an Substantiæ etiam hoc nomine denotentur? ut an Animal, Homo, Substantia, Denominativa sint ab his Denominantibus, Animalitas, Humanitas, Substantialitas? Nam ex his oritur Denominatio de subjecto, putà Socrate; & in initio vocis conveniunt, in fine discrepant. Certè si omnia Abstracta, Denominantia, & omnia Concreta, Denominativa dici deberent, inter Substantias Denominativa concedenda essent: nam certum est posteriora esse Abstracta, & priora Concreta. Et quidem *Aquinas* apertè docet: Abstracta & Concreta in Substantia reperiri, par. 3. q. 17. *ar.* 1. *Natura*, inquit, *prout Abstracto significatur, non potest verè prædicari de ullo supposito nisi in Deo.* Ideo cum in Christo sint duæ naturæ, divina & humana, divina de eo prædicatur *& in Abstracto & in concreto.* Dicimus enim Christus est deitas, & est Deus: sed humana natura non dicitur de eo *in Abstracto, sed solùm in Concreto*; non enim dicimus Christus est humanitas, sed est homo; quod idem alii omnes Scholastici ac Theologi fatentur. Et quamvis Concreta omnia tam Substantiæ quàm Accidentia, largo & amplo sensu Denominativa dici possint, quia per ea prædicatio fit de subjecto cui insunt abstracta: tamen propriè loquendo solùm Concreta accidentia Denominativa vocari debent. Cujus ratio est hæc, quia Substantiæ omnes quæ de aliquo dicuntur, ea Nominant potiùs quàm Denominant: nam cùm sint de essentia eorum de quibus prædicantur, sic ut essentiam, ita etiam essentiale nomen eis tribuunt. At accidentia quia subjectis suis quibus inhærent, jam in esse constitutis, & nominatis adveniunt, ideò, non *nomen dant, nec nominant ea, sed denominant*, id est, *subjecto jam juxta essentiam nominato, accidentalem denominationem superaddunt.* Et sanè *Aristotelem* non alia pro Denominativis agnovisse quàm accidentia sola, eaque ipsa non aliter sic vocasse quàm prout subjecta quibus inhærent, respiciunt, ex hoc liquere potest: Ille enim Denominativa opponit tam Univocis quàm Æquivocis: quare nihil potest esse Denominativum & Univocum respectu ejusdem. At certum est, omnes Substantias quæ de aliquo dicuntur, ut & omnia essentialia prædicata, esse Univoca si respicias eorum subjecta, de quibus essentialiter prædicantur, ut sunt Homo, Animal, Corpus & Substantia, respectu Socratis: quarè respectu illius Denominativa non sunt, nec eorum prædicatio de Socrate Denominativa dici debet, sed verè & propriè Univoca. In accidentibus aliter fit, nam cum illa non sint de essentia subjectorum suorum quibus inhærent, ideò de illis univocè prædicari non possunt. Quia igitur uno trium horum modorum de subjectis dicuntur, vel Æquivoce, vel Univoce, vel Denominative, & neutro priorum modorum prædicantur, relinquitur prædicationem talem Accidentium, eámque solam, esse Denominativam, & Accidentia sola illo respectu Denominativa esse.

Sola Accidentia sunt Denominativa.

Se-

Sequuntur nunc Regulæ de *Denominativis*, quæ sunt hæ:

1. *Denominatio omnis fit per Concretum propter inexistentiam Abstracti in eo subjecto quod denominatur*: Quare si Abstractum non sit in subjecto, Concretum de eo verè dici non potest: si Abstractum insit, tum Concretum de eo prædicabitur, si aptum Denominativum adhibeatur. Vide Regulam quartam de Accidente. *Regulæ de Denominativis.*

2. *Nullum Denominans neque Denominativum est de essentiâ denominati, neque de eo univoce prædicatur.* Patet ex definitione Denominativorum: nam sunt accidentia respectu eorum quorum sunt denominativa. Quare cum dicitur linea est quanta (quam loquendi formam haud quaquam approbo) aut tanta, in his similibusque, Quantum capitur pro hâc aut illâ particulari aut definitâ quantitate, putà pedali, bipedali aut similiter, quæ quantitas verò est accidens lineæ; non pro Quanto in genere; sic enim linea non est quanta, sed ipsa quantitas.

3. *Idem potest esse Denominativum & Univocum, sed nunquam eodem respectu, sed diverso*: nam est Univocum respectu eorum de quibus essentialiter dicitur; est Denominativum respectu eorum de quibus accidentaliter prædicatur; ut album respectu hujus & illius albi est Univocum, respectu hominis est Denominativum.

Atque hæc de Denominativis: Quorum tractatio huc spectat; (ut sciamus Denominativa nulla in quantum sunt Denominativa, & quatenùs respiciunt sua subjecta inhæsionis, esse in Prædicamento ullo, sed in quantum sunt Univoca, & respiciunt subjecta sua prædicationis.)

CAP. IV.

De Prima Divisione Antepraedicamentali.

HActenus de tribus Definitionibus Antepraedicamentalibus actum est. Sequuntur Divisiones quæ duæ sunt. Prior est *Vocum*: Secunda *Rerum*. *Vocis* Divisio est hæc: *Omnis vox vel est complexa, vel incomplexa.* *Vocis divisio.*

Vox dicitur *Complexa* tripliciter,
- Voce tantùm, *quando plures sunt Voces, sed illæ omnes unam simplicem Rem significant*: Ut Corpus animatum, quod idem valet, idémque significat quod Vivens.
- Re tantùm vel significatione, *quando Vox est una, sed per illam Vocem non una aliqua Res sed diversæ significantur*: Ut Canis & omnia Æquivoca æquivocantia.
- Re & voce simul, *quando & Voces plures sunt, & per illas Res plures significantur*: Ut Homo doctus.

Vox dicitur *incomplexa* tripliciter,
- Voce tantùm, *quando Vox est una, sed per illam non una Res sed plures significantur*: Ut Canis.
- Re tantùm, *quando plures voces sunt, sed unam rem significant*: Ut corpus animatum.
- Re & voce simul, *quando & vox una est, & per illam Vocem Res una significatur*; Ut Homo, Animal.

Ex his duo manifestè consequuntur: Primum, *Quòd idem potest dici complexum et incomplexum, diverso respectu.* Nam quicquid est complexum Voce tantùm, est Re incomplexum; ut Corpus animatum: & quicquid est complexum Re tantùm, est Voce incomplexum; ut Canis. Secundum, *Quòd idem nunquam potest dici complexum et incomplexum in eodem Genere*: Ut quod est complexum Voce, non est incomplexum Voce; & quod est complexum Re, non est incomplexum Re.

Usus hujus Divisionis.

Atque hæc de prima Divisione: Cujus usus & scopus est hic: *Res ipsæ in Prædicamentis ponuntur*, Rerum signa Voces sunt. Jam ex hac Divisione docemur, Res non semper sequi conditionem Vocum; nec Voces Rerum. Nam quandóque Res una notatur per plures Voces, & tum Complexio quæ cernitur in Voce non impedit illud esse in Prædicamento, ut Corpus animatum: Quandóque Vox una Res plures & non unam notat, ut Canis, & tum Incomplexio Vocis non probat Res significatas, ut unam Rem, poni in Prædicamento.

CAP. V.

De secunda Divisione Antepraedicamentali.

Ens dividitur.

SEquitur Secunda Divisio, quæ est Rerum. Nam Divisum in hac Divisione est Ens, Res, seu id quod est in Rerum naturâ. Unde *Arist.* ait: *Eorum quæ sunt, alia*, &c. Quare Divisio hæc non est Generis in Species; (Ens enim Genus non est) sed æquivocæ vocis in sua æquivocata, vel in res quas æquivoce significat.

Omne Ens, vel est Substantia vel Accidens.

Divisio hæc Entis dupliciter fieri potest. Primo sic: *Omne Ens vel est Substantia, vel Accidens*. Hoc sic probat *Arist.* & rectissimè: Omne Ens vel inest in subjecto, vel non inest in subjecto. Nam cum hi duo termini contradictorii sint, necesse est unum eorum de quovis Ente dici. Jam *quodcunque Ens inest in subjecto est Accidens. Quodcunque verò Ens non inest in subjecto, est Substantia*: Illud enim Accidentis, hoc Substantiæ proprium est. Quare *Omne Ens vel erit Substantia, vel Accidens.*

Ens omne vel est universale vel Individuum.

Alio modo Divisio hæc sic fieri potest; *Omne Ens vel est Universale, vel Particulare aut Individuum.* Hoc sic probat *Arist.* Omne Ens vel dicitur de subjecto, vel non dicitur de subjecto; nam hi duo termini contradictorii sunt, idcóque alterum eorum de quovis Ente dici debet. Jam *Quodcunque Ens dicitur de subjecto est Universale*: *Quodcunque verò Ens non dicitur de subjecto est Particulare aut Individuum*; illud enim Universalis, hoc Individui proprium: Quare *Omne ens est vel Universale, vel Individuum.*

Divisio tota conjunctim sic exprimi potest.

Omne Ens vel
- *Non inest in subjecto*, & tum est Substantia, eaque vel
  - *Dicitur de subjecto, et tum est Substantia universalis*, ut homo.
  - *Non dicitur de subjecto, et tum est Substantia particularis*, ut Socrates.
- *Inest in subjecto*, & tum est Accidens hocque vel
  - *Dicitur de subjecto, et tum est Accidens universale*, ut Albedo.
  - *Non dicitur de subjecto, et tum est Accidens particulare*, ut hæc Albedo.

Ut

Ut hæc Divisio facilius intelligatur, tria consideranda sunt, quorum usus est frequentissimus. Primò, Quid hoc loco intelligatur per *Subjectum*: Secundò, Quid hîc significet *esse in Subjecto*. Tertiò, Quid significet hîc, *dici de Subjecto*.

Subjectum *vocatur illud omne cui aliud quocunq; modo inest, sive essentialiter, sive accidentaliter: seu omne illud quod subjicitur alteri prædicato sive essentiali, sive accidentali.* Vt Homini inest Animal, & Rationale, & Risibile, & Doctrina: quare Homo istorum omnium Subjectum vocatur. *Subjectum quid sit.*

Subjectum est duplex, *Subjectum duplex.*
- Inhæsionis, *cui aliquod Accidens inhæret*: tale subjectum est Homo respectu Risibilitatis, Doctrinæ, & omnium omnino suorum Accidentium, sive propria sint, sive contingentia & communia.
- Prædicationis, *de quo aliquid essentialiter prædicatur*: tale subjectum est Homo respectu Animalis, & Rationalis, & omnium suorum essentialium prædicatorum.

Hinc duo manifestè consequuntur. Primum, Quòd idem potest esse subjectum & Inhæsionis & Prædicationis, sed diverso respectu, nunquam autem eodem; ut Socrates est subjectum Inhæsionis respectu Doctrinæ, & est subjectum Prædicationis respectu Hominis, Animalis, & omnium essentialium prædicatorum de ipso. Impossibile est autem ut respectu Animalis sit subjectum & Inhæsionis & Prædicationis; tum enim Animal esset Socrati & essentiale, & Accidentale. Secundum est, Quòd tam in hac secundâ divisione, quàm in proprio & strictè loquendi Genere, quotiescunque aliquid dicitur *Inesse in subjecto*, ibi oportet Intelligi subjectum Inhæsionis, & non Prædicationis, nisi ex circumstantiis sermonis aut scripti aliud constet: Iterùm, Quotiescunque aliquid dicitur, *Dici de subjecto*, ibi intelligi oportet subjectum Prædicationis, & non Inhæsionis, nisi ex circumstantiis aliud constare poterit. Hæc de Primo, quid per subjectum hic notetur.

Secundò explicandum est quid sit *Esse in subjecto* seu *Inhærere*. Nam hæc duo (quod sedulò observa) pro eodem sumuntur. Definitur autem ab *Aristotele* in hunc modum; *Inesse in subjecto* seu Inhærere alteri, est inesse in aliquo, non ut pars ejus cui inest, nec ut possit separari ab eo cui inest, interim ut ipsum maneat. Sic doctrina inest in homine, & omnia omninò accidentia in suis subjectis Inhæsionis. Vt autem hæc Definitio rectiùs teneatur, considerandum est primò, Genus seu id quod loco Generis hic ponitur; secundò, Differentia. Genus in hac definitione est *Inesse in aliquo*, Hoc enim multò latiùs patet quàm *Inesse in subjecto*. Nam *Inesse in aliquo* complectitur octo diversos modos Inessendi in aliquo, qui sunt hi: *Inesse in subjecto quid sit.*

Aliquid dicitur Inesse in alio octo modis: *Octo modi Inessendi in Alio.*
1. *Ut pars integralis in toto*, ut manus & pedes insunt homini.
2. *Ut totum integrale in omnibus partibus*: sic homo dicitur esse in capite, pectore, & in reliquo trunco corporis.
3. *Ut Species in Genere*, & tale dicitur inesse potestate in altero, quia in illius ambitu continetur; sic homo inest in Animali.
4. *Ut Genus in Specie*: & tale dicitur *inesse actu in altero*, quia inest ut pars ejus essentialis: sic Animal inest homini; & ad hunc Inessendi modum refertur Differentia, quæ similiter inest Speciei, ut Genus, utrumque enim actu & essentialiter inest.
5. *Ut Accidens in suo subjecto Inhæsionis*, sic albedo inest parieti, calor aquæ, doctrina Socrati.
6. *Ut Rex in Regno*, id est, secundùm Authoritatem, quia per totum regnum ejus authoritas extenditur.
7. *Ut res in fine*, qua ad finem ordinatur, & propter eum appetitur: sic virtus dicitur esse in fœlicitate. Et hinc vulgo verèque dicitur, quod

qui

qui vult finem, media omnia velle putatur, quia media omnia in fine sun, ut ordinata ad ipsum.

8. *ut locatum in loco,* ut Socrates in domo, domus in aëre,, aër in cœlo.

Hi omnes modi, ut faciliùs memoria teneantur, duobus his versiculis comprehenduntur:

Insunt Pars; Totum; Species; Genus; & Calor igni: Rex in regno; Res in Fine; Locoque locatum.

Ex his jam octo modis Inessendi in alio, unus tantùm est, quo aliquid dicitur Inesse in subjecto seu inhærere. Is est quintus: Atque is unicus modus est ille quem definivimus, cujusque Definiti. meritò diximus, Genus fuisse, Inesse in aliquo.

Sequitur Differentia in definitione posita. Ea duas particulas continet: prior est hæc, ut id quod inest in subjecto, non insit tanquam pars, nempe ejus cui inest. Ut calor qui inest in aqua aut igne, non est pars ignis, aut aquæ: potest tamen esse pars alterius, ut calor est pars Qualitatis, & Qualitatis tangibilis. Hoc faciliùs intelligetur, si quotuplex sit Pars, itémque Totum declaremus.

Pars est triplex.

Pars est triplex,

- *Integralis,* quâ Totum fit integrùm, & sine quâ Totum non est integrum, sed mancum, & mutilum. Tales Partes sunt manus, pedes, digiti, brachia humani corporis; sine ullo enim horum homo mutilus est.
- *Essentialis,* quæ est de essentia illius Totius cujus est Pars. Talis Pars est omne Genus, & Differentia, respectu eorum de quibus prædicantur.
- *Subjectiva,* vel *Universalis,* quæ unà cum aliis Partibus ita alicui Toti subjiciatur, ut sui potius universalem essentiam in se actu recipiat, & ut suam essentiam in se contineat: Sic Homo & Brutum sunt Partes Subjectivæ tam respectu Animalis, quàm Sensibilis, quæ est Differentia Animalis.

Ex quo etiam Quotuplex sit totum, & quid unumquodque sit videre licet.

Totum Triplex.

Totum est triplex,

- *Integrale,* quod ex partibus omnibus integrantibus fit, ita ut sine ulla ipsarum non sit integrum.; ut Homo respectu pedum, manuum, & aliorum membrorum Corporis.
- *Essentiale,* quod constat ex partibus essentialibus. Sic omnis Species respectu sui Generis, & Differentiæ.
- *Universale,* quod(*ut Aquinas rectè notat part.1. quæst.77 .art.* 1.) universam suam essentiam, pluribus Partibus sibi subjectis communicat, deque eis essentialiter prædicatur. Tale Totum est omne Genus respectu suorum inferiorum, & omnis Differentia respectu eorum de quibus mediatè prædicatur. Nam immediatè dicitur solùm de uno, nihil autem potest esse Totum respectu unius tantùm: quia Totum plures Partes semper respicit.

Ex

Ex his liquidò sequuntur hæ sex Conclusiones:

1. Idem *potest simul esse Pars Essentialis, & Subjectiva, diverso respectu.* Vt Animal est simul Pars Essentialis, respectu Hominis & Socratis, & Pars Subjectiva, respectu Viventis & Corporis.

2. Idem *potest simul esse Totum Essentiale, & Totum universale respectu diversorum.* Ut Homo est Totum Essentiale respectu Animalis, & Vniversale Totum respectu Socratis & Platonis.

3. Idem *potest esse simul & Pars & Totum, idque respectu ejusdem rei, si Totum & Pars sumantur diverso modo.* Nam omnis Pars Essentialis, est etiam Totum Vniversale: ut Animal, est & Pars Essentialis, & Totum Vniversale, respectu Hominis & Bruti: sic Rationale respectu Socratis & Platonis. Itidem omnis Pars Subjectiva seu Vniversalis, est Totum Essentiale respectu ejus cujus est Pars Subjectiva seu Vniversalis: Vt Homo est & Pars Subjectiva, & Totum Essentiale respectu Animalis.

4. Idem *nunquam potest esse Pars Essentialis, & pars Subjectiva seu universalis respectu ejusdem.* Nam si sit Pars Essentialis ejus, est naturâ prius eo; si sit Pars Subjectiva ejusdem, est posterius naturâ eo. Nihil autem potest esse naturâ priùs & posterius respectu ejusdem.

5. Idem *nunquam potest esse Totum Essentiale, & Totum universale respectu ejusdem*. Nam si sit Totum Essentiale, est naturâ posterius; si sit Totum Vniversale, est naturâ prius eo cujus est Totum.

6. Idem *nunquam potest esse simul Pars & Totum respectu ejusdem, si Pars et Totum sumantur in eodem sensu, prout unum opponitur alteri*: Vt nihil potest esse Pars Integralis alicujus rei, & Totum Integrale respectu ejusdem: Nihil etiam potest esse Pars Essentialis ullius rei, & Totum Essentiale respectu ejusdem: sic nec Pars Vniversalis, & Totum Vniversale respectu ejusdem esse potest; nam tum opposita, & ea quæ implicant contradictionem de eodem dicerentur.

Sed quare omittitur *Pars Potentialis*, & *Totum Potentiale*; talem enim Partem & tale Totum statuit Thom. part. 1. quæst. 76. art 8. & 2. secundæ, q. 48. atque alii Scholastici. *Dub.*

Fateor tale membrum ab Aquinate, aliisque poni: Et tale Totum dicunt Animam esse respectu suarum Facultatum, & tales Partes vocant facultates ipsas sentiendi, appetendi, &c. respectu Animæ. Sed nulla ratio est cur ista vel Totum, vel Partes vocentur. Nam Anima substantia est, illæ facultates Accidentia: quis autem rectè vocet Accidentia Partes Substantiarum? Quod si illæ Partes sint Potentiales Animæ, profectò pari jure potentias ridendi, flendi, volendi, nolendi, discendi, dicas Partes esse Hominis: quod omnino alienum est à ratione & ab usu loquendi. *Sol.*

Sed Deus Totum quoddam est, & tamen nec Integrale, nec Essentiale, nec Vniversale. Dicitur enim Deus esse Totus in Toto mundo, & Totus in qualibet Parte ejus. Sic Anima Rationalis dicitur Tota in Tota, & Tota in quavis Parte, nec tamen videtur esse Tota juxta aliquem modum istorum trium, quare Divisio manca est. *Dub.*

Respondeo, Totum aliquando sumi Absolutè, quo eo quod perfectum est: Et sic tam Anima quàm Deus Totum dici possunt: aliquando Respectivè, pro eo quod constat ex Partibus: Et sic nec Deus nec Anima (si de Partibus Integrantibus loquaris) Totum dici possunt. Hanc responsionem habes apud *Bonav.* in 1. Sentent. dist. 19. q. 1. nu. 34, 35. Potest & sic responderi. Totum vel sumi Positivè, pro eo quod continet in se omnes Partes; & sic nec Deus, nec Anima (si intelligas Partes Integrales) Totum dici potest: vel Privativè, pro eo cujus nihil est extrà, vel cui nihil ipsius deest: Et hoc sensu Deus dicitur esse Totus in quavis Parte mundi, quia in nulla mundi Parte aliquid Dei deest. Itidem & Anima Tota dicitur in quavis Parte humani corporis. Nos Totum illud quod Respectivè sumitur *Sol.*

mitur & Positivè distinximus, quia illud maximè vulgare est ipsius significatum. De Toto ut sumitur pro Perfecto, aut Privativè, nihil attinebit hîc dicere.

Quod inest in subjecto non est Pars ejus.

Explicatis jam Partis, & Totius significationibus, sensus illius particulæ quæ in Definitione posita fuit, clarior est. Cum enim dicitur, quòd [*Illud quod inest in Subjecto, non inest ut Pars*;] sensus est, quod neque est Pars Integralis, neque Essentialis, neque Subjectiva aut Vniversalis ejus cui inest. Alterius quidem potest esse Pars, vel essentialis, ut Color, Albedinis; vel Subjectiva aut Vniversalis, ut Albedo, Coloris: vel Integralis, ut pars Albedinis inhærentis in Chartâ, Totius illius Albedinis pars integrans est: Sed subjecti sui, cui inest, pars nullo modo esse potest: Non Essentialis, nam sine doctrinâ quæ inest Socrates esse potest: non Integralis, nam sine doctrinâ integer homo esse potest: non Subjectiva aut Vniversalis, nam de doctrinâ, Socrates essentialiter non potest prædicari.

Addendum verò est, quòd sicut illud quod inest in subjecto non est pars ejus cui inest, ita neque est pars ullius tertii cum ipso cui inest, sic ut ex ipsis conjunctis, essentialiter constituatur ullum tertium. Quod ideò additur, quia Anima Bruti inest in corpore Bruti, & quævis forma in materiâ (exceptâ Animâ rationali) & non est pars ulla corporis Bruti, nec potest ab eo corpore separari quin statim intereat. Et tamen non inest anima Bruti in corpore illius, ut accidens in subjecto; est enim Substantia, ideoque in subjecto inesse non potest. Quomodò igitur excludis? Quia Anima illa, licet non sit pars corporis Bruti, est tamen cum ipso corpore, pars alterius tertii, quod ex utrisque fit & constituitur, nempe Bruti. Accidens verò nec pars est ejus cui inest, nec pars ullius tertii cum ipso.

Porrò etiam observandum est, quòd sicut illud quod inest in subjecto, non est pars, ita multò minùs est Totum ejus cui inest. Aliorum quidem Totum, quovis trium modorum esse potest, vel Totum Integrale, ut albedo in pariete, partium omnium illius albedinis: vel Totum Essentiale, ut albedo respctu sui Generis, & Differentiæ: vel Totum Vniversale, ut albedo respectu hujus & illius albedinis. Sed illius subjecti cui inest & inhæret, *Totum nullo modo esse potest, neque Integrale, neque Essentiale, neque Universale.* Hæc de explicatione prioris partis Differentiæ.

Quod inest in subjecto non manet si separetur.

Altera Differentiæ particula est hæc, quòd illud quod inest in subjecto, non potest separari ab eo cui inest: vel ut *Arist.* significantèr ait, *non potest esse sine eo in quo est.* Sensus apertus est: Separari quidem potest à subjecto cui inest, ut doctrina ab Homine, calor ab aquâ calefactâ, sed cum separatur non manet, non diutiùs est aut existit, sed planè interit. Subjectum sine ipso quod ei inest, manere & existere potest; at accidens, vel id quod inest in subjecto, sine illo subjecto in quo semel est, manere aut existere nullo modo potest. Cujus ratio est, quia *Accidentis esse est inesse*, ut præter alios *Aquinas* disertè docet parr. 1 quæst. 28. art. 2. Et si in subjecto non inesset, tum esset Substantia: quicquid enim se sustentare potest, & existere per se, sine inhærentiâ in alio, id Substantiâ est, ut ex ipsâ hac Divisione liquet. Quare quod nonnulli jactitant de accidentibus quibusdam existentibus & manentibus postquam à subjecto cui inerant separata sunt, adeoque sine ullo omnino subjecto cui jam insint inhæreantvè, vanissima somnia sunt, deque his

——— *Miranda canunt, sed non credenda Sophistæ.*

Observa autem, quòd in hac verissimâ *Aristotelis* sententiâ, fundatur illud Axioma, de quo in Cap. de accidente egimus, quòd *Nullum Accidens migrare potest ab uno subjecto in aliud.* Nam si posset ita migrare, tum posset separari ab eo cui semel inest, & tamen manere; at quamprimùm separatur interit.

Dub.

Quòd si dicas, calorem ab igne in aërem; ab aëre in astantes migrare: si odorem à pomo in manum, lumen à sole in medium:

Sol.

Solutio vulgata & vera est, quod calor ignis non migrat ex igne, sed generat novum calorem in aëre, & ille alium novum in astante: Ita non est idem numero calor qui migrat ab uno in aliud subjectum, sed novus ab alio generatus. Quod idem de odore, lumine, aliisque omnibus similibus dici debet.

Add.

Addi verò huic particulæ explicationis ergò oportet, quòd ficut illud quod ineft in fubjecto, non poteft feparari à Toto illo fubjecto cui ineft, *Ita nec feparari poteft ab ulla Parte illius fubjecti, in quâ femel inhæret, nec ab illa Parte in aliam ullam ejufdem aut alterius fubjecti tranfire aut migrare.* Quod idcircò additur, quia Socrates, hic equus, hic vermis & quodvis aliud Individuum fimile, ineft in mundo: nec eft Pars mundi, vel Effentialis, quia tum corrupto vermiculo quovis, mundus Totus interiret: vel Subjectiva, quia tum de vermiculo mundus diceretur effentialiter, & verè diceres, Hic vermiculus eft Totus mundus: vel Integralis, quia tum fine vermiculo quovis, mundus effet mancus & mutilus: Pars igitur non eft mundi, & à mundo feparari non poteft vermis, aut Socrates interim aut fint, nam extra mundum nufquam effent, ideóque nec effent: tamen certum eft, nihil iftorum effe in mundo ut Accidens in fubjecto, cum omnia ifta Subftantiæ fint. Quomodo igitur excludas? Quia unumquodque horum licet à Toto mundo feparari non poffit & manere, tamen *ab hac aut illa Parte mundi in aliam Partem migrare poffunt aut tranfire, & manere.* Accidens verò nec à Toto fubjecto, nec ab illâ ipfius parte cui femel ineft, feparari poteft aut migrare. *Accidens non migrat ab ulla Parte fubjecti in aliam.*

Hæc ad explicandam definitionem illam Inhærendi, feu Effendi in fubjecto, cujus tam multiplex eft & neceffarius ufus, dicta funt. Ex quo nunc evidenter liquet quòd fedulò tenendum eft, *Omne Accidens ineffe feu inhærere in fubjecto*: &, *Quicquid in fubjecto ineft feu inhæret, effe Accidens.* *Omne Accidens, idque folum eft in fubjecto.*

Supereft tertium illud quod explicandum propofuimus, nempe quid fit in hac Divifione *Dici de fubjecto.* Quod ex hac diftinctione facilè intelligi poteft.

Aliquid dicitur de alio dupliciter:

- *Effentialiter*, quod eft de effentiâ ejus fubjecti de quo dicitur; & fubjectum talis prædicati eft femper fubjectum prædicationis, nunquam inhæfionis: fic Animal dicitur de Homine.
- *Accidentaliter*, quod eft Accidens ejus fubjecti de quo dicitur: & fubjectum talis prædicati femper eft fubjectum inhæfionis, nunquam prædicationis; fic album dicitur de Homine.

Dici de fubjecto quid fit.

Etfi aliis locis frequenter dicere folemus, quodvis Univerfale dici de fuo fubjecto, ubi *Dici de*, fumitur generaliter, pro omni eo quod dicitur de alio five effentialiter, five accidentaliter: & fubjectum fumitur vel pro fubjecto Inhæfionis, vel Prædicationis; tamen in hac Divifione, Dici de fubjecto fumitur ftrictiùs, pro eo tantùm quod effentialiter dicitur; & fubjectum fumitur tantùm pro fubjecto Prædicationis: Idcóque quicquid juxta hujus Divifionis fenfum afferitur Dici de fubjecto, illud pro effentiali prædicato de ifto fubjecto accipiendum eft.

Hæc de fecundâ Divifione fatis multa dicta funt, quam idcirco *Arift.* præpofuit Prædicamentis, ut effet veluti fundamentum totius fequentis Tractationis. Ex hac enim Divifione ifta fequuntur: *Scopus hujus fecundæ Divifionis.*

1. *Omne Ens eft vel Subftantia vel Accidens*; quod antè probatum eft: Unde hi verficuli commodè inventi funt:

Summus Ariftoteles trutinando cacumina rerum,
In duo divifit quicquid in orbe fuit.

2. *Omne Ens eft vel Univerfale, vel Individuum*: hoc etiam ante probatum eft.
3. *Omne Ens five fit Subftantia, five Accidens, five Univerfale, five fingulare, aliquo modo ad Prædicamenta fpectat, & in eis ponitur.* Nam Prædicamenta funt Claffes, ad quas Res omnes fuo ordine referendæ funt.

4. *Quicquid in ullo Prædicamento, ullo modo ponitur, illud vel est Substantia vel Accidens.* Hoc apertum est, quia quicquid est in Prædicamento ullo est Ens: Omne autem Ens est vel Substantia vel Accidens.

5. *Quicquid in ullo Prædicamento, ullo modo ponitur, illud est vel Universale, vel Individuum.* Nam omne Ens est horum alterum.

CAP. VI.

De Primâ Regulâ Antepraedicamentali.

Prima Regula Antepraedicamentalis.

POst Definitiones, & Divisiones sequuntur *Regulæ Antepraedicamentales*, quæ sunt duæ. Prior est hæc: *Quicquid dicitur de prædicato, dicitur etiam de subjecto illius prædicati*; ut quicquid dicitur de Animali, idem de Homine & Bruto dicitur.

Tenet generaliter in Essentialibus.

Et quidem si *Dici de*, sumatur hic ut in secundâ Divisione, pro *Dici essentialiter*, & *subjectum* pro *subjecto prædicationis*, tum hæc Regula non solùm generalis est, nec exceptionem ullam admittit, sed etiam certissima, sensusque illius facilis & expeditus: Is est hic: ut, *Quicquid dicatur essentialiter de superiori, illud etiam essentialiter dicatur de inferiori.* Si verò exponas hanc Regulam de prædicatis accidentalibus, non tenet in illis. Nam Album prædicatur de Homine, non tamen de omni subjecto Hominis; non enim de Æthiope. Quare? quia Album accidentaliter dicitur de Homine, ideòque de aliquo Homine dici potest, non de omni. Sic Quadrupes & Volatile prædicantur accidentaliter de Animali, sed non prædicantur ne accidentaliter quidem de omni subjecto Animalis; non enim de Homine. Et eâdem de causâ fit ut licet *Species*, & *universale*, dicantur de Homine, tamen non prædicantur de Socrate, aut Platone, quæ sunt subjecta Hominis; quia prædicantur solùm accidentaliter (ut aliæ omnes secundæ Intentiones) de Homine.

Scopus Regulæ primæ.

Genuinus igitur sensus hujus Regulæ est, ut de *Eßentialibus prædicatis* exponatur: in hâc enim Regulâ scopus fuit *Aristoteli*, indicare *summè neceßariam prædicationem superiorum omnium de omnibus suis inferioribus*, cum nihil de illis essencialiter dicatur, quod idem de his non dicitur.

CAP. VII.

De Secundâ Regulâ Antepraedicamentali.

Regula secunda.

SEcunda *Regula Antepraedicamentalis* sequitur, quæ est hæc: *Genera subalterna poßunt habere aliquas easdem Differentias & Species, sed Genera non subalterna, nullas easdem vel Differentias, vel Species habere poßunt.* Quod facilè intelligetur si explicetur quæ Genera vocentur hoc loco *subalterna*, & quæ *non subalterna*.

Genera Subalterna quæ.

Ea Genera vocantur
- *Subalterna*, quorum vel unum ponitur sub altero (sic Animal & vivens) vel ambo sub ullo tertio, sic Animal & Planta, sub vivente & corpore: Corpus, & Spiritus, sub Substantia; & sic omnia Genera ejusdem Prædicamenti subalterna sunt.
- *Non Subalterna*, quorum neutrum ponitur sub altero, nec ambo sub ullo tertio: talia sunt omnia Genera posita in diversis Prædicamentis.

Hinc

Hinc sensus Regulæ facilis est: Genera subalterna habent easdem Differentias & Species. Nam omnis Differentia Constitutiva superioris, est Constitutiva etiam inferioris, licet non immediate: & omnis Differentia Divisiva inferioris, est etiam Divisiva superioris, sed non immediate: ideóque omnis Species inferioris, est etiam Species superioris; ut Homo & Brutum sunt Species Viventis, Corporis, & Substantiæ; & rationale ac irrationale, sunt Differentiæ Divisivæ eorundem, quia ista sunt Species, & Differentiæ Divisivæ Animalis.

Genera non subalterna, id est, talia quæ ponuntur in diversis Prædicamentis *nullas omninò Differentias easdem vel Constitutivas, vel Divisivas, nullas etiam Species easdem habere possunt*: ut nihil quod est Differentia, vel Species Qualitatis, potest esse Species, vel Differentia Relationis, & sic in Reliquis.

Ex hoc perspicue consequens est, *Nihil posse poni sub duobus summis Generibus, aut in diversis Prædicamentis*; tum enim sequeretur eandem Differentiam dividere duo Genera non subalterna, & eandem esse Speciem utriusque: quod apte negat *Arist.* in hac secunda Regula. Quin & hic fuit omnino scopus *Aristotelis* in proponendâ hac Regulâ, indicare *maximam distantiam inter omnia Prædicamenta, quæ ita invicem distincta sunt, ut impossibile sit unam atque eandem rem in diversis collocari.* *Scopus secundæ Regulæ.*

Atque hæc de omnibus Anteprædicamentis dicta sunt.

CAP. VIII.

Quid sit Prædicamentum, & quot modis aliquid sit in Prædicamento.

Hactenus de septem Anteprædicamentis egimus. *Sequitur* nunc tractatio ipsorum Prædicamentorum. *De* Prædicamentis verò dicendum est 1. *in Genere*, tum *in Specie.*

De Prædicamento in Genere tria explicanda sunt:
1. Quid sit Prædicamentum.
2. Quot modis aliquod sit in prædicamento.
3. Quæ leges de Prædicamentis tenendæ sint.

Prædicamentum est distincta Classis vel Series Rerum, in qua rectè legitimeque disponuntur omnia ad illam Seriem spectantia, in eoque collocanda, sive sint Genera, Species, Differentiæ, Propria aut Individua, sive principia aut termini horum. *Prædicamentum quid.*

Ex quo liquet quòd si quis plene & perfecte Prædicamenta omnia cognosceret, is Rerum omnium perfectam plenámque scientiam haberet. Sed *Aristoteli* mens non fuit, accuratam Rerum scientiam hic tradere, sed levem quandam Rerum notitiam exhibere, quo facilius ad reliqua aditus patefieret. Quare si multa quæ ad Rerum cognitionem pertineant, tum in *Aristotelis*, tum in hoc nostro Tractatu desint, culpâ id vacat: nam aliqualem solum, non plenam Rerum tractationem hic instituimus.

Post descriptionem Prædicamenti, videndum est quot modis Res in Prædicamentis sint & locentur.

Tripliciter Res sunt in Prædicamentis.

Aliquid est in Prædicamento tripliciter,

- *Directè*, à quo per rectam lineam ad Individua descenditur; & sic omnia Genera, Species, & Individua locantur.
- *A Latere*, quod collateraliter adhæret alicui Generi aut Speciei, quodq; unâ cum Genere Speciem constituit; & sic omnes Differentiæ sunt in Prædicamentis.
- *Reductivè* aut *Relativè*, quod nec sub Genere *directè* ponitur, nec à *latere* ei adhæret, sic ut cum ipso Speciem constituat; pertinet tamen ad illud Genus aut Speciem *vel* ut principium illius, *ut Deus*; *vel* ut Terminus, ut Punctum & Instans; *vel* ut affectio, ut Propria omnia quæ in nullo Prædicamento directè locantur.

Hæc aut hujusmodi aliqua distinctio, necessariò admittenda est. Nam *Res omnino Omnes in Prædicamentis aliquo modo locantur*, aliter hæ Classes Rerum essent imperfectæ. Certum autem est, Differentias non poni directè sub Generibus summis, tum enim Species essent istorum Generum, & non Differentiæ: quare alio modo locari in serie necesse est: eum nos dicimus, collateraliter poni: Si quis aptiorem vocem inveniat, eâ per me utatur. Idem dicendum de Puncto, Instanti, & Unitate, & si quæ sint similia. Certum est, hæc nec esse Quantitates, nec collateraliter Quantitati adhærere; quia non constituunt essentialiter ullam Speciem Quantitatis: quare cum Entia sint, & termini aut principia Entium, nec in alio ullo Prædicamento nisi in Quantitate posita, aliquis modus excogitandus erat, quo dici possunt in Quantitate poni: Hoc nos per Reductionem, aut Relativè inesse dicimus, gratias eis acturi qui rectius & significantius vocabulum adinvenerint. Dum id fiat dicere liceat cum Aquinate, parte 1. q. 3. art. 5. Per reductionem esse in Prædicamento, aut quod idem valet, Reductivè, vel Relativè. Et quamvis *Aquinas* loco citato negat *Deum in ullo genere per Reductionem poni*, is tamen re meliùs ponderatâ, in Quæst. disp. tract. de Potentia Dei, q. 7. art. 3. ad 7. expressè contrarium docuit, Deum, scilicet, esse reductivè in genere Substantiæ. Ejus verba digna sunt, quæ hic apponantur: *Licet*, inquit, *Deus non pertineat ad genus Substantiæ: quasi in Genere contentum, sicut Species, vel Individuum sub Genere continetur, potest tamen dici quod sit in Genere Substantiæ, per reductionem, sicut Principium, & sicut Punctum est in genere Quantitatis continuæ, & unitas in genere Numeri.* Sic *Aquinas.* Addam ego, quod hoc eodem modo, Deus in quovis esse Prædicamento, dici potest. Nam cum sit omnium aliorum Entium principium, certe quocunque in Genere Entia ulla directè ponuntur (hoc autem fit in omni Prædicamento) in eodem Deum reductive poni, vel ad id, ut illorum Entium principium reduci vere dici potest. Sed quia Substantia omnibus Accidentium Generibus & natura prior est, & dignitate longe præstantior, & quia nihil satis dignè de Deo dicere nunquam possumus, ideo non ad Accidentium Prædicamenta, sed ad Substantiam, quæ omnium dignissimum est, eum reduci, aut in eo reductive poni, dicere solemus.

Dub. De Puncto autem, Instanti, Unitate aliisque similibus, difficultas, eaque non levis, occurrit: videntur enim hæc non *reductivè* sed *directè* in serie Prædicamentali locanda. Nam species omnes directe in Prædicamentis ponendæ sunt, quia Generi summo *directè* subjiciuntur. *Punctum* autem, *Instans*, & *unitas* Species sunt cum sint Universalia, quæ prædicentur de pluribus differentibus Numero tantùm, in quid: ut Punctum de hoc & illo Puncto; Unitas, de hac & illâ Unitate.

Sol. Idem omnino huic argumento respondendum est, quod de *Differentiis* omnibus Logicis, deque omnibus *Propriis*, quæ non sunt Species, responderi debet.

Nam ut Punctum & Unitas, ita Corporeum, vegetativum, sensibile & similia, sunt Universalia; & de pluribus Numero tantum differentibus prædicantur: ut vegetativum, de hoc & illo vegetativo, sensibile de hoc & illo sensibili: vel (loquendo cum Physicis) anima vegetativa, & sensitiva de hac & illâ animâ vegetante, & sentiente. Quocunque igitur modo,

modo, tu animam vegetativam & sensitivam *Species* dixeris, eodem planè & ego, Punctum ac Unitatem *Species* dicam. Et quomodocúnque tu dixeris, animam vegetativam (licet prædicetur de hac & illâ animâ vegetativâ) non tamen poni *directe* in Prædicamento, itidem planè & ego dicam, de Puncto & Unitate; utraque autem difficultas (quod hîc notatu dignum duxi) sic, ut ego sentio, solvi potest.

Species est duplex, *una qua est subjicibilis Generi, & prædicabilis de individuis: Altera quæ est prædicabilis de suis individuis, non item subjicibilis ulli Generi.* Nos in Cap. de *Specie* sequuti *Porphyrium*, & *Aristotelem*, solùm vel saltem præcipuè egimus de *Specie* quæ tam subjicibilis est quàm prædicabilis, quia vox ista *Speciei* præcipuè, & in vulgari loquendi consuetudine huic soli accommodatur: & de omni omnino tali *Specie* verissimum est, quod subjicitur summo Generi, ideóq; *directè* in Prædicamento locatur. Sed *Species* illæ quæ prædicabiles tantùm sunt, non subjicibiles, quia non subjiciuntur ulli summo Generi, nèque de illis unquam summum genus ullum prædicatur, ideò illæ in Prædicamentis nunquam *directè*, sed semper vel à *laterè*, vel *reductivè* ponuntur. *Species duplex est.*

Admittendam autem necessariò esse hanc distinctionem Specierum, liquet, non solùm ex his quæ in objectione ponuntur (*Punctum* dico, *Instans*, & *unitatem*) sed etiam ex omnibus Differentiis Logicis, omnibus formis Physicis (exceptâ solâ anima rationali) omnibus etiam Propriis quæ non sunt Species in ullo Prædicamento, (qualia certè innumera sunt.) Nam ista omnia, respectu suorum Individuorum, (non autem Individuorum suarum Specierum) ut anima vegetativa respectu hujus & illius animæ vegetativæ, sunt verè *Species*, quia hoc respectu sunt sine dubio Universalia, nec vel *Genera* vel *Differentiæ*, vel *Propria*, vel *Accidentia* respectu istorum; quod evidenter liquet: quare aut plura Universalia quam quinq; statuenda sunt, aut fatendum est, hæc omnia *hoc respectu esse Species.* Certissimum verò est, non esse *Species subjicibiles*, nam tum neque Differentiæ ullæ Differentiæ essent, sed Species; neque ulla Propria quæ dixi, Propria essent; neque Punctum, Instans, & Unitas, principia Quantitatum essent, sed verè Quantitates, & Species Quantitatis: quæ omnia absurda sunt & impossibilia. Quare, & esse aliquas Species prædicabiles tantum, non subjicibiles; & hæc quæ dixi tales species esse, & tales Species nunquàm *directè* sed vel *à latere*, vel *reductivè* in Prædicamentis poni, agnoscendum est.

Hæc de secundo, sequuntur nunc *Leges* de Prædicamentis,
quæ duæ sunt.

1. Omne Ens est in aliquo Prædicamento, vel directè, vel collateraliter, vel reductivè. Nam aliter Classes hæ Prædicamentorum insufficientes essent; omnes enim Res ad Prædicamenta spectant. Quorsum enim *Arist.* Divisionem illam Entis in Substantiam & Accidens præposuisset, nisi significare voluisset, omne Ens sive sit Substantia sive Accidens, in Prædicamentis locandum? *Leges de Prædicamentis.*

2. Nullum Ens sub duobus summis generibus collocari potest, ideóque nec in diversis Prædicamentis. Hoc ex secundâ Regulâ Antepraedicamentali manifestò consequitur, ut ibi ostendimus. Nam aliter sequeretur, eandem differentiam dividere genera non subalterna: & unum atque idem esse Speciem utriusque. *Arist.* etiam *lib.* 4. *Top. c.* 1. *nu.* 5. idem docet; ubi ait, *Ex eo probari Qualitatem non esse Genus Scientiæ, si quis dicat Scientiam poni in Relatione.* Adde *quòd unius rei est una tantùm essentia.* Ut *Arist.* ait, 6. *Top. c.* 4. *nu.* 2. Quod si idem poneretur in diversis Prædicamentis, sequeretur necessariò duas aut plures esse proximas essentias ejusdem rei. Nam ab utroque genere essentiam differentem hauriret.

Ex hoc autem sequitur: Ens, Unum, Bonum, & Verum, & si quæ sint similia, quia sunt æquè omnibus Prædicamentis, revera nihil aliud esse quàm voces æquivocas, quæ nullam unam rem naturamve significant; nam si essent una res tum in unico Prædicamento locarentur. *Dub.*

At *Arist. c. de Qualitate, nu.* 33. & seq. ait, *Nonnulla poni & in Predimento Relationis* *Sol.*

tionis & Qualitatis: & in ultimis verbis ait, *Si idem sit Quale & ad Aliquid, nulla absurditas est in utrisque Generibus idem numerare.* Rectè notat *Pacius*, ista ab *Arist.* dici non ut vera, sed ut consequentia ex opinione illa veterum quam rejicit ipse. Veteres ponebant omnia quæ quoquo modo dicuntur *ad Aliquid*, in Prædicamento Relationis. Hoc *Arist.* refellit. Et ait, si ita sit, tum hæc absurda sequentur, Primo, Ut idem ponatur in diversis Generibus summis. Secundò, ut Genus ponatur in uno Prædicamento, & tamen Species illius non in eodem. Et illa ultima verba irrisionem continent opinionis veterum. Si idem sit Quale & ad Aliquid, tum fatendum esset nihil esse absurdi ponere unum & idem in diversis generibus; at hoc fateri absurdissimum est. Ergo illud quod veteres dicebant absurdum est.

Hæc de Prædicamentis in Genere.

CAP. IX.

De Numero Prædicamentorum.

Sequitur specialis tractatio Prædicamentorum. Sed priusquam ad singula procedamus, ante omnia de Numero eorum dicendum est, ut quot sint summa Genera & Prædicamenta intelligamus. Opus profectò valdè arduum & difficile, summe tamen necessarium: ut hîc meritò, vel industriam, vel acumen interpretum desideres. Nos quid probabile videbitur certis aliquot propositionibus expediemus.

An sit unum Prædicamentum.

Primò videri potest esse unum tantùm Summum Genus, nempe, *Ens* (sicut docuit *Pet. Ramus* Animadv. *lib.* 3. in *cap. de Specie*) sub quo alia omnia continentur, ideóque unum tantùm esse Prædicamentum. De hoc igitur pono hanc Conclusionem. *Ens neque est summum Genus omnium rerum, nec verò est omninò Genus: ideóque non potest ullum Prædicamentum constituere.* Ens non esse Genus duplici ratione demonstrari potest. *Primò* sic: Nullum Genus de suis Differentiis prædicari potest: ut sup. lib. 1. de Differentia. Reg. 1. dictum est. Nam si de iis Genus diceretur, tum illæ non essent Differentiæ, sed Species illius Generis. At Ens prædicatur de omnibus Differentiis per quas dividi potest. Nam illæ vel sunt Entia, vel non Entia: Non Entia esse non possunt, nihil enim tum essent, ideóque nihil vel dividerent, vel constituerent. Entia igitur sunt, atque ita Ens de iis directè prædicatur; quare Ens Genus esse non potest, cum Differentias nullas habeat. Ex quo iterum sequitur, quód *Ens nullas Species habere potest.* Nam omne Genus per Differentias dividitur in Species; & omnes Species constituuntur per Differentias quæ dividunt Genus; at Differentiæ nullæ sunt aut esse possunt Entis: quare neque ullæ Species, neque ulla Individua ipsius.

Ens non est Genus.

Secunda ratio est hæc: Ens tam dicitur de Deo quàm de creaturis: utráque enim in hoc conveniunt, quód sint Ens, & neutrum non Ens dici potest. Quare si Ens Genus sit, erit sanè non minus Dei quàm aliorum Entium Genus; At nullum Genus, imò verò nihil omninò de Deo creatore univocè & essentialiter prædicari potest: ut rectè probat *Aquin. lib.* 1. *cont Gent. cap.* 32. Et ratio hujus est manifesta. Nam omne Genus, & omne univocum prædicatum, est prius naturâ eo cujus est univocum & essentiale prædicatum. Sed nihil Deo prius fingi potest, cum is sit Primum Ens, & fons unde alia omnia Entia suam entitatem habent, quare impossibile est ut Ens Genus sit: Multo minus summum Genus erit.

His addi potest testimonium, tum *Porphyr. cap. de Specie, nu.* 10. qui ex *Arist.* docet, *Ens non nisi æquivocè prædicari*, ideóque non esse verum Genus: tum *Arist.* ipsius qui lib.

Perbier-

Perihe r. cap. 3. nu. 6. *ipsum Ens* (ut communiter sumitur) *nihil esse*, id est, nullam rem aut naturam notare, sed solùm vocem æquivocam esse affirmat.

Secundò, videri potest *Ens finitum* esse unum summum Genus omnium, ad quod Deus, qui infinitus est, ut principium referatur, reliqua omnia sub ipso contineantur, vel directe vel collateraliter.

De hoc pono hanc conclusionem. *Ens finitum nec est summum Genus omnium Entium finitorum, nec verè Genus ullius Entis.* Hoc eodem modo probatur, quo ante de Ente probavimus. Nam quascunque Differentias Entis finiti accipias, certum est eas esse Entia finita. At Genus de suis Differentiis Divisivis dici non potest. Ens igitur finitum Genus non est. Præterea cum Ens finitum Differentias nullas habeat, certe nec Species aut Individua ulla habere potest. *Ens finitum non est Genus.*

Tertiò, dubitari potest an sint duo tantum summa Genera, Substantia nimirum & Accidens. Nam cùm omnes Substantiæ ad unam Classem pertineant, videtur consentaneum, ut omnia Accidentia in unâ aliâ reponantur: quia sicut Substantia unam & univocam essentiam omnibus Substantiis tribuit, nimirum hanc, *Non inesse in subjecto*; ita Accidens omnibus Accidentibus unam & univocam naturam tribuit, nempe hanc, *Inesse in subjecto*. Quare aut neutrum, aut utrúmque pro uno summo Genere habendum est, cum utriusque par sit ratio: & sane *Timpl.* lib. 5. Metap. cap. 1. q. 13. uti Substantiam, ita *Accidens omnium Accidentium univocum Genus statuit.* *An sint Duo tantum Prædicamenta.*

Ut hoc expediam, pono duas Conclusiones: Prior est hæc: *Substantia est reverà unum summum Genus & unum Prædicamentum, in quo omnes Substantiæ continentur.* Ratio est, quia Substantia omnibus suis inferioribus unam tribuit & univocam naturam. Illa autem non est ista cujus in dubitatione mentio fit (*non inesse in subjecto*) sed hæc, esse *ultimum subjectum Accidentium*. Atque ad hoc unum Genus omnes Substantiæ spectant, vel ut *Principia*, vel ut *Differentiæ*, vel ut *Species* & *Individua*. *Substantia est summum Genus, & primum prædicamentum.*

Secunda Conclusio est hæc: *Accidens non est unum summum Genus omnium Accidentium, nec verè Genus est omninò ullorum, idéoque ad ipsum ut ad unum Prædicamentum omnia Accidentia non possunt referri.* Hoc eodem fundamento nititur, quo illud quod de Ente, & Ente finito diximus. Nam quascunque Differentias Accidentis sumas, illæ Accidentia erunt sine dubio. Etenim Entia sunt, non Substantiæ: nam Substantia de essentia Accidentis esse non potest. Quòd si Accidentia sint, tum Accidens Genus esse non potest, quia nullum Genus de Differentiis suis prædicatur. Cúmque Accidens Differentias non habeat, certe nec Species ullas aut Individua habere potest. Atque hinc ulteriús consequitur, *Accidens, quod de omnibus Accidentibus prædicatur, non esse quid reale, neque rem ullam aut naturam communem & univocam notare*, (tunc enim vere Genus esset.) *Sed esse solum vocem æquivocam quæ de omnibus Accidentibus æquivocè prædicatur*; quod idem de Ente, & Ente finito dicendum est. *Accidens non est Genus.*

Dices, hac eâdem ratione probari posse nec Substantiam quidem esse Genus, quia vere de omnibus suis Differentiis prædicatur. Etenim omnes Differentiæ substantiales vel sunt Substantiæ, vel Accidentia. Accidentia esse non possunt, quia Accidens non potest esse de essentia ullius Substantiæ. Respondeo, verissime quidem istâ Ratione probari, Substantiam *illam quæ de Differentiis substantialibus prædicatur, non esse Genus.* Nec sane est: Sed æquivoca solùm vox, ut Ens: Ea verò Substantia describitur per *Non inesse in subjecto.* At Substantia quæ est summum Genus describitur, per *Substare Accidentibus, quodq; est ultimum subjectum cui Accidentia inhærent.* Hæc autem Substantia de nullâ ipsius Differentiâ dicitur, tunc enim Genus esse non posset, sicut ob hanc eandem rationem, Accidens Genus omnium Accidentium non est. *Dub.* *Sol.*

Quartò videri potest, Tria tantum esse, non plura Prædicamenta aut summa Genera. Unum *Substantiæ*, Alterum *Accidentium Absolutorum*, Tertium *Accidentium Respectivorum.* Ratio dubitandi est, quia videntur omnia *Accidentia absoluta* ad unum summum Genus referri posse, nempe *Accidens absolutum*, cujus essentia una eadémque omnibus communicatur, nempe *habere essentiam absolutam*, & non ad aliud relatam. Itidem, *respectiva* omnia *An sint Tria Prædicameta.*

videntur

videntur ad aliud unum summum Genus referri, nempe *Accidens respectivum*, cujus essentia una eademque est omnibus communis, nempe *in suâ essentiâ ad aliud referri.* De hoc pono quatuor Conclusiones.

Accidens absolutum non est [illegible]

1. Est hæc: *Accidens absolutum non est omnino Genus, nedum summum Genus, aut unum Prædicamentum in quo omnia Accidentia absoluta reponuntur.* Ratio eadem est, quæ priùs est exposita. Nam *Accidens absolutum*, de omnibus suis Differentiis quibus dividi potest verè prædicatur, Accidentia enim sunt, & non *respectiva*; quia tum Species quas constituũt non possent esse entia *absoluta*. Genus verò de nullis Differentiis ipsius prædicatur. Quare *Acccidens absolutum* cum nullas Differentias habeat, aut habere possit, per quas dividatur, certè neque Species ullas habet in quas dividi potest: ideóque Genus nullo modo dici potest. Sed sicut Ens, Ens finitum & Accidens, est tantum æquivoca vox quæ de omnibus *Accidentibus absolutis* æquivoce prædicatur.

Etsi verò *Accidens absolutum* Genus non sit, tamen ea quæ per illam æquivocam vocem notantur, Genera summa verè sunt. Sunt autem duo, quæ sine omni dubitatione pro *absolutis* agnoscuntur, *Quantitas* & *Qualitas.* De priori pono hanc quæ est secunda Conclusio:

Quantitas est secundũ Prædicamentum.

Quantitas est verè summum Genus & secundum Prædicamentum, in quo omnes Quantitates earumque Differentiæ & termini reponuntur. Hoc inde liquet, quia Quantitas vere notat realem naturã multis communem, nempe omnibus Speciebus Quantitatis. Ea verò est, *per quam subjectum denominatur Quantum*, quod æque Lineæ, Superficiei, Tempori, ac Numero convenit. Genus igitur est. Supra ipsam verò nihil est, aut fingi potest nisi *Ens, Ens finitum, Accidens,* & *Accidens absolutum*; horum autem nullum Genus esse ante declaravimus. Quare est summum Genus, ut ab *Aristotele* ponitur. In hoc autem Prædicamento, Species omnes Quantitatis *directè*, Differentiæ *collateraliter*, Termini verò *reductivè* reponuntur.

Qualitas est tertium Prædicamentum.

De Qualitate sit hæc tertia Conclusio: *Qualitas est verè summum Genus & tertium Prædicamentum.* Hoc simili omninò ratione probatur, ac de Quantitate modò usi sumus.

Relatio est quartum Prædicamentum.

De Accidente respectivo pono hanc quartam Conclusionem: *Accidens respectivum (quod Relatio vocatur) est verè Summum Genus & quartum Prædicamentum, in quo Relationes omnes, earumque Differentiæ collocandæ sunt.* Hoc etiam pari ratione confirmatur. Certum est enim esse Relationes & Relata propè infinita, & multas earum Species. Alia sunt inter Personas, ut Pater & Filius: Alia in rebus ut Simile & Dissimile, & similia. Jam omnes Relationes sunt vere & realiter Entia; nam aliter sine conceptu mentis nemo esset, vel Pater vel Filius, vel Dominus vel Rex, quo nihil absurdius dici potest. Etiam si à nostro intellectu & cogitatione ista penderent, certe pro arbitrio nostro hic esset, aut non esset dominus, Rex, aut Pater. Cùm ergo omnes Relationes vere Entia sint, omnes in hac una & univocâ naturâ ac reali essentiâ conveniunt, quòd *ex suâ naturâ ad Aliud respectum notant.* Hæc autem communis omnium natura, est hoc ipsum Genus quod *Relationem* vocamus. Supra autem hoc Genus nihil est præter *Ens, Ens finitum, Accidens,* & *Accidens respectivum in communi,* quorum nullum esse Genus constat: quare Relatio verè est summum Genus & distinctum Prædicamentum, ut ab *Arist.* ponitur.

Dub.

Dices, *Accidens respectivum* non esse Genus, quia de suis Differentiis divisivis non minùs quàm Ens aut Accidens, aut *Accidens absolutum* prædicatur. Illæ enim Accidentia sunt, quia Substantia de essentiâ Accidentium esse non potest: *Absoluta* autem *Accidentia* non sunt, quia tum Species quas constituunt, essent Entia *absoluta*, non *respectiva.* Cum igitur nullum Genus dicatur de suis differentiis (& de differentiis relationis, Ens respectivum dicatur) certe *Ens respectivum* Genus dici non potest.

Sol.

Respondeo, Differentias Relatorum esse *Accidentia respectiva*, non *absoluta* & tamen *Relatio quæ est summum Genus*, de iis non dicitur. Nam Ens illud *respectivum*, quæ *Relatio* vocatur & quæ est summum Genus, est alio sensu *Accidens respectivum*, quàm differentiæ

ferentiæ ipsius. Quod ut intelligatur, attente observandum est, ad omnem Relationem tria requiri: Primum est, *ut sint illius duo termini, quorum unus ad alterum referatur.* Secundum est, *Ipsa referentia seu relatio per quam termini illi inter se referuntur.* Tertium est *Intrinseca & formalis causa cur per istam relationem illi termini referuntur.* Exempli gratia, Pater & Filius sunt termini qui referantur: Paternitas est relatio quâ Pater ad Filium, & Filiatio est Relatio quâ Filius ad Patrem refertur. Ipsa verò essentialis differentia Paternitatis, est intrinseca causa cur per Paternitatem Pater, & Differentia Filiationis est intrinseca causa cur per Filiationem Filius refertur. Nam sicut formalis causa quare Albedo denominat subjectum Album, est propria differentia albedinis, causa verò quare denominat subjectum suum quale, est simplex essentia Qualitatis quæ est summum Genus: ita planè hic fit Causa proxima & formalis quare per Paternitatem Pater refertur ad Filium, & nihil aliud, est *Differentia proxima* & specifica Paternitatis; Causa verò quare per Paternitatem Relatio ad aliud notetur, est *simplex essentia Relationis* quæ est summum Genus. Ex istâ communi naturâ & essentia Relationis habet Paternitas hoc, ut per ipsam Relatio ad aliud notetur. Sed cur ad Filium potiùs quàm ad Dominum, Relatio per Paternitatem notetur, hoc provenit à propria & specifica ipsius natura & differentia. Hoc observato, solutio non erit difficilis. Differentiæ Relationis sunt Entia respectiva, *ut Ens respectivum sumitur pro eo quod est aliis formalis & intrinseca causa referendi.* Summum Genus & omnes illius species sunt Entia respectiva, prout *Ens respectivum sumitur pro ipsâ referentiâ aut Relatione per quam unum ad Aliud refertur.* Termini Relationis sunt Entia respectiva, prout *Ens respectivum sumitur pro eo quod refertur ad Aliud.* Ita *Ens respectivum*, quod communiter prædicatur de summo Genere ejusque speciebus & de differentiis Relationum, & de Terminis Relativis, illud inquam est nihil aliud *quam vox æquivoca omnibus communis, & non est summum Genus, nec omninò Genus*, quia una ratione dicitur de Relatione, quæ est summum Genus, *alia de Differentiis ipsius, & alia de Terminis relativis*: Sicut substantia quæ prædicatur de differentiis substantialibus non est Genus, sed æquivoca vox, tam summo Generi quàm differentiis ejus communis. Summa hujus quartæ Conclusionis duabus propositionibus explicari potest: *Prima est hæc*: Ens Respectivum in communi prout significat tam illa quæ referuntur, quàm illud per quod referuntur, & illud propter quod referuntur, non est Genus omninò, sed æquivoca vox, communis tam summo Generi quæ est Relatio, quàm differentiis ipsius, & Terminis Relativis. *Secunda est hæc*: Ens respectivum prout significat illam ipsam referentiam per quam duo Termini inter se referuntur, quæ Relatio dicitur, est vere summum Genus, & de nullis differentiis ipsius aut Terminis relativis prædicatur.

Tria in omni Relatione notanda.

Quatuor esse summa Genera liquet: Nunc an plura sint inquirendum est. *Non esse plura*, opinatur Jul. Pacius, non indoctus *Arist.* interpres, Annot. in cap. 4. Categ. Ratio dubitandi est hæc, quia sex alia, nempe *Actio, Passio, Quando, ubi, Situs* & *Habitus*, sub *Relatione*, comprehendi, & in quarto Prædicamento locanda videntur, quia Relationem notant Agentis ad Patiens, Loci ad Locatum, Temporis ad Rem Temporalem, Partium ad Totum, & Vestimenti ad Vestitum. Quæ dubitatio major erit, si sex ista (ut quidem opinantur) Relata sint *secundum esse.* Ut hoc expediam pono tres Conclusiones.

An sint tantùm quatuor Prædicamenta.

1. Est hæc: *Si ista sex concedantur esse Relationes aut ex naturâ suâ Relationem ad Aliud notare, necessariò fatendum est illa omnia in Prædicamento Relationis esse reponenda.* Tunc enim in hac communi essentia convenient cum iis omnibus quæ in Relationis Prædicamento ponuntur, & essentiam ipsam summi Generis in se continebunt. Nec refert si dicas, sex ista esse *Relationes tales quæ oriuntur ex applicatione unius termini ad alium*, ut Agentis ad Patiens, cum alia Relata quæ sunt in quarto Prædicamento talem applicationem non requirunt. Nam ob hoc discrimen non magis constituere possunt diversa Prædicamenta, quàm Relata in Personis, & *Relata in rebus.* Sed quomodocunque alia Relata ab aliis in specie distinguantur, certum est eas omnes in uno Prædicamento, & sub uno summo Genere Relationis contineri, quæ in communi ista natura & essentia Relationis conveniunt, & quæ ex sua natura respectum notant.

Relationes omnes sunt in uno Prædicamento.

Actio & Passio & reliqua non sunt Relationes.

2. Conclusio est hæc: *Ista sex, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs, & Habitus, non sunt Relationes, neque ex suâ naturâ Relationem important, ideóque nullum eorum est Relatum secundum esse, aut in quarto Prædicamento continetur.* Hoc secundum *Arist.* extra dubitationem est. Nam ille distinxit hæc in sex Prædicamenta, quorum unumquodque naturâ & essentiâ ab illo Prædicamento Relationis secernitur; quæ etiam eodem modo distinxit 1. Top. cap. 9. & 5. Metaph. cap. 7.

Dub.

Sol.

At videntur Relationem notare, nam Agens est in Patiens Agens, & Patiens ab Agente Patiens. Ubi, est Relatio Loci ad Locatum, & sic in reliquis. Respondeo, important quidem Relationem, *sed ex suâ natura non sunt Relationes; ideoque sunt Relata secundum dici, non secundum esse.* Multa enim quæ naturâ suâ absoluta sunt, important respectum ad Aliud: Ut scientia ad scibile, Sensus ad sensibile, Locus ad locatum, Actio ad Passionem; sed hic respectus non est *ipsa natura & essentia illorum,* sed accidentale quiddam superadditum essentiæ; ideò aliud quiddam (& quidem *Principaliter*) notant quàm istum respectum, ut Scientia principaliter notat absolutam qualitatē ex quâ scientes vocamur: Sensus, absolutam potentiam ex quâ sentire possumus. Actio, absolutam naturam ex quâ subjectum dicitur agens. Ubi, absolutam naturam ex qua res dicitur esse alicubi; sic in reliquis. Et hoc in nonnullis, nempe in Actione & Passione demonstrari potest. Nam si actio ex naturâ suâ Relationem notaret ad passionem, tum nulla esse posset actio sine passione. At *multæ sunt Actiones ubi nulla est Passio:* Nam sentire est agere, itémque intelligere; at in illis nihil omninò patitur; quod idem de omnibus actionibus *immanentibus* verum est. Prætereà actio sæpenumerò est causa passionis, ut actio ignis dum calefacit, est causa cur aqua patiatur & recipiat calorem; omnis autem causa est naturâ prior suo effectu: At *Relatorum secundum Esse,* neutrum est prius altero vel naturâ vel tempore. Ulterius, si actio & passio essent *Relata secundum esse,* & ex suâ naturâ, sine dubio in aliquo univoco Prædicato & essentiâ communi convenirent: hæc enim naturâ utrisque communis esset, *quòd ex suâ naturâ ad aliud referrentur.* Quod idem de reliquis quatuor dici debet. Quare non possunt esse decem, sed vel quatuor tantùm, vel ad summum quinque prædicamenta. Postremò, si actio & passio, cùm sint relata, possent facere duo distincta prædicamenta, eodem omnino jure, Ubi, & ipsius Correlatum (putemus Ubi activum, & Ubi passivum) ita Quando activum, & Quando passivum, efficerent duo distincta prædicamenta: tam enim distant inter se, Ubi & ipsius Correlatum, quàm actio, & ipsius correlatum: quare efficietur non jam esse solùm decem, sed quatuordecem, aut plura prædicamenta. Quæ omnia cùm absona sunt, & *Aristoteli* repugnantia, omnique antiquitati contraria, fatendum est nec actionem, nec passionem, nec ubi, nec quando, nec situm, nec habitum, ex *naturâ suâ esse Relationes,* aut *Relationem ex essentia suâ* notare, sed reipsâ ac natura esse *Entia absoluta.*

Actio, Passio, & alia quatuor sunt distincta Prædicamenta.

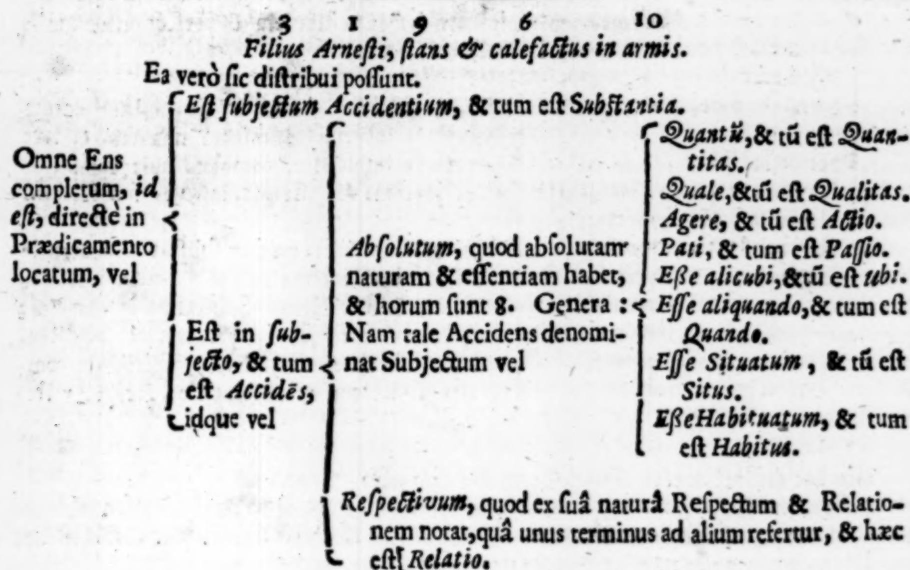
3. Conclusio est hæc: *Ista sex, Actio, Passio, Ubi, Quando, Situs & Habitus, verè sunt sex distincta summa Genera, & diversa Prædicamenta, in quibus singulorum Species & Differentiæ collocantur.* Hoc ex præcedentibus consequitur: Nam, cùm unumquodque horum Ens sit, & realem naturam notet, ex quâ subjectum verè & realiter denominatur esse agens, patiens, alicubi, aliquando, situatum, aut habituatum; cumque in nullo præcedentium Generum contineantur, neque ullum ipsorum sub altero, sub singulis verò ipsorum multæ Species contineantur, efficitur necessariò unumquodque horum esse distinctum Genus. Et quia supra illa nihil est reale, nec quidquam præter *Ens, Ens finitum, Accidens,* & *Accidens absolutum,* quorum nullum genus esse ante probavimus, relinquitur unumquodque horum esse summum genus, & distinctum prædicamentum.

Ex his jam constat *decem esse summa Genera, seu prædicamenta, nec plura, nec pauciora.* Ea his versibus continentur:

Prædicamenta decem quæ.

7 2 5 4 8
In Campo magno pugnabat fortiter olim,

Filius



3 1 9 6 10
Filius Arnesti, stans & calefactus in armis.

Ea verò sic distribui possunt.

Omne Ens completum, *id est*, directè in Prædicamento locatum, vel
- *Est subjectum Accidentium*, & tum est *Substantia*.
- Est in *subjecto*, & tum est *Accidēs*, idque vel
  - *Absolutum*, quod absolutam naturam & essentiam habet, & horum sunt 8. Genera: Nam tale Accidens denominat Subjectum vel
    - *Quantū*, & tū est *Quantitas*.
    - *Quale*, & tū est *Qualitas*.
    - *Agere*, & tū est *Actio*.
    - *Pati*, & tum est *Passio*.
    - *Esse alicubi*, & tū est *ubi*.
    - *Esse aliquando*, & tum est *Quando*.
    - *Esse Situatum*, & tū est *Situs*.
    - *Esse Habituatum*, & tum est *Habitus*.
  - *Respectivum*, quod ex suâ naturâ Respectum & Relationem notat, quâ unus terminus ad alium refertur, & hæc est *Relatio*.

Ac de *Numero Prædicamentorum* satis multa, nisi & hîc etiam præstitisset ut solent Interpretes, manum ab hac tabula, imò verò ab his spinis continuisse.

CAP. X.

De Substantia.

PRocedendum nunc est ad specialem singulorum Prædicamentorum tractationem; & primò agendum de *Substantiâ*, quæ cùm dignitate ac perfectione, tum ordine naturæ, reliquis prior est.

De *Substantiâ* tria declaranda sunt
1. *Quænam sit illa* Substantia *quæ est summū Genus*, & quo modo describatur.
2. *Quæ ejus Proprietates.*
3. *Quæ illius Species*, seu series Prædicamentalis.

Ut primum horum explicetur, diligenter animadvertenda est hæc distinctio hujus vocis *Substantia*.

Substantiæ vox capitur dupliciter,
- *Generatìm*, pro essentiâ cujusque rei, sic ut quicquid sit de essentiâ alicujus rei, illud dicatur esse Substantia vel de Substantiâ illius, sicut quicquid non est de essentia rei dicitur Accidens ejus: Hinc *Arist.* septimo Metaph.cap. 3. *Substantia*, inquit, dicitur *quod est esse rei*: Et Aquin. part. 1. quest. 29. art. 2. *Uno modo dicitur* Substantia, *Quidditas rei, quam Græci* ὀσίαν, *nos essentiam dicimus*: & Magister, lib. 1. Sent. distinct. 23. lit. D. *non aliter in sermone Latino essentia, quam* Substantia solet *intelligi*. Hoc sensu verè dicas Quantitatem esse Substantiam lineæ, Qualitatem virtutis. *Acceptiones hujus vocis substantia.*

Speciatim, pro omni eo, eoque tantùm quod per se subsistit, non inhærens ulli subjecto: & talis Substantia est duplex,

- *Infinita*, quæ infinitam habet essentiam & perfectionem: talis est solus Deus Opt. Maximus.
- *Finita*, quæ finitam essentiam & perfectionem habet: & hæc est duplex,
  - Una, quæ substat Accidentibus, estque eorum basis ac subjectũ ultimũ cui inhærent, & hæc vocatur Substantia completa quia completur ex partibus vel essentialibus, vel subjectivis.
  - Alia, quæ non ipsa quidem substat Accidentibus, sed est interna causa, per quam alia substant, & hæc dicitur Substantia incompleta; quia non completur ex partibus essentialibus, neque fortè ex subjectivis. Tales sunt omnes Differentiæ substantiales, excepto rationali.

Posita hac distinctione sex Conclusiones inde subnecto.

Substantia generatim accepta non est sũmum Genus.

Prima est hæc: *Substantia*, ut generatim sumitur, pro omni eo quod est essentiale cujusvis rei *non potest esse summum Genus in hac Serie.* Hoc clarissimè liquet, quia in hoc sensu Accidentia multa nomine *Substantiæ* significantur.

Substantia per se subsistens non est summũ Genus.

Secunda Conclusio est hæc: *Substantia*, ut sumitur pro omni eo quod per se subsistit nec inhæret alteri, *non potest esse summum Genus in hoc Prædicamento*: Hoc etiam apertissimum est; nam Substantia in hoc sensu, prædicatur tam de Deo, quàm de creaturis; Deus enim hoc sensu verè Substantia dicitur, imò omnium verissimè; quia *ipse per se*, sine ullo alio *subsistit*; at nihil aliud *per se* ita subsistit, ut sine alio sit. Nec enim ulla Substantia finita, sine Accidente, nec ullum Accidens sine Substantia existit; Solus Deus sine utroque ab æterno extitit: unde verissimè Aug. lib. 13. Conf. cap. 3. *Tu solus es, quia solus simpliciter es.* Cum igitur Substantia ita accepta, communis sit tam Deo quàm creaturis, efficitur Substantiam istam Genus aut univocum prædicatum esse non posse: nam nullum Genus, aut commune univocum prædicatum de Deo, & creaturis dici potest, quia tale prædicatum esset natura prius Deo, quod est impossibile: cum ille sit omnium Entium primum, à quo omnia naturas suas habent & accipiunt.

Substantia infinita non est summũ Genus.

Tertia Conclusio sit hæc: *Substantia infinita* (qualis est solummodo Deus) *non est summum Genus, neque ullum omninò vel Genus, vel Species, vel Individuum, vel Differentia, vel Accidens, in ullo Prædicamento.* Ratio manifesta est, quia quicquid tale est, id finitæ naturæ sit necesse est; Si enim infinita esset, finibus illius Prædicamenti contineri ac terminari non posset; Deus verò omni modo infinitus est: quare in nullo locari potest, vel ut Genus, vel ut Species, vel ut Individuum, vel ut Differentia, vel ut Accidens ullius: Verè Magister lib. 1. Sent. Dist. 19. *Essentia Divina nec est Genus, nec Species*; Quod Aug. rationibus firmissimis demonstrat. lib. 7. de Trinit. cap. 6. Tantummodò ut infinitum, Substantiarum, & rerum omnium principium, ad Substantiam ut dignissimum Prædicamentum Deus reduci potest, in quo non aliter esse, quàm reductivè censendus est, ut supra cap. 8 monuimus; qui modus, nihil quidquam de illius infinitate ac infinita perfectione diminuit, sed eandem illustrat potiùs & manifestat.

Substantia finita non est summũ Genus.

Quarta Conclusio sit hæc: *Substantia finita, Genus summum in hoc Prædicamento esse non potest.* Hoc liquet: nam nullum Genus de suis Differentiis divisivis prædicari potest, ut sæpe antea ex *Arist.* monuimus: At Substantia finita de omnibus Differentiis Substantiarum quæ in hoc Prædicamento ponuntur verè prædicatur: Substantiæ enim sunt, & entia quæ per se subsistunt, aliter Accidentia essent; & sic non de essentia Substantiarum. Finitæ autem sunt; nam præter Deum nihil omninò infinitum est, aut infinitam essentiam & perfectionem habet. Relinquitur ergo hoc prædicatum (Substantia finita) prout tam Dif-

ferentiis Substantiarum, quàm Generibus ac Speciebus commune est, non esse Genus aut univocum ullum prædicatum, sed solùm æquivocam vocem quæ de utrisque dicitur, ut *Ens*, aut *Ens finitum*, aut *Ens absolutum*.

Quinta Conclusio sit hæc: *Substantia incompleta Genus summum esse non potest.* Hoc ex se clarum est; nam talis Substantia de Differentiis omnibus substantialibus iisque solis prædicatur; at Genus de nullâ Differentiâ suâ prædicari potest, ut sæpe monuimus: Deinde Substantiæ incompletæ sunt ipsæ Differentiæ substantiales, at nulla Differentia Genus est, aut esse potest. *Substantia incompleta non est summum Genus.*

Sexta Conclusio sit hæc: *Substantia completa*, id est, *ea quæ substat Accidentibus ut eorum ultimum subjectum cui inhærent, est verè summum Genus in hoc Prædicamento.* Genus esse hinc constat, quia realem naturam notat, hanc nempe *quòd Accidentia ei inhærent*; seu *quod substet Accidentibus*. Unde & Substantia dicitur à verbo *substo*, *substas*; non, ut aliqui putant, à verbo *subsisto*. Hoc autem reale quid esse, liquidum est; cum sepositâ omni operatione intellectus, Accidentia reverâ Substantiæ insint, ut albedo corpori, cognitio spiritui. Jam hæc realis natura, multis Speciebus communicatus, corpori nimirum & spiritui: Ambo enim in hac communi naturâ, inque hoc univoco & essentiali conceptu ac prædicato conveniunt; nam sicut corpus Quantitati, ita spiritus cognitioni & intellectui substat, ut illius subjectum cui inhæret. Quare Genus verè est Spirituum ac corporum omnium. Summum verò Genus esse hinc constat, quia supra ipsum Genus nullum inveniri potest, nec ullus univocus & essentialis conceptus, in quo ipsum & alia conveniunt; nihil enim supra ipsum fingi aut cogitari potest, nisi vel Ens, vel Ens finitum vel Ens absolutum, vel Substantia, vel Substantia finita: at nullum horum Genus esse jam demonstravimus, quippe unumquodque horum de suis Differentiis prædicatur, quod de nullo Genere verè affirmari potest: Substantia autem completa, seu quæ substat Accidentibus, de Differentiis suis non dicitur: Etenim illæ etsi sic per se subsistant ut nulli inhæreant, ideoque in hoc sensu Substantiæ verè dicantur; tamen non substant Accidentibus, nec sunt subjecta eorum; sed sunt simplices formæ aut formales causæ per quas Substantiæ ab illis constitutæ, his aut illis Accidentibus substant. Quare in hoc sensu quo summum genus Substantia vocatur, nullæ Differentiæ substantiales, Substantiæ appellari possunt. Unde perspicuum est substantiam completam quæ substat Accidentibus, esse verè genus, & summum genus in hoc Prædicamento. Quomodo verò Anima rationalis sit subjectum Accidentium cùm forma sit, itémque quomodò genus hoc summum quod Substantiam vocamus, idem omninò re ac naturâ sit cum materia prima, declarabitur fusiùs à nobis in nostra illa Introductione in Metaphysicam, ut hic repetenda non sint. *Substantia completa est summum Genus.*

Sequitur nunc quod secundo loco proposui, ut Substantiæ hujus quæ est summum genus, Proprietates explicentur. Sed priusquam illas proponam, observanda est illa Substantiæ distinctio cujus apud *Arist.* frequens est mentio, ea hæc est:

Substantia completa est duplex:
- Prima, *quæ primò substat Accidentibus communibus seu contingentibus*; & tales sunt omnia Individua hujus Prædicamenti, ut Socrates, hic leo, hic equus.
- Secunda, *quæ secundariò, & gratiâ primarum substat Accidentibus communibus seu contingentibus* (nam propriis prius substant secundæ quam primæ Substantiæ;) & tales sunt omnia Genera & Species hujus Prædicamenti, ut homo, Animal, corpus, Substantia ipsa.

Substantia prima & secunda.

Dicitur autem individualis Substantia, *prima*, non *primitate naturæ aut essentiæ*; nam secundæ sunt priores natura quam primæ: nec *primitate existentiæ*, nam æquè primò existit secunda ac prima: simul enim ambæ sunt quoad existentiam: Sed vocatur prima quoad *primitatem substandi Accidentibus communibus, seu contingentibus*; nam illis primò & primariò substat, ut disertè docet veréque *Porphyr.* cap. 11. nu. 4. & illarum gratia, atque secun-

secundariò, eisdem substat secunda *Substantia* : ut doctrina, fortitudo, & similia, priùs insunt Socrati, & Hectori ; Secundariò verò, & gratiâ illorum, homini.

Qualis sit divisio substantiæ in primam & secundam. Est verò hæc divisio *Substantiæ completa in primam & secundam, neque divisio Generis in suas Species* ; nam tum Individua essent Species, itémque summum Genus : *neque Vocis in suas significationes* : nam divisum est res & ens verè reale : sed est divisio *Totius Integralis seu aggregati in suas Partes Integrales* ; ac si ita diceres, Eorum omnium quæ *substantiæ completa* vocantur, aliæ sunt *Inviduales* & *primæ*, aliæ *universales* & *secundæ Substantiæ*; quomodò si dicas, Hominum, alii sunt Angli, alii Hispani, alii Itali, &c. quâ de re consule lib. 1. cap. ult.

Ex his quæ de *primis & secundis substantiis* jam dicta sunt, quatuor consequuntur Conclusiones quas insinuat *Arist.*

Quomodo primæ substantiæ tollant secundas, & contra. 1. *Sublatis primis substantiis quoàd actum & existentiam, tolluntur etiam quoàd actum & existentiam omnes secundæ substantiæ, imò & omnia Accidentia.* Ratio est aperta : quia omnes secundæ Substantiæ, omniaque Accidentia, existunt in primis, neque vel extra primas, vel sine illis existere possunt. Quare primis Substantiis actu sublatis, cætera omnia actu tolli necesse est.

2. *Sublatis secundis Substantiis quoad actum & existentiam, tolluntur etiam primæ quoad actum & existentiam.* Ratio est, quia secundæ sunt de essentia Primarum. Quòd si essentia rei actu tollatur, rem ipsam actu tolli necesse est, quia sine suâ essentiâ nihil actu existere potest.

3. *Sublatis primis Substantiis quoàd mentem & intellectum, sic ut nihil cogites de iis, non tamen quoad mentem & intellectum tolluntur secundæ, sed eas nihilominùs verè concipere potes.* Ratio est, quia primæ sunt extra essentiam, & quasi Accidentia secundarum : potest verò quæque res in suâ essentiâ rectè concipi, etiamsi mente seponas omnia Accidentia, & ea quæ sunt extra essentiam ejus, & hoc est quod docet Porphyr. cap. 8. nu. 7. & cap. 9. num. 6. ubi ait, *Inferiora non tollere superiora.*

5. *Sublatis secundis Substantiis quoad mentem & intellectum, sic ut nihil cogites concipiasve de iis, tolluntur quoad mentem & intellectum primæ.* Ratio est, quia secundæ sunt de essentia primarum, & sine essentiâ, nulla res ne concipi quidem aut intelligi potest: & hoc est quod locis citatis dixit Porphyr. *Superiora tollere inferiora, sed ab eis non tolli*, nempe quoad mentem & conceptum.

Nunc ad proprietates seu Communitates Substantiæ completæ veniamus: sex Arist. ponit, quas paucis expediemus.

Proprietates Substantiæ. 1. *Substantia non inest in subjecto*; quod ex secunda Divisione Anteprædicamentali facilè intelligitur. Est autem hoc Proprium Substantiæ completæ secundo modo, nam convenit omni, sed non soli, quia etiam incompletæ Substantiæ, etiam & infinitæ convenit.

2. *Substantia de subjectis suis univocè prædicatur*: hoc Communitas est potiùs quàm Proprietas. Nam nec convenit omni Substantiæ completæ, non enim primæ, quia illi subjecta aut inferiora nulla sint : nec soli completæ, quia etiam Differentiis substantialibus, quæ sunt incompletæ.

3. *Substantia hoc aliquid significat.* Quid verò sit significare hoc aliquid ipse *Arist.* explicat, nempe significare unum quid numero, aut unum aliquod Individuum per se subsistens : Hoc Proprium est completæ Substantiæ primo modo, nam convenit soli completæ Sustantiæ sed non omni, quia non secundæ ; illa enim videtur solum significare hoc aliquid, sed reverà non significat particulare quid, nisi impropriè & per figuram appellationis; ut si dicam homo venit, & per hominem Socratem intelligam : propriè autem secunda Sabstantia significat universalem naturam, aut (ut *Arist.* loquitur) qualitatem, sed qualitatem Substantialem, non accidentalem, qualis est rationalitas, sensibilitas, corporalitas, & similia.

4. *Substantiæ nihil est contrarium*, nempè adversè ; nam contraria omnia adversa Accidentia sunt : quòd si Substantia una alteri dicatur contraria, ut ignis aquæ, aër terræ, id intelli-

ntelligitur per Accidens, aut gratia Accidentium ipsi inhærentium, non autem per se: sic enim Accidentia sola adversè contraria sunt, ut calor frigori, humor siccitati; & quia igni calor, aquæ frigus inest, & aëri humiditas, terræ siccitas, ideò gratiâ horum ignis contrariari dicitur aquæ. Est autem hoc Proprium completæ Substantiæ secundo modo, nam convenit omni, sed non soli, quia etiam incompletæ, etiam & multis Accidentibus, ut quantitati, figuræ, aliisque.

5. *Substantia non recipit magis & minùs:* id est, de nullo prædicatur cum his Adverbiis *magis* & *minùs*; vel nullos gradus admittit, sic ut secundùm plures uni Individuo insit, & secundùm pauciores alteri; ut Socrates non est *magis* homo, quàm Choræbus; sed est *magis* doctus, aut intelligens Choræbo, quia plures gradus doctrinæ & intelligentiæ ei insunt. Est autem hoc Proprium Substantiæ secundo modo, quia convenit omni completæ Substantiæ, sed non soli; nam etiam incompletæ, etiam multis Accidentibus, ut quantitati, figuræ, aliisque.

6. *Maximè Proprium Substantiæ est, cum una sit & eadem numero, contraria suscipere posse.* Contraria dixit, id est, aliqua, non omnia; Satis enim est si ullæ: & contraria intelligit in largo sensu, ut quævis opposita notet; deinde non dixit ut suscipiat, sed ut suspicere possit. Satis enim est si contrarium inesse possit, etsi nunquam insit; si Substantia capax sit, etsi nunquam capiat. Præterea, suscipere contraria potest, ut subjectum eorum ultimum cui insint & inhæreant illa contraria, ita ut Substantia eis substare possit, & sæpe substat utrisque contrariis, sed successivè, nunquàm autem simul; ut aqua modò frigida est, mox calida: aër modò luminosus, mox tenebricosus: Cœlum modo movetur, potest verò quiescere: Angelus modò bonus est, post malus. Et hoc modo explicatum, Proprium est substantiæ completæ quarto modo, nam convenit omni, soli, & semper.

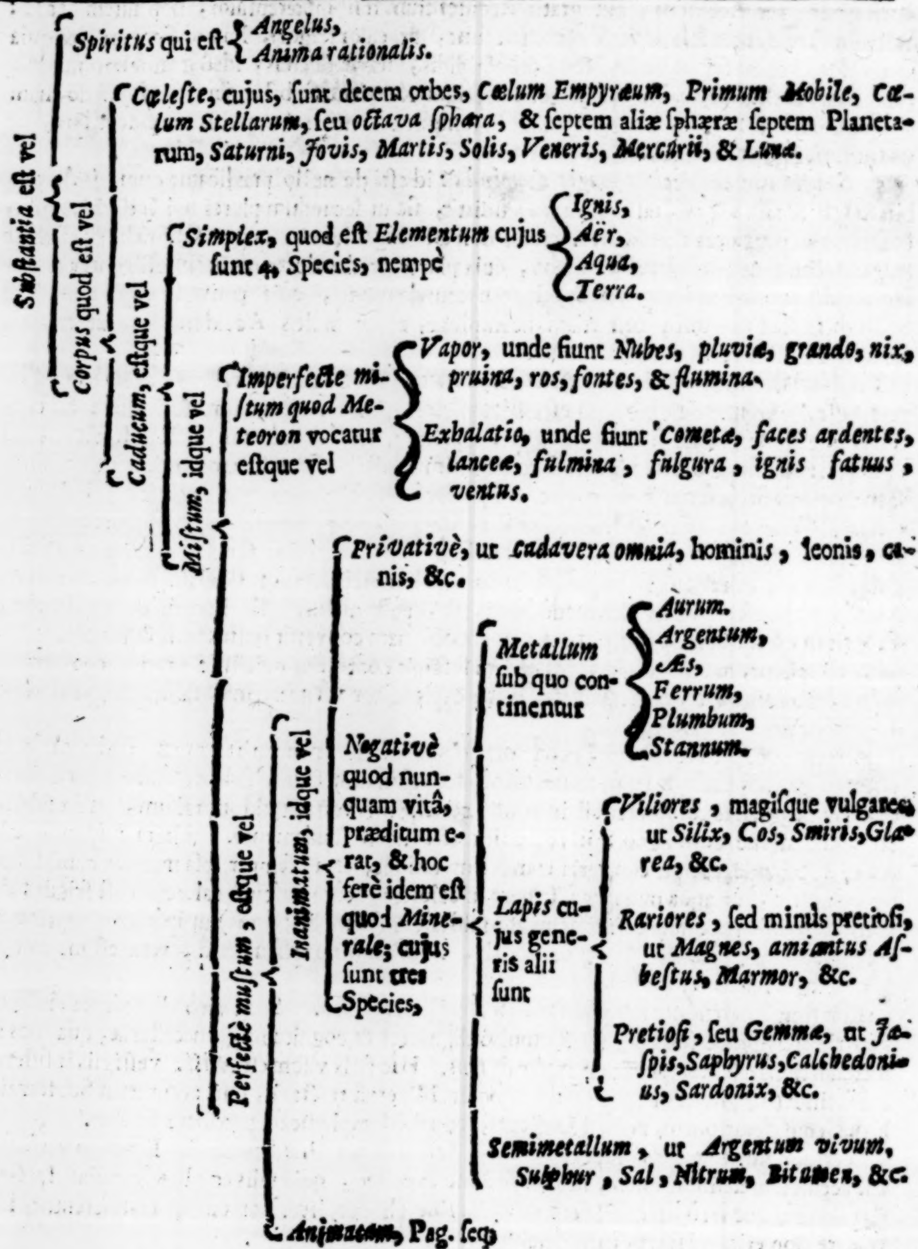
Si objiciatur, quòd oratio manens eadem suscipit contraria, quia hæc oratio, ego ambulo, me ambulante vera, me sedente falsa est; capit igitur veritatatem & falsitatem, quod idem de opinione dici potest. *Dub.*

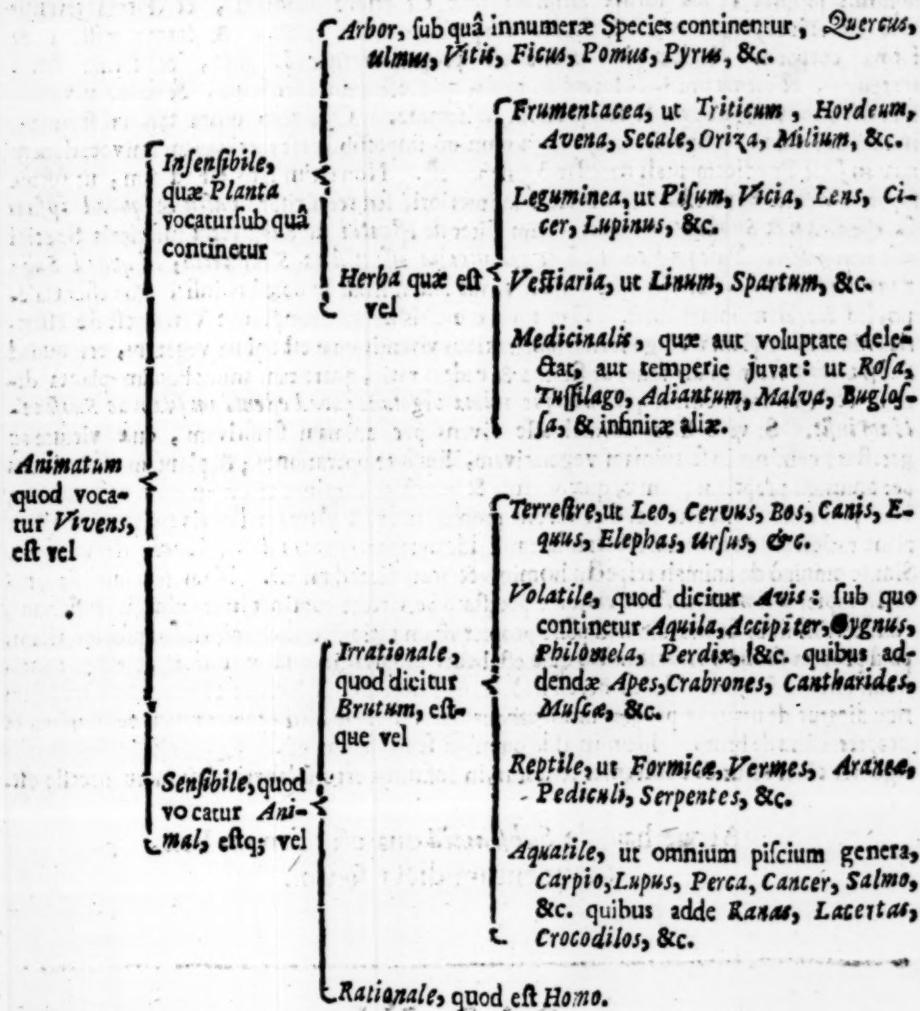
Responsio duplex est; prior, quòd oratio non suscipit in se veritatem & falsitatem, id est, non est subjectum earum, multò minùs ultimum subjectum, sicut de Substantia dictum est. Nam veritas aut falsitas est in animo concipientis verum quid aut falsum, ut in subjecto: in oratione ut in signo: in re significatâ, ut in fundamento. Altera responsio est, quòd Substantia suscipit contraria cum sui mutatione, ita ut semper ipsa mutetur cum suscipit contraria, ut aqua mutatur à frigore in calorem, cùm suscipit calorem post frigus: At oratio & opinio ita capiunt veritatem aut falsitatem (nempe ut signa) ut ipsæ non mutentur, sed res solùm significatæ. Nam oratio illa, nihil omnino ipsâ mutatâ, vera est me ambulante, quæ falsa fuit, me sedente. *Sol.*

Istæ sunt *Proprietates Substantiæ* ab *Arist.* propositæ. Sunt verò aliæ plures ejusdem Proprietates, hisque (exceptâ sextâ) multò digniores & cognitu magis necessariæ, quas nos in Introductione ad Metaphysicam explicabimus. Hìc satis visum est *Arist.* vestigiis insistere, qui faciliora magisque obvia pingui admodum Minervâ tractavit, quia accuratam Substantiæ hujus considerationem, non ad Logicam, sed ad Metaphysicam pertinere sciebat.

Tertium quod proposui superest, nempe *Series* hujus Prædicamenti. Exactam verò ejus aut accuratam delineationem, nemo hìc à me expectet, quia talis ad alias scientias spectat. Qualemcunque verò, in quâ *Species Substantiæ* aliquot, licet non omnes enumerentur, hìc tradere non erit, uti spero, infructuosum.

Series substantiæ.





Hæc est Seriei *Substantiæ* brevìs delineatio, & *umbra potiùs Seriei*, quam *Series*. Quòd si quis eam accuratè exprimere velit, ei ab ipso summo *Genere*, per omnia intermedia, ad infimas quasque Substantiæ Species, quæ propè infinitæ sunt, ita descendendum est, ut & summi Generis, & singularum sub ipso Specierum primò Naturas, tum Proprietates omnes explicet. Opus spissum valde & arduum, sed immensi fructùs: & quidem longè maximâ ex parte, ad *Animalis* nempe tractatum, hoc ipsum quomodocunque à nobis præstitum esse intelliget Lector, si unquam Introductionem nostram in Physicam in lucem prodire contigerit.

In istâ verò tabellâ multa observanda essent, sed, omnibus aliis omissis, unum tantùm proponam, quod sedulò & seriò tenendum est. Illud hoc est; *Quod quicquid est Differentia aut forma essentialis ullius superioris, id etiam est forma eßentialis, & essentialiter inest in omnibus inferioribus.* Atque hoc ex primâ Regulâ Antepraedicamentali liquet: ex quâ consequitur, quòd in homine est non solum anima rationalis, quæ est forma *Forma superioris est Substantialis forma inferiori.*

hominis propria, sed forma animalis quæ est anima sensitiva, & forma viventis quæ est anima vegetans, & forma corporis perfectè misti, & forma misti, & forma corporis. Itidem in Leone est propria forma Leonis, & forma Bruti terrestris, & forma bruti, & forma animalis, quæ est anima sensitiva, & forma viventis, quæ est anima vegetativa, & reliqua sicut in homine. Qui verò unam tantum formam, in uno Individuo aut Specie statuunt, iis omninò impossibile est tueri veram univocationem quæ in serie Prædicamentali necessariò tenenda est. Non enim satis est ad eam, ut forma superior virtute & potestate contineatur in inferiori, sed requiritur ut *actu* & *quoad ipsam sui essentiam* & *Substantiam* insit; nam aliter de *essentia ac Substantia* inferioris Speciei esse non posset. *Quicquid enim est de rei alicujus essentiâ ac Substantiâ, id quoad Substantiam eidem insit necesse est*; quia si virtus solùm illius ac potestas insit, non essentia ejus, sed Accidens solum inest. Capiamus è multis unum exemplum: Vivens est de essentia animalis, ac plantæ: ergo forma substantialis viventis quæ est anima vegetans, erit quoad *Substantiam* suam in utrisque, ut sit una & eadem ratio, quare tam animal quàm planta dicatur & sit vivens, nempe, *quia utrique anima vegetans quoad essentiam suam ac Substantiam insit.* Si verò dicas animal esse vivens per animam sensitivam, quæ virtute ac potestate continet in se animam vegetativam, illiusque operationes; & plantam esse vivens per animam propriam plantæ, quæ virtute & potestate continet etiam animam vegetantem; Luce jam clarius est, Animal dici vivens propter unam, & plantam dici vivens propter aliam planè rationem, & formam substantialem: ideoque *vivens non dici univocè*, de utrisque. Simile omninò de animali respectu hominis & bruti dicendum est. Nam si homo sit animal, propter *animam rationalem*, quæ potestate ac virtute continet in se animam sensitivam, cùm certissimum sit brutum non posse propter istam rationem dici animal, sed propter aliam, putà propter *formam irrationalem* quæ est bruti propria, in quâ virtute ac potestate continetur animal sentiens, efficitur necessariò Animal non dici de homine & bruto *univocè*, cum non dicatur de utrisque propter unam eandemque rationem, sed propter unam de homine, & propter aliam de bruto. Idem in aliis omnibus sentiendum est. Quod nisi in singulis diligenter observetur & constanter teneatur, in infinitos errorū labyrinthos ruere necesse est.

Atque hæc de *Substantiâ* quæ est primum Prædicamentum dicta sunto..

CAP. XI.

De Quantitate.

SEcundum Prædicamentum est Quantitas; de qua tria videnda sunt. Primo, *Quid sit.* Secundò, *Quæ ejus Proprietates.* Tertio, *Quæ Species,* aut *Quæ hujus Prædicamenti series.*

Quantitatis descriptio. Describitur hoc modo: *Quantitas est ens, vel Accidens absolutum, per quam res primariò ac per se mensuratur, & ex qua subjectum cui inest dicitur Quantum.* In qua descriptione duæ particulæ ultimæ nonnihil explicandæ sunt; prior est de *Mensurâ.*

Mensura quid. *Mensura est illud quo vel magnitudinem, vel diuturnitatem, vel multitudinem rerum metimur, & quo explicamus vel quàm magnum aliquid sit, vel quàm multum, vel quàm diuturnum,* Illud autem quod hæc primariò & per se mensurat est Quantitas; ut Linea ex se mensurare longitudinem apta est, Corpus crassitiem, Tempus diuturnitatem, Numerus rerum multitudinem: Alia quidem mensurare possunt, secundariò & gratiâ horum; ut ulna

ulna mensurat longitudinem panni, non per se, sed gratiâ longitudinis & Quantitatis quæ in ulna est & in panno; quæ nisi esset, nec ulna mensurare, nec pannus mensurari posset. Sic motus vel solis, vel aquæ, aut arenæ in Clepsydrâ, mensurat diem aut horam, non per se, sed gratiâ temporis illius & durationis, quæ illis convenit, ex quo fit ut ista Quantitates non sint.

Sed quid de Ponderibus sentiemus? videmus enim quotidiè Pondere mensurari gravitatem rerum; hoc autem facit per se, & quatenus pondus, non quâ longum, latum, crassum, diuturnum, aut ullâ Quantitate præditum, cum nulla Quantitas rerum gravitatem mensuret. Videtur igitur pondus esse Quantitatis species, cum ex se & per se res mensuret, & tamen ab *Aristotele*, inter Quantitates non reponitur; sed Timplerus, lib. 5. Metap. cap. 2. q. 11. hac ratione motus, Quantitatem esse contendit. *Dub.*

Respondeo, pondus quidem res quoad gravitatem mensurare, sed ***non per se, sed ratione motus, & temporis, & multitudinis graduum gravitatis***; qui, collati æquali numero graduum gravitatis, æqualem motum, & in æquali tempore faciunt: collati verò cum pluribus aut paucioribus gradibus gravitatis, inæqualem motum, & in tempore inæquali efficiunt. Nam cùm omne grave naturaliter feratur deorsum, quo quid gravius est, est eo velociùs, citiùs, & in minori tempore deorsum movetur. Quando igitur duo gravia in lance appenduntur, id quod velociùs, & minori in tempore lancem deprimit, ex eo motu ac brevitate temporis, judicatur gravius esse altero, quod propter vim hujus elevatur, & impeditur ne descendat. Pondus igitur non *ex se* & *quâ pondus est*, mensurat; sed *per motum & tempus*, ex quibus pondus unius præ alio discernimus. Cujus etiam hoc signum est, quia pondus ac gravitas data sunt rebus à naturâ, non in hunc finem, ut mensurent, sed ut per ea, sua subjecta deorsum moveantur. Est enim pondus, seu gravitas (nam idem sunt) *potentia naturalis qua corpus grave deorsum moveri aptum est*; ideóque in Qualitate non in Quantitate locatur. At longitudo, latitudo, tempus, numerus, in hunc solum finem rebus dantur ut mensurent res eas quibus insunt aut applicantur. Atque hac etiam de causa inter Quantitates non recensetur Motus, quia etsi res mensurat, id tamen facit, sicut pondus *per accidens* & *gratiâ temporis*, non *suâ vi*, aut *ex se*. Quare meritò hìc, ut in aliis multis, deserendus est Timplerus. *Sol.*

Altera particula est, quòd Quantitas denominat aliquid Quantum, *Quantum verò dicitur aliquid, quando illius vel magnitudo, vel duratio, vel multitudo indicatur:* & quia unum horum per omnem Quantitatem, & per solam *Quantitatem primariò* ac *per se* notatur, ideò rectè dicitur *Quantitas*, & sola *Quantitas primariò denominare res Quantas.* *Denominare res Quantas quid.*

Sequuntur *Proprietates Quantitatis*. Earum tres sunt ab *Arist.* enumeratæ. Prima: *Quantitati nihil est contrarium* [putà adversè.] Ratio est, quia adversè contraria non possunt simul esse in eodem subjecto, sed expellunt se mutuò; at *Quantitas Continua* & *Discreta* simul possunt consistere, nam in duobus hominibus est & numerus, & longitudo; & una *Quantitas Continua* non expellit aliam, nam in uno corpore est longitudo, & latitudo, & profunditas, & tempus. Est autem hoc Proprium *Quantitati* secundo modo, nam convenit omni, sed non soli, quia etiam Substantiæ. *Proprietates Quantitatis.*

Secunda: *Quantitas non suscipit magis & minùs*. Ratio est, quia etsi sint gradus *extensionis* in *Quantitate*, tamen nulli sunt gradus *intensionis*, ex quibus subjectum dici possit esse *magis* longum, latum aut profundum. Hoc proprium est *Quantitati* etiam secundo modo.

At longitudo, latitudo, & crassities dicitur de subjecto cum Adverbiis *magis* & *minùs*: nam unum corpus, est *magis* longum, latum, crassum, quàm aliud. Ea verò quæ cum his Adverbiis prædicantur de subjectis, dicuntur recipere *magis* & *minùs*, ut in cap. de Substantiâ dictum est. *Dub.*

Longitudo quidem dicitur cum his adverbiis, sed ita ut ista Adverbia notent solùm majorem extensionem, non majorem intensionem longitudinis in subjecto. Nam *intensio est quando manente eâdem mole et magnitudine subjecti, plures gradus Accidentis adveniunt:* *Sol.*

unt: Ut manente eâdem mole aquæ, est calida modo, in primo, mox in secundo, tum in tertio, & quarto gradu. Hoc nunquam fit in Quantitate; nam cum corpus fit longius aut magis longum, additur nova Quantitas ad priorem, sed prior non recipit ullum novum gradum longitudinis in se: Quare, quoties aliquid dicitur magis longum, latum, aut profundum, significatur solùm major extensio Quantitatis, sed nunquam major intensio. Tunc autem solum dicitur aliquid suscipere magis, quando aliquid prædicatur de subjecto cum istis Adverbiis significantibus *majorem intensionem graduum* in subjecto.

Tertia: *Ex Quantitate Res dici potest æqualis aut inæqualis alteri.* Sic 10. angeli, 10. homines, & 10. equi, sunt æquales numero, quia in omnibus est par numerus, nempe denarius: Sic hora, & dies sunt inæquales, quia in eis est inæqualis duratio: sic duo homines ejusdem staturæ dicuntur æquales, propter parem longitudinem. Estque hoc Proprium Quantitati quarto modo, nam convenit omni, soli, & semper; hócque provenit *ex ipsâ naturâ atque essentiâ Quantitatis*, nam quia est *Mensura*, ideò æqualitatem rerum, aut inæqualitatem declarare debet.

Dub. Sed hic dubitari meritò possit. Nam æqualitas & inæqualitas sunt Relationes: Æquale enim est æquali æquale: Jam certum est res dici æquales ab æqualitate, & inæquales ab inæqualitate; Imò verò ex solâ æqualitate dicuntur res æquales, cum nihil aliud sit unde denominatio ista fiat, quàm hoc Abstractum Æqualitas. Consequitur ergò non modo ex Relationibus res dici æquales & inæquales, sed ex solis Relationibus, & non omninò ex Quantitate.

Sol. Respondeo, Res dicitur ab aliquo esse æqualis, dupliciter; vel *formaliter*, *sicut à formâ in Abstracto, ex quâ fit ista denominatio*; & sic verum est quòd ab æqualitate (quæ verè Relatio est) imò à solâ æqualitate res dicitur æqualis, itidem inæqualis ab inæqualitate: vel *Causaliter, sic ut sit causa proxima à quâ oritur æqualitas*; atque hoc modo non ex æqualitate oriri potest æqualitas (nam nihil oritur â seipso) sed ex Quantitate, exque ea solâ. Nunquam enim hæc Relatio æqualitatis ulli inesset, nisi eidem insit Quantitas, ex qua oriretur ista æqualitas. Idem dicendum de inæqualitate. Jam cum hoc dicitur Proprium Quantitati ut ex ea res dicatur æqualis aut inæqualis, illud [ex eâ] notat *causalitatem* unde oritur ista denominatio, non *formalitatem*.

Quarta *Proprietas* his addi potest, ea hæc est:

Quantitas omnis per se, & ex se, divisibilis est in partes integrales. Tradit hoc Arist. 5. Metap. ca. 13. *Quantum*, inquit, *dicitur, quod in ea quæ insunt* (id est, in partes) *est divisibile.* Atque hoc fluit ab ipsâ essentiâ ac naturâ Quantitatis in Genere, estq; ei quarto modo Proprium, ita ut omnis Quantitas sit ex se divisibilis, & nihil omninò per se, & ex se præter Quantitatem; Quicquid verò in partes tales dividitur, id à Quantitate habet, ut sic dividatur.

Hinc rectè Zabar. lib. 2. de prima rerum mater. ca. 8. *Divisio*, inquit, *& divisibilitas est propria Quantitatis, & nihil est divisibile nisi Quantum, vel merito Quantitatis, ita ut solum quantum sit per se dividuum, cætera verò per Quantum.* Sic ille, atque Arist. hoc idem docere lib. 5. Metap. tex. 18.

Quantitatis Species Hæc de *Quantitate* in Genere, illiusque *Proprietatibus*. Nunc ad *Species* & *Seriem* progrediamur: Posset autem facillimè sic dividi: *Quantitas* mensurat, vel *extensionem rerum*, idque vel per *longitudinem solùm*, & tum est *Linea*; vel per *latitudinem*, & tum est *Superficies*; vel per *crassitiem*, & tum est *corpus*: vel mensurat *durationem* rerum, & tum est *Tempus*; vel *multitudinem*, & tum est *Numerus*.

Sed quia Arist. aliâ usus est divisione, nostri instituti est ab ejus tramite non discedere, sed si possimus, illius mentem dilucidare. Is autem dividit *Quantitatem* in *Continuam*, & *Discretam*: *Continuam* rursum in quatuor Species subdividit, *Lineam*, *Superficiem*, *Corpus*, & *Tempus*: in his tota Series *Quantitatis* comprehensa est. Hæc autem divisio ut rectiùs intelligatur multa observanda sunt.

Primum

Primum de ipso diviso hoc notandum est: Non esse cur quisquam, novitatis nescio quo studio allectus, assentiatur (ut Keck. lib. 1. suæ Logicæ, cap. 8. p. 90) Zabarellæ in 1. Demonst. cap. 7. tex. 61. Ubi negat *Quantitatem esse Genus univocum*, aut *Quantitatem Continuam ac Discretam in uno communi & univoco Genere convenire.* Quid hoc est aliud quàm cornicum, imò Arist. & omnium post ipsum præstantissimorum Philosophorum oculos configere? Quid aliud, quàm numerum Prædicamentorum ab omni antiquitate receptum funditùs evertere? Non est *Quantitas* Genus univocum? Non ergò jam sunt decem, sed novem tantum Prædicamenta. Estne *Quantitas Continua*, unum summum Genus, & *Discreta* aliud? Non ergò jam sunt decem, sed undecim summa Genera Prædicamenta. Nos qui Arist. vestigia libentissimè premimus, nec ab antiquâ illâ semitâ quam calcârunt tot insignes Philosophi abduci nos patimur, *Quantitatem verum esse reale, & univocum Genus profitemur*, addo etiam, *demonstramus*. Nam tam *Continua* quàm *Discreta Quantitas* in hâc verâ, reali, & univocâ naturâ conveniunt, quòd utraque *sit per se mensura rerum*, utraque *denominat subjectum Quantum*, utraque *facit subjecta quibus inest æqualia aut inæqualia*: hæc autem neque præstat *Continua Quantitas* quâ *Continua*, neque *Discreta*, quâ *Discreta* (nam tum uni solùm hoc competeret, non utrisque:) Sed à *Quantitate* in Genere, quæ est utriusque natura, velut à communi fonte hæc promanant, & in utrásque ejus Species derivantur. *Quantitas univocum Genus.*

Secundò, de *Quantitate Continuâ* non pauca observanda sunt, & primò, *Quid sit.* Secundò, *Quæ illius Proprietates.*

Continua Quantitas est Quantitas cujus partes communi aliquo termino copulantur, & inter se continuantur; Duo igitur requiruntur in *Quantitate Continuâ*; unum ut habeat partes, atque in hoc convenit cum *Discretâ*: nam omnis *Quantitas* quà *Quantitas*, partes habet: alterum ut illæ partes continuentur inter se, ita ut sit aliquid utrisque commune, quod est terminus communis utriusque; ut duæ partes lineæ copulantur per idem punctum, quod terminat hanc, & inchoat sequentem partem: sic duæ partes horæ copulantur per unum, & idem instans, quod terminat semihoram præteritam, & inchoat futuram. *Continua Quantitas quid.*

Ex hac definitione emanant *Proprietates Continuæ Quantitatis*, quæ sunt hæ quinque sequentes, Prima: *Omnis Quantitas Continua in partes quantitativas dividi potest.* Hoc ex definitione liquet, partes enim habet, easdémque continuatas, ideóque *Quantas*, seu *quantitativas*. Numeri verò partes (quæ sunt unitates,) licet integrales sint, *quantitativæ* non sunt. *Proprietates Continuæ Quantitatis.*

Secunda: *Omnis Quantitas Continua, divisibilis est in semper divisibilia, ita ut nunquam illius divisio finiri possit, sed in infinitum dividi possit.* Sequitur ex primâ: nam si partes in quas dividitur *Quantitas Continua*, sint *Quantæ*, tum ipsæ divisibiles sunt: & quia illa dividuntur in partes *quantitativas*, ideò ipsæ rursus divisibiles sunt, & ita in infinitum: nam si unquam pervenias ad partem *Quantitatis* quæ esset indivisibilis, certè illa pars *quantitativa* dici non potest, cum *Quantum* omne divisibile sit, ut ex quartâ *Proprietate Quantitatis* liquet.

Tertia: *In nullâ Continuâ Quantitate minima pars dari aut mente concipi potest, sed minor eâ semper & esse & dari potest.* Sequitur ex secundâ: nam si minima pars dari posset, tum *Quantitas* illa non esset ultra istam minimam divisibilis, cum minor pars minimâ esse non possit: at est divisibilis in infinitum, sic ut nunquam divisio finiri possit, quare nunquam ad minimam partem perveniri potest, tunc enim cessaret divisio.

Quarta: *Omnis pars Continui est continua.* Sequitur ex secundâ: nam si ulla ejus pars sit quæ non sit divisibilis, certè nulla pars est quæ non est Continua; nam si non sit Continua, sine dubio ad finem dividendo perveniretur.

Quinta: *Null Quantitas Continua in terminos suos communes dividi potest.* Sequitur ex secundâ: nam terminus omnis communis indivisibilis est. si ergò in terminos istos dividi posset Continuum, tum ulteriùs non posset dividi; non igitur in infinitum: at probatum

tum est omnem continui partem esse continuam, & posse in infinitum dividi: Impossibile ergo est, ut in terminos indivisibiles unquam dividatur. Atque hoc Arist. 6. Phys. cap. 1. indicat, cum dixit, *impossibile esse ut ullum continuum ex indivisibilibus fiat.*

Hæc loco *Proprietatum Continuæ Quantitatis* proposui: quæ, si novitius non capis intellectu, cape fide & assensu. Certè enim si uspiam, hic locum habet, *Discentem credere oportet.* Capies autem & hæc ipsa faciliùs, si diligentiùs & sæpiùs, tum hæc ipsa revolvas, tum ea quæ istorum illustrandi causâ de Termino communi observanda subjunxi: nam, ut sine illorum cognitione, ea quæ de *Continuâ Quantitate* ubique ferè occurrunt, intelligi vix possunt, ita hisce cognitis ac perceptis, facilis ad alia obscuriora aditus aperietur.

Terminus communis quid. Primò. Quid sit *Terminus communis* videndum. *Est autem copula quædam indivisibilis connectens partes continui inter se, ipsa vero neutrius pars, sed utriúsque terminus, alterius quidem initians, alterius terminans.* Hoc in puncto & instanti explicatum anteà fuit.

Secundò. Videndum, cur vocetur *Terminus communis.* Dicitur autem *Terminus, quia omnis Continua Quantitas (quia principium habet & finem) incipit à suo termino, et in ipso desinit.* Duc lineam, incipiet à puncto, desinet in puncto. Punctum verò illius terminus, tum quoàd principium, tum quoàd finem. Tempus cùm incepit in initio mundi, incepit ab instanti. Si cessaret, desineret in instanti. Dicuntur verò communes termini, non illi qui inchoant aut finiunt, sed illi omnes qui intermedii sunt inter illos; nam cape quodvis punctum in lineæ medio, illud commune vinculum est utriusque partis. Hoc verò terminus dicitur non quia actu jam terminat, sed quia potest terminare lineam, si linea in illo puncto secetur & dividatur. Est ergo aliquis terminus terminans actu non copulans, est alius terminus copulans, seu continuans, non autem actu terminans: Et hic dicitur terminus communis

Tertiò. Observa, *Quatuor solum esse* Terminos communes *Quantitatum Continuarum*: nempe Punctum lineæ, Lineam superficiei, Superficiem corporis, & Instans temporis; Et hi omnes termini indivisibiles dicuntur, sed diverso modo: nam Punctum, & Instans, sunt simpliciter indivisibilia, ita ut nullo modo dividi possint; Linea verò, & Superficies, indivisibiles dicuntur, non simpliciter, nam illa est divisibilis secundùm longitudinem, hæc secundùm latitudinem: sed secundùm quid, nimirum quia indivisibiles sunt, eâ divisione, quâ id cujus sunt termini dividitur, ut Linea est indivisibilis secundùm latitudinem, Superficies secundùm crassitiem.

Quarto. Nota, *Nullum* terminum communem *esse partem ejus cujus est terminus.* Nam primò, pars essentialis esse non potest: tunc enim verè diceremus, linea est punctum, & tempus instans, quæ absurdissima sunt. Esse quidem punctuatum, id est, esse Quantitatem terminatam & continuatam puncto, convenit lineæ per se primo modo, ut ait Arist. lib. 1. Demonst. cap. 4. Nam per hoc exprimitur essentialis differentia, aut definitio lineæ: Sed punctum ipsum de lineâ non dicitur: deinde pars subjectiva esse non potest, nam tum linea de puncto & tempus de instanti essentialiter diceretur, quæ itidem absurdissima; tunc enim & punctum & instans essent divisibilia & Quantitates: postremò, pars integralis esse non potest; nam omnis pars integralis continui, cum sit ipsa Quanta, est etiam Continua, ut suprà dictum est. Et omnia pars integralis seu Quantitativa continui, est divisibilis in infinitum, ut antè etiam docui; quare cum punctum & instans sint simpliciter indivisibilia, certè partes lineæ aut temporis integrales esse non possunt.

Dub. Quid igitur sunt, si non partes? aut in quo Prædicamento ponuntur, si non in hoc Quantitatis?

Sol. Dico esse *terminos Quantitatis, non Quantitates*: & tamen in hoc Prædicamento ponuntur, sed nec ut Species, nec ut partes, aut Proprietates Specierum, sed sicut principium Substantiarum reducitur ad Substantiam, ita Terminus lineæ *reducitur ad lineam,* Terminus *temporis ad tempus,* & sic in reliquis,

Quintò,

Quinto. Observa, quod *nullum punctum aut alteri puncto, aut lineæ partive lineæ continuari potest; nec instans aut instanti, aut tempori.* Ratio est, quia quicquid continuatur, continuum est, & omne continuum partes habet; nam continuum est, cujus partes copulantur: At punctum & instans nullas partes habent, cum sint indivisibilia. Quare nec inter se, nec ulli alteri continuari possunt. Idem de aliis terminis dicendum est. *Punctum nulli continuari potest.*

Sextò, & postremo memineris, *neque punctũ puncto in eâdem lineâ, neque instans instanti unquam proximũ, immediatũ aut contiguum esse.* Quod idem de aliis terminis dicendum est pari modo. Nam cum punctum sit indivisibile, si unum punctum in eâdem lineâ alteri immediatum esset, nunquam posset fieri ullum continuum, quia punctum puncto continuari non potest. Itidem, si instans immediatum esset instanti, non possent inter se continuari, & tum non esset omninò ullum tempus. Atq; hoc disertis verbis tradit Arist. lib. 6. Phys. cap. 1. *Inter puncta* (inquit) *semper est linea, inter instantia tempus.*

Dubitari potest de sphærâ, quæ si ponatur super planum, tangit illud in puncto. Trahatur ergo sphæra super illud planum, tum id quod proximè tangit erit aliud punctum, quia non tangit nisi in puncto, & sic duo puncta in plano erunt proxima & immediata. *Dub.*

Responsio non est difficilis: Nam supponitur id quod fieri non potest, sphæram cum trahitur aut movetur super planum, tangere aliquid proximè aut immediatè. Non sic tangit: nam sicut motus ejus est continuus, ideoq; pars ejus prima nulla est; ita in eo super quod est motus ejus, nulla pars prima dari potest. Sicut ergo nulla pars motus est prima, sed semper prior alia datur: ita nullum punctum primum ad quod movetur datur, sed motus ejus est super lineam, lineæ autem prima pars non potest assignari. *Sol.*

Difficilior longè videtur illa objectio, cum linea aliqua in duas partes secatur tunc enim in extremo utriusque partis est punctum: illa verò duo puncta ante sectionem lineæ aut proxima erant unum alteri, aut utràque proxima alicui tertio puncto in quo sectio & divisio fiebat, quorum utrovis dato sequitur punctum in linea puncto fuisse proximum atque immediatum. *Dub.*

Respondeo, neutrum eorum sequi; nam nunquam punctum puncto immediatum est in lineâ, sed semper linea puncto. Dicendum igitur est, ante sectionem lineæ non fuisse ibi duo puncta actu, sed duas partes lineæ illo puncto in quo sectio fiebat fuisse continuatas sibi invicem, & immediatè copulatas. Post sectionem autem per divisionem lineæ, oriuntur duo puncta in actu, quorum ante sectionem neutrum actu existebat, sed potestate tantum in linea. Ideò non rectè quæritur, cuinam illa duo puncta immediata fuerunt, cum duo actu non fuerunt, sed solùm duæ partes lineæ puncto medio in quo sectio fit, immediatæ. Ei autem quod non existit actu, nihil proximum aut dari potest, aut quæri debet. Sed hæc spinosiora iis qui otio abundant discutienda relinquo. Mihi satis sit monuisse (id quod firmissimè tenendum est) neque in *lineâ, punctũ puncto*; neque *in tempore, instans instanti immediatũ esse posse.* *Sol.*

Sequuntur jam *Species Quantitatis Continuæ.* Ea est duplex: *Permanens, cujus partes omnes simul manent & existunt: Successiva, cujus partes simul non sunt, sed una alteri succedit,* ut fit in tempore. *Quantitas continua permanens* vocari solet extensio: extensio autem ista est, vel in solam longitudinem, & tum vocatur Linea; quæ est *Quantitas continua permanens extensa in longitudinẽ tantùm, neq; in latitudinẽ, neq; in profunditatẽ*: vel est in latitudinem simul & longitudinem, non in crassitiem, & hæc vocatur Superficies: vel in longitudinem, latitudinem & profunditatem, & vocatur corpus, seu magnitudo. Corpus (inquam) non Substantiale, quod est subjectum crassitiei, & est in Prædicamento Substantiæ; sed Quantitativum, quæ est ipsa crassities, vel extensio in longum, latum, & profundum, quæ inhæret corpori, & denominat ipsum crassum seu magnum, & hoc corpus non est Substantia, sed Quantitas inhærens corpori. *Quantitas Continua permanens.* *Linea.* *Superficies.* *Corpus.*

Etsi autem nec Linea unquam actu existat sine Superficie, nec Superficies sine Corpore, tamen *natura, essentia, & definitione differunt*; ideo intellectu ac mente sejunguntur, licet non actu.

Pro-

Proprietates Quantitatis continuæ permanentis.
Subjectum extensionis omnis est Corpus.

Proprietas Quantitatis continuæ permanentis est *denominare subjectũ in quo inest extensum*: Lineæ Proprietas, *denominare subjectum longum*; Superficiei, *latum*; Corporis, *Craßum, profundum, aut magnum.* Subjectum proprium Quantitatis omnis continuæ permanentis est *corpus substantiale*; hoc etiam solùm per se magnum aut extensum dicitur, & habere partem unam integralem extra aliam positam. Per Accidens verò & gratiâ hujus Quantitatis continuæ permanentis, Accidentia corporis, ut albedo, nigredo, & similia, extensionem habent & magnitudinem. Spiritus verò & incorporeæ Substantiæ, cum Quantitatem *istam* continuam permanentem omnino non habent, ideò nec per se nec per Accidens extensi aut magni dici possunt, neque habent partem unam extra aliam, aut (quod idem valet) partes integrales continuas non omninò habent; sed ubicunque talis Substantia est, tota est; *Tota* inquam, *in toto cui inest, & tota in qualibet parte illius.*

Causa extensionis quæ.

Causa proxima unde fluit extensio omnis, est *ipsa forma Corporis*, quam Corporietatem vocant; ideoque extensio convenit per se corpori, secundo modo; sicut risibilitas homini. Atque hinc fit, ut omne Corpus sit extensum per se, id est, ex suâ ipsius naturâ extensionem habet, & quicquid ita extensum est, sit corpus: Cùm igitur Spiritus formam corporis non habet, certè nec extensionem ullam habere potest.

Hæc de Quantitate continua permanente: Veniamus ad successivam. Ea Tempus vocatur: verè autem Tempus sic definiri potest, *Tempus est Quantitas continua successiva.* Nec plura addi necesse est: Nam in eo quòd Quantitas est, indicatur esse mensuram rerum: quòd Continua, notatur in quâ Specie Quantitatis sit, talis nempe cujus partes per Instans (*Nunc* vocat Philosophus) continuantur, & copulantur: in eo quòd successiva dicitur, significatur esse mensuram rerum in successione positarum.

Tempus Quid.

Sed quia Arist. 4. Phys. cap. 11. aliter Tempus definit, illius definitionem paucis hic explicemus. Ea hæc est, *Tempus est numerus motus secundum prius & posterius. Numerum* dixit, id est, *mensuram*: Nam sic Numeri nomen sumpsit pro Mensura, non autem pro Quantitate discretâ, sic enim Tempus Numerus esse non potest. Numerum motus vocavit: non quia sit solius motus mensura, nam mensurat quietem omnem, omnes Actiones, Passiones, imò durationem omnem rerum omnium quæ in successione sunt: sed motum solum nominavit quia motus cœli est omniũ quæ Tempore mensurantur maximè conspicuus, & quo ipso durationes alias non minus quam Tempore metimur: etsi secundariò per motum, primariò verò per Tempus res ipsæ mensurentur. Additur per prius & posterius, ut significet, Tempus mensurare solùm res successivas, in quibus solis est prius & posterius non verò aut instantaneas, aut æternas. Nam quorum duratio est instantanea, in eis non est prius aut posterius, cum instans sit omninò indivisibile. Æternum verò nihil est præter Deum Opt. Max. Is solus caret initio & fine, & quia æternus est ideò successionem suæ durationis non habet, sed ejus duratio est tota simul, cum Deus nullius mutationis sit capax. Quare *Durationis Dei mensura est eternitas*, id est, ipse Deus: *Instantaneorum omnium mensura, est Instans: Successivorum verò omnium, & solùm successivorum, mensura est* Tempus.

Non est Tempus ullum discretum.

Ex his duo consequuntur dignissima observatione: prius est, *Nullum esse aut eße posse Tempus discretum*, id est, tale cujus partes discretæ sunt et nullo termino communi copulatæ. Hoc enim est contra naturam Temporis, cùm Tempus in essentiâ suâ sit continuum. Quare absurdissimum est, quod Aquinas part. 1. quæst. 53. art. 3. ait (& post eum nonnulli alii) *esse aliquod* Tempus (illud puta in quo angelus movetur) *non Continuum*, in quo unum instans alteri instanti proximum est & immediatum, quódque *est successio quædam ipsorum, Nunc.* Nam ut antea ex Arist. docuimus, impossibile planè est, ut instans sit instanti proximum. Sed profectò necesse est eum qui hisce somniis aurem præbere velit, non Aristoteli modò bellum indicere, sed novas rerum Classes & Prædicamenta cudere, in quæ Tempus hoc discretum, id est, Chimæra Thomistica, reponatur.

Tempus mensurat motus & durationes Angelorum.

Secundum quod consequi dixi est hoc; *Non solùm durationem corporum, & motuum corporis; sed etiam durationem, motum, quietem, Actiones Angelorum, & omnium Spirituum,*

tuum, Tempore *mensurari*. Nam omnium successivorum mensura est *Tempus*. Angelorum autem motus, quies, actiones, duratio, non aliter successiva sunt, quàm motus & duratio Corporum; in eis non minùs quam in his, est *prius & posterius*. Quod verò Aquinas part. 1. q. 10. art. 5. & qui eum sectantur asserunt, *Ævum esse mensuram durationis Angelorum, & esse ipsorum*; Ævum inquam, quod est intermedium inter Tempus & Æternitatem, & ab utróque diversum, somnium planè est. Quod subtilitatem quandam sapere videtur, sed omni planè soliditate caret. Ævum tale nullum est, nec fingi necesse est, cum Tempus sufficiat ad durationem omnium planè successivorum mensurandum, sive Spiritus sint, sive Corpora. Nam ut omnium eorum motus sunt continui, ita duratio omnium est successiva, ideóque talis quæ Tempore mensurari & possit, & debeat.

Quid Tempus sit satis jam diximus: *Proprietas* ejus est *denominare res omnes successivas, temporales, & ipsorum durationes metiri*. Hoc per se præstat Tempus, & præter Tempus nihil. *Proprietas Temporis.*

Subjectum proprium Temporis *non est primum mobile aut ejus motus*, ut sensit Aquinas, part. 1. q. 10. art. 6. *non Corpus, non Spiritus, sed id quod his omnibus commune est, Substantia ipsa, quæ est summum Genus, id est, ipsa materia prima.* Huic primario convenit duratio successiva, ideóque Tempus: & cuicunque hæc inest, inest etiam gratia materiæ duratio successiva seu Tempus: & sicut Homo, lapis, planta, cœlum, Angelus substant Accidentibus gratia Substantiæ, & materiæ primæ, quæ est in ipsis, quæque tribuit ipsis hanc vim & potestatem substandi: itidem planè homini, lapidi, omnibusque omninò Substantiis Tempus inest, quia illis omnibus Substantia seu materia prima inest, à qua habent durationem successivam, &, ut sic dicam, Temporalitatem, id est, hoc ut Temporalia sint, & dicantur. *Subjectum Temporis quodnam.*

Causa proxima & immediata unde fluit Duratio successiva seu Tempus *est ipsa simplex essentia Substantiæ seu materiæ primæ.* Ex quo sequitur Durationem successivam seu Tempus primariò competere Substantiis, quia per se illis convenit; per se inquam secundo modo, quia fluit ab ipsorum essentiâ: secundariò verò, & gratiâ Substantiarum convenit motui, magnitudini, qualitati, & aliis Accidentibus quæ insunt Substantiis. *Causa Temporis quæ.*

Finem hic fecissem de Tempore disserendi, nisi solvenda esset una aut altera dubitatio. Videri enim potest, Tempus nihil esse, ideóque non esse Quantitatem. Id enim quod nunquam est, nihil est; Tempus autem nunquam est, quia illud esse aut existere dicitur, quod vel totum existit, vel saltem aliquæ partes ipsius; at nec totum Tempus, nec ulla pars Temporis unquam existit. Nam partes omnes Temporis, aut sunt præteritum Tempus, aut futurum: præteritum abiit & jam non est: futurum non advenit, & adhuc nondum est. Quod si nulla pars Temporis exstat, multò minus totum existere potest. *Dub.*

Respondeo, aliter rem se habere in rebus *permanentibus*, aliter in *successivis*. *Permanentia* non dicuntur existere, nisi vel totum vel partes aliquæ ipsorum simul existant: At in successivis non requiritur ut vel totum, vel pars ulla simul existat, imò hoc impossibile est, & contra naturam successivorum. Satis autem est ad existentiam rei successivæ, si aliquid ejus existat, putà terminus continuans partem unam cum alterâ. Quando aut quamdiu ullus talis terminus existit, tamdiu Tempus, motus, & alia successiva existere dicuntur. Unde, dies, mensis, annus præteritus, sæculum prius, quódque elapsum est, jam non potest dici existere. Quia nihil ipsorum, ne terminus quidem copulans, jam existit. Sed hora, dies, mensis, annus, sæculum præsens & currens, verè jam dicitur existere, quia jam aliquid ipsorum existit, nempe instans. Et terminus continuans unam partem illorum cum aliâ, præteritum nempe, cum futuro. Dixi instans copulans aut continuans: nam ad existentiam vel motus, vel Temporis, vel aliorum successivorum, non satis est ut instans terminans existat, quippe nec Tempus, nec motus dicitur existere, vel in primo, vel in ultimo sui instanti. Nam in primo incipit esse, sed nondum est, verùm immediatè post hoc instans erit: in ultimo desinit esse, sed non jam est, verùm immediatè antè fuit; quamdiu autem ullum instans *Sol.*

 stans

ſtans continuans Temporis aut motus exiſtit, tamdiu verè & Tempus & motus præſens eſſ., & exiſtere dici poteſt.

Dub. Altera dubitatio longè ſpinoſior eſt. Ariſt. lib. 5. Metaph. cap. 13. videtur delere Tempus è numero Specierum Quantitatis. Ibi enim ait, *Quantitates alias eſſe* per ſe, *ut linea*; *alias* per Accidens, *ut ſunt motus & tempus. Hæc enim*, inquit, *quanta ſunt & continua, eo quòd illa diviſibilia ſunt quorum iſta ſunt paſſiones*; *Motus nempe, quoniam magnitudo quanta eſt, Tempus autem propter motum.* Idem ferè docet lib. 4. Phyſ. cap. 11. ubi ſic ait, *Quia magnitudo continua eſt, ideo & motus continuus eſt, & quia motus continuus eſt, ideo & tempus continuum eſt.* Hinc jam conſequitur Tempus non eſſe Speciem Quantitatis, aut Quantitatis continuæ, nam omne Genus convenit *per ſe primo modo* ſuis Speciebus; Quantitas autem, & continuitas conveniunt Tempori non *per ſe*, ſed *per Accidens*, ut diſertè ait Ariſt. Præterea motus magis videtur eſſe Quantitas Continua, quam Tempus: quia Tempus utrumque habet propter motum; & *quicquid facit tale eſt magis tale.* Cum igitur motus non ſit Species vel continuæ Quantitatis, vel Quantitatis diſcretæ, certè multò minus erit Tempus, quod à motu habet tum ut continuum ſit, tum ut ſit quantum.

Sol. Fateor hunc eſſe nodum verè Gordium, & dignum vindice. Et quidem Jul. Pac. in cap. de *Quant.* & Keck. lib. 1. ſuæ Log. cap. 8. quia hoc dubium ſolvere nequibant, maluerunt Tempus è numero Specierum Quantitatis penitùs expungere, quam ſuam ipſorum imbecillitatem agnoſcere: mihi ab antiquo tramite non videtur abſcedendum, multoque ſatius eſt, & ingenuo viro dignum, inſcitiam ſuam in expediendis difficultatibus profiteri, quàm ſpreta Ariſt. authoritate, receptam & canitie ſuâ venerandam ſententiam reſpuere. Erit hic locus ubi alii forſan ingenii ſui nervos exerceant; mihi ita reſpondendum videtur. Aliquid dicitur *Quantum* & continuum *per ſe*, duplici ſenſu; vel *quia eſt quantum & continuum eſſentialiter*: vel *quia ejus Quantitas & continuitas per ſeſe manifeſta eſt, nec indiget manifeſtatione aliundè*; ut in Lineâ & Superficie. Pari modo, aliquid dicitur *Quantum* & continuum *per accidens* duplici ſenſu; vel quia *non eſt quantum & continuum eſſentialiter*, vel *quia ejus Quantitas & continuitas aliundè manifeſtari indiget*. Jam Ariſt. in Metaph. negat Tempus eſſe Quantum & continuum *per ſe*, & aſſerit eſſe Quantum & continuum *per accidens* in ſecundo ſenſu, quia ejus Quantitas & continuitas non eſt manifeſta *per ſe*, ſed aliundè manifeſtari indiget, nempe, à motu. Utrum verò Tempus ſit quantum et continuum *per ſe*, an *per accidens* in primo ſenſu, ita ut ſit Quantum et continuum eſſentialiter, de eo nihil omninò loco citato agit Ariſt. neque aſſerit ibi, neque negat. Sed alibi in Cap. nempe de Quantitate hoc apertiſſimè aſſeruit, cum docuit *Tempus eſſe ſpeciem quantitatis continuæ*, ideóque eſſe *Quantum per ſe* primo modo, et eſſentialiter. Idem dicendum de motu. Ariſt. in Metap. negat motum eſſe Quantum aut continuum *per ſe*, et aſſerit eſſe Quantum et continuum *per Accidens* in ſecundo ſenſu, quia ejus Quantitas et continuitas non *per ſeſe* eſt manifeſta, ſed *aliundè* manifeſtari indiget, nempe à *magnitudine*. Utrum verò motus ſit Quantus et continuus *per ſe*, an *per accidens in primo ſenſu*, ita ut ſit Quantum et continuum eſſentialiter, de eo nihil omnino loco citato agit Ariſt. neque aſſerit hoc ibi neque negat. Sed alibi, in cap. nempe de *Quant.* hoc apertiſſimè negavit. Sic enim ait, *Hæc ſola quæ enumerata ſunt* (inter ea vero eſt Tempus) *ſunt propriè* (ſeu per ſe) *Quanta, reliqua omnia ex Accidenti: ut albedo, actio, motus; non enim per ſe Quanta dicuntur.* Ecce hic aperte affirmat Tempus eſſe, et motum non eſſe *Quantum*, aut continuum *per ſe*, id eſt, eſſentialiter. Quare cum non ſit par ſentire, tantum Philoſophum fuiſſe ſui oblitum, aut contradixiſſe ſuis ipſius ſcriptis, neceſſe eſt ut dicamus eum alio ſenſu in Prædicamentis aſſerere, et alio in Metaphyſicis negare Tempus eſſe *Quantum* et continuum per ſe; et alio ſenſu in Prædicamentis negare, & in Metaphyſicis aſſerere Tempus eſſe quantum aut continuum per Accidens, Quis autem iſte diverſus ſenſus mihi eſſe videatur, dixi.

Hunc

Hunc esse sensum *Arist.* ex ipsis verbis lib. 4. Phys. cap II. perspicere licet: nam illic ex professo docet, *Tempus manifestari per motum*, et nos duci ad notitiam Temporis per notitiam motus: Quod ex eo probat, quia siquis somno sit sepultus, ita ut motum non sentiat ullum fuisse, idem neque Tempus fuisse existimabit. Hoc concluso, pergit *Arist.* et docet motum non solùm manifestare nobis quod Tempus sit, sed etiam quid sit, et quale. Nam sicut ex magnitudine et continuitate mobilis cognoscimus motũ esse quantum et continuum, (etenim quia continuum est mobile, ideo una pars alteri continuè succedit in motu, donec perveniatur ad terminum ad quem) ita ex continuitate motus, cognoscimus Tempus esse continuum, nam mensura debet esse proportionata rei mensuratæ; cum ergo motus qui mensuratur tempore, sit continuus, necesse est Tempus quod est mensura motus, esse Continuum. Sic in Physicis, *Arist.* continuitatem motus, ex magnitudine; et continuitatem Temporis ex motu, manifestari docuit. Quis vero melior *Aristotelis* interpres quàm ipse? Quare ex hoc quod in Physicis docuit, meritò explicare possumus ejus verba in Metaphysicis, Tempus et motum dici quanta et continua *per accidens* propter *manifestationem continuitatis motûs*, per magnitudinem, et Temporis per motum.

Dixi autem manifestari non causari: nam etsi *Arist.* dicat motum esse continuum, *quia magnitudo est continua*, aut propter magnitudinem; et Tempus esse continuum, *quia motus est continuus*, aut propter motum: tamen illæ dictiones (*quia* et *propter*) ita accipiendæ illic sunt, ut notent *certitudinem consequentiæ*, non *causalitatem rei*; nam propter continuitatem magnitudinis, aut quia magnitudo est continua, ideo verè et firmiter consequitur motum esse continuum; sed tamen causa proxima continuitatis in motu, non est magnitudo mobilis, (nam tum motus Angelorum non posset esse continuus, ut esse certum est) sed ipsa *finita natura & essentia Substantiæ* quæ est summum Genus seu materia prima, (à quâ motus & potentia movendi fluit) hæc, inquam, natura *causa est proxima* continuitatis in motu, sive sit *conjuncta* cum magnitudine, ut in Corpore; sive *sejuncta* à magnitudine, ut in Angelis. Nam quia Substantia illa finita est, & finitam vim habet, ideo non potest simul & in instanti, vel promovere mobile vel promoveri à movente, à termino à quo in terminum ad quem, sed necesse est ut successivè, ideóque cum continuitate motus id faciat. Similiter propter continuitatem motus, vel quia motus est continuus, ideò verè & firmiter consequitur Tempus esse continuum, sed tamen *causa proxima & immediata* continuitatis in Tempore, non est motus, neque continuitas motus (nam Tempus sine dubio continuum esset etiamsi omnia quæ sunt in rerum naturâ quiescerent.) Sed causa illius continuitatis est ipsa *finita natura & essentia Substantiæ vel materiæ primæ* à quâ fluit Tempus; nam quia finita est, ideò non potest totam durationem suam & existentiam, simul & indivisibiliter habere, sed necesse est ut eandem successivè, ideóque cum continuatione durationis habeat. Hæc mihi ad illam objectionem dicenda occurrebant: Tu

——siquid novisti rectius istis,
Candidus imperti, si non, his utere mecum.

Hæ sunt omnes Species *Quantitatis Continuæ*: Quod siquis *Locum* addendum hic existimet, is intelligat, *Locum non esse ab his distinctum naturâ, specie, & essentiâ, sed sub Superficie comprehendi.* Etenim Arist. 4. Phys. cap. 4. definit *Locum esse Superficiem continentis*, Superficiem (inquam) concavam; quæ à convexâ, et planâ, *Accidente* solùm differt, *non naturâ & specie*: ut homo erectus, à curvo; aut manus clausa, ab apertâ; ideóque Locum prout ab Arist. Phys. 4. definitur, è numero distinctarum *Quantitatis* Specierum, rejicit Fons. in Com. in lib. 5. Metaph. cap. 13. quæst. 7. sect. 2. sicut etiam Jul. Pac. cap. de *Quant.*

At Arist. cap de *Quant*, ponit *Locum* pro distincta Specie à Superficie, & aliis *Quantitatibus*. *Dub.*

Ponit quidem, *sed ex veterum, eâque falsâ opinione*, non ex suâ ipsius sententiâ: Nam *Locus* quem eo capite intelligit, sumitur pro eo *intervallo immobili*, quod extendi per totum *Sol.*

 mundum,

mundum, fortè etiam extra mundum, putabant aliqui. Huic *intervallo* trinas illi dimensiones, Longitudinem, Latitudinem, & Profunditatem tribuebant, uti corpori *Quantitativo*: id tamen ut distinctam *Quantitatis* Speciem, & à corpore naturâ differentem, statuebant; quia corpus *Quantitativum* inhærere subjecto, *intervallum* verò per se existere, nullique subjecto inhærere, docebant: & corpus *Quantitativum* mobile à Loco in Locum, *intervallum* verò penitus immobile censebant. Hoc autem sensu Aristotelem accepisse *Locum* in cap. de *Quanto* certum est, non solùm ex Interpretum consensu hoc asserentium, ut ex Fonsec, in Com. in lib. 5. Metap. cap. 13. quæst. 7 sect. 1. liquet, sed etiam ex ipsius verbis; ait enim, *Locum habere eundem terminum communem, quem habent partes corporis*, nu. 9. Jam partes corporis nullum terminum alium habent quo copulantur, præter Superficiem. Quare *Locus* ille de quo ibi agit, non est Superficies, sed *magnitudo ipsa corporea, cujus terminus est Superficies, ideóque verè illud intervallum quod veteres somniabant.* Quare cum *intervallum* illud nihil sit reale, sed merum figmentum, quod falsò ponebant Chrysippus & veteres Academici, quódque ab ipso Arist. solidissimis rationibus refutatur in 4. Phys. cap. 3 & 4. meritissimò, *Locus ut intervallum significat*, è Speciebus *Quantitatis*, imò è Prædicamentis (quæ sunt Classes Rerum) rejiciendus est.

Quantitas Discreta quid. Veniamus nunc ad *Discretam Quantitatem*, quæ definitur esse *Quantitas cujus partes nullo communi termino copulantur, sed distinctæ, separatæ, ac discretæ manent*: ut in Binario numero, partes illius, quæ sunt duæ unitates, *Discretæ* sunt, neque ullo vinculo aut termino communi copulantur. Si enim ullo, certè is nihil aliud quàm unitas esse, aut fingi potest. Si autem præter duas istas unitatates Binarii, tertia quæ sit terminus eorum communis, adjiciatur, profectò in binario erunt tres unitates, & ita Binarius erit ternarius. Quod idem de omni alio numero pari ratione dicendum est. Prætereà additio terminorum communium nunquam reddit *Quantitatem* majorem; nam si addas infinita puncta Lineæ, cùm illa omnia indivisibilia sint & *non quanta*, nunquam Lineam majorem efficient. Sed si vel unicam unitatem addas ulli numero, fit major *Quantitas*, major numerus. Quare unitas terminus communis esse dici non potest.

Oratio non est Quantitas Discreta. Species *Quantitatis Discretæ* ab Arist. recensentur duæ, *Numerus* & *Oratio*. Sed recenset illas ex sententiâ vulgatâ, & tunc temporis receptâ, uti de *Loco*, nuper monuimus, non ex rei veritate, aut suâ mente. Agnoscunt hoc Cajet. Alber. & Pet. Fons. ut videre licet in Com. suo in Metap. lib. 5. cap. 13. quæst. 5. sect. 2. Nam *Oratio*, *reipsa Quantitas non est, neque Species Quantitatis*, quippe *ex se nihil mensurat*, imò ipsa ab alio mensuratur, nempe à Tempore. Nam syllaba aut dictio, hæc brevis est, illa longa; quia hæc brevi, illa longo tempore pronunciatur aut pronuncianda est; neque aliunde cognoscitur ullius syllabæ aut dictionis *Quantitas*. Quare cum *Oratio* ex se non mensuret, sed ejus *Quantitas* aliundè mensuretur, certum est *Orationem Quantitatem* non esse: Omnis enim *Quantitas ex sese aliquid mensurat*. Aut igitur erravit Arist. cum posuit *Orationē* inter Species *Quantitatis*, aut eum id statuisse ex aliorum sententiâ asserendum est. Errasse tantum Philosophum indignum est ut sentiamus; sequutus igitur in hoc est vulgatam & receptam divisionem (cùm duas Species *Quantitatis Discretæ* posuit) de quâ, an vera esset aut falsa, noluit in hac brevi, & minùs accuratâ tractatione differere. Relinquitur ergo, nullam aliam esse *Quantitatem Discretam* præter *Numerum*, qui *non est Species Quantitatis Discretæ, cùm contradivisa Species nulla sit, sed est re idem planè cum Discretâ Quantitate, cumque eâ convertitur.* De *Numero* verò pauca hîc addamus.

Numerus quid. *Numerus* vel sic definiri potest, *Est Quantitas Discreta*; (nam *Quantitas*, Genus illius est; *Discreta*, Differentia per quam ab omni aliâ *Quantitate* essentialiter distinguitur) vel sic cum Euclide. lib. 7. def. 2. *Numerus est multitudo unitatum*: id est, *Quantitas* constans & composita ex multis unitatibus, ut ex partibus integralibus. Nam quod vulgo dicitur, *Ex non Quantis non fit Quantum*, ideóque neque ex unitatibus *Numerus*; id tantummodo

tummodò verum est, & est accipiendum de *Quanto continuo*, nam *Quantum continuum* ex non *Quantis* fieri non potest; ut Linea non fit ex punctis, nec tempus ex instantibus: Sed *Discretam Quantitatem*, putà *Numerum*, ex non quantis, putà unitatibus constare & fieri, ut ex partibus ipsius integrantibus, non modò verum est, sed necessarium.

Ex hac definitione tria manifestè consequuntur. Primum est, *unitatem non esse Numerum, sed solùm principium aut partem Numeri*; nam omnis *Numerus* est multitudo, at unitas multitudo non est. Deinde omnis *Numerus* est *Quantitas*, & *Quantitas* omnis est divisibilis in partes: unitas autem in partes dividi non potest, cùm nihil unitate minus sit in quod dividatur. Id quidem quod unum est, putà Homo, lapis, mina, denarius, in partes dividitur, at ipsam unitatem dividi impossibile est. *Unitas non est Numerus.*

Sed quid Grammaticis tum dicemus qui singularem *Numerum* toties intonant? *Dub.*

Dicendum est illos latiùs, & abusivè, accipere nomen *Numeri*, prout non solùm *Numerum* proprie dictum, sed & principium *Numeri* (quod est unitas) complectitur. Reverà autem, vox hæc [*singularis*] addita *Numero*, diminuens terminus est, qualis [*pictus*] si addatur homini: neque aliter singularis *Numerus*, *Numerus* vocari potest, quàm homo pictus vocatur homo; utrúmque impropriè, utrúmque catachrestic̃ws. *Sol.*

2. Quod consequitur est hoc: *Numerum maximum nunquam dari posse*. Nam nullus est aut fingi potest *Numerus*, cui unitas una, imò verò decem myriades unitatum addi non possint. Additâ autem vel unicâ unitate, *Numerus* fit major. Atque hinc illud vulgatum verissimúmque axioma: *Nec in Quantitate Continua dari potest minimum, nec in Quantitate discretâ maximum.* *Nullus est Numerus maximus.*

3. Est hoc: *Numerus omnis finitus est, neque ullus Numerus actu infinitus dari potest*. Est enim contra ipsam naturam & essentiam *Numeri*, ut aliquid sit *Numerus*, & sit actu infinitus: hoc liquet ex secundo, nam nullus *Numerus* aut esse aut fingi potest, quin major eo facillimè detur; nam adde ei vel unicam unitatem, habes majorem. At infinito *Numero* major dari non potest; certum enim est quod vulgò dicitur: *In Infinitis non est majus aut minus*; & *Infinito nihil est Infinitius*. Quoniam igitur omni *Numero* dato aut qui esse darive potest, semper major *Numerus* dari potest, certè si esset, aut esse posset ullus *Numerus* actu infinitus, posset etiam dari infinito isto *Numero*, major aliquis, & magis infinitus *Numerus*, quod est simpliciter impossibile. *Numerus actu infinitus esse non potest.*

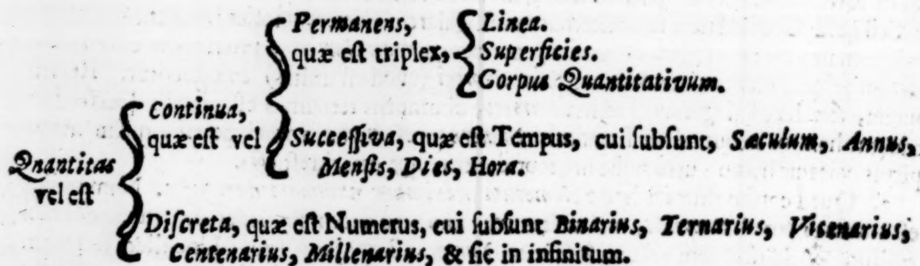
Quid sit *Numerus* diximus; Proprietas *Numeri* est hæc: quod *per eum res omnes Numerari possunt, & quanta sit illorum multitudo explicari*. Dico *res omnes*, tam spirituales, quàm corporales; non minùs enim denario *Numero* numerantur decem angeli, quàm decem homines, aut equi: neque solùm ea quæ realiter, formaliter, & actu, atque suâ totalitate distincta sunt & divisa, sed etiam illa quæ mente solùm, & intellectu separantur aut distinguuntur, non reali distinctione. Sic quinario *Numero* quinque digiti unius manus, quinque partes unius lineæ verè numerantur. *Numeri Proprietas.*

Subjectum Numeri, sunt res ipsæ numeratæ: ut subjectum denarii *Numeri* quo decem Angeli mensurantur, sunt decem Angeli; itidem decem homines, decem lapides, decem digiti subjecta sunt illius *Numeri* quo numerantur. Sunt hæc (inquam) *unum* subjectum illius *Numeri*: sed unum, *non essentiâ, neque continuitate, neque coexistentiâ*, sed unum *per aggregationem*. Nam sicut ipse *Numerus* discretus est quoad suas partes & unitates, & est *unus* per illarum unitatum *aggregationem*: ita non requirit subjectum unum continuum, aut unum *per essentiam*, sed sufficit si sit unum *per aggregationem*. *Subjectum Numeri quid.*

Causa Numeri est diversitas seu distinctio rerum: *Distinctionem* dico, vel *realem* & quoad subjecta, ut in decem Angelis, decem hominibus, & similibus: vel *mentalem*, quando mens in uno subjecto designat distinctas partes, licet sint inter se continuatæ, ut cùm decem partes ejusdem lineæ, ejusdem hominis aut arboris designantur. Nam quod vulgò dicitur *Numerum oriri ex divisione continui*, id hunc sensum habet, quod semper ex divisione continui *Numerus* partium jam separatarum oritur, & quo magis dividis, major extat Numerus: Sed sensus non est, quod nullus Numerus sit in rebus, nisi quando conti- *Causa Numeri.*

continuum dividatur, sic enim nec esset Numerus in Angelis, nec in decem hominibus, nec in decem arboribus, quia in his nulla est divisio continui: cum decem homines inter se continui non sint. Ratio autem, quare distinctio rerum facit Numerum, est ista, quia ex ista distinctione & diversitate fit ut res diversæ sint & multæ; ut quia hic Angelus diversus est ab illo, ideò hic unus est, ille alius, atque ita multi sunt: factâ autem multitudine fit Numerus, cum Numerus sit ipsa multitudo unitatum: idem dicam de distinctione hujus lapidis ab illo, hujus digiti ab illo.

Atque hæc de Numero, déque tota Serie hujus Prædicamenti, cujus Synopsin hic subjungo.



Quantitas vel est
- *Continua*, quæ est vel
  - *Permanens*, quæ est triplex,
    - *Linea.*
    - *Superficies.*
    - *Corpus Quantitativum.*
  - *Successiva*, quæ est Tempus, cui subsunt, *Saculum*, *Annus*, *Mensis*, *Dies*, *Hora.*
- *Discreta*, quæ est Numerus, cui subsunt *Binarius*, *Ternarius*, *Vicenarius*, *Centenarius*, *Millenarius*, & sic in infinitum.

CAP. XII. *De Relatione.*

POst *Quantitatem*, si accuratus rerum ordo servetur, de *Qualitate* agendum esset, & aliis absolutis Prædicamentis, ac postremò de Relatione. Sed nos *Arist.* vestigiis insistemus, qui, ut ea quæ de Relatis, cap. de Quantitate dixerat, faciliùs intelligerentur; voluit, perspicuitatis causâ, invertere paulò rerum ordinem, & Relationem Qualitati, reliquisque Prædicamentis Absolutis præponere.

De Relatione tria declaranda sunt:
1. *Quodnam sit hic summum Genus, & quomodo definiatur.*
2. *Quæ illius Proprietates.*
3. *Quæ ejus series.*

Relata & Relationes differunt inter se.

Ut Genus summum in hoc Prædicamento inveniatur, advertendum est diligenter, *multùm inter se differre Relata, seu ut Arist. vocat, ea quæ sunt ad Aliquid, & Relationes:* Nam Relata, sunt termini Relationis, vel Subjecta quibus insunt Relationes, quæ per istas Relationes invicem referuntur inter se. Relationes autem non referuntur ipsæ ad alia, sed sunt nudæ formæ, per quas Relata seu termini referuntur: Exempli gratiâ, Pater refertur ad filium, per hanc Relationem quæ dicitur Paternitas; & filius ad patrem, per eam Relationem quæ dicitur Filiatio; Paternitas autem & Filiatio non referuntur ad ulla, sed per illam pater, per hanc filius refertur. *Quare Relata referuntur; Relationes sunt respectus ipsi seu referentiæ quibus Relata referuntur*; aut si apertiùs loqui velis, Relata sunt subjecta ipsa prout Relationibus sunt affecta, Relationes sunt nuda Accidentia quibus subjecta afficiuntur, & ex quibus relata vocantur.

Relatum non est summum Genus.

Ex hoc discrimine, quatuor consequuntur, quæ ad investigandum summum Genus apprimè conducunt. Primum est hoc: *Relatum nec est nec esse potest summum Genus unius Prædicamenti.* Ratio aperta est: Nam Relatum refertur ad aliud, nempe ad Correlatum. Quare si Relatum esset summum Genus, pari ratione etiam Correlatum ejus esset summum

summum Genus; & ita aut essent duo summa Genera unius Prædicamenti, aut hoc non esset unum Prædicamentum, & sic essent plura quàm decem. Cùm igitur nulla ratio vel fingi potest quare Relatum esset summum Genus, & non etiam illius Correlatum, certè consequitur, aut neutrum, aut utrumque esse summum Genus; & quia utrumque esse impossibile est, profectò neutrum eorum summum esse profitendum est. Præterea omnia summa Genera simplicia sunt & incomplexa, ut ex prima divisione Antepredicamentali liquet: at *Relata omnia complexa sunt*, significantia duas naturas totaliter distinctas, Subjectum nempe cui inest Relatio, & ipsam Relationem. Summum igitur Genus Relatum esse non potest.

Secundum consequens est hoc: *Relatio verè est summum Genus hujus Prædicamenti.* Sequitur ex priori: Nam certum est vel Relatum, vel Relationem ipsam esse summum Genus hujus Seriei: nihil enim aliud cum ulla Specie probabilitatis vel fingi potest. Cùm igitur ostensum sit, Relatum non esse, relinquitur Relationem ipsam esse verè summum Genus. *Relatio est summum Genus.*

Tertium est hoc: *Relata nulla sunt vel Genera, vel Species, vel differentiæ, vel Propria, vel Individua hujus Prædicamenti.* Sequitur ex præcedentibus: Nam ista omnia incomplexa sunt, ac Relata omnia complexa, ut jam ostendimus. Præterea summum Genus verè & essentialiter de omni inferiori Genere, deque omni Specie, & Individuo prædicatur; at Relatio quæ est (ut ante probatum est) summum Genus hujus Prædicamenti, de nullo Relato dicitur: tum enim non Relatum esset seu terminus qui refertur, sed Relatio ipsa per quam terminus alius referretur ad alium. Quare hinc constat Relata nulla posse dici, vel Genera, vel Species, vel Individua, hujus Prædicamenti. *Relata non omnino Genera vel Species.*

Quartum consequens est hoc: *Relata nulla directè ponuntur in ullo Prædicamento, reductivè verò in hoc Relationis collocantur.* Hoc etiam ex præcedentibus liquet: Nam quicquid directè in ullo Prædicamento locatur, illud incomplexum est: at nullum Relatum est incomplexum. Reducuntur verò ad hanc classem, quia *termini sunt Relationis*, sicut Punctum, & Instans reducuntur ad Quantitatem, quia sunt termini Quantitatum. Atque hoc sensu, neque alio, capiendum est illud quod frequentissimè dici solet: *Relata esse in hoc Prædicamento, aut hoc esse Prædicamentum eorum quæ sunt ad Aliquid.* Etenim quia Relationum natura ac essentia subtilis valdè est, neque ex se facilè percipitur, ideò frequenter pro Relationibus, Relatis utimur, quia illa faciliùs cognoscuntur, & per illa ad Relationum cognitionem quasi manu ducimur. *Relata solum in Prædicamento reductivè.*

Cæterùm, etsi Relata ponantur in hoc Prædicamento eo quem dixi modo, tamen non omnia ne sic quidem hic locantur. Ut autem sciamus quæ Relata sint, quæ non sunt hîc reponenda, sedulò advertenda est hæc distinctio: *Relata secundum Dici & secundùm Esse.*

Relata sunt duplicia,
- Intentionalia, *quæ sunt secundæ intentiones, in quibus mens nostra concipit respectum unius ad alterum.* Talia sunt *Genus & Species, Causa & Effectum, Subjectum & Adjunctum*, & similia prout *intentionaliter* accipiuntur, non autem *materialiter*, pro rebus ipsis quæ illis intentionibus substernuntur.
- Realia, *quæ sunt res ipsæ sine mentis nostræ operatione existentes & respectum notantes*; hæc sunt vel Relata
  - *Secundum dici, quorum essentia quidem absoluta est, sed tamen accidentaliter notant respectum quendam superadditum essentiæ ipsorum*; ut Scientia & Scibile, Sensus, & Sensibile.
  - *Secundum Esse, quorum tota essentia est in Relatione posita, sic ut absolutam naturam nullam habeant*; ut Pater & Filius, Dominus & servus.

Hinc

Hinc jam explicari potest, quæ Relata sint, quæ non sint in hac Serie: Illud tribus Propositionibus declaro.

Relata Intentionalia non sunt in ullo Prædicamento

1. Est hæc: *Relata intentionalia neque in hoc, neque in ullo alio Prædicamento per se reponi possunt.* Ratio manifesta est, quia Prædicamenta sunt Classes Rerum, non Intentionum secundarum. Præterea talia Relata æquè sunt in omnibus, atque in uno Prædicamento: nam in omni Classe sunt Genera, & Species, Causa & Effectum; ad unum igitur aliquod restringi ista non possunt. Sunt igitur in nullo uno *per se*, in omni autem *per Accidens & gratia illarum rerum quæ per istas. Intentiones secundas notantur.*

Relata secundum Dici non sunt in hoc tertio Prædicamento.

2. Est hæc: *Relata nulla secundùm Dici, ad hoc Prædicamentū spectant, nec in eo vel reductivè ponuntur.* Ratio est, quia omnia talia Relata sunt in suâ essentiâ & naturâ absoluta; & omnia absoluta ad Classes Rerum absolutarum spectant, & in aliquo eorum collocantur, ut Scientia & Sensus in *Quantitate*, Scibile aliquod in *Substantia*, aliud in *Quantitate*, aliud in aliis Prædicamentis. Cùm igitur omnia talia Relata ad aliquod absolutum Prædicamentum pertineant, certè in hoc Relationis reponi aut ad hoc reduci non possunt: Nam sic unum idémque in diversis Prædicamentis esset, quod est impossibile, ut antè declaravimus cap. 8.

Omnia & sola Relata secundum Esse, sunt in hoc Prædicamento.

3. Est hæc: *Relata omnia secundum Esse, eâque sola ad hoc Prædicamentū spectant, & reductivè in eo ponuntur.* Sequitur ex præcedentibus: Nam cum neque *Intentionalia* hîc ponuntur, neque *Relata secundū Dici*, relinquitur ut sola *Relata secundū Esse* hîc collocentur. Ea verò omnia huc spectare liquet; quia Relationes omnes quibus illa referuntur, in unâ communi naturâ & univoco Genere conveniunt, nempe in Relatione: quare cùm Relationes omnes quibus ista Relata referuntur, directè in hoc Prædicamento collocentur, consequitur Relata ipsa quæ sic referuntur, ad hoc idem Prædicamentum reduci, in eóque *reductivè* collocari.

Satis, ut opinor, nunc liquet, primò Relationem esse summum Genus hujus Prædicamenti; deinde Relata (non quidem omnia, sed) *secundū Esse* solùm, huc spectare, & hîc per reductionem locari. Nunc quid sit hæc Relatio quæ est summum Genus expediamus: describitur autem sic.

Relatio quid sit.

Relatio est Accidens naturâ suâ respectivum, per quod subjectum cui inest refertur ad aliud. Quia autem doctrina hæc tota de Relationibus & valdè fructuosa est & valdè obscura, addam pauca ad pleniorem hujus descriptionis, aliorúmque quæ ad Relationem spectant, intelligentiam. Sunt autem tria præcipuè in ista descriptione notanda.

Relationes sunt Accidentia realia.

Primum: *Quod Relationes omnes sint Accidentia, ideóque verè Entia realia realiter existentia, & subjectis suis inhærentia.* Loquimur enim hic solùm de Relationibus finitis, & rerum finitarum. Sunt enim in Deo divinæ quædam & per rationem humanam omninò incomprehensibiles Relationes, quæ Accidentia non sunt, cùm in Deo *Accidens nullum vel sit vel esse possit*, ut August. sæpissime & clarissime lib. de Fide & Symb. cap. 9. & post eum Aquinas part. 1. q. 3. art. 6. & lib. 1. contra Gent. ca. 23. docet. Istæ (inquam) *Relationes in Deo Accidentia non sunt*, ut Aquin. docet part. 1. q. 28. art. 2. & lib. 1. contra Gent. cap. 14. Sed reprimo me, nec in tam altum pelagus (ubi Elephantes omnes natent, nec forte enatent) immitto Cymbam hanc. Moneo solùm de his Relationibus nihil nos hîc agere, cum Relationes Accidentia definimus. Relationes enim solùm finitas tractamus; Theologis alias relinquimus.

Relationes quomodo naturâ respectivæ.

Secundum est hoc; *Quod Relationes sunt naturâ suâ & essentiâ respectiva.* Quod non ita capiendum est, quasi ipsæ Relationes respiciant alia, aut ad alia referantur, (nam hoc *Terminis & Relatis convenit, non Relationibus*) sed sunt respectiva, quia *per ea subjecta ipsa seu termini ad alia referantur*; neque quidquam sint, quatenus has Relationes habent, quàm naturâ suâ respectiva & Relata. Sic pater quâ pater, id est quatenus paternitatem habet, nihil aliud est, quàm Relatum; nullam absolutam naturam habet, sed solùm respectivam. Est enim paternitas, essentialiter respectus quâ pater refertur ad filium, de quo vide quæ supra meminimus cap. 9.

Tertium

Tertium est hoc; *Quod per Relationem subjectum aut Terminus unus refertur ad alium: unus* (inquam) *ad unum non ad plures.* Etenim in omni Relatione duo sunt, & duo tantum non plures termini. Ideoque si eveniat (quod frequentissimè evenit) ut unus pater referatur ad 5. aut 50. filios (quod Priamum habuisse narrat Cicero, lib 1. Tus. Quæst.) aut unus dominus ad 500. servos, aut unus rex ad 500. Myriadas subditorum, quoniam uniuscujusque Relationis non possunt esse plures quam duo termini, efficitur, quod tot sint in illo patre, domino, aut rege distinctæ numero paternitates, dominationes, & regalitates, quot sunt ejus filii, servi, aut subditi; & quod ille idem homo per unā paternitatem referatur ad hunc filium, & dicatur terminus relatus ad hunc, vel pater hujus filii; per aliam paternitatem, referatur ad alium, dicaturque terminus relatus ad illum, vel pater illius filii, & ita in reliquis quotcunque sunt, Hoc ita probatur; Quia si una tantum paternitas ei inesset; eaque una ad quinque filios referretur, certe mortuo ullo uno istorum quinq; filiorū, non posset amplius pater aut esse aut dici. Certū est enim quod una Relatio, seu paternitas tollitur, cū tollitur unus filius; nam sublato Relato tollitur Correlatum. Correlatum autem filii pater est, aut homo cum paternitate. Quare si homo ille unam tantum paternitatem habuit, quoniam illam jam mortuo uno filio, amisit, relinquitur eum diutius non esse patrem: at constat eum adhuc esse patrem, quia adhuc alii ejus filii sunt superstites. Quare certum est eum adhuc retinere alias paternitates, per quas adhuc pater dicatur horum filiorum, & ad eas referatur: Similiter ab ortu filiorum, servorum, aut subditorum arguere possemus. Neq; tamen propter istam multiplicitatem aut diversitatē paternitatum, aliarumq; Relationum, quæ eidem insunt, debet ille unus homo, multi aut diversi partes, domini aut reges appellari. Nam ut sint diversi aut multi patres, aut reges, requiritur non solum ut Relationes diversæ sint, sed ut subjecta ipsa quibus illæ Relationes insunt, sint diversa, quia nomen patris aut regis notat subjectum cum paternitate, aut regalitate. Hic autem subjectum unū est tantum, non multa. Quare unus tantum pater aut rex est, etsi illi uni insint multæ paternitates aut regalitates. Hoc tamen verum est, quod ille unus, cui tot paternitates insunt, est terminus diversus quinque filiorū, quia subjectum illud licet unum sit, tamen cum una paternitate est terminus unius filii, cū aliā paternitate terminus alterius, & ita in reliquis. Nam ad terminorum diversitatē sufficit subjectum idem cum diversis Relationibus. Atque propter hanc terminorum diversitatem fit ut extincto uno filio non desinat esse pater, sed solum pater illius filii, seu relatus ad illum filium; nec extinguitur in eo simpliciter paternitas, sed solum illa paternitas per quā referebatur, aut per quam erat terminus relatus ad illum filium. Quamdiu autem in eo manet vel unica paternitas, tamdiu æque vere pater dicendus est, licet habet solum unicū filium, ac dicebatur cum habuerat quingentos; sed jam non est pater tot filiorum, neque tot paternitatibus affectus.

Relatum refertur ad unum tantum Correlatum.

At inquies, duo aut plura Accidentia solo numero differentia non possunt eidem subjecto inesse; sic enim vulgo dicitur. *Dub.*

Respondeo, Id quidem alicubi dici ab Aquinate, sed cujuscunq; propositio sit, certe vera non est, si generaliter accipiatur. Nam Species sensibiles decem millium objectorum, puta stellarum, aut hominum, aut arborum, aut corporum alborum in eadem parte aëris, in eodem oculo, imo pupillâ oculi, simul esse possunt: at species duarum albarum chartarum, duarum stellarum, aut duorum hominum, differunt solum numero, sicut chartæ ipsæ albæ, aut homines, aut stellæ solo numero differunt. Itidem species intelligibiles centum aut mille hominum, simul esse possunt in mente, & tamen numero tantum inter se differunt. Idem de lumine asseritur à nonnullis, duo nimirum lumina distincta solo numero simul aëri inesse, cujus indicium capiunt ex eo, quod si duæ lucernæ eidem mensæ apponantur & inter ea corpus opacum, videmus umbram utrinque fieri, ideoque lumina diversa in aëre sunt, quia privatio unius luminis unam non duas umbras efficeret. Quare etsi illud vulgare dictum, si de *Quantitatibus* solùm, vel *Qualitatibus* (ut vocant) materialibus capiatur, concedi posset, ita ut duo calores, aut duo corpora Quantitativa, aut duæ Figuræ distinctæ solo *Sol.*

L numero

numero in eodem subjecto esse nequeant, quo sensu à Zab. sumitur cap. 9. lib. de Region. Aeris: tamen si ad alia Accidentia vel ea quæ spiritualia vocantur (qualia sunt species omnes visibiles) vel ea quæ debilem entitatem habent & tanquam *spiritualia* sunt (qualia sunt *Relationes*.) si inquam ad hæc accommodetur, verum non est; nam in exemplis allatis tum *Relationum*, tum specierum visibilium, liquet duo, imo centum aut mille Accidentia solo numero distincta, simul in eodem subjecto esse posse.

Explicata *Relationis* definitione; Causa ejus, sicut in aliis accidentibus, investiganda est: Ea *dicitur fundamentum Relationis*. Nam quod nonnulli *fundamenti* nomine subjectum ipsum aut Relatum intelligant, ut Jac. Zab. in Introd. ca. de Rel. longè aberrant & à scopo, & vero sensu illius vocis. *Fundamentum enim est illud, unde immediate oritur Relatio, seu illud, quod est causa proxima cur hic terminus aut subjectum ad Aliud referatur, cuique (velut fundamento ædificium) superstruitur Relatio.*

Fundamentum Relationis quid.

Fundamentum omnium Relationum est aliquod Ens absolutum: omnes autem *Relationes* non in uno, aut non similiter fundantur. Quædam fundantur in *Quantitate*, aliæ in *Qualitate*, aliæ in *Actione*, aliæ in *aliis rebus*: ut ex diligenti ponderatione percipi potest. In *Quantitate* fundantur æqualitas & inæqualitas; nam causa proxima, cur aliquid sit æquale alteri, est hac, quia *Quantitatem* eamque æqualem utraque habeant. In Magnitudine fundatur longum & breve, latum & arctum, magnum & parvum: In tempore, diuturnum & breve quoad durationem: In Numero par & impar. In *Qualitate* fundatur similitudo & dissimilitudo; nam ex eo quod duo termini habent eandem Qualitatem Specie, oritur inter ipsa similitudo; ex eo quod diversam habent, puta unus eorum albedinem, alter nigredinem oritur dissimilitudo. Itidem quod unum albius sit, alterum minus albū, unus doctior, alter minus doctus; unus fortior, alter minus fortis; unus calidior, alter minus calidus, & reliquæ omnes *Relationes* quæ comparationem in Qualitate ulla notant: Hæ inquam omnes, ex *Qualitate* oriuntur, & in *Qualitate* fundantur. Nam cui ulla *Qualitas* in pluribus gradibus inest, illud refertur ad aliud cui pauciores gradus īsunt, per notā *Relationis magis* aut *minus*. Sicut longius, latius, crassius, diuturnius oritur a majori extensione Quantitatis (nempe Lineæ, Superficiei, Corporis aut Temporis) quam unum habet præ alio. In *actione* quamplurimæ *Relationes* fundantur; in actione generandi, id est, producendi aliud, ita ut substantiam suam aut illius partem eidem communicet, fundatur Paternitas: in actione recipiendi substantiam suam ab alio per modum generationis, fundatur Filiatio: in actione recipiendi substantiam ab eodem patre, fundatur Fraternitas: in actione docendi præcepta artis alicui, eumq; in illa arte recte instituendi, fundatur ea *Relatio* quâ quis præceptor vocatur: in actione auscultandi, & artem aliquam ab alio discendi, fundatur *Relatio* ex quâ quis disipulus denominatur: in actione consentiendi, vel in mutuo consensu per verba de præsenti, quod alter vir sit aut maritus, altera uxor, fundatur matrimonium, id est, *Relatio* illa ex qua conjuges vocantur, alter vir, altera uxor: in mutuo consensu quod unus alteri fideliter serviat, & alter ei debito modo dominetur, eiq; prospiciat, fundantur *Relationes* illæ, ex quibus hic dominus, ille servus vocatur. Idem in omnibus aliis *Relationibus* declarari posset, sed hæc exempli causâ proposuisse sufficit.

Dub. Dubitaverit fortè quis de eo quod *Magnum, longum, latum, diuturnum* inter *Relationes* numeremus, cùm potius inter *Quantitates* censendæ sint.

Sol. Solutio facilis est, *Magnum, longum*, & reliqua sumūtur dupliciter: *Absolutè*, pro eo quod simpliciter magnitudinem aut extensionem habet ullam. *Respectivè*, pro eo quod magnitudinem aut extensionem majorem habet quam aliud. Idem de *longo*, *lato*, & *diuturno* dicendum est. Si priori modo capiatur, sic Absoluta sunt, & vel idem quod Linea, Superficies, Corpus & Tempus, vel Proprietates & Affectiones illorum; atq; sic de iis hic non loquimur. Si secundo modo sumantur, vere *Relata* sunt in suâ naturâ, sic enī *Magnum* vocatur, non quod est extensum, sed quod majorem habet extensionem in longum, latū aut profundū, quam aliud quod respectu hujus dicitur parvum. Atq; hinc consequitur, aliquid

aliquid posse *absolutè* dici *Magnum, Longum, Latum, Crassum*, ea (inquam) omnia quibus inest magnitudo, seu extensio in longum, latum, aut profundum : Sed *Parvum, breve, subtile*, nihil *absolute* vel esse, vel cogitari potest, quippe nihil est *absolute* parvum ; quia quodcunque sumas corpus eidem inest extensio & magnitudo ; nihil *absolute* breve, quia eidem inest aliqua longitudo, & sic in cæteris. Quare quicquid parvum est, id tantummodo *comparatè* parvum est, nempe respectu majoris. Quodcunque enim parvum accipias, idem est, *absolutè* magnum, quia extensionem & magnitudinem habet : & ideo etiam *respectivè* magnum esse potest, si cum minori conferatur ; nam *minima magnitudo aut extensio dari non potest.*

Ex his quæ de *Relationem* Fundamentis jam diximus, sex consequuntur.

Primum est hoc : *Relationem omnem esse ens reale, vere realiter, seu essentialiter distinctum à suo Fundamento.* Liquet ex dictis : Nam Fundamentum semper est *absoluta naturæ, Relatio* semper est *respectiva* : Fundamentum semper est *causa* seu id unde oritur *Relatio* : *Relatio* est id quod *oritur, causatur*, & consequitur ex Fundamento. Fundamentum semper *prius est natura Relatione* : *Relatio natura posterius* Fundamento. Hæc certa indicia sunt realis & essentialis distinctionis. Scio virum illum doctrinâ & pietate insignem Hier. Zanch. lib. 2. de Attrib. divin. cap. 2. quest. 1. §. Vocantur, paulò aliter docere ; ait enim *Relationes esse ac dici entia realia, non quia ex se talia sunt, sed tantum ex ipso Fundamento*, quia Fundamentum eorum est reale : & ulterius ait, *Relationes nihil addere suis Fundamentis.* Sed cur istis non sit assentiendum ex prædictis liquet. Addo etiam, quod si nihil addatur corpori albo cum vocatur, & est simile alteri albo, certe omnis similitudo abolenda est ; nam ex albo sine reali Accidente, realiter esse dicive nihil potest Simile.

Fundamentum & Relatio realiter differunt.

Secundum est hoc : quod *Relatio nulla potest esse terminus motus aut mutationis, sic ut ad ipsam tendat aut terminetur mutatio.* Docet hoc exprese Arist. 5. Phys. cap. 2. & ratio est, quia motus omnis & mutatio huc spectat, ut introducatur in subjectum aliquod ens absolutum, nempe vel *Substantia*, vel *Quantitas*, vel *Qualitas*, vel *ubi* : nihil autem horum, neque ullum absolutum, *Relatio* est.

Relatio non est terminus motus.

Tertium : *Relationes oriuntur tribus modis* ; Primo *ad ortum Subjecti cui insunt* : Ut cum oritur homo, cum eodem oritur potentia ridendi, & ideo similitudo ad alios homines qui ridere itidem possunt ; sed dissimilitudo ad bruta, plantas, ad omnia alia quæ nequeunt ridere. Secundo, *ad ortum sui Fundamenti* : Ut cum ignis calefacit aquam, ad introductionem caloris in aqua oritur similitudo ad aërem, sed dissimilitudo ad terram & omnia frigida. Tertio *ad ortum sui Correlati*, etsi nullum omnino absolutum accedat subjecto cui inest *Relatio*: sic in exemplo posito, cum aqua calefit, oritur nova dissimilitudo in terra ad istam aquam ; ea vero oritur neque *ad ortum Subjecti*, neq; *ad ortũ Fũdamenti*, sed solũ *ad ortum Correlati*, illius nempe dissimilitudinis quæ oritur in aqua ex illa introductione caloris in eam. Fundatur autem dissimilitudo terræ in qualitate frigoris quod præextiterat in terra, & quod dissimile est omni calido ; & propter hoc frigus nova *Relatio* nunc fit in terra ad ortum sui Correlati.

Relationes oriuntur tribus modis.

Quartũ est hoc : *Relationes sicut oriuntur, ita moriuntur, occidunt, seu desinũt esse tribus contrariis modis.* Primo, *per interitum Subjecti*, ut moriente Socrate qui pater est, moriũtur omnes paternitates quæ in ipso sunt. Secundo *per interitum Correlati*, ut moriente Socráte patre desinunt *Relationes* filiationis quæ sunt in ejus filiis. Tertio, *per interitum sui Fundamenti*, etiamsi subjectũ tam *Relati* quàm *Correlati* salvũ sit : ut intereunte calore aquæ, interit dissimilitudo aquæ ad terram, & omnia alia frigida.

Relationes occidunt tribus modis.

Quintum est hoc : *Cum tot modis oriri soleant* Relationes, *non est dubitandum, quin ingens & omnino incomprehensibilis numerus Relationum, & sit & quotidie oriatur.* Accipe vel unũ granũ tritici, quis mente concipere potest, quot sunt corpora majora illo grano, quotve arenæ maris minores eo ? Sunt vero tot *Relationes* in illo uno grano quot

Numerus Relationum prope est infinitus

quot sunt numero, ad quæ refertur, & cum oritur illud granum, oriuntur simul omnes illæ *Relationes*, tam in aliis quæ vel majora sunt vel minora ipso, quam in ipso illo grano. Aut quis fingere animo potest quot sunt numeri quibus binarius numerus sit inæqualis?

Sextum est hoc: *Cum Relationes tam facilè & oriantur & intereant, cumque tã levẽ habeant dependentiam à subjectis quibus insunt, ut sine ulla mutatione in illis facta (per accessam nempe ullius absoluti) & oriantur infinitæ ferè Relationes in illis, & intereant, fatendum est, id esse verum quod vulgo dicitur: Relationes esse minimæ entitatis.* Dependet enim earum entitas, tam a subjecto cui insunt, quòdque refertur, quàm à *Termino* ad quem refertur, & à *Fundamento* à quo oritur *Relatio*: Quorum ullum si deficiat, perit *Relatio*.

Huc usque de summo Genere quodnam, & quidnam esset in hoc Prædicamento diximus. Nunc ad illius *Proprietates* progrediamur. Quinque enumerat Arist. cujus nos sensum aperire desideramus.

Proprietates Relatorum.

Prima est, *Quod Relatis aliquid sit contrarium.* Contrarium (inquam) non *per se* sed *gratia sui Fundamenti*. Ea enim *Relata* contraria sunt quorum Fundamenta sunt contraria: ut dissimilitudo orta ab albedine, contraria est per Accidens dissimilitudini quæ fundatur in nigredine, quia albedo & nigredo contraria sunt. Convenit autem *Relatis secundũ Esse* neque omnibus, non enim æquali aut inæquali; neque solis, nam *Qualitates* contrariantur, quare *Communitas verius quam Proprietas vocanda est*.

Secunda est: *Relata suscipiunt magis & minus*: ut unum simile, est magis simile alicui quam alterum. Estque hæc etiam *Communitas solum*, non *Proprietas Relatorum secundum esse*: Nam nec omnibus convenit, non enim æquali & inæquali, cum Fundamentum eorum nempe *Quantitas* non suscipiat *magis & minus*: nec solis, convenit enim *Qualitatibus*; Addo etiam, nullis *Relatis per se* convenit, sed solum *per accidens* & gratia Fundamenti.

Dub.

Sed quomodo tum dicit Arist. æquale & inæquale suscipere *magis & minus*: nam illa fundantur in *Quantitate*, & *Quantitas* non suscipit *magis* aut *minus*. Præterea æqualitas omnis in indivisibili consistit, sic ut vel addendo quicquam, vel detrahendo desinat esse æquale: quare nihil altero magis æquale, nam utraque omnino paria sunt. Inæquale quidem unum *magis* altero inæquale; ut mille, *magis* inæqualis est numerus respectu binarii, quàm centum; & centum quàm viginti; ita utrinque difficultas est.

Sol.

Respondendum est, Arist. hic res tractare pingui Minervâ, & exempla adducere vulgata, licet non exactè vera. Etenim & hic locum illud habet; *In exemplis non est quærenda veritas sed illustratio.* Dicendum igitur, neque æquale neque inæquale, *propriè loquẽdo* suscipere *magis* aut *minus*; & quamvis unum dicatur inæqualius, aut magis inæquale altero, id tamen non dicitur propter majorem intensionem sed extensionem *Qualitatis*, aut multiplicationem unitatum.

Relata dicuntur ad Convertentiam.

Tertia: *Relata omnia dicuntur ad convertentiam, id est, reciprocantur unum cum altero in aliquo obliquo casu*; vel in *Genitivo*, ut pater est filii pater: vel in *Dativo*, ut simile est simili simile; vel in *Accusativo*; ut mons dicitur magnus ad parvum, aut respectu parvi: vel in *Ablativo*, ut majus dicitur minore majus. Nunquam vero reciprocantur *Ralata in Recto* casu, nam non possumus dicere, Omnis pater est filius.

Convenit hoc *Relatis secundum esse* omnibus, non solis, nam etiam *Relata secundum dici* sic reciprocantur: ut Sensibile est Sensu sensibile, Scibile est Sciencia Scibile. Est ergo proprium *Relatis secundum Esse*, primo modo.

Relata sunt simul natura.

Quarto: *Relata omnia sunt simul natura*: Ut autem aliqua dicantur *simul natura* duo requiruntur. Prius, ut sint *simul tempore*, neutrum verò aut prius tempore aut posterius altero: sed posito uno ponitur alterum, & sublato uno tollitur alterum. Posterius, ut *neu-*

trum

trum eorum sit causa alterius. Horum utrumque *Relatis* omnibus hujus Prædicamenti id est, *Relatis secundum Esse convenit.* Nam neque pater prior est filio, & neutrum causa alterius est. Est autem hoc Proprium *Relatis secundum Esse* primo modo: nam omnibus convenit sed non solis. Etenim *Relata secundum Dici* possunt esse *simul natura*: ut Scientia & Scibile, Sensus & Sensibile: & Relata etiam intentionalia, ut Genus & Species, Causa & effectum: & præter hæc, duo Propria ejusdem Speciei, ut risibile & flebile: nam posito uno, ponitur utrumque, & nec risibilitas causa est flebilitatis nec contra.

Sed duplex dubitatio hic occurrit, prior de *Relatis secundum esse*: nam ut vulgo objici solet, pater prior est tempore suo filio, alias filium generare non posset. *Dub.*

Responsio vulgaris, si rectè intelligatur, vera est, patrem, si *materialiter* sumatur pro homine generante, priorem esse tempore suo filio: si *formaliter*, neutrum prius est altero. Cæterum diligenter observandum est, quod formalis acceptio eorum, non est accipere patrem & filium pro abstractis, nempe pro paternitate & filiatione, sic enim neutrum eorum refertur ad Aliud, ut sæpe dictum est, sed sunt ipsæ *Relationes* per quas termini referuntur ad invicem inter se. Sed pater sumitur *formaliter*, cum accipitur homo cum hac *Relatione* paternitas, aut quatenus ei paternitas inest. Et sic pater, nec est, nec cogitari potest esse prior filio. Nunquam quis pater dici potest priusquam filius ei sit. Homo quidem iste cui inest jam paternitas, prior est filio, sed homo cum hac *Relatione* prior non est. Et si plures filios habeat, non est pater hujus filii priusquam sit hic filius. *Sol.*

Altera dubitatio est de *Relatis* intentionalibus, qualia sunt *Genus & Species, causa & Effectum, Pars Essentialis, & totum Essentiale, Prius natura, & Posterius natura.* Hæc enim non sunt simul natura, cum omne Genus prius sit naturâ suis Speciebus, ut in cap. de Genere dictum est. Et causa omnis prior sit natura suo Effectu, ut Arist. docet cap. de *Priori.* Ex quo sequitur tum Genus esse prius *Specie*, tum Partem essentialem suo Toto essentiali, cum ista sunt causæ intrinsicæ horum. His addi potest *Prius tempore, & Posterius tempore* quæ sine dubio *Relata* sunt, & tamen non sunt simul natura, quia unum eorum est tempore prius alio, nempe (*prius tempore*) aliter enim tempore non esset prius sed simul: quod implicat contradictionem. *Dub*

Una responsio omnibus his satisfacit, illa nempe quam in objectione solvendâ de Patre & filio posuimus, de acceptione horum *materiali & formali*: Si Genus & Species sumantur *materialiter*, pro eis rebus quæ Genera sunt & *Species*: tum certissimum est, Genus esse natura prius *Specie*, ut animal homine, vivens animali, corpus vivente: Sed si sumantur *formaliter*, pro rebus ipsis, *quatenus hæ intentiones Generis & Speciei eis accommodantur*, tum neutrum est prius naturâ altero. Nam animal quatenus ei *Generalitas* attribuitur, aut quatenus vocatur *Genus*, nec est nec esse potest Genus, nisi sit aut cogitetur aliquid esse Species illius. Idem dicendum est de Causa & Effectu: res omnes quæ Causæ sunt, priores naturâ sunt quam res illæ quæ sunt eorum Effecta: Sed res nulla causa est, nec habet hanc *intentionem Causæ* ei attributâ, priusquam alteri hæc *intentio Effecti* attribuatur. Similiter res ipsa quæ est Pars essentialis, prior est naturâ suo Toto essentiali: ut rationale homine: sed rationale cum hac intentione *Partis Essentialis*, seu prout ei accommodas hanc intentionem secundam, quod sit pars essentialis, neque est, neque cogitari potest priusquam cogites aliud, quod sit Totum essentiale respectu illius *Partis*. Atque hoc idem de *Priori naturâ, & Posteriori naturâ* respondendum. Accipe ea *materialiter* pro rebus illis quæ priores naturâ sunt aliis, tum non sunt simul natura, sed unum prius est naturâ (uti vocatur prius naturâ) altera: sed sume *formaliter* pro re aliqua cum hâc *Relatione Prioritatis natura*, tum non est, nec cogitari potest esse *Prius naturâ*, nisi sit aliud & cogitetur, quod sit eo *Posterius natura.* Etiam de *priori & posteriori tempore* idem respondendum. Homo centum annorum prior est tempore homine qui solum duos annos egit, præcedit enim hunc annos octo & nonaginta: Sed nunquam ei inest hæc *Relatio Prioritatis tempore* antequâ alter natus sit, cui inest alia *Relatio Posterioritatis tempore*; *Sol.*

ideo

ideo nunquam nec est, nec dici aut cogitari potest, esse *prior tempore*, quam sit alter, aut dicatur aut cogitetur, qui sit *posterior tempore*. Sicut homo qui pater est, nunquam est, aut cogitatur esse pater antequam sit alter, aut cogitetur qui sit illius filius. Atque de omnibus quæ similia sunt simile omnino est judicium.

Dub. Tertia dubitatio est de *Relatis secundum Dici*, eaque ex ipso Arist. deprompta. Nam ille prolixa tractatione probat esse *scibile*, cujus tamen non sit *Scientia*, ut Quadratura circuli scibilis est, nec adhuc tamen est illius scientia; & antequam crearentur homines, erãt multa scibilia, puta, Cœlum, elementa, plantæ, bruta, & tamen non erat eorum Scientia (nempe *humana*) cum nondum esset homo. Ita ante creationem animalium erant multa sensibilia quæ sentiri possent, nec tamen erat ullus sensus quo poterant tum sentiri. Ex quo liquet, quod etiam Arist. concludit, Scientiam & scibile, sensum & sensibile, quæ sunt Relata *secundum Dici*, non esse simul natura, cum unum sine altero esse potest.

Sol. Respondeo. Arist. id quidem & affirmare & probare; sed in totâ illâ tractatione *disserit*, *non asserit*; vel, ut vulgo dicitur, *loquitur disputativè, non doctrinaliter*. Relinquit verò rem in dubio, neque solutionem annectit; vel quia hic res tractat pingui Minervâ, vel quia Lectorum ingenia in solutione investigandâ, exercere voluit. Solvitur autem dubitatio hac distinctione: Scibile & scientia sumuntur tripliciter: vel *utraque actu*, ut illud dicatur Scibile quod actu scitur, & illud scientia qua rem actu scimus; & sic ambo sũt simul naturâ, neutrum altero prius; nam nihil est actu scibile, antequam sit actu scientia quâ sciatur: vel *utraque potestate*, ut illud dicatur scibile quod potest sciri, etsi adhuc nõ sciatur; & illud scientia qua res potest sciri etsi adhuc actu non sciatur; & sic ambo etiã sunt simul naturâ: nam nihil potest sciri, quin potest esse scientia quâ sciatur: vel *unum eorum sumitur actu, & alterum potestate*; ut sic capias scibile pro eo quo potest sciri, scientiam verò pro eo quo actu rem scimus: & in hoc modo si accipiantur, Scibile est prius Scientia: hocq; sensu de eo disputat Arist. sed tum non apta sit collatio, nec aptum Correlatum adhibetur Scibili. Si autem aptum capias Correlatum Scibilis, profectò ea simul naturâ verè dici debent. Similis responsio de sensu & sensibili adhibenda est.

Quid sit cognoscere aliquid definitè. Quinta & ultima Proprietas Relatorum est hæc, quod *cognito uno Relatorum definitè, etiam alterum definité cognoscitur*. Sed quid est cognoscere aliquid *definitè*? Duo significat: vel cognoscere aliquid *in particulari* esse tale, aut tale ut cognoscere Socratem in particulari esse patrem, aut hoc corpus in particulari esse capitatum; & sic opponitur ei quod est *cognoscere aliquid confusè*, aut in *genere*: vel significat cognoscere aliquid *per veram & essentialem definitionem ipsius*, ut si cognoscas patrem per suam essentiam & definitionem, aut capitatum corpus per suam essentiam, & sic opponitur ei quod est *cognoscere Aliquid per Accidentia*, aut accidentalem descriptionem. Si priori sensu sumatur, tum hoc est proprium *Relatis secundum Esse* secundo modo: nam *convenit eis omnibus, sed nõ solis*, nam etiam *Relatis secundum Dici*, & *intentionalibus* convenit. Etenim ut nõ scis definite hunc esse patrem, aut dominum, nisi in particulari & definite scias eum esse patrẽ hujus filii, aut dominum hujus servi: ita neq; definite & in particulari scire potes huc esse sensibile, aut scibile, nisi definite & in particulari scias quod sit hoc sensu sensibile, aut hac scientia scibile: neque etiam definite potes scire hoc esse Genus, aut Causam, aut Partem essentialem, nisi in particulari ac definite scias, esse Genus hujus Speciei, Causam hujus Effectus, aut Partem essentialem hujus Totius essentialis. Si vero sumatur in posteriori sensu, tum est proprium *quarto modo Relatis secundum Esse*, nam convenit eis omnibus, solis, ac semper: Ratio est, quia ipsa essentia *Relatorum secundum Esse est* respicere aliud ad illudque referri: Quare impossibile est cognoscere ipsum in essentiâ suâ, nisi scias id ad quod juxta essentiam refertur: Non sic *Relata secundum Dici*: nam illa omnia in sua naturâ ac essentia absoluta sunt, ideoque habent absolutam essentiam, quâ cognitâ, ipsa definitè & in essentiâ cognoscuntur; sicut Scientia & sensus qualitates sunt, & sensibile vel Qualitas vel Substantia. Cum ergo in suâ naturâ non respiciant ullum aliud, certè in sua

essentiâ cognosci possunt, interim ut alia illa non cognoscantur, ad quæ ex Accidenti & nō ex essentiâ referuntur. *Relatis* autem intentionalibus hoc non convenit, quia illa definitè & juxta essentialem definitionem non omnino cognoscantur, sed solum per descriptiones, quia non sunt res extra mentem & sine ejus operatione existentes, sed intentiones secundæ à mente fabricatæ, quare nec in Prædicamentis (quæ sunt Classes Rerum) locantur.

Arist. autem sumpsit hoc (*Definite cognoscere*) utroque sensu simul. Atque eo modo est etiam proprium *Relatis secundum Esse*, quarto modo.

Sed dubitari de utroque sensu potest. Primo videntur *Relata secundum Esse* cognosci definite & essentialiter sine cognitione suorū Correlativorū. Unumquodque enim tum essentialiter cognoscitur quando per suum Genus & Differentiam cognoscitur. Quare si quis cognoscat Genus & Differentiam patris, is sanè totam essentiam patris cognoscit. Deinde certum est Correlatum non esse de essentia, neque partem ullam essentialem sui *Relati*, nam tum esset prius naturâ *Relato*, cum omnia essentialia priora sint eis de quorum essentiâ sunt; *Relata* vero omnia sunt simul naturâ. Quare cum Correlatum non sit de essentiâ *Relati*, videtur *Relatum* secundum suam totam essentiam cognosci posse sine eo. Dub.

Respondeo, verissimum esse, Correlatum nullum esse de essentiâ sui *Relati*, ut satis aperte ac solide in objectione probatur. Sed tamen neque essentialiter cognosci potest, neq; essentialiter definiri *Relatum* sine Correlato. In quo magnum discrimen observandum est inter *absoluta* & *respectiva*. Nam quia natura absolutorum absoluta est, ideo ad cognitionem essentiæ, & ad essentialem definitionem ipsorum, nihil requiritur præter Genus & Differentiam, quæ sunt partes essentiales: At secus se res habet in *Relatis*; Nam quia ipsorum natura non est absoluta, sed respectiva, talisque ut illa ipsa essentia implicet respectū ad aliud, ideo *Relata* non possunt secundum essentiam suam sciri, nisi id sciatur ad quod respectus notatur per illam essentiam: neque satis est ad *Relatorum* definitiones adhibere Genus & Differentiam (quæ sola eis essentialia sunt) sed oportet addi Correlatum, quod etsi non sit de essentia, est tamen terminus Correlativus quem *Relatum* per suam essentiam respicit. Sol.

Altera dubitatio est de priori sensu & de *Relatis secundum Dici*. Inter ea Arist. enumerat *Caput* & *Capitatum*, *manum* & *manuatum*, & ait aliquem posse definitè, & in particulari scire manum & caput, interim ut cujus manus sit aut caput ignoretur. Hoc autem videtur impossibile, nam non potest definite & in particulari scire hoc esse manum aut caput, nisi sciatur esse hujus corporis manum aut caput, quia manus & caput partes sunt totius, pars autem & totum sunt *Relata secundum Esse*: Quare unum certo ac definite sine altero cognosci non potest. Dub.

Respondeo, Arist. & ponere illa inter *Relata secundum dici*, & asserere unum posse definite sciri sine altero. Sed quod in aliis quamplurimis, idem hic locum habet, *In exemplis non quaerendam esse veritatem, sed illustrationem.* Nam capitatum cum sit totum, caput cum sit pars, cumque pars & totum sint *Relata* secundum essentiam, sane idem de capite & capitato, manu & manuato, ac similibus dicendum esse, non potest esse dubium. Et ut Pater si materialiter sumatur est solum Substantia, si vero *formaliter* pro homine cui inest paternitas, est *Relatum secundum Esse*; itidem plane capitatum si *materialiter* capiatur, pro substantiâ ipsâ a corpore, *Relatum* non est: Sed si *formaliter* accipias pro corpore cui caput est, aut pro corpore quatenus habet caput, sic non minus est *Relatum secundum Esse* quam pater, aut totum. Quod autem Arist. dicit posse definite sciri manum aut caput, etsi non cognoscatur definite cujus manus sit aut caput, respondeo, id *exempli gratia & illustrationis dictum esse, non quod ad amussim verum sit.* Nam sicut potes cognoscere definite, certo, & in particulari, aliquem esse dominum cum videas alios ei servire, etsi non cognoscas nomen vel domini vel servi: ita plane potes cognoscere certo ac definite hoc corpus esse capitatum, aut hoc esse caput hujus totius, licet non cognoscas de nomine, aut de facie, aut vultu cujus est caput. Sed ut nemo potest scire certo ac definite Sol.

finitè hunc esse dominum nisi sciat hunc esse ejus servum, ita nemo certò ac definitè scire potest, vel hoc esse capitatum, nisi sciat in particulari hoc esse illius caput, & esse huic toti continuatum: vel hoc esse caput, nisi certò sciat esse caput hujus totius capitati, eique continuatum esse ut partem integralem suo toti.

Hæc de *Proprietatibus Relatorum* dicta sint. Nunc eorum *Series* explicanda. Et sanè cum infinitus sit *Relationum* numerus, adeò ut multitudine absoluta Accidentia longissimè superent, possent ea multis modis dividi & in immensam *Seriem* produci. Verùm nos exactam harum rerum tractationem aliis relinquentes, brevem ac qualemcunque tabellam *Relatorum*, quasi in exemplar, subjiciemus.

Relatio vel est

- *In personis*, cum duæ personæ inter se referuntur: & talis *relatio* vel est in personis
  - *Inæqualibus* quando unus in alterum legitimum imperium habet: Talia Relata sunt
    - *Rex et vasallus, Dominus & servus, Pater et filius, Præceptor et discipulus*, & similia. Hunc etiam spectant gradus omnes *consanguinitatis et affinitatis in lineâ rectâ*; ut avus, proavus, abavus, atavus, &c.
  - *Æqualibus*; cum neutrum in alterum imperium habet: Talia relata sunt
    - *Maritus et uxor, Frater et frater, Socius socio, Amicus amico, Condiscipulus condiscipulo, et similia*. Huncq; spectant gradus omnes *cōsãguitnitatis in lineâ collaterali.*
- *In rebus*, cum res, non personæ referuntur: et tales *relationes* oriuntur vel ex
  - *Quantitate*, ut *Æquale, Inæquale; majus, minus; longius, brevius; latius, minus latum: diuturnius, minus diuturnum: par, impar: simplum, duplum, triplum, quadruplum*, & sic in infinitum.
  - *Qualitate*, ut *Simile, dissimile: melius, pejus: doctior, minus doctus: fortior, prudentior*, &c. Sic *albior, minus albus: viridior, minus viridis: calidior, minus calidus*: &c.

Atque hæc de Prædicamento *Relationis* dicta sint.

CAP, XIII.

De Qualitate.

June 4th 22

Sequitur nunc quartum Prædicamentum, nempe *Qualitas*: de hac tria explicanda sunt, uti in prioribus. Primò *Quodnam & quidnam sit Qualitas ea quæ est summum Genus.* Secundo, Quæ illius *Proprietates*. Tertio, Quæ ejus *Species & Series Prædicamentalis*. Quod attinet ad primum, observanda est hæc distinctio:

Qualitas

Qualitas vocatur quæ quocunque modo prædicatur in Quale, & est duplex,

- *Essentialis, quæ prædicatur in quale essentialiter, quæque est de essentiâ Qualitatis rei.* Sic rationale *Qualitas* essentialis hominis vocari potest. Hoc sensu *acceptiones.* sumit Arist. *Qualitatis* nomen 5. Metaph. cap. 14. ubi ait *Differentiam Substantiæ dici Qualitatem*; quod idem ait Aquin. 1, 2. quæst. 46. art. 2. Et ratio hujus aperta est, quia omnia *Differentia in Quale essentiale prædicatur*, ut ex Porph. diximus.
- *Accidentalis, quæ denominat subjectum suum Quale accidentaliter*; & hoc dupliciter, vel
  - *Cum additamento, ut Quale quantum, Quale relatum, Quale agens*, &c. Sic omnia alia octo Prædicamenta Accidentium dici possunt *Qualitates*, quia illa omnia prædicantur in *Quale accidentale*, sed semper cum aliquo *additamento.*
  - *Simpliciter, quod denominat subjectum Quale & nihil aliud*, neq; Quantum neq; Relatum, neq; aliud alterius Prædicamenti.

Hinc facilè perspicere licet quodnam sit summum Genus hujus Prædicamenti. Non *Qualitas essentialis*, nam ea Substantia esse potest, & ea semper Differentia est; at *nulla Differentia est Genus*, ut ait Arist. lib. 4. Top. ca, 2. nu. 5. Nec *Qualitas quæ prædicatur in Quale accidentale cum additamento*, hæc inquam non potest esse summum Genus hujus Seriei: nam talis est semper in alio distincto Prædicamento, in Quantitate, Relatione, Actione, vel aliis; quare in hoc Prædicamento nulla talis *Qualitas* reponi potest, multò minus, potest esse summum Genus hujus Seriei. Restat ergo, *Qualitatem Accidentalem quæ denominat subjectum suum Quale simpliciter & sine additamento, esse verè summum Genus hujus Prædicamenti*, omniumque Specierum in eo comprehensarum. ***Quæ Qualitas sit summum Genus.***

Qualitas hæc ita describi potest: *Est Accidens absolutum, ex quo subjectum denominatur Quale sine ullo additamento Quanti, Relati, aut aliorum.* Ut ex albedine dicitur quis albus, à doctrinâ doctus. ***Qualitas quid.***

Accedamus nunc ad *Proprietates Qualitatis*: Earum tres ponit Arist. *Proprietates Qualitatis.*

Prima est hæc: *Qualitati aliquid est contrarium*; ut vitium & virtus, calor & frigus, humor & siccitas. Est autem hæc Communitas veriùs quàm *Proprietas*; nam nec soli, nec omni *Qualitati* convenit: non enim ulli potentiæ naturali, nec ulli figuræ, nec fortitudini aut temperantiæ, viriditati, rubedini aut ulli medio colori. Nihil verò tam propriè contrariari dicitur quàm *Qualitas*, & præcipuè quatuor illæ *Primæ Qualitates*, (ut vocantur) Calor, Frigus, Humiditas, Siccitas; hæ enim primariò activæ sunt ac passivæ, ideò præcipuè pugnant inter se & contrariantur.

Sed quomodò dicit Arist. hoc cap. num. 25. & cap. 11. num. 6. *Justitiam* & *injustitiam esse contraria*, aut *virtutem* ac *vitium*? Nam contraria debent maximè inter se distare: jam virtus omnis moralis, idcòque justitia, medium est inter duo extrema vitia. Certum est autem, extremum ab extremo magis distare, quàm à medio; ut timiditas plus distat ab audacia, quàm fortitudo. ***Dub.***

Respondeo, virtutem & vitium si sumantur *in Genere* sub ratione *boni & mali moralis*, sic maximè à se distant, Nihil enim à bono potest plus distare quàm malum, & contra. Sed si sumantur *in Specie*, ut vitia sunt extrema & virtus medium inter illa, sic non sunt contraria, nec maximè distant. Jam cum diximus esse contraria, sumpsimus ea in Genere, non in Specie; & Arist. per justitiam intelligit virtutem moralem in Genere, per injustitiam vitium morale in Genere, & sic accepta contrariantur sicut virtus & vitium: in ***Sol.***

Specie verò si capiantur, sic extrema justitiæ, plus distant inter se, quàm justitia ab alterutra.

Secunda est hæc: *Qualitas suscipit magis & minus*; ut unus alio doctior, prudentior, melior, fortior, calidior, frigidior. Et hæc etiam *Communitas* solùm est, non *Proprietas*. Nam nec soli *Qualitati* convenit, sed Relatis & Actionibus; nec omni, nam nulli naturali potentiæ, nulli figuræ.

Dub. Cæterum hic difficultas non levis occurrit. Nam Arist. probat hoc ca. nu. 30. figuram non suscipere *magis & minùs, quia cuicunque figuræ definitio convenit, eidem æqualiter convenit: quibus autem definitio figuræ non convenit, illa non poßunt dici* magis *aut* minùs *figurata, quia non sunt omninò figurata.* Jam si hæc Aristotelis ratio valida sit, profectò nihil omninò, nec ulla *Qualitas* suscipit *magis & minùs.* Nam si caloris definitio (capiatur id pro exemplo) aliquibus convenit, æqualiter sine dubio convenit utrisque, cum *nullius rei essentia intendatur, aut remittatur* ut vulgo asseritur, & ex Porph. colligitur apertè tam de Genere, ca. 11. nu. 3. quàm de Differentia ca. 15. nu. 4. Quæcunque ergo calorem habent, ea æqualiter, non secundum magis & minus definitionem caloris habent. Quæcunque verò non habent definitionem caloris, ea non possunt dici *magis minusve* calida, cùm omninò calida non sint. Calor itaque eàdem planè ratione probatur non suscipere *magis & minùs*, quo figuram non suscipere probavit Arist. Idemque de omnibus aliis rebus pari modo dici posset. Quare nihil omninò suscipiet *magis & minùs.*

Sol. Respondeo, neque, figuram neque calorem, neque quidquam suscipere *magis* aut *minùs per intentionem essentiæ*, aut definitionis, in uno magis quam in alio: Sed omnis susceptio *magis & minùs* est *per gradus individuales superadditos essentiæ*: ut cum duo calida sunt, essentia caloris æqualiter est in utroque, nam intendi non potest. Sed tamen in uno calor potest esse in quarto, in altero solùm in primo gradu: illud autem subjectum calidius verè dicitur & calor in eo intendi, in quo sunt plures gradus, aut graduales partes (ut nonnulli vocant.) Jam quod Arist. rationem attinet, is sumit ut concessum, (quod sanè verum est) in figura nullos esse gradus intentionis; nam cum figuræ omnes sint in Quantitate, & Quantitas tales gradus respuat, certe figura eos habere non potest. Extensionis quidem gradus & Quantitas & figura habet: intensionis vero neutrum eorum.

Hoc ergo supposito, quòd per gradus intensionis figura non suscipiat *magis aut minùs*, Arist. probat quòd non omninò suscipit, quia ejus essentia non intenditur aut remittitur. Tota verò Arist. ratio & argumentatio, si exprimeretur, ita se haberet: Si figura suscipiat magis aut minùs, illud fit vel quia ejus essentia intenditur magis in una figura quàm in alia, vel quia sunt plures gradus intensionis in uno figurato quàm in alio; At hoc posterius ne fingi quidem potest, & ut perspicuum accipio: per essentiam autem impossibile est ut intendatur; nullo igitur modo suscipit magis aut minùs. Hæc autem ratio in calore & frigore, aliisque *Qualitatibus*, æquè valida esset ad probandum eas non suspicere magis aut minùs, si de illis verè dici ac concedi posset, sicut de figura, quod in suis subjectis non habent gradus accidentales essentiæ superadditos.

Hoc verò neque de calore, neque de frigore, neq; de ullo Accidente quod suscipit magis & minus dici potest.

Tertia proprietas est *quòd secundùm Qualitates res dicuntur similes aut dissimiles.* Et hoc quidem ex ipsa *Qualitatis* essentia emanat, eique quarto modo proprium est. Sed hac ita explicandum est ut de æqualitate & inæqualitate dictum est in cap. de Quantitate. Nam *formaliter* quidem ex similitudine (quæ est Relatio non *Qualitas*) res dicuntur similes, & ex dissimilitudine dissimiles, sed *causaliter* ex *Qualitate* solâ res dicuntur similes ac dissimiles, cum *Qualitas* sola sit fundamentum unde similitudo omnis oriatur.

Dub. Quòd si quis dicat hominem & brutum in hoc similia esse, quòd utrumque sit animal: aut

aut utrúmque quantum, aut utrúmque vivens: Similitudo ista propriè non est, nec similia in animali aut vivente, sed eadem genere dicenda sunt, & per Quantitates æquales aut inæquales appellanda sunt. Hic autem Arist. de similitudine ac dissimilitudine *propriè* ac strictè loquitur, quæ definitur esse *convenientia duorum in una Qualitate, aut rerum diversarum eadem Qualitas*: & dissimilitudo est *rerum diversarum diversa Qualitas*. *Sol.*

Hæc de *Proprietatibus Qualitatis* dicta sint. Superest nunc *Series*, in qua explicandâ multò major difficultas est. Occurrunt enim res non solum propter multitudinem immensæ, sed propter spinosas quæstiones valde obscuræ; aggrediamur tamen, & si possimus, lucem eis afferamus.

Aristoteles ponit 4. Species *Qualitatis*: illa sunt *Habitus & Dispositio*: *Naturalis potentia & impotentia*: *Passio & patibilis qualitas*: *Forma & figura*. Quæ divisio omninò amplectenda est. Neque ullo modo audiendus est vel Timpl. qui lib. 5. Metap. ca. 3. q. 4. *rejectâ hâc* Arist. *divisione, aliam approbat traditque, quam esse meliorem & perfectiorem jactat*: vel Picol. qui lib. 2. de princ. virt. ca. 8. duas primas Species, *Habitum* nempe, & *naturalem potentiam*, è *Qualitatum* numero ac Serie expungit. Facile esset illorum ratiunculas refellere, si esset operæ prætium: verum novitate istâ repudiatâ, nefas ducimus ab hac antiquâ ac tritâ semitâ Philosophorum recedere; ideò *Arist.* vestigiis insistentes, divisionem ipsius paululum explanemus. Possunt autem hæ 4. Species ita ad bimembrem divisionem revocari, ex qua quomodo unaquæque ab alia differt intelligi potest. *Quatuor Species Qualitatis.*

Quomodo 4. Species Qualitatis inter se distinguantur.

Qualitas omnis vel est

- *Insensibilis, quæ sensui passionem non infert*, & hæc est duplex.
  - *Innata, quæ ab ipsâ naturâ & essentiâ rei cui primò convenit promanat, ideóque ab eo tolli non potest*; & hæc est secunda Species quæ apte vocatur *Naturalis potentia & impotentia*.
  - *Illata aliundè, nec à naturâ rei cui convenit promanans, ideóque removeri potest*; & hæc est prima Species quæ vocatur *Habitus* & *Dispositio*.
- *Sensibilis quæ sensui passionem infert*, idque vel
  - *Ut objectum proprium alicujus sensus*: & hæc est tertia Species, quæ vocatur *Passio & patibilis Qualitas*.
  - *Ut objectum commune plurium sensuum*: estque quarta Species quæ vocatur *Forma & figura*.

Hinc facile distinguas unamquamque Speciem *Qualitatis* ab aliis. Illud verò de omnibus observandum, quod etsi singulæ Species duobus nominibus insigniantur, ut prima per *Habitum* & *Dispositionem*, secunda per *Potentiam naturalem & impotentiam*, & ita in reliquis: tamen per istas, non duæ, sed una tantum Species notatur, & sunt *complexa voce tantum, non re*, sicut *Corpus animatum*, *Quantitas continua*, & similia quàm multa. Quod ex singularum tractatione ac consideratione quam nunc attexemus, liquebit. Eas verò ordine percurremus, incipientes cum Arist. ab *Habitu & Dispositione*. De hac vero Specie tria explicanda sunt: Primo, *Quid per nomen* Habitus, *itemque* Dispositionis *hic notetur*. Secundo, *Quomodo inter se differant* Habitus & Dispositio, *& quomodo definiantur*. Tertio, *Quæ sit* Habituum *Series*, *aut quæ Qualitates sub hac prima Specie comprehendantur*.

Acceptiones Habitus.

Habitus sumitur tripliciter:

Primò, *pro Accidente quovis positivo cui privatio opponitur*: Sic vita, visus, auditus, *Habitus* sunt; quorum *privationes* sunt, mors, cæcitas, surditas.

Secundò, *pro Accidente illo quo quis habituari aut vestiri dicitur*. Estq; decimum Prædicamentum, quod dicitur *Habitus*.

Tertiò, *pro Qualitate insensibili, & illatâ extrinsecus, non innatâ subjecto, quæ firmiter suo subjecto inhæret*; ut scientia, virtus, vitium.

Habitus *ut primo modo accipitur*, non est unum aliquod Genus entis, ideóque non in Prædicamento, sed Postprædicamentis tractatur, nec potest esse primæ hæc Species, quia visus & omnes sensus sunt Habitus in eo sensu, & tamen sunt in secundâ non in primâ Specie *Qualitatis*. Habitus ut *sumitur secundo modo* est summum Genus, non igitur ullius Generis, nedum *Qualitatis*, Species. *In tertiâ igitur acceptione*, Habitus hic sumitur, & pro Specie *Qualitatis* censenda est.

Habitus quare dicatur.

Dicitur autem *Habitus*, *quia eum in quo inest, reddit habilem & aptum ad perficiendum ea opera atque actiones, quæ illo habitu præstari soleat*. Ut ex Grammaticâ, habilis quis fit ad loquendum congruè; ex Logicâ ad arguendum rectè: quare *Habitus* idem est quod *Habilitas*.

Dispositionis acceptiones.

Dispositio sumitur dupliciter,

Generaliter, pro omni Qualitate insensibili & illatâ extrinsecùs per quam subjectum disponitur ad agendum aliquid quomodocúnque, sive facilè, sive difficulter; sive constanter, sive inconstanter; sive sit facilè mobilis â subjecto, sive difficulter: atque hoc sensu omnis Habitus Dispositio dici potest; & sic vocatur ab Arist. hoc cap. num. 6. quia ex Habitu disponitur homo ad agendum aliquid facilè & cum constantiâ.

Specialiter, pro illâ solum Qualitate insensibili, & illatâ, non innatâ, quâ subjectum disponitur quidem ad agendum aliquid leviter, cum difficultate, & inconstantiâ, adeò ut facilè amitti ac deperdi possit illa Dispositio. Sic cùm quis leviter tinctus est literis, Grammaticâ aut aliâ arte, dicitur Dispositionem habere ad agendum ea quæ arte illâ docentur, nondum autem habere Habitum, & hoc sensu nullus *Habitus*, *Dispositio* dici potest.

Dispositio in Genere quid.

Si nomen Dispositionis capiatur *in primo sensu*, est idem omninò quod *Qualitas* primæ Speciei: definitúrque *esse Qualitas insensibilis, non innata, sed illata extrinsecùs, per quam subjectum cui inest, disponitur aut habile sit ad aliquid agendum; & complectitur* sub se tam *Habitum* quàm *Dispositionem specialiter acceptam*. Si Dispositio *sumitur in secundo sensu*, tum differt ab Habitu, quia Habitus constantiùs, ac firmiùs inhæret, Dispositio levius: Ex Habitu redditur quis aptus ad aliquid facilè agendum: Ex Dispositione aptus est solum cum difficultate facere. Quare Dispositio sic accepta ita describitur, *Est Qualitas insensibilis, non innata, sed illata extrinsecùs, per quam subjectum disponitur leviter, ad aliquid agendum, & cum difficultate, quæque facilè removetur à subjecto.* Habitus autem ita describitur, *Est Qualitas insensibilis, non innata, sed illata extrinsecùs, per quam subjectum redditur aptum ac habile ad aliquid agendum, idque cum facilitate, quæque difficulter amitti ac deperdi potest.*

Dispositio specialiter accepta quid.

Dub.

At Arist. 7. Phys. cap. 3. ait *Habitus, virtutes ac vitia, esse Relata*, non igitur *Qualitates* sunt, nec in hoc, sed Relatorum Prædicamento locandi.

Relata

Relata vocat, & sunt quidem, sed *Relata secundum Dici*, quæ ex naturâ suâ absoluta sunt; *non secundum Eße*, quæ sola in illo Prædicamento Relationis ponuntur. Neque ullo modo est audiendus Zabar. lib. de Spec. intell. cap. 8. ubi ait, *Habitum & notare naturam absolutam, & simul essentialiter respectum continere.* Nam contradictionem planè implicat, ut unum idémque, secundùm essentiam, absolutum sit, & secundùm essentiam relativum: quod si detur, certè esset in duobus distinctis Prædicamentis; & duas distinctas essentias haberet. Quæ utráque absurda sunt & adversantur Arist. tum in secunda regula Antepraedicamentali, tum in. 6. Top. ca. 4. nu. 2. **Sol.**

Arist. cap. de *Qualitate* num. 4. ponit *calorem & frigus in hac primâ Specie*, at illa sunt *Qualitates* sensibiles; malè ergò Dispositio & Habitus definiuntur esse *Qualitates* insensibiles. **Dub.**

Sæpè dixi, Arist. hæc tractare pingui Minerva, idcóque in illius exemplis *veritatem non semper quærendam eße, sed illustrationem.* Et quidem, ut calor & frigus facilè removentur; ita Dispositiones: verè tamen calor & frigus, nec *Habitus* nec *Dispositiones* sunt, neque in prima sed in tertia Specie collocanda. Nam quod ait Zabar. loco nuper citato, *Habitus posse in duabus Speciebus Qualitatis locari, nempe in primâ & secundâ*, id tam alienum est à ratione & Arist. quàm quod ibidem dixit, *idem eße natura sua & respectivum & absolutum.* **Sol.**

Sed quare non additur in definitione Habitus, quod ex *multis actionibus generetur*, præcipue cum id vulgo in Habituum definitione ponatur; & Arist. lib. 2. Eth. ca. 1. *Habitum omnem ex similibus actionibus sæpè frequentatis generari dicat.* **Dub.**

Responsio facilis est: Habitus aliqui *Infusi sunt divinitùs* in mentes hominum, et nullis nostris actionibus, aut labore comparati; tales erant Habitus omnes virtutum et scientiarum, quibus Adamus, cum primum creabatur, ornatissimus fuit atque instructissimus: tales etiam illi Habitus scientiarum quibus Apostoli divinitus inspirati fuerunt; tales sunt illi à Scholasticis *Infusi Habitus* dicti, *Fides Spes* & *Charitas.* Cùm ergò tam multi Habitus sint, qui non ex actionibus frequentatis generantur, sed sine ullo labore aut operatione nostrâ infunduntur, non debuit Habitus, qui utrósque complectitur, sic definiri, quòd ex crebris actionibus oriatur; tum enim ex Habituum numero excluderentur omnes Habitus infusi. Alii Habitus *Acquisiti* sunt, & de his Arist. solùm loquitur loco citato, & illi quidem id convenit, *quod generantur ex frequentatione similium operationum.* Habitus autem utrisque his, tam *infusis* quàm *acquisitis* communis, per ea solùm definitur, quæ utrisque conveniunt, & ea sunt, quæ in definitione suprà posita afferuntur. **Sol.**

At ne in *Acquisitis Habitibus* id verum videtur, quod ex frequentibus actionibus generentur. Nam scientia, quæ est Habitus acquisitus, unicâ demonstratione comparatur, & ex unâ actione adulterii, aut homicidii, verè quis adulter, & homicida denominatur, quæ sunt nomina Habitum notantia. **Dub.**

Dicendum est, non requiri ad Habitum acquisitum ut generetur ex actionibus *similibus omnino in Specie* cum illis qui ex Habitu prodeunt: Satis est si actiones *similes in Genere præcedant*, modò illæ sint præviæ Dispositiones ad Habitum, & actus qui ex Habitu fiunt. Sic ante ullam demonstrationem quam quis formare potest, oportet multiplicem rerum, & Logicæ præsertim, cognitionem præcedere, quæ præparet animum ad intelligendum vim & efficaciam illius demonstrationis, per quam scientiam acquirit. Ita de intemperantia sentiendum. Ante tam fœdum facinus, etsi unicum sit, præcesserunt in animo multæ præviæ & pravæ cogitationes, voluntates, libidines, quibus ad tam immane facinus accendebatur animus & præparabatur. Simile de homicidio dicendum est. **Sol.**

Ex his facilè perspicere licet discrimen inter *Habitum* & *Dispositionem specialiter acceptam.* Differunt enim *non naturâ & eßentiâ* (nam tunc non essent una, sed duæ distinctæ Species:) Sed *intensione & remissione*, quia Habitus firmiùs intensiúsque inhæret subjecto, Dispositio leviùs ac infirmiùs; & ex Habitu faciliùs & alacriùs & constantiùs operamur,

ex

ex Dispositione difficilius, sæpe cum mœstitiâ, & inconstantiâ. Ex Habitu perfectionem, ex Dispositione inchoamentum operandi habemus. Differunt ergo, ut *puer* & *vir robustus*, vel ut pannus cum perfectum purpuræ colorem imbiberit, & cum leviter ac præparatoriis solum coloribus tinctus sit; nam Dispositio dat veluti levem tincturam homini, Habitus stabili ac constanti aut virtutis, aut vitii colore imbuit.

Dub. Dices si sint essentiâ eadem, tum quicunque Dispositionem habet, etiam Habitum ipsum habere necesse est: habet enim essentiam & naturam Habitus, cui autem essentia convenit, eidem & nomen & res ipsa tribuenda est. Quare Sciolus omnis Sciens, & Sophista quivis peritus Logicus vocandus est.

Sol. Respondeo, nihil horum sequi, quod ex pari liquet: Puer essentiâ convenit cum sene, & robusto viro, nec tamen puer vagiens in cunis, robustus vir aut senex appellari debet; Ratio est, quia nomen pueri ac senis, præter illam essentiam hominis in quâ ambo conveniunt, superaddit Accidens ætatis, in quo discrepant. Idem hic dicendum: Dispositio convenit cum Habitu in essentiâ quæ utrisque communis est, & in communi nomine notante illam essentiam; utrúmque enim est *Qualitas insensibilis illata:* Sed huic essentiæ Habitus superaddit hoc Accidens, quod illa *Qualitas sit robusta & firmiter radicata in subjecto:* Dispositio item hoc addit, quod sit *imbecillis & debiliter inhærens.* Quare cum non possint magis convenire in hoc nomine Habitus, quod essentiam non nudam, sed cum hoc Accidente notat, quàm convenit puer cum sene in nomine senis; liquet non magis Sciolum illum aut Sophistam, Scientem dici posse aut Logicum, quàm puer vagiens, vir Sapiens aut robustus appellari potest.

Series Habituum. Superest nunc quod tertio loco proposui de Habitu, ut illius *Seriem, & Species* attexam. Tanta est enim copia rerum in quavis illarum quatuor Specierum comprehensarum, ut ad distinctas Classes meritò revocandæ sint. Exactam autem Habituum Seriem, à me nemo expectet, eam ab aliis petant juniores, aut ipsi (nam utilissimum est in hanc partem nervos ingenii sui intendere) investigent. Hanc autem qualiscunque sit, à nobis in bonam accipiant partem. *Habitus* primò dividitur in *Habitum Corporis*, & *Animi*: *Habitus Corporis est Habitus qui ad corporis actiones præstandas vel adjuvat*, ut sanitas; *vel impedit*, ut ægritudo: ac illa quidem ex justâ & debitâ, hæc ex indebitâ ac depravatâ humorum corporis temperie, velut ex Dispositione, oritur. Alexander quidem omninò negavit ullos esse corporis Habitus, & hæc duo sanitatem ac ægritudinem ut exempla solum, hic poni, illustrandi causâ, quoniam ut hæ, ita Habitus & dispositiones vel facilè vel difficulter amittuntur: Sed Aquin. 1. 2. quæst. 50. art. 1. eum refutat tum ex hoc capite, tum ex 7. Phys. cap. 3. ubi *inter Habitus, sanitatem recenset*, & esse aliquos corporis Habitus confirmat. Idem iterum docet Aquin. 1. 2. quæst. 49. art. 3. ubi etiam probat ex Arist. lib. 10. de Historia Anim. cap. 1. *Sanum esse quod potest facere operationem sani, ideóque sanitatem est Habitum, quo ad id agendum aliquis fit aptus & habilis.*

Habitus Corporis.

Habitus animi. *Habitus animi est habitus, qui ex animâ ejusque facultatibus oritur, & subjectum cui inest, ad aliquod animi opus præstandum habilitat.* Talis Habitus est duplex. Nam aliquando est *sine ratione, ejusque usu*, & tales Habitus possunt esse, & sunt in brutis, & infantibus. Quàm multa edocentur Canes? Aves? Equi? Simiæ? Elephantes etiam literas conscribere edocti sunt, & funambulis incedere. Itidem infantes dextras non sinistras accommodare ad actiones, penè in cunis, cum nullum habent usum rationis edocentur. Hæc autem, tam bruta, quàm infantes ex Habitu facere quis dubitet, cum ex frequenti repetitione harum actionum discant & assuescant hæc præstare? Nam quod Aquin. 1. 2. quæst. 50. art. 3. negat. *in brutis esse ullos Habitus propriè; quia non habent rationem, nec voluntatem, ideoque non dominium utendi illis Habitibus cùm volunt*; non est ei in hoc assentiendum, quippe satis est ad Habitum generandum Phantasia & Memoria, etiam absque ratione: nec ratio aut voluntas ad omnem habitum requiruntur, vel ipso judice; (Quia non ad sanitatem & ægritudinem) sed solum ad Habitus ex voluntate & ratione provenientes. Aliquando verò, imò sæpissime *Habitus est cum ratione ejusque usu conjunctus*; Et hi sunt

Habitus sine ratione.

illi

illi omnes qui ex ejusmodi actibus, & eorum frequentatione oriuntur, qui ex imperio rationis perficiuntur. At Habitus prioris generis, distinctionis causâ, vocare liceat *irrationales*; hos posteriores *rationales*.

Habitus cum ratione.

Habitus rationalis seu cum ratione conjunctus, duplex est: nam vel *perficit* subjectum cui inest, vel *depravat*. Si *perficiat*, & habile ac aptum faciat ad opus rectè agendum, tum vocatur *virtus*. Si verò *depravat* subjectum & faciat aptum ad aliquid quod ex ratione provenit, malè agendum, tum vocatur *vitium*. Atque in horum duorum Habituum animi explicatione, tota reliqua Series, omnisque labor noster impendendus est. Id unum hic moneo, non esse necesse, ut de vitiis multa dicantur, cùm illa ex oppositis virtutibus faciliùs intelligantur.

Virtus Quid. Vitium Quid.

Virtus omnis est vel *acquisita*, vel *infusa*; *acquisita* (vel potiùs *acquisibilis*) *est quæ studio, labore ac industriâ humanâ acquiri potest, etsi nonnunquam à Deo immediatè nonnullis infundatur, quæque ordinat hominem ad illud bonum, quod naturaliter sciri, & acquiri potest:* Ejus generis sunt virtutes illæ omnes quæ in homine, fide ac pietate destituto, inesse possunt. Hæc virtus duplex est *Intellectualis* & *Moralis*.

Virtus acquisita Quid.

Intellectualis virtus, est virtus acquisita, quæ intellectum in suis operibus dirigit, aptumque reddit ad opus rectè perficiendum, quæque facit eum cui inest, virum peritum, sed non probum ac bonum. Potest enim quis virtutes omnes intellectuales, artes omnes, omnes scientias ipsamque adeò prudentiam habere, & tamen vir malus esse, quia potest illis omnibus virtutibus ad nequitiam & improbitatem abuti, aut non facere ea quæ virtutes illæ, maximèque prudentia, agenda monent ac docent. Intellectualis virtus triplex est: Nam vel versatur in *rebus faciendis*, & tum dicitur *Ars*; vel in *agendis*, & tum dicitur *Prudentia*; vel in *cognoscendis*, & tum dici potest *cognitio intellectualis veri*.

Virtus Intellectualis Quid.

Ars est *virtus intellectualis, quæ dirigit mentem in faciendo aliquo opere externo, sive aliquid permaneat post actionem artificis*; ut domus, vestis; *sive nihil permaneat*; ut in arte saltandi, canendi, pulsandi Citharam, *quæque ad alias scientias imbibendas non instruunt, neque ut instrumenta iis inserviunt*: Quam ultimam particulam idcirco addi oportet, quia quædam disciplinæ in effectione quidem aliquorum ponuntur, ut *Grammatica* in efficiendo sermone congruo, *Logica* in efficiendis Syllogismis: Sed hæc ipsa efficiuntur, ut instruant nos ad alias scientias, & ut tanquam instrumenta ad eas dicendas, aut docendas inserviant. Quare artes propriè appellandæ non sunt, cum artium finis non est aptare mentem ad alias scientias, sed opus solùm illius artis perficiendum: Sicut qui artem callet canendi, saltandi, aut ædificia, vestésque efficiendi, non his aptatur aut instruitur ad intelligendam philosophiam, aut Mathematicas disciplinas: Sed finis istarum artium, est rectè apteque illa opera artis perficere. Quæ autem sit differentia inter *facere* & *agere*, nempe quod facere est opus externum aut corporeum producere, *agere* verò moralem actionem respicit, & virtutem aut vitium, docet. Arist. lib. 6. Eth. cap 4. & Zabar. lib. 1. de naturâ Logicæ cap. 2.

Ars Quid.

Artis, quàm plurimæ sunt Species: Aliæ sunt *ad vitam omninò necessariæ*; ut Agricultura, ars Pastoritia, molinaria, coquinaria, & similes. Aliæ *ad vivendum commodè conducunt*; & harum, aliæ sunt *præstantiores* ac ingenuo homine dignæ, ut Mercatura, quâ merces vel importantur, vel exportantur; Architectura, Typographia, artes scribendi, canendi, pingendi, saltandi, & similes: aliæ *minùs præstantes*, ut artes fabrorum ferrariorum, lignariorum, lapicidarum, textorum, fullonum, vestiariorum, sutorum, & similes.

Artis species.

Singulis artibus singula *vitia intellectualia* opponuntur: Vitium autem illud non est simplex ignorantia alicujus artis; nam nescire artem aliquam vitium non est, nisi quis artem scire & potuerat & debuerat. Deinde *vitium* Habitus est, at simplex ignorantia non est Habitus sed negatio: Sed *vitium* quod arti opponitur, *est habitus malè & inartificialiter operandi aut efficiendi ea quæ ad aliquam artē pertineat.* Ut Habitus malè scribendi, in-

Vitium Arti oppositum.

inartificialiter pingendi, ædificia extruendi, vestes conficiendi, & ita in reliquis. Nam sicut ex arte dicuntur boni, id est, artificiosi seu periti artifices (bonitas enim artificis quâ est artifex, est peritia in illa arte quam profitetur) ita ex contrario Habitu (liceat vocare inartificium) dicuntur mali, id est, inartificiosi vel imperiti artifices.

Prudentia quid.

Prudentia est virtus intellectualis, quæ dirigit mentem rectè judicare quid sit in omni actione Morali agendum, aut non agendum, ideóque recta ratio rerum agendarum dici potest & solet: Ex quo facilè perspicias discrimen inter prudentiam & virtutem moralem, & cur prudentia sit virtus moralis, licèt tota versetur in rebus agendis. Nam prudentia tantùm docet quid sit agendum, sed non inclinat nec flectit voluntatem ejus cui inest, id ipsum agere. Virtus autem moralis non indicat quidem, nec scit quid sit agendum, (nam hoc spectat ad mentem & intellectum, non ad appetitum & voluntatem) sed inclinat & flectit appetitum & voluntatem ejus cui inest, obedire prudentiæ, & agere illud quod prudentia, seu recta ratio monet esse agendum. Quare prudentia est quasi præceptor, præcipiens omnia quæ sunt agenda: Virtus autem moralis est quasi discipulus, obtemperans illius præceptis. Atque hinc ulterius liquere facilè potest, cur ex virtute morali quis dicatur vir bonus, non item ex prudentia. Is enim tantummodo vir bonus appellandus est; qui agit ea quæ scit esse agenda: Atque hoc præstat omnis morali virtute præditus, quia virtus moralis inclinat & flectit semper illius voluntatem, ut ita agat. At multi sunt qui sciunt quid sit agendum, ideóque prudentes sunt, & tamen nolunt illud agere, ideóque mali ac improbi sunt. Multi, inquam, Atheniensibus illis persimiles sunt, quos meritò taxavit Lacedæmoniorum Legatus, ut est apud Cic. lib. de senect. *Athenienses sciunt rectè facere, sed nolunt.* Vitium intellectus, quod Prudentiæ opponitur, est *Imprudentia*: Quæ est *Habitus quo ratio & judicium mentis ita depravatur, ut illi quibus inest, judicent ea agenda esse quæ recta ratio docet non esse agenda.* Tales, ut opinor, sunt illi omnes qui vitiosi, aut habitu vitii moralis imbuti sunt. In illis enim propter assuetudinem malè agendi, non solùm voluntas depravatur, sed ipsa etiam ratio & judicium mentis ita corruptum & occæcatum est, ut judicent fœdissimas quasque vitiorum actiones, & deterrima flagitia persequenda, omnique studio sectanda esse. Quare ex hoc Habitu, qui vitio morali semper conjunctus est, *imprudentes & stolidi* merito appellantur omnes mali & vitiosi.

Vitium oppositum prudentiæ.

Tertia species virtutis intellectualis innominata est. Nos (quia nomen aptius non occurrebat) *cognitionem veri rectique* nominavimus: Est autem hæc *cognitio* (ut hic accipimus) *Habitus mentis, per quem in omni disciplinâ quid sit verum cognoscimus, tam quoàd principia quàm quoàd conclusiones.* Nam ut in rebus faciendis *ars*, & in agendis *prudentia*, sic in cognoscendis, hic *Habitus cognitionis* mentem dirigit. Quoniam autem omnia quæ in ulla disciplina considerantur, vel sunt principia in illâ disciplinâ, vel conclusiones ex illis principiis collectæ, ideo hæc cognitio intellectualis duplex est, *Intellectus* & *Scientia.*

Cognitio veri in disciplinis.

Dub.

At Arist. 6. Eth. ca. 3. præter intellectum & Scientiam, recenset *Sapientiam*, ut Habitum intellectualem. Et ex eo omnes Philosophi sequentes, ponunt quinque Species virtutis intellectualis; *Artem, Prudentiam, Intellectum, Scientiam* & *Sapientiam*, & has quinque Arist. ibidem recenset.

Sol.

Sapientia non est distincta Species virtutis Intellectualis.

Respondeo, Sapientiam non poni ab Arist. ut Habitum re distinctum ab intellectu, & scientiâ, sed ut quiddam ex utrisque aggregatum, imò ex universali concursu utriúsque. Nam cùm Habitum *Intellectus* verè quis habere dicatur, etiamsi non nisi præmissas seu principia *unius* solùm demonstrativæ conclusionis cognoscat; & Habitum *Scientiæ*, etiamsi unicam tantum conclusionem demonstrativam cognoscat; Sapientia tam est augustum & magnificum nomen, ut eam nemo habere dicatur, nisi idem habeat cognitionem omnium principiorum in omnibus disciplinis, & omnium conclusionum, quæ ex illis deducuntur ac dependent. Unde Sapientia à Cicerone definitur, *rerum divinarum simul & humanarum scientia.* Hoc ut Arist. significaret, lib. eodem 6. Ethic. ca. 7. dicit *Sapientiam esse intellectum & scientiam,* aut *scientiam caput rerum præstantissimarum habentem*

bentem; innuens *Sapientiam* non esse unum simplicem Habitum naturâ ac realiter distinctum ab illis, sed complexum quid, ex pleno utriúsque concursu conflatum. Et id quidem ratio ipsa clarissimè demonstrat. Quicquid enim in ulla disciplina cognosci potest, vel est *principium*, vel *conclusio*; jam principia omnia omnium disciplinarum per *intellectum* cognoscuntur, & conclusiones omnes per *Habitum Scientiæ*; nullum igitur est objectum distinctum, quod per Sapientiam cognosci potest. Si verò distinctum objectum non habeat, certè neque distinctus Habitus censendus est. Quinque ergo vocantur Habitus intellectuales ab Arist. quia totidem sunt quomodocúnque distincti, nempe ratione quadam, & respectu. Sed non sunt quinque realiter ac essentialiter inter se distincti. Omisso igitur illo Habitu *Sapientiæ*, qui ex duorum aliorum cognitione plenè intelligetur, duos illos habitus quos constat re ac naturâ differre, *Intellectum* dico ac *Scientiam*, prosequamur.

Intellectus est Habitus intellectualis, per quem cognoscuntur principia quævis in ulla disciplina. Principia voco, tum *definitiones* omnes, tum *præmissas* ex quibus doctrinales conclusiones colliguntur. Quare quod in *Metaphysica* cognoscis Ens esse id quod existit; *Substantiam* esse Ens quod substat Accidentibus, ab intellectu est: Quod in *Physica* cognoscis corpus constare ex materiâ primâ & formâ; *hominem* esse rationalem: Quod in *Mathematica*, *lineam* continuari per punctum; *Numerum* ex unitatibus constare: Quòd in *Ethica*, *virtutem moralem* esse Habitum qui inclinat voluntatem eligere & agere quod recta ratio monet: Quòd in *Logica*, *Genus* prædicari de Speciebus in Quid; Propositionem esse orationem indicativam: Quòd in *Grammatica*, *Syllabam* constare ex literis, unâ pluribusve, & semper ex unica vocali: *nomen* significare sine ulla temporis aut personæ differentia: Quòd (inquam) hæc aliáve his similia cognoscis, est ab hoc habitu *Intellectus*; & hoc solo Habitu, hæc aliáque omnia principia, definitiones, ac præmissæ doctrinales cognoscuntur. *Intellectus quid.*

Quæres, cur hic Habitus quo principia cognoscuntur, *Intellectus* vocetur, cum cognitio Conclusionum non minus sit intellectiva (& ope intellectus non sensus) quàm cognitio ipsorum Principiorum. *Dub.*

Respondeo, de utroque verè dici posse, quod cognoscatur intellectu, prout intellectus opponitur sensui: Nam neutrum eorum sensitivâ, utrumque intellectivâ cognitione percipitur: Sed hoc loco, *Intellectus* non opponitur Sensui, sed *Scientiæ*; nec Sensitivæ cognitioni, sed scientificæ. Quare autem ea cognitio quâ Principia, non Conclusiones cognoscuntur, vocetur Intellectus, tres (ut arbitror) rationes rectè assignari possunt. Primò, sic vocatur, quia *id quod in ulla Disciplina primò intelligatur ab ullo discente, sunt ipsa Principia*: Nam ea præcognosci necesse est, antequam quidquam aliud intelligere potes in illâ Disciplinâ: Nunquam in Physica cognoscas hominem esse risibilem, nisi prius cognoscas hominem esse rationalem, & rationale esse fontem unde risibilitas fluit. Nunquam in Logica cognoscas animal esse Genus, nisi prius cognoscas, quid Genus sit, & Generis definitionem animali convenire: quia igitur Principia primò intelliguntur, ideo *Intellectus* nomen tribuitur illi Habitui, quo illa intelliguntur. Secundo, sic vocatur iste Habitus, *propter certitudinem intelligendi*, quæ major est quàm in cognitione Conclusionis. Ut *Arist.* verissimè docet lib. 1, Demonst. cap. 2. & probat etiam, quia *quicquid facit tale, illud est magis tale.* Quoniam igitur de Conclusione non aliâ ratione certi sumus, quam quia de præmissis seu Principiis certi sumus, necesse est, nos magis esse certos de veritate Principiorum; quia hæc faciunt nos esse certos de veritate Conclusionis. Quoniam igitur Principia certius intelliguntur, ideo Habitus quo illa cognoscantur, *Intellectus* vocatur. Tertio, sic dicitur iste Habitus, quia *Principia intelliguntur tantummodò, non probantur*, non inquam a *notiori*, non a *priori*, non ut Conclusiones probantur. Inductione quidem explanantur, & sic manifestatur eorum veritas; quia cum videamus hunc, illum, & cæteros homines esse rationales, non possumus dubitare de universali hac propositione quin vera sit, Omnis homo est rationalis: Sed cur vel hic, vel ille, vel omnis homo sit rationa-

lis, aut cur rationale homini insit, nihil omninò quod notius est hoc ipso afferri potest, ut probetur; Quare cum intelliguntur solùm Principia, non probantur ut Conclusiones, ideò Habitus quo ipsa cognoscuntur meritò *Intellectus* vocatur. Vides nunc rationem, cur hic Principiorum Habitus dicatur *Intellectus*, tum propter *primitatem*, tum propter *certitudinem*, tum propter *solitudinem intelligendi*; quia & priùs & certiùs intelliguntur quàm Conclusiones, & solùm intelliguntur, non probantur ut Conclusiones.

Dub. Quæres adhuc, unde habeatur aut proveniat hic Intellectus Principiorum; an naturâ nobis insit, an à doctrinâ?

Sol. Respondeo, habitum hunc esse acquisitum (nam de acquisitis solùm nunc agimus) ideóq; naturâ nulli inest. Omnia enim Principia, aliqua inductione fiunt manifesta, & cognoscuntur; sed illa inductio aliquando fit à nobis ipsis, aliquando à magistris illarum Disciplinarum quas discimus. Quæ differentia oritur ab illo discrimine quod est in ipsis Principiis. Sunt enim quædam tam facilia, tam clara & perspicua, ut nobis pueris, nihil tale cogitantibus, per inductionem cognita sint. Quis enim te primò docuit, *Omne totum esse majus suâ parte?* aut illud, *Ens eße quicquid existit?* aut illud, *De omni Ente verum est, vel affirmare quod sit hoc, vel negare?* Equidem in ipsa infantia, ex inductione quotidianâ, ista nobis intellecta sunt, & cum lacte nutricis sensim suximus eorum intellectum. Hæc autem quia tam clara sunt ut sua luce luceant, & per se sine Magistro fidem mereantur, ideò *Axiomata* & *dignitates* vocantur. Alia verò sunt, & longè maxima pars Principiorum, quorum intellectum derivat animus à Magistris: Tale est in Metaphysica, *Substantiam Eße Ens quod substat Accidentibus:* In Mathematica, *Punctum eße indivisibile, & continuare partes lineæ:* in Logica, *Propositionem eße orationem indicativam:* In Grammatica, *In omni syllaba eße unam vocalem non plures:* & ejusmodi omnia, cùm primùm Disciplinas istas discere incepimus, Præceptores nobis instillant, & postulant à nobis, imò verò, pro imperio & authoritate suâ jubent, ut accipiamus pro veris: Paululum verò nobis progressis, inductiones adhibent, quibus veritatem horum Principiorum manifestant, & quàm primùm earum veritas per inductionem nobis patefacta est, ita ut confidenter eis assentiamus, tum verè intelligere illa dicimur, & eorum Principiorum *intellectum* habere. Libuit ista (licet nimis breviter) de hoc *Intellectus* Habitu, hoc loco annotare: partim quia & obscurius videbatur, & à perpaucis tractatum, partim quia multo maximus est usus hujus Habitus, cum ab eo Scientiæ omnes, & omnes quas in ulla Disciplina scimus Conclusiones dependent.

Vitiū intellectui oppositum. Vitium *Intellectui* oppositum est *Habitus malè cognoscendi Principia, per quem falsis aut incertis Principiis ita firmiter quis adhæret, ut ab illis dimoveri nequeat.* Tale est, si quis hoc pro principio statuat, Quicquid Imperator Romanus aut Pontifex docet, pro indubitato tenendum est. Et hoc vitium est planè pestis omnium Disciplinarum. Nam qui semel falso Principio adhæserit, quamdiu illud tenet, non modò errabit in conclusionibus inde deductis, sed & aditum omnem sibimetipsi obstruit, nè unquam veritatem amplecti possit. Quare, summoperè ac præcipuè elaborandum est omnibus quarumcúnque Disciplinarum Magistris, ut vera, sana, ac solida Principia, velut *fundamenta* doctrinæ superstruendæ suis auditoribus instillant; Quod efficient si sanum, verum, & rectum *Intellectum* definitionum quæ in illis Disciplinis habentur, tradant; hoc nisi faciant, (& à perpaucis fieri dolendum est) Scientiam certè nunquam, sed errores & ignorantiam pravæ dispositionis (ut vocatur) id est, ipsum *Habitum ignorantiæ* in animis discipulorum generabunt.

Scientia quid. Altera Species *cognitionis intellectualis* versatur in notitia Conclusionum, diciturque *Scientia*, quæ sic definiri potest. *Scientia est Habitus intellectualis, quo cognoscuntur Conclusiones quævis doctrinales in ulla Disciplina.* Dixi Doctrinales, quia probabiles Conclusiones opinione, non Scientiâ apprehenduntur, & opinionem solùm gignunt, non Scientiam. Dixi in *quavis disciplinâ*, nam Scientiæ nomen hic latè ac large accipio, ut sit Cognitio omnium doctrinalium conclusionum, sive de rebus necessariis & æternis, (quales

les solùm in Metaphysica, Physicâ, & Mathematicâ inveniuntur) sive de Rebus Contingentibus, (quales sunt omnes Conclusiones, tam in Disciplinis practicis, ut in Ethica; quàm in Disciplinis instrumentalibus, ut in Grammatica, & Logicâ.) Nec miretur quis si nomen Scientiæ hisce etiam Disciplinis quæ contingentia tractant, attribuamus; etsi Arist. lib. 1. Demonst. ca. 2. & lib. 6. Eth. cap. 3. accommodet hoc Scientiæ nomen iis solis, quæ res summè necessarias considerant. Nam etsi in Rebus ipsis differentia magna sit, quia hæ necessariæ sunt, illæ contingentes: tamen in modo Cognoscendi differentia non est; uterque enim scit per optima, certissima ac præstantissima media aut principia, quæ in illis Disciplinis sunt, aut esse possunt. Et ut is qui in rebus necessariis Conclusionem ullam scit, ideò scire dicitur, quia cognoscit id per optima Principia per quæ cognosci potest. Itidem cùm ille qui in rebus contingentibus Conclusionem aliquam tenet per media & Principia optima & certissima per quæ conclusio talis cognosci possit, ille inquam non immeritò Conclusionem scire dicendus est. Quia etsi tam Conclusio, quàm Principia, in sese contingentia sint, tamen inter ea, talis tàmque necessaria connexio est, ut positis his principiis, Conclusio ista necessariò sequatur; & si Conclusio inferenda sit, ex his Principiis nullísque aliis inferri debet. Exemplum unum aut alterum addam. Ex se contingens est tam ut quis habeat virtutem moralem, quàm ut sit bonus; tamen inter virtutem moralem & bonitatem tam necessaria connexio, ut in Ethica non minùs certo sciatur aliquem esse bonũ quia habet virtutem moralem, quàm scitur in Physica hominem esse risibilem quia est rationalis. Itidem contingens ex sese, & ex arbitrio humano pendens, utrum id quod prædicatur de pluribus Speciebus in quid, vocetur *Genus*, an Species, aut quid aliud. Sed hoc contingenti supposito, (ut in Logica supponitur) illud vocandum esse Genus, quod ita prædicatur, tam certò & necessariò in Logica sequitur, Animal esse Genus, quoniam ita prædicatur, quam in Physica sequitur, Animal esse sensibile, quia habet animam sensitivam. Quare, etsi hæ similésque omnes Conclusiones, sint in sese contingentes, & ex Principiis, quæ in se contingentia sunt dependeant, tamen cùm Conclusiones istæ cognoscantur per optima & præstantissima media, per quæ cognosci possunt, pérque ea quæ necessariam connexionem cum Conclusione habent; profectò Habitus quo Conclusiones istiusmodi cognoscuntur, non injuriâ *Scientia* largo in sensu vocari potest. Atque hoc monendum necessariò videbatur, ne quis fortè decipiatur hoc *Scientiæ* nomine, putans eodem sensu a nobis hic usurpatum, quo est ab Aristotele locis citatis; cùm juxta ejus sensum sola *Metaphysica, Physica, & Mathematica Scientiæ* sint, quia in istis solis res summè necessariæ tractantur; juxta nostram autem acceptionem, *Scientiæ* nomen etiam *Ethicæ, Grammaticæ, & Logicæ tribui* potest.

Vitium *Scientiæ* sic acceptæ oppositum, est *Ignorantia pravæ dispositionis.* Quæ non est simplex negatio, aut privatio Scientiæ, *Sed Habitus mentis quo Conclusioni falsæ tanquam veræ adhæret, quia Principia falsa pro veris posuit*; ut si quis ideo negaret Lunam posse eclipsari, quia nonvult credere inter Solem & Lunam posse terrâ interponi. Atque hoc omnibus Scientiæ Speciebus accommodari potest. Ut Ignorantia pravæ dispositionis in Grammatica, opponitur Scientiæ Grammaticæ: Ignorantia pravæ dispositionis in Logicâ, Physicâ, Metaphysicâ, Mathematicâ, & Ethicâ opponitur Scientiæ Logicæ, Physicæ, Metaphysicæ, Mathematicæ & Ethicæ; quod hîc semel moneo, nè idem multoties deinceps repetendum sit. *Vitium oppositum Scientiæ.*

Scientia ita large accepta duplex est, *Humana & Divina, Humana est, quæ humano ingenio absq; Dei speciali revelatione inveniri potest.* Non enim Deus immediate aut Philosophiæ naturalis, aut Mathematicarum Displinarum cognitionem hominibus indidit, sed eas viri ingenio præstantes, summo studio ac diligenti observatione invenerunt: Quare hæ similésque omnes, *Humanæ* vere dici possunt. *Scientia Humana Quid.*

Humana Scientia duplex est, *Instrumentalis & Principalis. Instrumentalis Scientia est Scientia humana, quæ propter seipsam non expetitur, sed solum propter aliud, ut medium atq; instrumentum quo facilius ad alias Disciplinas & earum fines perveniamur.* Instrumentum *Scientia Instrumentalis Quid.*

mentum enim nullum propter se expetitur, sed solùm propter finem illum, aut propter illud opus, ad quod perficiendum utimur eo instrumento. Nam si æquè commodè finem illum assequi, aut opus illud perficere, sine eo instrumento possemus, insipientis planè esset, vel expetere illud instrumentum, vel eo adepto uti; frustra enim fieret tum per plura, quod æque commode fieret per pauciora.

Grammatica & Logica an sint Artes, aut Scientiæ.

Instrumentales Scientiæ duæ sunt, *Grammatica* & *Logica*, quarum illa *Sermocinatrix* vocatur, *quia in sermone congruè formando*; hæc *Ratiocinatrix*, *quia in rationibus commodè texendis* versatur. Non sum Nescius, quàm multos acriter digladiari, ac tanquam pro aris ac focis pugnare de hac re: Utrum duæ istæ Disciplinæ inter *Scientias* proprie dictas, an inter *Artes* censendæ sint. Certissimum est, *Scientias in stricto sensu* (quo usus est *Arist.* 6. Eth. ca. 3. & 1. Demonst. cap. 2.) vocandas non esse; nam neque versantur in rebus summe necessariis, neque in contemplatione rerum quas considerant, sed in effectione: Grammatica enim docet *Efficere congruum sermonem*, Logica *efficere Syllogismos*; quare jure optimo ex istarum *Scientiarum* classe expunxit eas Zab. lib. 1. de Natur. Log. ca. 3. & 4. Si alterutrum dicendum est, profecto *Artibus* simillimæ sunt, sunt enim *habitus effectivi*, & *Ars* ab *Arist.* definitur esse *habitus effectivus.* Et sane, si quis eas *Artes* vocare velit, non repugnabo: eòque minus, quod videam rationes illas, quas adduxit Zab. lib. cit. ca. 8. ut probet eas non esse *Artes*, valde infirmas esse. Cæterum *Artes* (ut ego arbitror) illæ *propriè* vocandæ sunt quæ *effectivæ sunt eorum operum quibus ad Scientias intelligendas & discendas non utimur ut necessariis instrumentis.* Jam vero tam Grammatica, quàm Logica tales Habitus sunt, ut necessaria sint instrumenta omnium aliarum Disciplinarum, neque in alium finem expetuntur, quàm ut sint talia instrumenta; quare *Artes* proprie dictæ vocandæ non videntur. Sed tamen, uti *largâ acceptione* Artes vocari possunt, (ut docet Zab. lib. cit. ca. 5.) ita *largè* accipiendo nomen Scientiæ (quomodo â nobis hîc accipi sæpe monuimus) nemo jure reprehendat, si Scientiæ appellentur. Sed, hoc omisso, quid sint videamus.

Grammatica quid.

Grammatica est Scientia Instrumentalis, quâ dirigimur congruè aptèque, propriè & concinnè loqui in omni idiomate, Hebræo, Græco, Latino, Anglico, Gallico, &c. *Quæque ut hoc prestet, vocum omnium cujusque idiomatis, & veram, & nativam significationem, & congruam inter se compositionem tam in prosa, quàm in metro explicat, ut sic alias quascunque Scientias vel discere, vel docere valeamus. Instrumentum* est, & quidem omnium primum in discendis Scientiis. Nam quia omnes Disciplinæ sive easdem discere ab aliis, sive alios eas docere volumus, vocibus vel prolatis, vel scriptis traduntur, & voces rerum signa sunt; hinc fit, ut neque ipsi intelligere, neque ut alii intelligant efficere possumus, quæ res illis vocibus notentur, nisi veram vim ac genuinam significationem earum vocum (sive propria ea sit sive figurata) veramque & congruam earundarum inter se compositionem cognoscamus. Docet etiam Grammatica, *tam metro voces conjungere quàm prosâ.* Nam facultas illa Versus componendi (quam vulgus non sine magno errore Poeticam appellat) ad Grammaticam solum, non Poeticam spectat. Quid enim illic de suo fingit Poëta? aut quid aliud est Versus, quam stricta earum dictionum dispositio, quæ in prosa ac soluta oratione laxius collocantur, nec tam accurate? Docet itaque Grammatica utroq; modo recte loqui; & quia neutrum præstari potest, nisi justam Syllabarū ac vocum quantitatē teneamus, ideò quantitatem omnium dictionū, in omni idiomate docet Grammatica: cognitâ vocum quantitate, docet etiam Grammatica eisdem uti, vel *cum certo aliquo pedum numero ac mensurâ*, ut in carminibus omnis generis; vel *sine tam strictâ & certâ mensurâ*, ut in prosa. Quod si vel Poëta quis vel Rhetor, vel Historicus, vel Philosophus, in tradendis iis quæ ad suas disciplinas spectant, carminibus utatur, facit illud non ut Poëta, nec ut Historicus, aut Philosophus, sed solum ut Grammaticus, a quo mutuatur tum congruitatem, tum debitam dispositionem vocum, id est, tam strictum quam solutum dicendi genus.

Logica quid.

Logica est Scientia Instrumentalis quâ dirigimur argumentari vel ratiocinari, seu argumenta

gumenta rectè contexere. Nam ut alibi dixi, Argumentatio est subjectum in quo *Logica* versatur, & ad quem referuntur omnia quæ in *Logica* tractantur. Jam quia omnes omnino Scientiæ argumentis utuntur, quibus suas Conclusiones probant, ideo *Logica* quæ docet ipsum modum arguendi, & per quam discernimus utrum probationes legitimæ sunt & validæ, an imbecilles & illegitimæ, *instrumentum ad omnes Disciplinas* summe necessarium habetur, sine quo ad eas nunquam quisquam attingat.

Logica duplex est, *Generalis*, & *Specialis*. *Generalis est quæ docet simpliciter argumentari, sine ullo respectu vel ad finem, vel ad materiam, utrùm necessaria sit an contingens*: & est Logica quam tradit *Arist.* in libris de Interpr. & Priorum Analyt. in illis enim docet recte & legitime argumentationem contexere; tam perfectam, quæ est Syllogismus, quam imperfectam, quales sunt Enthymema, Inductio, & Exemplum. *Logica Generalis quid.*

Specialis Logica vocatur, quæ docet in hac aut illâ speciali materiâ rectè arguere, aut ad hunc aut illum specialem finem assequendum. Quare ex diversitate materiæ, in quâ argumenta texuntur, aut finium quos in arguendo respicimus, oritur diversitas in hac speciali *Logicâ*; aut, si ita mavis dicere, diversæ illius partes. Quotuplex vero sit hæc *Logica specialis*, aut quot illius partes, non est ita facile èxplicatu. Nos liberum aliis quid ipsi sentiant relinquentes, quid nobis videatur, paucis expediemus. *Logica Specialis.*

Tres sunt omnino fines arguendi, quorum aliquem unusquisque dum arguit sibi proponit. Nam vel docere vult & demonstrare per certissima media illud esse verum quod probat; & qui hoc facit est Demonstrator, & ea facultas per quam hoc facit, Logica Demonstrativa vocatur: Vel differere vult & probabilitate rationum verum vel invenire, vel ostendere; & qui hoc facit Dialecticus est, & ea pars Logicæ quâ hoc facit, Dialectica proprio nomine vocatur: Vel denique persuadere vult alteri hoc vel illud esse faciendum aut fugiendum; & qui hoc faciunt Rhetores, Poetæ, vel Historici sunt, & facultas illa arguendi quâ hoc faciunt dicitur Logica suadens, seu Rhetorica, Poetica, & Historica.

De primis duobus, quod illæ sint partes Logicæ, & inter se distinctæ, nemo dubitat: Differentia vero illorum non solum ex finium, quam jam dixi, distinctione; sed ex materiæ etiam, in quâ versantur, diversitate, exque ipso diverso arguendi modo oritur. Nam quia Demonstrator docere vult, non contendere, ideo ille versatur solum in materia necessariâ, probat solum eas Conclusiones quæ necessariæ sunt, & per necessaria media solum probat. Dialecticus, quia non intendit docere, sed vel *vincere*, vel *verum quod nondum cognoscit invenire*, vel *probabilitatis specie allicere alium ad suam opinionem*, ideo versatur solum in rebus *contingentibus & probabilibus*; aut si forte in necessariis, tamen eis utitur non ut necessariis, sed ut probabilibus. Est enim hoc discrimen inter Demonstratorem & Dialecticum, dignissimum observatione: Fieri potest ut uterque eodem plane argumento utatur; nam ut demonstrator per causam demonstrat effectum inesse, ut hominem esse risibilem, quia est rationalis: & ille idem locus per causam probandi effectum inesse, est etiam Dialecticus; eodemque plane argumento ducto à causa probat Dialecticus hominem esse risibilem, quia est rationalis. Quid ergo? nonne hic differt *Syllogismus Demonstrativus*, à *Dialectico*? Differt plane, *non re, sed scopo* ac *modo utendi*. Demonstrator utitur illis præmissis *ut necessariis* & *per se notis*; quæ nullo notiori medio probari possunt. Quare si apud eum neges vel rationale esse causam risibilitatis, vel hominem esse rationalem, explicabit ille tibi & inductione aliqua docebit hæc vera esse; sed si perstes & obluctêris, aut probationem aliquam à notiori petas, valedicet ille tibi, teque cum Alabandensi illo magistro, velut in hac scientia indocilem, ad alias artes amandabit. Longe aliter Dialecticus: nam quia ille præmissis illis eisdem, etsi in se summe necessariis, utitur ut probabilibus: ideo si apud eum alterutrum neges, intonabit statim, probo, probo. Et aliud quidem medium, minus notum, sed tamen probabile ac verisimile adferet, ad ista probanda, nec *Discrimen Demonstrationis & Dialecticæ.*

te nisi victum dimittet, etsi nihilo doctior certiórve sis jam, quam dudum fueras. Sed Demonstrativam & Dialecticam partes esse, easque distinctas Logicæ, non est quod diutius declaremus.

Difficultas tota in reliquis tribus consistit. Quamplurimis enim Paradoxon videbitur aut Rhetoricam, aut Poëticam, aut Historicam, inter Logicæ partes numerare; Agamus igitur de singulis, sed cum Neoptolemo apud Funium, paucis; multis enim non libet.

Rhetorica pars Logicæ.

Rhetoricam partem esse Logicæ nemo, ut opinor, *dubitabit, qui quis sit ejus scopus, quod officium considerare velit. Finis Rhetoricæ*, ut docet Arist. lib. 1. Rhet. cap. 1. *est persuadere: officium* autem, non persuadere (nam hoc aliorum vitio sæpe non fit) sed *apta ad persuadendum proponere.* Sicut Medici *finis* est *sanare*, sed *officium* ejus est, non sanare, sed *apta ad sanandum præscribere aut dare.* Persuadere nemo potest quidquam cuiquam, nisi rationibus & argumentis: etiam *persuadere*, est *rationum vi ac pondere, ad aliquid faciendum, alterum permovere.* Quare cum Rhetorica quatenus talis est, docet quæ sunt apta ad persuadendum, sine dubio quatenus talis est, docet quibus argumentis & rationibus ad aliquid faciendum alter promoveri possit. Docet igitur ratiocinari, aut quendam ratiocinandi modum, ideóque verè pars Logicæ est. Nam si demonstrandi facultas, non aliâ ratione sit pars Logicæ, quàm quia usum quendam peculiarem ratiocinandi docet, & Syllogismum, (quem à Logicâ communi sumit) applicat ad finem suum peculiarem, nempe ad docendum. Et, si Dialectica similiter sit pars Logicæ, quia docet usum alium peculiarem ratiocinandi, & Syllogismum applicat ad suum finem, nempe ad differendum, & probabilibus mediis verum inveniendum; certe nulla ratio fingi potest, cur Rhetorica non sit etiam alia pars Logicæ, cum ea doceat alium ratiocinandi usum, & Syllogismum (quem sumit à Logicâ communi) applicat ad suum peculiarem finem, nempe ad persuadendum hoc aut illud faciendum esse.

Præterea, sicut est nullus Syllogismus Demonstrativus, qui non etiam est Dialecticus, & tamen Demonstrativa facultas est diversa pars Logicæ à Dialecticâ, quia utitur suis Syllogismis in alium finem quàm Dialecticus, nempe ad docendum tantum, non ad differendum & verum inveniendum: Ita nullus est Syllogismus Rhetoricus, qui non etiam est Dialecticus, & tamen Rhetorica est distincta pars Logicæ à Dialecticâ, quia Rhetorica utitur illis eisdem argumentis, in alium omninò finem quam Dialectica, nempe ad persuadendum hoc vel illud esse faciendum, non ad differendum, aut ad inveniendum verum. Et sicut nullus est locus Demonstrativus, qui non est etiam Dialecticus; sed aliâ, ratione Demonstrativus vocatur, nempe cum argumentum petitur vel à causâ, vel ab effectu ad docendum tantum; & aliâ ratione Dialecticus, nempe quia argumentum petitur vel à causâ, vel ab effectu, ad differendum, & cum probabilitate verum inveniendum: Itidem hic fit, licet nullus sit locus Rhetoricus, qui non sit idem Dialecticus, tamen alia ratione illi iidem loci dicuntur Rhetorici & Dialectici: nam quando ab illis argumenta petuntur solum ad hunc finem ut *differendo probabiliter verum inveniatur*, tum vocantur *loci Dialectici*: Quando autem argumentamur ab illis locis, non differendi causâ, sed *persuadendi, ut quis faciat hoc vel illud*, tum *loci Rhetorici*, & non Dialectici dicuntur. Ex quibus omnibus liquere potest, *Demonstrativam* facultatem, *Dialecticam* & *Rhetoricam*, esse tres distinctas partes, & veluti filias Logicæ communis, quasi matris omnium, cum unaquæque Syllogismum in communi ad suum proprium & peculiarem usum accommodet. Liquet etiam hoc inter eas discrimen esse, quod etsi unaquæque earum sit instrumentum Logicum, tamen *Demonstrativa facultas* est solum instrumentum in *Disciplinis necessariis*, quales sunt Scientiæ speculativæ, Metaphysica, Physica, & Mathematica, quia in istis solum Demonstrationes summe necessariæ inveniuntur; *Rhetorica* est solum instrumentum in *Disciplinis Practicis, in Ethicâ* ejusve partibus, quia in illis solum, res agendæ considerantur, ideoq; persuasio in illis solum locum habet: *Dialectica* verò est instrumentum generale ad omnes omninò Disciplinas se extendens, quia in omnibus istis (aliisque quæ ratione tractantur) quid

quid verum sit, & quæri potest & disserendo inveniri; quod, ut cum probabilitate facere possimus, docet *Dialectica*.

Objiciat quis, Oratoris munus esse, *ornatè loqui*, ideóque Rhetoricam esse potiùs artem sermocinatricem, quàm ratiocinatricem. Cujus indicium ex ipsis Rhetorum libris, ubi istam artem docent, sumitur. Nam nihil ferè ibi de arguendo, aut modo argumentandi tradunt, sed illud (quasi à Dialectica mutuandū sit) omittentes, toti versantur in hoc, ut doceant modum poliendi limandíque orationem, quod fit verbis comptis, ornatis, ac figuris illis locutionis quas copiosè tractant; modum etiam quà affectus auditorum ac judicum commoveri possint, quod fit vel gestu, vel lachrymis, vel quibusdam verborum lenociniis, quibus Rhetorum libri abundant. *Dub.*

Respondeo, dubitatione hac vulgus in errorem abreptum esse, ut putent Rhetoricam potiùs in sermone ornando (quod revera Grammaticæ munus est) quàm in ratiocinando consistere. Sed solutio facilis est, eâque ex Arist. ipso desumpta lib. 1. Rhet. cap. 1. Finis (ut dixi) Rhetoricæ est persuadere: Hoc ut efficiat, duo docet, quorum unum *primarium* est & Rhetoricæ *intrinsecum*, alterum *secundarium* & *extrinsecum*. Primarium est, *docere quibus argumentis quis aptissime in quâque causâ uti debeat ad persuadendum.* Qui talia argumenta proponit, licèt sine omni (non dico pompâ, sed) veste verborum, is verè Rhetor dicendus est, quia quod est *primarium ac præcipuum* in persuadendo, abundè præstitit. Secundarium est, *ut indicet quomodo auditores alliciantur ut rationibus illis auscultare velint, eisque obtemperare.* Nam quia natura hominum adeò perversa est ac depravata ut vix aurem accommodet sanis rationibus, nedum perficiat quod ad officium pertinere videt, ideò Rhetores tantopere insudant in hoc, quod *secundarium* est, sed respectu naturæ nostræ pernecessarium, ut alliciant ad se auditorum animos, ut benevolentiam ipsorum captent ac concilient, ut mentes ipsorum, verborum gestuúmque varietate commoveant vel ad amorem, vel iram, vel ad odium, vel ad misericordiam, vel similes animi perturbationes. Quæ omnia, si penitùs omitterentur, minùs fortassè persuadebit orator, sed non minùs præstabit id quod oratoris est officium, proponere nimirum ea quæ aptissima sunt ad persuadendum. Imò hæc ipsa quæ dixi *secundaria*, tam sunt extrinseca ab officio Oratoris, ut teste Arist. loco citato, non solùm apud *Areopagitas, sed in aliis optimè institutis rebuspub. legibus cautum sit, ne quidquam eorum in agendis causis adhiberetur, néve quidquam præter rem ipsam diceretur.* Videbant viri illi prudentes, verborum illecebris & lenociniis, omni etiam perturbationum genere judicum mentes inflammari sæpe, & à recto abripi. Quare ista omnia exulare in dicendo mandabant. Neque unquam certè admissa fuissent in rebuspub. nisi tam prava ac perversa esset hominum natura, ut non tam ratione, quam amore, irâ, misericordiâ, aut simili aliqua perturbatione ad officium permoveatur. Simile quid in Medicina videre licet. Præcipuum ac *primarium* Medici *officium* est præscribere ea quæ ægrotantem sanare, & morbum pellere apta sunt. Sed quia nonnulli, quadam naturæ imbecillitate, Pharmaca respuunt & aversantur, alii pharmacorum amaritudine nonnunquam deterrentur, *secundariò* curat medicus invenire, quibus modis alliciatur æger, ut velit non illibenter recipere salutarem medicinam; aut si renuat, quomodo in recipiendo decipiatur. Idem planè fit in Rhetorica, ubi quod *secundarium* est, ut *alliciantur* aut commoveantur animi obtemperare persuasionibus, non minùs est a Rhetorica alienum & extrinsecum, quam illud est in medicina ut vel polliciantur, vel decipiantur ægroti in pharmacis recipiendis. Sed de Rhetorica satis multa: Qui plura desiderat, consulat doctissimos libros Jac. Zab. de Nat. Log. & præcipue lib. 2. cap. 17. & 18. ubi *Rhetoricam esse Logicæ partem* cum rationibus, tum authoritate Arist. solidè, ut tantum Philosophum decuit, confirmavit. *Sol.*

Veniamus ad *Poëticam*, & *Historicam*, quas esse, sicut Rhetoricam, *partes Logicæ* antea diximus. Quod facilius perspicietur si scopum ac finem eorum consideremus. *Finis* utriusque est *excitare alios ad virtutem, & à vitiis deterrere.* Ut hoc persuadeant, proponunt ante oculos exempla tam virtutum quam vitiorum. Poëta quidem *exempla* con- *Poëtica & Historica partes Logicæ.*

confictam, Historicus *vera, & res verè gestas.* Sed quomodo per ista exempla argumententur ut persuadeant, paucis exemplis fiet manifestum. *Virgiliana Æneis*, ut verissimum (quia ex ingenio Poëtæ totum confectum & confictum) ita uno errore excepto, omnium quæ extant, Poëma præstantissimum est. Scopus totius Poëmatis hoc argumento concluditur: Æneas, cujus ipsum nomen laudem indicat, quique fuit famâ super æthera notus, vir fuit magnanimus, fortis, prudens, justus, erga parentes & patriam pius, in omni item vitæ conditione, tam bello quàm pace, tam rebus secundis quàm adversis ita constanter calcavit virtutis viam, ut in omni fortuna specimen illustre virtutis exhibuerit: quare si tu eandem aut similem laudem ac gloriam appetas, debes prudentiam, justitiam, fortitudinem, pietatem colere, neque in ullâ vitæ parte à virtutis tramite deviare. Antecedens solum à Poëta depingitur per totum Poëma. Conclusio quidem à Poëta non attexitur, sed à prudenti Lectore colligenda relinquitur. Similiter in *Thyestis Tragœdiâ*, Antecedens hoc per totam Tragœdiam declaratur, & ante oculos proponitur: Crudelitas Atrei (cum Thyestis liberos patri devorandos apposuit) tam exosa non hominibus solum, sed ipsi cœlo ac superis visa est ut Sol retrocesserit, & tam horrendum scelus intueri refugerit, eadémque sævitia tandem miserum Atreo exitium attulit. Conclusionem autem hanc Spectatoribus aut Lectoribus colligendam relinquit poëta; Quare, tu cave nè sævitiam ac crudelitatem ullam exerceas, nè similem exitum simile flagitium consequatur. Eodem planè modo persuadet *Historicus*; nam factum illud crudele, & injuriâ plenissimum (quo Harpagi filium patri, ut Epulas comedendum, apposuit Astyages) bellum & amissionem regni merito consecutum esse narrat *Historicus*; Lectori verò concludendum ex eo relinquit; Cædem, crudelitatem, & injurias cavendas, ne in pari culpâ par supplicium contingat. Similes planè sunt, & pari passu hìc incedunt *Historicus* & *Poëta*, uterq; speculum quoddam aut virtutum aut vitiorum proponit; virtutem autem istam imitatione, aut vitium odio habendum esse, non exprimunt quidem, sed prudentiæ Lectorum concludendum relinquunt. Quanquã sæpenumerò & in Historiis conclusio ipsa attexitur, & quid laude, quid reprehensione dignũ sit, in rebus gestis eorum quorum vitas describunt, indicant, ne forte specie virtutis fallatur Lector: id quod non solum Thucydides, & Livius, sed præter alios egregie præstitit Plutarchus. Utrum verò prosâ, an versibus hoc fiat, extrinsecum est & accidentale tam Poëticæ quã Historicæ facultati. Non minus enim Æsopus in suis fabulis, & Xenophon in Cyripædia (ubi non Historiam de Cyro conscribit, sed sub Cyri nomine effigiem optimi Principis delineat) Poëtas agunt, & Poëmata conscribunt, quàm Homerus, aut Virgilius, dum in Ulysse & Ænea exemplar magnanimi viri & prudentis ducis proponunt. Nec minus Lucanus Historiam, quàm Livius scripsit, licet hic prosâ, ille versibus id præstet. Vere ille *Historicus* est, qui res gestas ut gestæ sunt commemorat; vere ille *Poëta*, qui exempla virtutũ aut vitiorum confingit. Scopus autem utriusque plane idem; utraq; enim est facultas persuasoria; &, ut *Historica* facultas docet res gestas ita conscribere, ut animi Lectorum ad virtutem accendantur; itidem *Poëtica* docet ita facere Poëmata, seu confingere exempla, ut aptissima sint, quibus ad virtutem stimuli addantur. Quod si vel Rhetor aliquis rationibus suis & persuasionibus ad nequitiam & improbitatem aliorum animos inflectere conetur; vel si *Poëta* exempla talia faciat ac confingat; vel *Historicus* res gestas ita describat, ut iis non ad virtutem, sed ad libidinem & vitia excitentur & inflammentur Lectores, aut Spectatores, abutuntur planè illi omnes suis artibus, neque in hoc, Rhetoricâ, Poëticâ, aut Historicâ facultate, sed lenocinio quodam, & adulatoriâ arte utuntur; quales omnes è repub. bene institutâ ejiciendi & in exilium mittendi sunt, ut è suâ omnes longissime amandandos esse censuit Divinus Plato.

Ex his nunc liquet, & ex ipso fine *Poëticæ* & *Historicæ*, facultates eas esse *ratiocinatrices*, & earum omnium vim in persuadendo positam esse. Quare ut *Rhetorica* ideò pars Logicæ vocatur, quia à *Logica communi* Syllogismum capit, quem ad suum usum, nempe ad persuadendum, accommodat & explicat: Eodem omnino jure etiam *Poëtica* atq; *Historica* facultas inter Logicæ partes censendæ sunt. Nam formam arguendi ab Exemplo, à *Logica commu-*

communi capientes, accommodant ad eundem finem ad quem Rhetorica, nempe ad persuadendum; ideò & illæ, sicut Rhetorica, instrumenta sunt Logicæ, non generalia sed specialia, quia Ethicæ disciplinæ maximéque Politicæ inserviunt. Discrimen vero inter ipsas & Rhetoricam, hoc est, quòd Rhetorica conclusionem proponit, urget, & omni argumentationum genere, à Causa, Effectu, Contrario, Simili, & reliquis eandem confirmat: *Poetica* verò & *Historica* uno tantùm argumentorum genere, nempe ab Exemplo utuntur, eóque tantùm persuadent; non ipsæ quidem conclusionem inferentes, sed eam à prudenti Lectore aut Spectatore inferendam relinquentes. Summa huc redit, *Ex triplici argumentandi fine, tres in genere oriuntur Logicæ partes*: Prima *solummodò docet*; & hæc est *Logica Demonstrativa*. Secunda *tantùm disserit ut inveniat verum*; & hæc est *Dialectica*. Tertia *solùm persuadet*; & quia tres sunt persuadendi distincti modi, ideò *tres sunt hujus persuasivæ Logicæ partes*. Prima *proponit* id quod persuadet, & omni argumentorum genere illud confirmat, & hæc est *Rhetorica*; duæ aliæ non proponunt id quod suadent, nec ullo argumento nisi exemplo ad persuadendum utuntur, vel *ficto* & tum est *Poetica*, vel *vero* & tum est *Historica* facultas.

Præter has omnes, sunt duæ aliæ instrumentales Disciplinæ quæ inserviunt præcipuè Historicæ, non parum etiam Poëticæ. Eæ sunt *Chorographia* & *Chronographia*. Quis enim Historiam unquam rectè conscribat, nisi locorum, urbium, regionum notitiam habuerit, ubi res gestæ sunt; aut nisi annos & tempora cognoverit, quo unumquodque gestum sit? Quare Historico planè necessariæ sunt hæ duæ Disciplinæ; Poëtæ etiam, si aptè exempla sua confingere velit: nec enim quisquam (opinor) veterum Homero aut Virgilio in *Geographia* pares. Ita situs omnium urbium, regionum, montium, fluviorum, accuratè callebant, ut planè mirum sit Homerum (quem cæcum fuisse aiunt) tenere ista potuisse. Nec debet Poëta in suo opere res diversorum sæculorum, quasi simul contingentia, narrare. In quo Virgilium, (principem omnium Poëtarum) lapsum esse non indignor solùm sed molestè fero, ac doleo: Multis ille describit adventum Æneæ ad Didonem, eorum colloquia, ac amores: quàm verò hîc fœdè erravit, & Poëticæ leges violavit? Nam Æneas 300 annis antè mortuus est, quàm Carthaginem extruxit Dido. Etenim Æneam infra octo post captam Trojam annos obiisse censent ferè omnes: Troja capta annis 164. ante* Templum Salomonis conditum, ut præter alios ex eo liquet, qui diligentissimè has periodos & tempora notavit & examinavit, Jos. Scal. lib. 5. de Emen. Tem. A templo condito ad Carthaginē à Didone Pigmalionis sorore extructā, anni sunt 143. ut exactè, exque ipsis Tyriorum monumentis, testatur Joseph. lib. 1. contra Appion: Ex quo perspicuum est & indubitatum Æneam 300. annis obiisse ante Carthaginem à Didone conditam. Ut non injuriâ Didonem conquerentem de Marone inducat Ausonius:

Chorographia. Chronographia.

Virgilii lapsus

**Nam Templū conditū anno mundi, 2934. Troja capta an. mūdi 2770. Is est ann. ante Chr. natū 1180 Joseph. Scal.*

> *Talis eram, sed non qualem (Maro) mihi finxit, erat mens,*
> *Vita nec incestis læta cupidinibus.*
> *Namque nec Æneas vidit me Troius unquam,*
> *Nec Lybiam advenit classibus Iliacis.*
> *Vos magis Historicis (Lectores) credite de me,*
> *Quàm qui furta deûm concubitúsque canunt.*

Elue hic, si potis es, hanc meo Poëtæ labem: Magnam certè apud me, & meritò inibis gratiam. An duos fortè fuisse *Pigmaliones*? duas item *Didones*? & ab utraque eandem *Carthaginis* urbem extructam dicemus? Ego non dixerim. Dicat ille qui potest, modò quæ dicat probare potest.

Simili, imò fœdo magis, magisque periculoso lapsu in *Geographia* erratum est ab authore lib. 2. Machab. qui cap. 9. v. 2. narrat Antiochum Epiphanem urbem Persiæ, *nomine Persepolin ingressum esse, ibique tentaße Sacrilegium committere, sed turbâ irruentium civiū impeditū ac fugatū ipse*. Vanissima vere somnia. Nec fugatus ibi Antiochus,

nec templum illic spoliare tentavit, nec vero urbem illam ingressus est: sed nec urbs illa tunc uspiam, quam ille vel ingredi potuit, vel spoliare. Nam certum est urbem Persepolin, (quondam totius Orientis Regiam ac Reginam, opibus, ac templi donariis locupletissimam) ab Alexandro magno (140. annis (d) ante regnum Antiochi) non modò spoliatam fuisse centum viginti millibus talentorum, (id est, si ad nummos nostros revoces 22500000. libris (e) inde direptis: sed ita funditus eversam, excisámque fuisse, sicque annis 200. post (f) Antiochi obitum remansisse, ut Q. Curtii ætate (floruit is (g) imperante Claudio) nec vola nec vestigium illius urbis extaret, nec ubi sita fuisset nisi ex Araxis amne, qui non procul à mœnibus fluxerat, cognosci, aut inveniri potuit, ut testatur, vir fide dignissimus, Q. Curt. lib. 5.

d Alexand. obiit an. ante Ch. 321. Antioch. Epiph. cœpit an. ante Chr. 174. Set. Calvis. Chr. Helvic.

e Talentum valet ex nostro nummo 187. lib. 10. s. Ed. Breir.

f Antioch. obiit an. ante Chr. 162. Calvis & Helvic. Claudius imperare cœpit. ann. Chr. 43. Helv.

g Seth. Calvis.

Pari aut pejori *Geographiæ* errore, idem author 2. lib. Machab. narrat, cap. 1. v. 15. Antiochum eundem Epiphanem, (agnoscit de eo agi Bellar. lib. 1. de verb. Dei, cap. 15. & Perer. lib. 9. in Daniel, prope finem) in Persid, inque *Nanæa* (Dianam fuisse arbitor) *templo lapidibus obrutum occubuisse*: quem tamen eundem Antiochum, cap. 9. v. 3. & 28. narrat prope Ectabanam (Metropolis illa est Medæ) miserrimè languentem, & fœtore squalido ita sordentem, ut ex odore totus ejus exercitus gravaretur, in montibus expirâsse. Ubi Historici hujus mens? ubi memoria? An & in Perside moritur, & in Mediâ? An & in Nanææ templo, & in montibus? An & lapidibus obrutus est, & ex morbo & languore obiit? Da cæmentum, aut gluten aliquod quo hæc cohæreant. Non invenies. Sunt enim & hæc somnia, nec eluendi in *Geographiâ* lapsus. Nam Antiochus ille, neque vel in Persiâ, vel in Mediâ, neque vel in templo, vel in montanis obiit, sed è Perside reversus, Babylonem venit, ibique in lecto decumbens inter amicos expiravit; ut, præter alios, testatur Joseph. lib 12. Antiq. Judaic. cap. 13. & author primi libri Machab. cap. 6. Sic nimirum se res habet. Scripta omnia humana, homines sapiunt, id est, errores atque lapsus; ne unquam se ancillæ audeant, contra Dominam attollere, aut se illi conferre, nedum æquiparare. Divini calami hic honos est eique peculiaris, ut ne falli unquam possit, nec fallere. Sed sisto. Hoc te obiter & in transcursu monendum censui, ut scias, quam sit *Poëtis*, multóque magis *Historicis*, non utilis solùm sed planè necessaria *Chorographiæ*, itemque *Chronographiæ* cognitio. Eas nunc definiamus.

Chorographia quid.

Chorographia (seu mavis *Geographiam* vocare) est disciplina instrumentalis inserviens *Poëticæ*, & præcipuè *Historicæ* facultati, quâ cognoscitur verus situs omnium urbium, montium, fluminum, regionum, et locorum aliorum, tam terrâ marique; tum respectu cœli, tum respectu aliorum locorum, ut quis magis ad Orientem aut Austrum situs sit; quis sub Zonâ torridâ, temperatâ, vel frigidâ.

Chronographia quid.

Chronographia est disciplina instrumentalis inserviens *Poëticæ*, et præcipuè *Historicæ* facultati, qua cognoscitur certum tempus quo res quæque gesta sit quæ in *Historia* narratur, aut à *Poëta* fieri fingitur.

Scientia principalis quid.

Hucusque de *Scientiis instrumentalibus* dictum est, in quo numero, sicut hæ omnes quas dixi, reponendæ sunt, ita ut opinor, præter has nullæ aliæ. Sequitur *Scientia Principalis*, quæ est *Scientia humana*, *quam propter seipsam expetimus non ut instrumentum ad alias Disciplinas*. Ea duplex est, *Speculativa*, et *Practica*.

Speculativa Scientia quid.

Speculativa Scientia est Scientia humana principalis, in qua ea tractantur quorum est Speculatio tantum non actio, cujusque finis est, ut res consideratas sciamus, non agamus: Sic Angelos, Cœlum, Elementa, Animal, Hominem, Magnitudinem, contemplamur et scire volumus, agere verò ista neque possumus neque volumus. Hæc triplex est, *Metaphysica*, *Physica*, *Mathematica*.

Metaphysica quid.

Metaphysica, est Scientia Speculativa, in qua traditur cognitio: *Primò* de Ente in genere: *Secundò* de Ente infinito: *Tertiò* de Ente finito in genere: *Quartò* de Accidente: *Quintò* de Substantia in genere: *Sextò* de Substantia incompleta: *Septimò* de Substantia completa in genere: *Octavò* de Spiritu: *Nonò* de Angelo: *Decimò* de Anima rationali: Hæc enim omnia, et hoc quo dixi ordine in *Metaphysica* traduntur, neque ulteriùs pro-

procedet *Metaphysicus*: de quibus omnibus infrà, in illâ nostrâ ad *Metaphysicam* Introductione, agemus.

Physica, est Scientia Speculativa, in qua traditur cognitio, *Primo* de corpore in communi: *Secundò* de Cœlo: *Tertiò* de corpore caduco: *Quartò* de Elemento: *Quintò* de Corpore misto; atque ita de omnibus Speciebus misti. Et hæc Scientia vocatur *Naturalis Philosophia*, quia de rebus naturalibus tractat. Ad hanc autem referenda est Medicina: quæ humanum corpus considerat quidem, sed non aliter quàm faber ferrum aut æs, sicut materiam in quâ operationes suæ artis perficiat. Nam reverâ Medicina Scientia non est, sed Ars; *Ars*, inquam, *efficiendi sanitatem in corpore humano*. Sed quia tota ferè ista ars à Philosophiâ naturali dependet, eandémque præsupponit, támque illustris est & digna professio, nolui eam antè, inter Artes, sed hic inter Scientias collocare: vide Zab. lib. 2. de nat. Log. cap. 4. Eámque si speculationem solam consideres, scientiam meritò nuncupes; licet, si praxim spectes, Artis vocabulo gaudeat. *Physica quid.* *Medicina quid.*

Mathematica, est Scientia Speculativa, in qua traditur cognitio de Quantitate. Ea duplex est, *Arithmetica*, & *Geometria*. *Mathematica Scientia quid.*

Arithmetica, est Scientia Mathematica, in qua traditur Scientia de numeris & ratione numerandi. Huic subalternatur *Musica*, quæ *Numerum considerat sonorum & de eo Demonstrationes facit*; atque hæc quia Demonstrativa est, verè dicitur *Scientialis Musica*, quæ inter Scientias meritò locari & honorari debet. Est verò alia *Musica quæ Scientialis non est nec Scientia*, quoniam in speculatione non consistit; sed Ars verè est, quia tota versatur in apta vocum aut sonorum efformatione, neque ullam habet causarum cognitionē. Et quidem quicunque illam priorem, (Scientialem dico) callet, verè sciens & doctus censendus est. Sed qui hanc vocalem Musicam sine altera scientiali tenent, cur hos ut doctos, & scientes, doctorum insignibus honoremus non satis video. *Arithmetica quid.*

Geometria, est Scientia Speculativa, quæ tradit scientiam de omni Quantitate continua permanente, Linea, Superficie & Corpore. Huic subalternantur *Optica*, *Astronomia*, & *Mechanica*. Nam *Geometria lineam per se* & sine sensili accidente considerat, *Optica lineam visualem*: *Astronomia longitudinem, latitudinem & crassitiem in corpore mobili nempe in cœlo* contemplatur, demonstrans Quantitatem omnium syderum, distantiâmque earundem. Dixi *Astronomiam* non *Astrologiam*, nam hæc quæ ex conversione cœlorum syderúmque, vel ex conjunctionibus aut oppositionibus eorundem eventus futuros prædicit, vanissima planè Disciplina censenda est. Nullis etenim certis & indubitatis principiis constat: ne ipsa quidem experientia, cum ab exordio mundi, nunquam eadem cœli positio bis contigerit; nam sphæra summo proxima (quæ est cœlum stelliferum, seu Firmamentum) suum proprium cursum ab occasu in ortum, (ut ex Joh. Clavio liquet, Commen. in cap. 1. Joh. de Sacrobosco, pag. 56.) non nisi 49000. annorum spatio, aut paulò minore conficiat. Ut impossibile sit ex eadem cœli positione eundem eventum prædicere, cum eadem omninò positio cœli nunquam redierit aut reditura sit. *Astronomia* verò prædictiones istas ut futiles ac superstitiosas dimittens, in magnitudine ac motu cœlorum ac syderum dimetiendo, tota versatur, & ex Principiis certissimis suas Conclusiones colligit. Denique *Geometria*, vel ea saltem pars ejus quæ *Stereometria* vocatur, *solida considerat absolutè per sese, & sine sensili Qualitate aut accidente*. *Mechanica* verò, (quæ ei subalternatur) *considerat eadem solida cum ponderositate*, docétque quomodò magna pondera de loco ad locum cum artificio moveantur aut vehantur. Quare *Mechanicam* Stereometriæ subalternam jure ponit Arist. lib. 1. Demonst. cap. 13. nu. 13. *Geometria quid.*

Quæri meritò hic potest, an cum *Arithmetica* & *Geometria* Quantitatem solùm in Specie considerent, non sit etiam communis aliqua Mathematica Scientia quæ Quantitatem in Genere tractet, & de Quantitate proprias ejus affectiones demonstret? *Dub.*

Arbitror profectò omninò concedendū esse & statuendum, communem esse aliquam Mathematicam. Nam & subjectum diversum est, tum ab *Arithmeticæ*, tum à *Geometriæ* subjecto, & affectiones quædam sunt Quantitatis qua Quantitas est, quæ de isto subjecto demonstrentur. *Sol.*

monstrentur. Nam quod Numerus sit divisibilis, & æqualis, aut inæqualis, *Arithmeticus*; quod item magnitudo, *Geometra*, non demonstrent ex se, cùm divisibilitas, æqualitas, & inæqualitas, neque sit affectio propria Numeri, neque Magnitudinis: Sed uterque cognoscit hæc, per eam Mathematicam quæ utrisque communis est: quæque illas affectiones, de Quantitate in Genere, cui primariò insunt, demonstrat. Sed quia pauca sunt quæ in istâ communi Mathematicâ tradi possunt, & quia ea ipsa ex particulari tum Numeri, tum Magnitudinis tractatione, non difficulter cognoscuntur, ideò communi illâ Scientiâ omissâ, quasi ex se satis notâ, vel non multùm necessariâ, doctores Mathematicarum Scientiarum in iis quæ magis obscura sunt operam suam omnem & laborem impendunt. Ea vero sunt quæ ad *Arithmeticam* & *Geometriam* spectant.

Dub. Quæri etiam potest, cur in Mathematicis una Scientia dicatur *subalterna* alteri, & an in ullis aliis Disciplinis *Scientiæ subalternæ* inveniantur?

Sol. Respondeo, in nullis omninò aliis: quod facilè intelligetur, si cur una Scientia alteri *subalterna* sit consideremus. *Dicitur autem Scientia una alteri subalternari, non quando subjectum subalternatæ subjicitur directè subjecto subalternantis*; ut Species Generi, quomodo Scientia de Homine, subjicitur Scientiæ de Animali, de Corpore, de Substantiâ, de Ente. Cujus ratio est, quia nulla omninò Conclusio in Scientiâ de Homine, probatur per Principia Scientiæ de animali, de Corpore aut Substantiâ; nam talis Conclusio per Principia communia probaretur: at Conclusiones omnes Scientiæ subalternæ demonstrantur per Principia Scientiæ illius cui est subalterna: ut docet Arist. lib. 1. Demonst. cap. 10. nu. 13. & doctissimè idem declarat, ac probat Zab. lib. de trib. præcog. cap. 12. & 13. Quare magnoperè errant ac turpiter, qui dicunt, (quod vulgò quidem asseritur) Scientias omnes *Metaphysicæ* subalternari. Nulla enim omninò Conclusio scientialis alterius inferioris Scientiæ, per Principia *Metaphysicæ* demonstrari potest: uti ex antè dicta ratione liquet, & copiosè declarat Zab: locis citatis. Sed Scientiæ duæ dicuntur *subalternæ* una alteri, *quando subalternans considerat subjectum aliquod absolute, & sine sensili accidente; Subalternata verò idem subjectum considerat; cum sensili aliqua qualitate*: ut *Arithmetica* Numerum absolutè, *Musica* Numerum sonorum: *Geometria* lineam absolutè, *Perspectiva* verò, lineam visualem. Omnes enim Conclusiones in *Musicâ*, per Arithmetica principia, & omnes in *Perspectiva* per Geometrica demonstrantur, neque alio modo aut sciri aut demonstrari possunt: quod ipsum tum Arist. tum ex eo Zab. solidè & eruditè ostendit locis citatis. Jam certum est, nullius Scientiæ subjectum considerari posse duplici hoc modo, *absolutè* (inquam) & *cum sensili qualitate*, præter subjecta Scientiarum Mathematicarum; Quare in illis, & in illis solis, invenitur illa *subalternatio*, ex qua Scientiæ propriè Subalternæ dicuntur.

Practica Scientia quid. Quæ & quot sint *Scientiæ Speculativæ*, nunc diximus: & has solas (ut ante monui) *Scientiæ* nomine insignit Arist. Sequitur *Scientia Practica*: *Ea est Scientia humana, principalis, quæ tradit cognitionem eorùm quæ vel agenda sunt, vel fugienda.* Hæc est triplex: *Ethica sive Moralis Philosophia, Oeconomica & Politica.*

Ethica quid. *Ethica Philosophia, est Scientia Practica, quæ docet quomodò quis* seipsum *faciat bonum, aut quomodò fiat vir bonus.*

Oeconomica quid. *Oeconomica, est Scientia Practica, quæ docet, quomodò quis faciat suam* familiam *bonâ.*

Politica quid. *Politica, est Scientia Practica, quæ docet quomodo quis faciat* civitatem *bonam, & cives bonos.* Nam moralis quidem Philosophia instruit unumquemque ex se rectè agere, etiam nullo imperante aut cogente: Quare si omnes Disciplinam Moralem rectè cognoscerent, eique auscultarent, ac juxta illius normam vitas agerent, neque *Oeconomica*, neque *Politica* necessaria fuisset. Sed quoniam non vivitur in Platonis repub. sed in fæce Romuli, ubi multi crassâ quadam & supinâ negligentiâ ignorant quid sit agendum: multi sciunt quidem recte agere, sed nolunt, ideò à Deo instituta est primò quidem *Oeconomica*, tum *Politica Disciplina*, ut per illam pater familias, per hanc Princeps (sive unus sive plures) alios omnes, prudentiâ suâ, & authoritate in officio continerent, tum instruendo quæ

facere

facere debeant, tum cogendo ut faciant, si sponte nolint. Atque, ut in morali vitâ quisq; regitur suâ propriâ prudentiâ; ita in familiâ & repub. omnes reguntur non suâ, sed patris-familias & Principis prudentiâ. Et, ut vir bonus est qui suæ prudentiæ monitis auscultat, & facit quæ ipsa præscribit; ita bonus Oeconomicus est, qui patris-familias, bonus Civis qui Principis prudentiæ, legibúsque obtemperat; vel faciendo quæcúnque præscribunt, si justa sint; vel ferendo quæcúnque infligunt, si iniqua sint.

Politicæ subservit *Juris Scientia*, quæ est interpretatio Legum, id est, illius prudentiæ quâ Princeps rempub. regit. Nam cùm initio, non aliæ Leges essent, quàm placita, & arbitra Principum; quia non poterant Civives quoties opus erat Regem adire, & consulere quid in causis faciendum esset; ut toti reipub. melius prospiceretur, scriptæ sunt leges, quæ ipsæ etiam placita Principum sunt, sed quo populus libentiùs obtemperaret, voluntati principis additus est consensus omnium Civium. Harum Legum vim ac mentem cum viri prudentes & *Juris periti* explicant, quasi illorum ore Princeps ipse, quæ sua totiúsque populi mens in eâ lege ferendâ fuerit, explicat. *Juris Scientia.*

Et hæ quidem omnes Scientiæ, quas dixi, humanæ sunt. Restat omnium præstantissima, quæ est Divina; & *Theologia* appellatur: quæ *tradit cognitionem supernaturalem de Deo, Deique operibus, tum quoàd creationem & gubernationem omnium rerum, tum quoàd salutem Angelorum & hominum.* Atque hæc *Divina* dicitur, quia ad eam ejusque scientiam nullis unquam naturæ viribus, nulla ingenii humani felicitate pervenire unquam potuissemus, nec ullo modo, nisi eandem pro infinita sua bonitate, vel voce prophetarum vel S. literis revelâsset Deus. Atque hæc est *Scientiarum Scientia*, aliarum omnium *Magistra* ac *Domina*, cui reliquæ omnes aditum solùm parant, & ut pedissequæ inserviunt atque ancillantur. *Theologia quid.*

Descripsi nunc Disciplinas omnes, non alium in finem, quàm ut novitiis in studio bonarum artium opem aliquam afferre possem: nec *numerum* tantùm, sed & *ordinem* ipsum (ut mihi videbatur) Scientiarum proposui. Earum Synopsin hic subjiciam ut eas uno intuitu perlustrare possis.

- *Scientia* est vel
  - *Humana*, quæ est vel
    - *Instrumentalis*, & est vel
      - *Grammatica.*
      - *Logica*, quæ vel
        - *Docet*, & est *Demonstrativa.*
        - *Disserit*, & est *Dialectica.*
        - *Suadet* idq; vel
          - *Omni argumentorum genere*, & est *Rhetorica.*
          - *Exemplo tàtum* eoq; vel
            - *Ficto*, & est *Poëtica.*
            - *Vero*, & est *Historica*; cui serviunt *Chorographia* & *Chronographia.*
    - *Principalis*, & est vel
      - *Speculativa*, eáque vel
        - *Metaphysica.*
        - *Physica*, ad quam refertur *Medicina*, tam *Pharmaceutrica*, quàm *Chyrurgica.*
        - *Mathematica*, quæ est vel
          - *Arithmetica*, cui subalternatur *Musica.*
          - *Geometria*, cui subalternatur
            - *Optica.*
            - *Astronomia.*
            - *Mechanica.*
      - *Practica*, estque vel
        - *Ethica.*
        - *Oeconomica.*
        - *Politica*, ad quam refertur *Juris Scientia.*
  - *Divina*, quæ est S. *Theologia.*

Siste,

Siste verò pedē hic paulisper, bone adolescens, & hinc veluti ex specula circumspice, non dico stadium aut curriculum, sed planè immensum illud pelagus Scientiarum, ac bonarum artium, quod ei percurrendum est, qui vult vir quadratus, & absolute doctus aut esse, aut haberi. Quàm vere Hippocrates, *Ars longa, vita brevis*! Quàm vere Theophrastus apud Laertium, & Themistocles apud Hieron. ad Nepot. querebantur, *Nos cum vivere & sapere incipimus, tunc morimur*! Noli verò tu queri: cui fini id, aut bono? Sed quo brevius est hoc vitæ spatium, excita te magis, invigila nocte ac die, erige mentem, intende omnes nervos corporis simul atq; animi, neq; languescas unquam aut torpescas, donec ab istis quos signavi carceribus, ad ipsum calcem perveneris.

Cùm verò ad istam metam & Encyclopædiam perveneris, ut vir doctus sis, alter labor superest, isque multò major, ut vir bonus sis. Peritum & doctum faciet te *virtus intellectualis*; Bonum facit non nisi virtus *Moralis*. Nam *artes omnes, omnem prudentiam, omnes quas commemoravi scientias, ipsam etiam Theologiam habere quis & malus esse potest; virtutem autem moralem habere, & malus esse nemo potest*. Quare cum hactenus de virtute intellectuali dictum sit, addamus pauca de *Morali*.

Virtus moralis quid. *Virtus Moralis, est virtus acquisita, quæ inclinat voluntatem ejus cui inest, scienter, libenter, constanter agere quod recta ratio seu prudentia præscribit, ideóque observare medium tum in actionibus vitæ tum in affectionibus animi, & vitare duo vitia extrema, unum in defectu, alterum in excessu.* Sunt enim in omni virtute Morali tria observanda. Primum, *objectum* circa quod versatur; quod est vel *externum*, ut bellum; vel *internum*, ut timor. Secundum, *modus* quo virtus operatur circa hæc objecta: in utrisque observat medium idque voluntariò, cum scientia simul & constantia. Ex quo jure Bonus appellatur, quia scienter, libenter & constanter agit quæ bona sunt. Tertium, *Extrema vitia* à quibus cavet, ut à Scylla atque Charybdi.

Quod ad Species *virtutis Moralis* attinet, scio multos curiose, ne dicam superstitiose, eam dividere, & subdividere. Nos, dichotomias istas non necessarias linquentes, dicimus esse *Virtutes morales undecim*, quas ordine ac breviter percurremus, easdem tum *per objecta externa* simul & *interna*, tum per *opposita vitia* describentes.

Fortitudo. 1. *Fortitudo*, quæ versatur in *tolerantia eorum quæ molesta sunt, quæque naturaliter refugimus*. Talia autem vel futura sunt, vel præsentia. Si futura sint *Fortitudo* tum moderatur *passionem timoris*, ne aut minùs quàm par est ea mala timeamus, aut nimis: & *Fortitudini* cum circa hæc futura versatur, opponitur in excessu *Audacia* seu *Temeritas*, cum quis mala impendentia non timet quantum oportet; in defectu *Timiditas*, cum quis ea timet plus quam oportet. Si mala præsentia sint, tum *Fortitudo* moderatur passionem doloris, ne plus, minúsve quam oportet doleamus; & hæc proprio nomine *patientia* aut *constantia* dici potest. Cui in excessu opponitur *Impatientia*, cum plus æquo doleamus, in defectu *Indolentia*, cum quis quantum oportet non dolet. Est ergo *Fortitudo virtus Moralis quæ inclinat voluntatem ejus cui inest, observare medium in omnibus rebus adversis ac molestis, sive futuris, sive præsentibus, ne unquam plùs minúsve quàm oportet, vel timeamus Adventantia, vel doleamus cum advenerint; quæq; facit vitare tam Audaciam & Timiditatem; quàm Impatientiam, & Indolentiam.*

Temperantia. Secunda est *Temperantia*, quæ versatur circa voluptates corporis, gustus præsertim, & tactus; inclinans voluntatem ejus cui inest, observare medium in iis, & moderans appetitum, ne illas unquam aliter quàm oportet appetamus, & ut duo extrema vitia vitemus; nempe *Intemperantiam* in excessu, & in defectu *Stuporem*. Est autem *Temperantiæ* hæc virtus triplex; Prima versatur circa res venereas, & earum inordinatum usum atque appetitum frænat; cui in excessu opponitur *Libido, Luxuria, Lascivia*: in defectu, *Stupor*, in illis voluptatibus. Secunda versatur circa res esculentas, earum tam usum quam appetitum inordinatum prohibens: cui in excessu opponitur *Gula* sive *Edacitas*, in defectu *Stupor* in usu Ciborum. Tertia versatur circa res poculentas, frænans appetitum ne quis plus minúsve quàm par est appetat, cui in excessu opponitur *Ebrietas*, in defectu *Stupor* in usu Potus.

Tertia

Liberalitas.

Tertia est *Liberalitas*, quæ versatur *circa pecunias ac sumptus minores*, inclinans eum cui inest, observare medium in dando & accipiendo, & moderans appetitum ne quis pecunias aut divitias plùs minúsve quàm oportet appetet, vitétque duo extrema vitia; in excessu *Prodigalitatem*, in defectu *Parsimoniam* aut *Avaritiam*.

Magnificentia.

Quarta est *Magnificentia*, quæ versatur *circa pecunias ac sumptus magnos*, quâ quis observat medium in eis sumptis faciendis, ut nec plus minúsve quàm oportet impendat; vitétq; duo vitia extrema; è quibus id quod in defectu ponitur *sordidum*, id quod in excessu *ineptè profusum* denominatur.

Modestia.

Quinta est *Modestia*, quæ versatur circa *honores parvos*, frænans appetitum ejus cui inest, ne illos plus minúsve quàm oportet desideret, sed medium in eis observet, vitans duo extrema; in excessu *Ambitionem* aut *Superbiam*, in defectu *Abjectionem animi*, cum quis nimis vili se pendat, nec appetat aut accipiat honores quibus dignus est.

Magnanimitas.

Sexta est *Magnanimitas*, quæ ita se habet ad modestiam, ut Magnificentia ad Liberalitatem: versatur verò in *honoribus* magnis, facítque eum cui inest observare medium in eorum appetitu, & vitare duo extrema vitia; in excessu *Inflationem* & *Fastum*, in defectu *Pusillanimitatem*.

Mansuetudo.

Septima est *Mansuetudo*, quæ versatur circa *injurias, & ea quæ iram commovent*, frænans passionem *Iræ*, ne quis plùs minúsve quàm oportet irascatur, sed vitet duo extrema vitia; in excessu, *Iracundiã* & *Furorem*, in defectu *Lentitudinem* aut *Teporem* in bona causa quando irasci oportet.

Affabilitas.

Octava est *Veritas*, quæ versatur in *manifestatione nostræ mentis aliis, vel verbo, vel scriptis*. Hæc ita moderatur appetitum ejus cui inest, ut falsum nunquam, verum semper quando oportet enunciet, & vitet duo vitia extrema: in excessu *Mendacitatem*, cum quis enunciat id quod est falsum, aut plus dicit quàm est verum: in defectu *Dissimulationem*, cum quis verum, quod manifestare eum oportet, celat & æquivocatione aliquâ, aut mentali reservatione tegit.

Veritas.

Nona est *Affabilitas*, quæ versatur in *congressu & sermocinatione cum aliis de rebus seriis*, in quibus ita frænat ac moderatur appetitum, ut cum ea quâ oportet humanitate singulos alloquamur, & vitemus duo vitia extrema, in excessu *Assentationem*, nè cum Gnathone dicamus, *Ait, aio: Negat, nego:* in defectu *Morositatem*, quando quis cum Timone μισανθρώπῳ, congressu & colloquia hominum spernat aut repudiat.

Urbanitas.

Decima est *Urbanitas*, quæ versatur in *sermocinatione jocosâ*, in quâ sic appetitum irascibilem refrænat ac moderatur, ut is cui inest, quando, & inter quos oportet, jocos liberales & facetias tum dare, tum ferre velit, vitétque duo vitia extrema: in excessu *Scurrilitatem*, cum quis totus ex jocis compositis est, in defectu *Rusticitatem*, quando quis odit facetias, quas non solum placidè ferre, sed amare debuisset.

Justitia.

Undecima est *Justitia* quæ versatur *in omnibus* (ut vocantur) *fortunæ bonis, prout nostra sunt, aut aliena*: in quibus sic appetitum moderatur, ut neque plus sibi quàm quod suum est accipere, neq; minus aliis quam quod ipsorum est dare desideret; sed medium observans, suũ cuique tribuit, vitátque duo extrema, quæ utraq; *Injustitiæ* nomine notantur: illa quæ in excessu, *Injustitia ut plus*, cum plùs nobis, aliis minùs quam æquum est; illa quæ in defectu *Injustitia ut minùs*, cum (quod rarò fit) minùs nobis, aliis plus quam oportet tribuitur. *Justitia* duplex est, *Commutativa*, & *Distributiva*.

Justitia commutativa.

Justitia commutativa, versatur in *commutatione rerum, in qua aliquid fit ex meo tuũ, aut contra*: tales sunt contractus omnes vendendi & emendi: In his omnibus *Justitia* hæc ita appetitum moderatur, ut neque nobis ipsis turpe aliquod lucrum, neque aliis damnũ ullũ afferre velimus, sed medium (non rationis solùm quod *Geometricũ*, sed etiam rei quod *Arithmeticum*

ticum vocatur) ita strictè observare, ut neque à nobis quidquam plus accipi, neque aliis minus dari quàm justitia & æquitas postulat, desideremus: atque huic *Justitiæ*, opponitur in excessu *Injustitia ut plus in rebus commutandis*, cum res ullas aut sine ullo, aut sine justo pretio nobis appetimus; ad quam *furta omnia, rapinæ, Sacrilegia, fraudes in emēdo* spectant: in defectu *Injustitia ut minùs*, quando (quod rarò fit) minus nobis, alteri plus quàm oportet in commutando dari volumus.

Justitia distributiva. *Justitia distributiva*, versatur in *distributione eorum præmiorum aut pœnarum, quæ cuique debeatur*: in quibus justitia hæc ita appetitum moderatur, ut cum in quo inest, neque amore, neque odio, neque timore, neque cupiditate abripi sinat ab eo quod justum est, sed medium observans, pro cujusque meritis, quod cuique debetur tribuit. Hujus *Justitiæ distributivæ* duæ sunt partes, aut si mavis dicere, munera. *Prius* est in *honoribus & præmiis quæ aliis debentur tribuendis*: atque hæc Justitiæ pars latissimè patet per omnem vitam, sicut multa sunt & diversa genera præmiorum quæ diversis debentur: ut Principi debetur fidelitas, obedientia, protectio; Injustitia verò quæ his opponitur est Rebellio, inobedientia, omnes injuriæ Principi factæ: sic Parentibus debetur cultus & observantia, quæ pietas erga parentes vocatur; cui opponitur contemptus omnis parentum, quo inofficiosus in illos quis dicitur. Dominis debetur servitus & servilis obedientia; cui opponitur servilis inobedientia. Benefactoribus, à quibus beneficia recepimus, debetur honor ille, qui pro proportione beneficiorum justè tribuendus est, qui dicitur gratitudo: cui opponitur vitium ingrati animi, quo quis ingratus est in eos à quibus beneficia perceperit; vitium tam fœdum, ut Ethnicus jure dixerit, *Ingratum qui dicit, omnia dixisse videtur.* Denique quibuscúnque aut cuicúnque hominum generi honor ullus, aut præmium debetur, id tribuere libenter & constanter quibus debetur, docet & inclinat *Justitia* hæc *distributiva*, sicut à contrariò *Injustitia distributiva* facit ut eosdem honores ac præmia rectè factorum cui debeantur non tribuamus. *Altera* pars *Justitiæ distributivæ* versatur in *erogandis pœnis*, per quam pro ratione delicti, & delinquentis justa pœna infligitur, nec major nec minor quam recta ratio & justitia postulat: neque ut eam infligamus vel ira vel odium, aut invidia, vel cupiditas impellit: neque ut non infligamus, vel misericordia, vel timor, vel amor detinet. Huic in excessu, opponitur *Crudelitas* aut *Sævitia*: in defectu, *Mollities animi* aut *stulta Indulgentia*.

Dub. Dubitari hic potest de *Continentia*, annon illa sit inter virtutes morales, & de *Incontinentia*, an non ea inter vitia moralia reponi ac censeri debeat.

Sol. Respondeo, *Continentiam* non esse *virtutem*, sed *dispositionem ad virtutem*; & *Incontinentiam non esse vitium, sed dispositionem ad vitium morale.* Quod manifestius erit, si discrimen inter *Continentiam* ac *virtutem moralem* rectè intelligamus.

Continentia & virtus quomodo differant. *Continentia* dicitur, cùm quis refrænat ac continet se ab actionibus illicitis, sed cum lucta quadam inter rationem & appetitum, in qua tamen pugnâ, victoriam tandem reportat recta ratio. *Virtus* autem est habitus, secundùm quem qui agit, illius voluntas ac appetitus ita libenter obtemperat rectæ rationi, ut sine ulla lucta faciat quod recta ratio præscribit. In *Continente*, ratio & appetitus seu passiones animi adhuc in acie sunt & dimicant inter se, dubiisque volat victoria pennis: in eo qui *virtute* præditus est, pugna exitum habet, & appetitus passionibus animi quas secum adduxerat, victus, & sub jugum missus est, ut jam reluctari non audeant. Idē de *Incontinente* dicendū & *vitioso*. Uterque agit quod malum est, sed in *Incontinente* ratio diu obluctatur, & cohibet appetitum, licèt tandem victa cedat: in *vitioso* ratio jam ante cessit & subjugata est, neque tunc reluctatur, sed appetitus regnat & triumphum agit sine ulla luctâ aut resistentia rationis. In *Incontinente* ratio etsi debilior sit appetitu, cæca tamen non est, sed videt quid faciendum sit: in *Vitioso* non voluntas solùm sed ipsa ratio illius ita occæcata est, & depravata passionum caligine, ut non videat quid sit rectum, sed judicet malum ipsum bonum esse, appetendum, & faciendum. Ex quo liquet paucos admodum esse qui vere Studiosi, aut vitiosi, id est, qui habitu vel Virtutis vel Vitii imbuti sunt. Nam in plurimis adhuc est

lucta

lucta et bellum inter appetitum et rationem, quod quamdiu durat in aliquo, Continens solùm is est, aut Incontinens; nondum habitum Virtutis aut Vitii assequutus est. Hæc in Med. â intueri licet.

———Video meliora probóque,
Deteriora sequor.————

Ecce in Medeâ ratio adhuc certabat cum appetitu, & ratio meliora suasit, atque ea verè meliora esse videt & agnovit Medea aliquamdiu: Sed tandè victa est ratio,& attendit solùm iis hortamentis quæ appetitus & passiones suggerebant, quæ etsi deteriora reverà erant, tamen tum cum ratio victa erat, ipsa ratio judicabat ea esse meliora, ideóque illa sequebátur Medea. Certissimum enim Axioma est, *voluntatem semper sequi ultimum judicium rationis, neque posse quenquam aliquid velle facere, priusquam ratio concluserit & judicaverit illud esse faciendum.* Etsi ergo pugnâ durante, ratio judicabat ea quæ non fecit Medea, esse facienda; quia tamen illud non erat ultimum rationis judicium, ideò illud non secuta est Medea: Quia verò pugna finita, ratio se ad nutum appetitus accommodavit, & tum judicabat illa quæ passiones suggerebant esse facienda, et esse (omnibus consideratis) meliora,ideò judicium hoc(quod erat ultimum rationis judicium) sequitur Medea,et ait *Deteriora sequor*,deteriora nempe,*judicio rationis nondũ victæ*; nam ea quæ tum judicabat deteriora,jam victa ratio,et auscultans solùm appetitui, judicat ultimo suo judicio *esse meliora & esse facienda*, ideóque facit. Maxima autem pars hominum in hoc, Medeæ similes sunt; et quod ipsi in uno, idem in omni virtutum et vitiorum genere, usu venit, ut in actionibus Fortitudinis, Temperantiæ, Justitiæ, et similibus, ex *Continentia* aut *Incontinentia* agant homines, non ex *habitu ipso virtutis*, vel *vitii*. Pauci enim ad eam perfectionem perveniunt, ut sine omni lucta appetitus rectè agant: pauci tam projecti sunt ad improbitatem, ut malum eligant faciántque sine ulla resistentia,aut increpatione rationis. Quare in omni virtutis specie *Continentia* dispositio solùm est ad virtutem, non ipse habitus virtutis. Quod idem de *Incontinentia* et vitio dicendum.

Dubitari ulterius potest,an non *Heroica virtus* sit distincta virtus moralis; aut si sit, cur eam inter reliquas non recensuit *Arist.* Eth. lib. 2. cap. 7. sed separatim de ea agat, lib. 7. Eth. ca. 1. *Dub.*

Respondeo,eam ab Aquinate 1. 2. q. 68. art. 1. ut distinctam virtutem à reliquis censeri, sed illud mihi non videtur verum. Nam nullam *affectionem* animi moderatur hæc *Heroica virtus*, distinctam ab illis circa quas aliæ virtutes versantur, neque ullum *objectum externum* distinctum ab illis habet. Sed hoc manifestius fiet, si quid sit intelligamus. Est autem *Heroica virtus*, ut *Arist.* loco citato docet, *Excellentia quædam, aut eminentia virtutis quâ quis, quasi supra hominum conditionem, in Deorum* (ut Ethnici loquebantur) *consortium elevatur.* Jam *Eminentia* illa in tribus posita est. Primò, cum quis non vulgari aliqua, sed *præclarissimâ virtute* morali præditus sit, tali nimirum qua maxima atque præstantissima beneficia in Genus humanum conferuntur, quales sunt Magnificentia, Magnanimitas, et si quæ similes. Quia enim hæ virtutes eminent supra reliquas et micant *Sol.* *Heroica virtus an sit distincta ab aliis* 1.

———Velut inter ignes
Luna Minores;

P ideò

ideò tales virtutes *Heroicas*, & eos qui illis præstabant, *Heroas* dixerunt. Secundò, Eminentia ista in *cumulo virtutum moralium* posita est; unus Temperantiâ, alter Liberalitate, alius Justitia præditus est: sed cum quis plurimis virtutibus splendesceret, cum supra vulgarem hominum sortem velut in Deorum consortio locabant, & *Heroa* dixere ab ἔρως, ut Plato ait, quod amorem significat; vel quia putabant tales plus cæteris à Diis amari, vel quia tantus virtutum splendor amorem omnium ad se raperet & alliceret. Nam quod *virtutes omnes ita connexas & concatenatas dicunt, ut qui unam habet, omnes illum habere necesse sit*, verum certè non est, nisi ita intelligatur, ut habeat omnes *quoad potentiam propinquiorem*, & *quoad radicem*, quia habet Prudentiam quæ est omnium directrix: quo sensu illud dixisse videtur Arist. lib. 6. Eth. cap. 13. Sed quod *actu* semper connectantur, aut quod is qui unam habet, omnes alias *actu* habeat, non est veritati aut rationi consentaneum.

3. Tertiò, eminentia illa, *ex personarum* qui virtute præditi erant *dignitate* oriebatur. Nam etsi virtus, in quocunque sit, eum illustrem faciat, tum tamen splendor ejus illustrior est, quando generis nobilitati conjuncta est. Atque hinc est ut vix ulli *Heroes* ab antiquis dicantur, qui non illustri stemmate & genere nobiles essent; quos idcirco fabulabantur à Jove natos, et sanguine Deorum cretos. Quando igitur hæc multiplex eminentia virtutis in aliquo elucebat, ut & *Generis splendore*, & *virtutum cumulo*, & *aliquâ ex præstantissimis virtutibus* ornaretur, ad significandum summam talis viri dignitatem, eum *Heroem*, & ejus virtutem *Heroicam virtutem* appellabant; etsi ejusdem omnino Speciei esset cum aliis virtutibus moralibus, neque naturâ ac essentia ab illis differret. Sicut etiam è contrario viros despicatissimos, qui omni vitiorum & flagitiorum genere insignes erant, *Bestias*, & ipsorum nequitiam *Bestialitatem*, & *feritatem* vocabant, quasi tales, exutâ humana omni naturâ, in feras & bestias degenerâssent, cum tamen eorum vitia ejusdem planè speciei essent cum aliis vitiis moralibus.

Quomodo ex virtute morali quis dicitur bonus.

Atque hæc satis multa de virtute morali, quæ, ut dixi, facit virum bonum: sed bonum *tantum moraliter*, sic ut agat quod est bonum *quoad substantiam operis, & illas solum circumstantias quæ ordinant hominem ad assequendam fœlicitatem eam quam naturaliter vel scire, vel appetere potest*. Et tales quidem erant virtutes omnes Ethnicorum, Temperantia Socratis, Justitia Aristidis, Fortitudo Scipionis, hæ atque similes virtutes Ethnicos faciebant *bonos moraliter*; quam solam bonitatem Philosophi intelligebant. Etsi vero quis omni *virtute morali* præditus esset, nisi idem *virtutibus Theologicis* imbutus sit, *bonus Christianus* esse nunquam poterit; id est, non *bonus Theologicè*, non eâ *bonitate*, *quæ Deo gratum facit & acceptum, quæque ordinat hominem ejusque actiones ad bonum & fœlicitatem supernaturalem*. Hinc est, quod ipsæ virtutes morales prout in Ethnicis erant, & quando separantur à virtutibus Theologicis, sint nihil aliud, quam umbræ virtutum, non veræ virtutes; nec faciant habentem simpliciter & *vere bonum*, sed solum *bonum moraliter*, & apud Philosophos; non *Theologice*, nec apud Deum. Vere Aug. lib. 14. de Trinit. cap. 1. *Virtutes ipsæ quibus in hac vita prudenter, fortiter, temperanter, & juste vivitur, nisi ad fidem referantur, veræ virtutes non sunt.* Præclarè Prosp. lib. 1. de vocat. Gent. cap. 7. *Sine cultu Dei, quod virtus esse videtur, peccatum est; nec placere ullus Deo, sine Deo potest; qui verò Deo non placet, cui nisi sibi, & Diabolo placet?* Fusè & eleganter docet hoc Lact. lib. 5. Instit. c. 15, 16. & seq. Et, lib. 6. c. 9. de Ethnicis agens, ait, *Omnis doctrina & virtus eorum sine Capite est, quia Deum nesciunt, qui est virtutis ac doctrinæ caput: Quare non est dubium quin omnes eorum virtutes, quas habere aut tenere se putant, in illa mortifera via reperiuntur, quæ est tota tenebrarum.* Sed reprimo me; satis sit monuisse, quid sibi id velit, quod dixi, & sæpe in Ethicis dicendum est, *Ex virtute morali bonos fieri.* Si autem *vere bonus* quis esse velit, id non virtute ullâ acquisita, (de quâ hucusque dictum est) neque intellectuali neque morali, sed *solum ex virtute infusâ* habendum est.

Virtus

Virtus infusa est virtus quæ nullo studio, labore, aut industriâ humanâ acquiri potest, sed immediatè à Deo, quibus & quando vult, infunditur, quæque ordinat hominem ejusque actiones omnes, ad finem supernaturalem, & ad illud bonum obtinendum quod naturaliter neque scire neque appetere poterat. Hæc est, quam Aqu. 2. Secundæ q. 1. & seq. & alii, *virtutem Theologicam* nominant, quia de hac virtute nihil omninò in Philosophiâ, & scriptis Ethnicorum Philosophorum, sed solùm in SS. Theologiâ agitur. Hæc triplex est: *Fides, Spes, Charitas.* *Virtus infusa quid.*

Fides est virtus infusa, quâ Deo ejusque verbo quomodocúnque revelato, sive publicè in S. literis, sive privatim in cordibus credentium, sine ullâ hæsitatione fidem habemus, quâque certi sumus id falsum esse non posse. Nam impossibile est ut quæ Deus revelat falsa sint, is enim nec fallere potest nec falli. Huic opponitur tam *Infidelitas*, quâ quis verbum Dei totaliter negat, nec unquam ei fidem habet: tum *Hæresis*, quâ quis partem aliquam divini verbi, vel *explicitè* vel *implicitè pertinaciter* negat: tum *Apostasia*, qua quis ab agnita semel veritate totaliter recedit, ut Apostata Julianus. *Fides quid.*

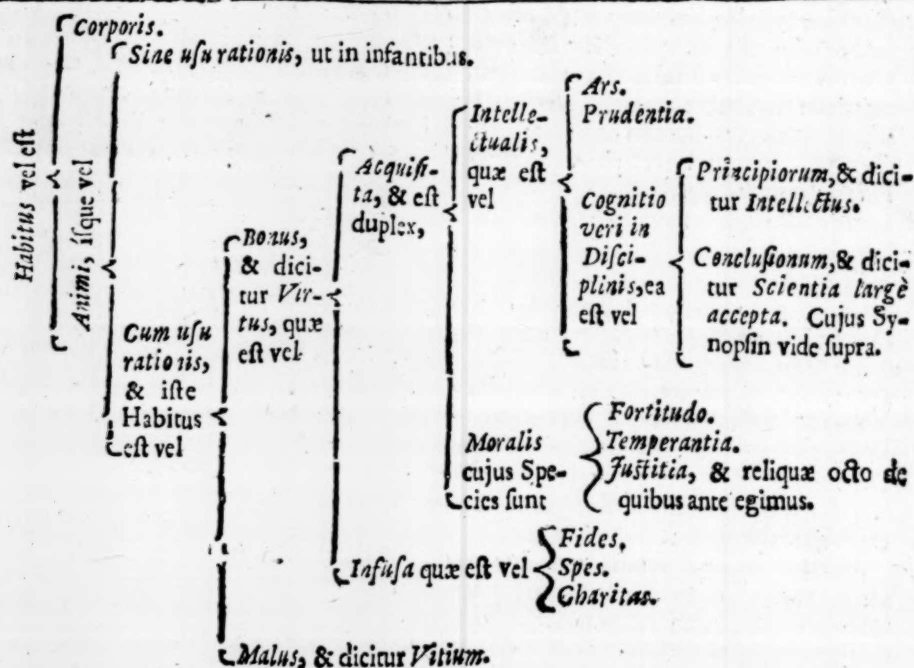
Spes est virtus infusa, quâ propter verbum Dei & illius promissa revelata, & cordibus obsignata, quibus indubitatam fidem adhibemus, certò confidimus nos Deo ut summo bono æternum fruituros, & ut promissa illius præstet cum patientiâ expectamus. Huic opponitur tum *Præsumptio*, cum quis sine justa causa sperat: tum *Desperatio*, cum justa causa subest cur sperare non debeat. *Spes quid.*

Charitas est virtus infusa, quâ alios omnes qui diligendi sunt, propter Deum, Deum autem propter seipsum diligimus, inque signum dilectionis, & mandatis illius libenter obtemperamus, & ei conjungi ardenter desideramus. Nam *Charitas* Dei, id est, Deus in quantum diligitur, est fons seu *causa efficiens* quæ movet nos ad bene operandum, & finis seu *causa finalis* propter quem bene operamur. Huic opponuntur *Odium Dei* aut *Proximi*, *Contentio, Schisma.* *Charitas quid.*

Hæ sunt *virtutes infusæ*, de quibus qui plura scire desiderat, consulat Theologos. Unum est quod hic paucis observandum videtur. *Virtutes hæ infusæ*, ut dixi, *ordinant actiones ejus cui insunt, tam quoad initium & finem, quam quoad modum operandi.* Quandocunque igitur virtutes morales (de quibus antè egimus) his infusis conjunguntur, tunc ex *umbris virtutum*, fiunt *veræ virtutes*; *ex mortiferis*, *salutiferæ*; et *Philosophicis* aut *Ethnicis*, *Theologicæ* & *Christianæ.* Tunc enim incipit vir fortis, temperans et justus agere non solùm bonum, sed *benè*; id est, facere non solùm quoad substantiam operis, & morales circumstantias id quod est faciendum, sed facere *ex eo fonte*, *in eum finem*, *eoque modo* quo faciendum est, nempe ex *dilectione Dei*, in *gloriam & honorem Dei*, ut tandem *Deo*, *ut summo bono in æternum* perfruatur. *Quomodo virtus moralis fiat Theologica.*

Atque hæc de omnibus Speciebus Habitus, prolixiùs multò quàm Seriei hujus necessitas exigebat. Sed ideo tam multus fui, ut obscuris aliquot quæstionibus, quarum intelligentia summè necessaria est, quæque à paucis, & obscuriùs tractantur, lucem aliquam, si possem, in hoc transcursu Prædicamentorum, afferrem. Nunc integram Synopsin Habituum adjiciam.

Synopsis Habituum.



Secunda Qualitatis Species est *Naturalis Potentia, & Impotentia*, de quâ duo videnda sunt, Primo *quid sit Naturalis Potentia, & Impotentia*, & quomodo ab aliis omnibus Qualitatibus differat. Secundo *quæ Series ejus sit.*

Naturalis potentia quid. *Naturalis potentia, est Qualitas insensibilis, & innata, fluens ab essentiâ subjecti cui inest, vel immediatè, vel mediate, per quam fit potens ad aliquid vel faciendum vel patiendum*: Sic Risibilitas est Potentia fluens ab animâ rationali, qua homo est aptus ad ridendum. Sic Sensus in animali, potentia vegetandi, & nutriendi, in vivente.

Omnis Naturalis potentia est proprium quarto modo. Hinc tria consequuntur. Primò, *Omnem Naturalem potentiam esse proprium quarto modo, seu propriam affectionem ejus cui primariò & immediatè inest.* Nam quia fluit ab essentiâ, neque accidens commune esse potest subjecti illius, neque ipsa essentia. Quid igitur aliud esse potest quam proprium ?

Omnis Substantia completa habet aliquam Potentiam naturalem. Secundo, *Omnis Substantia quæ directè in Prædicamento ponitur, habet unum pluresve Potentias naturales.* Cum enim unaquæque talis Substantia essentiam habeat, vel *simplicem*, ut summum Genus; vel *compositam*, ut omnes illius Species, certe illa essentia facit subjectum aptum ac potens, vel ad agendum, vel ad patiendum. Talis autem omnis potentia cum à natura fluat, naturalis est. Fortasse etiam aliqua accidentia tales potentias habent, ut Quantitas potentiam habet ut dividi possit, imò in infinitum dividi; Linea ut dividi possit secundum longitudinem. Certum est autem omnem speciem non habere tale proprium quod sit potentia Naturalis: nam tum ipsarum potentiarum Naturalium aliæ essent potentiæ, & illarum item aliæ, et sic in infinitum, quod fieri nullo modo potest.

Potentiæ naturales plures ejusdem subjecti. Tertio, *Unius subjecti aut speciei possunt esse & verè sunt multæ potentiæ Naturales*: ut in homine potentia ridendi, flendi, intelligendi per recepta phantasmata, Scientias & Artes discendi, virtutes assequendi, et fælicitatem.

Differentia inter Potentiam & alias Qualitates. Quid sit *Naturalis potentia* videmus. Differt autem ab omni Qualitate tertiæ et quartæ Speciei, quia illæ sunt sensibiles, hæc insensibilis: ab Habitu vero, quia hæc innata est, sic ut naturam ipsam et essentiam subjecti necessariò insequatur, Habitus vero advenit aliunde, subjecto jam in essentia constituto, et vel labore acquiritur, vel divinitus infunditur. *Potentia*

tentia verò naturalis ab *Impotentia* differt, sicut Habitus, à Dispositione; non *naturâ* ac essentiâ, (nam tum facerent duas Qualitatis Species distinctas,) sed accidentaliter solùm; nam quando potentia hæc quæ fluit à naturâ subjecti, conjungitur cum facilitate operandi, & actus illius potentiæ producendi, tum dicitur *Potentia*: quando conjungitur cum difficultate aut debilitate operandi, tum dicitur *Impotentia*. Etenim *Impotentiæ* nomen non hic sumitur negativè, pro omnimoda negatione aut privatione potentiæ, quomodo lapis dici potest impotens videre, quia repugnat naturæ lapidis ut possit videre; sed positivè pro potentiâ debili ac infirmâ ad operandum, quo sensu illi quos Græci μύωπας vocant, Latini, teste Gellio, Lusciosos, dicuntur impotentes ad videndum, quia videre quidem possunt, sed non è longinquo, non nisi debiliter.

Sed dubitari & meritò potest, an possit esse ulla *Impotentia naturalis*, nam cum omnis *Potentia naturalis* sit proprium quarto modo, & ab essentiâ speciei fluat, propria autem omnia æqualiter subjectis suis conveniant, sequitur non posse esse potentiam majorem in hoc quàm in alio, sed omnes æqualiter potentiam illam habere: & ratio evidens est, quia ubi causa æqualis est, ibidem etiam effectus erit æqualis. Essentia autem speciei omnibus individuis æqualiter inest, quare etiam potentia fluens ab illâ essentiâ inerit omibus æqualiter. Præterea de Visu, Auditu, & Olfactu, nulli dubium est, quin sint *Potentiæ naturales*: at ista non fluunt ab essentiâ specierum; quia tum impossibile esset hos sensus separari à subjectis: at separantur in cæcis, in surdis, in iis qui Olfactu privati sunt. Quare videtur illud non esse verum, quòd omnes Naturales Potentiæ consequantur essentiam subjecti aut ab illâ fluant. *Dub.*

Respondent nonnulli, duplicem esse Potentiam naturalem, unam *remotam*, quæ sequitur naturam speciei, & hæc omnibus æqualiter atque inseparabiliter inest; alteram *propinquam*, quæ sequitur constitutionem & aptam dispositionem individui, & hæc inequaliter & separabiliter inest; & de hâc potentiâ intelligenda esse exempla in argumento allato. Cæterùm non videtur mihi hæc propinqua Potentia naturalis esse; nam si sit, cur à subjecti naturâ separatur? Quare ego dicerem potiùs, esse unicam tantum, non duas Potentias naturales respectu unius objecti. Ista autem una potentia dupliciter consideratur. Primò, *In se*, *& ut insequitur naturam subjecti*; atque hoc modo inest omnibus, & eis æqualiter ac inseparabiliter inest, sicut essentia ipsa à qua fluat, omnibus æqualiter ac inseparabiliter convenit. Secundò consideratur *prout recipitur in individuum aptum aut ineptum, bene aut malè dispositum ad operandum & exercendum actus illius potentiæ*; & ex diversa dispositione individui oritur facilitas, vel difficultas operandi per illam potentiam. Nam cum potentia videndi (capiatur hoc ut exemplum, cæterorum enim par est ratio) quæ fluit ab Anima sensitiva, & est in omni animali, conjungitur organis bene dispositis, aut oculis lyncei, oritur tum facilitas videndi, quæ simplici nomine *Potentia* dicitur, sed significantiùs, *valida ac robusta potentia* dici posset. Cùm verò eadem illa potentia videndi, conjungitur subjecto quod vel oculos non habet, vel habet quidem sed malè dispositos, vel propter humorum abundantiam, & intemperiem, vel propter tunicarum crassitiem, ut in Lusciosis; tunc oritur difficultas videndi, quæ impotentia dicitur, sed rectiùs potentia debilis ac infirma dici potest. Licèt ergò potentia omnis naturalis prout fluit à naturâ subjecti æqualiter omnibus insit, & inseparabiliter; tamen prout recipitur in subjecto diverso modo & inæqualiter disposito, nec æqualiter inest, nec inseparabiliter. Quia licet potentia ipsa in se separari non potest, tamen *potentia cum facilitate operandi*, itemque *potentia cum difficultate operandi* separari potest. Si verò fieri posset ut individuorum omnium æqualis esset dispositio, sine dubio æqualiter omnibus omni modo inesset potentia naturalis. Nam si anima sensitiva & potentia videndi quæ est in talpa conjungeretur oculis Lyncei, certè tam acutè cerneret talpa, quàm Lynceus; & hoc indicat *Arist.* lib. 1. de Anim. cap. 4. Si senex acciperet oculum juvenis, videret ut juvenis; & si anima sensitiva ac potentia videndi quæ est in Lynceo, non haberet meliora organa videndi quam talpa, tam cæcus esset Lynceus quam est nunc talpa. Summa est: Potentia naturalis ut *in se considera-*

Sol.

ſideratur, & fluit à naturâ ſubjecti, eſt ſecunda Species Qualitatis, & *commune nomen* tam potentiæ validæ quam debili: ut conjungitur aptis organis ad operandum, ſic eſt *Potentia valida*, quæ impotentiæ opponitur; ut conjungitur organis malè diſpoſitis, ſic eſt *Potentia debilis* quæ Impotentia vocatur: Duo autem hæc, Potentia valida, & debilis, ſic accepta, nec fluunt ab eſſentiâ ſubjecti, nec faciunt ſecundam Qualitatis Speciem, ſed ambo ſunt accidentia communia, inſequentia diſpoſitionem organorum, & differunt non aliter quàm accidentaliter, nempe facilitate ac difficultate, validitate ac debilitate operandi.

Sequitur nunc *Series* potentiæ naturalis: quæ nullo pacto commodiùs explicari poteſt quam incipiendo à Subſtantia quæ eſt ſummum Genus, pérque omnia intermedia Genera ad imas omnes Species deſcendendo, quæ ac quot ſint cujuſque earum, potentiæ naturales ab ipſorum eſſentiâ fluentes, ordine recenſere: opus ſpiſſum, & immenſi laboris. Summam enim ferè complectitur Metaphyſicæ, & totius Naturalis Philoſophiæ, ut nihil de aliis Scientiis dicam. Et nos quidem magnâ ex parte hoc ipſum, (quomodocúnque) præſtitimus in illa cujus antè memini Introductione ad Phyſicam. Hic ſatis erit, ſi unam aut alteram potentiam, iſtorum non quidem omnium, ſed multorum tamen indicem, non tam ut *Seriem* ipſam deſcribam, quam ut exemplar quo pacto accuratè deſcribi debeat (quod à nullis, quantum ſcio, obſervatum eſt) proponam.

Potentiæ naturales iſtæ ſunt.

Series Potentiæ Naturalis.

Subſtantiæ, poſſe ſubſtare Accidentibus, poſſe loco contineri, poſſe moveri & quieſcere.

Spiritus, poſſe intelligere ſine phantaſmate recepto à ſenſu.

Angeli, poſſe angelicè ſubſiſtere, ita ut corpus informare non poſſit.

Animæ rationalis, poſſe uniri corpori ut illius forma informans.

Corporis, poſſe locum implere, poſſe loco circumſcribi.

Cœli, poſſe Qualitati omni corrumpenti reſiſtere, ut nihil inde patiatur.

Elementi, poſſe uno tantum ſimplici ac recto motu ex ſe moveri.

Ignis, poſſe ex ſeſe calefacere ſimul & ſiccare.

Aëris, poſſe ex ſeſe calefacere ſimul & humectare.

Aquæ, poſſe ex ſeſe frigefacere ſimul & humectare.

Terræ, poſse ex ſeſe frigefacere ſimul & ſiccare.

Miſti, poſſe moveri ad motum elementi prædominantis.

Imperfectè miſti, poſſe citò evaneſcere propter imperfectam miſtionem.

Perfectè miſti, poſſe putrefieri.

Metallorum vires, ut Auri, Æris, &c. à Philoſophis petendæ ſunt.

Lapidum, poſſe vires ſuas (à Philoſophis ac Medicis deſcriptas) exerere; ut in Adamante non poſſe limâ vel malleo frangi, non igne incaleſcere: In Magnete quod ferrum ad ſe trahat, in Asbeſto quod ſemel accenſus non extinguatur, & infinita ſimilia.

Animati corporis, poſſe nutriri, augeri, diminui, juveneſcere, ſeneſcere, mori.

Plantæ, poſse vegetari et nutriri ſine ſenſu.

Arborum vires, tam apertæ, quam occultæ, à Philoſophis traditæ; ut vitis quod Braſſicam odit, fugiatque: Palmæ quòd ponderibus reſiſtat, et contra nitatur: Cedri quòd nec tineam nec cariem ſentiat, et infinita hujus generis.

Herbarum vires: illæ à Philoſophis ac Medicis declaratæ, ut quòd Tuſſilago fumo ſuo pulmonibus medeatur: quod Panacéa morbis omnibus medeatur: quod Abſynthium bilem detrahat, et infinita illis ſimilia.

Animalis, poſse ſentire, poſse imaginari, poſse memoriâ res tenere, poſse vigilare, poſse dormire, poſse per ſpecies à ſenſu receptas appetere, fugere, amare, odiſse, et ſimilia; Huc ſpectant ſenſus omnes tam *externi*, ut Viſus, Auditus, Olfactus, Guſtus et Tactus; quam *interni* ut Senſus communis, Phantaſia, Memoria.

Bruti,

Bruti, posse sensu tantum, non ratione res cognoscere, & huc spectant Proprietates omnium Piscium, omnium Avium, omnium Quadrupedum, omnium Reptilium, de quibus Philosophorum libri consulendi.

Hominis, posse ratiocinari, per phantasmata recepta posse discere Scientias omnes & artes, posse easdem docere, posse voluptatem mentis capere, posse ridere, posse dolorem mentis capere, posse flere, & similia.

Atque hæc de secunda Specie Qualitatis.

Sequitur tertia, quæ est *Qualitas patibilis & passio*, de qua videndum primo quid sit, secundo quæ ejus Series.

Patibilis Qualitas est Qualitas sensibilis, vel ut proprium objectum alicujus sensus externi, vel ut imago ac species ejus. In eo quod Sensibilis dicitur, distinguitur à prima & secunda Specie, nam illæ sunt Qualitates Insensibiles: in eo quod dicitur Sensibilis ut objectum proprium, distinguitur à Forma & Figura, nam & illæ Qualitates sensibiles sunt, sed ut communia objecta sensuum diversorum; nam figuram rei & Visu, & Tactu cognoscimus; at illæ solum qualitates in hac tertia specie ponuntur, quæ sunt objecta propria sensuum, quæ uno tantum externo sensu cognosci possunt, ut color Visu, sonus Auditu: postremo in definitione additur, quod non modo objectum ipsum proprium, est Patibilis Qualitas, sed etiam illius species seu imago: Nam illa etiam afficit sensum; & quidem immediatè; objectum autem ipsum non nisi mediatè, mediante nimirum ipsius specie. Quare etiam ipsæ species externorum objectorum, objecta sensuum dici possunt, sed secundaria, non primaria. Ita Qualitas Patibilis ab omni Qualitate aliarum Specierum distinguitur. *Patibilis Qualitas quid.*

Differt autem à Passione sicut Habitus à Dispositione, firmitate nimirum inhærentiæ. Nam rubedo, si stabilis sit & firmiter radicata in subjecto, *Patibilis Qualitas* dicitur. Si vero facile amoveatur, ut in verecundante fieri solet, non Patibilis Qualitas, sed passio dicitur.

At Arist. hoc cap. nu. 13. negat subjectum ex passione dici quale: ex quo sequitur eam non esse omnino Qualitatem. *Dub.*

Respondeo, Arist. negare Passionem esse Qualitatem, aut denominare subjectum quale, eo modo quo Patibilis Qualitas denominat, id est, permanenter & firmiter; sed quod nullo modo sit Qualitas, aut quod ne debiliter quidem denominet subjectum quale, non dicit Arist. *Sol.*

At Passio est distinctum Prædicamentum & summum Genus, non ergo potest esse Species Qualitatis. *Dub.*

Sol. Passio sumitur quadrupliciter:

1. *Pro quovis communi accidente*; quia enim ex cujusvis receptione, subjectum aliquam alterationem aut mutationem patitur, ideo unumquodque *Passio* dici potest, ut rectè docet Thom. Aquin. parte 1. quæst. 79. art. 2. Et sic est æquivoca vox, & in nullo Prædicamento uno. Sic non hic sumitur.
2. *Pro quovis accidente proprio alicujus rei*, quæ propria passio ejus dici solet, quia per illam subjectum aptum est pati aliquam peculiarem alterationem: sic Risibile est propria passio hominis, Sensibile animalis. Sic passio potest esse in secunda Specie, nam omnes naturales potentiæ sunt propriæ passiones; etiam in omnibus ferè Prædicamentis reductive est.
3. *Pro effectu Actionis*; & sic est distinctum Prædicamentum.
4. *Pro Qualitate quæ passionem infert sensui, ut illius proprium objectum*, & hoc solo sensu hic sumitur, neq; est in ullo alio Prædicamento, vel specie, quam in hac sola.

Hinc

Hinc jam liquet, non ſolum quid ſit Patibilis Qualitas & Paſſio, ſed etiam cur ita vocentur. Non enim dicuntur *Patibiles,* quia faciunt ſubjecta in quibus ſunt pati, vel quia ipſæ patiantur, ſed quia ſenſui inferre paſſionem aptæ ſunt.

Dub. Sed quid dicendum erit tum de ſpeciebus intelligibilibus? nam illæ cum ſolum ſint in mente, ſenſui non inferunt paſſionem, & tamen has non minus quam ſenſibilium objectorum ſpecies Qualitates eſſe conſtat, & Patibiles etiam Qualitates, quia in nullo alio genere, nec in aliâ ſpecie Qualitatis quàm in hac tertia reponi poſſunt.

Sol. Dico reponi in tertia hac ſpecie: & eſſe aptas inferre paſſionem ſenſui, licet non *in ſe*, tamen *in ſua origine & cauſâ*, à quâ productæ ſunt & natæ: omnis enim intellectiva cognitio oritur ex ſenſitivâ. Sufficit autem ut aliquid dicatur Patibilis Qualitas, ſi vel in *ſe*, vel in *ſua origine paſſionem ſenſui* inferat.

Sequitur Series harum Qualitatum Patibilium. Et quia omnis patibilis qualitas eſt objectum proprium alicujus ſenſus externi, ideo juxta numerum quinque ſenſuum dividi debet Patibilis Qualitas.

Omnis *Patibilis Qualitas* vel eſt objectũ proprium

- *Viſus*, & tum dicitur Qualitas viſibilis, quæ eſt triplex,
  - *Lux*, quæ eſt ſplendor in corpore lucido & illuminante.
  - *Lumen*, quod eſt ſplendor in corpore illuminato, & reverâ ſpecies lucis: ut recte docet Zab.
  - *Color*, qui eſt Qualitas viſibilis orta ex miſtione lucidi & opaci, iſque eſt vel
    - Extremus ut *albedo* & *nigredo*.
    - Medius ut *viriditas*, *rubedo*, *fuſcedo*, &c.
- *Auditus*, & dicitur Sonus, qui eſt duplex,
  - *Fragor*, qui fit ex colliſione quorumvis duorum corporum, ut ex ſupploſione pedum.
  - *Vox*, quæ profertur ex ore animantis certis loquendi inſtrumentis, lingua, palato, & ſimilibus.
- *Olfactus*, & dicitur *Odor*, qui eſt vel
  - *Fragrans.*
  - *Fœtens.*
- *Guſtus*, & dicitur *Sapor*, qui vel eſt
  - *Dulcis.*
  - *Amarus.*
- *Tactus*, & dicitur tangibilis Qualitas, quæ eſt vel
  - Prima, quæ ex alia tangibili Qualitate non oritur, tales ſunt 4. *Calor*, *Frigus*, *Humiditas*, *Siccitas*.
  - A primis orta, ut ſunt *Duritiés*, *Mollities*, & *temperaturæ* omnium corporum miſtorum, lapidum, metallorum, plantarum, brutorum, hominum.

Dubitari

Dubitari hic merito videtur, an non affectiones illæ animi quæ passiones & perturbationes vocantur, inter Patibiles Qualitates, & in hac tertiâ Specie reponendæ sint. Non reponi ex definitione antè positâ liquet, quia ex se non inferunt passionem ulli sensui, neq; sunt objecta propria ullius sensus externi. Reponendas vero hac in classe testatur *Arist*, qui hoc cap. nu. 14. ita inquit, *Similiter etiam in anima patibiles Qualitates & passiones dicuntur*, & pro exemplis ponit *Amentiam & Iram*. *Dub.*

Respondeo, Passiones istæ animi, ut ego quidem arbitror, neque patibiles Qualitates sunt, neque omninò Qualitates. Ad *Arist.* verò dico, eum crassâ Minervâ, & minus accuratè ista hic tractare, & ideò posuisse ista pro exemplis patibilium Qualitatum. Atque hoc ex eo conjicere licet, quia *Amentia* reverâ non est patibilis Qualitas, sed Impotentia utendi ratione, propter intemperiem aliquam cerebri; vel est potentia debilis & infirma, ratione utendi, ideòque non ad hanc tertiam, sed ad secundam Speciem Qualitatis verè pertinet. *Ira* autem cujus meminit *Arist.* videtur esse inclinatio quædam naturalis ad irascendum, non propriè ipsa passio animi quæ *Iracundia* vocatur. Aut dici potest, hunc esse sensum verborum *Arist.* quòd illi colores, calores, aut similes Qualitates sensibiles, quæ oriuntur ex perturbationibus animi, non minus inter Qualitates patibiles, & passiones censendæ sunt, quàm eædem Qualitates cum ab aliis causis oriantur, nempe à corporum ipsorum temperaturâ: Sed si ab aliqua perturbatione firmiter inhærente proveniant, tum vocantur Patibiles Qualitates, ut pallor, ex assiduo timore: si verò à passione aliquâ subitaneâ & facilè mobili nascantur, ut verecundia à timore dedecoris, tum Passiones dicendæ sunt. *Sol.*

Sed quare non sunt istæ perturbationes Patibiles Qualitates? Duplex ratio afferri potest: prior sumitur ex illa definitione atque essentiâ Qualitatis Patibilis quam ante tradidi, quæ est, inferre ex sese passionem sensui alicui, ut illius proprium objectum; quod non facere istas perturbationes certum est. Quin & hoc insinuat ipse *Arist*. Nam nu. 10. ait, ac probat, dulcedinem, calorem ac frigus esse *Patibiles Qualitates*, quia sensui passionem inferre apta sunt. Quare si Qualitas Patibilis esset Genus perturbationum animi, certè unâ atque eâdem ratione, dicerentur illæ Patibiles Qualitates, quâ calor & frigus dicuntur, nempe quia inferunt sensui passionem: aliter Patibilis Qualitas (quæ Genus earum supponitur) non prædicabitur univocè de omnibus suis speciebus. Altera ratio est, quia siquis diligenter perpendat naturas harum perturbationum, inveniet eas reverà nihil aliud esse quàm *Actiones quasdam immanentes animæ sensitivæ*, quas actiones sequitur commotio quædam Spirituum ac humorum in corpore, & ita quædam passio corporis. Nam *Ira* est in suâ essentiâ *ipsa actio animi quâ appetimus vindictam*, id est, appetitio vindictæ: Amor *ipsa appetitio & actio desiderandi objectum illud quod ut jucundum apprehenditur*. Odium *ipsa aversatio objecti quod ingratum ac molestum putatur*. Ex quo fit ut ulla talis passio vel perturbatio in dormiente sit, dum dormit, aut in eo qui est animo ita sedato ac tranquillo, ut nihil vel appetat, vel fugiat. Et quidem omnes hæ affectiones ita se habent ad potentias istas naturales ex quibus proveniunt, sicut sensatio, ad potentiam nrturalem sentiendi; aut intellectio, ad potentiam intelligendi. Nam sensatio est *actio ipsa proveniens à potentia sentiendi, quâ judicamus & decernimus* colorem hujus esse album non nigrum, aut sonum acutum non gravem: aut saporem svavem non amarum. Eodem plane modo, à potentia naturali appetendi, quæ *Appetitus* dicitur, quæque est in omni animali, oritur *Appetitio*, id est, actio animi quâ cupimus & appetimus objectum jucundum; ex naturali potentia timendi, oritur *timor*, seu actio illa quâ timemus: vel nè objectum desideratum non assequamur, vel ut non desideratū assequamur; similiter in reliquis. Quare sicut Sensus ipse, id est, potentia naturalis sentiendi, & Intellectus, id est naturalis potentia intelligendi, sunt Qualitates secundæ speciei, sed Sensatio & Intellectio, actiones sunt non Qualitates; itidem planè potentiæ naturales appetendi, irascendi, timendi, & similes, verè Qualitates sunt in secunda specie repositæ, sed Appetitus vel potius Appetitio, ira, timor, sunt actiones non Qualitates. Atque hoc docet non obscurè *Arist.* in c. de Actione, ubi *Perturbationes animi sunt actiones non Qualitates.*

ubi inter actiones recenset *Lætari* ac *Dolere*, quæ eadem sunt cum lætitia seu gaudio, ac dolore, quæ sunt affectiones animi.

Quia verò, ut dixi, has animi actiones, seu perturbationes semper sequitur spirituum ac humorum concitatio, ut ex ira commoventur primò spiritus in cerebro, illi concitati commovent spiritus in corde, & eorum commotionem sequitur fervor & ebullitio sanguinis circa cor: itidem ex amore & vehementi desiderio objecti jucundi commoventur spiritus primò in cerebro, tum in corde, unde existit ille æstus & ignis quo ardent amantes: Hinc fit ut istæ affectiones animi, licèt in se ac suâ essentiâ sint actiones, tamen passiones animi dicantur; non quia vel ipsæ passiones sint, vel inferant passionem sensui, sed vel quia ipsæ ex passionibus & objectis sensuum oriuntur; vel quia ex ipsis, passio quædam sensibilis oritur in corpore, & sensibus: atque ita passiones dicuntur non formaliter quidem, sed vel effectivè & causaliter, quia procreant & efficiunt semper Qualitates ejusmodi quæ propriè patibiles sunt, aut passiones, & sensui passionem inferre possunt: vel originaliter, quia ex talibus oriuntur. Prætereà quia omnes istæ actiones animi versantur circa illa objecta sensuum, quæ animali naturaliter quâ animal est, jucunda sunt aut molesta, ideóq; naturaliter ea vel appetimus vel fugimus, quæ ratio tamen sæpe docet non appetenda esse aut non fugienda; hinc oritur intestinum illud bellum & lucta in homine inter appetitum & rationem; & quia appetitus sæpissimè avocat & abstrahit hominem ab eo quod recta ratio suadet appetendum non esse, ideò affectiones istæ Perturbationes animi in homine dicuntur, quia perturbant non judicium solùm, sed operationes rectæ rationis.

Dixi quid mihi de *Perturbationibus* animi videatur: quia tamen à multis ad hanc speciem Qualitatis referuntur, & earum cognitio ad omnes ferè Philosophiæ, imò totius vitæ partes maxima necessaria est, ideò hîc pauca quæ ad earum intelligentiam maximè conducunt, adjiciam.

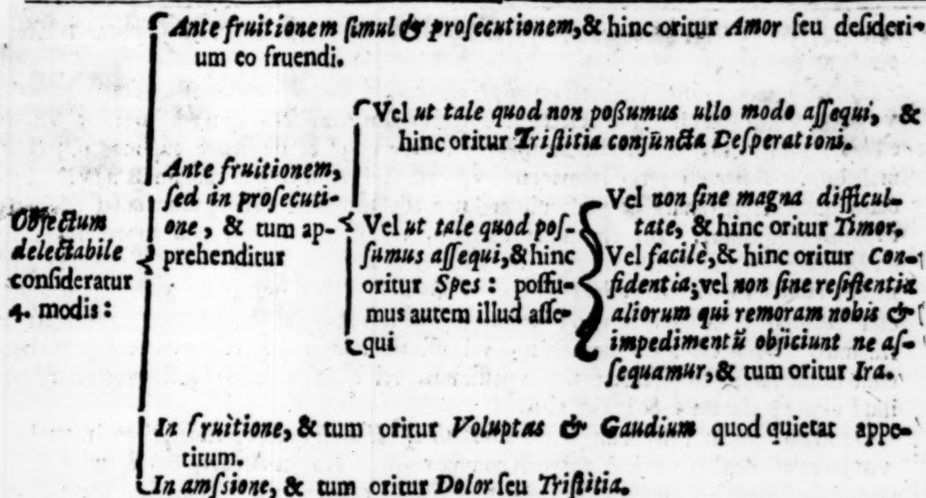
Passio animi quid.

Passio seu Perturbatio animi, est actio immanens animæ, quæ oritur ex apprehensione objecti alicujus, vel ut delectabilis sibi, vel ut molesti, secundum quam animal hoc vel illo modo affici dicitur, & agere, tam circa assecutionem, & evitationem, quàm circa fruitionem & amissionem illius objecti. Nam fons & causa omnium perturbationum, est apprehensio objecti, non quovis modo, sed ut est *delectabile*, vel *molestum*. Sic autem apprehendere objectum non potest in animali vel sensus externus, vel sensus ille qui communis dicitur, sed sola Phantasia; illa sola apprehendit objectum non nudè quidem & ut rem verè existentem, sed sub ratione *boni aut mali*, id est delectabilis aut molesti. Atq; hoc judicium Phantasia exercet non modo præsente externo objecto, sed etiam eodem absente. Species enim objectorum semel receptas, Phantasia Memoriæ commendat, in eâq; reponit, & quasi in quodam libello inscribit. Illas Species sic inscriptas in Memoriâ, Phantasia quando & quoties vult intuetur, ac quasi legit, ac relegit pro libito; ex quo fit ut Phantasia apprehendat & videat in illo suo libro, hoc aut illud objectum, etiam cum absens est jucundum sibi aut fuisse, aut fore, itidem etiam molestum. Objecto sic per Phantasiam apprehenso, incipit tum appetendi facultas suas partes agere, & pro diversa apprehensione objecti, vel amare illud vel odisse, vel prosequi, vel fugere ac declinare. Atque hinc oritur diversitas illa affectionum animi, quibus quotidie agitamur.

Passiones animi novem.

Sunt autem in universum *Affectiones animi* novem, Voluptas & Dolor, Amor & Odium, Spes & Desperatio, Timor & Confidentia, atque Ira; quæ omnes tam in objecto delectabili, quàm in molesto cerni possunt.

Objectum



Simile omninò de *objecto molesto* dicendum est. Nam si consideretur antequam vel eveniat, vel nos fugiamus ipsum & vitemus, tunc oritur *Odium* seu *aversatio* illius, ac *detestatio*: si dum fugiamus, & ipsum nondum acciderit, videatur nobis tale quod nullo modo effugere ac vitare possimus, tunc oritur *Tristitia conjuncta desperationi*: Sin videatur tale ut facilè vitare possimus, oritur *Spes effugiendi*: Quod si videatur tale ut non possit sine magna difficultate vitari, oritur *Timor nè vitetur*: Si tale ut vitari posse videatur, tunc oritur *Confidentia*: Si tale, quod alii nos impediunt effugere, oritur *Ira*: Si consideretur cum venerit, inde oritur *Dolor* seu *tristitia*: Si cum vitetur tum inde oritur *Gaudium, Lætitia*, ac *voluptas*.

Si quis autem *Misericordiam* & *Invidiam* istis adjungendas objiciat, Dicendum est, illas quidem esse passiones animi, sed non distinctas à nominatis, nam ambæ sub *Tristitia*, aut *Dolore* continentur. Etenim *Misericordia est dolor ac tristitia de alienis malis aut miseriis, quum quis dolet alteri malè esse*: *Invidia autem est tristitia aut dolor de alienis bonis, cum quis dolet quòd alteri bene sit.* Idem de *Amicitia* dicendum, nam hanc etiam, sicut Misericordiam ac Invidiam, inter affectus animi enumerat *Arist.* 2. *Eth.* c. 5. Ut enim illæ ad dolorem, ita Amicitia ad amorem pertinet; est enim nihil aliud quàm *mutuus amor aut benevolentia ex virtute proficiscens, si vera sit*; *aliundè verò si vulgaris.* **Dub. Sol.**

Sed videntur *Voluptas* ipsa & *Dolor* non esse affectiones; Nam *Arist.* describit affectus animi eos esse *quos voluptas & dolor sequitur & comitatur*, tum 2. *Eth.* cap. 5. tum lib. 2. Ethic. ad Eudem. jam *Voluptas* & *Dolor* sese non sequuntur, atque hæc ratio movit *Piccolom.* Grad. 1. cap. 11. ut penitùs expungeret hæc duo ex numero affectionum. **Dub.**

Responsio non est difficilis: Voluptas aut Dolor sequitur omnes passiones, *quæ præcedunt vel adeptionem & amissionem objecti desiderati*, vel *accessum & evitationem objecti molesti*, putà Amorem, Odium, Spem, Iram & reliquas; & hoc voluit *Arist.* Sed eas quæ respiciunt objectum ut adeptum, si desideretur, vel vitatum, si fugiatur, eas inquam Voluptas aut Dolor non sequitur; Nam affectiones illæ sunt ipsa Voluptas & Dolor. Loquitur etiam *Arist.* de Voluptate & Dolore sensitivo quorum alterum semper est affectionum (eo quod dixi sensu) comes, & quicquid alterum eorum per sese sequitur, id est, affectus animi; Nam voluptas, quæ virtutis actiones & ipsam virtutem insequitur, non est corporea & sensitiva, sed Voluptas animæ rationalis & mentis. Quare *Arist.* lib. 2. *Eth.* ad Eudem. utramque particulam à nobis additam expressit, dicens, & **Sol.**

in universum affectus voco quæ per se Voluptas Tristitiâve sensitiva sequitur: Ecce, *per se* & *sensitiva*.

Definitiones affectionum animi. Ex his quæ dicta sunt, facile est quemvis affectum definire. *Amor* est, *Actio* immanens, vel actio animi quâ objectum delectabile cupimus tum adipisci, tum adepto frui: *Odium* est actio immanens, vel affectio animi, quâ aversamur & declinare cupimus objectum molestum. *Timor* est actio immanens, vel affectio animi, quâ metuimus nè vel objectum quod desideramus & persequimur, non assequamur; vel objectum quod declinare cupimus assequamur: *Ira* est immanens actio, vel affectio animi, quâ appetamus ulcisci injuriam ablatam nobis ab eo qui impedit, vel ne objectum desideratum assequamur, vel ne objectum quod aversatur, declinemus. *Voluptas* est actio immanens vel affectio animi quâ lætamur & gaudemus quod objectum amatum & desideratum adepti sumus, eóque fruamur. *Dolor* est actio immanens, vel affectio animi, quâ tristamur, vel quod objectum desideratum adipisci ac frui non possumus, vel quod molesto objecto premimur, nec illud vitare possumus; & ita in aliis.

Passiones animi commovent corpus. Omnium autem passionum animi *cōmunis effectus est* quod Spiritus, primo in cerebro, tum in corde & aliis partibus corporis commoveant. Hoc in Amore, & Irâ, anteà declaratum est. Idem in Timore, Tristitiâ atque Dolore cerni potest. Nam sicut nos ipsi cum timemus, ita Spiritus nostri quantum valent, refugiunt id malum quod ut impendens apprehenditur, & ideo à cerebro in cor, velut in arcem corporis, & fontem vitæ se recipiunt: quod idem fit in Dolore cum malum advenerit; tum enim Phantasia apppehendens id ut inimicum, efficit ut Spiritus quantum possunt refugiant, atq; ex fuga Spirituum ad cor, evenit sæpissime ut cor aggravetur, & Spiritus vitales cordis ita opprimantur & suffocentur, ut ad alias corporis partes vitam transfundere nequeant, ideóque interitus inde sequitur. Contrarium fit in *Gaudio*, *Voluptate*, & *Lætitiâ*: sicut nos ipsi, ita spiritus omnes vitales, objectum desideratum avide recipere gestiunt; ideo è corde in omnes exteras partes præsertim in cerebrum se diffundunt, velut in occursum procedentes, aut prorumentes in amplexum objecti. Ex hac subitâ eruptione spirituum è corde, evenit non raro ut arce vitæ deserta, mors præsentanea insequatur, & subita; nam statim, momento uno, ipsam arcem corporis mors occupat, non ut in obsidione fit, extimas primo, tum interiores partes. Idem in reliquis Passionibus declarari posset; sed hæc exempli causâ satis multa. Ex hac etiam commotione spirituum, contingunt colores varii, & aliæ Qualitates in corpore, ut ex Timore & invidiâ *Pallor*, ex Ira *Rubor*, ex Tristitia & dolore *Languor*, ex Lætitiâ & Gaudio *Vegetum* fit corpus: Quare ut illa nutritioni & sanitati corporis inimica, sic hæc ad utrumque magnum momentum habet.

Dub. Dices, si hæc effecta omnes Passiones consequantur, quid dicendum erit de Passionibus illis *Amoris*, *Odii*, *Iræ*, *Voluptatis* & *Doloris*, quæ sunt in Angelis & Animabus separatis. Certum est enim in illis Passiones has non posse tales corporeos effectus producere, cum corpora non habeant.

Sol. Respondeo, ea quæ hactenus de illis Passionibus dicta sunt, de solis illis accipienda esse quæ in Animalibus reperiuntur, brutis vel hominibus. Hæ autem Actiones, *Amoris*, *Odii*, *Iræ*, *Voluptatis*, *Doloris*, & similes quæ in Animalibus omnibus *Passiones*, in Hominibus *Perturbationes* dicuntur, ut sunt in Angelis & Spiritibus, nec *Passiones* sunt, nec *Perturbationes*, sed in illis sine passione omni, multo magis sine commotione corporea, inveniuntur. Nam illis *Amor*, *Gaudium*, & similia, sunt nihil aliud quam *actiones immanentes quæ ex perceptione objecti delectabilis vel molesti oriuntur*: atque hæc est essentia harum affectionum. Efficere autem commotionem in corpore, aut perturbare rationem, aut oriri ex sensitiva perceptione objecti, ista accidentalia sunt, & extrinseca; ideo ista omnia ab *Amore*, *Odio*, *Gaudio*, & *Tristitiâ* Angelorum reipsâ separantur, quæ omnia in animalium affectionibus conjunguntur.

Passiones animi ex se nec bonæ nec malæ Postremo loco de his Passionibus observandum; eas *ex sese nec bonas esse nec malas, sed solum ex accidente, prout quis eis utitur bene aut male*; nam si in his medium observetur, bonæ

bonæ sunt; si ad nimium aut parum declinetur, in vitio sunt: eas autem frænare, est virtutis opus; ut cùm per amorem ad quodvis delectabile incitemur, efficit virtus, ut non amemus aut appetamus quidquam delectabile, nisi quod oportet, & quomodo oportet; Et cum per appetitum naturaliter fugiamus omnia molesta, iisque tristemur, facit virtus ut libenti animo multa molesta, perpessu aspera, & si necesse sit, ipsam mortem toleremus. Idem in aliis omnibus animi Passionibus dicendum est. Sed de his satis multa, hoc præsertim loco, in quo, si stricte atque accurate agendum esset, de Passionibus istis animi nihil dictum oportuisset.

Superest quarta & ultima Species *Qualitatis*, quæ est *Forma* & *Figura*, de quâ duo itidem videnda sunt, primò *quid sit* hæc Species: secundo *quæ illius Series*.

Nomen *Formæ*, non hic sumitur pro *forma substantiali*, quæ dat esse corpori, sed pro *extrema forma & delineatione* corporis. Ea vero sic accepta est essentiâ eadem cum figura, & utraque ita definiri potest: *Forma seu Figura est Qualitas sensibilis, per se, quâ magnitudo alicujus corporis terminatur.* Nam magnitudo ipsa Quantitas est, non Qualitas: sed externa delineatio, figuratio, & terminatio magnitudinis, ea est quæ Qualitas est: talis est externa illa & inter omnia corpora pulcherrima delineatio & proportio membrorum in homine: hujus Generis est externa proportio & figura domus, cathedræ, & similium. Nam externa illa proportio & terminatio magnitudinis, in rebus *artificialibus figura*, in rebus *naturalibus forma* vocatur, neque aliter differunt inter se *forma* ac *figura*. *Forma & figura quid.*

Ex his liquet, quomodo hæc quarta Species Qualitatis distinguatur ab omnibus aliis. A prima & secunda differt, quod Qualitates quæ in illis reponuntur sunt *insensibiles*, quæ in hac quartâ classe omnes sunt *sensibiles*. A tertia Specie differt, quod Qualitates quæ ibi ponuntur sunt sensibiles non solùm *per se, sed etiam primariò, atq; ab unico sensu externo*; quæ vero in hac quartâ Specie collocantur, *sensibiles quidem sunt per se, sed nec primariò, nec ab unico sensu*: nam Magnitudo & Figura sunt communia objecta sensuum, ut docet *Arist.* lib. 2. secundo de *Anim.* c. 6. ideòque à pluribus sensibus percipi possunt, ut Figura ex Visu & Tactu. Quæ omnia faciliùs percipientur, si hæc distinctio diligenter observetur. *Quomodo forma et figura differant ab aliis.*

Aliquid sentitur tripliciter:

- Per se & primo, *quod speciem suam imprimit in sensum*, idque *primò*, ut color, sonus; & hæc sunt solum propria objecta sensuum, & in tertia specie Qualitatis.
- Per se sed non primo, *quod speciem suam imprimit in sensum, sed solùm secundariò, & cum alio*; talia sunt objecta communia sensuum: Motus, Quies, Figura, Magnitudo, per se sensibila sunt, ut docet *Arist.* secundo de *Anim.* cap. 6. ideo suam speciem imprimunt, sed nunquam sola, nec primo imprimunt; nam Magnitudo non potest videri nisi cum colore, aut lumine, quæ prius afficiant sensum.
- Per accidens & nec per se, nec primo, *quod speciem suam non omninò imprimit in sensum, sed solùm sentitur per sua accidentia, quorum species sensui imprimuntur*: sic Substantia.

Dices, figuras non esse per se, imo nec omnino sensibiles; nam certum est Mathematicum considerare figuras, & de iis demonstrationes conficere, ut de Triangulo. Mathematicus autem abstrahit Quantitatem à sensibili omni qualitate, ut docet *Aristot.* tum alibi sæpe, tum 11. *Metaphis.* cap. 3. ubi ait, *Mathematicus tollendo omnia sensibilia, ita speculatur.* *Dub.*

Respondeo *Arist.* loqui de sensibilibus per se primo, & ab omni tali sensibili vere abstrahit Mathematicus. Nam quod ab omni sensibili simpliciter abstrahat, ab eo inquam, quod per se & secundario sentitur, impossibile plane est, cum Magnitudo ipsa & figura quas contem- *Sol.*

contemplatur, sint eo modo sensibilia. Sed utrum illa Magnitudo aut figura quam speculatur, sit mobilis aut immobilis, alba vel nigra, calida vel frigida, rara vel densa, gravis vel levis, dura vel mollis, nihil omnino ad Mathematicum spectat. Ab his igitur per se primò sensibilibus, non simpliciter ab omnibus sensibilibus abstrahit.

Species Figuræ.

Sequitur nunc Series figurarum: Sunt autem figuræ propè infinitæ, quæ ad tria capita reduci possunt. Primum est *figura rerum naturalium*, sic Cœli et Elementorum figura rotunda est: Mixtorum quàm multiplex sit, quis numerare potest? Alia est figura Cometæ, alia Nubis, alia Pluviæ, alia Metallorum, alia Lapidum, alia Reptilium, alia Hominis. Secundum est *figura rerum artificialium*, sic alia est figura Domus, alia Navis, alia Mensæ, alia Cathedræ, alia Ensis, alia Vomeris, alia Bombardæ, et ita percurrendo omnia quæcunque arte fiunt. Tertium est *figura rerum Mathematicarum*, quo spectant figura Triangularis, Quadrangularis, Sexangularis, & ita in in infinitum.

Atque hæc de Qualitate, illiûsque omnibus Speciebus dicta sint.

CAP. XIV. *De Actione.*

SEquuntur sex posteriora Prædicamenta, quæ sunt minùs principalia; tum quia ex reliquis dependent, et ex Substantia cum uno ex tribus Prædicamentis accidentium oriuntur; tum quia cognitio horum magna ex parte ex præcedentibus peti debet. Ideò *Arist.* in his brevior est, uti & nos etiam futuri sumus:

Primum horum est *Actionis Prædicamentum*, de quo tria declaranda sunt. Primò, *quænam Actio sit summum Genus*, & quomodo describatur. Secundò, *quæ illius proprietates*. Tertiò, *quæ Series*. Ut primum explicetur, observanda est illa distinctio, quam ponit *Arist.* 9. *Metaph.* cap. 9.

Actio Transiens & Immanens.

Actio est duplex,
- Transiens, *quando ab agente, in patiens aliquid transit, aut producitur in eo*; ut cum aqua calefit, calor producitur in aqua per actionem ignis.
- Immanens, *quando ab agente nihil transit in ullum patiens, nec in eo producitur, sed tota operatio manet in ipso agente*; ut cum quis intelligit aliquid, actio ipsa intelligendi totaliter manet in ipso agente, non transit in ullum aliud patiens.

Actio in Genere est Summum Genus.

Sunt nonnulli qui in Actionis Prædicamento solas Actiones transeuntes ponunt, sed illi longissimè à vero absunt. Certum est enim, Actionem immanentem *Ens esse, & in aliquo Prædicamento reponi*: in nullo verò alio nisi in Actione collocari potest. Præterea, cum Actio verè prædicetur de *Immanente*, non minús quàm de *Transeunte*, cur illam excludamus, non hanc? imo cùm de utrisque *univocè* dicatur Actio, cumque sit idem univocus conceptus Actionis in utraque, cur non utriúsque Genus verum & univocum esse fateamur? Pro certo igitur teneatur, *Actionem in Genere, quæ utramque tam immanentem quàm transeuntem complectitur, Genus esse summum hujus Prædicamenti.*

Actio non est Relatum secundum Esse.

Atque hinc consequitur, verum id esse quod alibi diximus, *Actionem quæ est summum Genus non esse Relatum secundùm Esse*, sed solùm *secundùm Dici*. Si enim Relatum esset in sua naturâ & essentiâ, certè neq; esset neque intelligi posset ulla Actio, sine Passione: At in Actione immanente passio nulla est, nec ullum patiens. Quid enim patitur in Actione videndi, aut intelligendi? Quâ de re rectissimè scripsit *Aquin.* part. 1. quæst. 23. art. 2. *Dicendum est*, inquit, *quod Actiones in exteriorem materiam transeuntes, inferunt*

ex se passionem, ut Calefactio, & sectio, non autem actiones in agente manentes, ut sunt intelligere, & velle.

Describi potest *Actio*, quæ est summum Genus, in hunc modum: *Actio est accidens absolutum, subjectivè in agente inhærens, per quod subjectum formaliter dicitur agere, quocunque modo, vel actione immanente, vel transeunte.* In qua descriptione 4. particulæ notandæ sunt, quibus Actio ab omni alio ente secernitur. Prima est, quòd sit *accidens absolutũ*, non igitur Relatum secundùm Esse, nam nullum tale est absolutum. Secunda, quod *inhæret in agente*: Nullum enim accidens potest denominare illud subjectum cui non inhæret; quum igitur Actio denominet subjectum agens, erit subjectivè in ipso agente. Quando autem *Arist.* lib. 3. *de Anim.* c. 2. ait *Actionem & passionem non esse in agente, sed in eo quod patitur*, Actionem sumit pro ipso *effectu actionis*, & ut ipse se exponit, pro *agentis moventisque operatione*; non propriè, pro eo accidente, ex quo agentes dicimur. Tertia, quod per *Actionem subjectum dicatur formaliter esse agens vel agere.* Etenim per *Substantialem formam* etiam aliquid dicitur agere, ut homo per animam sensitivam sentit, & ignis per suam formam calefacit: Etiam per *artem* aliquis dicitur agere, ut architectus per artem ædificandi domum extruit. Etiam per *Instrumenta* aliquid agit, ut per calorem ignis calefacit, per ferrum ligna dividit opifex, per oculos homo videt; tamen ex nullo horum dicitur agens *formaliter esse agens*, sed solùm per *actionem ipsam*; Ista igitur sic distinguuntur: aliquid agit *originaliter* per formam, *Habitualiter* per artem, *Instrumentaliter* per organa, *Formaliter* per *Actionem*. Quarta est, quod agens per actionem dicitur agere, vel *immanenter*, vel *transeunter*; ita Actio quæ est summum Genus utramq; Actionem comprehendit, tam *immanentem*, quàm *transeuntem*.

Ex his consequitur vitiosam esse illam Actionis definitionem, quam Poretanus tradit, quem vulgus interpretum sequitur: *Actio est secundùm quàm in id quod subjicitur agere dicimur.* Etenim hæc definitio soli *transeunti* convenit, non *immanenti*, cum in immanente nullũ sit patiens, nec quod subjiciatur, ut ille loquitur, actioni agentis. Sed neq; transeunti convenit, nisi candidè accipias illud *Secundum quam.* Nam secundum formam, & secundum habitum, aut artem, & secundùm instrumentum agere dicimur in patiens; addenda igitur est vox illa expressa à nobis *Formaliter*, quomodo secundum actionem solùm agere dicimur.

Proprietates Actionis sequuntur. Duas ponit *Arist.* prior est *Actioni aliquid est contrariũ*, ut calefactio frigefactioni. Hoc autem convenit neq; omni Actioni, non enim visioni; neq; soli Actioni, nam etiam Qualitati. Quare Communitas est veriùs quàm Proprietas. Utque intelligamus quænam Actiones contrarium habeant, & quæ non, tenenda est hæc regula. Cum omnis Actio proveniat vel à formâ, vel ab aliqua naturali potentiâ subjecti, vel ab alia Qualitate illius Subjecti, si illud unde Actio proveniat habeat contraium, etiam ipsa Actio alicui contrariatur; ut Calefactio ex calore provenit, ideò ei frigefactio contraria est, sicut calori frigus contrariatur: Sin illud unde Actio provenit, non habeat contrarium, neq; Actio ipsa ulli contrariatur.

Secunda est, *Actio suscipit magis ac minùs.* Et hæc quoq; Communitas est, non Proprietas, nam neq; omni Actioni convenit, neq; soli: & explicanda est ut prior, quòd nulla Actio per se suscipit magis aut minùs, sed per accidens, gratiâ nimirum illius unde oritur.

Series Actionum, non potest commodiùs explicari quàm juxta ordinem potentiarum naturalium quæ fluunt ab essentia Specierum Substantiæ, Specierũ, inquã, non summi Generis, nam eius essentiam sequitur potiùs potentia patiendi quàm agendi. Et quod vulgò dicitur, *Actiones insequi formas*, id generaliter verum est, sumendo *formam* non *strictè* pro formâ Physicâ, sed *largiùs* ut comprehendit differentias spirituum quæ formis correspondent; nam ab illis ut à formis Physicis Actiones proveniunt. Actiones autem aliquando proveniunt à formis *immediatè*, ut cum Spiritus intelligit: aliquando *mediante potentiâ naturali*, ut cùm animal videt aut sentit, mediante potentiâ videndi, aut sentiendi: aliquando *mediante non solùm potentiâ naturali, sed aliâ qualitate*, ut cum ignis calefacit mediante calore, cum homo ædificat, mediante arte. Semper verò à forma (largè acceptâ) vel immediatè vel mediatè

Actio quid.

Proprietates Actionis.

mediate proveniunt Actiones: Quare juxta ordinem Specierum Substantiæ, commodissime describi potest Actionum *Series*. Nos exemplar solùm hîc (ut fecimus in Serie potentiarum naturalium) proponemus; exactam verò & accuratam Seriem aliis describendam relinquimus. Actiones igitur sunt:

Series Actionis.

Spiritus, intelligere sine Phantasmate recepto à sensu.

Corporis, implere locum, circumscribere aliud corpus.

Cœli, illustrare sua luce orbem inferiorem, inque eum influere.

Elementi, agere in suum contrarium, &, si potest, corrumpere.

Ignis, calefacere simul & siccare.

Aëris, humectare simul & calefacere.

Aquæ, frigefacere simul & humectare.

Terræ, frigefacere simul & siccare.

Meteororum, citò evanescere propter imperfectam mistionem.

Metallorum ac lapidum Actiones sunt, illarum virium exercitia quæ naturaliter illis tribuuntur, ut in Magnete attrahere ferrum, in Carbunculo lucere mediis tenebris, in Electro venena, si infundantur, detegere.

Viventis, vivere, (nam ipsa vita actio immanens est, ut docet *Arist.* lib. 9. Metaph. cap 9.) cibum attrahere, digerere, concoquere.

Plantarum tot Actiones sunt quot à diversis viribus Plantarum procedunt: aliæ calefaciunt ut Absynthium, Malva; aliæ refrigerant, ut Cicuta, Solanum; alia humectant, ut Intubum, Lactuca; alia siccant, ut Fœniculum, Anethum, & similia.

Animalis, sentire quovis sensu, videre, audire, gustare, imaginari, appetere, aversari, amare, odisse, irasci, timere, gaudere, tristari.

Brutorum diversæ sunt pro diversis speciebus, Piscis nat, Avis volat, Serpens repit, Bos mugit, Leo rugit, Canis latrat, Equus hinnit, & sic in reliquis.

Hominis, intelligere per phantasmata recepta à sensibus, ratiocinari, discere ac docere artes, ridere, flere, agere secundùm virtutes tam morales quàm intellectuales, beate vivere atq; felicem esse. Atque hîc de Actione finem facerem loquendi, nisi unum aut alterum dubium videretur explicandum.

Dub. Primum est de eo, quod posuimus Sensationem inter actiones: jam *sensum esse passionē* vulgô asseritur, & ratio astipulari videtur, quia sensatio fit per receptionem specierum sensibilium in organa.

Sol. Respondeo, Duo sunt in Visu & omni sensatione: unum est, *receptio speciei* in organū seu sensorium; alterum est *judicium de hac specie receptâ.* Prius quidem est passio, nam organum recipiendo speciem, pati non dubium est: Sed in hoc non est sita sensatio; nam fieri potest ut quis apertis oculis recipiat speciem alicujus objecti, qui tamen non videat illud objectum, quia animo aliis rebus vehementiùs intento, sensus non judicat nec discernit quidquam de illâ specie utrum objectum album sit aut nigrum. *In judicio autem, & in hoc actu discernendi ac judicandi hoc* esse album non nigrum, *posita est Sensatio*; ut perspicuè docet *Arist.* 2. Demonst. c. ult. ubi vocat *sensum*, *vim judicativam*: & ideò sensatio est verè Actio immanens. Docet hoc *Aquin.* part. 1. quæst. 18. art. 3. & 1. Secundæ, quæst. 3. art. 2. *Est*, inquit, *duplex actio, una quæ transit in exteriorem materiam, ut calefacere, secare; alia quæ manet in agente, ut intelligere, sentire, velle.* Quid clarius? Sentire, i. Sensationē asserit esse Actionem, eámque immanentem. Quin & *Arist. 9. Metaph. c 9.* hoc idem expressè docet, *Quorum*, inquit, *non est aliud opus præter Actionem, in ipsismet Actio est, ut visio in vidente, speculatio in speculante, & vita in anima.* Sic ille. Ne quis nuperū existimet quòd Sensatio inter actiones hîc recenseatur. Est enim reverâ *formaliter Actio, originaliter solùm & antecedenter Passio*, quia receptio speciei, quæ est Passio, sensationem antecedit.

Sensatio est Actio.

Secundò dubitari potest de Intellectione, quam nos inter Actiones numeravimus, cum tamen *Arist.* lib. de *Anim.* cap. 4. docet **Intelligere esse quoddam pati**, ideóque intellectio potiùs inter passiones censenda est.

Dicendum

Dicendum hic idem quod modo de Sensu, Intellectionem esse *formaliter* Actionem, id quod ex *Arist.* 9. Metaph. & Aquinate probatum est; *originaliter* verò tantum seu *antecedenter* Passionem, quia oritur ex Passione, nempe receptione specierum intelligibilium in mentem. Etenim non satis est ad intellectionem, recipere talem speciem, sed requiritur ut mens de illâ specie judicium ferat, in quo actu judicandi posita est essentia ipsa intellectionis. Quod ut clarius explicetur, dico ad intellectionem sicut ad visionem requiri quatuor: primum est *objectum*, ut Color: Secundum, *lumen*, ut conditio requisita ad objectum ut actu moveat visum: Tertium, *receptio speciei objecti* (sic illuminati) in organum videndi: Quartum, *Dijudicatio de objecto* per illam speciem recepto, quod tale sit, putà albedo; & in hoc quarto ponitur ipsa essentia visionis. Idem fit in intellectione; Primò, requiritur *objectum intelligibile* quod moveat intellectum; & hoc est phantasma seu species recepta in phantasiam: quamvis autem illa species sit tantum rei particularis prout à phantasia aut sensu apprehenditur, quia nullus sensus potest universalia percipere, tamen in eo particulari latent universalia, quæ sunt essentiæ & quidditates rerum singularium; & omnia hæc tam singularia quàm universalia in illis latentia, ex sese apta sunt movere intellectum; ideò verè intelligibilia sunt & motiva intellectus. Secundo requiritur *lumen quoddam* ut conditio necessaria, quo phantasmata illa quæ adhuc solum sunt motiva in potentia, actu moveant intellectum, cum ad illa convertitur: & hoc lumen vocatur ab *Arist. Intellectus agens*, & lumini ab eodem aptissimè comparatur, lib. 3. de Anim. cap. 5. quia sicut lumen colores qui erant potentiâ visibiles & motivi visus, actu visibiles facit & actu movere visum, ita intellectus agens facit phantasmata recepta in sensus, quæ erant solum potentiâ intelligibilia, & motiva intellectus, actu intelligibilia, & ita conspicua, ut actu moveant intellectum. Et sicut colores omnes per lumen videntur, ipsum autem lumen per seipsum solum videtur, & non per aliud; itidem per intellectum agentem, alia omnia intelliguntur, ipse vero ille intellectus agens, non per aliud quod magis est ipso conspicuum, sed per sese solum intelligitur, quoties intelligitur. Jam si quæratur quid sit hic *intellectus agens*, Philosophi de hac re consulendi sunt. Ego ut paucis hoc obiter annotem, non dubito esse *lumen illud primum, summum & æternum*; *eum ipsum qui se lucem vocat, quique illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Neque aliud intellexit ipse *Arist.* Nam ut alia omittam, lib. 3. de Anim. cap. 6. dicit Intellectum agentem esse, quoad *substantiam*, *actum seu operationem*, & *nihil aliud esse quam id quod est*, id est, nihil præter suam puram ac simplicem essentiam, ideoque esse *expertem Passionis*, semper *intelligentem*, & solum esse *immortalem ac perpetuum.* Certum est autem, nihil esse præter *Deum Opti. Max.* de quo ista verè dici possunt: ille solus est sua operatio; aliis omnibus operationes accidunt, & essentiæ ipsorum superadduntur. Ille solus est id quod est, & nihil prætereà, quia accidentia in eo nulla sunt aut esse possunt, ideòque semper intelligit, cum sit sua ipsius intellectio; ille solus impassibilis, quia solus accidentis quod illi inferatur, capax non est; ille solus immortalis ac perpetuus, quia solus talis ut non possit mori aut non esse, cum sit ipsum esse; alia omnia talia sunt ut non repugnet ipsis non esse, & verè de omnibus dici potest, non fuisse: quod autem deinceps perpetuo sint, imo quod omnino sint, ab eo solo habent qui ex se est. *Intellectus igitur agens non est alius quàm Deus*, juxta *Arist.* Atque hoc non Zabar. solum docuit, quanquam illustravit magnopere: tenuère hanc sententiam multi, iique Doctores Canonici, ut testatur Cajet. com. in part. 1. q. 79. art. 4. Et quanquam Aquinas contrarium asserat, ratio tamen illa, quam ut objectionem ponit, tum Qu. citatâ, tum in Quæst. disp. de Spirit. Creat. art. 10. tam evidens est, ut non facile dissolvi possit. Sed hæc satis multa, ad declarandum tum quod sit lumen necessarium ad intelligendum, tum quidnam illud lumen sit. Tertio requiritur, ut *Phantasmata sic illuminata moveant intellectum*, & imprimant in eo species intelligibiles: nam recipit quidem intellectus in se species, licèt fortè easdem non reservet (magis quam oculus species visibiles) sed easdem, quando & quoties libitum est, à phantasiâ imprimi sinit, & vel in phantasiâ, vel in memoriâ, eas intueatur: Quarto requiritur *dijudicatio de his spe-*

Sol.

Intellectio est Actio.

1. 2. 3. 4.

Intellectus Agens quid.

speciebus receptis, ubi intellectus pronunciat hanc esse hominis, illam equi essentiam aut quidditatem; aut discurrendo colligit unum ex alio, ut hoc esse animal, quia est homo. Etsi autem quidditates omnes, & essentiæ in phantasmate sic, ut diximus, ab intellectu agente illuminato videri possint ab intellectu cujusvis, tamen intellectus cujusvis non videt omnes illas quidditates, imò fortassis nullas, aut perpaucas earum; non propter defectum luminis, sed vel quia mens non convertit se ad illarum contemplationem: vel convertit quidem se, sed contenta est illas quidditates confuso modo intueri, non curans easdem distinctè in phantasmate illo videre: haud secus ac siquis claudat oculos, vel cum intuetur objectum aliquod visibile, contentus est illud confuso modo apprehendere, nec sollicitus est exiles quasvis partes, lineas aut lineamenta illius objecti intueri, etiam si in clarissima luce positas, sic ut videre possit. Evenit etiam non rarò ut intellectus videat illas essentias aut quidditates in phantasmate relucentes, sed easdem esse hujus aut illius individui aut speciei quidditates, non videat; non propter luminis defectum, sed quia intellectus hanc esse hujus aut illius rei, putà leonis, equi, misti aut corporis quidditatem ignoret: haud secùs ac infans, etsi recipiat in oculum speciem leonis, equi, albedinis aut nigredinis, non judicat tamen hoc esse leonem, illud equum, hoc albedinem, illud nigredinem, non quia lumen deest, sed quia quid sit illud quod vocatur leo, equus, albedo aut nigredo, nescit. Tanta est inter intellectionem ac visionem, inter colores & phantasmata, inter lumen & intellectum agentem affinitas & similitudo. Atque hinc jam facilè perspicitur, quòd ut visio, ita Intellectio, etsi *originaliter & respectu receptionis specierum* sibi impressarum sit passio, quo sensu *Arist.* dixit *intelligere esse quoddam pati*, tamen *formaliter & respectu judicii* de specie receptâ (in quo solo propriè loquendò consistit intellectio) est reverà *Actio*; Actio, inquam, *immanens animi*, ex cujus frequenti iteratione oriuntur habitus mentis, id est, facilitas quædam in mente videndi in illo phantasmate has distinctas quidditates, & ex iis alia, discurrendo, colligendi.

Dub. Tertiò dubitari potest, de eo quod Beatitudinem sive felicitatem inter Actiones censeamus, sicut & *Arist.* 1. Eth. cap. 7. definit eam, esse *Actionem animi secundùm virtutem.* Meritò inquam hic dubitatur; nam si actio sit genus felicitatis, certè cum non inest alicui actio secundùm virtutem, neque inerit felicitas, quia sublatâ essentiâ ac Genere tollitur Species: at quoties quis dormit aut cessat ab actionibus, non tum agit secundùm virtutem; quare actio secundùm virtutem non tum ei inest; amittitur ergo felicitas quoties quis somnum capit, aut vacat à rebus agendis: & ita maximè instabile bonum erit felicitas, quam esse constantissimam certum est.

Sol. Felicitas an sit Actio. Respondeo, Beatitudinem verè *Actionem* esse, & ejus essentiam in Actione positam: Sed *Aristotelica Felicitas* neque est *Actio* secundùm essentiam, neque *vera felicitas.* Umbram solùm ille vidit felicitatis, rem ipsam nec vidit, nec per somnium quidem cogitavit. Dicamus primò de Aristotelicâ. Posset fortè ad argumentum responderi, ipsam dormitionem, & vacationem à rebus seriis, esse actionem secundum virtutem, quia prudentia ac recta ratio dormiendum esse temporibus opportunis, & vacandum à rebus agendis præscribit. Et hoc opinor sensit Aquin. primâ secundæ quæst. 3. art. 2. ad quartum, ubi ait, *Felicem, ipsam cessationem* (puta cum dormit aut vacat omninò) *ad operationem secundùm virtutem ordinare.* Sed ego aliter respondendum puto: Felicitatem nimirum Aristotelicam, *non esse juxta essentiam, Actionem, aut operationem secundùm virtutem.* Cur igitur actionem esse dicit? Imò definit? Dico, non esse istam veram ac genuinam definitionem, sed solum descriptionem; & explicari in eâ quæ ad felicitatem requiruntur, non quæ sit ejus essentia. Addo etiam felicitatem eam quam *Arist.* intellexit, non posse verè ac propriè definiri. Etenim ea non est ens unum & simplex, sed ens solum per aggregationem, tale nimirum quod sit cumulus bonorum diversi generis, *animi, corporis,* ac *fortunæ*, quorum ullum si desit, felix ex *Arist.* mente dici non potest. Nam felix virtutes morales aut omninò omnes, aut omnes quæ ipsius statui ac conditioni congruunt, habere debet. Neq; habitus solùm virtutum inesse oportet, sed actiones etiam, sic ut quandocúnque occasio ei detur

detur secundùm illam virtutem operandi, exerceat illum habitum, agátque quod tunc est agendum: quod apertè significat *Arist.* lib. 1. *Eth.* cap. 5. ubi dicit, *eum qui virtutem habet, posse dormire* (i. non agere cum oportet.) *qui autem talis est, felix non est dicendus.* Adsint etiam necesse est tum corporis, tum fortunæ bona, ut instrumenta sine quibus agere non potest secundum virtutem. Quomodò enim liberaliter agat sine divitiis? Quomodo felix erit, si adversâ fortunâ & summâ inopiâ laboret, aut si in Phalaridis tauro positus sit? Certè eum qui talem felicem vocat, *Arist.* cap. citato, ait paradoxa tueri. Est igitur Aristotelica felicitas *Ens, non unum, sed multiplex,* & *unum solùm per aggregationem* ex diversis generibus bonorum conflatum. Jam ens per aggregationem, neque in ullo Prædicamento poni, neque definiri potest, cum non sit unum illius Genus sed multiplex, ut Virtutis habitus, Sanitatis potentia naturalis, Actionis secundum virtutem Actio, Divitiarum substantia. Hanc ego arbitror verè esse sententiam Aristotelis, tam de felicitate activâ, quam contemplativâ; ita ut siquis agat secundum virtutem moralem in vitâ perfectâ, (i. abundanti bonorum cumulo) is sit felix, felicitate morali; sin secundum virtutem contemplativum agat in tali vitâ, tum felix est. Nihil enim in hâc mortali vitâ optabilius cogitari potest quam operari secundum utramque virtutem, tum speculando omnia quæ vera sunt, tum agendo omnia quæ bona sunt.

Sed loquendo de vera felicitate, longe secus se res habet. Ea enim in hac vita obtineri non potest, quod etiam ratio ipsa manifeste persuadet. Etenim voluntas humana non est hujus aut illius boni, sed boni omnis: nec unquam appetitus, ac voluntas satiari aut quietari potest, donec objecto tali in quo sit omne bonum perfruatur. Nam si ullum bonum desit, adhuc appetet illud, nec unquam quiescet, donec eo fruatur. Quare nec divitiæ, nec honor, nec voluptas, vel corporis vel animi, nec virtus, nec ullum omnino bonum, imò nec omnia simul, quæ in hac vita mortali contingere homini possunt, summum bonum aut felicitas censeri debent. Nam ut quis hisce omnibus fruatur, manet tamen desiderium majoris boni quàm sunt hæc omnia, nempe æternitatis, & æternæ fruitionis bonorum, sic ut privari sua delectatione & gaudio nunquam possit. Jam nullum omnino bonum æternum est, nisi solus Deus, qui est fons omnis boni; quare mens nunquam beata est aut esse potest, donec Deo fruatur: Quamprimum autem eo fruitur; beatissima est, nec quidquam amplius velle, appetere, aut desiderare potest. Ille enim non tam bonus est, quam ipsa bonitas; nec tam beatus, quam ipsa beatitudo; nec tam æternus, quam ipsa æternitas; in eoque sunt omnia omnino bona idque multo perfectiori ac eminentiori modo, quam in re ulla alia vel esse possunt vel cogitari; quia quæcunque bona in aliis ullis rebus sunt, finita sunt, & finito modo insunt; illius autem bonitas infinita est, & modo infinito inest. Cum igitur *Deus summum bonum sit,* certè, *fruitio Dei est fruitio summi boni & omnis boni, ideoque beatitudo*; nam fruitio omnis boni Beatitudo vere & proprie est. Fruitio autem Dei in duobus consistit, in *cognitione* ejus, & in *dilectione*; quarum ambarum individuus comes, & inseparabile adjunctum est *gaudium, delectatio.* ac *voluptas* animi summa ac sincera. Nam quanto magis cognoscimus Deum qui bonus est, tanto magis diligimus: & quia bonus est: Quanto vero magis eum diligimus, tanto majori gaudio & delectatione afficimur cum fruimur eo. Quoniam igitur in hac mortali vita Deum cognoscimus solum in umbra, ex parte solum, & imperfecte, ideo non nisi imperfecte & ex parte eum diligimus: & quia ex parte solum, & imperfecte tum cognoscimus, tum diligimus, ideo ex parte solum & imperfecte Deo fruimur, ac beati sumus; omnisque beatitudo quæ in hac vita contingere cuiquam potest, *imperfecta solum est, inchoata, & partialis.* Sed in futura vita, videbimus & cognoscemus Deum clarissime & perfectissime, omnemque illius bonitatem facie ad faciem intuebimur: Et quia perfecte, eum *cognoscemus*, perfecte eum amabimus, quia summe bonus est; Et amabimus ipsum propter sese solum, quia *ipsa bonitas* ille est; & quia perpetuo & perfectissime tum videndo tum diligendo fruemur hoc bono, ideo perpetua & plenissima *delectatione* (cui nihil omnino deerit,) perfruemur. Ita vere

Beatitudo in *plenâ visione & dilectione Dei consistit, quam necessariò & inseparabiliter comitatur plenissima & omnibus numeris perfectissima delectatio ac gaudium.* Hæc autem omnia *visio* seu *cognitio Dei, dilectio* seu *amor* Dei, *delectatio* seu *gaudium* in fruendo Deo, tam quoad cognitionem, quàm quoad dilectionem, actiones sunt; sed actiones, non quales *Arist.* somniavit, secundùm virtutem ullam moralem aut intellectualem, sed *actiones immanentes & æternum permanentes,* quæ sine omni interruptione erunt æternæ animorum beatorum actiones. Verum de his Theologi consulendi: Mihi animus fuit hæc pauca ex eorum sacratissimis (cum bonâ ipsorum veniâ) fontibus delibâsse. Ac de Prædicamento *Actionis* hæc dicta sint. Nam quæ de *affectionibus* animi, quæ *passiones & perturbationes* vocantur, dicenda videbantur, ea in cap. de Qualitate, & tertiâ illius Specie declarata sunt.

CAP. XV.

De Passione.

ACtionis Prædicamentum sequitur *Passio*; de quâ itidem tria explicanda; *Quid sit,* Quæ ejus *Proprietates,* Quæ *Series.* Nam de acceptionibus variis hujus vocis, satis dictum est in cap. de Qual. cum de Patibili Qualitate & *Passione* ageremus.

Passio quid.

Passio, est accidens absolutum, quod est effectus Actionis ex quo subjectum pati dicitur, vel esse patiens: ut ex calefactione passivâ, aqua calefieri dicitur; ex motu, subjectum moveri. Nam ut est calefactio *activa* quâ ignis agit & calefacit, ita est calefactio *passiva* quâ aqua patitur & calefit; & ut est *Motio* & actio moventis quâ motor movet, ita est *Motus* & passio quâ mobile movetur.

Hinc sex sunt observanda: Primum est, *Nullam esse Passionem sine Actione praecedente vel comitante*; nam effectus sine causa esse non potest, Passio autem est effectus Actionis.

Actio & Passio non sunt Relata secundum Esse.

Secundum est, *Actionem & Passionem non posse inter Relata secundum Esse recenseri*; nam cùm unum sit causâ alterius, unum semper est naturâ prius altero, tempore autem sæpe simul sunt. Relata verò secundum Esse, non solum tempore sed naturâ sunt simul.

Actio & Passio non sunt idem natura.

Tertium, *Actio & Passio non sunt, nec esse possunt unum re, id est, naturâ atque essentiâ:* nam nihil est seipso prius naturâ; at Actio est naturâ prior Passione. Quod si alicubi videatur *Arist.* dicere eadem esse, ut cum ait 3. de Anim. cap. 2. *Actionem, Passionem, & Motum esse in patiente, non in agente,* id vel intelligendum est de Actione & Passione prout sumuntur pro *effectu Actionis & Passionis*; vel dicendum est, eadem esse non *naturâ atque essentiâ,* sed *subjecto,* quia sæpissimè sunt in eodem subjecto; nam in omni motu naturali & *Motio activa,* & *Motus* qui est passio, in eodem subjecto sunt; quia in eodem corpore est & principium movens, quæ est forma, & id quod movetur, nempe corpus ipsum, vel compositum quod motione illâ movetur.

Actio quo modo sit causa Passionis.

Quartum, *Cum dicitur Passionem esse effectum Actionis, illud de immediato & proximo effectu, non de remoto & mediato intelligendum est.* Ignis calefacit aquam, & agit in eam: per istam Actionem ignis causatur & efficitur calor in aquâ; sed efficitur mediatè, mediante nimirum passione aquæ, quæ dicitur calefactio passiva. Effectus proximus actionis seu calefactionis activæ, est ipsa calefactio passiva, per quam recipitur in aquam calor, & hic effectus proximus est *passio*; Effectus verò remotus est calor qui non est passio, sed qualitas quæ per actionem quidem producitur, sed remotè, per Passionem verò immediatè & proximè.

Quintum

Quintum est, *Motum & omnes illius Species in hoc Serie & Prædicamento ponendum esse.* Id hinc liquet, quia sicut movere est Agere, ita moveri est Pati, ideóque sicut motio est Actio, ita motus est Passio. Præterea, cum Motus accidens sit, proculdubio in aliquo accidentium Prædicamento locandus est, cùm Ens omne ad aliquam Classem pertineat. In nullo autem alio ponitur aut poni potest Motus nisi in Passione: nam neque Quantitas est, neque Relatio, neque Qualitas. Si quis dicat Motum in nullo Prædicamento *per se & directè* reponi, sed *reductivè* solùm, reduci autem ad illud Prædicamentum in quo ejus termini sunt; ut motus ad Quantitatem, in Quantitate reductivè ponitur; Motus ad Qualitatem, in Qualitate; Motus ad Ubi, in Prædicamento Ubi: Hoc non satisfacit argumento allato. Nam Motus verè univocum est, & univocè ac secundum unum & eundem univocum conceptum ac rationem de omni motu prædicatur; omnes enim species Motus in essentiâ Motus conveniunt; quare necesse est ipsum Motum in genere, esse verum & univocum omnium Motuum genus, ideóque directe in aliquo Prædicamento locari, nam omnia genera & species eis subjectæ directe in Prædicamento ponuntur. Quare cum Motus in nullo alio directe poni possit, fatendum est, Motum esse *directè in hac Serie*, ut veram speciem Passionis, verumque Genus suarum omnium Specierum. Atque hoc non obscure indicat *Arist.* qui cap. de Passione, recenset inter Passiones hujus Prædicamenti, calefieri & frigefieri: quæ duo motus esse, & proprie dictas alterationes, nemo nescit. Quare etsi motus respectu terminorum suorum, dici posit ad alia Prædicamenta reduci, aut pertinere, tamen respectu suæ naturæ ac essentiæ in nullo alio quàm in hoc Passionis reponi potest.

Receptio formæ absoluta est Passio.

Sextum est, *Omnis receptio novæ formæ quæ per actionem alterius in subjectum introducitur, est Passio, & ad hanc Seriem spectat.* Receptio autem hujusmodi fit cum introducitur forma aliqua vel *Substantialis*, ut in Generatione, in quâ tam materia prima, quam corpus recipit novam formam; ideoq; tam ipsa, quam corpus (non autem id quod generatur,) pati dicitur: vel *Quantitatis*, ut in Augmentatione ac Diminutione; vel *Qualitatis* ut in Alteratione; vel *Ubi*, ut in Motu locali, & siqua sint similia. Relationes autem non recipiuntur in subjectum per actionem aliquam in ipsum, sed aliis modis, ut anteà cap. de Relatis diximus. Huc spectat quod habet Aquin. Part. 1. q. 79. art. 2. *Pati*, inquit, *tripliciter dicitur*; Primò, *Propriissimè, quando aliquid removetur ab aliquo quod ei secundum naturam aut naturalem inclinationem convenit*: Sic patitur aqua cum calefit, homo cum ægrotat. Secundò, *Minùs propriè, cum aliquid removetur à subjecto, sive sit ei secundum naturam conveniens, sive non*: Sic pati dicitur homo cum sanatur, aqua cum frigefit. Tertiò, *Communiter aliquid pati dicitur ex hoc solo, quòd recipit illud actu ad quod prius erat solùm in potentiâ, absq; hoc quòd aliquid adjiciatur.* Sic intellectus dicitur pati recipiendo species. Quod idem fere repetit 1. secundæ, q. 22. art. 1. ubi docet *communiter illud dici pati, quodcunq; aliquam formam* (putà absolutam) *in se recipit*; *quo sensu omne recipere est Pati, sive subjectum recipiat, id quo perficiatur, sive illud quo corrumpatur*, & *hoc modo Aërem dicit pati, cùm illuminatur à Sole.* Hæc si observentur, facilius multo, quæ, & quam multa Entia in hoc Prædicamento reponenda sunt, intelligetur.

Passionis Proprietates,

Proprietates Passionis duas ponit *Arist.* easdémque quæ Actioni tribuuntur. Primam quòd *aliquid sit Passioni contrarium*; ut calefactio passiva, frigefactioni passivæ: Secundam quòd *Passio suscipiat magis aut minùs*; ut una aqua calefit magis quàm alia. Ambæ autem hæ *Proprietates*, ita explicandæ sunt ut in Actione: Sunt enim verius Communitates quàm *Proprietates*, quia neque omni conveniunt, neque soli Passioni.

Series posset variis modis tradi, sicut variæ sunt Passionis distinctiones, vel sic: aliæ Passiones sint *perfectivæ*, ut sanum fieri; aliæ *corruptivæ*, ut cum aqua calefit: vel sic, aliæ dicantur Passiones *corporales* quibus corpora, aliæ *spirituales* quibus spiritus patiuntur: vel sic, aliæ Passiones sint per *receptionem Substantiæ*, ut Generatio; aliæ per *receptionem vel Quantitatis*, ut Augmentatio; vel *Qualitatis*, ut Alteratio; vel *Loci*,

ut

ut Motus localis. Sed mihi nullo modo tam commodè explicari posse videtur hæc *Series*, quàm percurrendo Genera ac Species Substantiarum omnium, quæ singulis Passiones conveniant declarare. Exemplar solum hic ponemus, nam prolixior & accurata hujus & aliorum omnium *Series* quærenda est in tractatione eorum quæ ad Metaphysicam & Physicam pertinent.

Series Passionis.

Passiones igitur hæ sunt:

Substantiæ in Genere, recipere accidentia quibus substat, moveri vel violento, vel naturali motu: moveri vel in loco definitivo vel circumscriptivo.

Spiritus, moveri in loco definitivo tantum, illuminari, aut recipere objecti speciem per quam intelligat.

Corporis in Genere, dividi secundum longitudinem, latitudinem & profunditatem, moveri in loco circumscriptivo.

Cœli, moveri circulariter constanti motu & immutabili.

Corporis corruptibilis, recipere qualitates corrumpentes, iisdémque alterari.

Elementi, moveri unico simplici ac recto motu per sese & primariò.

Ignis & Aëris, frigefieri.

Aquæ & Terræ, calefieri.

Corporis misti in Genere, moveri ad motum elementi prædominantis.

Meteororum, pati ab iis qualitatibus quæ ipsis contrariæ sunt.

Misti perfectè, putrifieri, aut pati dissolutionem temperaturæ per actionem contrariarum qualitatum.

Lapidum ac Metallorum, tundi, secari, frangi, & similia.

Viventis in Genere, moveri motu Accretionis ac Diminutionis.

Plantarum, arborum dico & herbarum, pati à contrariis qualitatibus, quibus vis earum retundatur & temperetur.

Animalis, recipere objecta sensuum omnium tam externorum quam internorum, moveri motu progressivo, alterari ex passionibus iræ, odii, & similium.

Brutorum, pati à contrariiis qualitatibus iis quæ ipsis insunt, & ab eisdem ad corruptionem perduci.

Hominis, recipere objecta intelligibilia à phantasiâ impressa.

Quoniam autem *Motum* ad hoc Prædicamentum spectare declaravi, necessarium arbitror, de Motu nonnulla hic attexere, quia illius cognitio & valdè obscura est, ac difficultatibus plurimis implicita, & tamen planè *ad omnem Philosophiæ partem* apprimè *necessaria*. Agamus verò primum de *Motu in Genere*, tum de ejus *Speciebus*. *Motum in Genere* sic definire licet.

Motus quid.

Motus est mutatio, vel instantanea, vel successiva, quâ subjectum recedit à termino à quo, & accedit ad terminum ad quem. Tria igitur sunt in omni Motu, quæ si rectè teneas, non erit cur à *Motu* metuas: *Subjectum* cui inest; *Termini duo*, *A quo* & *ad quem*, & ab hoc Motus semper nomen suum capit; & *Mensura* seu duratio Motus.

Hic vero memineris Motum à nobis *largo sensu* sumi, prout comprehendit omnem mutationem, sive instantanea sit, sive successiva: & sic complectitur tam mutationem illam quæ est ad *Substantiam*, quam illas quæ sunt ad *Quantitatem*, *Qualitatem*, & *ubi*. Atque hoc eodem *largo sensu* *Motus* nomen accipit *Arist.* in Postprædicamentis, cap. de Motu. Quod si strictè accipias, continet solum Motus successivos; Nos hic *largo sensu* accipimus.

Species Motus sequuntur; Eæ sex sunt, quarum duæ sunt *instantaneæ*, nempe *Generatio*, & *Corruptio*, quæ sunt ad *Substantiam*, aut à Substantiâ: quatuor reliquæ sunt *successivæ*, quarum duæ sunt ad *Quantitatem*, *Augmentatio* ac *Diminutio*; una ad *Qualitatem*, *Alteratio*; & una ad *ubi*, nempe *Motus localis*. Sex esse Motus large accepti Species, & non plures, docet *Arist.* lib. 3. Phys. cap. 1. *Id*, inquit, *quod mutatur aut in Substantiâ, aut*

in

in Qualitate, aut in Quantitate, aut in Ubi semper mutatur: & iterum ibidem, ac clarius, *Quare neque Motus, neque mutatio cujusquam præter ea quæ diximus, erit*; & in Postprædicamentis cap. de Motu, ubi sic ait, *Motus Species sunt sex*, & eas quas dixi enumerat.

At Arist. 3. Phys. cap. 1. disertè ait *Tot esse Species Motus sive Mutationis, quot sunt Species Entis.* Jam cum sint decem distinctæ Species Entis, ut ex denario Prædicamentorum numero liquet, erunt etiam decem Species Motus largè accepti, sive mutationis *Dub.*

Respondeo, verba illa *Arist.* sic accipienda esse, Tot sunt Species Motus, quot sunt Species Entis *ad quas est Motus.* Nam Motus à *Terminis* suis nomen accipit. Quare, licet sint simpliciter plures Species Entis, quàm Substantia, Quantitas, Qualitas, & Ubi; tamen quia ad hæc sola, & non ad reliqua terminatur Motus, idcirco ad alia præter hæc non dicitur esse Motus. *Sol.*

Quòd si dicas ex Relationibus, Actionibus, Passionibus, Quando, Situ, & Habitu, Mutationes fieri in subjectis, & subjecta per ista mutari; ut cum quis ex non patre, fit pater; ex otioso, agens; ex non patiente, patiens; ex non ocreato, ocreatus; ideóque & istas Mutationes seu Motus large nuncupandas esse. *Rep.*

Respondeo, ex istis omnibus quidem subjecta mutari quando insint, sed neque Motus, neque mutatio ad ullum eorum terminatur, nec est ad illud ut ad terminum Mutationis: sed quædam eorum consequuntur ex Motu, ut ex *Generatione passivâ* consequitur filiatio; ex *Alteratione* factâ per albedinem consequitur similitudo ad alia omnia alba, dissimilitudo ad omnia nigra; Sic ex inductione *Quantitatis* ullius oritur Situs: ex *Motu locali*, quo induuntur ocreæ, consequitur ocreatum esse; ex *generatione, seu productione ullius rei*, consequitur ejus Quando. Alia non consequuntur quidem Motum, sed præcedunt, & causant Motum, ut Actio; nam cum Motus sit Passio, ab Actione causari eum necesse est; quare si ad ipsam Actionem esset Motus, ita ut Motus terminaretur ad Actionem, tum ante istam Actionem esset Passio, nempe Motus quo introducitur ista Actio; & quia istam Passionem alia Actio præcedit, & illa Actio Motum priorem terminabit, & sic in infinitum; atque ita nec esset ulla Actio, vel Passio, vel Motus. Quà eadem ratione demonstratur Passionem non posse esse terminum Motus: nam si ad hunc Motum, puta D. esset prior Motus, puta C. itidem esset ad Motum C. prior alius motus, puta B. & ad B. adhuc prior alius, puta A. & ita in infinitum. Has aut alias similes rationes, ex quibus probatur ad *Relationem, Actionem, Passionem, & reliqua* Motum non esse, videre potes apud *Arist.* lib. 5. Physic. cap. 2. Ex quibus omnibus concludo necessario concedendum esse quod *Arist.* statuit, Motum seu mutationem non esse ad ullum Prædicamentum nisi vel Substantiam, vel ad Quantitatem, vel ad Qualitatem, vel ad Ubi: atque ita sex esse Motus seu mutationis Species, neque plures neque pauciores. Eas nunc paucis percurramus; & primo agamus de *Instantaneis*: Quæ sunt *Generatio, & Corruptio.* *Sol.*

Generatio, est mutatio, per quam materia prima & Corpus in communi, in instanti mutantur à non esse substantiali, ad esse substantiale; id est, à privatione hujus formæ introducendæ, ad habendum illam formam. *Generatio quid.*

Corruptio, est mutatio, per quam materia prima & Corpus in communi, mutatur ab esse substantiali ad non esse substantiale; id est, ab habendo hanc formam quæ jam inest, ad privationem, seu carentiam illius formæ. *Corruptio quid.*

Vides hic in utrisque illa tria quæ observanda dixi in omni Motu: *Subjectum* in utrisque remotissimum est, materia prima, propinquum (si non proximum) est corpus in communi: Nam subjectum in omni mutatione, est id quod mutatur; id autem mutatur, quod remanet sub utroque termino illius mutationis, sic ut prius subjiciatur termino *à quo*, post termino *ad quem.* Jam certum est quod tam materia prima, quam Corpus illud in communi, (cum sint æterna) manent sub utróque termino illarum mutationum: Hæc igitur utráque tam *Generationis* quàm *Corruptionis* subjecta sunt: sed Corpus propinquum, (& fortassis proximum) materia prima remotum. Et hoc liquido docet *Arist.* lib. 1. de Gen. *Subjectum Generationis & Corruptionis.*

Gen. & Cor. cap. 4. ubi sic ait, *Materia tum maximè, tum propriè, ejus generis*, (scilicet Generationis, & Corruptionis) *subjectum habetur, ut ortum & interitum ferre possit.*

Discrimen inter Generationem & Creationem.

Atque hinc liquidò perspicias verum discrimen inter *Creationem* & *Generationem*: nam in omni Generatione est semper præexistens Corpus, & materia, ex quâ tanquam ex parte essentiali genitum fit, quæque caruerat formâ introducenda, & in quam per Generationem introducitur. At in Creatione nihil omninò: neque corpus, neque materia ulla prima præexistit ex quâ id creatur, vel fit aut fieri potest: nulla omnino quâ vel caruit, forma in creaturam introducenda, vel in quam forma per Creationem introducitur, sed quod creatur, ex nihilo fit. Et quando Deus in principio mundum creavit, eodem instanti quo formas introduxit in materiam, creavit ipsam materiam in quam introductæ sunt.

Termini Generationis & Corruptionis.

Terminus à quo, in Generatione est *privatio* seu absentia formæ introducendæ, seu *non esse* compositi generandi. *Terminus ad quem*, est *ipsa forma introducta*, vel *compositum*, quod tum generatur; utrúmvis rectè dicas. Itidem *Terminus à quo* in Corruptione, est *forma quæ inerat* in composito, vel *compositum* ipsum quod tum corrumpitur, (utrumvis rectè dicas,) & *Terminus ad quem*, est *privatio* vel carentia illius formæ, seu non esse illius compositi. Ut quando ex aëre corrupto generatur aqua, corruptionis *terminus à quo* est *aër*, vel forma aëris: *terminus ad quem*, est *Non esse aëris*, vel privatio formæ aëris. *Terminus* autem *à quo* illius Generationis, est *non eße aquæ*, vel privatio formæ aquæ: *terminus ad quem*, est *aqua* vel forma aquæ. Docet hoc clarè *Arist.* lib. 5. Phys. cap. 1. ubi ait, *Generationis, itemque Corruptionis terminos esse contradictorios, scilicet eße & non esse*: & iterum ubi ait, *Ea mutatio quæ per contradictionem est è non subjecto ad subjectum, est Generatio: Ea verò, quæ ad non subjectum est à subjecto, Corruptio est.* Quamvis ergo vulgo & vere dicatur (quo etiam loquendi genere utitur *Arist.* lib. 1. de Gener. & Corr. ca. 4.) *aquam ex aëre generari*, tamen in illâ & similibus loquutionibus, illud *Ex*, non notat terminum *à quo* Generatio incipit, sed *notat solum illud corpus quod immediatè in materiâ geniti praexistebat.* Aërem enim non posse esse terminum Generationis *à quo* liquet, quia est terminus *à quo* Corruptionis conjunctæ, & impossibile est, ut idem sit terminus Generationis aquæ, & Corruptionis aëris: deinde aer & aqua non sunt termini Contradictorii, at termini duo Generationis debent esse Contradictorii, ut sæpe & verissimè docet *Arist.*

Mensura Generationis & Corruptionis.

Mensura, seu duratio utriúsque harum mutationum, est *Instans*, non *tempus*, Docet hoc *Arist.* 6. Phys. ca. 5. & ratione etiam solidâ ac evidenti probat. Nam cum aqua generatur ex aere, si forma aquæ non introducatur in Instanti, tum nondum adhuc est aqua: at necesse est tum cum incipit generari aquam esse, quia Generatio erat à non esse ad esse, & inter non esse ac esse (cum contradictoria sint) nullum potest esse medium. Quare in eo Instanti quo corpus corruptum desinit esse aer, est aqua: Itdem quamprium aer incipit corrumpi est non aer, quia Corruptio est ab esse ad non esse.

Hoc etiam ulterius observandum; Generationem & Corruptionem non solum fieri in Instanti, sed quoties ex uno corrupto aliud generatur, ut ex aere aqua, ambæ istæ mutationes, tam Generatio quàm Corruptio, *sunt in uno eodemque Instanti*: In divisis enim Instantibus fieri non possunt; utrum enim in duobus proximis & immediatis Instantibus, an mediatis, & remotis? In proximis fieri dici nullo modo potest: quia certissimum est, *Instans non eße Instanti immediatum*, sicut nec est punctum puncto, sed ut ait *Arist.* 6. Phys. ca. 1. *inter omnia duo puncta est linea, & inter omnia duo instantia est tempus.* Immediatis dici etiam non potest, nam tum sequeretur esse aliquod tempus, in quo in illo corpore simplici nec inesset forma vel aeris, vel aquæ; atque ita existerit corpus aliquod simplex & elementare, quod nec esset ignis, nec aer, nec aqua, nec terra: quod quia est impossibile, agnoscendum est, non modo aerem in Instanti corrumpi, & aquam in Instanti generari, sed etiam aquam generari ex aere, in *illo ipso Instanti* quo aer corrum-

pitur,

pitur, non in alio ullo, neque mediato, neq; immediato, atque hoc pro certo & indubitato tenendum est.

Dubitare hic primò poteris de subjecto harum Mutationum. Nam subjectum debet denominari ab eo accidente quod ei inest. Jam certum est nec Materiam, nec corpus dici vel generari, vel corrumpi, nam illa utraque æterna sunt, & manent tam in genito quam in corrupto. Quæ autem generantur & corrumpuntur sunt composita, tam ex Materia & Corpore, quàm ex forma; ut ignis, vivens homo, canis; quare Composita hæc specialia videntur esse subjecta harum mutationum, non autem vel Materia prima, vel Corpus. *Dub.*

Respondeo juxta illam vulgarem distinctionem, quam tamen non undiquaque probo, nisi commodè intelligatur. Subjectum est duplex, *Denominationis tantùm*, & *Inhæsionis simul ac Denominationis.* Composita ista specialia, ut ignis, vivens & similia, dici possunt subjecta Denominationis tantùm Generationis & Corruptionis, quia illa solum per hæc denominativa (Generatum & Corruptum) denominantur; sed ista sunt Denominativa *non quoad rem*, sed *quoad vocem tantum* à Generatione & Corruptione. Talia vero composita specialia, nec sunt nec esse dici possunt *Subjecta Inhæsionis* istarum mutationum, quia istis compositis corruptio non inhæret: nam quando corrumpuntur, tum non sunt, sed interierunt, & sunt non entia. Non ens vere subjectum inhæsionis ullius, dici non potest. Et quia non sunt Corruptionis subjecta inhæsionis, ideo neque sunt Generationis. Idem enim est utrique subjectum inhæsionis. Sed verum subjectum inhæsionis tam Generationis quàm Corruptionis est, ut dixi, Materia prima, & Corpus in communi: hæc enim sola in Generatione & Corruptione mutantur, ut ex Arist. declaravi. Sunt etiam hæc verè *subjecta Denominationis*, harum mutationum, si apta Denominativa accipiantur. Nam *Denominativum re*, licet *non voce*, à Generatione est hoc, *sic mutari, ut jam recipiat hanc formam quam ante non habuit*; & à Corruptione est hoc, *non habere jam in se hanc formam quam ante habuit*: & per hæc Denominativa, à Generatione & Corruptione denominantur Materia prima, & Corpus in communi, non autem composita illa specialia quæ generantur, & corrumpuntur. *Sol.*

Dubitare te secundo faciat id, quod vulgo dicitur, quodque ab Arist. disertè asseritur, lib. 1. de *Gen.* & *Cor.* c. 3. *Generatio unius est Corruptio alterius, & contra*: nulla enim Species de sua contradivisâ Specie dici potest: cum igitur de Generatione Corruptio, & de Corruptione Generatio dicatur, Species diversæ Motus aut Mutationis esse non possunt. *Dub.*

Respondeo, illud dictum non esse *formaliter* accipiendum, neque ut prædicationem *formalem*, sed solum ut prædicationem *per concomitantiam*, quo solo sensu vera est, & nullo alio: idemque sonat, ac si dicas Generationem unius concomitari Corruptionem alterius, & contrà: quomodo dici potest, elationem unius scalæ esse depressionem alterius, & occasum solis apud nos esse ortum ejus apud Antipodas. Sed nec sic quidem ne per concomitantiam vera est generaliter, nisi commodè intelligas. In quammultis evenit ut unum generetur, & nihil tamen jam tum, aut immediatè ante corrumpatur? vel ut unum corrumpatur, & nihil tamen jam tum generetur? Cum generatur homo ex animali, forma animalis (quæ est anima sensitiva) non corrumpitur adventu animæ rationalis, sed perficitur: sic cum ex vivente, generatur animal, forma viventis (quæ est anima vegetativa) non corrumpitur. Contrà, cum corrumpitur vivens, putà planta, brutum, aut homo, non generatur aliquod novum mistum, nec ulla nova forma introducitur, sed corpus illud mixtum, putò caro, ossa, & similia, quod per adventum animæ vegetantis factum erat vivens, & per adventum animæ rationalis factum erat homo, ad interitum vegetativæ, & separationem rationalis, desinit esse homo et vivens: spoliatur tantum his formis, quibus ante vestitum erat & ornatum: utque homo spoliatus vestibus atque armillis nudus quidem remanet, sed manet tamen idem homo qui ante fuerat, nec indiget ullo novo ornatu ut fiat homo; itidem in mixto corpore (quod vitâ velut veste ornatum est) non accedit ulla nova forma quâ fiat, ut dicatur inanimatum mixtum, satis ad hoc *Sol.*

est ut anima spolietur. Privationem utraque hæc notant,& carentiam,illud animarum,hoc vestium, sed positionem novæ formæ non important. Sic igitur intellige illud ab Arist. loco citato universaliter enunciatum dogma, *Omnis Generatio unius est Corruptio Alterius, & contra*; est scilicet vel *immediate*, ut quum ex aëre generatur aqua; vel *mediatè* ut in antedictis exemplis: nam licet tum cum generatur homo ex animali, vel animal ex vivente, nihil immediatè corrumpatur, tamen cum vivens generabatur, corrumpebatur semen; & licet cum animal corrumpitur, nihil tum immediatè generetur, tamen cum carnes & ossa (quæ viventis primò fuerunt, postea cadaveris) cum illa inquam, corrumpuntur, generantur ex iis vermes aut alia (prout contigerit) corpora.

Dub. Tertiò dubites de *Mensura* earum mutationum, an ea instans sit, ut ante posui, & an in *eodem instanti* quo unum corrumpitur, aliud generetur; videtur enim impossibile, ut in illo eodem instanti quo aër corrumpitur, aqua ex eo generetur; nam tum essent in illo simplici corpore duæ oppositæ formæ: nam cum aër corrumpitur, tum est, quod enim non est, non potest corrumpi; quare cum aër sit in eo instanti quo corrumpitur, sequitur etiam formam aëris tunc esse in illo corpore. Idem dico de forma aquæ: nam quando aqua generatur, tum illius forma existit, aliter aqua generaretur antequam sua forma esset: quare in illo ipso instanti in quo corrumpitur aër, & aqua ex eo generatur, sequitur in illo uno simplici corpore, esse & formam aquæ, & formam aëris: ex quo rursus sequitur illud unum, idemque numero corpus esse tam aquam quàm aërem.

Sol. Respondeo, hoc nullo modo sequi. Nam illud quod pro fundamento sumitur falsum est, nempe vel aërem, vel formam aëris tunc esse, quando aër corrumpitur: neutrum tunc existit, sed utraque interierunt. Et quando objicitur, illud quod non est, non posse corrumpi: dico, illud quod non est antequam corrumpitur, non posse corrumpi, sed illud quod ante quidem fuerat,tum vero cum corrumpitur non est,illud potest vere dici corrumpi, imo aliter dici non potest. Nam, ut alibi monui, Substantiæ omnes, item omnes substantiales formæ quæ oriuntur & intereunt, incipiunt *per primum sui esse*, sic ut de eis tum dicas, Jam sunt, nec ante hoc instans fuerunt: desinunt verò non per ultimum sui esse,sic ut dicas, Jam sunt, & posteà non erunt; sed *per primum sui non esse*, sic ut de iis tum dicas, Jam non sunt, & immediate ante hoc instans fuerunt. Sed de mutationibus instantaneis hæc satis multa.

Motus propriè dictus quid. Sequitur nunc *Mutatio successiva*, quæ *propriè Motus* vocatur, & quoties deinceps sine additione *Motum* nomino, hunc successivum, & non alium volo. Posset autem Motus facile ac breviter definiri, *Motus est mutatio successiva, ad Quantitatem, Qualitatem, aut ubi.* Sed quia mihi magnopere in votis est Aristoteli, si possum, lucem afferre, videamus an illam Motus definitionem quam ipse tradit, quæque infinitos interpretes torsit, illustrare possumus. Sic ille motum definit 3. Physico.1. *Motus est actus entis in potentia, quatenus est in potentia*: quod paulo post repetens, ait, *Motus est actus ejus quod est potentiâ, cum actu est.* Sensus hic est, mobile seu subjectum cui inest Motus, partim habet actu illam formam, ad quam fit Motus, partim habet eandem in potentia: nam habet eam *incboativè* seu inchoatam, non habet *perfectè* seu complete inductam: respectu inchoatæ formæ, Motus dicitur esse *actus*, & subjectum dicitur esse in *actu* quoad illam formam: respectu formæ nondum completæ, sed adhuc complendæ, Motus dicitur esse *potentiâ*, & subjectum esse in *potentiâ* quoad illam formam; & utraque hæc in Motu plane necessaria sunt. Nam si mobile non habeat actu formam, ne inchoatam quidem, nondum est in Motu; si habeat formam complete, tum non est in potentia ad illam formam, quia Motus ad eam jam finitus est: quamdiu ergo Motus est, subjectum, & habet actu formam *quoad incboationem*, & habet eandem in potentia *quoad complementum*. Motus enim quamdiu existit, est semper *in fieri*, nunquam autem *in facto*.

Liquet

Liquet nunc in hac Arist. definitione, & *subjectum* Motus declarari, nempe *ipsum mobile*, quod manet unum idemq; sub utroque termino: & *terminum* Motus, *ad quem*, nempe formam introductam in mobile: & *mensuram*, seu durationem motus, quod sit cum successione, non in instanti. Nam si forma illa in instanti (quod est indivisibile) per Motum introduceretur, non posset subjectum esse, & in actu respectu illius formæ, & in potentiâ: ideo pars una præterito tempore introducta est, & pars altera futuro tempore introducenda est. Atque hoc Arist. expresse docet lib. 6. Phys. cap. 4. *Omnis*, inquit, *Motus est in tempore*: & lib. 3. cap. 1. ubi ait, *Motum esse continuum*: & iterum lib. 6. c. 3. ubi ait, *Nihil in ipso nunc, seu Instanti movetur.* In quo Motum proprie dictum differre vides à motibus illis large sic appellatis, *Generatione & Corruptione*, de quibus ante dictum est, quamvis etiam aliis nullis modis differant. Nam id quod movetur proprie, manet idem sub utroque termino Motus: sed id quod generatur & corrumpitur, non manet sub utroque termino: & id quod movetur, antequam movetur, est: id quod generatur, non est antequam generatur: quod intellexit Arist. lib. 5. Phys. cap. 1. ubi ait, *Impossibile esse ut Generatio sit Motus* (proprie dictus) *quia id quod haud est, generatur.*

Dictum est hactenus de *Motu in genere*, sequuntur nunc *Species Motus*. Ex quatuor sunt, ut ante monui, duæ ad Quantitatem, *Augmentatio* nempe & *Diminutio*: una ad Qualitatem, *Alteratio*: una ad Ubi, nempe *Motus localis*. Hoc diserte tradit Arist. 5. Phys. cap. 2. ubi sic ait, *Restat in Quantitate, Qualitate, & ubi, solummodò Motum esse.*

At non videtur vel ad Quantitatem vel ubi, esse ullus motus: nam Arist. 5. Phys. cap. 8. ex eo probat *Motm non esse ad Substantiam, quia Substantiæ nihil est contrarium*: quæ ratio si valet, sequitur neque ad Quantitatem, neque ad Ubi posse esse Motum, quia nihil illis est contrarium. *Dub.*

Respondeo Arist. Phys. 5. cap. 2. sumere *Contrarium* pro eo quod *non est contradictorium*, non autem pro eo quod *adverse* alicui opponitur. Nam termini Generationis & Corruptionis sunt contradictorii, *Esse*, scilicet, & *non esse*, & ita unus eorum est semper *non ens*: at in Motu proprie dicto, ambo termini debent esse *entia* & positivi termini, quorum unum positive opponitur alteri, licet non adversentur inter se. Jam licet in Quantitate & Ubi, termini non adversentur (nam adverse opposita in Quantitate & Ubi nulla sunt) tamen ambo sunt vere *entia & positiva*, & inter se opponuntur, licet non *adverse*. Sufficit autem ad Motum, si termini sint positivi & *oppositi*, licet non sint adversi; nam ab albedine ad rubedinem, aut à viriditate ad rubedinem, est vere Motus, & tamen nullum eorum adversatur alteri, sed verè opponitur. At termini in Generatione & Corruptione non opponuntur, ut termini positivi, sed unus eorum semper est *non ens*, & ideo ad Substantiam negat Arist. esse Motum, quia semper in Motu requiritur ut ambo termini Motus sint positivi. Restat nunc ut singulas species Motus breviter percurramus. *Sol.*

Augmentatio est Motus, quâ subjectum seu id quod augetur, mutatur successive à minori quantitate ad majorem. *Augmentatio quid.*

Diminutio est Motus, qua subjectum seu id quod diminuitur, mutatur succesive à majori quantitate in minorem. *Diminutio quid.*

Est autem tam Augmentatio, quam Diminutio duplex: Augmentatio *improprie dicta*, quæ est quando alicui subjecto major quantitas sic additur, ut id quod additur, continuetur illi toti, cui fit additio, licet non recipiatur intus in singulas illius partes; ut cum aquæ additur alia aqua. Diminutio *impropriè dicta* est quando pars aliqua quæ continua fuerat toti, tollitur à toto, licet à singulis ipsius partibus non detrahatur; ut cum æquæ demas tertiam illius aut quartam partem.

Tres conditiones in Augmentatione propriè dicta.

Augmentatio vero & Diminutio *propriè dicta* invenitur tantùmodo in viventibus, & ad hanc augmentationé tres hæ conditiones necessario requiruntur. Prima, ut vivens fiat majus

 propter

propter alimentum intrinsecùs receptum, & conversum in substantiam aliti. Secunda, ut non modò totum fiat majus, sed etiam singulæ ipsius partes tam similares (ut caro & ossa) quam dissimilares (ut caput, manus, & pedes) nam singulis partibus fit additio alimenti primò concocti in stomacho, & ibi mutati in chylum; tum in jecore conversi in sanguinem; postremo à jecore per venas dilati in singula membra, & ibi per poros recepti in minutissimas quasque partes, ac tum carni ac ossibus assimulati, agglutinati, & continuati. Tertia, ut id quod augetur maneat idem numero quod fuerat; nam animal per totam vitam manet idem numero, habetque eandem animam numero tam vegetantem, quam sentientem, licèt particulæ quamplurimæ materiæ, quotidie & sensim defluant, & cum materia, partes etiam quædam animæ tam vegetantis quam sentientis, quia illæ cum materiæ immersæ sunt, una cum materia defluunt; sed manent quædam principales partes materiæ per totam vitam, ut cor & ossa, & eadem numero anima tam vegetativa, quam sensitiva, quæ in novas partes materiæ à corde extenditur. Hæc paucis, & obscurius hic significavi, fusiùs enim de his agere ad Physiologiam spectat. Tres verò illæ Augmentationis proprie dictæ conditiones expresse ab *Arist.* traduntur lib. 1. de Gen. & Cor. cap. 5.

Dub. Dubia tam multa hic de Augmentatione occurrunt, eaq; tam difficilia, ut Pomponatius, qui duos integros libros de Augmentatione conscripsit, in quibus diligentissime de Accretione disseruit, palam confessus sit, neminem mortalium esse, qui possit asserere in hujus rei intelligentiâ sibi esse satisfactum. Ego unicum hic proponam, quo, ut opinor, bene intellecto, in reliquis labor facilior multo futurus est. Illud mensuram respicit, & durationem, in qua Augmentatio fieri solet. Certum est, non modò in Augmentatione, sed in omni nutritione, quantitatem majorem addi rei alitæ, & auctæ: nam cum alimentum, quod quantum est, assimulatum agglutinatur, & continuatur sive nutrito, sive aucto, necesse est Augmentationem tum fieri, fit enim corpus alitum & auctum majus quam fuerat, antequam alimentum illud agglutinatum erat. Jam certum est nutritionem non fieri vel priùs vel posteriùs quam alimentum fiat pars aliti: pars non est, nec esse potest illius, priusquam forma aliti, scilicet anima vegetans, informet alimentum susceptum, tunc enim incipit id quod ante alimentum fuerat, esse vivum, & pars viventis. At forma viventis introducitur in alimentum in instanti, quia omnis Generatio fit in instanti: & quando alimentum assimulatur, & agglutinatur viventi, tum generatur pars nova viventis, quæ ex alimento corrupto fit vivens. At quamprimum alimentum suscipit formam aliti, additur nova quantitas, & corpus alitum fit majus quàm ante fuerat, tunc enim nova Quantitas ei additur & continuatur; quare Augmentationem fieri in instanti necesse est, & ita motus hic non erit successivus, sed instantaneus.

Sol. Erit hic locus, ubi ingenia sua exerceant, qui in his studiis operam & oleum impendunt: quid mihi videtur paucis indicabo. Augmentatio in vivente accipitur vel propriè vel impropriè. *Proprie* vivens augetur quando corpus alitum recipit majorem quantitatem quàm fuit deperdita, ut fit in adolescente, ideóque is crescit donec ad perfectam staturam perveniat. *Impropriè* vivens augeri dicitur, quandò alitum recipit majorem quantitatem quàm habuerat ante alimenti agglutinationem, licèt non majorem quàm habuerat antequam perdiderat illam quantitatem quæ per nutritionem restituitur. Jam extra dubium est, Augmentationem illam quâ corpus pueri aut adolescentis quod augetur quotidie, fit majus, donec ad perfectam staturam & magnitudinem perveniat, fieri in tempore & successivè; nam postquam alimentum conversum est in tale corpus aliti, extenditur corpus in longum & latum, idq; fit postquam alimentum factum est pars aliti; tunc enim calor naturalis resolvit paulatim corpus, & poros implet, atque ita extendit corpus, unâ parte aliam trudente, ex quo fit ut corpus tum longius fiat, tum crassius in pueris & juvenibus: atque istam Augmentationem in tempore, & successivè fieri non dubitamus. Sed cùm corpus nutritur solummodo non autẽ augetur, ut fit in viro ac sene, & ut fit etiam in pueris & juvenibus ante istam quæ agglutinationem alimenti sequitur auctionem, tum (inquam) est additio

novæ

novæ quantitatis alito, quæ, etsi non faciat alitum majus quam fuerat ante deperditionem materiæ quæ defluxit, verè tamen facit majus quam fuerat antequam nutrimentum hoc additum, & agglutinatum fuit; ideò hæc etiam verè Augmentatio viventis dicenda est, licet non sic vulgò vocetur, quia augeri corpus vulgò tum solum dicimus, quando majus aut longius fit quàm unquàm fuerat: & quia hæc additio, agglutinatio, & continuatio alimenti fit per accessum animæ in id quod prius fuerat alimentum, sed corruptâ jam formâ alimenti, fit pars corporis, & informatur formâ aliti, ideoque est vere generatio novæ partis aliti; & quia forma non accedit alicui, neque quidquam informat nisi in instanti, sicut nulla generatio rei ullius est nisi instantanea, ideò ego planè sentio, quantitatem istam addi in instanti, & Augmentationem istam fieri in instanti, sicut solidè in objectione probatur. Ad dubitationem autem ita dico, quantitatem talem esse, ut ex sese non nisi tempore & successive addatur, adeoq; omnem omnino Augmentationem tam eam quæ proprie viventis Augmentatio dicitur, quam eam quæ fit in omni nutritione, *ex sese* successivam esse, & in tempore fieri profiteor. Sed *per concomitantiam Generationis*, cui individuo nexu nutritio semper conjuncta est, fit additio novæ ac majoris quantitatis (quæ vere est Augmentatio) in instanti. Breviter in hunc modum, Augmentatio (ut omnis alius motus) *ex se* fit in tempore & successive, sed *ex accidenti*, & propter *Concomitantiâ Generationis*, Augmentatio hæc quæ nutritioni semper conjuncta est (quod idem forte in aliis Motibus fieri solet) fit in instanti.

Et sicut eadem de Diminutione dubitatio fieri potest, ita eadem solutio adhiberi debet. Nan certum est vivens non diminui nisi cum corporis aliquæ partes, & cum eis quantitas, defluant: corpus autem nullam partem amittit, nisi quando anima viventis vel recedit vel interit; at anima nec recedit nec interit nisi in instanti; nunquam igitur diminuitur corpus nisi in instanti; diminutio autem fit in instanti propter *Concomitantiam Corruptionis*, sed *ex se*, ut omnis alius Motus, fit in tempore.

Hoc est quod mihi post multam lectionem, post longam ac seriam meditationem occurrebat, quo dubitationi propositæ satisfieret, & credo certè satisfactum esse. Ipse in hoc ut maxime probabili lubens acquiesco: te Lector, si quid rectius novisti hac in re, obnixè rogo ut impertias; & sine quæso, te hic exorem.

Motus ad Qualitatem vocatur *Alteratio*; ea sic definitur. *Alteratio est Motus, quo subjectum successivè mutatur ab una qualitate in aliam.* Ut ab albo in nigrum. Vides hic & *subjectum* hujus motus, & duos *terminos*, & *mensuram*. Etsi autem per acquisitionem cujusvis Qualitatis, sive habitus sit, sive figura, subjectum dici potest alterari *in largo sensu*, tamen *propriè dicta Alteratio* solum est inter sensibiles Qualitates, & præcipue inter eas quæ sunt activæ & passivæ; ut sunt Calor, frigus, humidum & siccum. Hoc indicat *Arist.* 7. Phys. cap. 3. ubi *negat Alterationem* (puta proprie acceptam) *esse vel in figuris, vel in habitibus animi.* *Alteratio quid.*

Ultima Species Motus est ad *ubi*, & vocatur *Motus localis*: is sic definitur: *Latio est Motus quo subjectum aliquod mutatur successivè ab uno loco ad alium:* Ut à loco sursum, ad locum deorsum. Subjectum hujus Motus est vel Corpus vel Spiritus: utrumque enim localiter movetur. Terminus *à quo*, est locus ille sive definitivus, sive circumscriptivus qui deseritur à mobili: Terminus *ad quem*, est ille qui acquiritur à mobili: Mensura vero omnis Motus localis est Tempus, & hoc *Arist.* expresse docet lib. 6. Phys. cap. 3 ubi ait, *Nihil in ipso nunc moveri*: & iterum, *fieri non potest ut quidquam in ipso nunc moveatur.* Et sicut negat quidquam posse moveri, itidem *negat* ibidem *quidquam posse quiescere in Instanti.* Nam quiescere illud dicitur quod non movetur quando est aptum moveri: nihil autem aptum est moveri in instanti, nihil igitur in instanti quiescit. Verum quidem est, quod in instanti res cessat à Motu, & non movetur: sed quiescere plus requirit quàm negationem Motus, nempe aptitudinem tum movendi quando quiescit. *Latio quid.*

Ex

Ex eo quod dixi, Mensuram omnis Motus localis esse Tempus, duo consequuntur: Primum est, *Omnem Motum localem esse continuum*, nam aliter non posset successive fieri aut in tempore. Quare longissime à vero aberrat Tho. Aquin. qui dixit part. 1. Quæst. 53. Art. 2. & art. 3. Et post eum Pet. de Aquila in 2. sent. dist. 2. quæst. 3. & alii, *Angeli Motum posse esse non continuum*: & *Angelum posse moveri in tempore non continuo*. Certissimum est enim neque ullum Tempus, neque ullum Motum posse esse discretum, utraq; continua sunt.

Secundum est, non modò nullum Corpus, sed *nè Angelos quidem posse moveri in instanti*, sicut aliquos opinatos esse testatur Aqui. quæst. eadem art. 3. Docet hoc & probat liquidò Bonavent. in lib. 1. sent. dist. 37. nu. 58, 59. etiam & ratio idem confirmat. Nam si Angelus Londino Romam in instanti moveretur, esset, in illo uno instanti, & Romæ & in omnibus illis locis, quæ media sunt inter Romam & Londinum: nam si priùs sit in ullo medio loco, quàm in extremo, tum esset prius & posterius in instanti, quod fingi non potest: ut autem simul sit in pluribus locis, est penitùs impossibile, cum Angelus sit ex natura sua, sicut omnia entia finita, *definitivè in loco*: quod autem loco definitur, ita est hic, ut simul alibi esse non possit. Quod si quis dicat, Angelum posse moveri ab uno extremo ad aliud extremum, nec tamen moveri aut transire per medium (quod ipsum sensit Aquin. part. 1. qu. 53. art. 2. & post eum Petr. de Aquila loc. cit. aliique) tam futile est ut ne cogitatione quidem comprehendi possit, & ut verè ait *Bonavent.* loc. cit. q. 2. nu. 54. *ratio hoc non capit ut possibile*: quare & ipse rejicit eam sententiam, quâ Angelum moveri sine medio asseritur. Sed Aquinas in hoc multisque aliis ingenio suo nimium indulget.

Dub. Dubitari meritò potest de Cœlo; nam moveri orbes cœlestes certum est, nec tamen unquam deserunt locum, aut superficiem illam concavam continentis in quo sunt: deniq; suprema sphæra juxta Arist. movetur, & tamen non est in ullo loco, nec ergo recedere potest à termino *à quo*, nec accedere ad terminum *ad quem*. *Sol.* Respondeo, cœlestes sphæras cum moventur localiter, non deserere unquam *totaliter* loca sua in quibus sunt, sed deserunt hanc aut illam partem loci & superficiei concavæ in quâ continentur. Satis est autem ad motum localem, si mobile relinquat locum in quo fuit vel *totaliter*, vel *secundum partem*. Ad illud de summo cœlo, dico, id quod vere est summum cœlum, quodque à Theologis Empyreum vocatur, non omnino moveri, licet mobile sit; sed etsi actu moveretur, ut summum cœlum Arist. putavit esse primum mobile, solutio non est difficilis juxta illam Damasceni distinctionem, quam ponit lib. 2. de fide, cap. 17. Nam etsi non sit in loco circumscriptivo *corporali*, est tamen in loco circumscriptivo *intelligibili*: sic ut intelligere possis corpus circumscribens ipsum atque ambiens, & satis est ad motum illius localem, si moveatur à termino & ad terminum loci *intelligibilis*, licet non *corporalis*.

Atque hæc satis multa de *Motu*, quæ in Tyronum gratiam huc intexenda censui, ut sicut in aliis obscuris Philosophiæ partibus, ita in hac de Motu lucem aliquem si possem afferrem. Certè enim spinosa multa in Motu; cujus tractationem tam arduam ac difficilem opinabantur majores nostri, ut, me adolescente, Mr. Randallus, grandævus tum senex, sed nec supra modum, nec pro ætate doctus, valde destomachari solitus sit, si quem forte qui candidatus non esset, vel nominare Motum in Scholis audisset.

Hæc de Passionis Prædicamento dicta sint.

CAP.

CAP. XVI. De Ubi.

SEquitur *ubi*, de quo itidem tria explicanda, *Quid sit*, Quæ ejus *Proprietates*, Quæ *Series*.

Ubi est accidens absolutum, ortum ex applicatione locati ad locum, per quod respondetur ad quæstionem factam per ubi, aut per quam res dicitur esse alicubi: ut *ubi* docuit Aristoteles? In *Lyceo*, celeberrimo Gymnasio juxta Athenas, ubi inambulantes disputabant: unde Peripatetici dicti. Cic. lib. 1. Acad. *ubi* Plato? In Academia, loco nemoroso mille passus ab Athenis distante. *ubi quid.*

Hinc observat Primò, *ubi non esse Relatum secundum Esse*. Nam si haberet Correlatum, illud proculdubio æquè esset summum Genus atq; est ipsum *ubi*, quia nec superius esset, nec inferius quàm *Ubi*. Atq; ita essent plura Prædicamenta quam decem. Præterea nullum Correlatum videtur esse aliud ejus quam locatum: at id subjectum est *ubi*, non Correlatum, quare ad id non magis refertur *ubi* quam pater ad hominem. *ubi non est Relatum secundum Esse.*

Secundò, *ubi non est locus, nec idem natura cum loco*: Nam *ubi* oritur ex loco: & locus est Quantitas, nempe superficies, ideoque sub genere alio positus; at *ubi* sub alio Genere (cum sit summum Genus) poni non potest. *ubi non est locus.*

Tertiò, *Omne ens finitum habet suum ubi, & alicubi esse dicitur*: Omne inquam, tam Substantia, quæ *per se* habet *ubi*; quam Accidens quod *per accidens* & gratiâ Substantiæ habet *ubi*: & Substantia tam incorporea, qualis est Spiritus; quam corporea, qualis est Corpus, suum habet *ubi*. De utroque enim quæri potest *ubi* sit? de utroque verè responderi potest, esse in hoc vel illo loco: id vero est esse in *ubi*. Atque hinc perspicuum est, vitiosam esse illam Gil. Porretani descriptionem, cum definit *ubi*, *esse circumscriptionem corporis locati a circumscriptione loci procedentem*. Nam illa descriptio convenit tantummodo *Ubi* corporum, non Spirituum: nec omnium etiam Corporum *ubi* convenit, non enim summo cœlo. At certum est *ubi* tam Spiritibus, & summo cœlo, quam aliis Corporibus competere. *Omne Ens finitum est in loco.*

Ut hoc plenius intelligatur, observandum est tria hæc inter se differre, *Esse in loco definitivè*: *Esse definitive tantum, non circumscriptive*, & *esse definitive ac circumscriptive*. *Definitive simpliciter & communiter illud dicitur esse in loco quod loco determinatur & definitur*, id est, *quod ita est in hoc loco, ut simul extra hunc non sit uspiam, vel non sit in ullo alio loco*. Nam egregiè profectò Sophistam agit Bellar. lib. 3. de Sac. Euch. cap. 4. §. Altero, quando ut persuadeat, Corpus unum non solum posse esse simul in pluribus locis, sed etiam *definitivè* posse esse in illis simul, ait, *Definitivè esse in loco, requirere nihil aliud, quàm ita esse in aliquo loco, ut in illo toto sit, & non in majori*. Manca enim est hæc descriptio: cum *definitive esse in loco*, sit loco illo in quo inest finiri; non autem finitur aut definitur, si totum extra hunc locum sit, aut in alio loco simul. Docet hoc Magister, qui lib. 1. Sent. distinct. 37. lit. I. dicit, Spiritum ideo esse in loco *definitive, quoniam cùm alicubi sit præsens, totus alibi non invenitur*. Docet idem Aquin. qui part. 1. quæst. 52. art. 2. ait, *Angelum esse definitivè in loco, quia ita est in uno loco, ut non sit in alio*. Docet hoc Cajet. Com. in illam quæst. art. 1. ubi sic ait. *Præsentia rei existentis in loco est duplex, circumscriptiva & definitiva. Definitiva importat tantum limitationem seu determinationem ad locum, id est, ita esse hic quod non sit alibi.* *Esse in loco definitive quid.*

Definitivè tantum & non circumscriptivè esse in loco, est definiri loco in quo est, ita ut totum alibi non sit, non tamen circumscribi superficie locantis. Ut si spiritus sit in hac domo, non circumscribitur superficie domus, sed ita finitur illo spatio ut nusquam alibi sit quandiu totus est in hoc domo. *Esse in loco definitive tantum quid.*

Circum

Esse in loco circumscriptivè quid.

Circumscriptivè simul ac definitivè illud dicitur esse in loco, quod ita finitur loco in quo existit, ut simul etiam superficies ejus contigua sit superficiei corporis locantis. Sic homo est in aëre, piscis in aqua, sphæra inferior in superiori.

His declaratis facilè intelligitur, Primò, quod *Quicquid est in loco ullo, id est definitivè in loco.* Nam si non definiatur ullo loco, certe nec est in loco ullo. Quare pro certissimo habendum est, Deum, qui nullo loco definitur, nec definiri potest, non esse ullo modo proprie in loco. Excedit enim illius essentia omnem locum: & quamvis verum sit, eum esse ubique, & in omni loco, non tamen est ubique ut comprehensus seu contentus in loco, sed ut comprehendens & continens omnem locum. Secundò, quod *Quicquid est circumscriptivè in loco, illud etiam est definitivè in illo loco, sed non contra.* Nam Spiritus est *definitivè* in loco, non autem *circumscriptivè*, quia quod circumscribitur habet superficiem exteriorem contiguam, & circumambientem suam superficiem. Spiritus autem superficiem nullam habet, ideoque circumambiri non potest. Quicquid verò circumscribitur loco, ita continetur & definitur in eo loco, ut simul alibi nec sit, nec esse possit. Tertiò, quod *Esse in loco definitivè, est quasi Genus ad esse in loco definitivè tantum, & esse in loco Definitivè simul ac circumscriptivè.*

Deus nullo modo est in loco.

Substantia est definitivè in loco omni.

Spiritus est in loco definitivè tantum.

Quòd si quæratur quonam pacto Substantiæ sint in loco aut *ubi*, etsi hoc ad Metaphysicos & Physicos spectet, non ad Logicos, paucis tamen id significabo. *Substantia in Genere convenit esse per se in loco definitivè seu definiri loco.* Atq; hoc plane fluit à natura atq; essentiâ Substantiæ quæ est summum Genus: nam quia ejus natura finita est, & non in infinitum extensa, ideò loco finitur & terminatur.

Spiritui omni quâ spiritus est, convenit esse in loco definitivè tantùm, sic ut nec circumscribatur, nec circumscribi loco possit: ratio aperta est, quia non habet superficiem quæ possit ambiri ab alia superficie sibi contiguâ. Et *ita esse in loco*, fluit à natura & essentiâ Spiritus.

Non possum quin te hic admoneam Lector, illius vere infamis Libri, quem *De descensu Christi ad inferos*, conscripsit Rob. Parkerus. Is ut sacrosanctum illum fidei nostræ articulum convellat, Christique animam non fuisse localiter in Inferno tueri posset, negat animas separatas itemq; Angelos, vel moveri localiter, vel agere, vel pati quidquam, vel omninò in loco vero ac reali ullo esse.

Dic primum de loco: *Locus*, inquit, *Animarum, nisi Metaphysicus & intelligibilis, nullus est*; lib. 2. nu. 60. Sed quis aut qualis iste locus? an verus, realis, & proprie dictus locus? Non, *Angelos*, inquit, *& Animas in loco proprie non esse, contendimus: cùm locus proprius corporeus sit, & modus existendi in loco proprio, modus corporeus: modus autem ille* (quo spiritus sunt in loco) *non nisi mysticè & spiritualiter, addo etiam figuratè intelligitur* lib 2. nu. 61. Et postquam hæc, multaque similia citasset, atque approbasset, *Dicere entia beata nusquam esse non est inconveniens*: sic concludit, *Conficitur hinc, neq; Animam neq; Angelum, vel in ullo loco esse, vel in ubi.* lib. 2. nu. 70. Et iterum, ibidem, *Patescit jam tandem apertissimè, quòd in nullo loco separatæ hominum Animæ esse possunt.*

Dic nunc an moveri possunt? Non possunt. *Spiritus*, inquit, *hominum defunctorum localiter moveri nullo modo posse, suprà demonstratum est.* lib. 4. nu. 54. Dic ulteriùs an agere possunt? Nè id quidem. *Abundè probatum est, Animam solutam agere non posse, præsertim ad extrà. Hoc est verissimum.* lib. 4. nu. 45. An verò pati etiam non possunt? Nec id quidem. Et hoc inepto ac futili quodam Tertulliani dicto, lib. de Anim. cap. 7. (cui ipse applaudit) probat. lib. 2. nu. 91. *Incorporalitas nihil patitur, nec habet quod pati possit; ab omni genere custodiæ libera est, immunis à pœna, & à fovela* (i. solatio.) Malè Tertullianus, qui ex hoc, quod Anima in loco sit, & patiatur, ideò corpoream eam esse contendit; pessimè Parkerus, qui ex hoc, quod Anima non sit corporea, ideò nec pati eam, nec in loco omnino esse concludit.

Cor Philosophi, Anima, & Angelus, nec *agit quidquam*, nec *patitur*, nec *movetur* in

in loco, nec omninò *in loco* ullo est; Psychopannuchiam opinor inducet. Dormitare Animas vult altum somnum, & hoc (quod mage mireris) nusquam, in nullo loco, in Utopia; Sit etiam illi, & *Outis*, nomen; Talis solus Utopiæ hospes.

Sed fortassis *circumscriptivum* solum eis locum negat; imò etiam *definitivum*, & verè omnem locum; nam definitivum locum ridet homo argutus, & pro figmento habet: *Non me movet*, inquit, *nupera illa distinctio, quâ affirmatur nil nisi corpus* circumscriptivè *in loco esse, animam tamen posse locari* definitivè. *Ausim dicere, hujus acuminis nihil cognitum fuisse ante Scholasticorum tempora. Antiqui nullum locum Physicum* (id est, verum ac realem) *statuunt nisi corporeum*, lib. 2. num. 64. Et postquam citasset Cajetanum, & Scaligerum, dicentes, *Animas esse in loco æquivocè, horum*, inquit, *æquivoca Animæ illocalitas, univoca est nostra illocalitas*, lib. 2. nu. 66. & clarius lib. eodem nu. 60. ubi hoc recitat, probatque: *Dicunt aliqui, quod Angelus non est in loco* circumscriptivè, *sed* definitivè, *quia determinatur ad locum aliquem, sic quod est in hoc loco, ita ut non sit in alio, cum essentia ejus finita est. Sed hæc*, inquit, *valdè rudis est probatio: quia procedit ex æquivocatione finis; quia essentia Angeli est finita, id est, habet finem essentiæ & virtutis, sed non est finita, sic ut habeat commensurationem seu proportionem cum loco aut terminis loci. Quare probatio valdè rudis est eorum, qui ex eo probare volunt Animam separatam in loco esse, quia in essentiâ finita sit.* Et postquam ineptas quasdam contra locum *definitivum* ratiunculas attulisset, sic insultabundus triumphum canit, *Quò nunc abiit hæc* localitas definitiva? *certè in fumum, & in teneras auras*, lib. 2. nu. 66.

Ac ut cum ratione insanire videatur, rationibus & authoritatibus firmare videri vult hanc suam de Animarum, atque Angelorum illocalitate, & immobilitate ineptiam. Boetii verba hic citat, lib. 2. nu. 63. (an verè citet tu videbis) *Incorporalia in loco non esse.* Anselmum etiam (ibidem) sic arguentem, (si fides sit referenti) *Deum ideò illocalem esse, quia est incorporeus.* Sed & Aristotelem (ibidem) patronum jactat, sic dicentem, (tu cave hic credulus sis) *Non omne quod est, in loco est, sed tantum mobile corpus.* Ex his (vel malè citatis, vel malè intellectis) concludit, Animas & Angelos quia corporea non sunt, nec in loco ullo esse: etiam & gloriari audet, *Nullis unquam machinis dejicienda est ista Procli Demonstratio, Quicquid est mobile, est divisibile*, lib. 2. num. 100.

At tuam hanc de Animarum immobilitate, & illocalitate sententiam, S. Scripturæ claræ, ut opinor, refellunt; nam impiorum Animas detrudunt in infernum, quasi in locum corporeum. *Imò*, inquit ille, *hæc me non refellunt, quia infernum respectu Animarum, locale & Physicum* (i. verum) *nullum est*; lib. 2. nu. 70. *figuratè illa omnia dicuntur quæ de loco Animarum habentur*; ibidem. *Nec infernus locus est in centro terræ, aut sub terræ superficie*, lib. 2. nu. 71. *Delirium hoc est, & Hyeronimus istius delirii author, quod Animæ damnatorum sunt in inferno, quasi in loco intra terram corporeo; Ante Hyeronimi ætatem, sententiam illam publicè receptam non invenio*, lib. 2. nu. 82. *Imò patres, qui Infernum sub terrâ statuunt, de Antipodum regione loquuntur, non de aliquo intra terram recessu*, lib. 2. nu. 74.

Sed dic amabò, an non cum Animæ impiorum migrant è Corpore ad Infernum, an non verè tum, realiter, ac localiter descendunt? Non sanè. *Descensus*, inquit, *eorum ad Infernum non est localis descensus, nec in locale Infernum*, lib. 2. nu. 99. Quid igitur est? dic clarè. *Descensus ad Inferos est planè figuratus, & notat descensionem in ipsam mortis conditionem; neq; alio quocunq; modo descendere Anima ad Infernum potest*, li. 2. nu. 99. & 100. *Mori, & descendere in Infernum, Synonima sunt; Descendere ad Inferos, & mori, idem sunt*, lib. eodem, nu. 99.

Ac, cum tam boni ac beati, quam mali ac miseri, cum utrique subeant mortis conditionem, & moriantur, an tu utrosque ad Infernum descendere dices? Dicam certe, & fidenter; Unus est utrisque Hades, utrique in Infernum descendunt. *Dicere piorum Animas & in morte ascendere, &* (in Infernum) *etiam descendere, non sunt contraria: Imò nihil est in his repugnantiæ*, lib. 2. nu. 98. *Nostra sententia est, in Haden omnibus*

hominum Animabus communem, Christi animam descendisse, lib. 3. nu. 16. & iterum ibidem, *Lex hac in Animas omnium hominum incumbit , ut maneant in Hade atque Inferno, quousq; resurgant. In hunc Haden descendit anima Servatoris.* Ecce Sanctorum omnium Animæ (quæ sine omni dubio Paradisum incolunt, & cœlum) illæ, inquam, ipsæ quæ in cœlum ascendunt, huic arguto homini descendunt in Infernum: in Infernum etiam impiis omnibus commune, ibique commoraturi sunt quoad resurgant Corpora.

Dic vero ad extremum, quandoquidem Christi Animam fuisse in Paradiso non audes inficiari, an non Paradisus ille vere Hades & Infernum tibi est? Est certè, nam primo sic ait, *Christi Anima in suo inferno remansit quoad revixit*, lib. 3. nu. 25. post addit, nu. 28. *Animam Christi in Paradiso duntaxat fuisse.* Quomodo utrumque verum? Animam Christi in Paradiso tantum fuisse, & tamen fuisse in suo Inferno, ibique toto illo triduo remansisse, nisi quia Hades seu Infernum idem apud eum sit quod Paradisus? quod ipsum aperte profitetur, lib. 3. num. 28. *In Paradiso*, inquit, *qua est Hades, & Terra beatorum omnium spirituum.*

Portenta opinionum! quid est, si hoc non sit, cœlum terræ miscere, cœlum in terram, Infernum in Paradisum vertere? Quis non hic exclamet,

> *O nugas hominum! O quantum est in rebus inane?*
> *Quis leget hæc?*———

Nec tamen hæc quæ citavi, millesima pars sunt earum sordium quibus est illud Parkeri volumen oppletum; vere Augeæ stabulum est, quod Hercules ipse non expurget, nec quisquam alius nisi Vulcanus. Tu, mi Lector, si forte apud eum, aut similiter ineptientes, in hæc incideris, noli titubare animo, aut hæsitare de fide eorum, quæ tibi fide optimâ commendavi, *de loco definitivo*, de *existentiâ, Actione, Passione, Motu locali* tam Angelorum, quam Animarum in tali loco, quem verum, realem, & si vis etiam Physicum, i. e. naturæ ipsorum aptum & convenientem recte vocare poteris. Quo diligentius hæc nostra pensitabis, videbis magis, amabis magis, puram putam quam inde haurire poteris doctrinam. Istorum autem qui contra blaterant nænias atque ineptias, si semel noveris, perpetuo oderis. Audi enim pauca, sed vera verba, (quæ tibi olim usui erunt) de hoc, cujus tot jam audisti ineptias, Parkero. Fuit ille, me adolescente, vir & doctrina celebris, & propter morum gravitatem simul ac suavitatem insignis; quem juniores nos, propter ingenii acumen, & orationis flumen conspicere soliti & suspicere. Certe enim, dum in Ecclesiæ gremio se continuit, ex limpidissimis florentissimæ Academiæ fontibus, multum aquæ viventis, & ad vitam salientis, multum nectaris, & ambrosiæ hauserat, quæ illum, si bonis suis benè uti voluisset, poterant & facere, & servare beatum. Postquam verò, ingenii sui typho elatus ac inflatus, intumescere cœpit, & contra sanctissimam hanc Ecclesiam, primò cristas attollere, tum verò palam etiam disciplinam suæ matris, (quod vetat Sapiens) vili pendere, & aperto demum marte, calamum, imò stylum in eam stringere, & nefarium ei bellum inferre; res ejus ex illo fluere, ac retrò sublapsa referri, & quasi de cœlo tactus deliquium doctrinæ simul ac ingenii passus est; evanuit illi statim, inque fumum abiit omnis sana quam prius imbiberat doctrina, in errorum, imò hæreseωn barathrum se præcipitem dedit, & aurum omne ingenii sui in scoriam, vinum in venenum vertit. Quodque solenne Schismaticorum ingeniis, omnibusque qui in Ecclesiam sanctam immorigeri sunt ac rebelles, pro Philosophiæ institutis nænias, ac germanas gerras; pro Theologiæ ac fidei dogmatis, fœdissimas hæreses, & horrendas blasphemias, quæ nihil aliud quam Atheismo viam sternunt, disseminare in vulgus, & palam venditare non est veritus: nec erubuit quidem.

Sine te hinc uno verbo moneam, Adolescens Academice; Cave unquam sis Narcissus ingenio tuo; ne si te fortè deamare ac admirari incipias, cæcus iste & improbus amor (quod non nemini contigisse vidimus) ex amante amentem faciat. Sapito, sed juxta Apostoli monitum

nitum, ad sobrietatem, & modestiam sapito; ita sapies ad veritatem, sapies ad unitatem, sapies ad eum qui unus, unitas est & veritas, Deum. Sed redeamus ad id unde digressi sumus: nam quibus locus *definitivus* convenit, satis, uti spero, nunc intelligis.

Corpori omni quà Corpus est, convenit ita esse in loco definitivè ut possit simul esse in loco circumscriptivè. Possit, inquam; nam ex natura Corporis fluit ut sit circumscriptibile, utque possit circumscribi. Si autem actu non circumscribatur, hoc non est ob aliquod impedimentum aut defectum in natura Corporis, sed propter defectum ambientis. Nam si esset aliquod Corpus ambiens supremum cœlum, actu circumscriberetur tam verè, quàm orbis Solis, Lunæ, aut Terræ. Quia vero ambiens Corpus nullum est, ideo illud supremum cœlum est tantum definitive in loco, non autem circumscriptive; non, inquam, actu circumscriptive, nam in hoc est manifesta differentia inter Spiritum & supremum cœlum; Quia licet utrumque eorum sit tantum definitive in loco, tamen Spiritus ita est definitive tantum, ut non possit esse circumscriptive, ne si mille corpora ipsum actu ambirent. Supremum autem cœlum est ita in loco definitive tantum, ut tamen possit esse circumscriptive in loco, si ullum superius corpus ipsum extrinsecus ambiret. Reliqua autem omnia Corpora præter summum cœlum, sunt & definitive & circumsciptive actu, in loco, ita ut non solum definiantur eo loco in quo sunt, sic ut simul alibi non sint, sed etiam ut superficies ambientis Corporis, contigua sit ipsorum Superficiei. *Corpus est in loco definitive & circumscriptive.*

Ex his consequitur, nullum omninò Corpus (ne Christi quidem) posse simul in pluribus locis esse, ut garriunt quidam Sophistæ: tunc enim non definiretur suo loco. Prætereà duo corpora esset, non unum; nam quod unum est, illud a seipso indivisum est; at si in pluribus contineretur locis, totum à se toto divideretur, cum in utroque loco totum, & tota ipsius essentia esset. Audiant isti Angelicum suum Doctorem verissimè hoc docentem, in lib. quartum Sent. distinct. 44. q. 2. art. 2. ad quartum, *Dicendum est*, inquit, *quod unum corpus esse simul localiter in duobus locis, non potest fieri per miraculum. Quia esse simul in pluribus locis, repugnat individuo ratione ejus quod est esse indivisum in se: sequeretur enim quod esset distinctum in Situ. Unde quod aliquod corpus sit localiter simul in diversis locis, includit contradictionem sicut quod homo careat ratione*: & Quodl. 3. Quæst. 1. art. 2. *Respondeo*, inquit, *quod aliquod corpus esse localiter in aliquo loco, nihil est aliud quam corpus circumscribi & comprehendi à loco secundum commensurationem propriarum dimensionum. Quod autem comprehenditur à loco aliquo, ita est in ipso loco, quod nihil ejus est extra locum illum; unde ponere quod sit localiter in hoc loco, & tamen sit in alio loco, est ponere contradictoria esse simul: unde secundum præmissa, hoc á Deo fieri non potest.* Sic Aquinas. Eat nunc Bellarminus, & Sophista Angelicum Doctorem id est, Sus Minervam doceat, posse *nimirum corpus Christi esse localiter in pluribus locis simul*, idque non solum *definitive*, sed *circumscriptive*, ut ille ait, ca. citato, §. At quia. Quod autem S. Ambrosium simul & Mediolani fuisse & in Galliis, & Mediolani quidem dum missam celebraret obdormivisse, ac eodem tempore S. Martini funeri interfuisse in Galliis; quod, inquam, Greg. Turonens. & ex ipso alii, hæc commemorant, fabula est, & figmentum plane anile. De eo sic Dom. Soto in quartum Sent. distinct. 10. q. 1. art. 5. *Haud credendum est, Ambrosium reverà fuisse in ambobus locis; nam tum quid opus esset obdormire? Somnus ergo indicium fuit, imaginariam fuisse visionem.* Sic ille. Sed profectò & ipse delirat, aut somniat. Nam reverà Ambrosius neque dormiens, neque vigilans, neque per realem præsentiam, neque per imaginariam visionem, funeri S. Martini interfuit aut verò interesse potuit; cum certum sit Ambrosium triennio aut quadriennio ante Martinum defunctum esse. Etenim Ambrosius obiit, ut Marcell. ait in Chron. Coss. Honorio & Entychiano, sed, ut ait Gosterius in vita Ambr. anno priori Coss. Cæsario & Attico, qui est annus 397. Atque hoc verius est, cum Simplicianus Ambrosii successor, his ipsis Coss. fuit Episcopus Mediolanensis, ut ex Concilio Carthag. 3. sub Syricio cap. 48. liquet. Martinus vero non obiit ante consulatum quintum Arcadii, & Honorii qui est annus 402. ut ex Sulp. Severo ipsius discipulo manifestum est, utque ex ipso Baron. agnoscit Not. in Martyr. *Nullum Corpus potest esse in duobus locis simul.*

T 2 Novem.

Novem. 11. at inter consulatum Cæsarii, & Honorii quintum, sunt 4. integri consulatus & completi anni, ut ex fastis, & Marcel. clarum est. Quare si Ambrosius S. Martini funeri interfuerit, aut missam celebravit eodem tempore, (ut fabulatur Gregor. Tur.) certè ad hæc officia præstanda, necesse erat ipsum quadriennio antè jam sepultum, è sepulchro suo etiam tum cum computruissent caro & ossa ejus, rediisse. Magnum certè & mirandum argumentum, non solum dignitatis S. Martini, sed & ipsius missæ. Sic ineptiunt scilicet & delirant qui volunt, inventis frugibus, glandibus vesci.

Dub. Dubitari potest de *supremo cœlo* quomodo in loco, vel *definitivè*, esse possit, cum locus nullus sit in quo esse possit. *Sol.* Dicat fortasse quispiam, esse in eo spatio quod occupat, ibique definiri, quia totum illo spatio continetur, & nusquam alibi est, neque extra illud spatium. *Summum cœlum quomodo in loco.* Sed fateor me quidnam sit illud quod spatium vocant, non capere : Substantia enim non est, sed neque Accidens ullum, nisi fortè Quantitas. Si autem Quantitas ulla sit, quia est extensum per totum mundum, erit certe corpus quantitativum, & ita erunt simul dimensiones spatii & dimensiones corporis locati (puta hominis aut cœli) in eodem loco, quod est impossibile ; quia tum concedenda esset penetratio dimensionum. Quare ego malim huc accomodare distinctionem illam quam ponit Damasc. lib. 1. de Orth. fid. cap. 16. & 17. *Locus est*, ut ipse ait, duplex, *unus corporalis, alter intelligibilis*. Gab. Biel. in 4. Sent. distinct. 10. *vocat illum locum verum, hunc imaginarium.* Locus *corporalis* est terminus ac superficies ejus quod continet, ei quod continetur contigua ; & in tali loco, verum est *supremum cœlum* non esse, tum enim circumscriberetur alio superiori corpore, atque ita non esset summum. Locus *intelligibilis*, est is qui intelligitur, & mente concipitur ambire locatum, licet actu & reverà non ambiat. Atque eo modo omnia dicuntur esse in loco, quæ talia sunt ut exterius ambiens eis sine injuria attribui possit, quod etsi non habeant actu, mente tamen tale ambiens concipere potes. Talia sunt omnia finita. Nam idcircò quia finita sunt, verissime possumus sine ulla ipsorum injuria concipere aliud exterius ambiens. Quod verò infinitum est (ut solus Deus) cum ne mente quidem sic concipere potes, ut exterius quidquam sit quod ipsum ambiat, tunc enim finitum ipsum concipies, non infinitum. Jam ea quæ definitivè tantum sunt in loco & non circumscriptivè, Damasc. ait esse in *loco intelligibili, non corporali*. Ita supremum cœlum, ita quivis Angelus, si ponatur in summa parte summi cœli, aut si vel Spiritus vel Corpus ponatur supra summum cœli, essent tamen omnia in loco definitivè, non quidem in loco *corporali*, sed *intelligibili*, quod satis est. Quo sensu ac nullo alio veritsimè dixit August. Epist. ad Dard. cap. 8. *Corpora si nusquam sunt, nec sunt*. Nec enim ignoravit vir doctissimus, esse aliquod supremum corpus quod in loco corporali non est, sed de corpore dixit, (quod verè etiam de omni spiritu dici potest) *Si nusquam sint*, id est, si nullis finibus loci *neque corporalis neque intelligibilis* contineantur, certe nec erunt omninò : quia tunc non erunt finita, & infinitum esse præter Deum nihil potest. Sed de his alibi plenius egimus. Hæc satis multa sunt ad explicandum naturam hujus Summi Generis. Est enim Ubi *nihil aliud quam Accidens illud ex quo unaquæque substantia dicitur esse alicubi, vel esse in loco definitivè.*

Proprietates ubi. *Proprietates ubi* nullæ ab Arist. ponuntur, sed possunt hæ duæ assignari ; Ubi *nihil est contrarium*, & Ubi *non suscipit magis ac minus*. Nam ut loco ita nec *ubi* aliquid propriè contrariatur ; nam locus sursum ac deorsum contraria non sunt, licet maximè distent ; distantia enim ista est localis non formalis neque activa, qualis est caloris in frigus, & humidi in siccum.

Series ubi. *Series* ejus, sicut in Actione & Passione, nullo pacto commodius explicari potest quam percurrendo Seriem Substantiæ, & suum *ubi* cuique attribuendo : *ubi* igitur

Substantiæ in Genere est, esse in loco definitive.

Spiritus, esse in loco definitive tantum, sic ut circumscribi loco non possit ;

Corporis, ita esse in loco definitive ut possit etiam circumscribi.

Summi

Summi cæli, esse ita in loco definitive ut non actu circumscribatur, sed possit circumscribi.

Firmamenti, esse circumscriptive in prima sphæra.

Saturni, esse in firmamento, Jovis in Saturno, Martis in Jove, Solis in Marte, Veneris in Sole, Mercurii in Venere, Lunæ in Mercurio.

Ignis, in concava superficie Lunæ, Aëris in Igne, Aquæ & Terræ in Aëre.

Mixtorum, tam imperfectorum quàm perfectorum, esse partim in Aëre, partim in Aqua, ut Pisces; partim in Terra, ut Metalla, & Lapides multi.

Hominum, ut quòd alii sint in Europa, alii in Asia, alii in Africa, alii in America; & ex Europæis, alii in Anglia, alii in Gallia, alii in Italia, alii in Germania, &c.

Atque hæc de Prædicamento Ubi.

CAP. XVII.

De Quando.

OCtavum Prædicamentum est *Quando*: Quod ita se habet ad Tempus, ut *Ubi* ad Locum. De eo videndum Primò, *Quid sit*; Secundò, *Quæ ejus Proprietates*; Tertiò, *Quæ ejus Species*.

Quando est Accidens absolutum quod oritur ex applicatione rei temporalis ad tempus, per quod respondetur ad quæstionem factam per Quando, significans quo tempore aliquid vel fuit, vel sit, vel futurum est. Ut *Quando* floruit Aristoteles? Regnante Alexandro Magno, circa Olympiadem 111. *Quando* obiit? Anno 3. Olymp. 114. ut testatur Diog. Laert. in ejus vita, eodemque anno quo Demosthenes: biennio scilicet post Alexandri obitum, & ante Christi natum ann. 320. — *Quando quid.*

Ex hac definitione consequitur, Primò, *Quando non esse Tempus*; nam tempus est Species, Species etiam *Quantitatis*, at *Quando* Species esse non potest, tunc enim non esset summum Genus. Et *Quando* oritur ex tempore, sicut *ubi* ex loco; ideò sicut *ubi* non est locus, sic neque *Quando* est tempus. Secundò, *Id quod æternum est non esse in tempore, nec habere Quando*; nam de quibus quæritur *Quando* sunt ea quæ successionem habent & mutationem, ita ut semper eodem modo non sint; at æternum nullam habet successionem, nullam mutationem. Tertiò, *Instantaneum nullum esse in tempore, aut habere Quando*: nam nullum tale etiam successionem ullam habet, sed oritur & moritur, incipit ac desinit in uno eodemque instanti: *Quando* autem oritur ex applicatione rei temporalis ut mensurati, ad tempus ut ad mensuram ejus. Quartò, *Substantias omnes omniaq; accidentia quæ durationem ullam successivam habent, habere suum Quando: ex quo verè dicuntur esse in tempore, aut mensurari tempore*, Dixi *Substantias omnes*, tam spirituales quàm corporales; nam quod aliqui putant ævum esse mensuram Spirituum, jam ante refutatum est. Dixi etiam omnia accidentia successiva, quia motus omnis, etiam is qui cum mundo cœpit, habet suum *Quando*, & est in tempore. — *Quando non est Tempus.*

At Arist. 4. Phys. cap. 12. ait *omnia quæ sunt in tempore, à tempore contineri, ideóq; tempus majus esse quàm id quod est in tempore*. Cum ergò motus ille qui cum mundo cœpit, non superetur à tempore, nec in tempore esse dici potest. — *Dub.*

Responderi posset, Ea quæ cœperunt cum mundo, secundum se tota non superari à tempore, sed secundum partes quasvis superantur. Et ita licet secundum se tota non sint in tempore, sunt tamen secundum quasvis ipsorum partes, vel dici potest aliquo modo dici esse in tempore — *Sol.*

tempore dupliciter, *propriè*, quod mensuratur & superatur à tempore, qualia sunt caduca omnia & mortalia : *impropriè*, quod mensuratur à tempore sed non superatur, & talia sunt ea, quæ æqualis durationis sunt cum tempore. Nam mensuram rei sæpe esse non majorem se mensurata certum est : ut hora mensurat motum in horâ, dies motum in die.

Dub. Dubitari potest de eo quod dictum est, Instantanea incipere & desinere in eodem Instanti. Nam ex eo videtur sequi quod Instans simul est & non est ; est enim cum incipit, non est autem cum desinit.

Sol. Respondeo, Instans & Instantanea omnia esse, non solùm cum incipiunt, sed etiam cum desinunt. Quod ut intelligatur, observandum est, quod res incipiunt ac desinunt tribus modis. Primò, *Formæ substantiales ut & omnia permanentia caduca, incipiunt per primum sui esse, & desinunt per primum sui non esse* : Ita ut de illis cum incipiunt, dicere possimus, Jam primum sunt, cum ante hoc Instans nunquam fuerint : & cum desinunt, dicere debemus, Jam non sunt, cum immediatè ante hoc Instans fuerint. De his igitur verum est quòd cum incipiunt sunt, cum desinunt non sunt. Sed nunquam in eodem Instanti incipiunt aut desinunt, nam tum contradictoria de eodem dicerentur. Secundò, *Tempus, motus, & similia omnia successiva incipiunt per ultimum sui non esse, & desinunt per primum sui non esse* : Ita ut de his dicamus cum incipiunt, Jam, vel in hoc Instanti non sunt, sed immediate post hoc Instans erunt : & cum desinunt dicamus, Jam vel in hoc Instanti non sunt, sed immediatè ante hoc Instans fuerunt. Non possunt enim talia vel incipere per primum sui esse, cum prima pars motus aut temporis dari non possit : vel desinere per ultimum sui esse, quia ultima pars motus aut temporis dari non potest. De istis igitur perspicuum est quod non dicuntur esse cum incipiunt, neque esse cum desinunt. Tertiò, *Instans & omnia instantanea incipiunt per primum sui esse, & desinunt per ultimum sui esse* : Sic ut cum incipiunt dicamus, Jam vel in hoc instanti sunt, cum immediatè ante hoc instans non fuerint : & cum desinunt dicamus, Jam vel in hoc instanti sunt, cum immediate post hoc instans non erunt. Ita & cum incipiunt & cum desinunt, verè dicuntur esse, & in neutro non esse. Hæc verò esse jam cum ante non fuerint, & esse jam cum post non erunt, non sunt contradictoria, sed de uno eodemque instanti, in illo uno eodemque instanti quo est, vere dici possunt ac debent.

Res incipit & desinit tribus modis.

Proprietates Quando *Proprietatum* loco (nam nullas ponit Arist.) hæ duæ recenseri possunt : quod *Quando nihil est contrarium*, & quod *Quando non suscipiat magis ac minus*. Quæ utraque conveniunt ei gratiâ temporis à quo oritur *Quando*.

Series Quando. *Series* hujus Prædicamenti ita explicari potest, ut dicamus alia esse *Quando* vel in tempore *præterito*, alia in *præsenti*, alia in *futuro* ; & unumquodque rursus dividi potest vel in *seculo, anno, mense, die, hora* aut *momento* præterito, præsenti, vel futuro. Ita latissime omnino patet hoc Prædicamentum, continens omnia quæ sunt, quæ fuerunt, quæque futura sunt, ideò Chronologia tota ad hanc *Seriem* spectat.

Atque hæc de Prædicamento Quando.

CAP. XVIII.

De Situ.

NOnum Prædicamentum est *Situs*, de quo itidem tria explicanda, *Quid* sit ; Quæ ejus *Proprietates*, Quæ illius *Series*.

Situs quid. *Situs est positio & ordo partium alicujus, tam in suo toto quam in loco & partibus*

tibus loci, ex quo res dicitur Situari, vel Situm habere. Quod ut intelligatur, diligenter notandum est quod habet Cajet. in part. 3. Aquin. quæst. 76. art. 3. Positionem quidem esse Unam *intrinsecam* ad quam nihil aliud requiritur nisi ut id quod situatur habeat partem extra partem: Aliam *extrinsecam*, ad quam præter illam intrinsecam positionem unius partis extra aliam, requiritur ulterius ut id quod situatur, habeat ordinem quendam ad partes loci, ita ut una pars situati, respondeat uni parti loci, & alia alteri; sic ut una sit superior, altera inferior; una ante, altera retrò, & similiter. Prior positio oritur ex ipsa natura continui permanentis, quia omne continuum permanens, quatenus est tale, sine ullo respectu ad locum, habet unam partem positam extra aliam, ideo hæc dicitur *Intrinseca.* Secunda oritur ex applicatione continui permanentis ad partes loci, & ideo dicitur *Extrinseca.* Atque hoc idem agnoscit & tradit Bell. lib. 3. de Sac. Euch. cap. 5. sect. secundo. Jam ad *Situm* qui est Prædicamentum nonum, utrumque requiritur; nam quia *Situs* hic notat ordinem partium totius ad partes loci, hic autem ordo præsupponit unam partem totius extra aliam, ideo ad hunc *Situm* utraque positio necessaria est, tam *intrinseca*, quam *extrinseca*, quarum altera si desit, *Situm* non habet, nec proprie situari res illa dici potest.

Positio intrinseca & extrinseca.

Atque hinc consequitur Primo *Nullum Spiritum, aut Substantiam incorpoream Situm habere*: nam nullum tale habet extensionem aut magnitudinem, ideoque nec partem unam extra aliam. Quia enim aliquid extenditur, ideò una pars est extra aliam; aliter non diceretur extendi, sed potius intendi, si intentionem res illa capere possit. Atque hinc fit, ut Spiritus, totus sit ubicunque est, & idem totus est in toto illo in quo est, & totus in qualibet parte, ut anima in toto corpore est tota & tota in quavis parte corporis. Quia enim Spiritus partes extensas non habet, ideò si totus est in aliquo, etiam totus est in qualibet parte illius.

Spiritus non habet Situm.

Secundò *Omne corpus situm seu positionem habet intrinsecam, talem scilicet ut pars quævis extra aliam sit.* Aliter enim non posset dici extendi, ideoque nec magnitudinem habere. Quare nullum corpus est, aut esse potest totum in toto, & totum in qualibet parte: unde verissime *Aug.* Epist ad *Dard.* quæ est 57. *Non potuit obtinere quantitas corporis, quod potuit qualitas. Nam ita distantibus partibus, quæ simul esse non possunt (quoniam sua quæque spatia locorum tenent, minores minora, & majora majores) non potuit esse in singulis partibus tota, vel tanta, sed amplior est quantitas in amplioribus partibus, brevior in brevioribus, & in nulla parte tantum, quanta per totum.*

Omne Corpus habet positionem intrinsecam.

Atque hinc intelligi potest somnium esse atque figmentum vanissimum, quod *Aquin.* part. 3. q. 76. art. 3. & 4. & post eum *Concil. Trid.* sess. 13. cap. 3. & Sophistæ alii tradunt, *Integrum Corpus Christi, esse sub specie panis, & sub quavis illius speciei parte*; aut ut *Aquin.* ait, *Christum esse in illis speciebus non per modum dimensionum, sed per modum Substantiæ*, id est, *per modum quo Substantia est sub dimensionibus. Manifestum est autem quod natura Substantiæ tota est sub qualibet parte dimensionum, & ideò totus Christus est sub qualibet parte specierum.* Sic ille, & art. 4. adhuc clarius. *Quantitas*, inquit, *dimensiva corporis Christi est in hoc Sacramento, non secundum proprium modum, ut scilicet sit tota in totâ, & singulæ partes in singulis partibus: sed per modum Substantiæ cujus natura est tota in toto, & tota in qualibet parte.* Hoc inquam repugnat ipsi naturæ dimensionum & Quantitatis extensivæ. Nam est intrinsecum planè, & essentiale dimensioni, & extensioni, ut tota sit ubi quævis ejus pars est, sic enim pars non esset extra partem, sed omnes partes simul, ut in Spiritu sit. Et si tota dimensio Christi sit in quaque parte, sequitur pedes & brachia esse in eâdem planè parte ubi est ejus caput, & ita totus erit caput, & totus pes, & totus manus: nam si posses dicere, caput ejus est hic, non autem pes, certe non erit totus ibi nec secundum totam suam dimensionem. Ita tollitur hoc figmento, figura & dispositio organica Corporis Christi, & membra omnia se mutuo penetrare dicenda sunt, quod esse repugnans non solum veritati Corporis ratio docet, sed doctrinæ Theologorum & Ecclesiæ, testatur Bell. lib. 3. de Euch. cap. 5, sect. At. Sic dum portenta suarum

Corpus nullum est totum in toto & totum in qualibet parte.

opinionem tuentur, & acuti videri volunt, non sensus solum aliis eruere conantur, sed & rationem, & (quod deterius est) fidem totam evertunt, cujus nulla pars constare potest, si veritas humani corporis Christo denegetur. Denegatur autem & prorsus evertitur, si ea quæ intrinseca sunt atque essentialia corpori (qualia sunt extensio & positio partis extra partem) denegetur; aut si totum corpus, aut tota illius dimensio in qualibet parte esse statuatur, ut docet Aquin. & definit Concilium illud Tridentinum.

Omne Corpus habet Situm & positionem extrinsecam.

Tertio, *Omne Corpus aptum est habere Situm*, id est, *positionem non solum intrinsecam*, (quam semper habet) *sed & extrinsecam.* Aptum inquam est, quia si esset locus ambiens supremum corpus, sine dubio partes ejus responderet partibus loci: quod autem actu *Situm* non habet, illud provenit non a defectu aliquo in corpore summo, sed ex defectu ambientis. Reliqua autem omnia præter supremum coelum, actu habent *Situm*, & positionem illam extrinsecam: & repugnat plane naturæ corporis, ut habeat locum actu, aut corpus actu sei ambiens, & non habeat actu *Situm*. Id quod in corpore Christi actu evenire, Sophistæ opinantur. Quanquam & illud etiam dici potest, satis esse ad *Situm*, ut corpus situatum habeat locum *intelligibilem*, licet non *corporalem*. Nam non minus proprie *Situatum* dicitur, cujus partes respondent partibus loci intelligibilis, quam corporalis. Ita ipsum supremum coelum dici possit habere *Situm* actu, respectu loci intelligibilis, *Situm* autem potentia respectu loci corporalis.

Proprietates. Situs. Series Situs.

Proprietates Situs quæ sunt, *Non habere Contrarium*, & *Non suscipere magis ac minus*; quæ utraque conveniunt ei gratia Quantitatis a qua oritur *Situs*.

Series hujus Prædicamenti non potest facilius aut commodius explicari, quam percurrendo omnia corpora, & cuique *Situm* suum, sive is naturalis sit, sive præter naturam, attribuendo.

Situs Supremi Cœli est talis (in loco intelligibili) qualem diximus. *Situs primi mobilis* est in concavo cœli Empyræi; *Situs Firmamenti* in concavo primi mobilis; *Saturni* in Firmamento, *Jovis* in Saturno, *Martis* in Jove, *Solis* in Marte, *Veneris* in Sole, *Mercurii* in Venere, *Lunæ* in Mercurio, *Ignis* in Lunæ concavo, *Aeris* in Ignis comcavo, *Aquæ* & *Terræ* in concavo Aeris. Sic *Meteorum* alia *Situm* habent in suprema, alia in media, alia in infima regione Aeris, alia in visceribus Terræ. Metalla in venis Terræ situantur, donec inde eruantur. *Plantarum Situs* est, ut radix (quæ est instar oris) sit deorsum, truncus in medio, rami sursum. *Brutorum* prout diversæ sunt Species, ita diversus *Situs*; alius Quadrupedum, alius Piscium, alius Avium, alius Serpentium. *Hominis Situs* est omnium corporum pulcherrimus, caput sursum, cor in medio, pedes deorsum, & sic in reliquis membris.

Atque hæc de Situ.

CAP. XIX.

De Habitu.

Superest decimum & ultimum Prædicamentum, quod est *Habitus*, de quo itidem tria paucis explicanda, *Quid sit*, *Quæ ejus Proprietates*, *Quæ Series*.

Habitus quid.

Habitus est accidens absolutum, exsurgens ex applicatione vestis ad vestitum, ex quo aliquid Habituari dicitur aut vestiri: Ut ex eo quod quis toga induitur dicitur togatus, quod

armis

armis armatus. Nam etsi vestimentum ipsum, ut toga, pallium, diplois, tunica dicantur habitus, tamen non illa ipsa, sed applicatio eorum ad id quod eis ornatur, vocatur *Habitus* ille qui est hoc Prædicamentum. Ipsum enim vestimentum, si capiatur juxta Substantiã, est in Prædicamento Substantiæ: si juxta figuram, est in Qualitate: si juxta utrumq; simul est per se in nullo Prædicamento, sed complexum quid, ut omnia artificialia; neque ipsum vestimentum denominat aliquid habituatum, nisi fiat applicatio illius ad rem vestitam.

Habitus Proprietates.

Habitus Proprietates sunt, *Non habere contrarium*; *Non suscipere magis ac minus.* Nã licet unus alio decentiùs, comptiùs, & elegantiús habituetur, tamen alio qui habitũ vilem induit, magis habituatus non dicitur.

Series Habitus.

Habitus Series ex diversitate vestium aut *Habituum* quibus vel homines, vel jumenta, vel statuæ ornantur, declarari potest: ut dicamus alium hominem togatum, alium palliatum, alium tunicatum, alium pileatum, calceatum, ocreatum, alium armatum gladio, thorace, clypeo, & similibus. Sic equus habituatur sellâ, Phaleris, fræno, & similibus.

Atque hæc de Habitu.



CAP. XX. *De Oppositis.*



Huc usque de Prædicamentis actum est. Sequuntur Postprædicamenta, quæ sunt quinque *Modi Oppositorum*, *Modi Prioris*, *Modi Simul*, *Modi Movendi*, *Modi Habendi*; de quibus ordine.

De *Oppositis* hoc ante omnia observandum est: Aristotelem divisionẽ eam quæ ipsius tempore vulgaris erat sequi, & ideò solùm quatuor Species eorum quæ dissentiunt inter se proposuisse. Quoniam vero aliqua sũt in ista vulgari divisione omissa, ideo nos pauló altiùs rẽ repetentes, Dissentaneorũ omnia Genera breviter percurremus, eoque libentiús, quod maximus omninò est eorum usus in omnibus Disciplinis.

Dissentanea quæ.

Dissentanea sũt quæ quocunque modo inter se dissentiunt aut differunt. Et hoc nomẽ cum generale sit, complectitur omnia quæ ullo modo differunt. Sunt autem *Dissentaneorũ* duo genera; alia sunt *Diversa*, alia *Opposita.*

Diversa quæ.

Diversa sunt Dissentanea quæ natura & essentia differunt, sed tamen eidem subjecto inesse possunt, aut unũ esse subjectũ alterius: ut Homo & Animal, Substantia & Quantitas, Quantitas & Qualitas, Color & Odor. Certè hæc differre inter se nemo negare potest. Differunt autem nullo eorũ modorũ qui ab Arist. ponuntur, uti consideranti clarũ est. Quare necesse erat addi hoc Genus *Dissentaneorũ* quod *diversa* vocamus, in quo ista comprehendantur.

Opposita quæ.

Opposita sunt dissentanea, quæ non solùm naturà & essentia differũt, sed etiam subjecto, sic ut eidẽ subjecto nunquã simul inesse aut convenire possint. Sic Rationale & Irrationale: Homo & Brutum, Virtus & Vitium, Justitia & Injustitia, Opposita dicuntur. Memento verò latius & largius sumi nunc à nobis nomen Oppositorum, quam

ab Arist. id quod ex re ipsâ facillimè liquet. Opposita sũt duplicia; *Disparata & Contraria.*

Disparata quæ.

Disparata (sic dicta quasi *dis-separata*) *sunt Opposita quorũ unũ uni sic opponitur, ut alteri vel æque, vel magis opponatur.* Sic Liberalitas & Avaritia *Disparata* sunt. Nã Avaritia magis opponitur Prodigalitati quàm Liberalitati: Sic Albedo, & Rubedo *Disparata* sũt, quia Albedo æque opponitur Viriditati, atque Rubedini, & magis Nigredini, quam ambobus. Nam plus inter se semper distant extrema, quam vel media inter se, vel mediũ ab alterutro extremo, Et hoc etiam membrum *Dissentaneorum* ab Arist. penitus omissum est.

Contraria quæ.

Contraria sunt Opposita, quorũ unũ alteri sic opponitur, ut nulli alteri aut æque, aut magis opponatur? Sic Albedo Nigredini, Homini Brutum, Rationale Irrationali contrarium est. Nam nihil est quod æquè Albedini opponitur atque Nigredo, & sic in reliquis. Hic vero memineris, aliter hic accipi hoc nomen Contrariorum, quam ab Arist. nam juxta hujus vocis usum apud eum, nulla Substantia alteri contrariatur. Ea quæ ille Opposita vocat, nos Contraria appellamus. Sunt autem Contrariorum duo Genera, alia *affirmantia* sunt, alia *negantia.*

Affirmantia Contraria quæ.

Affirmantia Contraria, sunt Contraria quorum uterque terminus est positivus aut affirmativus, qualia sunt omnia exempla ante posita: Homo & Brutum, Albedo & Nigredo, & reliqua quamplurima. Et horum etiam sunt duo Genera. Nam alia sunt Contraria affirmantia in dividendo tantum, non in inhærendo; alia Contraria in dividendo simul & in inhærendo.

Contraria affirmantia in dividendo tantum quæ.

Contraria affirmantia in dividendo tantùm, non in inhærendo, ea sunt quæ contrariantur quidem inter se, & uterque terminus est positivus: sed contrariantur solùm quoad divisionem Generis, sic ut Genus dividant in contrarias partes, sed non inhærent omnino in subjecto: & talia Contraria sunt Rationale & Irrationale, Homo & Brutum, Corporeum & Incorporeum, & omnes omninò Differentiæ substantiales, quæ dividunt idem Genus, omnes item Species Substantiarum. Certum est enim ista dissentire inter se, ideòque esse dissentanea. Diversa autem non sunt, cum eidem subjecto nequeunt inesse, quare sunt Opposita. Opposita disparata non sunt, quia nulli æque Rationale opponitur atque Irrationali, aut Homo atque Bruto. Contraria ergo sunt, & quia uterq; terminus est positivus, Contraria affirmantia sunt. Jam nec sunt Contraria relative, quia unum eorum non refertur ad aliud, neque contraria adversè, quia illa omnia accidentia sũt, & in subjecto insunt, ut ex definitione Adversorum liquet. Necessario igitur ponenda est alia distinctio Contrariorum, & aliud membrum præter *Relata & adversè Contraria,* quæ sola ab Arist. ponuntur; quod autem aliud nomen aptius, quam ut dicantur Contraria in dividendo tantùm, nõ in ĩhærendo? Hoc enim pacto ab aliis omnibus quæ Contraria sunt, secernitur oppositio illa quæ est inter Differentias & Species Substantiales; nam in hoc membro nihil omnino continetur præter illas. Etenim etsi Differentiæ & Species Accidentium, exempli gratiâ, Continuum & Discretum, dissentiunt maxime in dividendo, tamen illæ omnes inhærent in subjecto, & ideo in hoc membro non possunt comprehendi: Deinde, sæpe evenit, ut illæ Differentiæ non sint oppositæ, nedum contrariæ: sed solum diversæ, quia eidem subjecto ambæ inesse possunt; Nam sicut Quantitas Continua & Discreta eidem subjecto inest, ita & ipsarum Differentiæ: sic Habitus & Naturalis Potentia, atque ita in reliquis: quanquam laxè & large loquendo dicere soleamus, omnes Differentias dividentes idem Genus, itemque Species ejus esse oppositas aut contrarias. Hoc vero loco quæ proprie ac stricte contraria sint declaramus.

Contraria affirmantia in inhærendo quæ.

Contraria affirmãtia in dividẽdo simul & in inhærẽdo sunt quæ contrariantur inter se, & uterque terminus est positivus, & dividunt idem Genus, & in subjecto etiam inhæret: ut Albedo & Nigredo, Sanitas Ægritudo, & Pater & filius, & similia. Horũ Contrariorum sunt duo Genera. Nam alia sunt respectiva quæ dicuntur relata cõtraria; alia sũt

absoluta

absoluta, quæ dicuntur adversa contraria, et in his ac sequentibus omnibus membris Arist. sequimur.

Relata contraria, sunt Contraria affirmantia in inhærendo, quorum tota natura & essentia in relatione consistit; ut Pater et Filius, Dominus et servus; *vel quomodocunque unum ad aliud refertur*; ut Scientia et Scibile, nam in hoc Genere *Contrariorum* ponuntur tam Relata secundum esse, quam secundum *Dici*: Nam utriusque exempla ponit Arist. *Relata contraria quæ.*

Dices Relata ponere se mutuo, at contraria tollunt et perimunt unum alterum, quomodo erga Relata dici possunt Opposita aut Contraria? *Dub.*

Respondeo, Relata quidem ponunt se, sed in diversis subjectis; destruunt se in eodem subjecto, nunquam enim se compatiuntur in eodem subjecto, aut respectu ejusdem. Ut posito quod Socrates sit Pater, poni debet filius ejus. Sed ut filius iste sit alius a Socrate necesse est. Et licet idem homo potest esse et Pater et Filius, nunquam tamen potest esse Pater ejus cujus est Filius, aut contra: ita Relata ponunt se si ad diversa subjecta, destruunt se si ad idem referantur. *Sol.*

Adversè Contraria (quæ *Contraria* simpliciter et sine ulla additione vocat Arist.) *sūt, contraria affirmantia in inhærendo simul & dividendo, & absoluta, sine respectu ad alia*: Ut Albedo et Nigredo, Virtus et Vitium. Et hoc sane satis est ad definitionem Adversorum. Nam hinc ab omnibus aliis *Dissentaneis* abunde distinguuntur, à *Diversis* et *Disparatis*, quia hæc sunt Contraria: à Contrariis negantibus, quia hæc sunt affirmantia; à Contrariis in dividendo tantum, quia hæc sunt Contraria tam in dividendo quam in inhærendo: nam et dividunt semper idem Genus ut oppositæ Species, aut *Differentiæ* ejus, & inhærent in subjecto: à Contrariis relatè, quia hæc sumuntur absolutè, nunquam relativè. Nam licet *Scientia* sit Contrarium utroque modo; tamen est relatè Contrarium prout respicit *Scibile* quod est Correlatum: est vero adversè Contrarium prout absolutè sumitur sine ullo respectu ad aliud. Hinc ista consequuntur: Primo, Adversa omnia esse accidentia. Nam inhærent in subjecto. Quare nulla *Substantia* contrariatur alicui adversè.

Secundo, *Adversa omnia poni sub eodem Genere*. Nam aliter Contraria non erunt in dividendo. Ponuntur autem sub eodem vel immediatè: ut Albedo et Nigredo sub colore extremo: vel mediate, ut *Scientia* et Ignorantia sub habitu mentis. Atque hinc liquet nunquam vel summa Genera contrariari alicui, vel ea quæ in diversis Prædicamentis ponuntur. Nam talia, vel sub nullo Genere continentur, si summa sint; vel non sub eodem si sint in diversis *Seriebus*. *Dub*

At Arist. expresse dicit cap. 11. de Contrariis, nu. 6. *aliqua adversé contraria esse in eodem Genere, alia esse in contrariis Generibus, alia esse ipsa summa Genera, ut Albedo & Nigredo sunt sub uno Genere, nempe Colore: Justitia sub Virtute, Injustitia sub Vitio. Bonum autem & malum non sunt sub aliquo Genere, sed sunt ipsa summa Genera.*

Respondeo, ad secundam Instantiam; quod *Sol.* si proprie loqui volumus, Justitia & Injustitia non sunt Contraria adversè, imo non omnino Contraria sed Disparata, cū Injustitia plus distat ab extremo, quam à Justitia quæ est medium. Si vero Injustitia sumatur pro vitio morali, & Justitia pro virtute morali, quomodo nonnunquam capiuntur, sic continētur quidē sub diversis Generibus proximis, sed sub eodem remoto, nempe Habitu; sed in diversis prædicamentis poni non asserit. Ad tertiam Instantiam dico, Arist. ponere Bonum & Malum inter summa Genera, non ex sua, sed ex Pythagoreorum opinione, (ut testatur Aquin. part. 1. quæst. 48. art. 1.) ideòque nec ex suâ, sed ex ipsorum opinione dicere Contraria aliqua esse summa Genera. *Sol.*

Tertio sequitur, *Adversa omnia maximè inter se distare*, quod illis convenit non *quà Adversa* sunt, sed *quà Contraria*. Nam omnia *contraria* ita opponuntur suis *contrariis* ut nulli alteri æque opponantur.

Quarto, sequitur quod *Adversa Contraria pellant se mutuo á suis subjectis*: Quod non intelligitur solum de actione physicâ unius in alterum, quo pacto calor ignis expellit frigus ex aqua, & frigus aëris expellit calorem ex manu. Quanquam inter istas activas & passivas Qualitates, propriissimè dicitur esse Adversa contrarietas; sed intelligitur generaliter, ita ut dicantur se pellere, quia sunt incompatibilia in eodem subjecto, & neutrum consistere cum altero potest: Ut Prodigalitas non compatitur Avaritiam, nec Audacia Timiditatem, nec Scientia Ignorantiam sibi contrariam. Hoc autem *Adversis* convenit neque quà Adversa sunt, neque quà Contraria, sed qua sunt Opposita; omnibus enim Oppositis hoc commune est, ut non compatiantur sua Opposita in eodem subjecto. Quanquam illud quibusdam solum Oppositis, & inter ea Adversis omnibus convenit, ut ea sic pellantur á subjectis quibus insunt, ut vicissim alterutrum post aliud inesse possit, ut aqua post frigus expulsum, iterum redit ad frigus, & post id calida fit. Sic sanitas ægritudinem, & vicissim ægritudo sanitatem consequi potest. Quod si eveniat aliquando ut unum eorum non omnino expellatur per suum contrarium, sicut calor ignis nunquam expellitur ab igne, neque illi unquam succedit frigus in illo subjecto; hoc non provenit ex eo, quia frigus non sit aptum pellere calorem, nec quia calor & frigus non se possunt vicissim consequi; sed provenit à natura ignis, quæ frigus admittere non potest, & cujus forma sine calore consistere non potest: ad naturam autem Adversorum satis est, si unum conetur expellere alterum, si nunquam compatiatur suum contrarium simul inesse, si cum pulsum sit, iterum redire possit. Hæc autem omnia omnibus planè Adversis in quocunque subjecto sunt convenitunt.

Atque ita ex definitione *Adversorum* à nobis positâ, intelligitur quo sensu accipienda sit illa vulgaris & trita apud interpretes definitio *Contrariorum adversè*, quæ est hæc: *Contraria* (nempe adverse) *sunt accidentia absoluta, posita sub eodem Genere, maximè à se invicem distantia, quæ expellũt* (quantum in ipsis est) *se ab eo subjecto cui insunt, & cui subjecto vicissim* (postquam pulsa sunt) *inesse possunt.*

Adversa autem hæc, de quibus in Genere hactenus dictum est, sunt duplicia; Alia sunt *immediata*, alia *mediata*. *Immediata adversa sunt ea, inter quæ nullũ est mediũ, sed alterũ eorũ semper inest in subjecto capaci*, ut sanitas & Ægritudo. Nam subjectum capax horum nullum est nisi Animal, & nullum animal est cui unum horum non insit, vel enim sanum est vel ægrum.

Mediata adversa sunt ea, inter quæ est medium, ita ut unum eorum non necesse sit inesse in subjecto capaci eorum; ut corpus perfecte mistum est capax Albedinis & Nigredinis; sed multa corpora mixta sunt, quibus neutrum horum inest, sed vel Viriditas, vel Rubedo, vel alius medius color. Medium autem illud est aliquando medium *per abnegationem solùm utriùsque extremi*, ut Scientia Logicæ, & Ignorantia Logicæ sunt mediata Contraria. Nam multi sunt quibus nec Scientia illius inest, nec Ignorantia pravæ dispositionis (quæ est contraria qualitas) sed solum mera abnegatio Scientiæ, quæ non tam est Ignorantia quam Nescientia: aliquando Medium est *per participationem utriùsque extremi*, ut colores omnes medii, Rubedo, Viriditas, Fuscedo, & similes dicuntur media inter *A*lbedinem & Nigredinem, quia participant de utroque extremo, nam ex commistione istorum extremorum oriuntur medii colores omnes; ex quo fit, ut Rubrum respectu *A*lbi dicatur Nigrum, & respectu Nigri dici possit *A*lbum, quia aliquos gradus Albedinis habet, quorum nulli sunt in Nigro cum sit extremum, & alios gradus Nigredinis habet, quorum multi sunt in *A*lbo. *A*tque hæc de *Adversis* seu adverse contrariis; quorum cognitio ideò magis est necessaria, quia frequentissime tum inter differendum, tum in legendis Philosophorum libris occurrunt.

*S*equuntur *Contraria negantia.* Ea sunt Contraria talia ut alter terminus sit negativus aut privativus. Atque hæc sũt duplicia, Privativa et Contradictoria.

Privativa, vel privativè contraria, sunt contraria negantia, quorũ unũ notat pri-

va tionem

vationem alterius. Ideo unus terminus vocatur *Habitus*, id est positivum ens; alter vocatur *Privatio* illius Habitus, ut visus & Cæcitas, Vita & Mors. Sunt autem *Privativa* duplicia, *nam aliqua tollunt solummodo actum, ita ut habitus actu non insit, sed tamen inesse possit iterum in illo subjecto*; ut Tenebræ privant Lucem in aëre, sed tamen aër lucidus esse potest. *Alia tollunt non solum actum, sed etiam potentiam, sic ut subjectum non possit naturaliter habere habitum illum quo sic privatur.* Ut Mors privat Vitam non solum quoad actum, sed quoad potentiam, & Cæcitas Visum, ita ut post Mortem subjectum illud ad vitam naturaliter redire non possit, nec post Cæcitatem ad visum. Ex quo illa Regula oritur quod *A Privatione ad Habitum non est regressus naturaliter*, nempe á Privatione tollente Habitum tam quoad actum quam quoad potentiam. Et dicitur naturaliter; quia per potentiam divinam à tali Privatione ad Habitum est regressus. Ut multi post Cæcitatem Visum receperunt, & post mortem ad Vitam restituti sunt omnipotentiâ divinâ; sed naturaliter hoc fieri impossibile est.

Dices, quòd apud Ælium Spartianum in vita Hadriani legitur, *mulierem quandam cæcatam fuisse, eandem tamen postquam Hadriani genua osculata esset, & oculos in aqua quæ in fano erat ablüisset, visum recepisse. Narratur etiam ibidem, quendam qui cæcus natus esset, ad Hadrianum venisse, eumque contigisse, quo contactu oculos ac visum recepit.* Dub.

Respondeo, hæc & simul quæ ab Historicis commemorantur, aut falsa esse & facta per simulationem, quod in exemplis aliis testatur Marius Maximus, ut idem Spart. ibidem ait; aut eos nunquam revera cæcos fuisse, sed visum ipsis solum impeditum fuisse, aut ligatum, vel pelliculâ aliquâ pupillam obtegente, vel humore visivam potentiam obtenebrante; & tum quidem demptâ illâ pelliculâ, aut humore remoto, videre incipiunt, & exercere illam potentiam quæ prius non sublata erat, sed solum impedita; utcrque autem horum naturaliter effici potest. Sed cui reipsa potentia videndi semel periit, aut oculis omissis, aut nervo optico inciso aut emortuo, naturaliter visum restitui impossibile est. Sol.

Siquis objiciat, Catulos canis per novem dies cæcos esse, & post videre. Dicendum est, Catulos istos nec cæcos per novem dies istos esse, nec visu pravatos. Nam privatio præsupponit habitum, nec ulli inesse potest, nisi cui habitus vel actu inerat, vel postquam actu inesse & potuerat & debuerat, ut Arist. docet 5. Metaph cap. 22. jam Catuli ante nonum diem videre actu nec possunt nec debent, nonnulli ante 12. aut 17. diem, ut docet Arist. lib. de hist. animal. 1. 20. Cùm ante visus illis inesse potest, & debet, si tum non videant, cæci dicendi sunt, nisi fortè potentia visiva ligata solùm sit & impedita. Dub. Sol.

At Arist. lib. 1. Phys. cap. 7. docet *Privationem esse principium rei generandæ:* Principium autem prius est principiato. Quare Privatio prius inest in materia, & tum advenit forma, & sic à Privatione ad Habitum progressus est, non contra ab habitu ad Privationem. Et hoc tum Arist. locis citatis indicat, tum ex eo alii Philosophi docent. Dub.

Respondeo, *Privationem* aliter accipi in naturali Philosophia, aliter in Logica. *Privatio Physica est absentia formæ introducendæ in materiam, conjuncta potentiæ propinq; ad illam formam*; & ita *Privatio Physica* præcedit Habitum: *At Privatio Logica est absentia formæ quæ inerat, aut inesse potuerat ac debuerat*, & hæc semper sequitur habitum. Privatio Physica non est mere non ens, sed propter potentiâ illam in materia cui est conjuncta, dicitur accidens ab Arist. primo Phys. cap. 7. quia ista potentia est accidens; at Privatio Logica est mere non ens, neque quidquam notat præter absentiam formæ aut habitus qui inerat. Nos hic solum de Privatione Logica loquimur, non de Physica. Quanquam & Privatio illa Physica, atq; opposita forma, recte dici possunt esse contraria privative quia unum eorum est Privatio, alterum habitus, sed tum privativa in latiori acceptione definienda sunt, quam antea definita sunt. Sic ut *omnia ea dicantur privative opponi quorum* Sol.

unum

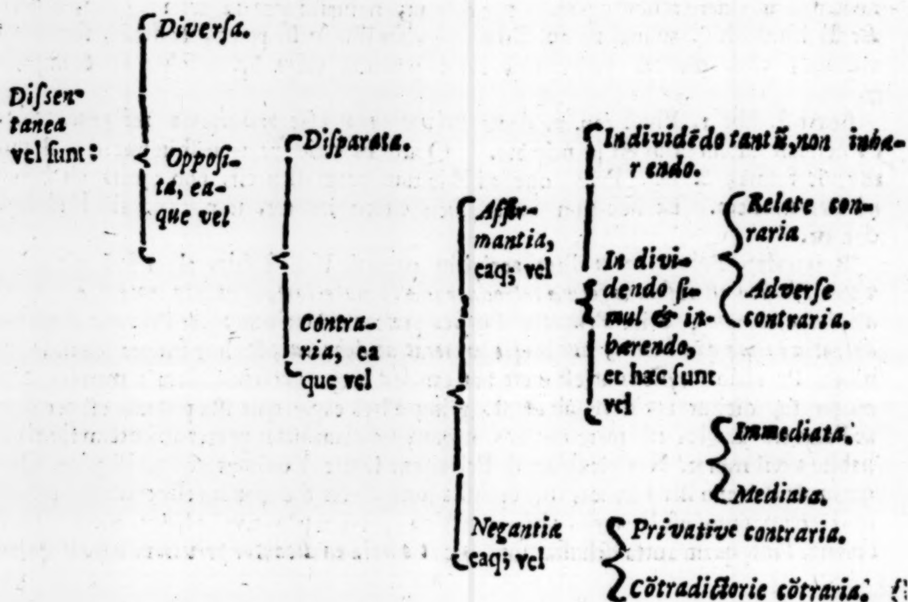
unum est habitus, alterum privatio vel absentia habitus qui aut inerat aut inesse poterat, vel qui inesse adhuc potest & aptus est statim introduci. Hæc de *Privative* Contrariis.

Contradictoria. *Contradictoria, vel contradictoriè Contraria, sunt Contraria negantia; quorum alterum de omni ente & non ente dici verè potest*: ut homo, & non homo. Nam accipe quodvis ens, imo Chimæram aut figmentum quodcunque, verè dici potest, vel esse homo, vel non homo: lapis, vel non lapis. Atque hinc Axioma illud tritum & verum, *Inter contradictoria non dari ullum omninò medium*, cum in aliis omnibus Dissentaneis dari possit subjectū aliquod de quo neutrum Dissentaneorum prædicetur in diversis, ut cœlum nec est album nec dulce: in Disparatis, ut puer nec est liberalis nec avarus: in Contrariis in dividendo tantum, ut lapis nec est rationalis nec irrationalis, id est, sentiens sine ratione ejusque usu: in Relatis, ut lapis nec est pater nec filius: in Adversis, ut cœlum nec est calidum, nec frigidum, nec sanum, nec ægrum: in Privantibus, ut lapis nec est videns nec cæcus (nisi forte improprie atque abusive cæcum id dicas, quod non videt, etsi naturâ non sit potens videre, quo sensu *Privationem* accipi posse, & *Plantam* privari oculis ait Arist. 5. Metaph. cap. 22.) cum inquam in omnibus aliis Dissentaneis medium sit, in solis Contradictoriis hoc verum est, nullum subjectum dari posse de quo alterum eorum non dicatur.

Contradictoria sunt duplicia, alia *Complexa* quæ sunt Propositiones contradictoriæ, ut Socrates sedet, Socrates non sedet: *Alia Incomplexa* quæ sunt termini contradictorii & nō Propositiones. In *prioribus* semper est affirmatio aut negatio, veritas aut falsitas: in *Contradictoriis simplicibus* seu incomplexis neque est affirmatio neque negatio, neque veritas aut falsitas. Arist. agit quidem in hoc cap. de utrisque, sed de *Contradictoriis complexis* non aliū in finem quam ut ex eis facilius ac melius intelligantur *Cōtradictoria incomplexa*, nam *Complexa contradictoria* ad tractatum hunc nō spectāt (ubi solum de simplicibus & incomplexis directè et ex professo agitur) sed ad librum Perihermenias. Hic ergo de eis obiter et propter aliud agitur.

Declaravimus jam omnia genera *Dissentaneorum*, quorum Synopsin hic subjicimus.

Synopsis Dissentaneorum.



CAP.

CAP. XXI.

De Modis Prioris.

SEcundum Postprædicamentum est de *Modis Prioris.* Sunt autem quinque, qui his versibus exprimuntur:

Tempore, *Naturâ* prius *Ordine* dico & *Honore*,
Causam causato dicimus esse prius.

Hoc verò in isto versu corrigendum est, vel saltem explicandum: quòd ponat *Prius Naturâ* ut distinctum Modum a *Priori in Causando*. Nam quicquid est *causa* alterius, aut *prius in Causando*, idem etiam *Natura prius* est eo, quod causatur, ut apertè docet Arist. 1. Demonst. cap. 2. Et Author versiculi (sive Murmelius, sive quis alius fuit) confundit *Prius Natura* cum eo Modo quem Arist. vocat *prius in consequendo*, cum non magis ad illum quam ad *Prius in causando* pertineat. Quare sic *Modi Prioris* certius distinguendi sunt, ut aliquid dicatur alio prius, vel Tempore, vel Natura; & hoc dupliciter, vel in *Causando* (hic apud Arist. est quintus) vel in *Consequendo*, vel *Ordine*, vel *Honore*: Sunt igitur, ut ex his liquet, Modi 4. in Genere, & in specie 5. quia *Prius Natura* in duos modos dividitur. De iis vero hoc quo à nobis propositi sunt ordine agemus.

Tempore prius illud dicitur, quod tempore aliud antecedit, estq; eo antiquius, aut in priori tempore existit. Sic Senex est *Prior Tempore* juvene, si ad diversos homines respicias; sin ad eundem, qui jam est senex, tum juvenis est prior sene Tempore. *Tempore prius quid.*

Prius natura in Causando est omnis causa suo effectu, Sic animal prius est homine & bruto, quia est causa eorum: Rationale prius homine, quia est forma & formalis causa ejus; idem de omni causa dicendum. Etiam ipse finis, prout movēt & causat efficientē ad agendum, est *Natura prior* quam actio & operatio efficientis. Causat autem & movet prout intenditur; ut cum quis ædificat domum, domus est finis ædificandi: & quanquã in executione sit postremum, tamen est primum in intentione, & prout intenditur ab ædificatore, movet ipsum ad operandum, & sic Naturâ prior est quam ipsa illa actio ædificandi, qua domus efficitur. *Prius Natura in causando quid.*

Est autem Causa quadruplex, seu quatuor sunt Causarum genera.

Prima, est *Efficiens causa*; *a qua effectũ producitur & causatur*; vel per Actionem Physicam, sic ædificator est causa efficiens domus: vel per Emanationem, sic Rationale est causa efficiens Risibilitatis.

Secunda est, *Materialis causa, ex qua res fit*; sic lapides, ligna, cæmentum sunt materia domus; sic materia prima est causa materialis ex qua corpus fit.

Tertia, est *Formalis causa, per quam res fit & causatur*; sic rationale est formalis causa hominis, & omnes omninò Differentiæ suarum Specierum quas constituunt.

Quarto, *Finalis causa, propter quam res fit aut cujus gratia efficiens agit & operatur*; ut finis cur ædificator extruit domum est commoda habitatio; & finis quare natura dedit homini oculos, est ut videre possit.

Harum quatuor causarũ, duæ sunt *essentiales, & de natura effecti*, nempe Materia & Forma: duæ aliæ sũt *extra essentiã effecti*, nẽpe Efficiens & Finis, Sed hæc monuisse hic

satis

satis sit. Quocunque vero modo causam sumas, sive pro Efficiente, Materiâ, Formâ vel Fine ea semper prior est Naturâ in Causando suo effectu.

Prius natura in consequendo quid.

Prius natura in consequendo est illud, à quo non retro sequitur consecutio quoad existentiam: ut bene sequitur, Homo est, ergo animal est, sed non retro, Animal est, ergo homo est: ideo animal est prius naturâ homine in Consequendo. Sed nō est prius utrisq; suis speciebus, homine nimirū & bruto: nā ad existentiā animalis (perfecti scil. in specie) sequitur existentia vel hominis vel bruti: rectè enim sequitur, Animal (scil. perfectum in specie) est, ergo vel homo vel brutum est. Imo aliquando Genus non est prius unâ aliquâ suâ specie: nempe cum illa Species in omnibus aliis includitur, sic ut aliæ sine his existere non possunt; ut recte sequitur, Est numerus, ergo est binarius, quippe nullus numerus existere potest nisi existat binarius.

Atque hinc liquet *Omne Genus esse prius natura quoad causandum omnibus suis Speciebus, sed non esse prius naturà quoad consequendum vel omnibus vel una aliqua*, ut aliquando evenit. Hinc etiam liquet omnem Differentiam esse priorem naturâ suâ specie in Causando, nullam vero esse priorem suâ specie in Consequendo, quia existere sine Specie non potest. Itidem omnis Species & Differentia prior est natura eo proprio quod fluit â differentia quoad Causandum; sed neque Species, neque Differentia priores sunt naturâ illo proprio quoad Consequendum; nam tam certo sequitur Consecutio ab existentiâ Speciei aut differentiæ ad existentiam Proprii, quam a proprio ad Speciem aut Differentiam. Æquè enim sequitur, Est homo, aut rationale, ergo est risibile; atque hoc, Est risibile, ergo est homo aut rationale.

Prius Ordine quid. Syllabæ.

Prius Ordine illud dicitur quod in aliqua disciplina prius tractatur aut tractandum est. Sic Elementa prius docenda ac discenda sunt quam Syllabæ quam Dictiones. Sic Exordium prius ordine est Narratione, hæc Confirmatione. Et ita in aliis.

In rerum tractatione ordo est duplex.

- *Ordo naturæ*, cum id prius tractatur quod naturâ suâ prius est, & sine cujus cognitione alterum perfectè cognosci non potest; Sic Corpus prius tractandum est in Physica, quam Elementa; & corpus mistum quam Vivens, & vivens quam Animal. Et omnino quæ magis Universalia sunt prius tractanda sunt, si ordinem naturæ sequi volumus: & certe in tradendis omnibus Disciplinis æquum est, imo necessarium ut Naturam ducem sequamur.
- *Ordo quoad nos*, cum id prius traditur quod nos facilius intelligere aut cognoscere possumus, licet in se & naturâ suâ non sit prius. Sic nonnunquam evenit ut nos facilius effectum cognoscemus quam causam, ut Lunam eclipsari facilius novimus, quam quare eclipsetur: & qui effectum prius tractat quam causam, is *Ordinem sequitur quoad nos*, sed non *Ordinem Naturæ*. Sed ut ego arbitror, in tradendâ Disciplinâ, hic Ordo nunquam observandus est.

Prius Honore quid.

Prius Honore illud dicitur quod aliud dignitate superat, eoque præstantius est: ut Rex Subditis, Virtus divitiis. Et huc referri debet prius *Loco*: nam ex dignitate personæ capitur dignitas loci.

Atque hæc de modis Prioris.

CAP

CAP. XXII.

De Modis Simul.

TErtium Postprædicamentum est de *Modis Simul*; ejus tres modos ponit *Arist.* non quia plures non sunt; nam quot modis dicitur unum Oppositorum (nempe prius) tot modis dicitur etiam alterum: sed satis erat eos indicâsse quorum est præcipuus usus. Hi sunt *Simul Tempore, Simul naturâ in consequendo, Simul naturâ in dividendo.*

Tempore Simul generaliter ea omnia dicuntur, quæ eodem sunt tempore, etsi nec oriantur nec intereant eodem tempore Sic *Plato* & *Aristoteles simul tempore* dicuntur, etsi *Plato* natus sit Olympiade 88. & mortuus Olymp. 108. *Aristoteles* verò natus Olymp. 99. id est, 36. annis post *Platonem*, & mortuus Olymp. 114. id est, 20 annis post *Platonem*, ut ex *Diog. Laërt.* liquet. *Propriissime verò ea dicuntur Simul tempore, quorum neutrū præcedit aut sequitur alterum tempore, sed simul & oriuntur & intereunt.* Sic homo & risibile, risibile & rationale, *simul Tempore* sunt, & omnia etiam Relata, nam pater & filius *simul* oriuntur & moriuntur. *Simul tempore quæ.*

Simul Naturâ in Consequendo ea dicuntur, quæ & reciprocantur quoad existendi consecutionem, & neutrum eorum est causa alterius. Sic Pater & Filius, & omnia Relata sunt *simul Naturâ*. Nam si unum existit, alterum etiam existit: Si unum tollatur, tollitur & alterum, & neutrum causa est alterius; ut in duplo & dimidio expressè afferit hic, *Arist.* *Simul natura in consequendo quæ.*

Simul Naturâ in Dividendo ea dicuntur quæ idem Genus univocum dividunt: Ut homo & brutum, animal; & omnes contradivisæ Species ac Differentiæ ejusdem Generis *simul Naturâ* sunt in *Dividendo*. *Simul natura in dividendo quæ.*

Dices Binarium, & Ternarium, itemque alias Species Numeri dividere idem Genus univocum, & tamen non sunt *simul Naturâ*, cùm Binarius sit prior Naturâ omni alio Numero, quia à quovis alio ad Binarium sequitur existendi consecutio, sed non retrò sequitur à Binario ad ullum alium; & idem de Lineâ, Superficie, ac Corpore objici potest. *Dub.*

Respondeo, rectè hinc probari Binarium & Ternarium aut alios Numeros non esse *simul Natura in consequendo*, atque hoc verum est; nam Binarius *in Consequendo* prior est Naturâ, quovis alio Numero, ut rectè in argumento probatur; sed hoc non probat eos non esse simul *in Dividendo*. Nam ad istam simultatem, satis est si Genus æquè & æqualiter respiciat omnes Species, & hoc facit Numerus: quod autem unus Numerus sit prior Naturâ alio *in Consequendo*, hoc provenit ex respectu quem unus eorum habet ad alium, non quem habet ad Genus, quasi vicinior esset aut propior Generi quàm alius. *Sol.*

Atque hoc idem de Lineâ, Superficie, & Corpore respondere debet. Nihil enim impedit quo minùs una Species sit prior Naturâ quoad Consecutionem aliis contradivisis Speciebus, sed quod sit prior Naturâ quoad Divisionem, hoc fieri non potest, cum in dividendo æqualiter omnes à Genere distant, & Genus non minùs ad unam quam ad aliam respectum habet, cum naturam suam æqualiter & pari jure omnibus contribuat.

Atque hæc de Modis Simul.

CAP. XXIII.

De Motu.

Motus cur Postprædicamentum.

Quartum Postprædicamentum est *de Motu*. Nam quia termini ejus sunt in diversis Prædicamentis, ideo respectu terminorum non potuit ad unum Genus referri, sed in Postprædicamentis ponitur, licet respectu essentiæ ac naturæ suæ sit directe in Prædicamento Passionis, ut ante dictum est.

Quia verò superius in cap. de Passione satis multa de *Motu* illiusque Speciebus omnibus à nobis dicta sunt, illuc remittendus est Lector, nec hic iterum eadem repetenda.

Atque hæc de Motu.

CAP. XXIV.

De Habere.

Quintum & ultimum Postprædicamentum est *de Modis Habendi*, quorum 8. ponit Arist.

Dicitur quis *Habere* aliquid

1. Ut *Habitum aut Dispositionem*; ut qui scit, *habet* Scientiam.
2. Ut *Quantitatem*; ut qui magnus est, *habet* magnitudinem.
3. Ut *Habitum* vel *vestimentum corporis*; ut *Habere* tunicam.
4. Ut *Habitum partis corporis*; ut *Habere* annulum.
5. Ut *Locatum* seu *contentum in continente*; sic amphora aut dolium *habet*, i. continet vinum.
6. Ut *Possessionem*; ut qui possidet domum aut fundum, dicitur *Habere* domum aut fundum.
7. Ut *Partem*; sic homo dicitur *Habere* manum.
8. Ut *Cohabitantem*; quo sensu ab Arist. vir dicitur *Habere* uxorem.

Quem *Modum Habendi* maximè alienum & improprium vocat: quia ille nihil aliud conjugio significari putavit quam cohabitationem cum muliere, ut ipse se explicat. Sed id longe secùs est; nam cohabitat quis cum sorore, matre, filiâ, aut ancillâ, quas tamen ut uxores non habet: Sed *Habere* ut uxorem, est sacrosancto & indissolubili vinculo, quod ex mutuo utriusque consensu oritur, ei conjungi.

Atque hæc de toto Categoriarum tractatu, Anteprædicamentis, Prædicamentis & Postprædicamentis, dicta sint.

Finis Libri secundi.

LIB. III.

DE SYLLOGISMO.

PRÆFATIO.

De Subjecto Logicæ, & quo ordine tractari debet.

QUæ hactenus tractavimus, primò de *Prædicabilibus*, tum de *Prædicamentis*, ea omnia sunt solum Præfationis loco ad Logicam. Nunc tertio loco *ipsam Logicam* aggrediamur.

Subjectum Logicæ quid sit.

Subjectum Logicæ est Argumentatio, seu *Ratiocinatio*. Nam *Logica* definitur esse *Ars ratiocinandi*: Ratiocinari autem nihil aliud est, quàm rem aliquam argumentatione vel demonstrare, vel probare. Quare nihil in *Logica* propriè ac primariò tractatur, aut tractari debet, præterquam *Argumentatio*, *& quæ ad ea pertinent*: Deinde subjectum in omni Disciplina illud est, cujus *Principia, affectiones, ac Species in ea traduntur*. In *Logica* verò, *Argumentationis* Principia, & affectiones, ac Species traduntur; quare *Argumentatio* pro Subjecto *Logicæ* sine ulla controversiâ agnoscenda est.

Argumentatio quomodo in Logica tractatur.

Tractatur autem *Argumentatio* duobus modis; Primo *generaliter*, ubi declaratur quid *Argumentationi* conveniat, quatenus est *Argumentatio*; uti nimirum consideratur sine ullo respectu vel *materiæ*, in quâ fit, utrum ea necessaria sit, an probabilis; vel *finis* propter quem fit, utrum docendi causâ quis arguat, an disserendi, an suadendi. De *Argumentatione* in hunc modum generaliter acceptâ, agit Arist. partim in libro Perihermenias, partim in libris duobus priorum Analytic. Secundo tractatur *specialiter*, ubi agitur de *Argumentatione*, prout vel ad *certam materiam* restringitur, vel ad *certum finem* dirigitur. Nam vel fit in *materia necessaria*, & ad docendum per necessaria media adhibetur, & tum vocatur *Argumentatio Demonstrativa*, seu *Demonstratio*, de quâ agit *Arist.* in lib. duob. de Demonstratione: vel fit in *materiâ probabili*, aut quæ ut probabilis accipitur, & tum vocatur *Argumentatio Probabilis*: illius autem duplex est finis; Nam *Argumentatio* ista *probabilis* vel adhibetur *ad disserendum, ac verum inveniendum*, & tum vocatur *Argumentatio Dialectica*, de quâ agit Arist. in lib. 8. Topic. vel adhibetur *ad suadendum aliquid aut dissuadendum*, & tum vocatur *Argumentatio Rhetorica*, de quâ agit *Arist.* lib. tribus Rhetor. ad Theodect. *Sophistica* autem *Argumentatio*, de quâ agit *Arist.* in libro de Repreh. Sophistarum, non est distincta Species arguendi, sed est vitium *Argumentationis*, cujus specialis tractatio non est in Logica necessaria, cum illius cognitio ferè tota ex *Argumentatione* in Genere percipi possit, sed adhibetur ab *Arist.* facilioris disciplinæ causâ, & perspicuitatis gratiâ, non necessitatis.

Logicæ partes tres.

Ita tres sunt in universum partes Logicæ; prima est *Logica generalis* (quæ est velut mater reliquarum) cujus subjectum est *Argumentatio*, vel *Ratiocinatio generaliter* ut dixi *accepta*, & hæc propriè *Logica* vocatur, quasi dicas *Ratiocinatrix* disciplina, ἀπὸ τοῦ λογίζεσθαι, quod rationem & ratiocinari significat. Hanc sequitur *Logica specialis*, ubi Species *Argumentationis* (quæ sunt quasi filiæ Logicæ generalis) tractantur. Illæ duæ sunt, *Argumentatio Demonstrativa seu docens*, quæ dicitur Logica Demonstrativa; & *Argumentatio Probabilis* quæ complectitur duas partes, non quidem *forma ac essentia*, sed *fine solum* differentes: Prior est *Argumentatio disserens*, quæ propriè *Dialectica Argumentatio* vocatur, uti illa Logicæ pars quæ eam considerat vocatur proprio nomine *Dialectica*, à διαλέγομαι, quod disserere aut rationibus disceptare significat; Altera est, *Argumentatio suadens* quæ proprio nomine *Rhetorica Argumentatio* vocatur, uti illa Logicæ pars quæ eam considerat vocatur *Rhetorica*, à ῥέω quod dicere, & dicendo suadere significat. De his igitur tribus, *Logica Generali*, *Demonstrativa*, & *Probabiliter* arguente (si Deus annuerit) ordine dicturi sumus.

In omnibus verò, quantum possumus, *Aristotelis* vestigiis insistemus: tum quòd is Philosophorum omnium princeps jure optimo habendus est: tum quòd *Logicam*, totamque hanc *Ratiocinandi* artem, illius ingenio atque industriæ omnes debemus; *Primus* hanc argumentandi artem invenit, nullus illi semitam hic antè calcaverat: &, ut scias mirabile illius acumen, ac ingenium, non honore solùm & admiratione, sed (cum *Augustino*, lib. 9. Conf. cap. 6. sic loqui liceat) planè horrore dignum, artem hanc ab ipsomet inventam, ipsemet absolvit, eique ultimam manum, & colophonem addidit, sic ut nihil post eum huc addi, nihil hinc demi possit; nec ab hac illius semitâ, vir prudens ullus, aut doctus unquam deflexit: Nam hic Ramum non moror; scio eum puerilibus ineptiis, & captiunculis (quas sciolus quivis è nostris scholis, modo Logicam, vel à limine salutavit, non refellat modo, sed derisui propinet) tanti magisti doctrinam ubique insectari, & illius nomen, lividâ mente, ac dente malevolo rodere. Sed idem illi hic usu venit, quod veteri verbo dici solet, *Sus Minervam*. Meminisse eum potiùs oportuisset Hieronymiani (b) illius moniti, *Sufficit mihi probare mea, & aliena non carpere. Puerilis est jactantia*, (quod Ramo solenne) *illustres viros accusando, suo nomini famam quærere*. Sed mitto ipsum. Sciunt docti omnes eum, dum pueriliter huic immoto scopulo insiliit, atque insultat; & famæ suæ, simul & doctrinæ ac ingenii jacturam fecisse & naufragium. Quamvis autem non mihi placeat illa viri doctissimi, mihique à puero charissimi *Brerewooddi* vox, quàm inter disputandum, me audiente, juvenis ille in scholis nostris non sine magno astantium applausu publicè edidit, *Prius vitam quam Aristotelem deseram*; tantum tamen ei in Logicis tribuendum, & sentio & ingenuè profiteor, ut ab illius tramite in his discedere, & indocti hominis, & valde levis ingenii τεκμήριον judicem. Sed rem ipsam nunc aggrediamur.

b *Hier. epist. ad August. inter Epi. Aug.* 13.

CAP.

CAP. I.

De Voce in Genere : De voce non significativa, & significativa, tam naturaliter, quam ad placitum.

ARgumentatio generaliter, ut dixi, sumpta, sine ulla consideratione vel *materiæ* ex quâ, utrum *necessaria* sit an *probabilis* ; vel *finis* in quem, utrum *docendi* causâ fiat, an *disserendi*, duobus modis tractanda est. Primo, *in Genere* : Secundò, *in Specie*. De ea in Genere duo explicanda sunt : Primò, *Quid sit* ; Secundò, Quæ illius *Proprietates*. Quid sit *Argumentatio* nunquam rectè intelligi potest, nisi prius *Materiam* ex quâ fit & constat, planè & dilucidè cognoscamus. *Materia* autem ex quâ fiunt omnes *Argumentationes*, sunt *Propositiones* : *Materia* etiam omnis *Propositionis* sunt *Voces*. Ita proximè ex *Propositionibus*, remotiùs ex *Vocibus* fit omnis *Argumentatio*. Quare ut intelligatur quid sit *Argumentatio*, de *Propositione* priùs dicendum est, & ut intelligatur quid sit *Propositio*, de *Vocibus* priùs agendum est ; A *Vocibus* igitur velut à carceribus incipiendum est. *Ordo qui hic observatur.*

De *Voce* agendum est, primò *in Genere* : Secundò, *in Specie*. *Vox* in Genere ita definitur, *Vox est quicquid ex ore animantis certis quibusdam instrumentis, putà linguæ, palati, gutturis, pulmonum, & similium proferri potest.* Dixi *ex ore animantis*, et idem docet *Arist.* lib. 2. de anim. cap. 8. Nam inanimata, ut ventus, sonum quidem edere possunt, non tamen *Vocem*. Dixi *instrumenta vocis* esse *linguam, palatum, pulmones, & similia* : nam soni qui aliis modis etiam ab animante fiunt, ut supplosio pedum, aut manuum, *Voces* non sunt : et hoc quoque docet *Arist.* loco citato. Dixi *proferri posse* ; nam *Voces* scriptæ verè *Voces* sunt, etsi non proferantur, quia sic ut dixi *proferri possunt*. Et hæc quidem definitio, *omni Voci*, sive brutorum, (qualis est latratus canum, cantus avium) sive hominum, communis est, et *Voci* tam scriptæ quam prolatæ convenit. *Vox quid.*

Nec necesse est plura addere de *Voce in Genere* ; nam hinc intelligi potest tum *quid sit Vox*, tum quæ illius *Proprietates* : sunt autem duæ ; prima, *Vox omnis, eo quem dixi modo, proferri potest* : secunda, *Quicquid isto modo proferri potest, est Vox*. *Proprietates Vocis.*

Sequuntur Species *Vocis* ; quæ duæ sunt : *Vox* alia est *Non significativa*, alia *significativa* : de priori prius dicendum est.

Vox non significativa *est Vox, quæ nihil significat* : ut *buff, baff, Scindapsus*, quod exemplum ponit Damasc. in suâ Dialectica, cap. 5. et similia. *Voces* quidem sunt, quia ex ore animantis, iis instrumentis quæ dixi, proferri possunt : at quia nullum exprimunt aut significant conceptum mentis ideò non significativæ meritò vocantur. Ac harum vocum nullus omninò est usus vel in ullâ disciplinâ, vel in vitâ humanâ : ideo illæ omnes ab hoc tractatu amandandæ sunt, et ut inutiles rejiciendæ. *Vox non significativa quid.*

Sequitur altera *Vocis* Species, quæ tractanda est, primò in Genere, tum in Specie.

Vox significativa est Vox quæ significat aliquid, *vel*, quæ est signum conceptuum in animâ : ut homo, lapis : atque de hoc Vocum Genere intelligitur illud *Arist.* lib. Periher. cap. 1. *Voces*, inquit, *sunt signa, & notæ passionum in animâ*, et lib. 2. de animâ cap. 8. *Vox*, inquit, *est sonus significativus*. *Vox significativa.*

Quid vero *Signum* sit diligenter observa: *Signum est quod seipsum sensui, & præter se aliquid animo ostendit*, ut rectè definit *August.* lib. de Princ. Dialec. cap. 5. et lib. 2. de doct. *Signum quid.*

doct. Christ.cap.1. Sic fumus signum est ignis, hedera vini: Ita Vox prolata, aut scripta, signum est conceptus, & rei per illam Vocem significatæ: Atq; hinc *Aquinas* recte colligit, part.3.q.60. art. 4. *Eâ quæ propriè signa sunt, esse sensibilia; quæ verò intelligibilia sunt, ea rationem signi non habent, nisi prout sunt manifesta per aliqua signa.*

Conceptus non sunt Voces.

Ex hoc consequitur, quod siquis Vocem aliquam concipiat animo, Vox illi sic concepta, vere Vox significativa non est, est enim conceptus signi, non autem (sicut significativa Vox) signum conceptus, cum signum omne sit sensibile & exterius, conceptus autem iste sensibilis non est, nisi signo aliquo exteriori manifestetur. Addo etiam eadem ratione, nullum ullius rei conceptum signum esse, cum conceptus nullus, nisi exterius significetur, sensibilis sit: Sic vero se res habet, *Conceptus sunt intellectuales imagines rerum: Voces* vero sunt *signa immediata conceptuum, mediata rerum*; scripta autem, sunt signa *proxima Vocum, remota Conceptuum, remotiora rerum.* Sed de *Voce significativa in Genere*, hæc satis multa.

Vox significativa naturaliter quid.

Sequuntur illius Species, quæ duæ sunt, Vox significativa *naturaliter*, & significativa *ad placitum*; Vox significativa *naturaliter*, *est vox per quam naturæ instinctu conceptus animi aliis significamus*; & tales sunt Voces aliquæ hominum ut risus, & omnes omninò Voces brutorum; nam & illa, suos conceptus per voces significant, iram putà vel metum, vel desiderium: docet hoc *Arist.* 1. Polit. cap. 2. *Sermonem solus homo habet, Vox vero cum sit molesti aut jucundi significatio, aliis quoq; animalibus inest. Hucusque enim in his processit natura, ut sensum habeant jucundi & molesti, & hoc inter se significare possunt.* Hinc Basil. Hom. 8. in Hexam. *Irrationalia*, inquit, *sunt*, (de brutis agit) *sed tamen unumquodq; ex naturâ multas animæ affectiones Voce significat. Nam & gaudium & tristitiam, & rei familiaris cognitionem, & alimenti inopiam, & innumeras affectiones ipso Vocis sono manifestant.* Quod autem *Plato* existimavit, (ut refert *Clem. Alex.* lib. 1. Stromat. pag. 388.) *Bruta omnia non minus quam homines, inter se colloqui, & Dialectis seu Vocibus ad arbitrium significativis uti*; quod etiam *Appollonium se passeris sermonem intellexisse* aiebat, quodque *in Paracâ urbe Iadiæ, cives, draconis hepate comesto, omnium animalium Voces, murmuraq; intelligere se dicant*, ut refert. *Gorop.* lib. 1. Hermath. pag. 5. fabulæ sunt, & ineptiæ plusquam aniles: *locutio* seu sermo, (qui fit *Vocibus ad placitum significativis*) proprium est homini; illi soli convenit, ut ex *Arist.* nuper docuimus. Hominibus vero & brutis communiter convenit *Vox naturaliter significans.* Sed quia Voces naturaliter significativæ, ad Propositionem nihil conducunt, ideo eas etiam ut instituto nostro inutiles omittemus.

Sequitur altera Species Vocis significativæ, de quâ itidem agendum est, primo in Genere, tum in Specie.

Vox significativa ad placitum quid.

Vox significativa *ad placitum*, *est vox significativa quæ pro voluntate & Arbitrio ejus qui rebus nomina imposuit, res vel conceptus significat:* nam qui animali rationali nomen Hominis indidit, potuit pro suo arbitrio, aliâ voce rem istam notasse. Imposuit autem rebus quibusdam nomina Deus ipse, in Hebræo idiomate; aliis *Adamus*, & alii homines qui diversorum idiomatum authores erant.

Atque hoc de Voce significativa ad placitum in Genere observâsse satis est.

CAP.

CAP. II.

De Voec simplici, ejusque Speciebus, Nomine, Verbo, & voce Syncategorematica.

SEquitur Species Vocis significativæ *ad placitum*: Species ejus duæ sunt: *Vox simplex*, & *Vox complexa*, quæ vocatur *Oratio*. De utrisque accuratius & diligentius agendum est; & primò de *Voce simplici*, de quâ agendum, Primò *in genere*, Secundò *in Specie*: de eâ *in genere*, duo declaranda sunt: Primò, *Quid sit*; Secundò, *Quid illi proprium*.

Vox simplex est *vox significativa ad placitum, cujus partes vel nullæ sunt, vel si sunt, eædem separatæ aut nihil omninò significant, aut nihil tale, quale conjunctæ significabant*: Ut homo, lapis; In hoc enim Vox simplex differt à complexâ, seu Oratione, quia Oratio semper habet partes; & illæ, tam conjunctæ, quam separatæ, idem plane significant; ut in hac Oratione, Homo doctus sedet: *Homo*, & *doctus* idem significant quod separatæ, & per se sumptæ significabant. Contrà fit in Voce simplici, cujus aliquando nullæ partes sunt, ut in his, *a*, *e*, *o*, quæ voces sunt: aliquando partes habent, sed non syllabicas, ut *do*, *sto*, *flo*: aliquando partes etiam syllabicas habent, sed illæ separatæ nihil significant, ut parens, ambulans: aliquando significant quidem partes illæ separatæ, sed nunquam idem quod conjunctæ, ut in *domus*: nec enim *do*, nec *mus* significat id quod *domus*, sed longè aliud, & ab hoc alienum. *Vox Simplex quid.*

Proprietas Vocis simplicis est hæc unica: *Omnis Vox simplex unum quid, & non multa in omni sermone ac ratione significat, aut significare debet.* Hoc apertè tradit *Arist.* 4. Metaph. ca. 4. ubi ait, *Non significare unum quid, esse idem ac nihil significare.* Quare cum Vox omnis simplex significativa sit, unum quid, & non multa significare debet in oratione. Et *Arist.* ibidem rationem reddit, *Quia aliter*, inquit, *non esset oratio*, (puta certa, & talis ut intelligi posset) *& periret omnis disputatio, quia nihil* (ut ille ait eodem cap.) *intelligere contingit, nihil unum intelligentes.* *Proprietas Vocis Simplicis.*

Dices, quamplurimas Voces ambiguas esse, & multa significare, ut *Gallus*, *Cancer*, *Canis*, & alia; & certè necessarium est, ut Voces eædem multa denotent, quia *res quæ significantur propè infinitæ sunt, Vocum autem est certus numerus*, ut verè docet *Arist.* lib. 1. de Repreh. Sophist. ca. 1. Et *Varro* in Latinâ linguâ numeravit Voces quinquies centena millia, & in Hebræo idiomate non ultra 1500. radicales voces recensentur. Respondeo verissimum esse, quod Voces fere omnes ambiguæ sunt, idque vel casu, ut *Gallus*, *Cancer*; vel analogiâ quadam ad primarium & principale significatum, ut caput, propriè ac primariò membrum humani corporis, aut animalis notat; per analogiam principem, aut patremfamilias, quia sunt veluti capita reipub. aut domus. Sed utcunq; Voces per se sumptæ ambiguæ sunt, tamen cùm in oratione aliis Vocibus connectuntur, unum quiddam, ut dixi, & non multa significant: nam si sint ambiguæ, semper in famosiori (ut loquuntur) significato accipiendæ sunt, nisi ex circumstantiis in alio sensu capiendas esse constet. Et hoc certè non obscurè notant, vel res ipsæ, de quibus est sermo, vel aliquid in oratione annexum. Quis enim in hac oratione, *Cæsar Gallum fudit*, non intelligat populum Galliæ, & non avem? aut quis in hac, *Cancro laborat*, non intelligat morbum, & non piscem? Ita in oratione, Vox omnis unum quid semper denotat; ac de *Voce simplici in Genere* hæc dicta sint. *Dub.* *Sol.*

Se-

Species Vocis Simplicis. Sequitur *Species Vocis simplicis.* Aliter autem Vocem dividunt Grammatici, aliter Logici; Grammatici *octo numerant Vocis Species*, quas totidem *partes Orationis* nominant: ad quarum aliquam, vocem omnem in omni idiomate revocant. Quam divisionem tantum abest ut improbem, ut nunquam satis laudari sentiam eorum acumen, qui tot tamque innumeras Voces, ad tam paucas, & quod majus est, tam aptas & commodas classes retulerunt. Fruantur illi suâ, eâque laudatissimâ partitione, quæ ad sermonis congruitatem, ornatum, atq; elegantiam docendum, non solum utilis est, sed planè necessaria.

Logici vero, qui neq; ornatum, aut elegantiam, neq; ipsam congruitatem quidem, sed solum veritatem orationis respiciunt, quiq; Vocem non aliter considerant, quam ut inservit Propositioni; duas Vocum Species, & non plures agnoscunt, Vocem *Categorematicam*, & Vocem *Syncategorematicam*.

Vox Categorematica quid. Vox Categorematica *est vox simplex, quæ apta est, ut sit materia & materialis pars Propositionis, sic ut ex eâ fiat Propositio*; dicta *Categorematica*, quia ad Categoriam, id est, *Prædicationem* sic spectat, ut vel de aliis prædicari possit, vel subjici aliis quæ de se prædicantur; ut Homo, Justitia, Ens, Socrates, Ambulat, Loquitur, & similia. Latinè dicas aptissimè *voces principales seu principaliter res aut conceptus significantes.*

Nomen quid. Vocis Categorematicæ duæ sunt Species, *Nomen & Verbum.* Nomen est *Vox Categorematica, quæ rem aliquam, aut conceptum mentis significat, sine ullâ certâ temporis differentiâ*: ut homo, lapis, bonus, magnus, & similia: & huc referenda sunt *Pronomina omnia substantiva*, quæ vicem nominum substantivorum supplent, & pro illis brevitatis causâ usurpantur: qualia sunt *Ego, tu, ille, iste, hic, is*: Nam ista possunt esse subjecta in Propositione, ut *Ego scribo, Tu legis*, & significant rem sine temporis ullâ differentiâ. Huc etiam spectant omnia *Participia* quoties significant sine differentiâ temporis: ut cum dico, *Tu es doctus, fuisti legens, est amandus.* Quod si temporis differentiam notent, tum non *Nomina* censenda sunt, sed *Verba.*

Dub. Dices *Horam, diem, mensem, annum*, esse *Nomina*, & tamen significant tempus, & differentiam temporis.

Sol. Respondeo, posse multa Nomina significare tempus, & differentiam unius temporis ab alio, sed non significant cum *certâ aliquâ differentiâ temporis*, id est, non significant aliquid principaliter, & præter illud significant id esse vel in præsenti, vel in præterito, vel in futuro tempore, sed hoc incertum manet ex significatione *Nominum.* Ita significatio *horæ, diei*, & aliorum, est quidem *tempus*: sed cum dico [*hora*] dic mihi an præsentem horam, certo tibi notem, an præteritam, an futuram? & hoc est, quod dicere solent, Nullum nomen *adsignificare tempus*, etsi significare tempus possit.

Verbum quid. Verbum est *Vox Categorematica, quæ rem significat cum certâ temporis differentiâ*, ut *lego, doceo*, principaliter significant actionem legendi, & docendi: sed præter hæc, notant actiones jam in præsenti tempore fieri, & ita adsignificant tempus (ut loquitur *Arist.* lib. de Interp. cap. 3.) quod nomen nullum facit. Atque hinc liquet Participia omnia, quando significant cum differentia temporis, esse verè verba apud Logicos; ut *Puer est docendus.* Hinc etiam apparet verbum illud Substantivum *Sum es fui*, quando *Copula* est, & nihil aliud, non esse *Verbum* apud Logicos: nam non significat rem aliquam, sed solummodò copulat unam rem, aut conceptum cum aliâ. Atque hoc est quod *Arist.* lib. de Interp. cap. 3. nu. 6. dicit, *Esse, aut non esse, non est signum rei, sed compositionem quandam adsignificat*: quem in locum rectè observat Jul. Pacius, *Tantum abest, ut esse aut non esse, per se accepta, significant rem aliquam esse aut non esse, ut verius sit, ea nihil significare, atq; adeo non esse vera verba, sed (ut in scholis nominantur) copulas verbales*: Hæc ille, Quod idem docet *Fonsec.* lib. 1. Dial. c. 14. & *Zabar.* in Tab. in lib. de Inter. p. 27 illius verba notatu digna sunt, *Verbum* (inquit) *rem significat, ut curro significat cursum. Excipitur hoc verbum* [est] *quando est tertium adjacens, nullam enim rem tū significat,*

ut

ut cum dico, Homo est *albus*: Sic ille. Itidem Petrus Molineus, lib. 1. cap. 1. *In Logicis*, inquit, *Verbum* [Est] *non accensetur verbis, sed est verbalis copula.* Recte, nam revera [*est*] quando pro Copula tantum sumitur, non notat rem ullam, aut existentiam rei, sed solum conjunctionem & connexionem Prædicati cum subjecto; ut hic, *Chimæra* est *figmentum, Vacuum* est *non ens*; in his per Verbum [*est*] nihil aliud notatur, nisi Prædicatum cohærere cum Subjecto.

Vox Syncategorematica, *est vox quæ inepta est ut per se sit materialis pars Propositionis, sed adhæret vocibus illis quæ sunt ex se materiales partes Propositionis, ut modum aliquem earum significationi addat*; vel copulando eas inter se, ut Homo est Animal: vel extendendo earum quantitatem, ut omnis homo est vivens; vel contrahendo, ut quidam homo est doctus; vel separando unam partem ab alia, ut homo non est lapis: vel alio modo qualificando, ut *Aristoteles* bene & diu philosophatur est in Lycæo: hæ voces *bene, diu*, et *in*, modum denotant, quomodo, ubi, et quamdiu philosophatus est. Latine dicas non male, *voces adsignificativas*, quia non significant rem ullam principaliter, sed solum adsignificant, id est, adjunctæ aliis vocibus, earum significationem hoc aut illo modo afficiunt. **Vox Syncategorematica quid.**

Atque hinc liquet, non modo omnia Adverbia, Conjunctiones, Præpositiones, et Interjectiones, sed quàm multa etiam quæ Grammaticis Nomina Adjectiva vocantur, ut omnis, nullus, unus, alius, et similia; multa etiam Pronomina, ut quidam, quilibet, quicunque, aliquis, meus, tuus, noster, vester, et similia; nonnulla etiam quæ verba illis sunt, ut Sum, es, est, fui, ero, (cum Copulæ loco solum adhibeantur, ut fit in Propositionibus omnibus tertii adjacentis) à Logicis in unam Classem et Speciem Vocis reduci; omnia enim talia, Syncategorematicæ Voces sunt; quia omnia eandem omnino rationem habent in Propositione; materiales enim partes ejus esse non possunt: quis enim ita dicat, *Omnis est homo*? aut sic, *Non est arbor*? Hæc igitur est altera Classis aut Species Vocis simplicis apud Logicos.

Ita in universum sunt tres Species Vocis simplicis; ad unam quarum Vox omnis simplex à Logicis refertur. Vox Categorematica, quæ est vel Nomen, vel Verbum, et Vox Syncategorematica.

Atque hæc de Voce simplici, ejúsque Speciebus dicta sunt.

CAP. III.

De Oratione in Genere déque ejus Speciebus.

SEquitur Vox complexa quæ dicitur *Oratio*: quæ consideranda est dupliciter: Primo in Genere; Secundo, in Specie. Primo, Quid sit: Secundo, Quæ illius Proprietates.

Oratio est vox complexa, (seu est multitudo et congeries plurium vocum simplicium) *cujus partes separatæ non solùm significativæ sunt, sed idem plane quod conjunctæ significant.* Ut, Homo doctus ambulat; Orationem Vocem esse testatur *Arist.* lib. Periher. cap. 4. *Oratio*, inquit, *est vox significativa*, &c. In eo autem quod complexa sit, à Voce simplici distinguitur; nam ex eo provenit, ut ejus partes (quæ sunt voces simplices) significent idem plane cum separatæ sunt, quod significabant cum erant conjunctæ. **Oratio quid.**

Dices, Curro, ambulo, scribo, et similia, Orationes sunt; et tamen hic non est congeries multarum Vocum, sed una tantum Vox simplex. **Dub.**

Sol. Respondeo, istas Voces esse verè Orationes, sed implicitas, non explicitas, & ideo in illa una Voce quæ exprimitur, plures voces explicantur, nam Curro idem valet, atque Ego sum currens: quæ omnes Voces in illa unâ, Curro, implicantur.

Proprietas Orationis. Proprietas Orationis, est hæc unica, quod ***Omnis Oratio constat ex pluribus vocibus simplicibus vel explicitè vel implicitè***; & quicquid ex pluribus vocibus constat est Oratio. Hæc de Oratione in Genere. Sequuntur ejus Species, quæ duæ sunt: Oratio imperfecta, & Oratio perfecta.

Oratio Imperfecta quid. Oratio imperfecta est oratio quæ non relinquit perfectum sensum in animo audientis. Hoc autem fit vel quia nullum est Verbum aut Copula, ut Homo justus, Homo & animal; vel quia sensus per illud Verbum aut Copulam non completur, sed suspensum relinquit animũ, ut *Cùm fueris Romæ*:

Si tibi copia, seu sapientia, formaque detur.

Oratio perfecta quid. Oratio perfecta est Oratio quæ relinquit integrum, plenum, & perfectum sensum in animo audientis: & talis Oratio est quadruplex.

Alia est Imperativa, ut

Disce puer virtutem ex me verósque labores,
Fortunam ex aliis.——

Alia est Optativa, ut,

Sed mihi vel tellus optem, prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam,
Ante Pudor quàm te violem, aut tua jura resolvam.

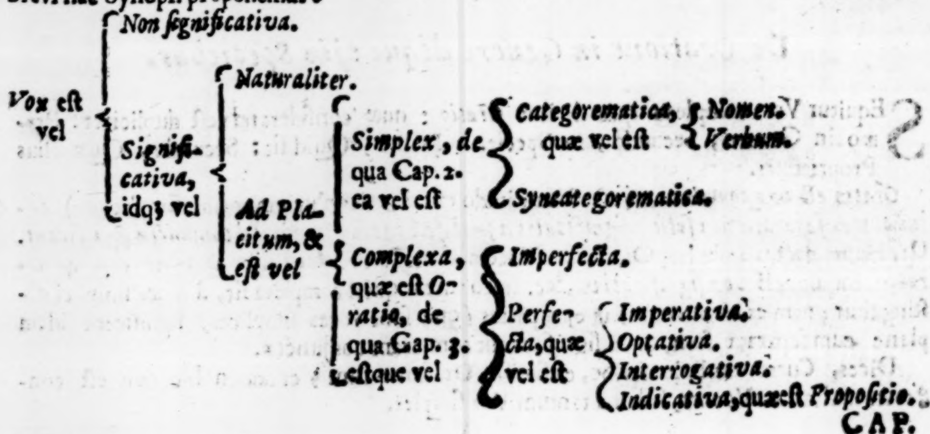
Atque ad hanc referri debet Oratio Precativa, ut,

Eripe me, his invicte malis.

Hæc enim (similésque omnes) precativa est, licèt in Imperativo modo proferatur. Rectissimè enim observat Basilius in Psal. 44. Precationes frequenter formari imperativè; ut *Fiat voluntas tua*, id est, utinam fiat, *Adveniat regnum tuum*, id est, utinam adveniat, sic ille. Alia est Interrogativa, ut,

——*Tantæne animis cœlestibus iræ?*

Alia denique est Indicativa, quâ rem aliquam aut esse aut non esse indicamus: ut, *Bene est, cui Deus obtulit parca quod satis est manu.* Et hæc sola Propositionem facit: quia per hanc solam verum aut falsũ significamus ac proponimus, unde Propositio dicta. Quare omissis aliis omnibus Orationis Speciebus, ut ab instituto nostro alienis, de Oratione solum Indicativâ, seu (quod idem valet) de Propositione deinceps acturi sumus; de Propositione enim post Vocum (quæ illius materia sunt) tractationem, agendum, anteà proposuimus Cap. 1. Sed priusquam ulterius procedamus, ea quæ hactenus de Voce dicta sunt, memoriæ causâ, brevi hac Synopsi proponemus:



CAP.

CAP. IIII.

De Propositione in Genere.

DE *Propositione* agendum est Primò in Genere, ubi quid omni Propositioni convenit declarandum est; Secundò in Specie, ubi quæ sunt illius Species, & quid singulis conveniat explicandum. De *Propositione* in Genere, duo declaranda sunt, Primò *Quid sit*, Secundò, Quæ illius *Proprietates*.

Propositio est Oratio indicativa, quæ verum vel falsum significat, aut indicat, idque vel affirmando, vel negando. Ut Homo est animal: Lapis non est homo: Si dies est, sol lucet: Necesse est hominem esse substantiam: Hæc enim definitio omni Propositioni convenit; omni inquam, sive ea prolata sit, sive scripta; nam ut Vox & Oratio, ita etiam Propositio duobus modis accipi potest. Unde tam Vox, quàm Oratio, & Propositio, in Vocalem & Scriptam, distingui potest & solet: quæ verò dicitur *Vox mentalis*, aut *Oratio mentalis*, cùm neutrum eorum signum exterius sit, certè neque Vox, neque Oratio Verè est, nec sic nisi abusivè vocari potest. *Propositio quid.* *Propositio vocalis, & scripta.*

Quid sit Propositio videmus. Proprietates ejus quinque sunt; *Qualitas*, *Quantitas*, *Oppositio*, *Æquipollentia*, & *Conversio*. Nam hæc omnia (quod hic moneo) conveniunt Propositioni in Genere, illiúsque Proprietates sunt, nec ad ullam unam Propositionis Speciem (ut solent à vulgo Logicorum) quasi ullius earum Proprietates restringi debent. *Proprietates Propositionis quinque.*

Prima Proprietas est *Qualitas*, quæ inter omnes diligentissimè est observanda. *Qualitas* autem Propositionis tria respicit, primò *Affirmationem*, & *Negationem*; secundò *Veritatem* & *Falsitatem*; tertiò *Necessitatem* & *Contingentiam*: unde hæc Proprietas tribus regulis explicari debet. *Qualitas Propositionis tria respicit.*

Prima regula est hæc: *Omnis Propositio vel affirmat aliquid vel negat, & quæcunq; oratio vel affirmat aliquid, vel negat ullo modo, est Propositio.* *Prima Regula de Qualitate.*

Propositio affirmat, vel est *affirmativa, quando rem ullam quocunque modo asserimus.* Ut Homo est vivens. Si dies est Sol lucet: Necesse est animal esse substantiam. *Affirmativa. Propositio quid.*

Propositio negat, vel est *negativa, quando rem aliquam quocunque modo negamus.* Ut Homo non est lapis: Non si dies est sol lucet: Non est necesse hominem esse doctum. *Negativa Propositio quid.*

Secunda regula de *Qualitate* est hæc: *Omnis Propositio significat vel verum vel falsum, & quæcunque Oratio ullo modo significat vel verum vel falsum est Propositio.* *Secunda Regula de Qualitate.*

Propositio *est vera, vel significat verum, quando res respondet orationi, & ita se habet ut Propositio significat eam se habere.* Nam ut docet *Arist.* lib. 9. Metaph. ca. 11. *Veritas est adæquatio rei & orationis*: Ut, Homo est vivens, vera est Propositio, sive scribas, sive voce proferas: quia res ipsa ita se habet, ut per hanc Propositionem significatur. *Vera Propositio quid.*

Propositio *est falsa, vel sigficat falsū, quando res non respondet orationi, sed aliter se habet quàm Propositio significat eam se habere.* Nam ut ex *Arist.* loco nuper citato liquet, *falsitas est inadæquatio rei & orationis*: Ut hæc est falsa, Homo est lapis, sive scribas, sive vivâ voce proferas, quia res ipsa non respondet orationi. *Falsa Propositio quid.*

Unum hic est de veritate & falsitate Propositionum accuratè & diligenter observandum: *Propositio omnis tam scripta, quàm prolata, verâ est, quandocunq; res respondet ei quod per orationē significatur, vel verbis expressis, vel necessariò subintellectis.* Verè enim vulgo *Quando Propositio est vera.*

vulgò dicitur, *Quod necessariò subintelligitur, non deest*: Ex autem voces necessariò subintelliguntur, quas vel ex scripto, vel modo proferendi, vel ullâ aliâ manifestâ circumstantiâ intelligi, aut intelligendas esse, constat. Hinc illud quod in sacris literis dicitur, Psal. 116. *Omnis Homo est mendax*, verissimum est; & tamen si nihil aliud quàm quod exprimitur spectes, falsum est: nam Christus homo non est mendax. Sed quia constat ex iisdem sacris literis, Deum mendacem non esse, & Christum Deum esse, ideò ex his certò colligitur, & constat per vocem [homo] in priore propositione intelligi necessario merum hominem, qui homo tantum est, non Deus; & ita tam vera est illa propositio, *Omnis Homo est mendax*, hoc subintellecto, (quod necessario subintelligendum esse constat) quam si expressis verbis dictum fuisset, *Omnis merus homo mendax est*.

Quando Propositio est falsa

Pari modo, *Propositio* omnis sive scripta, sive prolata, *falsa est*, quandocunque res non respondet ei quod exprimitur, aut quod necessario subintelligi, vel subintelligendum esse constat, etiamsi is qui profert, aut scribit illam Propositionem, clausulam aliquam occultam, & non necessario subintelligendam intùs apud se & suâ mente reservet, quâ additâ, oratio fiat vera; quam tamen clausulam ab eo subintelligi, ex nullâ circumstantiâ scripti, aut sermonis, colligi potest: Ut si quis scripto, vel voce enunciet, se nunquam Romæ fuisse, qui tamen illic verè fuerit per aliquot annos, & reservet apud se hanc clausulam, nunquam ante Christum natum, aut nunquam ex quo in Angliam redierit, aut nunquam ibi fuisse, ut tibi illud significet, aut indicet (quod genus mentalis reservationis vulgò, sed non satis aptè, *Æquivocatio* vocari solet) qui inquam illud, cum istarum aliquâ reservatione enunciaret, sine dubio mentiretur; & ejus oratio sive scripta, sive prolata, falsa esset, quia neque necessariò subintelligenda est talis clausula, neque ex ulla scripti aut sermonis circumstantiâ intelligi potest talem clausulam ab eo qui id protulit subintelligi; imò contrarium potiùs ex circumstantiis colligi potest.

Mentalis Reservatio seu Æquivocatio.

Mixta Propositio nulla est.

Ex hoc consequitur Propositionem illam quam *Mixtam* vocant Jesuitæ, cujus nimirum una pars voce vel scripto exprimitur, altera verò (quam subintelligi, aut subintelligendam esse ex nulla circumstantiâ liquere potest) mente reservatur, nihil esse aliud quàm figmentum merum & delirium. Nulla est omninò talis mixta Propositio, neque ab orbe condito, per quinque millia annorum & amplius, vel à Logicis, sive Ethnicis, sive Christianis (multo minus à Theologis) unquam recepta fuit, aut probata illa mixta Propositio, ut constanter asserit vir doctissimus Episc. Govent. in suâ censur. doctrinæ de Æquivo. cap. 3. pag. 45. In novissimis vero & pravissimis senescentis mundi ætatibus, teste Genebr. in Theoph. ca. 6. ab ignobili Sophistâ Gabriele Biel excogitata fuit, & jam à Jesuitis (acutissimis omnium qui unquam fuerunt mendaciorum patronis) tanquam Romana Helena defenditur, ut videre licet, tum in tractatu de Æquivocatione, approbato à Geor. Blackwello, tum in libro P. R. (id est, patris Roberti Parsonii) de Mitig. cap. 7. & 8. Non alium vero in finem vel inventa est, vel defensitata, nisi ut ipsis esset latebra mendacii simul & perjurii.

Non esse vero ullam talem Propositionem, hinc liquet: *quia Propositio omnis est oratio*, idcóque vox significativa, exque ejusmodi vocibus conflata: vox autem omnis significativa, signum est conceptuum mentis, ut ante ostendimus, utque *Arist.* expresè docet lib. de Inter. cap. 1. *Voces* inquit, *sunt signa conceptuum in animo*: illa autem pars Propositionis mixtæ quæ mente reservatur, signum non est ejus quod concipis, (ut ex Aquinate docuimus) sed est ipse conceptus, quem ideo mente reservas, ne id quod concipis, significes. Quare cum illa pars quæ concipitur solum, & non profertur, vel scribitur, vox non sit, certè nec pars ullius Propositionis esse potest.

What Æquivocation is detestandus.

Quantopere vero detestandæ sint istæ mixtæ Propositiones, vel hinc solum liquere potest, quia si talis Propositio, illiúsque usus, semel addmittatur, & pro legitima approbetur (ut per eam exprimere & proponere mentis conceptus liceat) nihil usquam est tam falsum, aut impossibile, quod non tuto veréque asserere, imo & juramento sacrosancto confirmare liceat.

liceat. Tu, cum sacerdos sis, & Missificus; dic tamen (ut reipsa respondisse quendam ex hac scholâ notum est, útque videre licet in Confut. doctri. de Æqu. cap. 18. pa. 91.) Dic inquam audacter, & jurato te *sacerdotem non esse*, cum hac mentis reservatione, [*non Apollinis sacerdotem*.] Tu Treshame, etiam jamjam moriture, dicito, scriptis testare etiam & protestare tam certò, quàm salutem expectas, (fecisti enim hæc omnia, ut liquet in actione proditoriâ, litera T. 3.) te *Garnettum ab annis 16. nunquam vidisse*; dicito hoc contra scientiam, & conscientiam tuam, & ipsius Garnetti, aliorumque confessionem; licebit tamen Garnetto judice (ut ibidem liquet) cum Æquivocatione, aut mentali reservatione hoc dicere; non vidisti eum [*oculis glorificatis*] (ut ab alio istius farinæ, in simili causâ responsû fuisse accepimus) non vidisti, [*ut his aut illis significes*.] Dicito & jurato te nullû unquâ hominem, corpus, aut colorem vidisse: verum esse jurabis, cum hac quam apud te reservâsti clausulâ, non vidisse te hæc [*oculis leonis*, aut *equi*;] aut, ut ille Lucifuga, [*non oculis glorificatis*.] Jura denique nec hominem, nec brutum, nec cœlum, nec inferos esse, verè te juràsse contendes, qui reservâsti hanc aut similem clausulam, non esse hæc [in puncto mathematico, non in Utopia, non suprà, aut extra supremam Sphæram.] Hæc quia impia sunt & abominanda, amandentur ad inferos, unde exortæ sunt istæ æquivocandi artes, & Jesuiticæ reservationes. Sunt enim vere Asylum mendacii & perjurii, veritatis ac fidei capitalis hostis, rerumpub. omnium pestis, & totius humanæ vitæ certisisima pernicies. Audiant vero Jesuitæ isti, alium Jesuitam, Azor. lib. 11. Moral. cap. 2. *Quidam*, inquit, *putant fas esse cuiquam jurare eo sensu quem mente intus concipit.* Quid vero tu? *possemus*, inquit, *hac ratione quidvis negare, & nihil non absque mendacio dicere.* Audiant Dom. Soto. lib. 5. de Jure & Justit. qu. 6. art. 2. *Dicere non feci, quod tamen fecisti, cum hac mentis limitatione* (ut tibi significem) *non est æquivocatio sed mendacium*. Aut si hæc audire nolint, audient, velint, nolint, vocem illam Omnipotentis, *Labia mendacia abominatio Domino.*. Atque hoc de secunda regulâ quæ veritatem & falsitatem propositionis respicit.

Tertia regula de Qualitate propositionis est hæc: *Omnis Propositio est vel necessaria, vel contingens.* *Tertia Regula de Qualitate.*

Propositio *est necessaria, quando id quod per eam notatur, vel est tam necessario verum, ut nunquam falsum sit, aut esse possit; vel tam necessario falsum, ut nunquam verum sit aut esse possit.* Ut, Homo est animal, Homo non est lapis, sunt necessariò veræ: Homo est brutum, Homo est lapis, sunt necessario falsæ: Si dies est, Sol lucet, est necessariò vera: Si homo sit animal, est lapis, est necessariò falsa. *Necessaria Propositio quid.*

Propositio *est contingens, quando id quod per eam notatur, vel est ita verum, ut tamen quandoq; falsum sit, vel esse possit: vel ita falsum, ut tamen verum quandoque sit, vel esse possit*: ut, *Socrates* est doctus, est contingens: quia etsi verum sit, eum jam esse doctum, tamen & fuit ante, & iterum potest esse non doctus: Si des operam studiis, evades insignis Philosophus, est contingens; quia fieri potest, ut si acumen tibi adest, diligentiâ & studio evades alter Aristoteles: sin ingenium desit, utcunque insudes studiis, operam omnem & oleum perdis: Nam, *Contingens Propositio quid.*

Nec studium sine divite venâ,
Nec rude quid prosit video ingenium.

Secunda Proprietas Propositionis est Quantitas: *Omnis Propositio aliquam Quantitatem habet, estque vel Universalis, vel Particularis, vel Singularis, vel Indefinita*: ut hæc, Omnis homo est animal, est Universalis: Aliquis homo est doctus, est Particularis: Hominem esse lapidem est impossibile, est Singularis: Homo est prudens, est indefinita: quæ omnia clariùs ac faciliùs ex iis quæ postea tradémus intelligi poterunt. *Quantitas Propositionis.*

Tertia Proprietas est Oppositio: *Omnis Propositio alicui alteri Propositioni opponi potest*: *Oppositio Propositionis.*

potest. Et quidem variis modis opponi, ut infrà liquebit; hic satis sit monere *omnem Propositionem alicui alteri contradictoriè opponi.* Quod vel hinc certissimè constat, quia nulla dati Propositio potest, contra quam alteri disputare non liceat: at Opponens qui contra disputat, debet semper contradictorium tenere ac suscipere sibi probandum, ei quod à Respondente asseritur. Quare nulla Propositio dari potest, cui altera ei contradictoriè opposita non possit dari.

Æquipollentia Propositionis. Quarta Proprietas est *Æquipollentia*: *Omnis Propositio alteri æquipollere potest*: ut, Omnis homo est animal, æquipollet huic, Non aliquis homo non est animal: & hæc, Si homo est animal est vivens, æquipollet huic, Omne animal est vivens: & hæc, Necesse est hominem esse animal, æquipollet huic, Impossibile est hominem non esse animal.

Conversio Propositionis. Quinta Proprietas est Conversio: *Omnis Propositio in aliam converti potest*: ut, Nullus homo est lapis, convertitur in hanc, Nullus lapis est homo; & hæc, Si dies est sol lucet, convertitur in hanc, Quandocunque dies est sol lucet; & hæc, Necesse est hominem esse animal, convertitur in hanc, Aliquid quod est necesse, est hominem esse animal.

Ac de Propositione in Genere hæc dicta sint.

CAP. V.

De Propositione Categorica, quid sit.

Nunc agendum est de Propositione in Specie. Sunt autem ejus duæ Species. Propositio *Categorica* & *Hypothetica*. De *Categorica* quæ primo tractanda est, duo explicanda sunt. Primo, *Quid sit*; Secundo Quæ illius *Proprietates*.

Categorica Propositio quid. *Categorica Propositio, est Propositio, in qua aliquid Categoricè, id est, simpliciter, absolutè, & sine ulla conditione vel affirmatur, vel negatur; quæq; constat ex uno Subjecto, & uno Prædicato, per unam Copulã connexis:* ut, Homo est animal, Homo non est lapis. Dici autem hæc non incommode posset Propositio simplex, & sic ab *Arist.* lib. de Interp. ca. 5. nu. 5. & 6. vocatur, & vere simplex, quia constat ex uno solum Subjecto, uno solum prædicato, & unâ solum Copulâ. In quo ab Hypothetica Propositione proprie distinguitur. Sed quia usus jam apud omnes obtinuit, ut Categorica vocetur, loquendum est certe hic cum vulgo, & pro simplici Categoricam dicamus.

Categorica quare dicta. Puto autem ideo Categoricam vocari, quia in hac est unum tantum Categorema, id est, Prædicatum, quod de uno tantum Subjecto Categorice, id est, simpliciter, absolute, & sine ulla conditione prædicatur. Hoc enim vox hæc Categorice significat.

Quæ definitio ut rectius intelligatur, observandum est, quid sit Subjectum, quid Prædicatum, & quid Copula.

Subjectum quid. Subjectum est *totum illud quod præcedit Copulam, exceptis notis Quantitatis, & Qualitatis*; ut in hac, Omnis homo doctus & probus est laudandus, *Subjectũ est*, homo doctus & probus.

Prædicatum quid. Prædicatum *est totum illud quod sequitur Copulã*; ut in hac, Homo est animal rationale & risibile, *Prædicatum est*, animal rationale & risibile.

Copula quid. Copula *est verbum principale in Propositione, quod connectit Prædicatum cum subjecto*: Et hæc est in omni Propositione Verbum hoc Substantivum, *Sum, es, fui*, aut aliqua persona illius.

Hæc tria in omni Propositione Categorica semper habentur, & aliquando quidem exprimuntur, seu expresse ponuntur: ut, Hic homo est animal, & tum Propositio *Explicita* dicitur; aliquando non exprimuntur sed implicantur, & tum Propositio *Implicita* dicitur, quæ resolvendo fieri potest *Explicita*: In *Implicita* autem Propositione aliquando non exprimitur Subjectum, ut *Ambulo*, id est, Ego sum ambulans: aliquando non exprimitur Prædicatum, ut *Homo est*, id est, Homo est Ens, vel existens: aliquando nec Copula, nec Subjectum exprimitur, ut in his, *Pluit*, *Ningit*, & similibus; quæ variis modis resolvi possunt. Nam si pluvia quasi *fluvia*, dicatur à fluo, ut Anglicum nostrum *rain* à *ρέω fluo*; tum sic resolvitur, *Pluit*, id est, Pluvia vel aqua pluvialis in quam nubes resolvitur, est fluens vel cadens e nube, vel si pluo à βλύω, id est, mano aut effundo derivetur, tum sic resolvitur, *Pluit*, id est, Aer vel nubes effundit aquam pluvialem. Itidem *Ningit*, id est, Nix seu vapor nivalis in quem nubes resolvitur, est cadens. Sed quomodocunque resolvatur, hoc constat, in his, adeóque in omni Propositione, ista tria semper inveniri, Subjectum dico, Copulam, & Prædicatum, vel *explicitè* vel *implicitè*. *Propositio explicita & implicita.*

Observa ulterius, quod quando nihil additur subjecto præter hoc verbum *Sum*, aut *Est*, aut aliqua illius persona, ut hic, Homo est, Chimæra non est, Tu es, Troja fuit, & in similibus: talis Propositio dicitur, *Propositio secundi adjacentis* à Logicis, quia illud Prædicatum quod adjacet subjecto, est secundum in Propositione, vel in eo quod secundum est implicatur: in istis enim omnibus, Prædicatum includitur, & implicatur in ipsa Copula, quæ est secundum in Propositione quoad locum, (nam *Subjectum præcedit, Copula intercedit*, *Prædicatum succedit*) & est Participium illius Verbi *Sum*, Prædicatum enim in his, est semper *Ens* aut *Existens*: Ens autem participium est ab antiquo & obsoleto Verbo, *Eo, es*, à quo *Sum* quædam Tempora mutuatur. Quando autem Subjecto additur aliquid, quod in Copula non includitur, talis Propositio vocatur *tertii adjacentis*, quia id quod tertium est (quoad locum) in propositione, adjacet Subjecto, & de eo prædicatur; ut hic, Homo est animal, Homo loquitur. Quæ distinctio Propositionum, *secundi & tertii adjacentis*, colligitur, non obscurè ex verbis *Arist.* lib. de Interp. ca. 10. nu. 4. & 5. *Propositio secundi adjacentis & tertii.*

Adhuc observa, quod ex his tribus, quæ in omni Propositione reperiuntur, duo extrema, nempe Subjectum & Prædicatum, sunt *Materia*, *seu materiales partes*, *& Termini Propositionis*: Copula autem non est materialis pars Propositionis, sed *vinculum copulans*, *& connexens istas partes inter se*, & ideo ut illæ *Materiæ* locum habent, ita Copula instar *Formæ* est in Propositione. Quare licet in illis Propositionibus quæ sunt *secundi adjacentis* (ut, Homo est) in hac Copula, *Est*, Prædicatum nempe *Ens* includatur, tamen ipsa Copula, *quà Copula est*, & nihil aliud, non est materialis pars, ne ullius quidem Propositionis, sed vinculum tantum & quasi forma ejus. Nihil autem refert cujus Temporis aut personæ Copula est, nam tam veræ sunt Propositiones, *Troja fuit*, & *Roma incendio destruetur*, quæ sunt in præterito & futuro tempore, quàm hæc, *Homo est animal*, quæ est in præsenti. *Subjectum & Prædicatum, ut Materia, Copula ut Forma.*

Ac de definitione Propositionis Categoricæ, hæc satis multa.

CAP.

CAP. VI.

De Qualitate Propositionis Categoricæ.

Proprietates quinq; Propositionis Categoricæ.

SEquuntur nunc Proprietates propositionis Categoricæ, quæ sunt quinque. Prima, *Qualitas Categorica*: Secunda *Quantitas Categorica*: Tertia, *Oppositio Categorica*: Quarta, *Æquipollentia Categorica*: Quinta *Conversio Categorica*. Nam etsi hæc omnia, ut supra monui, prout in Genere & indeterminatè sumuntur, sint *Proprietates* Propositionis in Genere, tamen prout limitantur, & determinantur, sunt *Proprietates* Specierum *Propositionis*. Nam *Categorica Affirmatio* & *Negatio*, *Veritas* & *Falsitas*, *Necessitas* & *Contingentia*, & sic in reliquis, Proprietates veræ sunt Categoricæ propositionis; *Hypothetica* vero *Affirmatio* & *Negatio*, *Veritas* & *Falsitas*, *Necessitas*, & *Contingentia*, & reliqua, sunt Proprietates Hypotheticæ propositionis. Hic verò de his prout ad Categoricam propositionem restringuntur agemus; & primò de Qualitate.

Qualitas Propositionis quid

Hoc Propositionis Categoricæ *Proprium* est, *ut omnis talis Propositio Qualitatem aliquam habeat*. Qualitas hic vocatur, *per quam indicatur & exprimitur, qualiter Prædicatum Subjecto conveniat, utrum ita ut affirmetur de eo, an ut negetur; itemque utrùm verè an falsò, utrùm etiam necessariò an contingenter, vel affirmetur, vel negetur*. Ex quo fit ut Qualitas hæc Categoricæ propositionis, de qua nunc agimus, tria respiciat: quorum primum est *Categorica Affirmatio* & *Negatio*: secundum est *Categorica Veritas* & *Falsitas*: Tertium est *Categorica Necessitas* & *Contingentia*, unde de Qualitate propositionis Categoricæ tres regulæ oriuntur.

Prima Regula de Qualitate.

Prima est hæc: *Omnis propositio Categorica absolute, & Categoricè aliquid vel affirmat vel negat*: ideoque est vel Affirmativa vel Negativa.

Affirmativa Propositio Categorica quid.

Propositio Categorica Affirmativa est, *quando Prædicatum Categoricè, seu (quod idem valet) absolutè affirmatur de subjecto.* Cujus Nota est, quod negatio ista *Non* Copulam non præcedit, neque actu neque virtute: aut si fortè loco præcedat, suas tamen vires in eam non exercet: ut Omnis homo est doctus; Omne non animal est non homo: nam licet negatio *Non* in posteriori exemplo, præcedat Copulam loco, non tamen sic præcedit, ut ejus virtus exerceatur in Copulam, sed solùm in Subjectum, quod facit terminum infinitum, & si propriè loqui volumus, vox illa *Non* ibi non est vox negans, sed solum infinitans.

Negativa Propositio Categorica quid.

Propositio Categorica negativa, *est quando Prædicatum Categoricè seu absolutè negatur de subjecto.* Cujus Nota est, quod hæc Negatio *Non* ita præcedit Copulam, ut vires suas in eam exerceat: præcedit autem vel actu, ut Homo non est lapis: vel virtute, ut Nullus homo est lapis. Nam etsi *Non* actu hic non exprimatur, tamen virtute continetur, & includitur in voce *Nullus*, quod idem valet, ac *non ullus*, aut *non aliquis*: præcedit etiam in his ista negatio Copulam, sic ut in eam vim suam exerceat. Nam voces istæ

Signa Mixta.

Nullus, *non ullus*, *non aliquis*, sunt *signa mixta* quæ notant tam Qualitatem, quam Quantitatem Propositionum: ideo negatio in illis duplicem vim exercet, unam in Subjectum, aliam in Copulam: per priorem notat Quantitatem, & Universalitatem Propositionum istarum: per posteriorem notat solum Qualitatem, quod sint negativæ Propositiones: virtute etiam præcedit Copulam negatio: aliquando, cum quoad locum in Propositione sequitur Copulam; quod etsi in Latino idiomate raro evenit, sicut etiam in Græco, tamen usitatissimum est in Anglicano, [*He is not learned*, *A man is not a stone*:] & in infinitis similibus: de quibus omnibus hoc tenendum est, quod licet *Negatio* pro more idiomatis, Copulam loco

loca sequatur, virtute tamen præcedit, & vim totam suam negativam in eam exercet.

Dices hanc Propositionem, *Homo qui non est doctus loquitur*, esse affirmativam, & tamen negatio illa *Non* Copulam (*est*) præcedit, & in eam suas vires exercet. *Dub.*

Respondeo, verbum illud (*est*) quod exprimitur ante vocem *doctus*, non est Copula in hac Propositione, quia non est verbum principale, ut Grammatici docent: sed Copula hic includitur in verbo *loquitur*; quod si resolvas, fiet, *est loquens*: huic autem (*est*) quod est verè Copula, negatio ista (*Non*) præponitur quoad locum, sed non quoad virtutem, ita ut suam vim in hanc Copulam exerceat, sed solum in partem Subjecti, *est doctus*. *Sol.*

Hæc Propositio, *Nullus homo non est doctus*, est affirmativa, & tamen negatio (*Non*) hic præcedit Copulam, & vim suam in illam exercet. *Dub.*

Respondeo, quod non exercet: sed Propositio ista est affirmativa propter duas negationes. Est enim regula vulgaris ac vera, quod *Duæ negativæ faciunt affirmativam*. Quod apud Latinos semper tenet, sed in Græco idiomate, & sæpe in Anglicano pro more idiomatum, duæ negativæ fortius negare solent. Et ratio quare duæ negativæ affirment est hæc, quia prior negatio exercet suam vim in ipsam negationem sequentem, & in id quod per ipsam negatur, ideoque tollit ab illâ Propositione vim omnem negandi, & contrariam vim affirmandi ei tribuit; Quare licet hæc sit negativa, *Homo non est doctus*, tamen si negatio alia præponatur, hoc modo, *Nullus* aut *Non ullus homo non est doctus*, tollitur à priori Propositione vis negandi, & fit ex negativâ, affirmativa; nam idem valet dicere, *Nullus homo non est doctus*, & dicere, *Omnis homo est doctus*. Sed ista ex regulis de Æquipollentia facilius cognoscentur. Ad objectionem ergò dicendum, omnem Propositionem esse negativam, quando negatio unica, vel impares, Copulæ præponuntur, quæ exerceant vim suam in istam Copulam. Quod si negationes duæ, aut pares sint, tum Propositio propter rationem dictam, est affirmativa: quare ista affirmativa est, *Nullus homo non est doctus*, quia hic duæ sunt; ista vero negativa, *Non nullus homo non est doctus*, quia tres sunt & impares negationes. *Sol.*

Secunda regula de Qualitate est hæc: Omnis Propositio Categorica est Categorice vera vel Categorice falsa. *Secunda regula de Qualitate.*

Propositio Categorica, est Categorice vera quando vel prædicatum quod vere inest Subjecto, de eodem Categorice affirmatur; vel prædicatum quod vere non inest Subjecto, de eodem Categorice negatur: ut, *Homo est animal*, *Homo non est lapis*. *Vera Propositio Categorica quid.*

Propositio Categorica, est Categorice falsa, quando vel Prædicatum quod revera inest Subjecto, de eodem Categorice negatur; vel Prædicatum quod non inest Subjecto, de eodem Categorice affirmatur: ut, *Homo non est animal*, *Homo est lapis*. *Falsa Propositio Categorica quid*

Tertia regula de Qualitate est hæc: In omni Propositione Categorica, Prædicatum vel necessario vel contingenter de Subjecto affirmatur Categorice vel negatur: Ideoque omnis talis Propositio, vel est Categorice necessaria, vel Categorice contingens. *Tertia Regula de Qualitate.*

Propositio Categorica necessaria est, quando Prædicatum, vel ita Categorice affirmatur de Subjecto, ut negari de eo non possit, quia semper illi Subjecto convenit, ita ut sine isto Prædicato Subjectum esse non possit; ut *Homo est Animal*, *Homo est risibilis*, *Ignis est calidus*: vel ita negatur de Subjecto, ut de eo affirmari non possit, quia nunquam illud Prædicatum isti subjecto convenire potest; ut *Homo non est lapis*, *Ignis non est frigidus*, *Substantia non est Accidens*. *Necessaria Propositio Categorica quid.*

Propositio Categorica contingens est, quando Prædicatum vel ita Categorice affirmatur de Subjecto, ut possit de eo negari; vel ita negatur de Subjecto, ut possit de eo affirmari *Contingens Propositio Categorica quid.*

nari, quia Prædicatum illud, vel inesse potest Subjecto isti, vel non inesse; ut *Homo est doctus, Homo non est doctus*; nam doctrina ita inest homini ut possit non esse, & ita non inest homini, ut tamen possit inesse.

Ac de Qualitate Categoricæ Propositionis hæc satis multa.

CAP. VII.

De Quantitate Propositionis Categoricæ.

SEcunda Proprietas Propositionis Categoricæ est Quantitas. Nam hoc ei proprium est, quod *Omnis Propositio Categorica aliquam Quantitatem habeat.*

Quantitas Propositionis quid. *Quantitas* autem *Categoricæ Propositionis* de qua hic loquimur, est per quam exprimitur quam latè extendatur Prædicatum in ea, respectu Subjecti, utrum omnibus, an aliquibus, an nullis conveniat. Unde secundum *Quantitatem*, Categorica Propositio dividitur in Universalem, Particularem, Singularem, & Indefinitam, quæ omnes ex Notis Quantitatis intelliguntur.

Notæ Quantitatis sunt vel

- *Universales*, quæ notant terminum cui conjunguntur universaliter accipi, eæque sunt vel *Affirmativæ*, ut Omnis, quilibet, quicunque, quandocunque: vel *Negativæ*, ut Nullus, nemo, nunquam.
- *Particulares*, quæ notant terminum cui adduntur particulariter, sed indeterminatè accipi, pro individuo, incerto & vago, ut Aliquis, alius, unicus, alter, nonnullus.
- *Singulares*, quæ notant rem aliquam singularem, certam, & determinatam, ut Hic, ille, iste, is, ego, tu; & omnia Pronomina demonstrativa; omnia etiam Propria nomina, ut Johannes, Georgius, Bucephalus; & vox omnis, quando collectivè sumitur, non distributivè.

Hinc facile est, Propositiones Categoricas (hoc tu semper intellige, nè sæpiùs vocem istam repetere necesse sit) juxta Quantitatem & discernere & definire.

Universalis Propositio Categorica quid. *Universalis Propositio* est, quando *Subjecto communi* ponitur *Nota Universalis*: ut *Omnis homo est animal*; nam per hoc notatur Prædicatum universaliter convenire Subjecto, sic ut in singulos distribui, aut de singulis affirmari possit. Ita ut verè dicas, *Hic homo est animal, iste, & ille*, & sic de singulis. At hæc non est Universalis, *Omnes Apostoli sunt duodecim*, quia (*omnes*) ibi collectivè sumitur, non distributivè; non enim certè dices, Petrus est duodecim, aut Paulus, sed omnes simul sumpti sunt duodecim.

Particularis Propositio Categorica quid. *Particularis Propositio* est quando Subjecto communi præponitur Nota particularis: ut *Quidam homo est doctus, Unicus Sol est in mundo*: quæ Propositio etiam negativa est, nam vox (*unicus*) est signum mixtum (quale nullus, non ullus, & similia) & idem valet

valet quod *omnes tantum*, vel *non plures*, ita & particularitatem notat, & negationem in propositione.

Singularis propositio est, quando vel Subjectum est nomen proprium, ut *Socrates est Philosophus*, vel nomen commune, cui Nota singularis præponitur, ut, *Hic homo est doctus*. *Singularis Propositio quid.*

Dices istas propositiones, *Orator hoc testatur*, *Poëta sic cecinit*, esse Singulares; nam idem valent ac si dicas, *Cicero & Virgilius hoc testatur*: & tamen Subjectum hic neque est nomen proprium, neque nomen commune, cum Nota Singulari præfixa. Respondeo, istas propositiones, si modum proferendi & voces expressas ibi spectes, esse Indefinitas; sed si usum loquendi, sunt Singulares: Nam etsi nulla singularis Nota expresse præponatur huic Subjecto (*Poëta*) tamen in ista propositione intelligitur, & implicatur talis Nota in isto Subjecto ex usu loquendi. Idem enim est, ac si dicas, aut demonstres digito, ille qui est poëta præstantissimus, vel κατ' ἐξοχὴν (quem omnes norunt esse *Virgilium*) ille ita cecinit: similia sunt ista, *Filius hominis est Deus*: i. ille, qui præstantissimus filius est ex homine natus. *Philosophus ita docet*: i. ille, qui est Philosophorum omnium dignissimus: quem omnes docti sciunt & agnoscunt esse *Aristotelem*. Similis implicatio Notæ Singularis est in ista propositione, *Omnes Apostoli sunt duodecim*: aut, *Omnes sapientes Græciæ sunt septem*. Nam in voce *Omnes*, quando sumitur collective, ut hic accipi clarum est, implicatur hæc Nota *illi*; ac si dicas, Illi qui à Græcis propter summam sapientiam celebrantur, i.e. illi simul sumpti sunt numero Septem. Quare cùm istis omnibus Notæ Singulares implicentur, certè propositiones esse Singulares non est dubitandum. *Dub.* *Sol.*

Indefinita Propositio est, quando Subjecto communi nulla Nota Quantitatis præponitur, neque ex usu loquendi subintelligitur; Ut, *Homo est animal*, *Homo est doctus*. Et dicitur *Indefinita*, non quia nullam habet Quantitatem certam, & definitam (nam omnis Propositio est alicujus certæ, & definitæ Quantitatis) sed quia nullam habet signo aliquo aut Notâ expressam aut definitam, sicut habet Universalis, Particularis & Singularis. *Indefinita Propositio Categorica quid.*

Quæres, unde ergo *cognoscetur certa illa Quantitas propositionis Indefinitæ*? Dico ex Materia ipsâ vel ex Qualitate illâ, quæ respicit Necessitatem, & Contingentiam propositionis. Nam, si sit in Materiâ necessariâ (id est, si Propositio illa Indefinita sit necessaria) tum Quantitas ejus est Universalis, & pro Universali capienda est; unde hæc, *Homo est animal*, est reipsa Universalis & æquivalens huic *Omnis homo est animal*; Si verò sit in materia contingenti, (id est, si propositio illa Indefinita sit contingens) tum Quantitas ejus est particularis, & pro particulari capienda est: unde hæc, *Homo est doctus*, quoad rem est particularis, æquivalens huic, *Quidam homo est doctus*. *Quomodo sciamus Quantitatem Indefinitæ Propositionis.*

Observa hic, Nullam *Notam*, vel Quantitatis, vel Qualitatis esse *partem Propositionis*, sed solùm voces Syncategorematicas, quæ accidunt propositioni ut Quantitatem illius aut Qualitatem denotent; unde in his *Omnis homo est doctus*, &, *Aliquis homo non est doctus*: *Omnis*, *Aliquis*, & *Non*, non sunt vel Subjectum, vel pars ulla subjecti. Id quod hinc certâ ratione liquet; quia cùm duæ istæ propositiones sunt contradictoriæ, habent ambæ sine dubio, idem Subjectum & Prædicatum; at nulla istarum *Notarum* est in utraque propositione. Ad Copulam autem spectare non possunt, ut pars illius, quia in omni Propositione Copula est nihil omnino aliud præter hoc Verbum Substantivum *Sum*, *es*, *est*, aut aliqua ejus persona. Relinquitur ergo istas & similes omnes Notas, neque esse Subjectum, aut Prædicatum, neq; ullam partem vel subjecti, vel Prædicati, neque etiam vel Copulam vel partem copulæ. *Notæ non sunt partes Propositionum.*

Dices, In hac Propositione, *Omne non animal est non homo*, prius *non* esse partem Subjecti, & posterius partem Prædicati. Respondeo, verum est, vocem istam *non* posse esse partem utriusque, neque id negavi; sed dixi notas Quantitatis & Qualitatis, nunquam *Dub.* *Sol.*

quam esse partes vel Subjecti vel Prædicati: In ista autem propositione vox illa *non* adjecta animali, facit terminum infinitum, sed non facit propositionem negativam; quod efficeret si esset nota Qualitatis. Est igitur hæc negatio *non* aliquando Infinitans, ut cùm adjungitur vel Subjecto, vel Prædicato, eisque adhæret, & suam vim in ea solum exercet, & tum potest esse, & est pars subjecti aut Prædicati in propositione: aliquando Negans, cum exercet suam vim non in Subjectum aut Prædicatum, sed in Copulam; ut *Quidam homo non est doctus*: & tum solum est Nota Qualitatis, & neque est pars propositionis totius, neque ullius partis propositionis. Simile dicendum est de his: *Omnem hominem esse animal, est necessarium*: *Omne corpus esse animatum, est falsum*; & similibus. In his, vox *Omnis* est quidem pars Subjecti, sed non est in his nota Quantitatis illius propositionis, cujus est pars.

Vox hæc Non, est vel Infinitans vel Negans.

Hæc de Quantitate propositionis Categoricæ dicta sint. Hic verò attexendum est, quod solent interpretes, de Interrogationibus, sive de Substantia, sive de Qualitate, sive de Quantitate propositionum. Quanquam (ut ingenuè fatear) non mihi arridet quod ita dividant propositionem secundum Substantiam, Qualitatem, & Quantitatem; nam vere dividenda est secundum Substantiam, aut essentiam, in Categoricam & Hypotheticam: Qualitas verò & Quantitas, non ut membra dividentia, aut Species Propositionis, sed ut ejus Proprietates, sicut etiam Oppositio, Æquipollentia, & Conversio, verè habenda sunt. Sed sequamur vulgus: Si quis te quærat, *Quæ* est aliqua propositio? tum (quia de Substantia, aut essentiâ quærit) respondendum est, quod vel est Categorica vel Hypothetica. Si quærat, Qualis est aliqua propositio? tum respondendum est, quod vel est Affirmativa vel Negativa. Si quærat quanta est aliqua propositio? tum respondendum est quod vel est Universalis, vel Particularis, vel Indefinita, vel Singularis. Quæ omnes responsiones, hoc versiculo non incommodè exprimuntur.

Quæ, Qualis, Quanta Propositio.

Quæ? *Ca.* vel *Hyp.* Qualis? *Ne.* vel *Aff.* *Un.* Quanta? *Par. In. Sing.*

Atque hæc de *Quantitate* Propositionis Categoricæ dicta sunt.

CAP. VIII.

De Oppositione Propositionum Categoricarum.

TErtia proprietas Propositionis Categoricæ est *Oppositio Categorica*: Nam hoc proprium est Categoricæ propositionis, ut Omnis Categorica propositio alicui Categoricæ propositioni Categoricè opponi possit.

Quod ut rectius intelligatur, tria hic explicanda sunt: Primò, Quid sit Categorica Oppositio. Secundò, Quotuplex sit. Tertiò, Quæ sint leges Oppositarum propositionum.

Oppositio Categorica quid.

Oppositio Categorica est repugnantia duarũ propositionum Categoricarum, vel in Qualitate solâ, vel in Quantitate solâ, vel in Quantitate & Qualitate simul, in quibus utrisque est idem Subjectum, & idem Prædicatũ. Ut *Omnis homo est doctus, Nullus homo est doctus.*

Hinc liquet ad omnem Logicam Oppositionum Categoricam tria requiri: Primò, ut sint duæ exque repugnantes propositiones; unde hæ non sunt oppositæ, *Homo est doctus, & homo est eruditus*; nam hæ duæ non repugnant. Secundò, ut istæ duæ differant vel Quantitate, vel Qualitate; unde hæ non sunt oppositæ, *Aliquis homo est doctus*, & *Nonnullus*

ullus homo est doctus; nam sunt ejusdem planè Quantitatis & Qualitatis. Tertio, ut sit in utrisq; idem Subjectum, & idem Prædicatum; unde hæ non sunt oppositæ, *Homo est albus*, & *Homo est niger*, quia Prædicatum in his non est idem; nec hæ *Gladius est acutus*, *Ensis non est acutus*; nam Subjectū in his non est idem. Opponuntur quidem sensu, sed secundū formam Logicam non opponuntur. Nam Oppositio formalis & Logica sumitur tantum ex signis non ex terminis: ubi ergo signa seu notæ Quantitatis & Qualitatis sunt eædem, ibi formalis & Logica Oppositio nulla est, quantumvis respectu terminorum sit, vel maxima Oppositio.

Secundò, videndum est Quotuplex sit Oppositio Categorica. Quia autem alius est modus Oppositionis in Propositionibus *Universalibus*, *Particularibus*, & *Indefinitis*; alius in Propositionibus *Singularibus*: ideò dicemus primò de illa Oppositione quæ est inter Propositiones Universales, Particulares, & Indefinitas, tum de illa quæ est inter Singulares.

Quod ad primum attinet illud hic tenendum est, *Oppositionem quæ est inter Propositiones Indefinitas* nunquam rectè conspici posse, nisi ad Quantitatem suam certam revocentur, ita ut si sint in materia necessariâ, *tū pro Indefinita substituenda est Universalis*: si in materia contingenti, *tū pro Indefinita substituenda est Particularis*: atq; ita eadē omninò erit Oppositio in Indefinitis quæ est in Universalibus, & Particularibus: Quare si hanc explicemus, eâdem operâ Indefinitarum Oppositio declarabitur. *Oppositio in Indefinitis quomodo capienda.*

Est autem in Propositionibus Universalibus, & Particularibus quadruplex Oppositio. Nam illæ vel sunt *Contrariæ*, vel *Subcontrariæ*, vel *Subalternæ*, vel *Contradictoriæ*. *Oppositio quadruplex in Universalibus, & Particularibus.*

Contrariæ sunt duæ universales oppositæ, quarum altera affirmat, altera negat: Ut, *Omnis homo est animal*, *Nullus homo est animal*. *Contrariæ Propositiones.*

Subcontrariæ sunt, *duæ Particulares oppositæ*, quarū altera affirmat, altera negat: Ut, *Quidam homo est animal*, *Quidam homo non est animal*. *Subcontrariæ Propositiones.*

Subalternæ sunt, *duæ Propositiones oppositæ quæ differunt solâ Quantitate non Qualitate*, ita ut si una sit affirmativa, altera etiam erit affirmativa: & si una sit negativa, altera etiam erit negativa: sed una semper est Universalis, altera Particularis: ut, *Omnis homo est animal*, *Quidam homo est animal*: &, *Nullus homo est animal*, *Quidam homo non est animal*. *Subalternæ Propositiones.*

Dices, *Aristotelem* ubi de Oppositione Propositionum agit, lib. Perih. cap. 7. nullam mentionem fecisse Subalternarum, quare illæ non videntur opponi: Quin & ratio hoc idem docet: nam unum Oppositum non continet in se & sub se alterum: at Subalternarum una semper in se, & sub se continet alteram. Nempe Universalis Particularem. *Dub.*

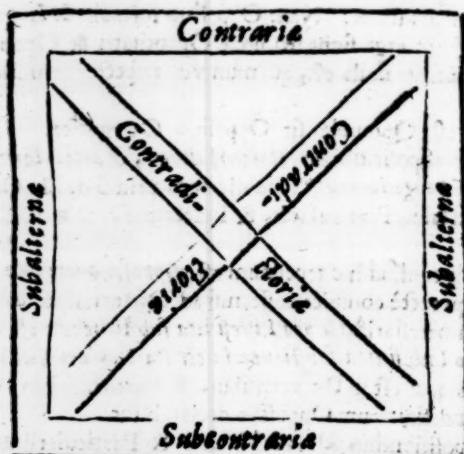
Respondeo *Arist.* de iis tantum *Oppositis* illic egisse quæ *Qualitate* differunt, & una earum non continet sub se alteram. *Subalternæ* autem Qualitate non differunt, sed solâ Quantitate. Hanc autem Oppositionem in *Quantitate sola* Aristoteles neque negavit, neque ignoravit, sed ut faciliorem omisit: una autem earum Oppositarum, quæ Quantitate solâ differunt, continere & potest & debet in se & sub se alteram: ut hæc, *Omnis homo est animal*, continet in se et sub se hanc, *Quidam homo est animal*, ideoque *Subalternæ* vocantur, quia una continetur sub alterâ, nempe Particularis sub Universali. Quare Universalis vocari solet *Propositio subalternans*, id est, continens sub se alteram: Particularis vocari solet *Subalternata*, id est, contenta sub altera: utræque autem *Subalternæ* communi nomine vocantur. *Sol.* *Subalternæ cur dictæ.*

Contradictoriæ sunt, *duæ Propositiones oppositæ quæ differunt & Qualitate & Quantitate*, ita ut si una sit affirmativa, altera erit negativa: si una sit Universalis, altera erit Particularis: ut, *Omne homo est animal*, *Quidā homo non est animal*: et *Nullus homo est animal*, *Quidam homo est animal* *Contradictoriæ Propositiones.*

Hæc

Hæc omnia ex subjecto typo, qui tyronibus ad unguem tenendus est, facile perspiciuntur.

Omnis homo est doctus. *Nullus homo est doctus.*



Quidam homo est doctus. *Quidam homo non est doctus.*

Hæc est *Oppositio* in Propositionibus Universalibus & Particularibus, quæ nunquam variat. Eademque omnino est in Propositionibus Indefinitis cum in eis certa Quantitas exprimitur. Nam ista, *Homo est animal*, quia est in materiâ necessariâ, revocanda est ad hanc, Omnis homo est animal, & eandem cum hac Oppositionem habet, tam *Contrariam*, quàm *Subalternam & Contradictoriam* Hæc autem, Homo est doctus, quia est in materiâ contingenti, revocanda est ad hanc, Quidam homo est doctus, & eandem omnino cum hac Oppositionem habet tam *Contradictoriam*, quàm *Subcontrariam*, et *Subalternam*.

Oppositio qualis in Propositionibus Singularibus.

In *Singularibus* vero Propositionibus alio modo se res habet. Nam Oppositio in his neque est *Contraria*, neque *Subcontraria*, neq; *Subalterna*, sed solum *Contradictoria*. Illæque ipsæ *Contradictoriæ in Singularibus differunt sola Qualitate, nunquam autem Quantitate*: Nam sunt semper duæ Singulares oppositæ, quarum una affirmat, altera negat; unde contradictoria hujus, Hic homo est doctus, non est ista, Nullus homo est doctus, sed hæc, Hic homo non est doctus. Nam aliter non satis esset ad refellendum hanc Propositionem, Hic homo est doctus, probare hunc hominem non esse doctum; sed probanda esset hæc, Nullus homo est doctus. Nam Contradictoria Propositio semper in disputando probanda est. Præterea, utraque istarum, simul falsa esse potest, ut del. Hic homo est doctus, et Nullus homo est doctus: at duæ Contradictoriæ simul falsæ nunquam esse possunt; Pari modo evenit quando Subjectum *Propositionis Singularis* est nomen proprium. Nam hæc Propositio, *Socrates* est doctus, contradictoriè opponitur huic, *Socrates* non est doctus, neque ullam oppositam habet, vel *subcontrariè*, vel *subalternè*: et ratio aperta est quia nomini proprio nulla Nota vel Universalis, vel Particularis præponi potest, ut fiat Oppositio, vel *contraria*, vel *subcontraria*, vel *subalterna*.

Quæ sit, et *Quotuplex Oppositio* Propositionum diximus. Tertio ostendendum est, quæ sint *leges oppositarum* Propositionum.

Lex prior de Contradictoriis.

De *Contradictoriis* duæ sunt regulæ. Prima est hæc: *Omnis Propositio cujuscunque sit Qualitatis, aut Quantitatis, uni Propositioni contradictoria est, & tantum uni*. Hoc ex antedictis apertissimè sequitur. Nam Universali affirmativæ, contradicit Particularis negativa, nec ulla alia: et contra. Item Universali negativæ contradicit Particularis negativa,

& nulla alia: & contra. Item *Singulari* affirmativæ, contradicit *Singularis negativa*, & nulla alia; & contrà. Nullæ autem sunt Propositiones nisi vel Universales, vel Particulares, vel Singulares affirmativæ vel negativæ, (nam ad has revocatur omnis Indefinita) quare omni Propositioni una contradicit & tantùm una. Deinde, nulla est Propositio, quin adversus eam disputari potest: at nisi haberet unam contradictoriam, non posset contra eam disputari: nam in disputatione, contradictorium semper probandum est.

Secunda regula est hæc: *Duæ Contradictoria nunquam possunt esse vel simul veræ, vel simul falsæ; sed una semper est vera, & altera falsa*: Hoc expresse docet *Arist.* lib. Categ. cap. 10. nu. 21. 25, & 26. sæpe alibi: Et ratio hujus est hæc, quia impossibile planè est, ut unum idemque Prædicatum, uni & eidem Subjecto, simul ac eodem tempore & insit, & non insit; hoc etiam *Arist.* clarè docet, lib. 4. Metaph. c. 3, & 4. neque quisquam est tam fatuus, qui hoc non agnoscat; Atque hoc est (ut *Arist.* loco proximè citato fusè docet) *Axioma seu principium* omnium primum, omnium communissimum, omnium certissimum, omnium notissimum, quod impossibile est quenquam ignorare, qui quidquam cognoscit; Imò hoc est omnium *Principiorum principium*, & omnium Disciplinarum fundamentum, quod ab ipsis incunabilis sine ullo preceptore, naturâ duce, didicimus, & sensim sine sensu, cum lacte nutricis suximus. Quare hæc pro infallibili regulâ indubitanter ab omnibus tenenda est, & inviolabiliter. *Lex secunda de Contradictoriis.*

De Subalternis duæ sunt etiam regulæ: prior est hæc; *Si Subalternans, seu Universalis sit vera, tum Subalternata ejus seu Particularis est etiam vera.* Nam si verum sit dicere, *Omnis homo est doctus*, multo magis erit verum dicere, *Quidam homo est doctus*; & ratio aperta est, quia quicquid verè dicitur de Universali, illud de singulis particularibus sub illo contentis (multo magis de uno aliquo eorum) verè dicetur: sed non contra fit, ut si Particularis seu Subalternata sit vera, vera etiam sit Universalis aut Subalternus. Nam hoc est verum, *Aliquis homo est doctus*, quod patet, ostenso *Socrate* qui *Apollinis* Oraculo, sapientissimus omnium judicatus est, ut testatur *Diog. Laër.* in ejus vita, & *Tert.* in Apologet. cap, 46. aliique: & tamen hæc illius Subalternans non est vera, *Omnis homo est doctus*; quod patet ostenso Corœbo, qui tam indoctus, imo indocilis fuit ac stupidus, ut nunquam discere potuerit ultra quinque numerare, & tamen fluctus maris se numeraturum sperabat, ut ex *Eustath.* aliisque narrat *Eras.* in illud Adagium, *Stultior Corœbo.* *Lex prior de Subalternis.*

Secunda regula est hæc: *Si Subalternata seu Particularis sit falsa, falsa etiam est ejus Subalternans & universalis.* Nam si falsum sit dicere, unum aliquem hominem esse doctum, multo magis falsum est, dicere omnem hominem esse doctum, Nam qui hoc posterius dicit, affirmat & illum unum, & omnem alium hominem esse doctum. Sed non è contra fit, ut si Subalternans sit falsa, Subalternata ejus sit falsa. Nam hæc est falsa, *Omnis homo est doctus*, ut patet, ostenso *Corœbo*; & tamen hæc ejus Subalternata non est falsa, *Quidam homo est doctus*, ut patet, ostenso *Socrate.* *Secunda Lex de Subalternis.*

De Contrariis duæ item regulæ sunt: prima hæc est: *Contrariæ nunquam, neque in ulla materiâ possunt esse simul veræ.* Probatio hujus, exercendi ingenii causâ, est diligenter à tyronibus observanda, est & ediscenda; ea sic se habet: Si hæc sit vera, *Omnis homo est doctus*, tum hæc illius Subalternata erit eodem tempore vera, *Quidam homo est doctus* ex prima lege Subalternarum. Pari modo, si hæc sit vera, *Nullus homo est doctus*, tum hæc illius Subalternata erit eodem tempore vera, *Quidam homo non est doctus* ex eadem primâ lege Subalternarum. Quare si hæ duæ Contrariæ, *Omnis homo est doctus*, & *Nullus homo est doctus*, essent unquam simul veræ, tum eodem tempore veræ etiam essent hæ illarum Subalternatæ, *Aliquis homo est doctus*, & *Aliquis homo non est doctus.* Quod si hæ omnes quatuor (quæ faciunt quatuor Tabellæ suprapositæ angulos) essent simul veræ, tum simul & eodem tempore veræ essent duæ contradictoriæ, quod est plane impossibile & contra secundâ regulâ de Contradictoriis. Non possunt igitur duæ Contrariæ unquâ esse simul veræ. *Prior Lex de Contrariis.*

Secunda

Secunda lex de Contrariis. Secunda regula est hæc: ***Duæ Contrariæ possunt esse simul falsæ***; possunt, inquam, in materia contingenti: ut hæc est falsa, ***Omnis homo est doctus***, ut patet ostenso Choræbo: et hæc etiam illius Contraria est falsa, ***Nullus homo est doctus***, ut patet ostenso Socrate. In materia autem necessaria, duæ Contrariæ non possunt unquam esse simul falsæ, sed una semper est vera, altera falsa; ut hæ semper veræ sunt, ***Omnis homo est animal***, & ***Nullus homo est lapis***; & hæ ipsarum Contrariæ sunt semper falsæ, ***Nullus homo est Animal***, & ***Omnis homo est lapis***. Sed fit non vi Logicæ Oppositionis, ut hæ sint simul falsæ, sed ratione materiæ, quia Prædicatum necessario, vel conjungitur Subjecto, vel disjungitur ab eodem.

Prior lex de Subcontrariis. *Subcontrariarum* Leges etiam sunt duæ: Prior est hæc; ***Subcontrariæ nunquam, neque in ulla materia possunt esse simul falsæ.*** Hoc pari modo probandum est, ut ante in Contrariis. Nam quia duæ ***Subcontrariæ*** sunt aliis subalternatæ, ideo si illæ duæ essent simul falsæ, certe earum Subalternantes simul & eodem tempore essent quoque falsæ, ex secunda lege Subalternarum. Quod si omnes quatuor anguli Tabellæ supra positæ, essent simul falsi, tum Contradictoriæ essent simul falsæ, quod est impossibile, & contra secundam legem de Contradictoriis. Quare certum est duas ***Subcontrarias*** nunquam esse posse simul falsas.

Secunda Regula de Subcontrariis. Secunda regula est hæc: ***Duæ Subcontrariæ possunt esse simul veræ***: possunt, inquam, in materia contingenti. Nam hæc est vera, ***Quidam homo est doctus***, ut patet ostenso Socrate: & hæc etiam illius Subcontraria est vera, ***Quidam homo non est doctus***, ut patet ostenso Choræbo. In materia autem necessaria, veræ simul esse nunquam possunt, sed una semper est vera, altera falsa: ut hæc semper est vera, ***Aliquis homo est animal***: & hæc semper falsa, ***Quidam homo non est animal***.

Ac de Oppositione Propositionum Categoricarum hæc dicta sunt.

CAP. IX.

De Æquipollentia Propositionum Categoricarum.

Quarta Proprietas Propositionis Categoricæ est ***Æquipollentia Categorica***: hoc enim ei proprium est, ut ***Omnis Propositio Categorica habeat aliquam Categoricam ipsi Æquipollentem.*** Quod ut intelligatur tria explicanda sunt: Primo, Quid sit Categorica Æquipollentia: Secundo, Quot modis fiat hæc Æquipollentia: Tertio, Quæ sint Leges seu Regulæ de hac Æquipollentia.

Æquipollentia quid. ***Æquipollentia Categorica*** est Æquivalentia duarum Propositionum Categoricarum, virtute negationis ***Non***, vel præfixæ Signo & Subjecto, vel postfixæ Signo & Subjecto, vel præfixæ simul & postfixæ Signo & Subjecto, in quibus est idem Subjectum, & idem Prædicatum: ut ***Non omnis homo est doctus***, & ***Quidam homo est doctus***.

Hinc liquet ad omnem Logicam Æquipollentiam quatuor requiri: Primo, ut sint ***duæ Propositiones diversæ quoad voces, sed non sensu & significatione***; nam ambæ habent eundem sensum & significationem, aliter non possunt dici æquipollere una alteri; voce autem differunt; nam una Propositio quoad vocem non æquipollet sibi ipsi, sed plane eadem est omni modo, Secundo, ut hæc Logica Æquipollentia fiat inter istas duas Propositiones, virtute Negationis hujus ***Non***. Nam si æquivaleant ulla alia ratione, puta ratione terminorum qui idem significant, non est ista Logica & formalis, sed Grammatica & materialis Æqui-

Æquipollentia; unde hæ non æquipollent formaliter & Logice, Homo est albus, Homo est candidus; nec hæ, Maro est homo, Virgilius est animal rationale. Tertiò, ut Negatio ista Non, præponatur Copulæ quando facit Æquipollentiam: Nam si sequatur Copulam, non facit Logicam & formalem Æquipollentiam: unde hæ non æquipollent apud Logicos, Homo est indoctus, & Homo est non doctus. Quartò, ut in utrisque æquipollentibus Propositionibus, sit idem omninò Subjectum, & idem Prædicatum, per quam unam notam, exempla ista omnia jam adducta, ab Æquipollentiâ Logicâ excluduntur. Nam in nullis est idem Subjectum, & idem Prædicatum.

Quod ad secundum attinet, Æquipollentia Categorica fit tribus modis, propter diversam collocationem Negationis hujus *Non*. Nam hæc negatio vel præponitur Signo & Subjecto, & tum facit duas Contradictorias æquipollere; ut, Non omnis homo est doctus, æquipollet huic, Quidam homo non est doctus: vel postponitur Signo & Subjecto, & tum facit duas Contrarias æquipollere; ut, Omnis homo non est doctus, æquipollet huic, Nullus homo est doctus: vel præponitur & postponitur Signo & Subjecto, & tum facit duas Subalternas æquipollere; ut, Non omnis homo non est doctus, æquipollet huic, Quidam homo est doctus. *Æquipollentiæ fit tribus modis.*

Hi tres modi vulgari hoc versiculo, ita exprimuntur:

Præ, Contradict. *Post*, Contrar, *Præ*, *Postque*, Subalter.

Quæ Æquipollentiæ clariùs adhuc aliis versibus declarantur, qui si memoriâ teneantur; in Æquipollentia numquam errabis.

Non omnis, quidam non: omnis non, quasi nullus:
Non nullus, quidam: sed nullus non, valet omnis:
Non aliquis, nullus; non quidam non, valet omnis:
Non alter, neuter: neuter non, præstat uterque.

Dub. Dices, Negatio est nota Qualitatis, at nota Qualitatis Quantitatem dare non potest, ergò negatio præposita aut postposita non potest mutare Quantitatem Propositionis; mutaret autem Quantitatem, si Propositionem faceret Particularem ex Universali, aut contrà. Præterea, effectus negationis est tantum negare: quare affirmationem Propositioni dare non potest; daret autem, si ex negativâ faceret affirmativam: quare negatio præfixa Propositioni negativæ non facit eam affirmativam, aut æquipollentem affirmativæ.

Sol. Respondeo, Negationem ex se tantùm negare illud quod sequitur, sed ex accidente, aut ex consequenti affirmationem facit in Propositione. Nam quia negat ipsam negationem sequentem, ut hic, Nòn nullus homo est doctus, ex consequenti ponit in ea affirmationem, & facit ut sit affirmativa. Similiter ex accidente seu ex consequenti dat novam Quantitatem Propositioni. Nam cum negat ulli Propositioni Quantitatem illam quam priùs habuit, facit ex consequenti ut habeat aliam Quantitatem: unde cum negat huic Propositioni, Omnis homo est doctus, Quantitatem Universalem, ponit in eâ ex consequenti Quantitatem Particularem: & cum negat huic Propositioni, Quidam homo non est doctus, Quantitatem Particularem, ponit in eâ ex consequenti Quantitatem Universalem. Ex sese ergò, Negatio tantummodò negat, & notat Qualitatem: sed ex accidente, aut consequenter, & dat novam Quantitatem, & dat etiam affirmationem.

Vel sic responderi potest. Negatio ista *Non*, dat solummodò Qualitatem Propositioni, *quando, & quatenus exercet suam vim negativam in Copulam*; dat autem Quantitatem Propositioni *quando & quatenus exercet suam vim negativam in Signum Quantitatis vel Universale vel Particulare*: Mutat verò Qualitatem & facit ex negativâ, affirmativam, *quando & quatenus exercet suam vim negandi in Negationem* sequentem. *Quomodo negatio mutat Quantitatem aut Qualitatem.*

Æquipollentia in Singularibus.

Hoc tamen memineris, Negationem istam *præfixam Subjecto*, mutare Quantitatem in Propositionibus Universalibus & Particularibus: *in Singularibus verò nunquam mutat Quantitatem, sed solum modo Qualitatem.* Præfixa enim Propositioni Singulari, ut hic, *Non Corœbus est doctus*, facit eam æquipollere huic Singulari, *Corœbus non est doctus.* Nam in istis etiam hæc regula tenet, *Præ, Contradict:* sed non mutat illic Quantitatem, nam Propositiones ambæ manent Singulares. Observa etiam, quòd Singularis Propositio per negationem *Non*, fieri potest æquipollere nulli Propositioni, nisi solum alteri Singulari, & suæ contradictoriæ: & quoties *Non*, Singulari Subjecto sic præponitur (ut in hoc exemplo, *Non Corœbus est doctus*) vox illa [*Non*] est solùm *negans*, non *infinitans*, neque facit hic terminum Singularem *infinitum*, sed facit solum ut Prædicamentum negetur de illo termino finito; ac si ita dicas, *Non est verum, Corœbus est doctus:* Et ratio hujus non est illa quam dat Zabar. in Tab. in lib. de Interp. pag. 31. quemque sequitur Kecker. lib. 2. suæ Log. cap. 2. *Quia Singulari Subjecto terminus infinitans addi non potest, nec tale Subjectum infinitari potest.* Nam certum est, ex Singulari termino finito, ut ex *Socrate*, per *Non infinitans* præfixum, verè fieri terminum *infinitum*, ut *non Socrates*: quod notat omnia alia præter Socratem; sed ratio illius est, quia si *Non* præfixa Corœbo, faceret terminum infinitum in hâc Propositione, *Non Corœbus est doctus*, tum hæc non posset æquipollere huic, *Corœbus non est doctus*, quia non est in utrisque idem Subjectum, quippe *Non*, quando est *infinitans* est pars Subjecti, debuit ergo esse in utrâque Propositioni unum idémque: & *Corœbus* notat illum unum Singularem stultum, ac stupidum hominem; *Non Corœbus* autem (quando *Non* est infinitans) notat Socratem, Platonem, & omnes vel sapientissimos, imo omnia entia præter *Corœbum*. Quoniam igitur per Regulam *Præ, Contradict.* istæ duæ, *Non Corœbus est doctus*, & *Corœbus non est doctus*, sunt verè æquipollentes: ideò certum est, quod *Non*, in posteriori Propositioni, ubi præponitur *Subjecto Singulari*, est solùm vox *negans*, non autem *infinitans*.

Non *præfixum termino Singulari est negans, non Infinitans*

Dub. Sol.

Si objicias, duas Contradictorias Propositiones pugnare & *Quantitate* & *Qualitate*, ergò non posse fieri æquipollentes: Solutio est facilis: Contradictoriæ, dum manent Contradictoriæ, pugnant Quantitate, & Qualitate, nec unquam dum tales manent, æquipollere possunt sed per negationem alteri earum præfixam, fit ut cesset atque tollatur illa quæ prius fuerat contradictio, & virtute negationis fiunt æquipollentes, & ejusdem planè tam Quantitatis, quàm Qualitatis.

Dub.

Dubium majus occurrit de Contrariis. Dicat aliquis, Omne animal est rationale: Opponens ita solet contravenire, Omne animal non est rationale. At qui legitimè opponit, sumit Contradictorium; quare hæc, Omne animal non est rationale, est contradictoria huic, Omne animal est rationale; & ideò æquipollet huic, Aliquod animal non est rationale. At per regulam, *Post, Contrar* æquipollere debet huic, Nullum animal est rationale. Præterea quis non concedat & facilè credat, eum solidè probâsse, Omne animal non est rationale, qui probat vel unum aliquod animal, putà *equum*, non esse rationale? Nam si equus non sit rationalis, certè videtur consequi, quòd Omne animal non est rationale. Quod si hæc propositio, Omne animal non est, rationale, æquipolleret huic, Nullum animal est rationale, (ut secundùm regulam, *Post, Contrar.* deberet) profectò ineptissima esset prior probatio: Est enim ac si quis ita arguat, Equus non est rationalis, ergò Nullum animal est rationale.

Sol.

Respondeo, modum istum, tam opponendi, quam probandi, frequentem esse, & pro legitimâ ferrè ab omnibus admitti: Sed certè id fit conniventiâ quadam aut inscitiâ disputantium, non ullâ justâ ratione. Accipiunt enim hanc Propositionem, Omne animal non est rationale, & similes pro hac, Non omne animal est rationale, & pro similibus. Inter has verò magna est & lata differentia; cum prior sit reverà *Universalis negativa*, æquipollens huic, Nullum animal est rationale: posterior *particularis negativa*, æquipollens huic, Quoddã animal non est rationale. Quare si quis legitimè in disputando velit oppugnare hanc propositionem, Omne animal est rationale, non debet accipere hanc, Omne animal non est rationale,

tionale, quæ est priori contraria, sed istam, Non omne animal est rationale, quæ est priori contradictoria. Deinde certum est, infirmam & minimè consequentem probationem esse hanc, Equus non est rationalis, ergo Omne animal non est rationale; sicut hæc est infirma et inconsequens, Equus non est rationalis, ergò Nullum animal est rationale. Manavit autem (ut ego conjicio) error iste hinc, quod multi non satis advertunt vim hujus Propositionis, Omne animal non est rationale, ac similium. Accipiunt enim illi signum *Omne*, collectivè, quasi hic esset illius sensus, Omnia animalia simul sumpta non sunt rationalia, atq; hoc solidè probatur, si vel unum animal, putà *equus*, non sit rationalis. At verà signum illud *Omne*, non est ibi accipiendum *collectivè*, sed *distributivè*, ita ut distribui debeat Prædicatum in omnia quæ Subjecto subsunt; ut sic dicas, *De hoc animali dici potest, non est rationale, itemque de illo, isto, & sic de singulis;* qui autem hoc modo distribuit, ille idem planè dicit, ac si diceret, Nullum animal est rationale: ex quo liquidum est hanc, Omne animal non est rationale, æquipollentem esse huic, Nullum animal est rationale, & ita neque oppositio illa, neque probatio, pro legitimâ admittenda est.

Sequuntur leges seu regulæ de *Æquipollentia:* quæ duæ sunt. Prior est hæc: *Propositiones æquipollentes sunt ambæ ejusdem Quantitatis, ejusdem Qualitatis, ejusdem veritatis & falsitatis, ejusdem necessitatis & contingentiæ.* Patet hoc ex ipsâ definitione *Æquipollentiæ:* Nam aliter non æquivalerent, neque essent ejusdem sensus & significationis. *Prior Lex de Æquipollentia.*

Secunda est hæc: Cuicúnque Propositioni una earum quæ æquipollent, contradicit, contrariatur, aut est subalterna, vel subcontraria, eidem etiam altera ei æquipollens contradicit, contrariatur, & est, vel subalterna, vel subcontraria: item, in quamcúnque una convertitur, in eandem sua æquipollens converti potest ac debet. Sequuntur ex priori, quia ambæ æquipollentes sunt ejusdem Quantitatis & Qualitatis; Quare huic, Nullus homo non est doctus, contradicit hæc, Aliquis homo non est doctus; contrariatur hæc, Nullus homo est doctus; subalterna est hæc, Aliquis homo est doctus. *Secunda Lex de Æquipollentia.*

Atque hæc de Æquipollentiâ.

CAP. X.

De Conversione Propositionum Categoricarum.

QUinta Proprietas Categoricæ Propositionis est *Conversio*. Nam hoc ei proprium est, quòd *Omnis Propositio Categorica in aliam rectè & legitimè converti potest.* Quod ut intelligatur, tria explicanda sunt. Primò, *Quid sit Conversio.* Secundò, *Quotuplex sit.* Tertiò, *Quæ leges in bonâ & legitimâ Conversione sint observandæ.*

Conversio est talis, tamque apta transmutatio unius Propositionis in aliam, ut ex priori quæ convertitur, posterior necessariò consequatur: in quâ transmutatione, totum Subjectum prioris Propositionis, mutatur in totum Prædicatum posterioris, & contrà, manente semper eâdem Qualitate, sed mutatâ aliquando Quantitate: ut, Omnis homo est animal, ergò Quoddam animal est homo. Sunt igitur in omni *Conversione* duæ Propositiones, quarum prior dicitur *Conversa*, quia vere in aliam convertitur; posterior dicitur *Convertens*, quia in eam prior convertitur, & posterior ex priori necessariò semper consequitur. Nam hæc est nota & indicium legitimæ *Conversionis*, *quòd Convertens ex Conversâ necessariò sequatur:* Quod, quoties non fit, *Conversio* fortè dici potest, sed nunquam *legitima*, ideóque rejicienda, & respuenda. *Conversio Propositionum quid.*

Conversio Simplex quid. *Conversio* est duplex, *Simplex*, & *Per Accidens*. *Conversio simplex est mera & nuda transmutatio terminorum, Prædicati nempe in locum Subjecti, & contrà, manente eâdem Quantitate, & Qualitate; in quâ si legitima sit Conversio, Convertens ex Conversâ necessariò sequitur, & inferri potest.* ut hic, Nullus homo est lapis, ergò Nullus lapis est homo, Hæc verò Conversio est, sed illegitima & respuenda Omnis homo est animal; ergò Omne animal est homo, quia Convertens ex Conversa non sequitur. Dicitur autem Conversio simplex quia est unica solùm & simplex mutatio terminorum, Quantitate & Qualitate non mutatis.

Conversio per Accidens quid. *Conversio per Accidens est mutatio Subjecti totius in locum totius Prædicati, manente eâdem Qualitate, sed mutatâ Quantitate; in quâ si legitima sit Conversio ex Conversâ necessariò sequitur Convertens*: ut hic, Omnis homo est animal, ergò Quoddam animal est homo. Dicitur Conversio per Accidens; quia per eam Propositio non convertitur secundùm se totam, id est non *secundum omnia quæ Prædicato in Conversâ subjiciuntur*, sed solùm secundum partem aliquam, aut secundum aliqua quæ dicto Prædicato subjiciuntur.

De conversione per Contrapositionem. Nec plura sunt Conversionis genera hoc loco tractanda. Quòd si quæras, quare hic omittatur à nobis Conversio per Contrapositionem, cujus est apud interpretes frequens mentio: Respondeo, Conversiones solummodò illas hoc loco tractandas esse, quæ inserviunt Syllogismo, & illius Reductioni. Jam duæ istæ Conversiones à nobis explicatæ, huic usui accommodatæ sunt. Illa autem quam vocant Conversionem per Contrapositionem, non omninò inservit, neque ullius usus est in Reductione Syllogismorum. Cujus ratio est manifesta, quia in ista Conversione termini Propositionis, mutantur, quod in Syllogismi Reductione admitti nunquam debet. Imo si rem quis rectè perspiciat, videbit Conversionem istam quam per Contrapositionem vocant, verè Conversionem non esse. Nam in omni verâ Conversione debent esse iidem planè termini, at in illâ Conversione per Contrapositionem, sunt alii termini in Convertente, quàm fuerant in Conversâ. Nam in illa termini semper sunt finiti, in hac verò sunt semper infiniti: ut hic, Omnis homo est animal, ergò Omne non animal est non homo. Hinc Arist. lib. 2. Prior. cap. 1. nu. 2. disertè ait, *Particularem negativam non posse converti*, non inquam ullâ Conversione, quæ Syllogismo inservit; & tamen *per Contrapositionem converti potest*.

Ne autem ignores quid sibi velint interpretes, cùm de Conversione per Contrapositionem loquantur, eam quoque Conversionem hic definiam.

Conversio per Contrapositionem quid. *Conversio Per Contrapositionem, est mutatio Subjecti in locum Prædicati, & contrà, manente quidem eâdem Quantitate, & Qualitate, sed mutatis terminis qui in Conversa finiti erant, in infinitos terminos, quales esse debent in Convertente; in quâ Conversione si legitima sit, ex Conversâ Convertens necessariò sequitur*: ut, Omne animal est vivens, ergò Omne non vivens est non animal.

Termini finiti & infiniti. Termini tum dicuntur finiti, cùm rem unam, certam, & finitam notant, quibúsque negatio hæc [*Non*] minimè præponitur; ut, Homo, animal, vivens. Dicuntur termini infiniti, quando rebus omnibus, uno excepto, conveniunt; seu quando termino finito præponitur infinitans hæc negatio [*Non*] ut, *Non* homo, *Non* animal, *Non* vivens.

Prima Regula Conversionis. Regulæ *Conversionis* sunt quatuor. Prima est hæc, *In omni legitimâ Conversione, si Conversa sit vera, etiam Convertens vera erit.* Ratio est, quia à Conversâ ad Convertentem, ratio necessariò sequitur.

Secunda Regula Conversionis. *Secunda est hæc*, Nulla Propositio simpliciter legitimè converti potest, nisi universalis negativa, in universalem negativam; & particularis affirmativa in particularem affirmativam: ut, Nullus homo est lapis, ergò Nullus lapis est homo. Quidam homo est doctus, ergò Quoddam doctum est homo.

Tertia Regula Conversionis. *Tertia est hac*, Nulla Propositio legitimè per Conversionem per Accidens converti potest, nisi universalis negativa in particularem negativam; & universalis affirmativa in particularem

ticularem affirmativam : ut, Omnis homo est vivens, *ergò* Aliquod vivens est homo. Nullus homo est lapis, *ergò* Quidam lapis non est homo.

Quarta est hæc, Nulla Propositio legitimè per Conversionem per Contrapositionem converti potest, nisi universalis affirmativa in universalem affirmativam, & particularis negativa in particularem negativam : ut, Omnis homo est vivens, *ergò* Omne non vivens est non homo. Quidam homo non est doctus, *ergò* Quoddam non doctum non est non homo. *Quarta Regula Conversionis.*

Hi tres modi legitimæ Conversionis hoc versiculo exprimuntur.

EccE, tIbI, *Simp.* ArmI, gErOs *Acci.* ArmA, bOnO, *Con.*

In quo observa : Primò tres modos *Conversionis*, eósque notari per *Simp.* & *Acci.* & *Con.* Secundò, unicuique *Conversioni* duas voces accommodari ; & in singulis vocibus duas esse syllabas : quarum prior in quáque voce notat Propositionem *Conversam*, seu eam quæ tali *Conversione* converti legitimè potest : posterior syllaba notat *Convertentem* seu Propositionem illam, in quam prior legitimè converti potest, & debet per istum modum Conversionis. Cuique etiam syllabæ, inest una ex his vocalibus, A E.I.O. quarum A, notat universalem affirmativam ; E, universalem negativam ; I, particularem affirmativam ; O, particularem negativam, juxta hos versiculos :

Asserit A, *negat* E, *sed universaliter ambo :*
Asserit I, *negat* O, *sed particulariter ambo.*

Hinc clarè liquet, nullam Propositionem converti legitimè per *Simplicem Conversionem*, nisi E, in E, & I, in I, juxta voces *EccE*, & *tIbI* : nullam per *Accidens* legitimè converti posse, nisi A in I, & E, in O, juxta duas alias voces *ArmI*, & *gErOs* : nullam per *Contrapositionem* converti posse, nisi A, in A, & O, in O, juxta duas alias voces *ArmA*, *bOnO*.

Hæc est Conversio legitima, Omnis homo est rationalis, ergò Omne rationale est homo : At hic universalis affirmativa convertitur simpliciter in universalem affirmativam contra secundam regulam. Respondeo, istam non esse legitimam *Conversionem* : nam etsi consequentia hic sit bona ratione *materiæ*, quoniam duo isti termini, homo, & rationale, convertuntur inter se, & æquè latè patent ; non tamen est bona ratione *formæ* convertendi. Nam tum semper valeret talis Conversio, & consequentia ab universali affirmativa ad universalem affirmativam. At sæpissimè non valet talis Conversio, ut hic, Omnis homo est animal, ergo Omne animal est homo. Si autem unquam in Conversione consequentia non valeat, certè modus talis convertendi non est legitimus. *Dub.* *Sol.*

Hæc est legitima *Conversio*, Hic homo est doctus, ergò Aliquid doctum est hic homo ; & hæc, Socrates est probus, ergo Aliquis probus est Socrates : & tamen istæ *Conversiones* non fiunt per ullum modum à nobis positum : Nam *Conversa* in his est Propositio singularis, de illius autem *Conversione* nihil dictum est. Quòd si dicas has esse *Simplices Conversiones*, id non videtur verum, quia in *Simplici Conversione* semper retinetur eadem Quantitas in *Convertente*, quæ fuerat in *Conversa*, per voces *EccE* & *tIbI* ; at in his mutatur Quantitas, singularis nempe, in particularem. Respondeo, has & similes *Conversiones* Singularium Propositionum esse legitimas *Simplices Conversiones*. Nam Propositio Singularis in *Conversione*, eandem omninò rationem habet quam particularis. Et licèt Quantitas in Singulari & Particulari non sit eadem quoad *modum enunciandi*, est tamen eadem quoad *modum convertendi*. Tales ergo *Conversiones* sub voce illâ *tIbI* comprehenduntur. *Dub.* *Sol.*

Quinta lex est hæc, In omni Conversione diligenter videndum est, ut totum Subjectum Conversæ mutetur in totum Prædicatum in Convertente, & contra; sine ulla vel casus, vel personæ, vel temporis variatione: unde hæc non est legitima Conversio, Aliquis homo edit cibum, ergò Aliquis cibus edit hominem : Nam Subjectum in Conversâ est homo, *Quinta lex Conversionis.*

homo, in *Convertente* verò mutatur in *hominem*, imo in *edens hominem*: similiter Prædicatum in *Conversa* est, *edens cibum*; at in *Convertente* mutatur in *Cibus*: sic ergò converti debet, ergò Aliquid edens cibum est homo. Itidem hæc Propositio, Quidam homo est in domo, non convertitur legitimè in hanc, ergò Quædam domus est in homine, sed in hanc, Quiddam existens in domo est homo. Pari modo non valet hæc Conversio, Quidam senex fuit puer, ergò Quidam puer fuit senex: Nam verbum illud præteriti temporis Fuit, non est Copula in Conversa, sed pars Prædicati: sic enim resolvenda est illa Propositio, Quidam senex est ens quod fuit puer: & tum Conversio est facilis, ergo Quoddam ens quod fuit puer est senex. Hoc nisi strictè observetur, nulla unquam Conversio legitima fiet. Sed de Conversione hæc satis multa.

CAP. XI.

De Propositione Categorica Modali.

Modales obscuritatis plenæ putantur.

NON sum nescius *Modales* has negotium Logicis facessere, & verè illorum Crucem esse. Sudârunt hic scilicet, & se miserum in modum torserunt, tot in his spinas esse opinantes, ut in proverbium jamdiu abierit, *De Modalibus non gustabit Asinus*. Inter omnes miseret me profectò Pet. Fonsecæ, qui totis quinque prolixis Capitibus de Modalibus agens, implicat se miserè hisce spinis, nec tamen rem ipsam ullo modo explicat, sed velut alter Sisyphus, *versat saxum sudans nitendo, neque proficit hilum*: & propemodum facit, ut Lector intelligendo, nihil quidquam intelligat. Mihi, fateor, res hæc non adeò aspera ac spinosa videtur: eámque in Tyronum gratiam sic claram ac perspiicuam reddam, ut fateantur ingenué *Modales* has, verè *Minervam* esse, quod alii instar Medusæ capitis horruerunt, quæque opinor illos in lapides juxta Poëtarum Fabulas transformarunt. Novus ego hic Perseus horribile illud, & Gorgonicum Caput, Palladis ope (sic plane confido) amputabo, sic ut quivis deinceps sine ullâ trepidatione, non modo libenter attrectare *Modales* has, sed easdem deamare velit ac deosculari.

De illis tria explicanda sunt: Primò, *Quid sit Modalis Propositio*. Secundò, *Quot sint Modi quibus Propositio modificari soleat*. Tertiò, *An Modalis Propositio sit distincta Specie à purâ & simplici*.

Modalis Propositio quid.

Modalis Propositio Categorica est, per quam Prædicatum aliquod significatur, non solum inesse aut non inesse Subjecto, sed modus prætereà exprimitur, quo inest vel non inest illi Subjecto: Ut, *Necesse est hominem esse animal*. Hic enim non solùm significatur, quòd animal insit homini, sed quòd insit *necessariò*, déque homine *necessariò* prædicetur. Sic, *Contingens est hominem esse doctum*, notat doctrinam inesse homini, & inesse *contingenter*.

In omni Modali dictum, & Modus dicti.

Ex hoc liquet in omni *Modali* Propositione duo observanda esse: *Dictum*, & *Modum Dicti*. *Dictum* vocatur illud, quod per puram Categoricam, sublato modo, dicitur; ut, Hominem esse animal, Hominem non esse lapidem. *Modus* est conditio *Dicto* addita, per quam exprimitur quomodò Prædicatum in *Dicto*, Subjecto illi insit vel non insit: ut, Necesse est hominem esse vivens. Contingens est hominem esse sanum

Quot modi sunt in Propositionibus Modalibus.

Quod ad secundum attinet: *Modi* quamplurimi sunt, qui Propositionibus addi possunt, eásque modificare; ut, *Pium est* obedire parentibus. *Pulchrum* & decorum *est* pro patriâ mori. *Utile est* benevolentiam aliorum conciliare. *Certum est* hominem esse risibilem.

bilem. *Incertum est* hominem currere. *Verum est*, animal esse sensibile. *Per se* homo est animal. *Per accidens* fossor invenit thesaurum: & infinita hujus generis. Sed Arist. diligentissimè hæc perpendens, quatuor solùm Modos recenset, vel quia ista quatuor maximè omnium in usu sunt, vel quia alii ad unum horum reduci possunt, vel quia *Modus* quo Prædicatum Subjecto insit, per hos præcipuè declaratur. Hi sunt, *Necessarium*, *Contingens*, *Possibile* & *Impossibile* *Necessarium* est illud, *quod jam est, & aliter esse non potest;* ut hominem esse animal. *Contingens* est illud, *quod jam est, & potest non esse;* ut hominem scribere. *Impossibile* est, *quod nec jam est, nec esse potest*; ut hominem esse lapidem. *Possibile*, quod *jam non est, sed tamen potest esse*; ut aquam esse calidam. Ex his oriuntur quatuor diversi ordines *Modalium* Propositionum.

Necessarium quid. *Contingens quid.* *Impossibile quid.* *Possibile quid.*

Primus ordo vocatur *Necesse est esse*, & quæ ei æquipollent aut inde consequuntur: Per hunc, Prædicatum in *Dicto* notatur Subjecto illi *necessariò* inesse, ideóque *Universaliter* de eo affirmari. Hic ordo sic exprimitur:

Primus ordo Modalium.

Necesse est esse, ut hoc, Hominem esse animal, necesse est:
Cui æquipollent ista, ex eóque consequuntur:
Impossibile est non esse, ut hoc, Hominem non esse animal, est impossibile.
Non possibile est non esse, ut hoc, Hominem non esse animal, non est possibile.
Non contingens est non esse, ut hoc, Hominem non esse animal, non est contingens.

Secundus ordo vocatur *Contingens est esse*, & quæ ei æquipollent: quo significatur Prædicatum in *Dicto* convenire Subjecto illi *contingenter*, ideóque non nisi *particulariter* de eo prædicari. Is sic se habet:

Secundus ordo Modalium.

Contingens est esse, ut hoc, Hominem esse doctum est contingens:
Cui æquipollent ista, éxque eo consequuntur:
Possibile est esse, ut hoc, Hominem esse doctum, est possibile.
Non impossibile est esse, ut hoc, Hominem esse doctum, non est impossibile.
Non necesse est esse, ut hoc, Hominem esse doctum, non est necesse.

Tertius ordo vocatur *Impossibile est esse*, & quæ ei æquipollent: quo significatur, Prædicatum in *Dicto* nec jam convenire illi *Subjecto*, nec posse unquam convenire ideóque notat Prædicatum in *Dicto* negari *universaliter* de illo *Subjecto*. Is sic se habet:

Tertius ordo Modalium.

Impossibile est esse, ut hoc, Hominem esse lapidem est impossibile:
Cui æquipollent ista, éxque eo consequuntur:
Non possibile est esse, ut hoc, Hominem esse lapidem non est possibile.
Non contingens est esse, ut hoc, Hominem esse lapidem. non est contingens.
Necesse est non esse, ut hoc, Hominem esse lapidem. necesse est non esse.

Quartus ordo vocatur *Possibile est non esse*, & quæ huic æquipollent aut inde consequuntur: quo significatur Prædicatum in *Dicto*, posse non convenire illi *Subjecto*, aut posse eidem non inesse, ideóque notat *particularem negativam*. Is sic se habet:

Quartus ordo Modalium.

Possibile

Possibile est non esse, ut hoc, Hominem non esse doctum est possibile non esse:
Cui æquipollent hæc, ex eóque consequuntur.
Contingens est non esse, ut hoc, Hominem non esse doctum est contingens non esse.
Non impossibile est esse, ut hoc, Hominem non esse doctum non impossibile est esse.
Non necesse est esse, ut hoc, Hominem non esse doctum non necesse est esse.

Modalis Propositio non est Specie distincta à simplici.

Quid sit *Modalis* Propositio, & quot ejus Modi vel ordines diximus: nunc videndum an sit distincta Species Propositionis à *Categoricâ purâ*. Quamvis autem videantur *Modales* esse alterius Generis, tamen si rem penitùs introspicias, videbis reverà eas non differre *essentiâ ac naturâ*, sed solùm *accidente*, à puris Categoricis. Etenim in *Modalibus* est solùm unum Prædicatum, & illud semper est *Modus*; est etiam unum solùm Subjectum, & illud semper est *totum Dictum*; & est una solùm Copula, quâ Modus cum *Dicto* connectitur. Quare si velis clarè ac dilucidè conspicere veram formam & faciem *Modalis* Propositionis, pones semper *totum Dictum* pro Subjecto, & *totum Modum* pro Prædicato; in hunc modum: Hoc, videlicet, Hominem esse animal, est necesse; & hoc, videlicet, Hominem esse doctum, est contingens, & ita in reliquis omnibus? Si verò obscurior modus occurrat, licebit, & præstabit aliquam ex eis, quæ ei æquipollent, in superioribus tabellis, illius loco accipere

Modalis natura eadem cum pura.

Hinc tria jam consequuntur: Primum est, *Quod omnis Propositio Modalis est ejusdem planè naturæ cum câ purâ ac simplici Categoricâ, quam hactenus tractavimus.* Conveniunt enim in definitione essentiali: neque aliter differunt, nisi quòd in *Modali* semper *Modus*, in *Simplici* modus nunquam est Prædicatum, tunc enim non esset simplex, sed modificata. Secundum est, *Quòd omnis Propositio Modalis est quoàd Quantitatem reverà Singularis.* In omni enim *Modali*, Pronomen demonstrativum *Hoc*, aut alia similis *singularis nota*, Subjecto præponitur vel *actu, & explicitè*, vel *intellectu & implicitè*. Nam cùm dico, Necesse est hominem esse animal, est ac si dicerem, hoc, viz. hominem, esse animal est necesse; vel sic, Hæc Propositio Homo est animal, est necessaria, vel in materiâ necessariâ. Tertium est hoc, *Propositio Modalis habet omnes easdem Proprietates quas suprà Categoricam puram habere diximus*: Primò, *Qualitatem*; nam aliæ sunt affirmativæ, ut Hominem esse animal est necesse: aliæ negativæ, ut Hominem esse lapidem non est possibile. Secundò *Quantitatem*, nam omnes sunt singulares. Tertiò, *Oppositionem*, ut huic, Hominem esse animal est necesse, contradictoria est hæc, Hominem esse animal non est necesse. Quartò, *Æquipollentiam*, ut huic, Hominem esse doctum non est necesse, æquipollet hæc, *Non* hoc, videlicet, hominem esse doctum est necesse, juxta regulam *Præ: contradict.* Quintò, *Conversionem*, ut hæc, Hominem esse doctum est contingens, convertitur in hanc, ergò Aliquod contingens est hoc Hominem esse doctum, per *tlbl*. Quare tantum abest ut Modalis Propositio pro distinctâ Specie à Categoricâ purâ censeatur, ut mihi potiùs videatur Modificatio ista Categorica nihil aliud esse quàm *Proprietas alia* (Tu, si vis, sextam voca) *Categoricæ Propositionis.* Nam hoc omni Categoricæ Propositioni convenit, ut categoricè modificari possit, aut ut modo recipiendo fiat Categorica *Modalis*. Sed de *Modali* hæc satis multa.

Omnis Propositio Modalis est Singularis.

Modalis habet omnes proprietates; quas pura habet.

CAP.

CAP. XII.

De Propositione Hypothetica.

DIximus hactenus de Propositione *Categoricâ*, quæ est prima Species Propositionis. Sequitur nunc altera illius Species, quæ est *Hypothetica* de qua tria declaranda sunt: Primò *Quid sit*. Secundò *Quotuplex sit*, seu quot illius Species. Tertiò, *Quæ illius Proprietates*.

Hypothetica Propositio, *est Propositio constans ex duabus aut pluribus Propositionibus Categoricis, per aliquam Conjunctionem conditionalem, copulativam, aut disjunctivam connexis*: ut, *Si* homo est animal est vivens. Non est & dies & nox: Vel est dies vel nox. Fateor equidem Speciem hanc Propositionis multò rectiùs, atque commodiùs potuisse vocari *Conjunctam Propositionem*, potiùs quàm *Hypotheticam*: nam & Arist. sic eam vocat lib. de Interp. cap. 5. nu. 5. & vox Hypothetica, Conditionalem Propositionem (quæ est solùm una Species Hypotheticæ) potiùs notat, quàm *Conjunctam Propositionem*, quæ est Genus istarum omnium. *Quare* autem factum sit ut pro *Conjuncta* Hypotheticam dixerint, equidem non satis intelligo. *Sed* quoniam usus obtinuit ut *Hypothetica* vocetur, sic eam cum vulgo dicamus. Certè enim *cedendum est consuetudini & usui*, quem penes arbitrium est & jus, & norma loquendi. Utamur igitur vocibus minus aptis, magis tamen apertis; & licèt minùs commodis, tamen magis cognitis: & cum Augustino, si usus postulet, *Ossum* d barbarè dicamus pro *Os*, & *floriet* e pro *florebit; malo me Grammatici reprehendant, quàm populus*, quàm auditores & discipuli mei *me non intelligant*; aut quoniam in Logicis versamur, juxta prudens illud Arist. f monitum, *non cogamus homines dextrâ id facere quod sinistrâ rectè facere didicerunt*. Hypotheticam itaque ut vulgus vocat & nos libenter vocabimus: ejus *Materia* sunt duæ Categoricæ Propositiones. *Forma* autem est ipsa Conjunctio quæ duas Categoricas connectit quæque est Copula semper in *Hypothetica*, ut verbum illud *Est*, in Categorica.

Hypotheticæ Propositio quid.

An Hypothetica vocanda sit.

d *Aug. lib. 3. de doct. Christ. c. 3.*
e *Ibid. lib. 2. cap. 13.*
f *Citat ex Arist. con. Lagus in Method Juris part. 1. ca. 5. nu. 2. & sumptum videtur ex lib. 2. Polit. Arist. cap. 6.*

Hypothetica Propositio est triplex, *Conditionalis*, *Copulativa* & *Disjunctiva*.

Conditionalis Propositio, est Propositio Hypothetica, in qua duæ Categoricæ, per Conjunctionem aliquam conditionalem connectuntur: ut, *Si* dies est, sol lucet. Atque huc refertur Propositio Causalis, qualis est hæc, *Quia* sol lucet dies est: nam in istâ, virtute includitur Conjunctio Conditionalis.

Conditionalis quid.

Copulativa Propositio, est Propositio Hypothetica, in quâ duæ aut plures Categoricæ per Conjunctionem aliquam copulativam connectuntur: ut, Homo est animal, & est rationalis.

Copulativa, quid.

Disjunctiva Propositio, est Hypothetica Propositio, in qua duæ aut plures Categoricæ, per Conjunctionem disjunctivam connectuntur: ut, Homo vel est animal, vel planta.

Disjunctiva, quid.

Quid sit, & quotuplex Propositio *Hypothetica* diximus. *Sequuntur* nunc illius Proprietates; quæ sunt quinque, similes ferè illis quas in Categorica tractavimus, sed non in omnibus eædem Prima est *Qualitas*: Secunda est *Quantitas*: Tertia est, *Oppositio*: *Quarta* est, *Æquipollentia*: *Quinta* est, *Conversio*; de quibus ordine, sed paucis.

Qualitas in Hypotheticis, sicut in Categoricis tria respicit: Primum est, *Hypothetica affirmatio, aut negatio*: Secundum est, *Hypothetica veritas aut falsitas*: Tertium est, *Hypothetica necessitas vel contingentia*. Unde tres regulæ de *Qualitate* ejus oriuntur.

Qualitas in Hypotheticis.

Prima regula de Qualitate. Hypothetica affirmativa & negativa quid.

Prima est hæc, *Omnis Hypothetica Propositio hypotheticè aliquid vel affirmat, vel negat, ideóque est vel affirmativa hypotheticè, vel negativa.* Hypothetica affirmativa est, *quando nulla negatio præponitur Copulæ Hypotheticæ, id est, Conjunctioni conditionali copulativæ, aut disjunctivæ, sic ut in eam suas vires exerceat:* ut, Si homo est animal, est vivens. Socrates vel est doctus vel indoctus. Hypothetica negativa est, *quando negatio vel actu & expressè vel virtute & implicitè Hypotheticæ copulæ, id est, conjunctioni sic præponitur, ut vires suas in eam exerceat:* ut, Non si homo est animal, est doctus. Socrates non est vel lapis vel leo.

Secunda regula de Qualitate.

Secunda regula est hæc, *Omnis Hypothetica Propositio hypotheticè, id est, cum conjunctione aliquâ conditionali, copulativâ, aut disjunctivâ, significat vel verum, vel falsum, ideóque est vel vera, vel falsa.* Pro diversitate autem Propositionum Hypotheticarum, diverso modo sunt vel veræ, vel falsæ.

Conditionalis quando vera.

Conditionalis Propositio est vera, *quando ex antecedente verè sequitur consequens, sic ut concesso antecedente necesse sit concedere consequens:* ut, si homo est animal, est vivens. Si homo sit lapis, non est animal. Observa enim, quòd ad veritatem conditionalis Propositionis, non requiritur ut alterutra illius pars vera sit, sed ut ex priori, posterior sequatur. Nam in secundo exemplo, neutra pars illius conditionalis est vera, & tamen conditionalis ipsa tota est vera; quia ex antecedente consequens verè consequitur. Hinc Axioma illud natum, *Conditionalis Propositio nihil ponit in esse*, id est, non requirit ut alterutra illius pars vera sit, sed solùm ut posterior ex priori sequatur.

Conditionalis quando falsa.

Conditionalis Propositio est falsa, *quando ex antecedente consequens non verè sequitur:* ut, Si homo sit animal, est rationalis. Atque hinc fit ut ad falsitatem conditionalis, non requiratur, ut illa illius pars falsa sit, sed solùm hoc requiritur, ut ex priori posterior non sequatur; ut in exemplo posito, neutra pars est falsa, & tamen tota conditionalis est falsa; quia non sequitur, ut homo sit rationalis, si sit animal, quia tum omne animal esset rationale.

Copulativa quando vera aut falsa. Disjunctiva quando vera aut falsa

Copulativa Propositio est vera, *quando omnes illius partes sunt veræ:* ut, Homo est & substantia, & vivens, & rationalis. *Falsa* autem est, *si una aliqua illius pars etsi sit falsa, reliquæ sunt veræ:* ut, Homo est & animal, & rationalis, & volatilis.

Disjunctiva Propositio est vera, *quando ulla una ejus pars est vera:* ut, Homo, est vel planta, vel animal. *Falsa* autem est, *quandò nulla ipsius pars est vera,* ut, Homo est vel lapis, vel leo, vel arbor.

Tertia regula de Qualitate. Hypothetica necessaria quando. Hypothetica Contingens quando.

Tertia Regula est hæc, *Omnis Propositio Hypothetica vel est hypotheticè necessaria, vel hypotheticè contingens.* Propositio Hypothetica est *necessaria*, quando id quod per eam significatur vel est ita verum, ut falsum esse non possit, vel ita falsum ut verum esse non possit: ut Si homo est animal, est vivens; est necessaria conditionalis: Homo est & animal, & vivens; est necessaria copulativa: Homo est vel rationalis vel irrationalis; est necessaria disjunctiva.

Propositio Hypothetica est contingens, *quando id quod per eam significatur, vel est ita verum ut falsum esse possit, vel ita falsum ut verum esse possit.* Si sis doctus, & probus, alii te diligent & colent, est conditionalis contingens. Socrates est & doctus, & probus, est copulativa contingens, Socrates vel est doctus vel improbus, est disjunctiva contingens. Hæc de *Qualitate* Propositionis *Hypotheticæ* quæ est prima illius Proprietas.

Quantitas in Hypotheticis.

Secunda Proprietas est *Quantitas: Omnis autem copulativa, & disjunctiva eandem planè habet Quantitatem quàm Categoricæ, ex quibus constant:* ut, Socrates est & bonus & sapiens, est copulativa Singularis. Omnis homo est vel rationalis vel irrationalis, est disjunctiva Universalis. Conditionales autem omnes, sunt virtute universales; sicut sunt Propositiones Categoricæ illæ ipsæ quibus innituntur: ut hæc, Si Socrates sit homo est animal, est virtute universalis, sicut est illa Categorica, cui æquipollet & cui innititur, videlicet, Omnis homo est animal.

Tertia

Tertia Proprietas est *Oppositio.* & quidem contraria, subcontraria, & subalterna oppositio in hypotheticis non invenitur. *Contradictoria autem oppositio Hypotheticæ æquè ac Categoricæ per se convenit.* Nam aliter in disputando non posset Hypothetica refelli: cum opponens contradictorium probare teneatur. *Contradictio autem in Hypotheticis oritur ex ipsa affirmatione & negatione ejus quod hypotheticè asseritur:* ut hujus affirmativæ, Si sol lucet dies est; contradictoria est hæc negativa, non si sol lucet, dies est: Et hujus negativæ, Homo non est & animal, & vivens; contradictoria est hæc affirmativa, Homo est & animal & vivens: Et hujus negativæ, Homo non est vel animal, vel planta; contradictoria est hæc affirmativa, Homo est vel animal vel planta. *Oppositio in Hypotheticis.*

Quarta Proprietas est *Æquipollentia;* & hæc quidem in *copulativis eadem est planè quæ in Categoricis;* unde hæc, Non omnis homo est animal & vivens, æquipollet huic, Aliquis homo non est & animal, & vivens. In disjunctivis Æquipollentia nullius omnino usus est. In conditionali autem Æquipollentia sumenda est, *ex ea Categorica universali, quæ virtute in conditionali semper includitur, quæque est fundamentum semper consequentiæ in conditionali:* unde hæc, Si homo est animal, est vivens: æquipollet huic universali Categoricæ, cui veluti fundamento innititur, Omne animal est vivens: & hæc, Si homo est planta est insensibilis; æquipollet huic universali Categoricæ, Omnis planta est insensibilis: & hæc, Si Socrates sit Philosophus, est doctus; æquipollet huic universali Categoricæ, Omnis Philosophus est doctus. Atque ita fit, ut omnis Hypothetica conditionalis æquipolleat uni Categoricæ universali cui innititur, quæque in ea, virtute continetur. *Æquipollentia in Hypotheticis.*

Quinta Proprietas est *Conversio*: & sane copulativa omnis eodem modo convertitur quo suæ Categoricæ, ex quibus constat: ut, Omnis homo est vivens & animal, convertitur in hanc per regulam *tibi*, ergò Aliquod vivens & animal, est homo. In disjunctivis veró *Conversio* nullius est usus. In conditionalibus autem Conversio semper fit *in illam Categoricam cui innituntur, & quæ in eis virtute includitur;* ut hæc, Si homo sit vivens est substantia, convertitur in hanc, ergo Omne vivens est substantia. Quo etiam modo ipsa Categorica universalis, cui conditionalis innititur, convertitur in conditionalem ex ea consequentem; ut hæc, Omnis homo est animal, convertitur in hanc conditionalem, Si aliquid sit homo est animal. *Conversio in Hypotheticis.*

His quinque Proprietatibus Propositionis Hypotheticæ, addi potest, ut sexta, *Modificatio.* Hoc enim Hypotheticis non minùs quàm Categoricis convenit, *ut quatuor illi Modi de quibus ante dictum est eis connecti possint, easque modificare* ut hæc conditionalis est modalis in primo ordine, *Necesse est* ut si homo sit animal sit vivens. Hæc copulativa in secundo, *contingens est* ut homo sit doctus & probus. Hæc disjunctiva in tertio, *Impossibile est*, ut homo sit vel lapis vel leo, Hæc conditionalis in quarto, *possibile est* ut si homo sit animal, non sit bipes. *Modi in Hypotheticis.*

Hic verò diligenter advertendum est, quod hæ & similes omnes, etsi *respectu Dicti* quod est Propositio Hypothetica, dici possunt *Hypotheticæ*, tamen si totam Propositionem Modalem, id est, *Dictum cum Modo* respicias, *sunt reverà Categoricæ singulares.* Nam in omnibus est unum tantùm subjectum, nempe *totum dictum*, sive sit conditionalis, sive copulativa, sive disjunctiva Propositio: & unum tantùm Prædicatum, quod est semper *Modus adjectus Dicto.* Sed de Propositione Hypothetica, adeóque de omni Propositione hæc satis multa sunt quæ dicantur. Libet nunc eorum quæ de Propositione declaravimus brevem hic Synopsin proponere. *Hypotheticæ Modales quomodo sunt Categoricæ singulares.*



CAP. XIII.

De Argumentatione in Genere.

Materia Argumentationis. Forma Argumentationis.

HActenus *Materiam* Argumentationis tractavimus, tam *remotam*, quæ sunt *Voces*; quàm *propinquam*, quæ sunt *Propositiones*. Materiâ jam cognitâ, quæ *Forma* sit Argumentationis verbo expediam. *Forma autem est ipsa connexio plurium Propositionum per conjunctionem aliquam Illativam*, quales sunt *Ergò, igitur, ideò*, aut alia similia.

Atque hinc jam quid sit Argumentatio (quod declarandum proposui ca 1.) facilè liquet; sic enim definiri potest:

Argumentatio quid.

Argumentatio est *Oratio perfecta, in qua ex una Propositione vel pluribus, alia infertur, cum hac Illationis notâ*, Ergò, igitur, *aut aliâ simili, vel expressâ, vel intellectâ*, ut;

Homo est animal:
Ergò est vivens.

Neque enim illis assentior, qui has similésque Argumentationes, inter Propositiones Hypotheticas numerant: nam etsi plures Propositiones in his connectantur per Conjunctionem, tamen *Conjunctiones Illativæ* notæ sunt *Argumentationis*, non *Propositionis hypotheticæ*; ut sunt Conjunctiones Copulativæ, & Disjunctivæ: Causales quidem Propositiones, qualis est hæc, Quia homo est animal, est vivens; *virtute* Conjunctionem illativam in se continent, & ideo sunt virtute & implicitè Argumentationes: quod idem de omni Propositione Conditionali sentiendum est Sed actu, & quoàd modum proferendi sunt reverà Propositiones hypotheticæ, & non Argumentationes.

Tres partes in Argumentatione.

Ex his nunc liquet, in omni Argumentatione tres esse partes: Prima est illa

quæ infert & probat aliud; & hæc vocatur vel *Antecedens*, quia antecedit Conclusionem; vel *Præmissa*, quia præmittitur Conclusioni, ut eam inferat probétque. Quandóque autem in Antecedente, est una tantùm Propositio; ut hic, Homo est animal, ergò est vivens: Quandóque sunt duæ Propositiones; ut hic, Omne animal est vivens, Homo est animal, ergò homo est vivens: Quandóque etiam tres aut plures, ut de *Sorite* post ostendemus. *Antecedens seu Præmissa.*

Secunda pars Argumentationis est ea quæ infertur ex Antecedente, & hæc vocatur vel *Conclusio*, quia est illud quod probatur & concluditur; vel *Consequens*, quia est illud quod consequitur ex *Antecedente*. Consequentia autem neque est *Antecedens*, neque *Consequens*, sed *ipsa dependentia & Cohærentia Consequentis ab Antecedente*. Et hæc Consequentia aliquando firma est & valida, quando nimirum *Consequens necessariò sequitur ab Antecedente*; ita ut si concedatur Antecedens, necesse sit concedi Consequens; ut hic, Homo est animal, ergò est vivens. Aliquando est infirma & invalida, quando *Consequens non necessariò sequitur ex Antecedente*, sed rectè concedi potest Antecedens, & tamen Consequens negari; ut hic, *Homo* est animal, ergò est rationalis. Ex quo fit ut Argumentationes aliæ sunt validæ, aliæ infirmæ & invalidæ, utræque autem verè Argumentationes sunt. *Conclusio, sive Consequens. Consequentia quid. Consequentia firma Consequentia infirma.*

Tertia Argumentationis pars est ipsa Copula, seu vinculum quod *connectit Antecedens cum Consequente*; & hæc semper est nota Illationis, *Ergo, igitur*, aut quid simile. Nam ut priores partes sunt *Materia*, ita Copula ista, est quasi *Forma* Argumentationis. Atque ut in Propositione Categoricâ, termini duo nempe Subjectum & Prædicatum sunt *Materia*, Copula autem quæ est verbum substantivum, aut aliqua ejus persona, est *Forma*: & ut in Hypotheticâ Propositione duæ Propositiones sunt *Materia*, Conjunctio autem Conditionalis, Copulativa aut Disjunctiva quæ copulat istas Propositiones, est illius quasi *Forma*: ita planè in Argumentatione Præmissæ & Conclusio, sunt illius, *Materia*; Illativa autem nota quæ illas in arguendo copulat, est quasi *Forma*: Quare si hæc desit, Argumentatio nulla esse, dicive potest. *Copula in Argumentatione.*

Proprietates Argumentationis sunt duæ: Prima est hæc, *Omnis Argumentatio aliquid probat, vel probare videtur*. Nam si consequentia sit firma, tum verè probat id quod concluditur. Sed si consequentia sit infirma, tum non probat ista Argumentatio, sed solùm videtur probare Conclusionem illatam. *Proprietates Argumentationis.*

Secunda est hæc, *Quæcunque oratio aliquid vel probat, vel probare videtur, est Argumentatio*. Nihil enim à quoquam vel verè, vel apparenter probari potest nisi per Argumentationem, vel *expressam*, vel *implicitam*.

Hæc de Argumentatione in Genere dicta sint.

CAP. XIV.

De Syllogismo in Genere, & de Syllogismo Categorico in Genere.

PRogrediendum nunc ad Species Argumentationis, sic enim supra ca. 1. agendum proposuimus. Est autem Argumentatio duplex, *Perfecta*, & *Imperfecta*. Agemus primò de *Perfecta*.

Argumentatio perfecta, *est Argumentatio quæ ad aliud perfectius Argumentationis Genus reduci non potest; sed ipsa est mensura & regula aliorum omnium Argumentationum*. *Syllogismus, & quid.*

& hæc vocatur Syllogismus. De Syllogismo agendum, primò *in Genere*: secundo, *in Specie.* De eo in Genere duo explicanda sunt. Primò, *Quid sit*: Secundo, *Quæ illius Proprietates.* Definitur autem sic:

Syllogismus est *Argumentatio perfecta.* Nam, in hoc differt ab omnibus aliis: Per *Argumentationem*, differt ab omni oratione quæ non est Argumentatio: per id quod dicitur *Perfecta*, differt ab omni Argumentatione imperfectâ. Vel sic apertiùs & pleniùs: Syllogismus est *Argumentatio, in qua ex duabus Præmissis sive Categoricis, sive Hypotheticis necessariò infertur Conclusio*: ut in his.

BAR Omne animal est vivens,
BA Omnis homo est animal,
RA. Ergo omnis homo est vivens.
Si homo sit animal, est vivens.
At homo est animal,
Ergo homo est vivens.

In omni Syllogismo tres Propositiones.

Ex ista definitione duo consequuntur: Primum est, *Quòd in omni Syllogismo sunt tres Propositiones.* Harum prima, quæque primo loco ponitur, vocatur Major Propositio: & sæpe κατ' ἐξοχὴν Propositio. Ea quæ secundo loco ponitur, vocatur Minor Propositio aut Assumptio, quia assumitur ad Majorem. Ea quæ tertio loco ponitur, vocatur Conclusio, quia ex Præmissis infertur, & concluditur.

Dub.

At Arist. 1. Prior. ca. 25. nu. 5. ait *Syllogismum ex duabus Propositionibus, & non pluribus constare.*

Sol.

Respondeo, constat ex duabus tantùm Propositionibus quæ Conclusionem præcedunt, id est, ex duabus tantùm Præmissis, & sic intelligendus est Arist. loco citato. Sed si Conclusio addatur, tum constat ex tribus Propositionibus.

Conclusio in Syllogismo necessariò sequitur ex Præmissis.

Secundum quod consequitur est hoc, quod diligenter observa & tene: Quod in omni Syllogismo Conclusio necessario sequitur ex Præmissis, ita ut si Præmissas concedas esse veras, Conclusionem esse veram necessario concedere debeas. Hoc expressè docet Arist. 1. Prior ca. 1. num 9. & 1. Topic. cap. 1. num 3. utrobique ait, *Ex eis quæ posita sunt aliud necessariò accidere*, id est, Conclusionem ex Præmissis necessario sequi. Atque hinc constat, nullam Argumentationem invalidam, (seu in qua Consequentia non est firma) vel esse Syllogismum, vel sic dicendam esse: videntur solum Syllogismi esse, sed quià consequentia in illis est infirma, ideo Syllogismi non sunt, sed Argumentationes vitiosæ & inutiles: deq; singulis Arist. ait 1. Prior. cap. 4. 5. & 6. *Non est Syllogismus, non fit syllogismus*, aut quid simile. Tales sunt illæ ubi omnes Propositiones sunt vel negativæ, vel particulares: ut hic:

Nullus homo est equus,
Nullum hinnibile est homo:
Ergo nullum hinnibile est equus.
Et hic,
Aliquod animal est rationale,
Aliquis equus est animal.
Ergo aliquis equus est rationalis.

Proprietas Syllogismi.

Proprietas Syllogismi est hæc unica, *Quòd si Præmissæ ejus sint veræ, Conclusio etiam erit vera; aut si Præmissæ concedantur esse veræ, Conclusionem quoque veram esse concedendum est.* Patet ex definitione: nam quia Conclusio necessariò semper sequitur ex Præmissis in Syllogismo, ideò si illæ veræ sint, aut pro veris concedantur, eo ipso Conclusio est vera, & implicitè conceditur esse vera. Quotiescunque igitur Conclusio in ulla Argumentatione est falsa, certissimum est vel istam Argumentationem non esse Syllogismum, vel si sit, aliquam Præmissarum in ea falsam esse.

Hæc

Hæc de Syllogismo in Genere.

Sequuntur Species Syllogismi, quæ duæ sunt: *Syllogismus Categoricus* & *Hypotheticus*. De Categorico prius agendum est. Is tractandus primò, *in Genere*: secundò, *in Specie*.

Categoricus Syllogismus, est *Syllogismus cujus omnes tres Propositiones sunt Categoricæ*: ut hic, *Syllogismus Categoricus quid.*

CE Nullum animal est lapis:
LA Omnis homo est animal:
RENT. Ergò nullus homo est lapis.

Nec necesse est de eo, *in Genere*, plura his addi. Nam etsi juxta accuratam rerum tractationem, atque ordinem, tam *Materia* hujus Syllogismi quàm *Forma*, (quæ utrisque illius speciebus æqualiter conveniunt) hoc loco tractanda essent, tamen quia ista utraque & commodiùs tradi, & facilius multò intelligi possunt ex tractatione Specierum hujus Syllogismi, ideò nos ista utraque in illum locum reservando, illicque explicanda duximus.

CAP. XV.

De Syllogismo Categorico Communi.

Sequuntur illius Species. Est autem Syllogismus Categoricus duplex, *Communis*, & *Singularis*. De *Communi* prius agendum est: tum quòd illius usus multò maximus est, tum quòd illius notitia faciliorem longè facit non solum Singularis Syllogismi, sed aliarum planè omnium Argumentationum cognitionem. Sunt autem de hoc *Syllogismo Categorico communi*, tria explicanda, & tyronibus ad unguem plane tenenda. Primò, *Quid sit*: Secundo, *Quomodo rectè formari debeat*: Tertio, *Quæ Leges seu regulæ de eo observandæ sint*, quæ loco Proprietatum habendæ sunt; de hisce ordine.

Definitur in hunc modum: Syllogismus Categoricus communis, *est Syllogismus Categoricus, in quo vel ambæ, vel una saltem Præmissarum est Propositio universalis*. Aliquando quidem ambæ sunt; sed nisi una earum sit universalis, Syllogismus communis seu universalis dici non potest. Memineris vero quod cùm definiatur esse Syllogismus, ex eo necessaria in omni tali Syllogismo consequentia declaratur: quod, quia superius de Syllogismo in Genere observatum est, sine ulteriori repetitione hic solùm te monendum censui. Hinc enim intelliges, fieri nunquam posse, ut ex veris Præmissis falsa Conclusio in ullo Syllogismo colligatur: tantopere interest Syllogismorum non certam modò, sed plenam cognitionem habere. *Syllogismus Categoricus communis quid.*

Quod attinet ad secundum, ut rectè formetur talis Syllogismus, duo sunt de eo necessario & diligenter cognoscenda. *Materia* illius, & *Forma*: de quibus ordine agemus.

Materia ejus est, *id ex quo talis Syllogismus fit & constat*. Et duplex est, *Materia proxima*, & *Materia remota*. Materia illius proxima, seu ex qua proximè fit, *sunt tres Propositiones ex quibus constat*, nempe *Propositio Major*, *Minor*, & *Conclusio*. *Materia Syllogismi, quid. Materia Syllogismi proxima.*

Materia ejus remota, seu ex qua remotius & mediatè fit, *sunt illi ipsi Termini, ex quibus tres illius Propositiones fiunt*. Hi in omni tali Syllogismo sunt *Tres*, neque plures, neque pauciores. Hoc expressè docet Arist. 1. Prior. cap 25. nu. 1. & 4. ubi ait, *Omnem Syllogismum* *Materia Syllogismi remota sunt tres Termini.*

gismum, (nempe Categoricum communem) *ex tribus tantùm Terminis constare*. Primus horum vocatur *Major Terminus*, seu *Majus extremum*, qui est in Majori Propositione & Conclusione, sed nunquam in *Minori*. Secundus vocatur *Minor Terminus*, seu *Minus extremum*, qui est in Minori Propositione & Conclusione, sed nunquam in Majori. Tertius vocatur *Medius Terminus*, seu *Medium*, qui est in Majori Propositione & in Minori, sed nunquam in Conclusione. Quæ omnia ab Arist. fusiùs traduntur, lib. 1. Prior. cap. 4. 5. & seq. ubi etiam ista ipsa nomina *Medii* & *Extremorum* tribus istis Terminis sæpissimè attribuit.

Major Terminus. *Minor Terminus.* *Medius terminus.*

Medium quare vocatur.

Vocatur autem tertius iste Terminus *Medium*, seu *Medius Terminus*, quia mediante hoc termino, probatur & ostenditur unus extremorum vel convenire alteri, vel non convenire. Nam quia *Medium* inest, aut convenit tam Majori termino, quàm Minori, ideo unus eorum alteri convenire debet. Similiter quia *Medium* non inest, aut non convenit Majori Termino, sed inest & convenit Minori termino, vel convenit Majori non autem convenit Minori, ideo Major Minori convenire non potest. Ita mediante *Medio* semper ostenditur alter Extremorum alteri vel convenire, vel non convenire. Hinc etiam liquet cur duo alii termini *Extrema* vocentur, nimirùm quia habent alium terminum *Medium* inter ipsa, quo mediante vel convenit unum alteri, vel non convenit.

Extrema, quare vocentur.

Est etiam & alia horum nominum ratio. Nam in Syllogismis illis qui omnium dignissimi ac præstantissimi sunt, quales sunt Syllogismi qui in *Barbara* contexuntur, in illis, inquam, hoc sæpe evenit, ut inter tres istius Syllogismi Terminos, *Major* sit reverà amplissimum, *Minor* angustissimum, & tertius *Medium* inter utrumque, angustius *Majori*, & *Minori* latius, ut in hoc similibusque omnibus videre licet:

BAR Omne animal est vivens,
BA Omnis homo est animal,
RA Ergo omnis homo est vivens.

In hoc, similibúsque omnibus, respectu Prædicationis primus terminus, vocatur *Major* quia est prædicatione amplissimus: secundus vocatur *Minor*, quia est prædicatione angustissimus: tertius vocatur *Medium*, quia est angustior *Majori*, latior vero & amplior *Minori*. Et quoniam in Syllogismis his, qui in præstantissimo Modo texuntur, hoc sæpe evenit, ideo ista nomina *Medii* & *Extremorum* tribus terminis in quovis Syllogismo accommodantur, licèt non sit in eis talis ordo inter *Media* ac *Extrema*, qualem in his nunc ostendi.

Medium quomodo vocetur Argumentum.

Vocari potest *Medium* alio Nomine *Argumentum*: si per hanc vocem intelligas id quod adducitur ad arguendum, id est probandum unum Extremorum alteri vel convenire, vel non convenire. Sed Ramus, quique eum sequuntur, alio sensu *Argumentum* accipiunt; id enim *omne quod ad arguendum aptum est*, Argumentum dicunt. Ita apud eos ut videre licet apud G. D. Comment. in Ram. Dialect. lib. 1. cap. 2 pag. 85. voces omnes Categorematicæ, per sese, & extra argumentationem acceptæ, *Argumenta* sunt & vocantur: Nulla enim omnino vox talis est quæ non sit affecta, & apta ad arguendum aliquid vel inesse, vel non inesse. Fruantur per me suo idiomate: non invideo eis istum hujus vocabuli usum: nec de re tantillâ litigandum sentio. Cæterum hoc negari non potest, *Argumenti* nomen vulgo & juxta frequentem probatorum scriptorum usum, non pro simplici aliquâ dictione, sed vel pro *medio* (licèt id raro) vel pro totâ ipsâ ratione seu *Argumentatione* quâ quid probamus usurpari. Sic Quintil. definit esse *Rationem quæ probationem præstat, in qua colligitur aliud per aliud*. Sic Cic. in lib. Part. *Quibus rebus fit fides? Argumentis. Quid est Argumentum? est probabile inventum ad faciendam fidem*. Et clariùs in lib. Top. *Argumentum*, inquit, *est Ratio quæ rei dubiæ facit fidem*: quo loco *Argumentationem* à Cicerone per vocem *Argumenti significari*, agnoscit ille, qui inter Rameos est longe doctissimus, Comment. in Ram. Dialect. lib.

lib. 1. cap. 2. 76. Præstabit igitur, meo judicio cum Cicerone, Quintiliano, cúmque ipso vulgo, *Argumenti* nomen ipsi *Argumentationi* tribuere, quàm *Medio termino* in ullâ Argumentatione. Omninò enim lex illa tenenda est, *Loquendum cum vulgo*.

Quòd verò non *Medium* solùm, sed & duos alios Syllogismi terminos *Argumenta* vocat Ramus, lib. 2. cap. 9. ubi *Medium tertium Argumentum* nominat; quo nomine *tertii Argumenti* nihil frequentius, vel in ore, vel in scriptis Rameorum, quomodò etiam in omni Syllogismo *tria* (g) *Argumenta* faciunt, primum scilicet, secundum, & tertium Argumentum. Quis obsecro tantum verborum Catachrésin, & in loquendo confusionem ferre potest? aut quis unquam *tria Argumenta* esse in uno Syllogismo, id est, in uno *Argumento* probabit? Sed nimirùm Ramo novam Logicam cudenti, novus rerum ordo, nova vocabula, nova ferè omnia excogitanda erant. Hinc *Propositio*, illi *Axioma* dicitur, Syllogismus *Dianoia*, Methodus item *Dianoia*: vox quævis, à quâ ratio duci potest, *Ratio* & *Argumentum*; tres Termini in Syllogismo, *tria Argumenta*; locus à Causa, *Categoria Causæ*; & pro decem antiquis benè notis Categoriis seu Prædicamentis, octo Rameis sunt *Categoriæ* seu octo Prædicamenta. In hæc aliaque similia (ea sunt supra numerum) verissimè congruit id, quod in alia causa dixit August. lib. 1. ad Inquisit. Jan. cap. 5 *non tantum utilitate juvant, quantum novitate perturbant*. Fit enim ut dum hoc novo (id est, suo ac peregrino idiomate) utuntur, ab aliis intelligi non possint: Nec fas erat ipsis, prisca nomina vel propter canitiem solam veneranda) ab antiquo & vulgari sensu ad suum, eúmque valdè incommodum, sensum torquere ac traducere; quantò minùs per Ostraci mum ejicere: posti emò, si apertè loqui, ac vocibus notis ac vulgaribus uti voluissent, certè multò facilius res illæ quas docere contendunt intelligi possent, quam nunc voces ipsorum, & earum significatio intelligitur. Sed satis multa de *Materia* Syllogismi.

Major & Minor Terminus non vocanda Argumenta.

g Argumentorum extra Syllogismos frequentissimus est usus, & in Syllogismo duo alia argumenta sunt (quæ vulgo Terminus Major & Minor appellantur) quorum respectu Medium, tertium Argumentum appellatur. G. D. Com. in Ram. li. 1. cap. 2. pag. 85.

Sequitur *Forma*: *Ea est apta & legitima dispositio totius & Materiæ, tam remotæ, quàm propinquæ in Syllogismo.* Et quo fit ut per *Formam* tria declarentur, primum est *Figura* Syllogismi: secundum est, *Ordo concludendi* in Syllogismo: tertium est, *Modus* Syllogismi: de singulis ordine dicendum est prout in Syllogismo Categorico communi (de quo hic agimus) inveniuntur.

Forma Syllogismi quid.

Figura Syllogismi *est apta & legitima dispositio Materiæ remotæ*, id est, *trium Terminorum in Præmissis Syllogismi.* Et sanè si *Medium* in Præmissis rectè collocetur, duo alii non possunt aliter quàm rectè disponi. *Medium* autem quatuor diversis modis, & nec pluribus nec paucioribus in Præmissis collocari potest. Quare ex ista quadruplici dispositione *Medii* quatuor oriuntur Syllogismorum *Figuræ*.

Figura Syllogismi, quid.

Figuræ Syllogismorum quatuor.

Primò, *Medium* sic locatur, ut sit, *Subjectum in Majori Propositione*, & *Prædicatum in Minori*, & tum fit *Prima Figura*, ut hic:

Prima Figura

DA Omne animal est vivens,
RI Quidam homo est animal,
I. Ergò quidam homo est vivens.

Secundò, *Medium* sic locatur, ut sit *Prædicatum in ambabus Præmissis*, & tum fit *Secunda Figura*, ut hic:

Secunda figura

CES Nullus lapis est animal,
A Omnis homo est animal,
RE. Ergò nullus homo est lapis.

Tertiò, sic locatur *Medium*, ut sit *Subjectum in utrisque Præmissis*, & tum fit *Tertia Figura*, ut hic:

Tertia figura.

DA Omnis homo est vivens,
RAP Omnis homo est animal,
TI Ergò aliquod animal est vivens,

Quarta figura. Quartò, sic locatur *Medium*, ut sit *Prædicatum in Majori*, & *Subjectum in Minori Propositione*, & tum fit *Quarta Figura*, ut hic:

DI Quidam homo est animal,
MA Omne animal est vivens,
SI Ergò quoddam vivens est homo.

Numerum istum Figurarum hi versus comprehendunt:

Sub, Præ, prima: *bis Præ*, secunda: tertia, *bis Sub*:
Sed *Præ Sub*, quartam vocitabis ritè Figuram.

An quarta figura sit admittenda. Tres primas Figuras recipiunt omnes, ipséque Arist. approbat; quare de eis non est dubitandum quin legitimæ Figuræ sint. De quartâ dubitari potest: Syllogismos enim in eâ contextos, verè Syllogismos esse, & necessariò ac syllogisticè concludere, certum est; & Zabar. istius Figuræ acerrimus impugnator hoc ipsum agnoscit lib de quartâ Fig. cap. 13. ubi ait, *Syllogismos in hâc quartâ Figurâ formatos; esse utiles in hoc sensu, quia certa Conclusio ex Præmissis in hac Figurâ colligitur.* Syllogismi igitur veré sunt, qui in hac Figurâ formantur. Esse autem hanc distinctam *Figuram* à tribus primis, res ipsa, clamat, cum *diversitas Figurarum oriatur à diversâ dispositione Medii*: *Medium* verò hîc alio modo disponitur, quàm in ullâ aliâ Figurâ. Quia verò hæc quarta Figura non est necessaria (sicut neque secunda aut tertia, cum omnis Conclusio Categorica in uno ex quatuor Modis primæ Figuræ concludi possit, ut Arist. verè docet lib. 1. Prior cap. 4. nu. 25.) quia etiam hæc Figura non concludit tam *naturaliter*, ideóque non tam *usitate* ac tres reliquæ, ideo Arist. eam planè omisit. Agens enim de Syllogismis *naturaliter concludentibus, ac juxta usitatum modum*, sic inquit lib. 1. Prior. ca. 23. nu 8. *Certè constat necesse esse, ut omnis Syllogismus fiat per aliquam ex his* (tribus) *Figuris.* Et iterùm cap. 30. nu. 1. *Ex dictis*, inquit, *constat non solùm hac viâ*, (id est, in his tribus Figuris) *confici posse omnes Syllogismos, sed etiam aliâ viâ non posse.* Significat nimirùm se hanc quartam Figuram omisisse, non ideo quia ratio concludendi in ea non est legitima & syllogistica, sed quia non est *naturalis* & *usitata*. Ita non rejecit hanc Figuram, sed omisit: Atque hoc claris verbis docet Zabar. lib. cit. cap. 13. inquiens, *Aristoteles istos modos neque admisit, neque rejecit.* Ecce Arist. non rejecit quartam Figuram, licèt non admisit, teste Zabar. Quare vero non admisit, aut quare omisit? Rationem tibi reddit ipse Zabar. *Quoniam via naturali* (id est usitato) *neque procedunt Syllogismi hujus Figuræ, neque procedere videntur.* Sic Zabar.

Ego hic Aristotelis vestigiis libens insisto. Omittam hanc Figuram, sed non rejicio tamen. Nam certum est, & liquido cuivis demonstrare possum, rationem concludendi in hac quartâ Figurâ, *veram, legitimam, & syllogisticam esse.* Quod autem vulgo dicitur, Syllogismos in hac Figurâ contextos, non aliter quàm transpositione terminorum differre à Syllogismis in primâ Figurâ, profecto non tam est vulgaris iste quàm crassus error. Nam in quibusdam Modis quartæ Figuræ (ut in *Fesapo*) non omnino transponuntur Præmissæ: & in omnibus ubi transponuntur, est alia, eàque major mutatio quàm sola transpositio Præmissarum. Etenim ex illa transpositione Præmissarum, fit & oritur tam *nova dispositio Medii* (ideóque *nova Figura*) quàm nova dispositio *terminorum in Conclusione*, cum diversâ sæpe quantitate ideóque *novus Modus*. Ita per istam transpositionem Præmissarum mutatur

mutatur ipsa *forma & essentia Syllogismi*, quæ sita est in *dispositione terminorum*. Hoc idem in aliis modis receptis, & ab Aristotele comprobatis usu venit. *Cesare*, enim non aliter differt à *Camestres*, nec *Datisi* à *Disamis*, nisi sola transpositione Præmissarum, & eâ mutatione terminorum in Conclusione, quæ istam transpositionem insequitur. Quare si tum fiat novus Syllogismorum *Modus*, quando Præmissæ transpositæ faciunt solùm mutationem terminorum in Conclusione, certe multò magis erunt & *Modi diversi*, & *diversa Figura*, quando transpositionem Præmissarum insequitur, & *nova dispositio Medii* in Præmissis, atque ita nova Figura, & *nova dispositio terminorum* in Conclusione, atque ita novus Modus. Hoc autem semper fit in omnibus Modis *quartæ Figuræ*, in quibus fit transpositio Præmissarum à Modis primæ Figuræ: Sed nos, ut dixi, Aristotelem sequentes, omissâ hâc *quartâ Figurâ*, tres primas, ut maximè *naturales*, ut *naturaliter*, *ideoque usitatè concludentes*, útque maximè idoneas disputationi, amplectimur. Atque hæc de Figuris Syllogismorum.

Secundum, quod ad Syllogismorum *Formam* spectat, est *Ordo concludendi.* Nam ut *Figura* indicat quomodò termini omnes disponuntur in Præmissis, ita ex *Ordine concludendi* ostenditur quo pacto Major & Minor terminus disponendi sunt in Conclusione. *Ordo concludendi.*

Hoc ut cognoscatur, sciendum est, Syllogismos aliquos *Directè*, alios *Indirectè* concludere. *Directè concludunt illi, in quibus Minor terminus est Subjectum, & Major terminus est Prædicatum in Conclusione.* Ita concludunt omnes planè Syllogismi hucusque à nobis pro exemplis adducti: omnésque qui ab Aristotele exprimuntur. Nam ille *Modos* illos solum exprimit, qui *naturaliter concludunt*. Major autem terminus juxta naturalem arguendi rationem, debet semper prædicari, & Minor subjici: quia *Major terminus* est amplior, quoties est inter eum & Minorem subordinatio, qualis semper est in Modis omnibus qui affirmativè concludunt. *Directè concludere, quid sit.* +

Indirectè concludunt illi Modi omnes, in quibus Major terminus est Subjectum, & Minor est Prædicatum in Conclusione. Istorum ex Aristotele exemplum nullum afferri potest, quia talis *modus concludendi* non est naturalis. Sic in primâ Figurâ concludunt quinque illi *Modi*, qui ab interpretibus fere omnibus (excepto Zabarellâ) pro legitimis agnoscuntur, quique hoc versu comprehendi solent. *Indirectè concludere, quid sit.* †

***Celantes*, *Baralip*, *Dabitis*, *Fapesmo*, *Frisesmo*.**

Addam ego exemplum unum in secundâ, alterum in tertiâ Figurâ.

in secundâ.	CES	Nullus lapis est animal,
	A	Omnis homo est animal,
	RES	Ergò nullus lapis est homo.

Modum istum syllogizandi necessarium & legitimum esse liquidò constat. Nam si transponas Præmissas, hæc ipsa Conclusio *directè* & evidenter sequitur in *Camestres*, quare certissimum est eandem hanc Conclusionem, ex eisdem Præmissis sequi in *Cesares*, nam transpositio Præmissarum non reddit consequentiam infirmam, licet *Modum* Syllogismi & nonnunquam *Figuram* mutet. Præterea Modum hunc syllogisticum esse *Reductio* certissimè demonstrat. Nam ex istâ *Majori* in *Cesares*, sequitur in *Celarent* per simplicem Conversionem.

Hæc ————————————	CE	Ergò nullum animal est lapis.
ex hac *Majore* cum *Minore* positâ ——	LA	Omnis homo est animal.
sequitur evidenter ista Conclusio ——	RENT.	Ergò nullus homo est lapis.

At ex hac Conclusione quæ est in *Celarent*, sequitur per Conversionem simplicem, ergò nullus lapis est homo, quæ est Conclusio in *Cesares*. Quare ista ipsa Conclusio certissime, licet *mediatè & per Conversiones* quasdam, sequitur ex Præmissis illis in *Cesares*. Nam *quicquid sequitur immediatè ex ulla Propositione aut ex pluribus, idem sequitur necessariò, sed mediatè ex illis Præmissis unde illa Propositio sequebatur*.

In tertiâ. DA Omnis homo est vivens,
SI Quidam homo est animal,
SI. Ergò quoddam vivens est animal.

Hùnc etiam *Modum syllogizandi* necessarium, ac legitimum esse, ex Reductione certissimum est, sed ego breviùs sic demonstro: Ex his ipsis Præmissis positis in *Dasisi* sequitur directè hæc Conclusio in *Datisi*, ergò quoddam animal est vivens. At ex hac Conclusione *per Conversionem simplicem* sequitur hoc, ergò quoddam vivens est animal, quæ est Conclusio in *Dasisi*. Quare cùm Conclusio in *Dasisi*, sequatur necessariò ex Conclusione in *Datisi*, & Conclusio in *Datisi* sequatur directè & immediatè ex Præmissis in *Dasisi*, sine dubio Conclusio illa in *Dasisi*, sequetur necessario licet mediatè ex præmissis positis in *Dasisi*. Nam quicquid sequitur immediatè & necessariò ex ullâ Propositione, illud sequitur etiam necessariò sed mediatè ex Præmissis unde illa Propositio sequebatur. Libuit hæc exempla proponere, & insuper demonstrare *Modos* hos esse concludendi necessarios, licèt neque ab Aristotele proponantur isti *Modi*, neque *directè* sed *indirectè* concludant.

Illud etiam verbo monendum est, quòd Aristoteles sicut nullos *Modos* proponit & exprimit, nisi qui *directè concludunt*, ita neque omnes qui directè concludunt expressit: sed alios, in primâ; alios, in secundâ, alios in tertiâ: Omnes autem in quartâ Figurâ omisit, quia licet *concludant directè*, non tamen *juxta naturalem & usitatum arguendi modum*. Atque hæc de ratione *concludendi*.

Modus syllogismi, quid. Superest tertium quod ad *Formam* Syllogismorum spectare dixi, illud est *Modus*. Est autem *Modus Syllogismi, apta & legitima ordinatio seu dispositio Materiæ propinquæ, id est trium Propositionum in Syllogismo, sic ut unicuique debita sua Quantitas & Qualitas tribuatur*. Nam ut per *Figuram* & *Modum concludendi* disponitur tota *Materia remota* in Præmissis simul & Conclusione, sic per *Modum* Syllogismi disponitur in eisdem tota *Materia propinqua*, secundum Quantitatem, & Qualitatem.

Ut autem cuique Propositioni debita *Quantitas* & *Qualitas*, assignetur in quâque Figurâ, unicuique Modo diversum vocabulum, velut Nomen proprium confinxerunt Logici. Cuique item Nomini Syllogismorum *tres syllabas* aptarunt: quarum prima notat Majorem, secunda Minorem Propositionem, tertia verò Conclusionem. Cuique etiam *syllabæ* una ex his quatuor vocalibus, A. E. I. O. inest, quæ illius Propositionis cui præfigitur debitam *Quantitatem*, & *Qualitatem indicat*; ut *Barbara* notat omnes tres Propositiones esse universales affirmativas: *Celarent*, notat Majorem, & Conclusionem esse universales negativas: Minorem verò esse universalem affirmativam. Atque ita in reliquis.

Modi syllogismorum quatuordecim. Quot verò Syllogismorum *diversi Modi* sint, difficile est definire. Arist. in libris Priorum, *quatuordecim* expressit, qui omnium celeberrimi *Modi atq; maximè usitati sunt*, quique perpetuo consensu omnium, qui cum ulla laude de rebus Logicis scripserunt, approbantur. Hi omnes *directè concludunt*, & eorum *quatuor primi*, sunt in primâ; *quatuor proximi*, in secundâ; *sex ultimi*, in tertiâ Figurâ. Eorum nomina his versibus exprimuntur:

1. Barbara,

1. *Barbara, Celarent, Darii, Ferioque:* Redhuc his.
2. *Cesare, Camestres, Festino, Baroeo* : 3. *Darapti*,
Felapton, Disamis, Datisi, *Bocardo, Ferison.*

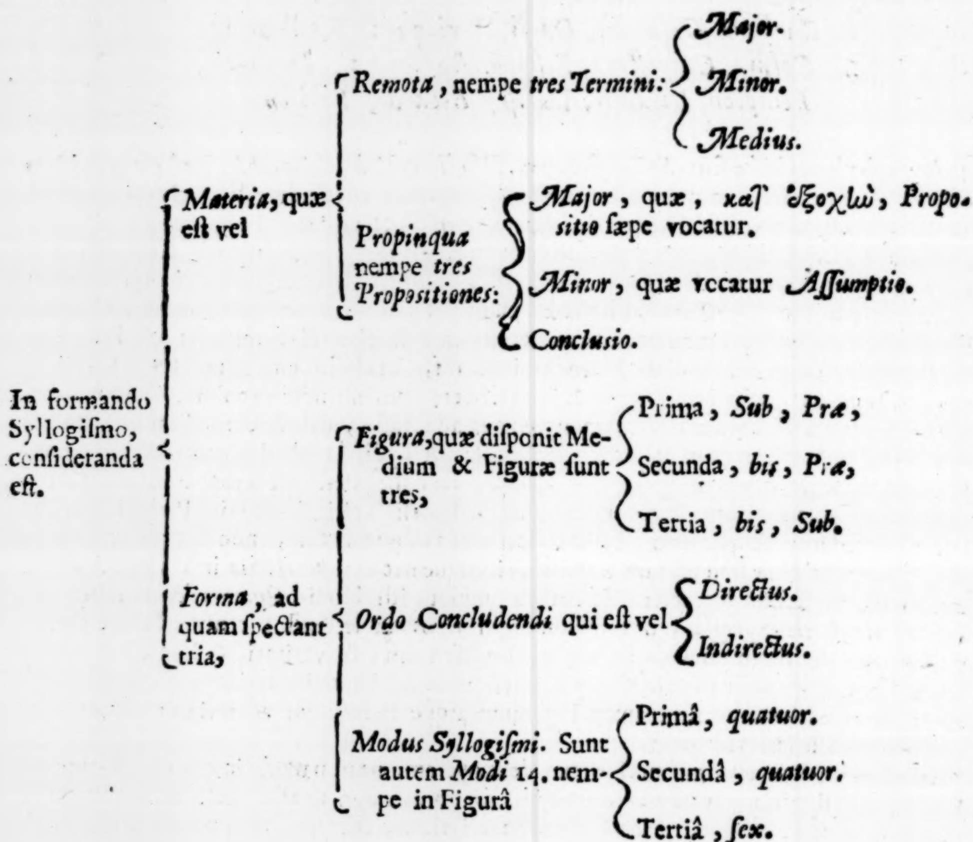
An verò plures hisce sint *Syllogismorum Modi*, meritò dubitatur. Imò extra dubium est multò plures esse, in quibus *necessariò & syllogisticè* concludere licet. Nam quatuor antè de industriâ proposui *Dimasi*, *Cesares*, *Dasisi*, & *Fesapo*: quinque etiam *indirectè concludentes* in primâ Figurâ, à plurimis interpretibus recipiuntur, nempe, *Celantes*, *Baralip*, *Dabilis*, *Fapesmo*, *Frisesmo*. Ac(ut *quartam Figuram* præteream, in quâ *octo* minimùm inveniuntur) possunt Modi plures quam alii *quatuordecim* in tribus *primis Figuris* his adjungi: in quibus omnibus, est tam necessaria syllogizandi forma, ut ex Præmissis sic dispositis, prout illi Modi disponendas indicant, Conclusio semper necessariò sequitur, neque unquam fallat talis syllogizandi forma. Et erat quidem mihi in animo, primò nomina horum omnium Modorum versibus comprehensa adnotâsse; deinde exemplum uniuscujusque Modi proposuisse, & ex ipsius Reductione, velut Lydio lapide demonstrâsse, eos omnes esse veros ac legitimos Syllogismorum Modos. Hoc me præstitisse sciunt nonnulli Cæterùm quia nolebam ullo novitatis studio, ab Aristotelis vestigiis, & tritâ Peripateticorum semitâ discedere; & quoniam illi Modi licet *verè syllogistici* sint, non sunt tamen *necessarii*: denique quia non est tam *naturalis*, ideóque nec tam *perspicua* in eis concludendi ratio: idcirco stylum hic verti, & omissis omnibus istis Modis, *Quatuordecim illos celebres ab Aristotele expressos*, ut omnium dignissimos amplectendos censui. Neque dubito quin hoc de Modorum numero à me nunc significatum, & veritati, & Logicis principiis consentaneum, ex eisque deductum esse, clarissimè perspicient illi, qui ingenio simul & otio abundantes, ad hujus causæ examen ingenium atque industriam adhibebunt. Mihi istud verbo monuisse satis videbatur.

Nihil nunc superest, nisi ut Tyrones dent operam, ut non modo in quovis istorum 14. Modorum Syllogismos rectè ac promptè ipsi formare, sed an ab aliis rectè formentur primo intuitu dijudicare possint. Hoc sine multa scriptione, & magnâ diligentiâ, atque attentione adhibitâ, nunquam præstabunt. Hic igitur ingenium exerceant & stylum. Et quoad sine cortice natare possunt, licebit, imo præstabit in omnibus Modis qui affirmativè concludunt, accipere hos tres terminos, *Vivens*, *Animal*, & *Homo*: In omnibus qui negativè concludunt, hos tres, *Animal*, *Homo*, & *Lapis*. Nam ex his terminis vera Conclusio, ex veris Præmissis, in quovis Modo rectè colligi potest.

Quid sit Syllogismus, & quomodo tenendus, hactenus declaratum est. Quæ ut faciliùs memoriâ teneantur, libet eorum omnium quæ ad formandum Syllogismum spectant, brevem hic Synopsin proponere.

In

Synopsis de formatione Syllogismi.



Regulæ de Syllogismis. *Prima Reg.* Sequuntur nunc *Leges* seu *Regulæ* de Syllogismo, quæ loco Proprietatum ejus esse possunt. Has etsi ex antè dictis colligere liceat, perspicuitatis tamen gratiâ earum potissimas exprimemus. *Nullus Syllogismus Categoricus communis, vel ex solis particularibus, vel ex solis negativis constare potest.* Hanc expressè tradit Aristoteles libro primo Prior, capite 24. numero primo. Hinc metrum hoc natum.

> Ex *particulari* non est syllogizari,
> Neque *negativis*, rectè concludere si vis.

2. Reg. *In Syllogismo Categorico communi, Propositio singularis eodem loco habenda est quo particularis:* quare, hic est Syllogismus legitimus in *Darii.*

DA Omne animal est vivens,
RI Socrates est animal,
I. Ergò Socrates est vivens.

3. Reg. *In omni Syllogismo Categorico, termini debent esse impermixti, sic ut nulla pars Majoris termini sit in Minori Propositione, nec ulla pars Minoris termini in Majori, nec ulla pars Medii in Conclusione.* Quare hic videtur solùm esse Syllogismus in *Celarent*, sed verè Syllogismus non est:

Nullum

Nullum risibile differt ab homine,
Omnis equus differt à risibili,
Ergò nullus equus differt ab homine.

Non inquam est Syllogismus: Nam vox differens; quæ est pars Majoris termini, est in Minori Propositione. Prætereà mutantur hic termini. Nam [risibile] in Majori Propositione ponitur pro Medio, at in Minori Propositione mutatur in hunc, Differens à risibili, atque ita fiunt quatuor termini. Sic autem contexi deberet hic Syllogismus:

CE Nullum risibile est differens ab homine,
LA Omnis equus est risibile,
RENT. *Ergò* nullus equus est differens ab homine,
Sed tum Assumptio est manifestè falsa.

Cavendum est diligenter ne sub specie affirmativæ Propositionis ponatur negativa: quare hic videtur esse Syllogismus in *Darii* sed verè Syllogismus non est: 4. Reg.

Quicquid est in hoc oppido, est in Europâ,
Unicum templum est in hoc oppido,
Ergò unicum templum est in Europâ.

Non est inquam Syllogismus: Nam vox illa unicum, est nota negativa, & virtute in se negationem continet. Idem enim valet ac si dicas, *Non plura templa quàm unum sunt in hoc oppido*. Ex quo fit ut, tam Minor quàm Conclusio sint Propositiones negativæ, cum deberent esse affirmativæ si in *Darii* fieret Syllogismus.

In omni Syllogismo, si Præmissæ sint veræ, Conclusio sine dubio est vera: sed si Præmissæ vel ambæ, vel una sit falsa, Conclusio tamen inde sequens potest esse vera: ut hic, 5. Reg.

BAR Omnis lapis est animal:
BA Omnis homo est lapis:
RA. Ergò omnis homo est animal.

Hoc expressè tradit Arist. tum. 1. Demonst. cap. 29. num. 1. tum. 2. Prior. cap. 2. num. 1. *Ex veris*, inquit, *non potest falsum* (syllogisticè nempe) *concludi, ex falsis verum potest, non ita tamen ut probetur cur sit, sed tantum quòd sit.* Ex quo duplex discrimen oritur inter illationem veri ex falsis, & veri ex veris. Prius est hoc, quod ex Præmissis veris Conclusio vera semper sequitur in Syllogismo; ideo hoc Præmissis veris convenit per se, & quia veræ sunt: ita ut impossibile planè sit ex Præmissis veris Conclusionem falsam unquam colligere in ullo Syllogismo. At ex falsis Præmissis Conclusio vera non semper sequitur, imò hoc raro fit; ideóque hoc convenit Præmissis falsis, non per se, nec quia falsæ sunt sed per accidens & contingenter.

Quomodo ex falsis Præmissis verum sequitur.

Alterum discrimen est hoc, quòd Conclusio vera sequitur ex Præmissis veris, non solùm *vi consequentiæ*, sed sæpe etiam *vi efficientiæ*; ut veritas quæ est in Præmissis sit causa veritatis quæ est in Conclusione, ut hic:

BAR Omne rationale est risibile,
BA Omnis homo est rationalis,
RA Ergò omnis homo est risibilis.

Nam

Nam causa, quare homo est risibilis, est quia est rationalis, & ex rationali fluit risibilitas. Hoc inquam sæpe fit, sed non semper in Præmissis veris. At Conclusio vera nunquam sequitur ex Præmissis falsis vi efficientiæ, quasi falsitas illa in Præmissis esset causa veritatis quæ est in Conclusione: (Nam homo non est idcirco animal, quia est lapis, aut quia lapis est animal) sed vera Conclusio sequitur ex Præmissis falsis solummodo vi consequentiæ syllogisticæ, quia talis est & tam necessaria connexio illorum terminorum in Syllogismo, ut si Præmissæ (sive veræ sint, sive falsæ) concedantur, necesse sit concedere Conclusionem quæ ex illis infertur. Hinc isti versus nati:

Ex falsis falsum, verumque aliquando sequetur,
Ex veris possunt nil nisi vera sequi.

6. Reg. *Debilior pars quomodo accipienda.*

In omni Syllogismo Conclusio semper sequitur deteriorem partem, seu debiliorem, & ignobiliorem Præmissam. Hæc autem dignitas & ignobilitas Præmissarum non est intelligenda, vel respectu veritatis & falsitatis, vel respectu necessitatis & contingentiæ, vel respectu certitudinis & incertitudinis: Nam certum est, posse Conclusionem esse veram, necessariam, & certam, etsi una Præmissarum sit falsa, contingens, & incerta; ut in his exemplis; Omne animal est homo, Socrates est animal, ergò Socrates est homo, Conclusio hic est vera, & tamen Major est falsa. Omne calidum est corpus, aqua est calida, ergò aqua est corpus. Hic conclusio est necessaria, & certa, & tamen Minor est contingens, & incerta. Quare cum falsum, contingens, & incertum sit deterius, ignobilius, & debilius vero, necessario, & certo & tamen Conclusio istam debilitatem, & ignobilitatem non sequatur, perspicuum est, regulam istam de nullâ tali debilitate aut ignobilitate posse intelligi.

Intelligitur autem ista deterioritas, debilitas, & ignobilitas in hac regulâ, quatuor modis

Negativa deterior Affirmativa.

Primò, *respectu Qualitatis in affirmatione & negatione;* ut si una Præmissarum sit affirmativa & altera negativa, Conclusio tum erit negativa: quia *negativa Propositio in arguendo indignior est & deterior affirmativâ.* Atque hoc expressè tradit Arist. lib. 1. Demonst. cap. 22. nu. 3, *Affirmativa,* inquit, *cùm sit prior, & notior negativâ, utique melior est.*

Particularis deterior universali.

Secundò, intelligitur respectu Quantitatis; ut si una Præmissarum sit universalis, altera particularis Conclusio tum erit particularis quia *universalis Propositio dignior est & nobilior in arguendo quàm particularis.* Atque hoc etiam tradit Arist. lib, 1. Demonst. cap. 21. nu. 9. 10.

Propositio inevidens quoàd sensum, deterior evidente quoàd sensum.

Tertiò, intelligitur respectu Evidentiæ quoàd sensum, & inevidentiæ quoàd sensum; ut si una Præmissarum sit evidens quoàd sensum, altera evidens quidem quoàd rationem, sed inevidens quoàd sensum, Conclusio tum erit inevidens quoàd sensum quia *evidentia & cognitio sensitiva dignior est, certior & nobilior in arguendo, quàm id quod sola ratione, non autem sensu cognoscitur, & evidens est;* quia *omnis nostra cognitio & evidentia intellectiva, oritur & dependet à cognitione & evidentiâ sensitivâ:* ut Arist. perspicuè docet, lib. 2 Dem. cap. ultimo, & lib. 1. Dem. cap. 15. Quare in hoc Syllogismo: Omne album est substantia, nix est alba, ergò nix est substantia; Conclusio hic est *inevidens sensu,* quia Major est inevidens sensu, etsi Minor sit sensu evidens.

Propositio inevidens quoàd rationem, deterior evidente quoad rationem.

Quartò, intelligitur respectu evidentiæ quoàd rationem, & inevidentiæ quoàd rationem; ita ut si una Præmissarum sit cognita, & evidens ratione, altera autem sit de fide, incognita vero & inevidens quoàd rationem, Conclusio tum erit de fide, & inevidens quoàd rationem. Quia *etsi Propositio omnis de fide sit ex se & in se certior quàm ulla cognitio vel intellectiva, vel sensitiva* (quoniam omnis Propositio de fide nititur testimonio Dei, qui neque falli potest neque fallere) *tamen quoàd nos qui in arguendo sensu ac ratione ducimur, Propositio de fide* (quia est rationi inevidens,) *deterior habetur ac debilior*

debilior in differendo, *Propositione illâ quæ est evidens quoàd rationem aut sensum.* Atque huc spectat id quod Aquinas part. 1. q. 1. art. 1. tradit, *Illud quod est certius quoàd naturam* (id est, ex se, qualia sunt omnia quæ fide tenentur) *posse esse quoàd nos minùs certum, propter debilitatem intellectus nostri, qui se habet ad manifestissima secundum naturam, sicut oculi noctuæ ad lumen solis.* Exemplum sit hoc, Omnis homo resurget, Socrates est homo, ergo Socrates resurget: hic Conclusio est *de fide*, licèt Minor sit evidens *quoàd rationem*, & non de fide.

Hoc, si tu attentè advertas, facilè solves sophisma illud, cui, velut Herculeo ac plenè invincibili argumento, innituntur homines, qui videri volunt valdè arguti. Docent, uti scis, doctissimi Theologi (& rectissimè docent) posse fideles de sua electione certos esse: certos esse certitudine fidei. Probatio eorum sic se habet: Qui credit, qui fratrem diligit, qui pœnitentiam agit, is justificatus, sanctificatus, ideóque electus est: At ego, inquit fidelis, credo, fratrem diligo, & pœnitentiam ago, quare ego me justificatum, & sanctificatum, & electum esse non dubito. *Major* illa certa est certitudine fidei; quia sacræ literæ hæc esse justificati, sanctificati, & electi τεκμήρια, liquidò docent: *Minor* fidei certa est, sed certitudine interni sensus & experientiæ Nam ut verissime ait Aug. lib. 13. de Trin. cap. 1. *Fidem suam videt quisque esse in corde suo, si credit; vel non esse, si non credit;* & lib. 8. de Trin. cap. 8. *Qui diligit fratrem, magis novit dilectionem quâ diligit, quàm fratrem quem diligit.* Quid hic Sophistæ? Inclamant magno strepitu, nihil hinc adversus ipsos probari: Quia etsi *Major* ista concedatur esse de fide, & in sacris literis tradita (ut certè est) *Assumptio* tamen illa, non est de fide certa, nec unquam è sacris literis (quod nos ultrò fatemur, & omnino fatendum est) efficaciter concludi potest. Quare, Conclusio quæ ex his sequitur, non potest esse de fide, cùm Propositio quæ non est de fide, deterior sit & debilior eâ quæ est de fide; & *Conclusio semper sequitur deteriorem partem.* Vide quàm strenuè Sophistas agunt, & dum decipulas aliis tendunt, ipsi seipsos vel maximè decipiunt. Certe enim Propositio quæ certa est de fide, quoàd nos qui ratione ac sensu ducimur, in differendo & ratiocinando, deterior est & debilior illâ quæ certa est & evidens de sensu & experientiâ, non autem de fide. Dedi clarum exemplum, cui hoc aliud addam quod Sophistis omnibus os obstruat. Dixit Sp. S. Johanni Baptistæ, *Super quem videris Spiritum descendentem, & manentem super eum, is est qui baptizat Spiritu sancto.* Propositio sine dubio certa de fide. Assumpsit Johannes, *Ego vidi Spiritum descendentem quasi columbam è cœlo, & mansit super eum* (digito Christum demonstrabat.) Ex illâ Majori quæ est certa de fide, & hac Minori quæ erat certa Johanni, sed de sensu & visu, non de fide, infert Conclusionem hanc certissimam de fide: *Ecce Agnus Dei ille est* (digito Christum monstrabat) *qui tollit peccatum mundi.* Infinita his similia afferre possem. Sed nolo te hic diutiùs tenere. In his quæ dixi quatuor, & fortasse nonnullis aliis, vera est ista regula ore omnium celebrata, *Conclusio semper sequitur deteriorem partem.*

Reductio Syllogismis convenit, de quâ quia plura declaranda sunt, ideò illius tractationem in sequens Caput referemus. 7. *Reg.*

CAP. XVI.

De Reductione Syllogismorum Categoricorum Communium.

Septimam regulam, de Syllogismorum Reductione posuimus. Hanc nisi quis cognitam, & plane perspectam habeat, mancus omninò erit, & mutilus in hac parte Logicæ: Hac velut *Reductionis cognitio necessaria.*

velut Lydio lapide probantur Syllogismi an veri sint & legitimi. *Hoc enim omnibus Syllogismis præter primos quatuor convenit, ut ad unum ex illis quatuor reduci possint, ac debeant; ut sic necessitas syllogistica quæ illis inest manifestetur.* Nam si vere reduci possint, ex eo certum est, formam illam syllogizandi rectam, ac legitimam esse. Sin reduci non possint, hinc certum est, eos pro Syllogismis habendos non esse, nec veros esse. Quare monendi sunt tyrones ut hic, veluti in palæstra, sedulo se exerceant. Nam præterquam quòd ipsorum ingenia hic (quasi cote) acuantur, certè si Reductionem aut ignorent, aut negligant, (quod vel ipsorum, vel docentium culpâ haud levi fieri solet) profecto in texendis Syllogismis operam omnem ludunt.

Sunt autem de Reductione tria explicanda: Primò, Quid sit Reductio. Secundo, Quare aliqui Modi indigeant Reductione, alii non indigeant. Tertio, Quomodo cujusque Modi Reductio fiat.

Reductio Syllogismi quid.

Reductio est *Manifestatio quòd Conclusio in Modo aliquo qui reducitur, necessariò sequitur ex illis Præmissis.* Ita usus Reductionis non est, ut probatio in ullo Modo fiat necessaria, (nam Modi omnes Syllogismorum, necessario ex se concludunt, aliter Syllogismi non essent) sed ut necessitas illa quæ est adhuc obscurior, per Reductionem fiat manifesta & evidens.

Modi perfecti quatuor.

Quod attinet ad secundum, Sciendum est aliquos Modos Syllogismorum ita manifestè & evidenter concludere, ut ad alios evidentiores Modos reduci non possint; & hi dicuntur Modi perfecti, quia plenissima perfectio evidentiæ in illis sic elucet, ut major desiderari nec possit nec debeat. Hujus generis sunt solùm quatuor Modi *Barbara, Celarent, Darii,* & *Ferio.* Alii Modi necessario quidem concludunt, etiam tam necessario quam isti quatuor, sed non concludunt tam evidenter, nec necessitas illa consequentiæ manifesta est & evidens illis, donec ad alium Modum perfectum reducantur & hi dicuntur Modi Imperfecti, quia non est in eis perfecta evidentia consequentiæ. Hujus generis sunt omnes Modi omnium Figurarum præter illos quatuor jam nominatos; ad quos alii omnes reducendi sunt. Hæc utraque ab Arist. traduntur 1. Prior. cap. 1. num. 10. & 11.

Modi Imperfecti omnes præter. 4.

Radix evidentiæ quæ.

Ut hoc plenius investigatur, advertendum est quæ sit Radix evidentiæ in Syllogizando. Radix autem evidentiæ in concludendo, est *Dictum de Omni, & Dictum de Nullo;* quorum meminit Arist. 1. Prior. cap. 1. num. 12. Recte Averreos, *Dictum de Omni, & dictum de nullo, Radix est & principium omnium Syllogismorum.* Recte etiam Zabar. lib. de quarta Fig. cap. 6. *Aristoteles* inquit, *proposuit dictum de Omni, & de Nullo, veluti Radicem omnium Syllogismorum artificialium, quos deinceps tractaturus erat.*

Dictum de Omni quid.

Dictum de Omni hunc habet sensum, quod Quicquid affirmatur universaliter de aliquo, idem affirmatur etiam de omni de quo illud prædicatur. Atque in hoc dicto, aperte radicantur Conclusiones in *Barbara* & *Darii.* Nam quia majus extremum dicitur universaliter de Medio, & Medium dicitur de Minori extremo; vel universaliter, ut in *Barbara*; vel particulariter, ut in *Darii;* ideo vi hujus Dicti, evidenter concluditur Majus extremum prædicari de Minori extremo.

Dictum de Nullo quid.

Dictum de Nullo hunc habet sensum, quod Quicquid negatur universaliter de aliquo idem negatur de omni cui illud attribuitur. Atque in hoc Dicto aperte radicantur Conclusiones in *Celarent* & *Ferio.* Nam quia Majus extremum negatur universaliter de Medio, Medium autem attribuitur Minori extremo; vel universaliter, ut in *Celarent*; vel particulariter, ut in *Ferio,* ideo vi hujus Dicti evidenter concluditur Majus extremum negari de Minori.

Cur primi quatuo Modi non possint reduci.

Hinc nunc liquet, quare Syllogismi in omnibus Modis illis quatuor perfecti sint ex sese evidentes: quia nimirum *in illis omnibus exprimitur actu ipsa radix evidentiæ.* Procedunt enim omnes per *Dictum de Omni* aut *Nullo,* idque ordine naturali, ac maxime evidenti: quia primò accipiunt illud, quod vel universaliter affirmatur, vel universaliter negatur

de

de *Medio*, & tum assumunt *Medium illud* attribui alteri tertio, Quo modo probandi nullus magis naturalis, magis evidens aut manifestus excogitari potest. Quare isti quatuor cum sint *Modi manifestissimi*, ad alios reduci nullo modo possunt.

Contra fit in aliis omnibus *Modis* præter istos quatuor. Nam in nullis eorum observatur naturalis ille ordo procedendi per *Dictum de Omni*, aut *de Nullo*: quippe in secunda Figurâ *Medium* nunquam est Subjectum, ita ut aliud de ipso dicatur, In tertia *Medium* nunquam est Prædicatum, ita ut ipsum de alio dicatur: In quartâ verò invertitur planè *ordo naturalis*, & progressus per *Dictum de Omni*, aut *de Nullo*: quia *Medium* prius dicitur de *tertio*, quàm de *Medio* dicitur primum. Ita in nullo modo istorum omnium, est *actu & expressè* dictum de Omni aut de Nullo juxta naturalem ordinem procedendi, sed solùm *virtute ac potestate*. Atque hoc est quod verissime ait Zabar. lib. citat. ca. 6. *Manifestum est*, inquit, *quòd dictum de Omni & de Nullo, solùm primam Figuram continet, & quatuor ejus Modos, aliæ autem Figuræ (ac* Modi*) sub Dicto de Omni & de Nullo non continentur, nisi ad primam reducantur*. Sic etiam Averroes, *Dictum*, inquit, *de Omni ac de Nullo, est in prima Figurâ actu, in aliis non actu sed potestate*. Ex quo perspicuum est, *Omnes alios Modos cujuscunque Figuræ Reductione ad illos quatuor indigere*, quia cùm non sunt ex se evidentes, per Reductionem fit ut evidentia probationis, quæ adhuc solùm est in eis *virtute ac potestate*, actu appareat quod tum demum fit, cùm ostenditur & manifestatur probationes illas *radicari in Dicto de Omni, & de Nullo*, licèt non *immediatè* (ut in primis quatuor) tamen *mediatè & per obliquum cursum*.

Cur alii omnes Modi reducantur.

Restat tertium quod proposui, quomodo Reductio fieri debet; de quo quinque observanda sunt. Primum est, *Fundamentum omnis Reductionis est Axioma hoc, cujus in Reductione maximus est usus; Quicquid necessariò, evidenter, & immediatè sequitur ex Propositione unâ, pluribúsve; idem necessariò sequitur sed obliquè, & mediatè ex illis Præmissis unde illa Propositio sequebatur*: Exempli gratiâ, ex his Præmissis, Omne animal est vivens, & Omnis homo est animal, sequitur *directè & immediatè*, Ergò omnis homo est vivens, quæ est Conclusio in *Barbara*. Ex hac universali Conclusione, per *regulam Subalternarum* sequitur ista, ergò aliquis homo est vivens, quæ est Conclusio in *Baragi* (Modus iste est in prima Figurâ directè concludens.) Ex eadem universali Conclusione, sequitur etiam hæc per *Conversionem per Accidens*, ergò aliquod vivens est homo, quæ est Conclusio in *Baralip*. Quare ex illis ipsis Præmissis in *Barbara* (quæ eædem sunt in *Baragi*, & *Baralip*) per fundamentum ante dictum, *necessariò* sequitur, sed *obliquè* & *mediatè*, tam Conclusio in *Baragi*, quàm in *Baralip*.

Fundamentum omnis Reductionis.

Secundò observandum est, duplicem esse Reductionem: *Ostensivam*, & *per Impossibile*. *Reductio Ostensiva est, quando vel per regulas Subalternarum Propositionum, vel per regulas Conversionis, vel per Fundamentum Reductionis ante positum, vel per transpositionem Præmissarum ostenditur Conclusio in aliquo Modo imperfecto, sequi necessariò ex suis Præmissis*. Nam his Modis ostenditur, & manifestatur illa evidentia quæ adhuc virtute solùm ac potestate est in tali *Modo*.

Reductio duplex, Ostensiva, & per Impossibile.

Reductio per Impossibile est, quando adversarium protervum (qui concedit Præmissas in Modo imperfecto veras esse, sed Conclusionem inde sequentem veram esse non vult concedere) *urgemus incommodo, & cogimus fateri id quod est absurdum, & impossibile* (ut evidenter docemus per Modum perfectum) *nisi concedat Conclusionem illam in Modo imperfecto veram esse, & ex Præmissis sequi*. Etsi verò omnes Modi imperfecti possunt reduci *per Impossibile*, ut liquet ex Arist. 2, Prior. c. 14. nu. 3. & ex Zabar. in Tabulis suis in libros Prior. p. 60. & seq. tamen quia talis Reductio est valdè obliqua & obscura, ideò *in nullis Modis* hac utimur, nisi tantùm duobus, *Baroco*, & *Bocardo*, qui aliter reduci non possunt. In reliquis omnibus, spretâ Reductione *per Impossibile*, utimur *Ostensivâ*.

Tertio, observandæ sunt literæ Modorum Capitales; seu initiales, nam *Modi omnes imperfecti* qui incipiunt à B. reducuntur ad Barbara, omnes qui à C. ad *Celarent*; omnes qui à

Quomodo Reductio fiat.

D. ad *Carii*; omnes qui ab F. ad *Ferio*.

Quartò, observandum est ut rectè, imò *accuratè syllabæ omnes in Modis imperfectis distinguantur, ita ut Consonantes debitæ cuique Propositioni tribuantur.* Hoc nisi fiat, reduci nullus Modus rectè unquam poterit, Et quidem in nonnullis vix errari potest. Alii sunt quos sic distinguere oportet, *Ces a-re. Dis-am-is. Da-tis i. Fe-ris-on.* Sunt enim hæ Consonantes sic distinctæ, instar fili, quod te in Reductionis labyrintho ducat & reducat.

Quintò usus harum quatuor Consonantium cùm in medio occurrunt observandus est *S. P. M. C.* Nam cuicunque Propositioni ullius Modi imperfecti præfigitur *S.* notat illam Propositionem in Reductione convertendam esse Simpliciter Cuicunque *P.* præfigitur, notat quod illa Propositio in Reductione convertenda est per Accidens, si sic converti potest; si verò non potest sic converti, tum ejus Conversa illius loco accipienda est in Reductione, quod in *Baralip.* usu venit. Litera *M.* ubicunque ponitur in ullo Modo, notat Præmissas illius Syllogismi in Reductione transponendas esse, & mutandas unam in locum alterius, C. tantùm in duobus Modis invenitur, *Baroco*, & *Bocardo* & notat illos Modos reducendos esse per Impossibile, non autem Ostensivè. Ista his tritis versiculis declarantur:

Simpliciter verti vult *S. P.* verò *per Acci.*
M vult *transponi. C. per Impossibile* Duci.

Eædem hæ Consonantes eandem planè vim & usum habent in Reductione eorum Modorum qui ab Arist. omissi sunt, cujuscunque demum sint figuræ. In nonnullis autem ipsorum litera *G.* occurrit, ut in *Baragi.* Hæc autem notat Propositionem subalternantem in Reductione substituendam esse loco subalternatæ: quia ex subalternante subalternata sequitur.

Nihil jam reliquum est, nisi ut tyrones se in reducendis Syllogismis sedulò exerceant. Nā observatis his quinque monitis, quemvis Modum imperfectum rectè poterunt reducere. Nos uno exemplo eoque difficillimo è quavis Figura selecto, præibimus eis, & formam ipsam reducendi indicabimus.

In prima Figurâ sumo *Frisesmo*, qui est ab Arist. omissus: concludit autem indirectè, Syllogismus reducendus sit hic:

Reductio Modi Frisesmo.

FRIS Quidam homo est animal,
ESM Nullus lapis est homo,
O Ergò quoddam animal non est lapis.

Ut manifestem hanc Conclusionem ex his Præmissis necessariò sequi, sic eum reduco,

Ex Minore positâ (quam sumo loco Majoris) sequitur per simplicem Conversionem ———————— FE Nullus homo est lapis.

Ex Majore positâ (quam sumo loco Minoris) sequitur etiam per simplicem Conversionem, ergo ———————— RI Quoddam animal est homo.

At ex his duabus sequitur evidenter & directè in *Ferio*, ergo ———————— O Quoddam animal non est lapis.

Quare cùm conclusio ista in *Frisesmo* immediatè & evidenter per *Dictū de Nullo* sequatur ex Præmissis in *Ferio*: cúmq; illæ Præmissæ in *Ferio*, immdiatè, necessario & evidenter per Regulas Conversionis sequantur ex Præmissis in *Frisesmo*, certè Conclusio illa ipsa in *Frisesmo* (quæ eadem planè est cum Conclusione in *Ferio*) necessariò sed mediatè & obliquè sequitur ex Præmissis in *Frisesmo*. Nam per fundamentum Reductionis ante positum, Quicquid

quid sequitur immediatè ex illis Propositionibus, idem sequitur necessariò, sed mediatè ex Præmissis unde illæ Propositiones sequebantur.

In secundâ Figurâ accipio *Camestres*. Syllogismus fit hic: *Reductio Modi Camestres.*

CA Omnis homo est animal,
MES Nullus lapis est animal,
TRES Ergo nullus lapis est homo.

Conclusionem hanc ex istis Præmissis necessario sequi sic ostendo:

Ex Minore positâ (quam sumo loco Majoris) sequitur per Conversionem simplicem, ergo ———— — — —	CE	Nullum animal est lapis.
Ex hac, cum Majore positâ, nempe ————————————	LA	Omnis homo est animal.
Sequitur immediate, & evidenter in *Celarent* ————————	RENT	Ergo nullus homo est lapis.

Quare per Fundamentum Reductionis hæc eadem Conclusio, viz. Nullus homo est lapis, sequitur ex Præmissis in *Camestres*. At ex hac Conclusione, Nullus homo est lapis, sequitur per simplicem Conversionem, Ergo nullus lapis est homo, quæ est Conclusio in *Camestres*: quare certum est eandem hanc Conclusionem sequi necessario ex Præmissis in *Camestres*, sed mediate, nimirum Mediantibus Conversionibus illis jam dictis.

In tertiâ Figurâ sumo *Bocardo*. Syllogismus fit hic: *Reductio Modi Bocardo.*

BO Quidam homo non est lapis,
CAR Omnis homo est animal,
DO Ergo quoddam animal non est lapis.

Reducitur hic Modus per Impossibile, in hunc modum: Adversarius protervus, concedit Majorem & Minorem esse veras, sed Conclusionem inde collectam non vult concedere veram esse. Cui ita dico, si ut tu ais, hæc Conclusio sit falsa, Quoddam animal non est lapis, ergo ejus Contradictoria erit vera, Omne animal est lapis. Annuente illo, ego ita in *Barbara* disputo:

BAR Omne animal (sic tu ais) est lapis,
BA Omnis homo est animal,
RA Ergo omnis homo est lapis.

Tum dico, Ecce, Conclusio hæc in *Barbara* est manifeste falsa, quare necesse est unam ex Præmissis his falsam esse, per regulam quintam Syllogismorum, cap. 15 At hæc Minor non est certe falsa, Omnis homo est animal. Annuit ille: Ergo Major ista, Omne animal est lapis, est sine dubio falsa. Quod si illa falsa sit, tum ejus contradictoria (quæ erat Conclusio in *Bocardo*) est sine dubio vera, nempe Quoddam animal non est lapis. Adversarius cùm se videt ad hoc incommodum adduci, ut aut concedat Conclusionem illam in *Bocardo* veram esse, & ex illis Præmissis sequi, aut fateatur Conclusionem aliam in *Barbara* (quæ est impossibilis & absurdissima) veram esse, ut vitet hoc posterius incommodum, quod evidenter sequitur & necessario, cessat tandem proterve agere, & victus agnoscit Conclusionem illam in *Bocardo* veram esse, & necessario ex illis Præmissis sequi.

Addam unicum exemplum in quarta Figurâ, ut qualis sit illic in Syllogismis necessitas appareat. Accipio Modum qui vocatur *Fesapo*, quique directe concludit. Syllogismus sit hic:

FES

FES Nullus lapis est homo,
AP Omnis homo est animal,
O Ergo quoddam animal non est lapis,

Conclusionem hanc ex his Præmissis necessario sequi, ita per reductionem ostendo.

Ex Majori positâ, sequitur per
Conversionem simplicem, ergo — FE Nullus homo est lapis.

Ex Minore positâ, sequitur per
Conversionem per Accidens, ergo---RI Quoddam animal est homo.

Ex his *immediatè*, *directè*, & *evidenter* sequitur hæc Conclusio
in *Ferio* ——————— O. Ergo quoddam animal non est lapis.

Quare cum ista Conclusio (quæ eadem est omnino in *Fesapo*) sequatur evidenter & immediatè ex Præmissis in *Ferio*, cúmque Præmissæ in *Ferio*, sequantur immediatè & evidenter per regulas Conversionum ex Præmissis in *Fesapo*, sine dubio Conclusio etiam ista in *Fesapo* sequitur necessariò sed mediatè, ex illis ipsis Præmissis in *Fesapo*. Nam per Fundamentum Reductionis, *Quicquid sequitur immediatè & necessariò ex una aut duabus Propositionibus, idem sequitur necessariò, sed mediatè ex illis Præmissis unde ista Propositiones sequebantur.*

Hæc est germana & genuina ratio reducendi Syllogismos. Nam quod vulgus Logicorum (non sine magna oscitantiâ ne dicam inscitiâ) facere solet, ut cùm reducant Modum aliquem imperfectum, nihil aliud omninò conentur nisi ut ex eisdem terminis qui sunt in *Frisesmo*, *Camestres*, aut alio Modo imperfecto, contexant Syllogismum in *Ferio*, *Celarent* aut alio Modo perfecto, istud certe ad reductionem ne γρὺ quidem valet. Etenim dum hoc faciunt, novos Syllogismos cudunt, sed *necessitatem Consequentiæ* quæ est in Modis imperfectis (quod solum est Reductionis munus) non omnino manifestant, nec sanè alio modo, quàm ex eo quem jam explicavi, manifestari potest. Sed de Reductione hæc satis multa.

CAP. XVII.

De Syllogismo Categorico Singulari.

Hucusque egimus de *Syllogismo Categorico Communi*. Sequitur nunc altera Species *Syllogismi Categorici*, qui est *Syllogismus Singularis*: de eo tria explicanda sunt. Primo *Quid sit*. Secundò, *Quomodo formetur*. Tertiò, *Quæ ejus Proprietates*.

Syllogismus Singularis quid. Syllogismus Categoricus Singularis est, *Syllogismus Categoricus in quo ambæ Præmissæ sunt Singulares Propositiones.* Nam si una solum Propositio sit singularis, Syllogismus erit Communis non Singularis.

Materia Syllogismi Singularis. Quod ad secundum attinet, Formatio hujus Syllogismi, facilè ex eis quæ de *Syllogismo Communi* dicta sunt, intelligitur: in plurimis enim conveniunt. *Materia illius remota* sunt tres termini, *propinqua* sunt tres Propositiones Categoricæ.

Figura in Syllogismis Singularibus. Ad *Formam* ejus itidem tria spectant: Primum est Figura, quæ oritur ex diversa dispositione Medii. Medium autem quatuor Modis disponitur; vel *Sub*, *Præ*; & tum est prima Figura:

gura: vel *bis Præ*; & tum est secunda Figura: vel *bis Sub*; & tum est tertia Figura: vel *Præ, Sub*; & tum est quarta Figura. Hic verò observandum est, quartam Figuram in Syllogismis Singularibus æquè usitatam esse & æquè naturalem ac primam: & ratio est quia cum Præmissæ ambæ sunt Singulares, non omninò refert, quæ alteri præponatur, neutro enim modo invertitur ordo naturalis. Ex omnibus autem Figuris, Syllogismi Singulares frequentissimè fiunt in tertia: quia *Medium* sæpissimè in his est singulare. Singularia autem amant subjici, potiùs quàm prædicari: Ut magis propriè dicimus, Socrates est doctus, quam aliquid doctum est Socrates.

Secundum ad *Formam* spectans est *Ordo Concludendi*: is itidem duplex est; nam alii ex his concludunt *directè*, ita ut minor terminus sit Subjectum, major Prædicatum. Alii *indirectè* ubi major terminus subjicitur, & minor prædicatur in Conclusione.

Ordo concludendi in Syllogismis Singularibus. Modi Syllogismorum Singularium.

Tertium ad *Formam* spectans, est *Modus*. *Modi autem hic sunt tam affirmativi, vel negativi; tam cùm Conclusio est singularis, quàm cùm est particularis; tam cùm directè, quàm cùm indirectè concluditur.* Et quidem facile fuit, his diversis Modis Syllogizandi, diversa nomina confingere. Sed quia ratio concludendi in his Syllogismis est valde facilis, & cuivis obvia, non est visum operæ pretium in istis immorari.

Hæc omnia tam ad *Materiam* spectantia, quàm ad *Formam*, ex subjectis exemplis facile est conspicere.

In prima Figura directè,
Aristides est vir justissimus,
Is quem tu vides est Aristides,
Ergò is quem tu vides est vir justissimus.

In Secunda directè.
Socrates est deformis corpore,
Plato non est deformis corpore,
Ergò Plato non est Socrates.

In tertia directè,
Homerus fuit cæcus,
Homerus fuit eximius poëta,
Ergò aliquis eximius poëta fuit cæcus.

In quarta directè,
Is à quo Logicam & Philosophiam debes discere, est
Logicorum & Philosophorum præstantissimus.
Logicorum & Philosophorum omnium præstantissimus est.
Aristoteles.
Ergò Aristoteles est is à quo Logicam & Philosophiam debes discere.

Et hi, ut vides, omnes Syllogismi *directè concludunt*. Cæterùm in quavis Figurâ possunt Syllogismi *indirectè concludere*. Nam si mutes terminos Conclusionis, hi omnes Syllogismi *indirectè* concludent; nec minùs verè & Syllogisticè quàm si directè; nam ex Præmissis illis in tertia Figurâ tam verè sequitur, Ergò aliquis cæcus fuit eximius poëta, quàm sic, Ergò aliquis eximius poëta fuit cæcus.

Sed quare Aristoteles de hoc Syllogismo Singulari nihil tradit. Nam *hunc ab aliis rejectam, ab Aristotele verò planè neglectum*, dicunt illi, † qui laudem hujus Syllogismi suo Ramo vendicare solent. Utinam verò Ramus non turbâsset hìc omnia, novis vocibus, novo ordine, novis commentis, novis omnibus. Sed quem ille, quantámque laudem mereatur, indicat tibi Justus Lipsius, epist. 89. Centur. 1. *Juventus nostra à me hoc audiat, nunquam ille magnus erit, cui Ramus est magnus.* Indicat iterum vir ille doctrinâ

Dub.
† *Com. in Ram. ante cit. lib. 2. cap. 10. pag. 670. & 671.*

doctrinâ & ingenio nulli suâ ætate secundus, R. Hookerus lib. 1. de Eccles. Polit. sect. 6. ubi Rameam disciplinam graphicè describens, ita, *Artem esse, quæ triduo tam bellè te argumentari instruat, quàm ter triennio: quæque ne nimium doctus evadas, caveat sedulo ac coerceat.* Verè in hunc Ramum quadrat, *Laurigeri multi, pauci Phœbi*: sed mitto Ramum. Putásne Aristotelem hanc syllogizandi formam ignoráſſe? Audi Zabar. lib. ante cit. cap 7. *Non ignoravit Arist. hujusmodi Argumentationem* [Singularem] *sed ipse usus est.* Verè quidem: usus enim est, & sæpius. Adi lib. 1. Prior. cap. 6. nu. 6. ubi Expositione (ut ipse ibidem vocat) id est, *Expositorio Syllogismo* utitur, & probata τὸ ρ (puta animal) alicui π (putà rationali) inest, quia utrumque eorum inest τῷ υ (putà Socrati) qui est individuum τῦ ς, id est, hominis; ratio ejus ita formatur in tertiâ Figurâ:

Socrates est animal,
Socrates est rationalis,
Ergo aliquod rationale est animal,

Et clariùs adhuc lib. 2. Prior. cap. 27. nu. 5. ubi hunc Syllogismum texit:

Pittacus est probus,
Pittacus est sapiens,
Ergò aliquis sapiens est probus.

Dub. Sol. At præcepta, inquies, de hoc Syllogismo nulla tradidit; fateor, idque triplici de causâ. Primò, quia ratio formandi tales Syllogismos facillima est: Ille autem instar aquilæ non captabat muscas, sed in arduis versari amabat. Secundò quia in Scientiis tradendis vix ullus hujus Syllogismi usus est: Nam Scientiæ omnes universalia considerant, & ex universalibus colligunt suas Conclusiones, ideóque procedunt per *Dictum de Omni & de Nullo*, ut ante ostendimus. At in Syllogismo Singulari, universalia nulla ponuntur, sed vel singularia, vel particularia, & ex his colligunt Conclusiones particulares solùm vel singulares; atque ita non procedunt *per Dictum de Omni & de Nullo.* Aristoteles igitur qui suam Logicam instrumentum scientificum esse voluit, de hoc Singulari Syllogismo minùs fuit solicitus. Tertiò quia Syllogismus hic Singularis non tam probationem continet, quàm expositionem ejus quod concluditur; unde Arist. loco citato expressè vocat Expositionem, & vulgó Syllogismus Expositorius vocari solet. Exponitur enim unum singulare aut particulare per aliud singulare. Quæ autem propriè probationes dicendæ sunt, ex universali aliquo noto, colligunt Conclusionem aliquam ignotam.

Dub. Sed difficultas hic major exoritur: Nam omnis ratiocinatio & rationalis discursus, fundatur in *Dicto de omni, aut Nullo*, ut ex Arist. antè diximus cap. 16. Quare omnis Syllogismus inniti debet alicui universali Propositioni. Cùm igitur Syllogismus Singularis, tali universali non innitatur, videtur non omninò pro Syllogismo habendus.

Sol. Respondeo, in omni discursu rationali, ideóque in omni Syllogismo esse *Dictum de Omni aut de Nullo*, ideóque universalem aliquam Propositionem (vel actu & expressè, ut semper fit in Syllogismo Communi) vel virtute, implicite, & originaliter, ut in Syllogismo Singulari. Sunt enim in Syllogismo omni Singulari *duo processus*: Cùm Conclusio est affirmativa, tunc prior processus est hic aut similis, *Quæcunque conveniunt in aliquo tertio conveniunt inter se*; id est, Quandocunque duo aliqua de uno tertio dicuntur, illa etiam de se aliquo modo dicuntur: at Pittaco duo ista conveniunt, esse probum, & esse sapientem; quare duo ista conveniunt inter se & de se invicem aliquo modo dicuntur. Jam *Major* hujus processus præcognoscitur, & pro præcognito supponitur in *Syllogismo Singulari*, ideò illius non fit expressa mentio. *Minoris* autem

probatio

probatio seu potius declaratio & expositio exprimitur in Præmissis Syllogismi singularis in secundo processu quia de eo solùm dubitatio esse potuit. Conclusio autem colligitur ex utroq; processu; sed ex secundo sequitur actu, ex priori quoad virtutem & potestatem. Idem fit in Syllogismo singulari negativo: Nam in isto prior processus est hic aut similis, *Quacunque differunt in aliquo tertio differunt etiam inter se*; id est, Cuicunque unum aliquod inest aut convenit, quod alteri non inest, aut convenit, illa differunt inter se, ita ut unum non sit alterum: At Socrati aliquid inest aut convenit, quod Platoni non inest aut convenit: Ergò Socrates differt à Platone, & non est Plato. Hujus primi processus Major, ut præcognitum, omittitur: & in secundo processu Minoris probatio vel potius explicatio & expositio proponitur in Præmissis Syllogismi singularis hoc modo: Socrates est deformis corpore, Plato non est deformis corpore. Conclusio verò quòd Socrates non sit Plato, innititur utrique processui, sed prior virtute solum & radicaliter ibi continetur; secundus actu & expressè ponitur. In hoc autem capite, nihil egimus de priori processu, in quo est universalis Propositio, & *Dictum de Omni*, aut *de Nullo*, sed solum de secundo processu. In eo autem est universalis Propositio seu *Dictum de Omni, aut Nullo*, non actu sed potestate, & quoad *radicem & originem* discursus. Cuicunque autem Syllogismo inest Propositio universalis, seu dictum *de Omni aut Nullo* utrovis modo, ille verè Syllogismus est, & discursus rationalis.

Proprietas *Syllogismi Singularis* non est alia, quàm quòd in declaratione & expositione frequentissimus sit illius usus. Estne hic tuus equus? Non; nam meus est niger, hic verò est albus. Estne hic homo vir justus? Est; nam hic est Aristides, & Aristides est vir justissimus; & infinita sunt hujus generis. *Proprietas syllogismi singularis.*

Atque hæc de *Syllogismo Singulari*, adeóque de omni *Syllogismo Categorico*, sive sit *Communis*, sive *Singularis*.

CAP. XVIII.

De Syllogismo Hypothetico.

SEquitur Syllogismus *Hypotheticus*, quæ est altera Syllogismi Species. De hoc agit Arist. 1. Prior. cap. 29. nu. 5. & seq. ut rectè observat Jul. Pacius in eum locum. Ut mihi mirum videatur Rameos aliquos (Com. in Pet. Ram. Dial lib. 2. cap. 13. pag. 713.) voluisse dicere, *Aristotelem non agnovisse, vel certè non cognovisse Syllogismum compositum*, id est, Hypotheticum. Nam eum & ex professo tractat, & sæpe utitur in suis scriptis: & Ramus ipse Schol. 7. 12. Arist. hoc Syllogismo usum esse apertè profitetur. Pauca verò de eo tradit, partim quia facilior est hujus Syllogismi intelligentia: & præcipuè quia ex eis quæ de *Categorico* copiosè tractavit, Hypothetici cognitio peti posset. Nos ea quæ ille in angustum arctavit uberiùs proponemus, Tria vero de eo explicanda sunt. Primò, *Quid sit*. Secundò *Quotuplex sit*, seu quot illius Species. Tertiò, *Qui sint cujusque Speciei Modi*. *Hypotheticus syllogismus Aristoteli cognitus.*

Syllogismus Hypotheticus est *Syllogismus in quo vel ambæ vel una saltem Præmissarum est Propositio Hypothetica*. Ex eo quòd Syllogismus sit, liquidò constat, Conclusiones omnes quæ per hunc *Syllogismum Hypotheticum* probantur, tam necessariò ex suis Præmissis sequi, quàm sequuntur Conclusiones in *Syllogismo Categorico*. Nam hoc in ipsa naturâ ac definitione Syllogismi in Genere ponitur, ut Conclusio ex Præmissis necessariò sequatur. Quare quod nonnulli postulare solent, & propemodùm imperare, ut illi quibuscum disputant Categoricè concludant, aut Categorico Syllogismo utantur, iniquum omnino *Hypotheticus syllogismus quid.*

ninò flagitant. Nam cùm hic verè Syllogismus sit, cur eum repudiant? Cumque in hoc tam necessariò Conclusio infertur, quàm in Categorico, cur hunc præ illo desiderent? Præterea sunt nonnullæ Propositiones probandæ ac concludendæ, quæ in nullo Categorico Syllogismo concludi possunt. Tenta Categorico Syllogismo hanc concludere, Si nullum animal sentit, omnis homo est cæcus: aut hanc, Si mundus habuit initium, tum Arist. non est in omnibus defendendus. Frustrà certè te fatiges. Hæ similésque omnes nullo alio nisi Hypothetico Syllogismo concludi unquam, aut probari possunt.

Tres Species Syllogismi Hypothetici.

Secundo loco videndum est *Quotuplex sit* hic Syllogismus. Sicut autem Propositio Hypothetica, ita etiam Syllogismus Hypotheticus est triplex. *Conditionalis*, nempe, *Copulativus*, & *Disjunctivus*. Nam quòd Kecker. lib. 3. cap. 13. *Copulativum Syllogismum expungendum censet*: & eundem ut superfluum omittunt non Ramus solùm, sed Zabar. in Tab. in lib. Prior. non rectè profectò faciunt: est enim *Copulativus Syllogismus* tam verè distincta species Syllogismi Hypothetici, quàm vel Conditionalis, vel Disjunctivus.

Conditionalis Syllogismus quid.

Conditionalis Syllogismus *est Syllogismus Hypotheticus, in quo vel ambæ ut (nonnunquam) vel (ut plerumque) una Præmissarum est Propositio Conditionalis.*

Copulativus quid.

Copulativus Syllogismus *est Syllogismus Hypotheticus, in quo una aliqua Præmissarum est Propositio Copulativa.*

Disjunctivus quid.

Disjunctivus Syllogismus est *Syllogismus Hypotheticus, in quo una aliqua Præmissarum est Propositio Disjunctiva.*

Modus syllogismi Hypothetici, quid.

Quid sit & *Quotuplex* videmus. Nunc de *Modis Syllogismorum Hypotheticorum* dicendum est: Modus autem ejus est nihil aliud, quàm *ipsa legitima forma Syllogismi Hypothetici.* Nam Figuræ hic nullæ quærendæ sunt, ut in Syllogismo Categorico, & per *Modum* indicatur tota forma hujus Syllogismi. De materiâ autem nihil attinet dicere, cùm quivis sciat tres Propositiones ejus esse illius materiam, uti sunt in Categorico: quare si *Modos* scias, sufficit. Sicut autem in argumentatione Categoricâ sunt multi *Modi inutiles*, in quâque Figurâ, qui videntur quidem esse Syllogismi, sed verè non sunt; quia forma ipsa concludendi in illis Modis est vitiosa & inconsequens, quare eos apertè rejicit Arist. 1. Prior. cap. 4, 5, & 6. Itidem fit in Hypotheticis Argumentationibus: Sunt in his aliqui *Modi inutiles* & rejiciendi, qui videntur quidem esse Syllogismi Hypothetici, sed verè non sunt; quia forma ipsa concludendi in illis Modis est vitiosa & inconsequens.

Modi utiles quo modo ab inutilibus discernendi.

Sed quonam pacto *Modos utiles* ab *inutilibus & vitiosis* discernemus in Argumentationibus Hypotheticis? Nonnulli asserunt eos solùm Modos in Hypotheticis Argumentationibus *esse utiles & legitimos, qui ad Categoricos Syllogismos reduci possunt, quia Categoricus, cùm sit perfectior, est mensura Hypothetici.* Cæterum hoc nullo pacto verum est. Nam etsi multi Syllogismi Hypothetici, & præsertim Conditionales, ad Categoricos reduci possunt, tamen neque *omnes Conditionales*, neque ulli *Copulativi* aut *Disjunctivi* ad Categoricos reduci possunt. Quare etsi *ex Reductione* ad Categoricos, Hypothetici Syllogismi declarentur esse verè Syllogismi, tamen hæc *Reductio* non est causa quare sunt verè Syllogismi. Sed causa hujus est, *quia formantur juxta legitimum Modum Hypothetico tali Syllogismo peculiarem*: tum enim verè *formam* habent Syllogismi tales, idcóque legitimi sunt, sive reducantur ad Categoricos, sive non reducantur. Sed videamus quinam illi *Modi* sunt Hypotheticorum proprii, & declaremus hoc primò in *Syllogismis Conditionalibus*: secundò in *Copulativis*: tertiò in *Disjunctivis*.

Conditionalis Syllogismi tres sunt Modi.

Conditionalis Syllogismi *septuaginta Modos* recenset Boethus. Vah! Quis hujus unius generis Syllogismorum tam immensum Numerum ferre aut audire potest? *Ramus*, & qui eum sequuntur, *duos tantùm agnoscit*. Sed nec ille verum numerum attingit. Nam *tres esse illius Modos*, & res ipsa docet, & ratio evincit. Conclusio in prioribus duobus est Categorica, in tertio Hypothetica. Fiunt autem in singulis *horum trium Modorum* Syllogismi Conditionales, & affirmativi & negativi, & universales & singulares: & in

primis

primis duobus, Syllogismi reducibiles ad Categoricos; in tertiis, illi qui reduci non possunt: Hæ autem differentiæ non variant *Modum concludendi*, & ideò non faciunt *diversos Modos*, sed solùm diversos Syllogismos in *eisdem Modis*.

Primus Modus in Conditionalibus est *Constructivus*; & modus arguendi est *à constructione Antecedentis ad Constructionem Consequentis*; in eo enim asseritur & assumitur antecedens, ex eóque consequens illius antecedentis, seu id quod necessariò inde consequitur, construitur, & concluditur. Innititur hic *Modus* huic Axiomati & infallibili Regulæ; *Si Antecedens in ulla Conditionali Propositione sit vera, tum Consequens ejus, seu id quod necessariò ex eo Antecedente consequitur, erit etiam verum:* ut, *Primus Modus in Conditionali.*

Si homo sit animal est vivens —— BAR Omne animal est vivens,
At homo est animal —————— -BA Omnis homo est animal,
Ergò homo est vivens ——————RA. Omnis homo est vivens.

Et hic:

Si mundus non sit æternus, tum Aristoteles erravit,
At mundus non est æternus,
Ergò Arist. erravit.

In his, omnibúsque similibus, *construitur Consequens ex Antecedente*. Posterius autem exemplum reduci ad Categoricum non potest: & ratio est manifesta; Sunt enim in ea quatuor termini quod in Syllogismo Hypothetico sæpe usu venit, at nunquam in ullo Categorico plures tribus esse possunt. Termini autem 4. sunt isti, 1. *Mundus*, 2. *æternus*, 3. *Aristoteles*, 4. *erravit*: Quorum duo primi sunt in Minori Propositione, duo alii in Conclusione, omnes autem quatuor in Majori.

Secundus Modus in Conditionalibus est *Destructivus*, & modus arguendi est à *destructione Consequentis ad destructionem Antecedentis*. Nam à negatione Consequentis seu ejus quod ex Antecedente necessariò sequitur, negatur in Conclusione & destruitur ipsum Antecedens. Innititur hic *Modus* huic Axiomati indubitatæ veritatis: *Si id quod necessariò ex aliquo Antecedente consequitur non sit verum, neque Antecedens unde sequebatur verum erit:* ut hic, *Secundus Modus in Conditionalibus syllogismis.*

Si homo sit lapis non est animal, ——CE Nullum animal est lapis,
At homo est animal, ————————LA Omnis homo est animal,
Ergò homo non est lapis. ————--RENT. Ergò nullus homo est lapis.

Hi duo Modi Conditionalis Syllogismi hoc versu explicantur:

Construit *An*, *Con*: sed contrà, *Con*, destruit *Ante*.

Præter hos, (qui soli sunt legitimi Modi Conditionalis Syllogismi, quando Conclusio est Categorica) duos alios & utrosque *Modos* destructivos pro validis & legitimis ponit Zabar in suis Tabulis ad lib. Prior. p. 57. Prior est *à positione Consequentis ad positionem Antecedentis*: alter *à destructione Antecedentis ad destructionem Consequentis*. At sine dubio in hoc erravit: & exempla quæ adducit non rectè accommodantur: Exemplum prioris est hic, quem esse infirmum reductio manifestat,

Si equus non sit animal, non est homo—Omnis homo est animal,
At equus non est homo—————Nullus equus est homo.
Ergò equus non est animal—————Ergò nullus equus est animal.

Ecce hic *ponitur Consequens*, & assumitur esse verum, quòd equus non est homo, & inde *construitur Antecedens*, & concluditur esse verum, quòd equus non sit animal; quæ ratio concludendi reducitur ad eum *Modum* quem expressè rejecit Arist. quémque ponit ut primum modum *inutilem* in primâ Figurâ, lib. 1. Prior. ca. 4. nu. 6. Zabarella autem erravit, cum sic Syllogismum in hoc *Modo* formavit:

Si non est animal, non est homo -DA Omnis homo est animal,
At est homo—————RI Hic est homo,
Ergò est animal—————I. Ergò hic est animal.

Etenim in hoc Syllogismo non arguis à *positione Consequentis ad positionem Antecedentis*, sed à *destructione Consequentis ad destructionem Antecedentis*. Nam Consequens est hoc, *Non est homo*: hoc autem in dicto Syllogismo non ponitur, sed *tollitur*, quia ejus contradictoria assumitur, *Est homo*. Itidem Antecedens est hoc, *Non est animal*, quod non *ponitur* in Conclusione sed planè *destruitur*, quia ejus contradictoria asseritur, *Est animal*. Ita exemplum Zabarellæ reverà spectat ad secundum *Modum* suprà positum, & est validum: sed non spectat ad hunc *Modum*, à positione Consequentis, ad positionem Antecedentis, qui reverà est *inutilis*, etsi ab eo pro valido commendetur.

Idem dicendum de altero *Modo*, qui est *à destructione Antecedentis ad destructionem Consequentis*. Hic est etiam *inutilis* ut Reductio declarat. Exemplum hujus *Modi* est hoc:

Si equus non est animal, non est homo—Omnis homo est animal,
At equus est animal—————Omnis equus est animal,
Ergò equus est homo—————Ergò omnis equus est homo.

Ecce, Antecedens in Minori *destruitur*, quia ejus contradictoria illic asseritur: itidem Consequens *destruitur* in Conclusione, quia illius contradictoria ibi asseritur. Esse autem vitiosum *Modum* declarat Reductio, nam reducitur ad eum Modum *inutilem* quem expressè rejecit Arist. 1. Prior. cap 5. nu. 11. quia Conclusio est affirmativa in secundâ Figurâ. Exemplum autem à Zabarellâ adductum, ad hunc *Modum* non omninò spectat; est autem hoc:

Si non est animal, non est homo—CA Omnis homo est animal,
At non est animal—————MES Nullus lapis est animal,
Ergo non est homo—————TRES. Ergo nullus lapis est homo.

Non inquam huc spectat; nam hic non *destruitur* vel Antecedens, vel Consequens, sed utrumque *asseritur*; prius in Minori, posterius in Conclusione: quare hic Syllogismus verè legitimus est, & spectat ad primum *Modum* ante à nobis positum: in quo arguitur *à Constructione Antecedentis ad constructionem Consequentis*. Rejectis igitur his duobus Modis (quos doleo doctissimum Zabarellam pro legitimis probâsse) relinquitur non esse *alios Modos Syllogismi conditionalis*, quàm duos illos à nobis positos, quando Conclusio est Categorica.

Tertius

Tertius Modus in Conditionalibus est, *quando Conclusio* (*ideòque ambæ Præmissæ sunt Propositiones Conditionales*; *in quo quia ex primo Consequenti*, (quod ponitur in Majori) *sequitur aliud Consequens* (quod ponitur in Minori) *ideò concluditur*, *hoc posterius Consequens sequi ex primo Antecedente*. Regula cui hic *Modus* innititur est hæc, quam antè posui. cap. 17. *Quicquid sequitur immediatè ex ullâ Propositione, idem sequitur mediatè ex eâ aut eis unde illa sequebatur*, ut hic: *Tertius Modus in Conditionalibus Syllogismis.*

Si Socrates sit homo, est animal,
Si sit animal, est vivens,
Ergò si sit homo, est vivens.
Et hic:
Si mundus non sit æternus, tum Arist. erravit,
Si Arist. erravit, non est in omnibus defendendus,
Ergò si mundus non sit æternus, Arist. non est in omnibus defendendus.

Hæc de *Modis Syllogismi Conditionalis*. Sequuntur Modi Syllogismi Copulativi. Et quidem hujus sunt *duo Modi*, sed prior per omnia *formam habet Syllogismi Categorici*, & *in Omni Figura ac Modo formari potest*. In hoc solùm ab eo differt, quòd in *Syllogismo Copulativo*, sunt duæ semper Propositiones Copulativæ: illæ tamen Speciem præ se ferunt Propositionum Categoricarum; ideò Syllogismi ex his contexti in omnibus formam sequuntur Syllogismi Categorici: Talis est iste: *Prior Modus Syllogismi Copulativi.*

BAR Omne animal habet gustum & tactum,
BA Omnis homo est animal,
RA Ergò omnis homo habet gustum & tactum.

Etsi verò hic, & omnes similes *Hypothetici Syllogismi Copulativi sint*, quia in eo sunt semper duæ Propositiones Copulativæ; tamen quia formam omnino habent Syllogismorum Categoricorum, ideo pro Hypotheticis à paucis censentur. Ego hoc monuisse uno verbo satis duxi.

Secundus Modus Syllogismi Copulativi sequitur formam Hypothetico Syllogismo propriam: is est, *cùm à positione unius partis Propositionis Copulativæ tollitur altera, sive una sit, sive plures*. Syllogismi autem omnes hujus Modi, qui legitimi sunt, *concludunt negativè*: ut hic; *Secundus Modus Syllogismi Copulativi.*

Homo non est & rationalis & irrationalis,
At est rationalis,
Ergò non est irrationalis.

A negatione verò unius partis ad positionem alterius, non valet consequentia: ut hic;

Socrates non est & lapis & leo,
Sed non est lapis,
Ergo est leo,

Non inquam valet, quia neutra pars Propositionis Copulativæ de Socrate affirmatur, & tamen vera est Propositio Copulativa, quia si ulla una pars negativæ hujus sit vera, Propositio est vera, multo magis, si ambæ sint veræ, ut in exemplo posito. Evenit quidem nonnunquam, ut sic verum concludatur, sed hoc fit, non vi formæ syllogisticæ, sed ratione materiæ.

materiæ; quia illa Copulativa Propositio quam accipis, est talis ut altera pars semper conveniat Subjecto, altera semper negetur: ut hic;

Homo non est & animal & planta,
At non est planta,
Ergo est animal.

Vera quidem est Conclusio ratione Materiæ, quia homo verè est animal, & planta esse non potest. Sed ubi Copulativa Propositio est in materiâ contingenti non autem in necessariâ, hic modus arguendi affirmativè, non valet. Is autem Modus qui in ullo fallit, non est utilis aut legitimus.

Prior Modus Syllogismi Disjunctivi.

Sequuntur *Modi Syllogismi Disjunctivi.* Hi etiam *duo sunt.* Prior per omnia sequitur formam Syllogismi Categorici, & in quâvis illius Figurâ ac Modo formari potest: in hoc solùm differt, quod in hoc duæ Propositiones sunt Hypotheticæ Disjunctivæ: ut hic;

Omne animal est vel rationale vel irrationale,
Socrates est animal,
Ergo Socrates est vel rationale vel irrationale.

Secundus Modus Syllogismi Disjunctivi.

Secundus Modus Syllogismi Disjunctivi sequitur formam Disjunctivo Syllogismo propriam, & est, *Cum a negatione unius aut plurium partium Disjunctivæ Propositionis, una altera pars ponitur & concluditur.* Ideo omnes Syllogismi Disjunctivi, *affirmativi sunt*, & *affirmativè concludunt*: ut hic;

Homo vel est animal, vel planta,
At homo non est planta,
Ergo est animal.
Et hic:
Homo vel est lapis vel non lapis,
At homo non est lapis,
Ergo est non lapis.

Scio Ramum lib. 2. cap. 16. ejusque sectatores, nec non & Zabar. in suis tabul. in lib. Prior. pag. 58. alium adhuc Syllogismi Disjunctivi Modum addere, nempe *cum à positione unius partis concluditur negatio alterius*, sic ut Syllogismi isti sint negativi, & negativè concludant: ut hic;

Homo vel est rationale vel irrationale,
At est rationale,
Ergo non est irrationale.

Sed sine dubio hic arguendi Modus est inutilis & inconsequens: Nam etsi aliquando eveniat ut Conclusio in hoc Modo sit vera, tum scilicet quando Propositio est in Materiâ necessariâ, sic ut una disjunctionis pars semper Subjecto conveniat, altera nunquam (quod fit in exemplo allato,) tamen hoc fit ratione Materiæ, non autem ratione Formæ syllogisticæ. Nam si sequeretur ratione formæ, valeret consequentia in omni materiâ, at in materiâ contingenti non est valida: ut hic.

Socrates

Socrates vel est vir doctus vel probus,
At est vir doctus,
Ergo non est vir probus.

Non valet consequentia, quia potest esse, ac verè fuit & vir doctus & probus. Et quidem, si rem serio perpendas, videbis hunc & similes omnes Syllogismos, quos illi huc referunt, verè & quoàd sensum Copulativos esse, non Disjunctivos. Nam Conclusio in illis non sequitur ratione disjunctionis, sed quia una tantum illius pars Subjecto convenit, non utraque: sic igitur formandæ sunt;

Socrates non est & vir doctus & probus, [hoc est si disjunctivè proferre placet,] vel, est tantum vir doctus, vel tantùm vir probus,
At Socrates est doctus,
Ergo non est vir probus.

Hic autem Syllogismus verè, & quoàd sensum *Copulativus est secundi Modi* quem suprà posui. Quare *certum est legitimos omnes Syllogismos Copulativos negativè, Disjunctivos verò omnes affirmativè solùm concludere.*

Sed hæc satis multa de *Syllogismo Hypothetico*, adeóque de omni *Argumentatione perfecta* (quæ Syllogismus vocatur) sive *Categorica* sit, sive *Hypothetica*.

CAP. XIX.

De Enthymemate.

SEquitur nunc *Argumentatio Imperfecta.* Ea definitur esse *Argumentatio quæ ad Syllogismum veluti ad perfectius Argumentationis genus, & aliarum omnium regulam revocari potest ac debet* Hujus sunt quatuor Species, *Enthymema, Inductio, Exemplum,* & *Sorites*, de quibus paucis. *Argumentatio Imperfecta.*

Enthymema est Argumentatio imperfecta, in quâ ex unica Præmissâ infertur Conclusio: altera verò Præmissa non exprimitur, sed mente reservatur, ideóque *Enthymema* vocatur, quasi ἐν θύμῳ, quia una Præmissarum subintelligitur, & mente gestatur. De hoc agit Arist. lib. 2. Prior. cap. 27 Si verò illa quæ subintelligitur exprimatur, tum fit *perfecta Argumentatio & Syllogismus*: ut hic; *Enthymema quid.*

Socrates est animal,
Ergò est vivens. Adde istam *Majorem*, Omne animal est vivens, & est *Syllogismus Communis in Darii*.

Itidem hic:
Socrates est philosophus,
Ergò aliquis Atheniensis est philosophus. Adde istam *Minorem*. Socrates est Atheniensis, & est *Syllogismus Singularis in tertiâ Figurâ*.

Itidem

Itidem hic:

Socrates non est brutum,

Ergò est homo. Adde istam *Majorem*, Socrates vel est brutum, vel est homo, & est *Syllogismus Hypotheticus Disjunctivus secundi Modi.*

Hinc liquet in *Enthymemate*, aliquando subintelligi *Majorem Propositionem*, aliquando *Minorem*: quando autem hæc, & quando illa intelligitur, etsi facile discernes, sic tamen paucis explicari potest. Supponendum est in *Enthymemate quovis* Conclusionem directè inferri; sic ut Major terminus sit in ea *Prædicatum*, & Minor terminus *Subjectum*; Quia hæc arguendi ratio est maximè naturalis & prompta. Jam, hoc supposito, *Si Subjectum Conclusionis in Enthymemate bis exprimatur*, *tum deest Major Propositio*: ut in primo exemplo. *Si verò Prædicatum Conclusionis bis exprimatur*, *tum deest Minor Propositio*: ut in secundo. Si *Enthymema* revocetur ad syllogismum Hypotheticum, tunc, ut opinor, *semper subintelligitur Major Propositio*: ut in his, Est dies, ergò sol lucet in nostro hemisphærio: Socrates est homo, ergò non est brutum: Homo non est planta, ergò est animal. Hæc omnia *Enthymemata* revocantur ad syllogismum Hypotheticum, & in omnibus subintelligitur *Major Propositio*; quæ si addatur, ex primo *Enthymemate* fit *Syllogismus Conditionalis*; ex secundo *Copulativus*, ex tertio *Disjunctivus*. Atque hæc de *Enthymemate* satis multa.

CAP. XX.

De Inductione.

Inductio quid. SEcunda Species est *Inductio*. Ea sic definitur: *Inductio* est *Argumentatio imperfecta*, *in quâ*, *ex plenâ enumeratione singularium omnium quibus Prædicatum aliquod convenit* (quod fit in unâ Præmissâ) *concluditur idem Prædicatum universaliter convenire Speciei illorum Individuorum*: ut,

Socrates est risibilis, itémque Plato, Aristoteles,
Et cæteri quotquot extant homines:
Ergò omnis homo est risibilis.

Fit etiam Inductio, *ex plenâ enumeratione Specierum unius Generis*, & *Partium integralium unius Totius*; Nam par est ratio arguendi ab omnibus Speciebus ad Genus, & ab omnibus Partibus ad Totum, atque ab omnibus Individuis ad Speciem. Quare hæ legitimæ inductiones sunt:

Homo est vivens, itémque brutum,
Ergò omne animal est vivens.
Et hæc:
Caput, pectus, femora, tibiæ, & reliquæ partes Corporis, sunt sana,
Ergò omnis pars Corporis est sana.

De Inductione tria observanda sunt. Primum hoc est, ut *in Inductione fiat plena & perfecta enumeratio omnium particularium*. Nam si vel unum tantùm omittatur, Inductio est *invalida & inconsequens*. Quod non ratio solùm tibi indicat, sed & Arist. 2. Prior. cap. 24. nu. 3.

Secundum est hoc, *Nulla Inductio unquam probat aliquid nisi quando vel sensu, vel aliquâ evidentiâ liquet Prædicatum illud inesse singularibus omnibus, quod inesse universali probare volumus.* Ut cùm probandum sit omnem hominem esse bipedem, si inducas singularia omnia, & verè possis oculo demonstrare, ecce, Socrates est bipes, itémque Plato, itémque Aristoteles, & ita de cæteris, cum hæc ex Inductione manifesta judicio sensus fecisti, omnem hominem esse bipedem rectè concludes. Quoties verò non est evidenter manifestum Prædicatum illud inesse omnibus singularibus quæ inducuntur, certè nihil dici potest verè tum probari, sed solùm asseri. Nam probare aliquid est per illud quod notum est ducere nos ad cognitionem ejus quod est ignotum. At nisi sit aliquo modo manifestum, Prædicatum illud omnibus singularibus inesse, probatio solùm est ignoti per ignotum: quæ verè est Petitio principii. Ut si mihi nescienti omnem vermem habere gustum, tu ita arguas: Hic vermis, itémque ille, & cæteri omnes habent gustum, ergò omnis vermis gustum habet: petis plane principium. Etenim non accipitur hic ullum medium notum, quo probes gustum vermi ulli inesse, sed inducis omnes vermes, de quibus affirmas quod habent gustum, quos tamen omnes gustum habere, æque mihi ignotum est, ac omnem vermem habere gustum; éstque ac si arguas, Omnis vermis habet gustum, ergo omnis vermis habet gustum. Atque hinc est quod Arist. profunde considerans vim Inductionis, lib. 2. Prior. Cap. 23. num. 3. & 4. ait, *Syllogismum fieri per medium*, (putà notius eo quod probatur.) *Inductionem verò fieri eorum quorum non est medium*, (nempe notius eo quod probatur.) Quare inquit, *Inductio quodam modo opponitur Syllogismo, Syllogismus enim per medium* (notius) *probat Majorem terminum inesse Minori. Inductio autem solùm probat* (vel potius asserit) *Majorem terminum inesse medio per minorem.* Ex quo fit ut Inductio non sit admittenda, ut legitima probatio, quia non affert medium ullum quo probat Majorem terminum inesse Minori, sed solùm admittenda est ut *illustratio vel declaratio* Propositionis probandæ; nec tum etiam admitti debet, nisi quando Prædicatum probandum de Subjecto Conclusionis, *sensu vel aliâ evidentiâ* discernitur inesse singularibus omnibus illius Subjecti, ut Arist. docet 8. Top. cap. 1. nu. 7.

Inductio ex sensu aut evidentia liquere debet.

Tertiò observa, quomodo *Enthymema*, & *Inductio* inter se differant. Differunt autem tribus modis: Primò, quia semper fit in Inductione enumeratio particularium omnium: hoc nunquam fit in Enthymemate. nam tum Enthymema non vocandum esset, sed Inductio. Secundò, quia semper in Inductione subintelligitur *Major*, at in Enthymemate modo *Major*, modo *Minor* deest & intelligitur. Tertio, quia Enthymema ad quamvis Syllogismi Speciem reduci potest, vel ad *Categoricum communem*, vel ad *Categoricum singularem*, vel ad Syllogismum *Hypotheticum* sive *Conditionalem*, sive *Copulativum*, sive *Disjunctivum*, At Inductio ad nullum alium Syllogismum reduci potest & revocari, nisi solùm ad *Hypotheticum Conditionalem*. Ut in primo exemplo, si vis ex Inductione facere Syllogismum, hic, & nullus alius esse potest; Si Socrates sit risibilis, itémque Plato, & cæteri omnes homines, tum omnis homo est risibilis: At Socrates est risibilis, itémque Plato, & cæteri omnes homines, ergo omnis homo est risibilis. Quod idem de aliâ omni Inductione dicendum est.

Discrimen inter Inductionem & Enthymema.

Dub. At videtur ista prima Inductio revocari posse ad Syllogismum Categoricum, hoc modo; Socrates, Plato, & cæteri sunt omnes qui sunt homines; at Socrates, Plato, & cæteri sunt risibiles, ergo omnis homo est risibilis.

Sol. Respondeo, hanc Argumentationem non esse vel Syllogismum Categoricum communem, quia ambæ Præmissæ sunt singulares; vel Categoricum singularem, quia Conclusio est universalis, quod nunquam fit in Syllogismo singulari. Ita non est omnino Syllogismus Categoricus, Nec vero talis dici potest, quia sunt in eâ quatuor minimum termini: Nam Socrates, Plato, & cæteri, faciunt utrum terminum; omnes homines facit alium risibiles facit tertium, & homo facit quartum. Ita non est omnino Syllogismus Categoricus.

Non igitur ad istum aut ullum similem Inductio ulla reduci potest, sed solùm, ut ante dixi, ad *Syllogismum Hypotheticum Conditionalem* primi Modi.

Atque hæc de Inductione.

CAP. XXI. *De Exemplo.*

Exemplum quid.

TErtia Species Argumentationis imperfectæ, est *Exemplum*; quod ita definitur, *Exemplum est Argumentatio imperfecta, in qua ex uno singulari noto, aut ex pluribus, probatur aliud singulare sed ignotum*, ut:

Malum fuit Thebanis bellum gerere contra Phocenses finitimos,
Ergò malum etiam est Atheniensibus, bellum gerere contra Megarenses finitimos.

Quoniam autem transitus non potest fieri ab uno singulari ad aliud, nisi per medium aliquod universale, ideò Arist. lib. 2. Prior. cap. 24. diligenter ac profundè vim hujus Argumentationis considerans, docet duplicem esse in omni Exemplo processum.

Prior processus in Exemplo.

Prior est ab *uno singulari noto, ad universale ignotum*: hoc modo.

Thebanis malum fuit bellum gerere contra Phocenses finitimos,
Ergo bellum gerere contra finitimos est universaliter malum.

Hic prior processus est Inductio, sed valdè debilis & imperfecta, quia hic ex uno aut paucis singularibus colligitur universale.

In secundo processu, *universale hoc sic probatum, accipitur ut notum, & inde concluditur singulare ignotum*: hoc modo,

Secundus processus in Exemplo:

Bellum gerere contra finitimos est universaliter malum,
At Megarenses sunt finitimi Atheniensium:
Ergo malum est Atheniensibus bellum gerere contra Megarenses.

Similis processus in quovis Exemplo invenitur; nec aliter Exemplum vim arguendi habet, nisi quatenus ex eo concluditur, primo *universale*, ex quo posteà *singulare* aliud probetur, Sed omissis aliis partibus in utroque processu brevitatis causâ, solummodo Exemplum notum cum singulari ignoto conjungitur.

In Exemplo vis minima probandi.

Hinc fit ut minima vis arguendi sit in Exemplis, idque duplici de causâ; Primo, quia omnes tales argumentationes in primo processu, colligunt universalem Conclusionem ex *Inductione imperfectâ* & valdè manca; quæ ratio probandi est penitùs inefficax. Secundò, quia si rectè volumus rem aliquem Exemplo probare, oportet *ambo similia esse:* Jam rarum est ut non inveniatur dissimilitudo inter Exemplum illud quod probat, & Exemplum aut singulare illud quod probatur. *Dissimilitudo enim enervat vim Exempli*, nisi constet ea in aliis rebus dissimilia esse, *in eo verò quod probatur, aut ad quod probandum Exemplum affertur, similia esse.* Nam satis est si in eo quod probamus similitudo sit, licet in aliis quam plurimis sit dissimilitudo.

Exemplum efficax ad persuadendum.

Nullum autem arguendi genus est *efficacius ad persuadendum*, quam hoc ab *Exemplo.* Nullâ enim re facilius ducimur, quàm aliorum exemplis, quæ id factum esse demonstrant, quod faciendum esse persuademus: nec diffidimus nos ipsos idem effecturos, quod

quod effecisse alios videmus. Quare apud oratores & poëtas (quorum scopus est persuadere) frequens est & præcipuus Exemplorum usus, multo certe major quàm apud Philosophos. Sed de Exemplo satis multa.

CAP. XXII.

De Sorite.

Sorites quid.

Ultima Argumentationis Species est *Sorites*. Hæc ita definitur: *Sorites est Argumentatio imperfecta, in qua tres, quatuor aut plures Præmissæ exprimuntur, & ita disponuntur, ut Prædicatum* primæ *Propositionis sit subjectum* secundæ, *& Prædicatum* secundæ *Subjectum* tertiæ. *& sic deinceps, donec tandem concludamus ultimum Prædicatum de primo Subjecto prædicari aut eidem convenire*, ut:

Homo est Animal,
Animal est Vivens,
Vivens est Mixtum,
Mixtum est Corpus
Corpus est Substantia.
Ergo à primo ad ultimum, Homo est Substantia.

Immodicus potus gignit crudos humores in stomacho,
Crudi humores in stomacho vitiant & corrumpunt Sanguinem.
Sanguis corruptus facit malam assimulationem alimenti in partibus corporis.
Mala assimilatio nutrimenti in partibus, gignit hydropem.
Ergò, à primo ad ultimum, immodicus potus gignit hydropem.

Hinc liquet *Soritem* nihil aliud esse nisi cumulum *Syllogismorum* in unum acervum ac veluti fasciculum colligatorum. Atque hoc facilè constabit, si *Soritem* dissolvas, & ad *Syllogismos* unde constat revoces; id quod fieri potest vel ascendendo vel descendendo, in hunc modum:

Omne Corpus est Substantia.
Omnis homo est Corpus. Probatur.
Ergò omnis homo est Substantia.

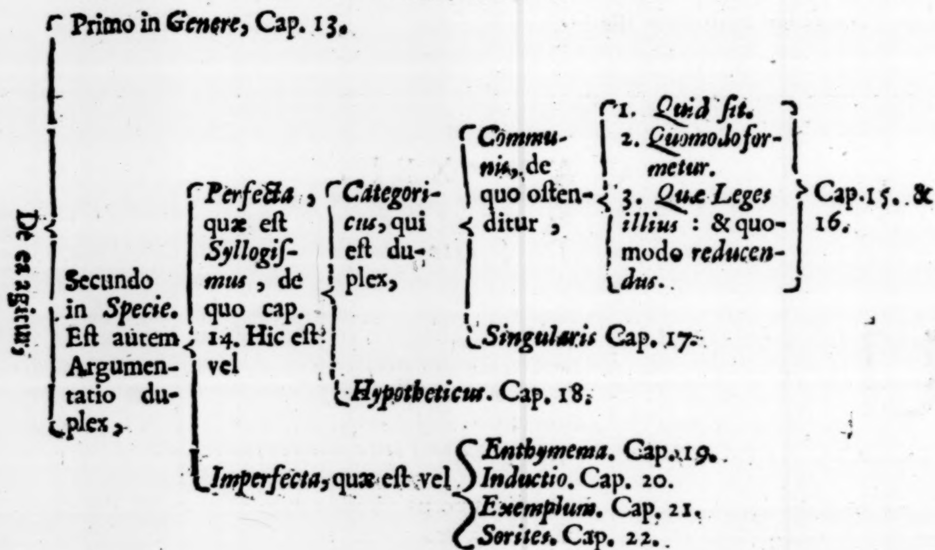
Omne Mixtum est Corpus.
Omnis homo est Mixtum Probatur *
Ergo omnis homo est Corpus.

Mixtum probatur.

* Omne vivens est Mixtum
Omnis homo est vivens. Probatur.
Ergo omnis homo est Mixtum.

Omne animal est vivens.
Omnis homo est animal.
Ergo omnis homo est vivens,

In ascendendo autem contrario plane modo est procedendum: nam tum prima Conclusio est probanda per proximum Subjecti Genus, & Major semper est probanda, Minore ut evidenti omissâ, aut concessâ. Sed de *Sorite* hæc monuisse satis est. Libet vero hic brevem Synopsin eorum quæ de Argumentatione à nobis declarata sunt proponere, ut faciliùs memoriâ teneantur.



Atque hæc de Argumentatione generaliter sumptâ, prout neque ad ullam certam *materiam*, vel *necessariam*, vel *probabilem*, neque ad certum ullum *finem*, vel *docendi*, vel *disserendi*, vel *persuadendi* restringitur, dicta sint.

Finis Libri tertii.

LIB.

LIB. IV.

DE

DEMONSTRATIONE.

CAP. I.

De Syllogismo Demonstrativo in Genere quid sit, & de triplici Necessitatis Gradu. De Omni, Per se, & Quatenus ipsum.

HActenus egimus de *Argumentatione in Genere*, sine respectu vel *Materiæ in* quâ, utrum necessaria sit an probabilis; vel *Finis* propter quem fit, utrùm docendi an disserendi, an persuadendi causa fiat. Sequuntur nunc *Species Argumentationis*, quæ sumuntur vel respectu *Materiæ in quâ*; vel *Finis propter quem* fit. Sunt autem duæ Species illius: Argumentatio seu *Syllogismus Demonstrativus*, quæ dicitur Demonstratio, & *Syllogismus Probabilis*; qui, si ad verum inveniendum afferatur, dicitur *Syllogismus Dialecticus*; si ad suadendum, dicitur *Syllogismus Rhetoricus*. De his igitur ordine dicendum est. Et primo de Demonstratione. *Species Argumentationis.*

Et quidem in animo mihi fuit, totum hunc de *Demonstratione* locum omisisse. Tractavit enim hunc Syllogismum, omniáque ad eum spectantia tam docte, tam dilucide támque abunde Jac. Zabarella (quem ego post Arist. in Logicis doctissimum sentio) ut nihil omnino de Demonstratione dici aut scribi possit, quod ab ipso non sit, & locupletiùs traditum, & multò luculentiùs, quia vero de omnibus Logicæ partibus agendum susceperam, ne Tractatio nostra manca esset ac mutila, in ea præsertim parte quæ Logicæ Caput est, & vere scientiarum omnium clavis, animum verti, & stylum: Et pauca aliquot de hac etiam parte tradere, vel potiùs leviter ac desultorio pede proponere decrevi. Agimus autem primò de *Demonstratione in genere*, tum de illius *Speciebus*. Ea in genere sic definiri potest.

Demonstratio est *Syllogismus, in quo ex Præmissis veris, certis, necessariis nobísque notioribus docemus Conclusionem inde sequentem esse veram, certam, & necessariam.* Hoc enim omni Demonstrationi, quâ est Demonstratio convenit, ut & Conclusio in ea sit vera, certa, & necessaria; & Præmissæ ex quibus illa Conclusio infertur sint veræ, certæ, necessariæ, nobísque notiores quàm Conclusio. Sunt igitur quatuor Demonstrationis Conditiones, *Veritas, Certitudo, Necessitas*, & ut *Præmissæ sint nobis notiores*: quæ omnes ordine explicandæ sunt. *Demonstratio quid.*

De *Veritate* primùm scias, quod *Omnes in omni Demonstratione Propositiones veræ sunt.* Conclusio vera, quia falsum cognosci, doceri, aut disci non potest, nedum demonstrari: nam cum falsum sit inadæquatio rei & orationis, profecto quod falsum est, fictio est, cui res non respondet; non ens est: Quis vero id quod non est demonstrare potest? Præmissæ quoque veræ sunt, nam ideo cognoscis Conclusionem esse veram, quia Præmissas veras esse cognoscis. Magis ergo cognoscis Præmissas esse veras, quàm Conclusionem, *Veritas Propositionum.*

quia *quicquid facit tale est magis tale*, juxta regulam Arist. 1. Demonst. cap. 2. num. 14.

Certitudo Propositionum. De *Certitudine* similiter dicendum; *Omnes in omni Demonstratione Propositiones certas esse.* Certitudo autem est tanta, ac talis firmitas Veritatis, ut debeat quisque sine ulla dubitatione ei assentiri. Certitudo hæc duplex est: una *ex parte Objecti*, per quam res in se talis est, ut quasi oculis cerni possit. Alia *ex parte Subjecti*, cùm ita firmiter quis assensum objecto vero ac certo præbet, ac si eam oculis suis cerneret. Nam Participium hoc *Certus* à *Cerno* (quod te Lexicographi doctissimi docent) deducitur. *Cerno* autem regulariter in Præterito *Cervi*, in Supino *Certum* facit; ut *Sino*, *Sivi*, & *Situm*, & licet verbum *Cerno*, & Præterium suum, & Supinum à *Video* mutuetur, (ex quo etiam fit, ut quod certum est, à cognato Verbo, quod est *video*, *evidens* dicatur, quasi exterius ac palàm illud videri posset) tamen vestigium antiqui & regularis tam Præteriti quàm Supini, in Participio hoc *Certus*, quod inde deductum est, remanet. Utraque autem Certitudo in Demonstratione invenitur, quoties quis per Demonstrationem aliquid cognoscit. Nam & omnes Propositiones sunt in se tam certæ, sic ut quasi videri possint; & si tu per Demonstrationem quid cognoscis, sunt etiam omnes tibi tam certæ, ac si tu eas palàm oculis conspiceres. Et quidem quod sensu cognoscitur certum est, *certitudine aut evidentiâ sensus*, quâ major Certitudo homini quà est homo, contingere non potest. Quod autem ratione ac discursu cognoscitur, certum est, *formaliter* quidem, *certitudine & evidentiâ Rationis*, sic ut ratio firmiter, & sine ulla dubitatione ei assentiatur: sed primariò & *originaliter* certum est etiam, *certitudine & evidentiâ Sensus*, & in certitudinem sensitivam ultimò resolvuntur. Omnis enim Demonstrativa cognitio nititur intellectivâ; Intellectiva autem omnis, experientiâ sensitivâ. Nam ut Arist. verè docet secundo Demonst. cap. ult. *Omnis nostra cognitio*, (quæ cum discursu fit) *oritur à Sensu*, & sensitivâ cognitione, quæ per se, & sine omni discursu, per ipsos sensus res apprehendit. Atque hinc fit ut quia homo (*quà homo*) rationem habet, ideò quod ratione certum est, apud omnes homines quà homines sunt, certum est. Ea verò quæ certa sunt *Certitudine fidei* (talia omnia enim sunt ipsa Dei verba) etsi *in se*, & *respectu Objecti* certissima sunt, tam certa, quàm solem meridie lucere; tamen quia fides (quæ sola est instar oculi quo talia objecta cernuntur) non est omnium hominum, sed tantummodò fidelium, quibus Deus mentis oculos aperuit, ut hæc esse ipsissima illius verba cernant; ex eo fit ut hæc objecta licèt in se sint certissima, non tamen sunt certa homini quà homo, neque in *sensitivam Certitudinem* unquam resolvi possunt. Ideóque Certitudo fidei, ut alibi monui in ratiocinando (quod homini quà homo est, convenit) deterior existimatur, quàm id quod ratione & sensu certum est. Hoc autem posito (quod fidelibus omnibus certum & conspicuum est, vel saltem esse debet) Deum qui nec falli potest, nec fallere, hæc omnia quæ pro objectis fidei proponuntur dixisse, ea omnia tam certa nobis sunt, quàm ipsa principia ullius Demonstrationis; & quæcunque inde consequuntur, Demonstrationum vim obtinent. Sed de his non est hic nobis agendi locus. Hoc unum est quod nunc contendo, Propositiones omnes in omni Demonstratione certas esse, *in se*, & *respectu Objecti* certas; certas etiam *respectu Subjecti*, ei nimirùm qui Demonstrationem rei ullius habet, quia is certus est Conclusionis per Certitudinem Præmissarum; Præmissarum etiam certus est certitudine intellectus, qui illa Principia ab experientiâ sensitivâ deduxit, quique eásdem in ipsam certitudinem sensuum resolvere potest. Nemo igitur ullius rei Demonstrationem habet, nec quidquam per ullam Demonstrationem cognoscit, donec certus sit, & Conclusionem illam veram ac certam esse propter veritatem & certitudinem Præmissarum, & Præmissas veras esse ac certas, propter veritatem & certitudinem judicii sensuum, in quod Intellectus eásdem resolvere potest. Quæ omnia, nisi brevitati studerem, clarissimis exemplis conspicua hic fecissem. Sed monere hæc volui, non demonstrare.

Necessitas Propositionum. De *Necessitate* tertiò dicendum est; *Propositiones omnes in omni Demonstratione necessarias esse*; idémque ait Arist. 1. Dem. cap. 4. num. 1. Est autem Necessarium, definiente Arist.

Arist. & loco citato, & 4. Metap. cap. 5. *quod aliter esse non potest*, quo sensu Propositiones omnes in omni Demonstratione necessariæ sunt.

Ut autem intelligatur qualis, quantáque sit in omnibus Demonstrationibus Necessitas, Arist. tres *gradus Necessitatis* optime observavit, eósque omnes tractavit. 1. Demonst. cap. 4. Primus vocatur *de Omni*, Secundus *Per se*, Tertius *Quatenus ipsum*. *Tres gradus Necessitatis.*

Propositio dicitur esse *De omni*, *quando Prædicatum convenit Subjecto*, *omnibúsque sub eo contentis*, *idque omni tempore*: ut, Omnis homo est risibilis. Atque hinc facile discernas discrimen inter id quod in Prioribus Analyticis dicitur esse *de Omni*, & quod in libris hisce Demonstrationis: Nam illic ubi nihil respicitur nisi *forma enunciandi*, multæ Propositiones contingentes; ut, Omnis homo vigilat; multæ etiam falsæ, ut, Omnis homo est lapis, dicuntur Propositiones *de Omni*: *De Omni* inquam *Prioristicè*, in quibus nihil aliud requiritur, nisi ut Subjecto communi præponatur signum universale. Sed in lib. Demonstrationum, ubi materia Syllogismi accurate consideratur, ad omnem Propositionem *de Omni*, duo ista requiruntur; Primò, ut Prædicatum conveniat Subjecto omnibúsque sub eo contentis; Secundò, ut conveniat illis, omni tempore, vel *simpliciter*, vel omni *quando causa necessaria illius accidentis ponitur*: si alterutrum horum desit, non est Propositio *de Omni posterioristicè*. *Propositio de Omni, quid.*

Secundus gradus Necessitatis est *Per se*, cui opponitur Propositio *per Accidens*. Hæc autem Conditio *Per se* invenitur vel in Propositionibus *secundi adjacentis*, vel in Propositionibus *tertii adjacentis*. In illis quæ sunt secundi adjacentis tum dicitur esse Propositio *Per se*, quando Subjectum per se existit, & nulli alteri inhæret: ut, Homo est, vivens est, & ubicunque ulla substantia est Subjectum in Propositione secundi adjacentis Omnis autem Propositio secundi adjacentis dicitur esse *Per Accidens*, si Subjectum non existit per se, sed alteri inhæret; ut, Albedo est: & omnes omnino in quibus accidens est in tali Propositione. Atque hic modus *Per se* est tertius modus apud Arist. lib. 1. Demonst. cap. 4. nu. 5. Sed hujusmodi vel nullus omnino, vel valde exiguus usus est in Demonstratione. Nec ego attigissem hunc modum, nisi multos in illius tertii modi explicatione turpiter errasse viderem. *Propositio Per se quid.* *Tertius modus Per se.*

Reliqui tres modi *Per se* sunt in Propositionibus tertii adjacentis, ubi Prædicatum non continetur in Copulâ, sed ut distinctum quid à subjecto exprimitur. In his autem quæ hujus Generis sunt, Propositio tum dicitur esse Per se, *quando inter Prædicatum & Subjectum est talis tamque necessarius nexus, ut unum vel sit causa alterius, vel in se ac suâ essentiâ causam alterius contineat*: ut, Homo est rationalis. E contrà, omnis Propositio ubi talis nexus non est, vocatur Propositio *Per Accidens*, quia per sese unus terminus non est alteri connexus ut causa effectui; ut Homo est doctus.

In his autem Propositionibus tertii adjacentis, vel *causa interna* & essentialis conjungitur cum suo effectu, vel *causa externa* quæ non est de essentia effecti. Si causa interna cum effectu conjungatur, tum fit *primus Modus* dicendi per se. Si externa nempe *efficiens per emanationem* cum effectu conjungatur, tum fit *secundus Modus* dicendi per se. Si causa externa vel *finalis*, nempe vel *efficiens per externam actionem* cum effectu conjungatur, tum fit *quartus Modus* dicendi per se. Atque hinc facile est unumquemque modum *Per se* describere.

Propositio est Per se primo modo, *quando interna causa*, (scilicet vel materia vel forma compositi, vel ea quæ proportione his respondent, Genus nempe aut Differentia, vel Definitio quæ ex utrísque constatur) *cum effectu conjungitur, & de eo prædicatur*. Ut, Homo est animal; Animal est præditum animâ sensitivâ; Homo est animal rationale. Eadem etiam ratio est cum Species prædicatur de suis Individuis; nam tota essentia Individui in Specie continetur. *Primus modus Per se.*

Propositio est Per se secundo modo, *quando Prædicatum inest Subjecto*, & *Subjectum vel est causa externa* (efficiens puta per emanationem) *Prædicati*, (ut hic, rationale est *Secundus modus Per se.*

r isi-

risibile;) *vel continet in se, inque sua essentiâ causam efficientem, per emanationem Prædicati*: ut, Hic homo est risibilis, Animal est sensibile: Corpus est quantum. Ita quandocunque proprium ullum Accidens prædicatur vel de suo Subjecto, vel de eo quod est causa illius per emanationem, fiunt Propositiones Per se secundo modo. Nam omnia propria Accidentia insunt in suis Subjectis, & dependent ab ipsis, idque duobus modis, uno ut *à materia in quà*, alia ut *à causa efficiente à qua fluunt & emanant*; & aliquando quidem exprimitur solùm materia in qua; ut, Hic homo est risibilis, sed in illa materia in qua implicatur, & essentialiter continetur causa efficiens per emanationem; ut in homine continetur rationale. Aliquando è contra exprimitur causa efficiens per emanationem; ut, Hoc rationale est risibile, sed includitur in ea, & implicatur materia in qua, ut in rationali implicatur homo. Utróvis autem modo exprimas has causas, fit Propositio Per se secundo modo.

His duobus modis *Per se* Arist. opponit unum modum dicendi *per Accidens*; is est quando Prædicatum inest Subjecto, & tamen neque Prædicatum est causa interna aut essentialis illius Subjecti, neque Accidens proprium fluens ab essentia illius Subjecti. Talia sunt illa, Homo est doctus, Homo ridet: omnésque omnino Propositiones in quibus Accidens ullum commune de Subjecto aliquo prædicatur. Et satis quidem est hunc unum modum dicendi *Per Accidens*, opponere duobus illis modis dicendi *Per se*, quia hic unus modus *Per Accidens* opponitur illis duobus secundum rationem utrísque communem. Hoc enim utrísque modis per se convenit, ut Prædicatum insit Subjecto, vel ut ejus essentia vel ut consequens essentiam illius. In omnibus autem quæ sunt *Per Accidens*, Prædicatum est Accidens commune Subjecti, neque essentiale ipsi, neque consequens illius essentiam.

Quartus modus Per se.

Propositio est Per se quarto modo (sic cum Arist. recenseo) *quando vel Prædicatum est causa necessaria sed externa (nempe vel finalis, vel efficiens, non per emanationem sed per externam actionem) Subjecti, vel Subjectum talis causa necessaria & externa Prædicati, sed neutrum tamen eorum in est in altero, ut in suo Subjecto inhæsionis.* Ut Eclipsis est interpositio corporis opaci inter corpus illuminans, & corpus illuminatum: Hîc causa efficiens & necessaria non *per emanationem*, sed per *externam actionem* (nempe interpositionem opaci) conjungitur cum suo effectu, nempe Eclipsi; & neque Eclipsis inest interpositioni tali, neque talis interpositio inest Eclipsi. Eclipsis quidem Subjectum vocatur, & est in hac Propositione, sed est Subjectum quo ad *modum enunciandi*, non quoad *modum inhærendi*, ideóque hic modus vocatur, modus dicendi *Per se*, non quia est naturalis & ordinata prædicatio unius de altero, sed quia est necessaria concomitantia unius cum altero, quomodocunque Propositio fiat; neque enim refert, utrùm causa sit Subjectum, an Prædicatum in Propositione.

Ad hunc autem quartum modum Per se spectant Propositiones omnes in quibus *causa finalis necessaria* conjungitur cum eo cujus est causa; ut si vis cibum bene concoquere, oportet ambulare post cœnam; vel *causa efficiens per externam actionem*, ut immodicus potus digestionem impedit & hydropem gignit. Dico semper *efficiente per externam actionem* nam quandocunque causa efficiens *per emanationem*, conjungitur cum suo effectu, fit Propositio Per se secundo modo, non quarto.

Propositio *per Accidens* quæ huic quarto modo opponitur est ea in qua aliquid conjungitur cum aliquo effectu, quod non est vel necessaria causa, vel efficiens, vel finalis illius effecti, sed accidentaliter solùm & *per Accidens* ei conjungitur: ut ambulante Socrate coruscavit: neque enim coruscatio fuit causa ambulationis, nec ambulatio coruscationis, sed accidit ut unum alterum concomitaretur: sic cum effodiens thesaurum invenit; effossio quidem causa est inventionis thesauri, sed accidentalis, non necessaria, nam aliter semper effodiendo inveniretur thesaurus.

Hi sunt 4. modi dicendi *Per se* ab Arist. declarati, quorum tres illi à nobis postremò tractati efficiunt secundum gradum Necessitatis. Et is quidem in omni Demonstratione invenitur

nitur. *In omni enim, aliquæ Propositiones sunt Per se aliquo horum trium modorum*, ut post ostendemus.

Tertius gradus Necessitatis est *Quatenus ipsum*, seu (ut frequenter vocari solet) quando Prædicatum est *Universale*. Cave verò ne hic accipias *Universale*, ut in tractatu de Prædicabilibus. Ibi notat quodvis Prædicabile, seu terminum quemvis simplicem pluribus communem: sic album est Universale respectu chartæ, & cigni: hic notat, conditionem summæ & arctissimæ conjunctionis Prædicati cum Subjecto, sic ut neutrum ab altero sejungatur, & sic definitur ab Arist. cap. cit. nu. 9. *Propositio Quatenus ipsum, quid.*

Universale Prædicatum illud dicitur, *quod Subjecto suo ita convenit ut insit Omni, Per se, & Quatenus ipsum.* Sensus est, illud quod vocatur *Universale*, sic inest Subjecto, ut vel sit illius propria ac peculiaris essentia, ut *homo est rationalis*; vel à propria ac peculiari essentia fluat & emanet, ut *homo est risibilis*: utrovis enim horum modorum Prædicatum conveniat, convertitur & reciprocatur cum Subjecto, & nihil convenit alicui *Quatenus ipsum*, nisi quod cum eo Subjecto reciprocatur: ut liquidò docet Aristoteles, cap. illò 4. jam citato nu. 12. Ideò enim *Universale* Prædicatum dicitur, quia *Universim in hoc Subjecto est, neque usspiam extra Subjectum illud reperitur.*

Hinc jam liquidò consequitur, *nullum Genus, nullam etiam Differentiam remotam* prædicari de Specie cum hac conditione *Quatenus ipsum*; non enim convertuntur cum tali Specie: liquet etiam *nullum Accidens commune* prædicari de suo Subjecto *Quatenus ipsum*, quia talia Accidentia non conveniunt *Per se*, multò minùs *Quatenus ipsum*: liquet denique nihil omninò prædicari de ullo cum hac conditione *Quatenus ipsum*, nisi sit vel *Differentia propria* & proxima Speciei, vel *definitio* ejusdem Speciei, vel *accidens illius proprium* quod ab ejus essentia fluit ac emanat. Hæc & hæc sola reciprocantur cum Specie, hæc & hæc sola conveniunt ei *Quatenus ipsum*. *Quæ non conveniunt Quatenus ipsum.*

At Arist. ca. illo 4. nu. 11. ait *Per se, & Quatenus ipsum, idem esse*; quare quicquid *Per se* convenit, convenit etiam *Quatenus ipsum*. Genus igitur omne convenit suis omnibus Speciebus *Quatenus ipsum*, nam convenit eis *Per se* primo modo. Idem objici potest de Differentia omni remota. Imò frustrà ponitur hæc ut nova conditio Necessitatis, si idem sit *Quatenus ipsum*, & *Per se*. *Dub.*

Scio quod alii respondent, & quàm se hic torquent; mihi facilis videtur & apertus sensus Arist. Loquitur ille loco citato, de Accidentibus propriis respectu suorum propriorum Subjectorum. *In iis*, inquit, *idem planè est convenire Per se, & Quatenus ipsum*: nam ideò homini per se convenire dicitur risibile, quia convenit ei ex propria hominis essentia, nempe rationali; & eàdem planè de causa, convenit homini quatenus est homo, id est, quatenus est rationalis, non ullâ aliâ ratione. In his penitùs idem est *Per se*, & *Quatenus ipsum*, Sed quia multa conveniunt Subjectis per se quæ non sunt *Accidentia propria*, ideò si *Per se* sumatur, prout ad omnia alia quæ *Per se* sunt, extendit, sic non est idem cum hac conditione *Quatenus ipsum*. Nam omnia essentialia *Per se* conveniunt; nulla autem ex iis conveniunt secundùm *Quatenus ipsum*, nisi solùm Differentia propria & proxima: non enim vere dicas hominem quatenus est homo esse sensibilem, at vegetativum; sic enim nihil præter hominem esset sensibile aut vegetans; sed homo est sensibilis quatenus est animal, & est vegetans quatenus est vivens. Si autem quæras utrùm animal conveniat homini *quatenus est homo*, quia certum est quòd non convenit homini quatenus est quidquam aliud, quàm homo: Respondeo, animal quidem non convenire homini quâ est quicquam aliud, sed tamen non convenit ei peculiariter, nec ut propria, sed ut communis illius essentia: ideò non convenit ei *quatenus est homo*, sed quatenus est *una Species immediatè contenta sub homine.* Ex quo fit ut non magis conveniat homini quâ homo, quàm bruto quâ est brutum. Neutri enim quâ sunt talia convenit, sed quâ sunt species contentæ sub uno proximo Genere. *Sol.* *Genus non convenit Speciei Quatenus ipsum.*

Habes nunc tertium gradum Necessitatis, eúmque arctissimum & præcipuum, qui alios

præsupponit, sed non contrà. Nam *quicquid convenit Quatenus ipsum, convenit etiam Omni & Per se:* quicquid etiam *Per se convenit, illud convenit Omni.* Sed multa conveniant *Omni*, quæ non *Per se*, & multa conveniunt *Per se*, quæ non *Quatenus ipsum* conveniunt.

Et quidem in omni Demonstratione sunt *aliqui* gradus necessitatis: in quamplurimis etiam *omnes tres gradus in omnibus Demonstrationis Propositionibus* inveniuntur. Sed de his fusiùs erit postea agendi locus: nunc satis est tenere, & *Conclusionem omnem quæ demonstratur necessariam esse secundùm aliquem Necessitatis gradum, & eandem e. necessariis Præmissis inferri ac demonstrari.*

Præmissæ notiores nobis quàm Conclusio.

Quarta conditio definitionis antepositæ, erat, *quòd Præmissæ sint nobis notiores quam Conclusio:* & hoc planè in omni Demonstratione verum est: nam Præmissæ in omni Demonstratione faciunt nos cognoscere Conclusionem; at *quod facit tale illud est magis tale*, ut in hac ipsâ causâ ait Arist. quare necesse est, nos magis ac meliùs cognoscere Præmissas esse veras, certas, & necessarias, quàm scimus Conclusionem, in cujus cognitionem per Præmissas ducimur.

Dub.

At aliquæ Demonstrationes probant effecta per causas. Causæ autem sunt *naturâ priora*, ideóque *notiora* effectis: quæ autem naturâ notiora sunt, ea nobis non sunt notiora: disertè enim Arist. ait 1. Dem. cap. 2. num. 10. *Idem non est notius naturâ, & notius nobis.*

Sol.

Cognitio rei duplex, confusa & distincta.

Diligenter hic notanda est illa distinctio, cujus magnus est & frequens usus. Duplex est nostra rerum cognitio: Una *Confusa & imperfecta*, quâ singularia per accidentia quædam, non per naturam suam cognoscimus, & effecta non per causas, sed per alia adventitia. Altera *Distincta & perfecta*, quâ singularia per sua universalia, ac naturas; & effecta per suas causas cognoscimus. Jam certum est, nos in *confusa* & *imperfectâ* rerum cognitione, priùs cognoscere singularia quàm universalia, & effecta priùs quàm causas, ideóque in hac *Confusa* & *imperfecta* rerum cognitione, singularia nobis notiora sunt universalibus & effecta suis causis. Sed quando res *planè, perfectè, ac distinctè* cognoscimus, tum universalia & rerum causæ, nobis notiora sunt, & prius cognita, quàm singularia aut effectus. Nemo enim distinctè & perfectè hominem cognoscere potest, antequam distinctè sciat animal, & vivens, & corpus & substantiam; quia cum hæc omnia sunt essentialia homini, perfectè hominis naturam & essentiam non potest quis scire antequam hæc, & omnia alia quæ sunt ei essentialia perfectè cognoscit: sic nec effectum distinctè, plenè & perfectè unquam potest quis cognoscere, antequam propriam & proximam causam illius effectus cognoscit; quia perfecta cognitio effectus, est scire illius veram ac propriam causam. Hoc observato, clara est ad argumentum responsio. *Idem*, ut ait Arist. *non est notius nobis confusè & imperfectè res cognoscentibus, ac natura:* sed tali cognitione ea quæ nobis sunt notiora, sunt naturâ suâ minùs cognita. At quando rem ullam singularem, aut ullum effectum *plenè, perfectè, ac distinctè* cognoscimus, tum *idem est nobis notius quod est naturâ notius.* Jam quia in omni Demonstratione gignitur in nobis cognitio, ideò omnis Demonstratio procedit ab iis quæ nobis sunt notiora. In omni Demonstratione quidem causæ per effectum, proceditur à cognitione effecti, quod est nobis notius, ad cognitionem causæ, quæ est nobis ignotior: in Demonstratione autem effectus per causam, proceditur ab eo quod est & naturâ suâ notius, & simul etiam nobis notius, perfectè ac distinctè effectum illud cognoscentibus. Hoc si rectè teneas, complures difficultates facilè expediet.

Axiomata & Theses actu non ingreditur Demonstrationem.

Explicui nunc integram Demonstrationis in Genere definitionem. Quæres fortasse quare *Axiomatum*, & *Thesium* omissa sit mentio, præsertim cum hæc inter Demonstrationis Principia recenseat Arist. 1. Dem. cap. 2. nu. 13. Dicam paucis: Ego ea tantùm *Principia* quæ *interna sunt, & intrinseca*, quæque *actu & expressè* Demonstrationem ingrediuntur, explicui; ea autem sunt solummodò Præmissæ ipsæ, ex quibus Demonstratio fit & constat. *Axiomata* verò & *Theses*, Principia sunt etiam Demonstrationum, sed

sed *externa & extrinseca*, quæ *virtute* solum & *implicitè*, nunquam *actu & expressè* Demonstrationem ingrediuntur, sed sunt instar valli & sepimenti, quo Præmissæ ipsæ muniuntur. Nam cum te magistro alicui instruendum in aliqua scientiâ tradis, quoties opus est, Præmissas suas doctrinales explicabit ille tibi inductione aliquâ, aut docebit eas inniti Axiomati alicui aut Thesi, eóque velut vallo defendi earum veritatem: probare verò illas per ulla media quæ naturâ suâ notiora sunt, non potest; quia medium notius nullum est aut dari potest. De his igitur quæ extra Demonstrationem sunt, non erat necesse in definitione Demonstrationis mentionem facere. Sed ne hæc omissa queri possis, brevi, quantum ad ea satis erit, expediam.

Axioma est *Propositio seu Principium indemonstrabile, in aliqua Disciplinâ, tam clara & conspicuæ veritatis, ut eam ignorare vix possit qui Disciplinam illam discere velit.* Tale est hoc in *Metaphysica*: De omni verum est dicere, aut esse, aut non esse; vel esse hoc aut non esse hoc: & illud, impossibile est idem simul esse & non esse. In *Mathematica*, Omne totum esse majus suâ parte. In *Physica*, Deus & Natura nihil frustra faciunt. In *Ethica*, Omnia (quæ appetunt) bonum appetunt, & similia. Lucent nimirùm hæc suâ luce, ideoque hoc tam amplo & vere augusto nomine, *Axiomatum, Digniatatum*, & *Maximarum* meritò vocantur: quia propter suam maximam evidentiam digna sunt, quibus maximè fidem adhibeas. Certè enim bilem mihi ac stomachum semper facit, quòd novitius & nuperus homo Petrus Ramus, qui súsque déque omnia versat, *Propositiones omnes Axiomata* vocare audeat, lib. 2. ca. 3. & suos sectatores sic eas appellare instituit: apud quos nihil frequentiùs legas, vel audias quàm *Axiomata contingentia, Axiomata probabilia*, imò *Axiomata falsa*, & *Axiomata* etiam *absurda & impossibilia*. Apage hos idiotismos. Sed mittamus Ramum; vapulat ille sæpe, nec unquam tamen satis, in Peripateticorum scholis. Nos ficum, ficum, ligonem, ligonem, propositionem, propositionem dicamus; *Axiomatis* verò hoc augustum nomen, eis quæ verè *Axiomata* sunt, *Maximæ & Dignitates*, uti dignum est, relinquamus.

Axioma quid.

Ram. lib. 2. Dial. ca. 3.

Thesis est *Propositio seu Principium indemonstrabile in aliqua Disciplinâ, quod licet is qui instituitur ignorat quando ad discendum accedit, tamen magister sine probatione ponit illud, & postulat a suo discipulo, imò verò imperat, ut pro vero, certo ac indubitato accipiat credatque.* Nam discentem oportet primò credere, pòst verò in progressu scientiæ meritò illud credendum esse videbit ac intelliget.

Thesis quid.

Thesium duæ sunt Species; *Suppositio, quâ rem aliquam esse aut non esse ponimus*, & *Definitio, quâ quid res sit ponimus.* Nam utrùm res sit, vel non sit, *Definitio* non docet; sed sive sit, sive non sit, *quid sit*, & quæ illius rei essentia ac natura sit, quæ per illam vocem notatur indicat: Exempli gratiâ, Accedis ad Naturalem Philosophum, instrui rogas: quia Corpus esse ullum in communi adhuc nescis, & demonstrari non potest, jubet te paulisper ponere hoc pro certo, esse tale corpus. Tum quia quid sit illud Corpus ignoras, definit ille quid per illam vocem notetur: & postulat, ut ei in his fidem habeas. Ecce in utrisque est *Thesis*; in priori, ubi ponitur Corpus esse, est *Suppositio.* in posteriori, ubi ponitur quid sit Corpus, est *Definitio.* Idem in aliis omnibus Scientiis fit. Magistri illarum ponunt (si tu ea ignoras) & quod sint talia subjecta de quibus acturi sunt, & quid sint: téque, ut in his, eis fidem habeas, jubent. Hîc si annuis, libenter ille ulterius instruet te, & erudiet in illa Disciplina; sin te ista vel nolle, vel non posse capere respondebis, ille, sicut par est, te non solum ut indoctum, sed verè indocilem dimittet, & cum Alabandensi magistro ad alias artes, ad aratrum opinor aut pascua, ut bubulcum agas, amandabit.

Suppositio. quid.

Definitio. quid.

Sed de Demonstratione in Genere illiúsque Definitione hæc satis multa.

CAP. II.

De Demonstratione à Causa.

Sequuntur nunc Species Demonstrationis. Eæ duæ sunt: una est *à Causâ* altera *ab Effectu.* De priori agamus, primò *in Genere*: secundò *in Specie.*

Demonstratio à Causa, quid.

Demonstrationis *à Causa*, duæ sunt Definitiones: prior, quæ sumitur tam à fine propter quem fit, quàm ab effectu quem producit, est hæc, quæ traditur ab Arist. 1. Dem. c. 2. nu. 5. Demonstratio *à Causa, est Demonstratio, quæ facit nos scire aliquid quare ita fit.* Nam Demonstratio *à Causa*, & in hunc finem fit, ut sciamus quare hoc ita sit, & cum Demonstrationem habes, illa facit te id scire: ut quando Risibile demonstratur inesse homini per Rationale, per illam Demonstrationem scimus non modo quòd homo sit risibilis, sed quare sit risibilis. Etenim ut ibidem docet Arist. nu. 1. *Scire, est rem per causam sic cognoscere, ut sciamus hanc esse veram, propriam, & proximam causam cur tale Accidens alicui Subjecto insit, ita ut aliter esse non possit quia propter hanc causam insit.*

Nihil propriè scitur nisi Accidens.

Ex hoc liquidò constat, *Scientiam propriè dictam esse nullius rei nisi solius Accidentis* neque Subjecti cui inest, neque Causæ: nam quid sit Subjectum cognoscitur quidem, non autem propriè *scitur*, sed habitus ille quo quid illud sit cognoscimus, est *Intellectus*, (non Scientia;) quo solo habitu Principia omnium Scientiarum, & Disciplinarum cognoscuntur. Quod etiam hoc sit causa quare Accidens illud huic Subjecto insit cognoscimus, sed habitu itidem intellectus; propriè autem non scimus, nam tum Causa illius alia prior Causa daretur, & illius alia, & sic in infinitum, quare sequeretur nihil unquam sciri posse. Ambæ igitur Præmissæ cognoscuntur esse certissimæ quòd ita sunt, sed neutra *scitur*, quia quare ita sunt non scitur. Sola Conclusio, in qua Accidens hoc vel illud, huic aut illi Subjecto inesse demonstratur, ea sola *sciri* dicitur, quia hujus solius causa quare insit scitur.

Alia definitio Demonstrationis à Causa.

Altera Definitio sumitur à materiâ, ex qua fit talis Demonstratio: ea hæc est, quæ ex Arist. colligitur, 1. Demonst. cap. 2 nu. 6. & seq. Demonstratio à Causa, *est Demonstratio, in quâ ex Præmissis non solum veris, certis, ac necessariis, sed etiam causis Conclusionis eisque immediatis, nobis simul ac naturâ notioribus, Accidens quòd Subjecto alicui necessariò convenit, demonstratur eidem Subjecto convenire.* Hæc definitio ex priori consequitur; nam si Præmissæ debent facere nos scire Conclusionem, debent etiam omnes has antedictas Conditiones habere, cùm scire rem aliquam, sit nihil aliud quàm eam ex Præmissis talibus veram esse, certam ac necessariam cognoscere.

Et quidem quòd Præmissæ debent esse veræ, certæ, ac necessariæ, hæc habet Demonstratio à Causa à Demonstratione in Communi. Omnis enim Demonstratio quâ est Demonstratio, tales Præmissas habet ac habere debet. Tres autem illæ posteriores Conditiones propriæ sunt Demonstrationis *à Causa*, & hic mihi explicandæ videntur. Prima est quòd Præmissæ debent esse *causæ Conclusionis.* Dicuntur autem causæ tam *in essendo*, quia causant in rem ita esse, quàm etiam *in cognoscendo*, quia causant nos scire istam Conclusionem; nam quia rationale est causa risibilitatis, & convenit homini ideò risibilitas etiam homini convenit, etiam, quia nos per habitum intellectus certè cognoscimus tam rationale esse causam risibilitatis, quàm rationale convenire homini, ideò certò scimus risibilitatem convenire homini.

Quomodo Præmissæ sint causæ Conclusionis.

Atque hinc observandum est diligenter Axioma indubitatum & verè *fundamentum*, cui

cui innituntur omnes omnino Demonstrationes à Causa: *Cuicúnque Subjecto convenit proxima Causa alicujus Accidentis, eidem illud ipsum Accidens convenire necesse est.* Individuo enim atque inseparabili nexu semper conjunguntur, & se mutuò concomitantur causa proxima, & effectus ipsius, ita ut cui unum convenit, & alterum convenire necesse sit.

Fundamentum Demonstrationum omnium à Causa.

Secunda Conditio est quòd Arist. dicat Propositiones in Demonstratione à Causa esse *Immediatas* seu *primas*. Idem enim hæ duæ voces apud Arist. hoc loco sonat: Nam *primum*, hic, non significat id quod est remotissimum ab effectu, sed planè causam effectui proximam, quâ positâ jam primò ac immediatè effectus ponitur, nullâ omnino aliâ Causâ mediante aut interveniente. Hoc ut intelligas tene diligenter hanc distinctionem: Propositio dicitur *Immediata* duobus modis: Primo modo dicitur immediata *Immediatione Causæ*, quando unus terminus Propositionis est proxima ac immediata causa alterius, ita ut nullà omninò sit causa, quâ mediante Prædicatum insit illi Subjecto: ut hic, Homo est rationalis, Rationale est risibile. Nulla enim omninò causa est, quâ mediante vel rationale inest homini, vel risibile rationali. Alio modo Propositio est immediata *Immeditatione Subjecti*, quando unus terminus est immediatum & proximum Subjectum alterius, sic ut Prædicatum immediatè insit illi Subjecto, nullo alio Subjecto mediante, licèt insit eidem mediante aliquâ causâ. Ut hic, Homo est risibilis, homo est rationalis. Hæ verò non sunt *immediatæ*, sed *mediatæ*, Homo est sensibilis, Socrates est risibilis; quia sensibile inest homini mediante alio priori Subjecto, nempe animali, cui prius inest sensibile; sic risibile inest Socrati mediante alio Subjecto nempe homine. Idem planè dicendum de *Primo*, nam exempla prioris modi sunt Propositiones primæ *primitate causæ*, exempla posterioris modi sunt Propositiones primæ *primitate Subjecti*, non autem primitate Causæ.

Quomodo Præmissæ sit immediatæ.

Immediatio duplex, Causæ & Subjecti.

Hoc observato, facilè videas quæ Propositiones in ulla Demonstratione sunt immediatæ, & primæ, quæ verò non sunt. Et sanè *Conclusio in ulla Demonstratione à Causâ, est immediata immediatione Causæ*; quia semper Accidens demonstratum inest in eo subjecto mediante aliquâ causâ: *sæpe verò est immediata immediatione Subjecti*; quia Accidens debet de suo proximo & immediato subjecto demonstrari, si illud inveniri possit. *Major semper est immediata immediatione Causæ*, (quam immediationem Arist. præcipuè spectavit.) Utrum vero sit immediata, *immediatione Subjecti*, non multum refert, *Minor sæpe est immediata immediatione & Causæ & Subjecti, sed non semper*: nam aliquando est immediata solùm immediatione Subjecti non Causæ, aliquando non est immediata vel immediatione Subjecti vel Causæ. Neque an sit immediata vel non, parùm refert. Satis est ad Demonstrationem si per *immediatam Causam*, Accidens demonstretur de immediato ipsius Subjecto (si invenire possit;) tunc enim Demonstratio verè dicitur ex immediatis constare, quia & Major erit immediata immediatione Causæ, & Conclusio immediata immediatione Subjecti.

Conclusio an sit immediata.

Major semper immediata immediatione. Causæ, Minor an immediata

Ex hoc vero quod Causa proxima & immediata Accidentis semper accipi debet, quatuor ista consequuntur: Primùm est quod *in omni Demonstratione à Causa tria requiruntur.* Primo, id quod demonstratur, & hoc semper est Accidens quod Subjecto inest aut convenit. Secundo, id de quo fit Demonstratio, & illud semper est Subjectum cui Accidens quod demonstratur inest. Tertio, id per quod fit Demonstratio, & illud semper est *Causa proxima* atque immediata illius Accidentis, quod illi Subjecto inesse demonstratur.

Tria in omni Demonstratione.

Secundum est, quod *nemo unquam scire quidquam dicendus est nisi sciat causam proximam illius, ac sciat etiam hoc & nihil aliud, esse causam proximam illius*, sic ut cuicúnque illa Causa conveniat, necesse sit effectum, ob istam causam eidem convenire; & cuicunque causa illa negetur convenire, necesse sit effectum illud eidem hac de causa non convenire. Quare si quis probat aliquid per causam remotam, neque Syllogismus talis scientiam unquam gignet, neque *Demonstratio à Causa* (sed solum *probatio à causa remota* vocanda

Nemo scit, nisi causam proximam cognoscit. Probatio per causam remotam, non est Demonstratio.

candæ est; Et enim Argumentatio tum solùm Demonstratio dicenda est, quando nulla potior est & præstantior ratio probandi Conclusionem, quam illa quæ adhibetur: at probatio per causam proximam longè potior & præstantior est, quàm per causam remotam, quare hæc non est verè Demonstratio appellanda. Pleræque verò tales probationes à causa remotâ, *negativæ esse solent;* quomodo si probem arborem non respirare, quia non est animal, causam certam quidem dedi, quia nihil nisi animal respirat; sed non causam proximam: Quia, *si non esse animal*, esset proxima causa *non respirandi*, tum *esse animal*, esset causa proxima *respirandi*; at multa animalia non respirant, ut in Piscibus, Vermibus, & Insectis apparet. Sed si probem arborem non respirare, quia non habet pulmones, Demonstrationem dedi negativam à causâ proximâ: quia proxima causa respirandi sunt pulmones.

Medium semper est Causa Majoris extremi.

Tertium est, quòd *Medium in omni Demonstratione à Causa est causa Majoris extremi, seu Accidentis quod Subjecto inesse demonstratur.* Certant hic inter se interpretes. Fatentur omnes medium semper esse Causã, sed cujus causa sit digladiantur. Aquinas vult esse Causam *tantùm Majoris* extremi, Ægidius *tantùm Minoris*, Tomitanus *utriúsque*. Vere illi ac strenuè nugas agunt, & nodum in scirpo quærunt. Evenit quidem in quammultis Demonstrationibus ut medium sit causa utriusq; extremi formalis causa Minoris, efficiens Majoris. Sed semper est, & esse debet Causa Majoris extremi, aliter Demonstratio à causa dici non posset. Nam *locus arguendi semper accipitur ab eo respectu quem medium habet ad Majus extremum*, ut in Topicis diximus; utrum verò medium sit Causa Minoris extremi vel non sit, id ad Demonstrationem ne γρῦ facit.

Medium semper est Definitio Majoris extremi.

Quartum est, quod *Medium sicut est Causa, ita est semper definitio Majoris extremi, vel Accidentis quod Subjecto inesse demonstratur.* Hoc diserte docet Arist. lib. 2. Demonst. cap. 17. nu. 6. ubi sic ait, *Medium autem est definitio primi extremi, & ideò omnes scientiæ per definitionem comparantur:* & lib. eod. cap. 8 nu. 11. *Quærere*, inquit, *Cur sit, nihil aliud est quàm quærere Quid sit;* & li. 2. ca. 2. nu. 4. *Idem est, Quid est, & Quamobrem est*, & alibi sæpe. Misere se in hoc torquere solent interpretes. Labyrinthus verè hoc ipsis erat; & esset credo adhuc, nisi Zabarella filum suum porrexisset. Rem sic accipe: Aliter res se habet in Substantiis, aliter in Accidentibus. Substantia, & ea omnia quæ Subjecti ratione in ulla Scientiâ habent, non habent aliam quàm *essentialem definitionem*, quæ constat ex Genere & Differentiâ. At Accidentia, ea saltem quæ demonstrantur omnia, præter essentialem suam definitionem, quæ constat ex suo Genere & Differentiâ, habent aliam *causalem definitionem*, in qua exprimitur causa, vel efficiens, vel finalis, quare insunt aut conveniunt Subjecto: habent etiam tertiam definitionem ex *utrisque his conflatam*, quæ est virtute integra Demonstratio. Vide hoc in Eclipsi: ejus *essentialis definitio* est, Privatio luminis in corpore illuminato; ejus *causalis definitio* est, interpositio alicujus opaci Corporis inter Corpus illuminans & illuminatum, ita ut umbra opaci comprehendat seu operiat Corpus illuminatum. *Definitio perfecta* Eclipsis ex utrisque his constat, & continet virtute totam Demonstrationem, ut in Demonstratione illa de Eclipsi Lunæ liquidum est. Idem in omnibus aliis Accidentibus quæ de ullo Subjecto demonstrantur certum est. Hinc nodi omnes solvuntur: *In omni Demonstratione à Causa, medium est Definitio causalis Majoris extremi:* in quàm multis accidit quidem, ut *Medium sit definitio, vel pars præcipua definitionis Minoris extremi*, non quidem definitio illius causalis, sed essentialis; ut in exemplo de homine & risibili clarum est. Utrùm verò medium sit, vel non sit definitio Minoris extremi. ad Demonstrationem nihil omninò interest.

Præmissæ & naturâ & nobis notiores Conclusione.

Tertia Conditio in definitione Demonstrationis à Causa posita est hæc, *quòd Præmissæ sint notiores, & priores non nobis solùm sed naturâ suâ.* Nobis notiores esse necesse est, quia aliter non possent facere nos cognoscere Conclusionem. Et hoc Præmissis Demonstrationis in Genere, quâ est Demonstratio, convenit, ut antedictum est, quia *Quicquid facit tale est magis tale.* Naturâ verò, Præmissæ in hac Demonstratione à Causa

Causæ sunt notiores & priores Conclusione, quia omnis Causa prior est naturâ, seu notior naturâ affectu: Præmissæ autem in hac Demonstratione à Causa sunt, ut antè diximus, Causæ Conclusionis: sunt igitur simul, & naturâ suâ priores & notiores, & etiam nobis priores, distinctè ac perfectè effectum illud cognoscentibus.

Ac de Demonstratione à Causa in Genere hæc dicta sint.

CAP. III.

De prima Specie Demonstrationis à Causa, quæ est à Causa efficiente per emanationem.

QUid generatim omni Demonstrationi à Causa conveniat diximus. Nunc ad illius Species accedamus: Eas ego *tres esse nec plures, nec pauciores* sentio. Omnis enim Demonstratio à *Causa*, vel est à Causa *efficiente per emanationem*, vel à Causa *efficiente per externam actionem*, vel à Causa *finali*. *Tres Species Demonstrationis à Causa*

Demonstratio à Causa efficiente per emanationem est, *quando Medium est causa efficiens per emanationem, eaque proxima & immediata Majoris termini, id est, illius effectus, qui Subjecto inesse demonstratur.* Atque hoc modo demonstrantur omnia omninò Accidentia propria de suis propriis Subjectis, sed non omnia tamen propria ejusdem Subjecti, per idem medium demonstrantur de illo Subjecto. *Demonstratio à Causa efficiente per emanationem.*

Observandum enim est sedulo atque accuratè, quòd licèt omnia propria accidentia unius Subjecti emanant ab unâ eâdem essentiâ subjecti, non tamen emanant omnia *immediatè* ab illa essentiâ, sed certo quodam ordine, sic ut unum proprium accidens sit sæpenumerò immediata Causa alterius. *In vivente*, ab anima vegetativâ immediatè fluit vita, à vita fluit potentia primo nutriendi, ideóque recipiendi, dirigendi, atque assimulandi alimentum, & expellendi excrementa: Secundo, potentia augendi donec ad statutam mensuram vivens pertingat: Tertiò, generandi sibi simile in specie. *Sic in animali*, ab anima sensitivâ immediatè fluit Sensibile, (quæ est naturalis potentia sentiendi:) à potentiâ sentiendi, fluit potentia imaginandi per phantasmata accepta: ab hac potentia judicandi ea quæ sunt jucunda vel molesta sensui: ab hac potentia tam appetendi quæ sunt jucunda, quàm fugiendi quæ sunt molesta: ab hac, amor jucundi objecti, & odium molesti: ab hac rursus, voluptas in fruendo quod jucundum est, & dolor in ferendo quod molestum est. *Ab anima rationali* immediatè fluit potentiâ ratiocinandi: ab hac, primo fluit potentia judicandi verum & falsum in omni re, & ab hac, potentia tam inveniendi, quàm discendi quasvis artes & disciplinas, easdemque aliis docendi. Secundo, potentia judicandi (humano more scilicet, per phantasmata recepta) quæ bona sunt, quæ mala; ab hac, potentia humano more volendi ea quæ bona, & nolendi ea quæ mala judicantur; ab hac, potentia humano more bene agendi, sic ut fias bonus; & malè, sic ut evadas malus; ab hac potentia beatè vivendi ac miserè. Tertio, potentia judicandi quid aptum ac secundùm rationem decorum cuique sit, quid item indecorum & ineptum vel dicere vel facere; ab hac, potentia voluptatem capiendi in rebus seriis cùm apprehenduntur ut decora, in rebus ludicris, cùm apprehenduntur ut rationi indecora, & deridenda; ab hac, potentia ridendi Etenim ut risus non immediatè oritur à ratione, (nam multi ratione utuntur quando non rident) sed ex hoc, quod quis judicat aliquid esse rationi indecorum, & tamen ludicrè, sic ut animus in eo gestire debeat, ac *Propria omnia fluunt ab essentia, sed quodam ordine.*

risu

risu voluptatem exprimere; itidem potentia ridendi, non immediatè fluit ab anima rationali vel à potentia ratiocinandi, sed à potentia judicandi aliquid quod ludicre est, esse rationi indecorum, ineptum ac ridendum. Similiter à potentia judicandi quòd aliquid justè ratione molestum vel jam sit, vel fuerit, vel futurum nobis sit, oritur potentia flendi. Nam ut fletus non oritur à dolore quovis, nec ab apprehensione objecti cujusvis molesti non enim à sensitivo, (cùm dolorem habeat bruta quibus fletus non convenit) sed ab objecto tali, quod ratio apprehendit vel esse, vel fuisse, vel forte molestum valdè nobis, ideóque dolendum ac deplorandum; itidem risus, non oritur ab apprehensione objecti cujusvis grati ac jucundi, nec à quavis voluptate non enim à sensitivâ; quia nec bruta rident, quibus tamen voluptas sensitiva inest, nec homines etiam in multis sensuum voluptatibus; sed nec ab omni voluptate animi, nam in rebus seriis, ut in contemplatione animi, in agendo secundùm virtutem, in fruitione amicorum, magnum sine dubio capit animus voluptatem) sed risus tum oritur cùm mens apprehendit aliquod objectum non solum ut jucundum, sed ut rationi incongruum, & ut leve etiam ac ludicrum, ideóque tale, ut meritò in eo lætari animus debeat, & voluptatem quam capit risu exprimere.

Idem in aliis dici posset: fluunt certo ordine diversæ Proprietates ab essentia Materiæ primæ, Spirituum, Corporis, Elemenrorum, Corporis Mixti, Lapidum & Mineralium, Plantarum, Arborum, & Herbarum omnium, Bruti, Quadrupedum omnium, itémque Piscium, Avium ac Serpentium. Quis in istis aliisve vel omnes Proprietates fluentes ab ullâ formâ, enumerare potest, vel ordinem quo se invicem sequuntur declarare? Opus non dico arduum, sed verè impossibile, ut meritò mortales nos magnum nec verbis ullis exprimendam imbecillitatem nostrorum omnium ingeniorum agnoscere hic debeamus, & planè aut cum Heraclito deflere inscitiam nostram, aut cum Democrito apud Ciceronem b exclamare, *Veritatem & Causas veras in profundo abditas, & penitùs abstrusas esse.* Specimen ego in his paucis exempla dare volui, quo intelligamus, primò infinitas esse rerum formas ac essentias, quarum vix ulla, aut si fortè aliqua, certè quidem minutissima earum pars nobis adhuc cognita est: deinde ut videamus quantillum hoc sit, quod nos scire putamus. Verè dico, tam exile est atque exiguum, si ad immensum illud pelagus, imò infinitum Chaos & mundum rerum quas nescimus conferatur; ut nobis omnibus sit cum Socrate c agnoscendum, *nihil nos scire, nisi quod nihil scimus:* Et cum Hier. d *Nos vermiculi & culices, solum debemus scientiam inscientiæ profiteri.* Et quanto quis magis doctus, sciens ac sapiens est, eo magis perspiciet quam longè, & verè infinitis parasangis, abest à perfectâ sapientiâ & absolutâ illâ tam infinitarum rerum scientiâ. O spes hominum fallaces? O vanas & inanes cogitationes nostras! Scire nos & sapientiæ thesauros tenere putamus, cum vix umbram ejus habeamus, cúmque eam, non dico intus & in cute, sed ne de vultu quidem ac facie cognoscamus; quíque ut Theophrastus apud Laërtium dicere solebat, *Cum incipimus sapere, tunc morimur.* Audi igitur Sapientiæ ipsius verissimam vocem, *Admonitus ex istis esto, fili mi; faciendi ac legendi multo libros nullum esse finem: Summa omnium ac Caput hoc est, Deum reverere, & præcepta ejus observa, quia hoc est totum hominis:* Hoc si scis, satis est si cætera nescis; absque hoc scire omnia nescire est. Verissimè Aug. lib. 5. Confessionem cap. 4. *Infelix homo qui sciat illa omnia, te autem nescit; Beatus autem qui te scit, etiam si illa nesciat: Qui verò & te & illa novit, non propter illa beatior, sed propter te solùm beatus est,* Sed redeo unde digressus sum.

b *Lib.* 1. *Acad. quæst. pag.* 22.

c *Vide Hier tom.* 3. *Epist. ad Paulinum quæ est.* 1.

d *Tom.* 3. *Epist. ad Evagrium, quæ est,* 24.

Ex eis quæ dixi duo hæc cernere potes; primum est, quod *omnia propria accidentia* ullius subjecti manant ac fluunt ab essentia; naturâ aut formâ illius subjecti, vel *immediatè, vel mediatè*, ideóque forma seu essentia illius subjecti, est *Causa efficiens per emanationem* omnium talium accidentium quæ illi subjecto insunt; sed est causa aliquorum *immediata & proxima*, aliorum vero *mediata ac remota*. Secundum est, quòd multa

Propria omnia fluunt à forma vel immediatè vel mediatè.

propria

propria accidentia fluunt, & emanant immediatè, non à formâ aut essentiâ subjecti, sed ab alio accidente proprio, quod prius emanaverat ab illa formâ, ideóque *Causa proxima talium accidentium propriorum non est forma aut essentia subjecti, sed aliquod proprium accidens emanans ab illa essentia.* *Unum propriu Causa proxima alterius.*

Atque ex istis duæ Regulæ consequuntur, per quas omnes Demonstrationes à causa efficiente per emanationem facilè intelligi poterint. Prior est hæc, *Omne proprium accidens quod immediatè fluit ab essentiâ aut forma alicujus subjecti, demonstratur de illo subjecto per illam formam aut essentiam Subjecti.* *In quibus forma subjecti est Medium.* Vulgare exemplum est, illud de Rationali & Risibili: & quidem, ut exemplum admitti potest quomodò nos sæpe ante admisimus; quia illustratio non exacta veritas quærenda est in exemplis: Sed quoniam (ut mihi quidem videtur) Rationale non est vere essentia aut essentialis differentia, sed potiùs naturalis potentia, ideóque accidens proprium, quod ab essentiâ & differentia hominis (quæ verè est, præditum esse animâ rationali,) emanat: & quia risibile non fluit immediatè, vel ab animali rationali, vel ab illâ potentiâ, ratiocinandi, (etiamsi differentiam esse ponamus) sed ab alio accidente inde fluente, ut antè ostendimus; det mihi veniam Lector, si hic à vulgo dissentiam, & Exemplum illud ad sequentem regulam referam, uti reverà referendum est. Quanquam positis eis, quæ vulgò (licet non verè,) ponuntur, quòd rationale sit vera differentia, & quòd risibile immediatè à rationali fluat his inquam positis pro exemplo hujus Regulæ adhiberi potest. Et quod de rationali dixi, idem omninò pari modo de Sensibili, & Vegetativo dicendum sentio; exempla verò hæc subjicio hujus primæ Speciei Demonstrationis.

Omne præditum animâ rationali est rationale, seu habet naturalem potentiam ratiocinandi:
Omnis homo est præditum animâ rationali,
Ergò omnis homo est rationalis seu potentiam habet naturalem ratiocinandi.

Sit hoc aliud:

Omne præditum animâ sensitivâ potest sentire, vel est sensibile,
Omne animal est præditum animâ sensitivâ,
Ergò est sensibile.

Sic hoc:

Quicquid habet formam corporis (quæ Corporietas dicitur,) est extensum in longum, latum, & profundum,
Omne corpus habet formam Corporis.
Ergò omne Corpus est sic extensum.

Sic & hoc:

Omne materiatum seu habens materiam est mutabile,
Omnis Substantia completa est materiatum seu materiam habet,
Ergò omnis Substantia completa est mutabile.

Similiter de omnibus omninò formis atque essentialibus Differentiis Substantiarum dici potest.

Id verò observa de hâc prima Demonstrationum Classe: quòd si ulla Demonstratio sit certè hæc & nulla alia Demonstratio est *potissima* vocanda: nam quæcunque in ullâ Demonstratione requiri possunt, hic inveniuntur omnia. Propositiones hic omnes veræ sunt, certæ ac necessariæ, & necessariæ, juxta omnem gradum Necessitatis; omnes enim sunt De Omni, omnes Per se; Major & Conclusio Per se secundo modo, Minor Per se primo modo, omnes etiam Quatenus ipsum. Subjectum hic semper est proprium ac imme- *An sit Demonstratio aliqua potissima.*

 diatum

mediatum Accidentis demonstrati subjectum. Accidens est proprium & proximum accidens illius subjecti. Causa quæ est Medium, est semper immediata ac proxima causa utriusque extremi; Majoris quidem causa efficiens per emanationem, Minoris causa formalis. Propositiones omnes etiam sunt immediatæ Major & Minor immediatione Causæ, Conclusio immediatione Subjecti. Præmissæ denique sunt Causæ Conclusionis, ideoque & priores ipsæ, & notiores tam naturâ suâ, quam nobis distinctè & perfectè conclusionem illam scientibus. Ita nihil omninò in Demonstratione ulla desiderari potest, quod in omnibus hujus Classis Demonstrationibus non cumulatè præstetur. Quare si ulla, hæc certè potissima nuncupanda est. Sed ego nullam illius potissimæ Demonstrationis mentionem apud Arist. me legisse memini, nec inter eas quæ sunt à Causâ potissimam ullam agnosco.

Proprium omnium Demonst. aliud de Subjecto.

Altera Classis Demonstrationis à Causâ efficiente per emanationem hac Regula explicatur: *Omne proprium Accidens alicujus Subjecti, fluens immediatè ab alio proprio illius Subjecti, demonstratur de illo Subjecto per illud proprium accidens, quæ est proxima ejus & immediata causa à quâ fluit.* Exemplum hujus ponit Arist. 1. Dem. cap. 10. nu. 5.

Omne globosum, & non translucidum, recipiens lumen aliunde paulatim augetur, & per Cornua:
Luna est globosa, & recipit lumen aliunde, & non est translucida:
Ergò Luna accrescit paulatim.

Simile est hoc,

Omne rationale habet potentiam judicandi quid sit aptum & decorum, quid item ineptum, indecorum, ludicre ac ridiculum, vel in factis, gestu, vel dictis; potestque illud si ludicre sit & ridiculum, cum voluptate animi apprehendere:
Omnis homo est rationalis;
Ergò omnis homo habet potentiam judicandi, &c.

Iterum;

Quicquid habet potentiam judicandi, & cum voluptate apprehendendi id quod est indecorum, ludicre ac ridiculum, potest ex illâ apprehensione, risu suam voluptatem animi exprimere, vel est risibile;
Omnis homo habet istam potentiam;
Ergò omnis homo est risibilis.

Sic hoc,

Quicquid habet phantasiam quâ judicat aliquod objectum sensibile, vel esse sensui suo gratum ac jucundum, vel ingratum ac molestum, illud potest tam objectum jucundum appetere, prosequi, & amare, quam objectum molestum fugere, declinare, ac odisse:
Omne animal habet talem phantasiam,
Ergò omne animal potest objectum jucundum appetere, &c.

Sic hoc,

Omne extensum in longum, latum, ac profundum, est & divisibile in infinitum, in longum, latum ac profundum, & locabile in loco circumscriptivo;
Omne Corpus est sic extensum:
Ergò omne Corpus est divisibile in infinitum, & locabile in loco circumscriptivo.

Sic

Sic & hoc:

Quicquid potest nutriri, potest almentum sumere, digerere, assimulare convertere in suam substantiam:

Omne vivens potest nutriri.

Ergò omne vivens potest alimentum sumere, &c.

Similiter dicendum est de omnibus aliis propriis accidentibus, quorum causa proxima non est forma aut essentia subjecti cui in sunt, sed aliud accidens proprium fluens ab illâ essentiâ. Hæc exempli causâ apposuisse sufficit.

Hic verò observa Demonstrationes omnes hujus secundæ Classis esse per omnia similes illis quæ sunt in primâ Classe, nisi quod in his Minor semper est mediata, *mediatione Causæ*, licet sit immediata *immediatione Subjecti*, ideoque Minor in his semper est demonstrabilis per aliam priorem causam. Et certè in Demonstratione non requiritur ut Minor sit immediata & indemonstrabilis: satis est *si priùs demonstrata sit per immediatam Causam*; tunc enim, licet sit *actu* demonstrabilis, virtute tamen est *indemonstrabilis*, quia *postquam aliqua Propositio demonstrata est, tanti ponderis est ac valoris ad demonstrandum, ac si reverà esset actu immediata & indemonstrabilis.* Et hoc in Mathematicis liquidum est. Nam cùm sint innumerabiles apud eos Demonstrationes, paucæ, quidem primæ, ex simpliciter immediatis constat, eæ scilicet in quibus proprium aliquod accidens, (putâ trianguli, quadranguli aut aliorum) demonstratur de suo proprio subjecto per essentiam illius; reliquæ omnes, quæ multò plures sunt, & propè infinitæ, ex *accidente aliquo subjecti* antè demonstrato fiunt, tantámque tum vim habent, ac si immediatè essent & penitùs indemonstrabiles.

Discrimen inter hanc & primam Classem.

Propositio prius demonstrata vim habet Propositionis indemonstrabilis.

Hæc dicta sint de primâ Specie Demonstrationis à Causâ, quæ est ab *efficiente per emanationem.* Nam hæ duæ Classes, non faciunt duas diversas Species Demonstrationis, cùm in utrisque *medium* eundem omninò respectum habeat ad *Majus extremum*: est enim in utrisque *Efficiens per emanationem*, quare locus arguendi in utrisque idem omninò est.

CAP. IV.

De Demonstratione à Causâ efficiente per externam actionem.

SEcunda Species Demonstrationis à Causâ, est à *Causâ efficiente per externam actionem*, non per emanationem: ut cum demonstramus Lunam eclipsari, quia inter ipsam & Solem terra interponitur. Ea sic definitur:

Demonstratio à Causâ efficiente externâ est, *quando Medium est Causa efficiens externa, eaque proxima & immediata Majoris termini, id est, illius effectus qui Subjecto inesse demonstratur.* In omnibus enim Demonstrationibus hujus generis, Accidens tale demonstratur de Subjecto, quod non omninò manat aut fluit ab essentiâ Subjecti, sed ab extrinsecâ Causâ, quam necessario concomitatur tale Accidens in illo Subjecto. Scio nonnullos in eâ esse sententiâ, quod si veras ac genuinas formas atque essentias rerum cognosceremus, tum istorum etiam accidentium inveniremus Causam aliquam internam ab essentiâ Subjecti fluentem; sed quia essentias rerum ignoramus, ideo cogimur ad externas earum

Demonstratio à Causa efficiente per externam actionem quid.

rum

rum Causas confugere, efficientem nempe externam, aut finalem, & per illas accidentia ista demonstrare. Hoc mihi nullo modo probandum videtur. Nam aliud est quærere Causam quare Luna possit eclipsari, aliud quare actu eclipsetur: Certè enim ab essentia Lunæ fluit ut possit Luna eclipsari, & illud proprium est Lunæ: at quare eclipsetur, & suo lumine actu privetur, non est proprium Lunæ, magis quam risus hominis; nec ab essentiâ Lunæ fluit; sed ab extrinsecâ Causâ & nullâ aliâ, sicut risus in homine quare hujus generis Demonstrationes nunquam possunt ad priores revocari.

Quæ accidentia demonstrentur in hac Specie Demonstrationes.

Exempla hujus generis Demonstrationum sunt quamplurima; *Omnia enim Accidentia quæ certam ullam necessariam & proximam causam externam consequuntur aut concomitantur, quoties de illo Subjecto demonstrantur, hoc solo modo, nec ullo alio demonstrari debent.* Dixi *necessariam Causam*: nam si non sit necessarius nexus inter causam efficientem externam, & effectum, sic ut causâ illâ positâ, ponatur necessariò ille effectus & contra; non est causa talis quæ Demonstrationem ullam unquam efficiat.

Capiamus primò vulgatissimum exemplum de Eclipsi Lunæ, eóque Libentiùs eo utor, quia in illâ formandâ turpiter multi hallucinantur. Sic autem ut ego arbitror formari debet:

Omne corpus illuminatum ab alio, inter quod & corpus illuminans, opacum corpus sic interponitur, ut umbra opaci corporis operiat, & comprehendat corpus illuminatum, eclipsatur seu privatur suo lumine: At Luna est corpus illuminatum (à Sole) & inter Solem ac Lunam, corpus opacum (quæ est Terra) sic interponitur, ut umbra ejus operiat & comprehendat corpus Lunæ; ergò Luna eclipsatur seu privatur suo lumine.

Sic & hoc:

Omne corpus cujus excrementa humoribus conglutinantur ei, per talem humorum propter externum frigus congelationem, sic ut cohærere ampliùs non possint, defluxum, casum, aut amissionem illorum excrementorum patitur: At omnis arbor est corpus, cujus folia, (quæ ipsis excrementa sunt,) & fructus, per humores conglutinantur ei, ergò omnis arbor per talium humorum congelationem, deflexum casum, & amissionem fructuum ac foliorum patitur.

Sic & hoc:

Quicquid commodè facit cibos descendere ad fundum stomachi, ubi concoqui eos oportet, adjuvat digestionem, & ideò salubre est; At moderata ambulatio post cœnam, aut prandium, facit cibos commodè descendere ad fundum stomachi, ubi concoqui debent: ergò moderata ambulatio post cœnam aut prandium adjuvat digestionem, ideóque salubris est.

Infinita hujus generis huc addere possis: ex his formam vides & faciem hujus secundæ Speciei Demonstrationis à Causa.

Qualis sit necessitas in Propositionibus hujus Speciei.

In hac autem secundâ Specie non reperiuntur omnes conditiones quas in priori Specie vidisti, sed omnes tamen quæ ad Demonstrationem istorum accidentium requiruntur aut desiderari debent. Propositiones omnes hic *veræ* sunt & *certæ*, etiam & *causæ Conclusionis notiores ac priores*, tam naturâ suâ quam nobis, distinctè illud effectum cognoscentibus. Sed necessitas talis Propositionum omnium non est hic qualis erat in priori Specie: Nam *Major quidem hic semper est de Omni*, & *Per se quarto modo*: Minor autem & Conclusio, neque est *Per se* ullo modo, neque *De omni* simpliciter, id est, omni omninò tempore: tamen sunt eo modo *De Omni*, qui ad hanc Demonstrationis Speciem sufficit: ita scilicet, ut semper effectus ille ponatur, positâ causâ: & causa semper ponitur, posito effectu? sic Luna eclipsatur, non quidem semper simpliciter, sed semper positâ hac causâ: & Terra non simpliciter semper interponitur, sed semper posito hoc effectu: sic arbori non simpliciter semper defluunt folia, sed semper positâ congelatione illâ humorum quibus arbori conglutinantur, Ad Demonstrationem quidem primæ Speciei, ubi proprium fluens

ab

ab essentiâ Subjecti demonstratur de illo Subjecto, requiritur conditio illa *De Omni* simpliciter & absolutè, quia causa talis accidentis semper inest Subjecto: sed in Demonstrationibus hujus secundæ Speciei (quod itidem de tertiâ Specie dicendum est) quia Accidens tale demonstratur, quod non fluit ab essentia Subjecti, sed ab externâ causâ, non requiritur ut vel causa vel effectus semper & omni simpliciter tempore ponatur, sed hoc satis est (ut ex Arist. liquet. 1. Dem. ca. 7. num. 9.) si semper uno eorum posito alterum ponatur: ita Propositiones sunt *De Omni respectu Causæ*, non *respectu Temporis* aut *Subjecti*; & causa dici potest *De Omni*, *respectu Effectus*; non *respectu Subjecti* aut *Temporis*.

Quod verò ad immediationem hic attinet, *Major in his semper immediata immediatione Causæ*: Minor nullo modo est immediata, quia in Minori conjungitur semper Causa accidentis cum subjecto accidentis, quorum neutrum alteri inest vel immediatè vel mediatè. Conclusio autem est immediata *immediatione Subjecti*, si accidens primo ac immediato suo subjecto demonstretur: ut Luna est primum ac immediatum subjectum Eclipsis lunaris, licèt non simpliciter Eclipsis. Nam Venus & Mercurius propter eandem omninò causam eclipsantur, propter quam Luna. Quare ut ego sentio, ad Demonstrationes hujus secundæ Speciei non requiritur subjectum proprium accidentis demonstrari: sed satis est si de subjecto ullo cui accidens tale necessariò (positâ causâ) inest, demonstretur. Quâ etiam de causâ non requiritur in hac specie demonstrationis ut subjectum sit Species, quod in priori Demonstrationis à causâ Specie semper evenit, & necessario requiritur. Etenim certum est, de Lunâ Eclipsin demonstrari, & hoc disertè asserit Arist. 1. Dem. ca. 7. nu. 9 & 2. Dem. ca. 8. nu. 8. & ca. 2. nu. 2. & sæpe alibi: & tamen Luna pars est continua sui orbis, non aliquod totum, & ita non magis Species, quàm caput aut manus, quæ non sunt Species, sed partes integrantes Individuorum Speciei. Quia enim non quæritur in Demonstratione quidquam aliud, quam causa proxima, quare accidens hoc vel illud insit huic subjecto, quid refert utrùm subjectum sit proprium an commune, utrùm pars an totum, utrùm Species an Individuum; modo certo appareat hanc esse causam proximam cur insit? Quare etsi tanta non sit omnium Propositionum necessitas aut immediatio in hac Specie, quanta fuit in priore, tamen tanta est, quanta ad hanc Demonstrationem, & ad demonstrandum hoc accidens de suo subjecto necessaria est, imo quanta vel quæri ab ullo debet, vel dari ab ullo potest.

Dices, Si hoc ita sit, tum fatendum est illas Demonstrationes primæ Speciei, esse potiores his, & has non esse vocandas potissimas Demonstrationes, cum aliæ his potiores sunt, quia plures conditiones Necessitatis in se habent. *Dub.*

Respondeo, quod si Demonstratio illa dicatur *potissima* quæ habet omnes, & illa *potior* quæ habet plures conditiones Necessitatis, tum verè agnoscendum est, esse aliquas his quæ in secundâ Specie ponuntur potiores: Nam quæ fiunt in primâ Classe primæ Speciei, (ubi accidens proprium demonstratur de proprio subjecto per formam subjecti & essentiam, hoc sensu omnium *potissimæ* sunt; quia nulla omnino Conditio requisita ad Demonstrationem à Causâ in illis deest. Itidem illæ quæ sunt in secundâ Classe prioris Speciei, (ubi proprium accidens demonstratur de subjecto proprio per aliud accidens proprium) sunt *potiores*, hoc sensu, illis quæ fiunt in hac secundâ Speciei, aut etiam in tertiâ, licèt non sint omnium potissimæ. Sed revera hæc non est satis justa causa, quare vel illæ in primâ Classe dicantur *potissimæ*, vel illæ in secundâ Classe primæ Speciei dicantur *potiores* his quæ sunt in hâc secundâ, aut tertiâ Specie. Sed omnes illæ dicendæ sunt *potissimæ quæ generant perfectissimam scientiam quæ de tali accidente haberi possit, cur insit huic subjecto.* Si hoc præstet & generet hanc scientiam, (quod est finis omnis Demonstrationis,) sive præstet per plures, sive pauciores Conditiones Necessitatis, nihil omnino refert, nec quidquam facit ad dignitatem Demonstrationis. Nam quod aliæ habeant pauciores Conditiones aliis, non provenit ex eo quod indigniores sunt aliis, sed quia materia ista neque admittit, neque requirit tot gradus aut Conditiones Necessitatis. Illæ vero quæ habent pauciores, tot habent ut prior nulla in illâ materiâ Demonstratio dari possit. Simile habes in clave *Sol.*

aureâ, & ferreâ: Si finem ac usum clavis, (qui est apperire ostium) respicias, ferrea æquè præstans est ac aurea: sin materiam respicias, aurea multò est præstantior. Idem est in Demonstrationibus hujus & in illis prioris Speciei: Ambæ sunt usu pares, quia æqualiter aperiunt tibi scientiæ ostium, sed materiâ longè impares sunt.

CAP. V.

De Demonstratione à Causa finali.

Demonstratio à Causa finali, quid.

TErtia Species Demonstrationis à Causâ, est *à Causâ Finali.* Ea sic definitur: Demonstratio à Causâ finali, est *Demonstratio in quâ Medium est Causa finalis Majoris extremi.* Nam Medium hic semper exprimit finalem Causam quæ movet efficientem ad agendum; & Major terminus, est ipsa actio efficientis qui agit propter illum finem. Finis autem non alio sensu causare dicitur, aut esse Causa, *quam quia movet efficientem;* nec alius est effectus finalis causæ, quam *ipsa actio efficientis.* Finis autem movet efficientem non *Physicè* sed *Moraliter*, suadendo aut excitando, dum finem illum ut bonum atque appetibile intuetur, ad agendum ea quibus illum finem desideratum assequi possit. Exemplum hoc cape, ex Arist. lib. 2. Demonst. cap. 11. nu. 6. Qui cibos non vult fluitare in stomacho, sed descendere ad fundum ventriculi, ut ibi benè concoquantur, ut sic per bonam concoctionem sanitatem recuperare possit, idem vult post prandium aut cœnam moderatè deambulare: Febricitans vult sanitatem recuperare, ideóque vult cibos non fluitare in stomacho sed in fundum ventriculi descendere, ut illic benè concoquantur; ergò Febricitans vult, post prandium & cœnam moderatè deambulare. Vides hic finalem Causam deambulationis esse *Medium*, & actionem ipsam Febricitantis nempe deambulationem) esse *Majorem terminum*, & per hanc finalem causam, hic demonstrari cur Febricitans deambulet vel agat. Simile de omnibus aliis judicium est.

Necessitas & Immediatio qualis sit in Demonstrationibus tertiæ Speciei.

De his autem Demonstrationibus à Causâ finali quatuor sunt observanda. Primum est: *Quòd non est in his tanta vel Necessitas vel immediatio Propositionum. quanta est in Propositionibus Demonstrationum primæ Speciei, ubi Accidens demonstratur de proximo Subjecto, per causam efficientem per emanationem.* Nulla enim hic est Propositio simpliciter necessaria; quia neque simpliciter necessarium est ut vel Febricitans velit sanitatem recuperare, aut cibos benè digerere, vel ut deambulet post cœnam. Tota autem Necessitas hic oritur e fine; nam si Febricitans vult finem, qui est ut cibi benè digerantur, & sanitas recuperetur, necesse est ut velit media ad illum finem, ideoque ut deambulet. Quare Propositiones hic sunt *De Omni*, non simpliciter, *sed posito fine:* Major in his non solùm est *De Omni*, sed etiam *Per se* quarto modo, quia talis est itámque necessarius nexus, inter finem qui est Medium, & actionem efficientis, quæ est Majus extremum, ut unum alteri necessariò cohæreat, & ex eo consequatur. Sicut ergò dictum est de Demonstrationibus secundæ Speciei, ita de his, hic dicendum est. Licèt in his non sit tanta necessitas, quanta in illis quæ sunt in primâ Specie Demonstrationum, est tamen tanta, quanta ad generandum plenam ac perfectam scientiam ejus quod quæretur, sufficit; & quâ major in hac materiâ, nec dari potest, nec quæ ridebet. Ideò omnes in hac Specie Demonstrationes verè potissimæ dicendæ sunt, quia potior aut præstantior Demonstratio illius effectus, qui hic demonstratur, nulla dari potest.

Efficiens & Finis se mutuo demonstrant.

Secundò observandum est, quòd *sicut Efficiens demonstratur per Finem, ita semper vice versâ Finis demonstratur per Efficientem.* Nam sicut demonstramus Febricitantem ideò

ideò deambulare post cœnam, (quod est efficiens Causa sanitatis) per finalem causam, quia vult bonam digestionem & sanitatem: ita per efficientem causam, (quæ est deambulatio post cœnam) demonstramus finem (quæ est bona digestio, & quæ inde consequitur sanitas). Nam qui moderatè deambulat, facit ut sibi descendant in fundum ventriculi, & benè digerantur, & ita sanitas amissa recuperetur. Ratio autem quare Finis & Efficiens se mutuò demonstrent, est ea quam tradit Arist. 2. Phys. cap. 3. ubi ait, *Efficiens & Finis sunt sibi mutuò causæ*. Possunt ergò se mutuò demonstrare. Ex quo consequitur tot esse numerò Demonstrationes à causâ efficiente ad probandum finem, quot sunt à fine ad demonstrandum efficientis actionem: & rursus, tot esse Demonstrationes, à fine ad probandum efficientis actionem; quot sunt ab efficiente ad demonstrandum finem.

Sed hic dubium occurrit non levis momenti Videtur enim hoc planè impossibile, ut utrúmque alterius causa sit; quia causa semper prior est naturâ suo effectu: quare si efficiens & finis essent sibi mutuò causæ, utrúmque altero esset naturâ priùs; & sic idem esset & prius naturâ, & posterius naturâ respectu ejusdem: Deinde, si utrumque posset alterum à priori demonstrare, tum utrúmque esset notius, & suâ naturâ, & nobis, altero: Quia causa semper notior est & naturâ suâ, & nobis distinctè rem scientibus, suo effectu. *Dub.*

Sol. Respondeo, utrúmque horum & prius esse, & notius naturâ altero, sed non eodem modo, aut non in eodem genere prioritatis & notitiæ secundùm naturam. Finis enim (quod sedulò observandum est) dupliciter considratur: Primò, *ut per efficientis actionem jam actu productus est*: Secundò, *ut intenditur ab efficiente, & ab eo producendus est*. Priori modo, non est dicendus finis aut causa movens efficientem, sed effectum efficientis; & quia hoc modo efficiens causa est cur finis producitur, ideò efficiens est prior naturâ fine seu effectu. Posteriore modo, prout finis producendus intenditur, finis non est effectum efficientis, sed causa excitans & movens efficientem ad agendum id quo producatur. Et hoc modo finis verè prior est naturâ efficiente; quia nisi finis moveret efficientem, nihil efficeret. Ita finis, prout verè finalis causa est, & prout excitat efficientem, est prior naturâ efficiente; prior inquam *quoad intentionem*; & efficiens hoc modo est naturâ posterior fine, quia posterius est naturâ ut agamus propter finem, quàm ut intendamus illum finem propter quem agimus. Sed finis prout est effectum, & jam actu productum, est posterior naturâ efficiente; posterior inquam *quoad executionem*: & efficiens hoc modo est naturâ prior fine, nam actio efficientis producit finem; quod autem producit aliud, prius est naturâ eo quod producitur. Similiter utrúmque notius est altero, tam naturâ quàm nobis. Nam rei natura postulat, ut priùs sciamus esse aliquem finem intentum, qui movet efficientem ad agendum, priusquam possumus cognoscere quòd efficiens agat propter illum finem. Et natura rei postulat etiam, ut priùs sciamus efficientem agere, priusquam scire possumus hunc finem, aut hoc effectum produci ab efficiente. Impossibile verò est ut finis, eodem modo acceptus, sit & prior naturâ & posterior naturâ efficiente, si prius ac posterius naturâ eodem modo capiantur: sed ut utrúmque altero prius sit & posterius, sumendo tam finem in diverso sensu, quam prius & posterius naturâ, in diverso sensu, non solùm possibile est, sed verùm, imò & planè necessarium. *Finis dupliciter considerandus.*

Tertiò, observandum est, Omnes Demonstrationes à Causa finali, inniti huic Axiomati & Maximæ indubitatæ fidei; *Qui vult finem, vult media ad finem*. Ratio est, quia ad finem nisi per media illuc ducentia perveniri non potest; quare quicunque verè & efficaciter vult finem ullum assequi, necesse est ut media omnia illuc ducentia velit. Atque hoc est quod verissimè Bonav. in lib 2 sent. distinct. 38. nu. 6. aliique Scholastici tradunt, quòd quando quis vult finem sub ratione finis, *in eo una est voluntas finis, & eorum quæ ordinantur ad finem*, sed finem vult explicitè; media implicitè; sicut contrà, qui vult media sub ratione mediorum, licet explicitè sæpe non nisi de mediis cogitet eáque velit, tamen implicitè semper in illa ipsa mediorum volitione vult etiam & finem. Et ridiculus planè esset qui finem se velle assequi diceret, sed non velle media ad eum finem; quia dum *Fundamentum omnium demonstrationum à Fine.*

se

se nolle media dicit, sibi ipsi contradicit, dum finem se velle assequi dicit; cum in ipsa volitione finis, implicitè dicat se velle media ad finem. Fit quidem sæpissimè ut optemus, & cupiamus objectum aliquod quod finis esse potest, cùm tamen media non cupimus: ut si dicam, Utinam jam essem Londini! imò ut impossibilia sic optemus, ut,

O mihi præteritos referat si Jupiter annos!

Quo sensu Arist. 3. Eth. cap. 2. ait voluntatem esse impossibilium: sed *optio talis*, *appetitus* objecti, aut *cupiditas*, aut, ut Aquinas loquitur part. 1. quæst. 19. art. 6. *velleitas*, potiùs quàm voluntas dici debet: Aut si *voluntatem* appellare libet, tamen volumus illud solum ut objectum appetibile, non ut finem, aut non sub ratione finis. Cùm vero finem aut quidquam sub ratione finis volumus, tunc voluntas nostra sic in illud fertur, ut una ac eadem voluntate, sicut ex Bonav. monui, licet implicite, in media quibus finis ille actu obtineri potest, feratur. Hoc igitur pro fundamento in omnibus Demonstrationibus à fine constituitur, quod *Qui vult finem vult media ad finem*.

Usus Demonstrationum in Causa finali. Quarto, observandum est, latissime patere usum Demonstrationum à Causa finali: In omni pene Disciplinâ in omni Arte, in omnibus rebus agendis, conspicuus est & illustris ejus usus. Noli ægre ferre mi adolescens, si exempla compluria & hic, & alibi sæpe in aliis causis apponam. Facio id in tuum usum atque commodum; certe enim longa experientia jam didici ultissimum esse illud Monitum, *Da mihi magistrum in Præceptis parcum, in Exemplis prodigum*.

In Physica. Cape prima è Physica. In ea Dignitas hæc est & quidem dignitatum Dignitas, quam tradit Arist. lib. 1. de Cœlo, cap. 4. *Deus ac Natura nihil frustrà faciunt*. i. nihil, cujus non sit finis aliquis aut usus à Deo intentus. Sic enim ibi *frustrà*, accipit Arist. non ut 3. Phys. cap. 6. ubi id *frustrà* fieri dicit quod fit in aliquem finem, sed agens eum finem non assequitur. Nec mireris, quod Naturam ob finem semper agere dicam, licet eum finem ipsa nec intendit, nec sciat. Agit enim *Natura* solùm ut instrumentum, ut ministra, & pedissequa Sapientissimi Moderatoris Dei. Ille rebus omnibus Naturam, id est, *naturalem vim*, indidit, qua ad finem à Deo præscriptum & propositum agunt singula quantum possunt: ut sagitta nescit scopum quo pergit, pergit tamen vi illi à sagittante indita, ad scopum quem ille intendit; Ita rebus singulis vim suam naturalem indidit Deus, quando dixit illis, *Crescite & multiplicate*: &, *Producat unumquodque semen in specie suâ*: verbum illud non erat, qualia nostra omnia, *Significativum tantùm*, sed *Operativum*, efficiens atque operans id quod ille fieri imperavit. Circumspice jam res omnes naturales, nihil in eis frustra fieri, sed omnia sic fieri, propter eum finem in quem facta sunt, videbis. Quare dedit hisce animalibus oculos? ut videre possint: quare pedes? ut progredi: quare venas? ut sanguinem à jecinore in singulas corporis partes ferant. quare nervos? ut sensitivos spiritus, & motivam vim, à cerebro ad alias partes vehant: quare arterias? ut vitales spiritus, & in eis vitam, à corde in omnes partes deferant. Nullum est omnino membrum, nullum os, aut cartilago, nullus articulus, aut particula Corporis, quæ non mirabili artificio ob eum finem quem proposuit opifex ille maximus, sic & quidem aptissime ac sapientissime formatur. Cæcutimus in his plus quam talpæ, & ideo stultissimos Momos agentes carpimus, quod fenestrata corda homines non habeant; quod bobus cornua in capite, non armo sunt, & similia multa; sic nimirum reprehendimus quæ non comprehendimus. Quòd si oculis intueri possemus quam mirabili artificio cœlum hoc astris, velut luminibus, ornavit Deus, elementa singula disposuit, mixta omnia composuit, lapides, gemmas, arbores, herbas, animalia omnia, & præ omnibus hominem fabricavit, & unicuique tam multas, tam miras & ineffabiles vires ac virtutes indidit, certe non ad hæc solùm magna & mirifica Dei opera obstupescere nos æquum esset, sed cum

Ethnico Galeno, (qui nihil Deo, omnia naturæ tribuebat) ad pedum nostram calcem, imò ad Pulicis aut Culicis contemplationem admirabundi erumperemus in illam ejus vocem, *Compono hic Canticum in laudem Creatoris mei.* Vis adhuc majus quid hic dicam? Ex fine, mundum hunc universum conditum, & sic conditum demonstrare poteris. Qui voluit divitias infinitæ suæ bonitatis, sapientiæ, potentiæ aliis manifestare, voluit Creaturas, in quibus velut clarissimis characteribus ista omnia inscripta sunt, condere, & hominibus angelisque rationem dare, quâ ista omnia, & in eis Dei potentiam, bonitatem & sapientiam intueri, contemplari, ac æternis encomiis celebrare possent: Deus optimus maximus, pro suo beneplacito illud voluit, ergò etiam & hæc.

Ex hac Philosophiæ parte pullulat *Medicina.* Ars illa omnes à *fine* Demonstrationes suas ducit. Qui vult *Corpus* noxiis humoribus aut sanguine impuro prægravatum, eisdem exonerare, debet venam aperire, aut elleborum, aliúdve purgans remedium adhibere: Medicus illud vult; ergò & hoc. Qui vult *Bilem* pellere, radicem ponticam, vesicariam, asparagum, apium hortense, anisum, & fæniculi semen: qui *Melancholiam*, aloen, epithymum, filicnlum: qui *Febrim*, endiviam, intybum, polygonum, lactucam, oxalim, aut similia adhibere debet: Medicus vult illa, ergò & hæc. Libri omnes Medicorum hujus generis Demonstrationibus referti sunt. *In Medicina.*

Artes percurre, eæ omninò omnes ex fine demonstrant ea facienda quæ faciunt, & eo omninò quo faciunt modo. Cur domum aliquis ædificat? ut possit commodè habitare. Cur fundamentum supponit? ut stabile sit ædificium. Cur fænestras aptat? ut lumen intro omittatur, Cur parietes & tectum superstruit? ut æstum solis, ut aeris, imbrium, ac ventorum injurias arceat. Navis omnes partes vide, Carinam, transtra, sentinam, tabulata; gubernaculum, malos, vela, antennam, partes singulas à prora ad puppim; sic, neque aliter formandas esse ex fine cujusque demonstrabis. Idem in Fabris omnis generis, Sartoribus, Sutoribus, Lapicidis Lanariis, Mangonibus, Vestiariis, cæterisque quæ innumeræ sunt artibus, facile ipse discernas: à corrigia calciamenti, ad coronam regis Capiti impositam, nihil ab ullo Artifice fit, quod non & ex ista materiâ, & ad istam formam fieri debere, ex fine demonstrari possit *Ars enim omnis Naturam imitatur,* ut verissimè ait Arist. lib. 4. Meteor. cap. 3. quare ut Natura, sic Ars nihil omnino frustra facit, nihil nisi in aliquem eúmque commodum finem. *In Artibus.*

Disciplinas adi, Grammaticam, Logicam, Mathematicam, Ethicam, Physicam, Metaphysicam, & si quæ alia; hæ omnes; (& sine exceptione Disciplinæ omnes) si rectè tradantur aut doceantur, à primis, universalissimis, maximè simplicibus, debere ad ea quæ specialia, magisque composita sunt, progredi, per Demonstrationem à Fine, verissimè ac certissimè demonstrari potest: & demonstrat hoc quidem ipse Arist. lib. 1. Demost. cap. 2. Omnis enim Disciplina Scientiam Conclusionum omnium quæ in ea sunt Doctrinalium generare debet debet itaque doctor ille qui tradit & docet ullam disciplinam, (omnis enim Demonstrator talis est aut esse debet) facere ut discipulus quem instituit sciat Conclusiones omnes istius Disciplinæ, tam perfecte quàm scire possunt: At scientia Conclusionum omnium, omniúmque inferiorum in ulla disciplina, pendet ex cognitione Principiorum & universalium, nec unquam perfecte sciuntur, nisi cùm ad prima, universalissima, & simplicissima in illa Disciplina pervenitur: A primis igitur, & maximè universalibus, maximéque simplicibus, in omni Disciplinâ tradendâ incipiendum est. Eorum cognitio à nullo priori, omnium verò aliorum Scientia ab illorum cognitione pendet. Hinc Grammaticus docet primò literas, tum Syllabas, tum Voces simplices, postremò earum Syntaxim. Hinc Logicus agit primò de Argumentatione in genere, tum de Argumentatione Demonstrativa & Probabili Idem in aliis omnibus disciplinis liquidum est. *In Disciplinis.*

Ac Ethicam accede; nullibi magis quàm in ea Demonstrationum à fine usus. Axioma est in Ethica, & quidem omnium primum: *Omnes homines velle bene sibi esse ac beatè.* *In Ethica.*

Et quidem hoc volunt, ipsâ Naturâ duce, & quia voluntatem, id est, rationalem appetitum habent. Et enim voluntas ex naturâ suâ, & bonum vult, & summum bonum, id est, beatitudinem, nec aliter potest quin ista velle. Quare rectè ait Aquin. prim. secundæ, quæst. 10. art. 1. *Voluntas naturaliter tendit in bonum, atque in summum finem*, seu summum bonum. Hoc jam posito, (quod hic supponi debet) ex eo Ethicus Conclusiones omnes suas deducit: Quicunque vult beatus esse, debet secundùm virtutem vivere, quia aliter bene vivere non potest, nedum beatè; Unusquisque vult beatus esse, debet igitur unusquisque secundùm virtutem vivere. Jam quia propositio in ulla Disciplina demonstrata, pro Principio, & ut Principium in demonstrabile deinceps accipi potest, ideò *debere omnem vivere secundùm virtutem*, pro Principio deinceps in Ethica accipitur, & tum sic pergit Ethicus: Unusquisque debet secundùm virtutem vivere, debet ergo fortiter agere; ideóque rursus, debet & res secundas moderatè ferre, nec iis inflari, & forti animo adversas res cum ingruunt tolerare; debet patriam defendere, debet pro ea pericula omnia subire, & mortem ipsam si opus est oppetere. Iterùm, unusquisque debet secundùm virtutem vivere; debet ergò unusquisque, justitiæ omnia officia præstare; debet ergò suum cuique tribuere, obedientiam regibus, obsequium & honorem filialem parentibus, honorem debitum aliis omnibus. Iterum, debet suum cuique tribuere, non debet ergò aut vi eripere aliena, aut furto surripere, aut fraude ullâ aucupari aut occupare. Iterum, debet quisque secundùm virtutem vivere, debet ergò quisque verax esse, non igitur vel pernicioso, vel lucroso, vel officioso, vel jocoso mendacio unquam uti; non igitur æquivocatione ulla aut mentali reservatione. Et sic per omnes virtutes Morales, per omnes etiam hominum ordines, licet filum hoc texere Conclusionum Moralium, donec à capite Ethicæ ad ipsam calcem pervenias.

In Oeconomica. Similis in Oeconomica hujus Demonstrationis à fine usus. In ea ut Axioma omnium primum ponitur, *Oeconomum*, seu familiæ dominum, *velle sibi & toti suæ familiæ sic prospicere, ut bene omnibus sit ac beatè*: & hoc sanè in hac Scientia ut principium ponitur, licèt ex Ethica fortè demonstratur; quia ad Dominum familiæ, ut & ad alios omnes pertinet, si beatus esse velit, ea quæ ad suum officium spectant præstare; illius autem munus est totius familiæ saluti prospicere, ut bene illis sit, ac ut honestam, commodam, &, quantum fieri potest, beatam vitam transigant. Hoc igitur Principio posito, reliquæ omnes in Oeconomica Conclusiones inde deduci, ac demonstrari possunt in hunc modum: Quicunque sibi suæque familiæ bene esse vult, curare debet ac prospicere, non solùm ut singulis quod æquum & conveniens est suppetat, sed ut singuli quæ ad sua officia spectant, præstent: debet igitur curare ut ipse nihil ulli præcipiat nisi rationi, moderationi, & prudentiæ Oeconomicæ congruum: debet eâdem prudentiâ curare, ut cum talia præceperit, alii perficiant; ut uxor amore, & conjugalibus omnibus officiis ipsum prosequatur, & in regenda familiâ, parte maximâ ipsum levet; ut filii parentibus morigeri sint, atque in doctrina ac pietate informentur; ut servi jussa capessant, & alacri animo ipsi obtemperent, hic agrum colendo, occando, serendo; ille equis, bobus, & gregibus sibi commissis diligenter attendendo, & sic in reliquis. Unusquisque Oeconomus vult primum, debet ergò velle & præstare omnia posteriora.

In Politica. In Politica latissimè omnium patet hujus Demonstrationis usus. In ea, Axioma est omnium primum, omnium notissimum: *Regem aut summum magistratum velle sibi ac toti suæ reipub. bene esse ac beatè.* Nam juxta 12. Tabulas, *Salus populi suprema lex est.* Atque hoc, ratione ipsa, ac naturâ duce liquidum est: Quia cum Rex sit Caput Reip. Capitis autem quâ caput est, officium sit ut toti Corpori quo bene ei esse possit, prospiciat; profectò idem velle & facere debet Rex quilibet in corpore Politico, quod facit Caput in corpore Naturali. Ex hoc autem fine, (qui in Politico Positio indemonstrabilis est) Demonstrationes omnes in hac Scientiâ (eæ planè infinitæ sunt) deducuntur. Quicunque vult sibi, suæque reipublicæ bene esse, eo ipso implicitè vult, & actu atque explicitè velle debet, se ipsum juxta regulas prudentiæ civilis, & alios omnes gubernare: Qui id vult, idem

idem velle debet viros Consiliarios (quales Nestor erat) prudentiâ, virtute, gravitate, constantiâ, & ante omnia fide ac pietate præstantes sibi asciscere, quia *plus vident oculi quàm oculus*; &

Nullum Numen abest si sit prudentia: ———

Debet etiam Leges justas, reipub. salutares, & civibus gratas atque acceptas, sancire: Debet juxta normam suarum Legum moderatè sine crudelitate, tyrannide, omnique injustitiâ populum regere, & subditos omnes in officiis debitis continere: Debet Judices pietate imprimis, tam probitate, constantiâ, integritate, & scientiâ juris claros, constituere; Debet Oratores adhibere quales apud Quintilianum * Cato definit, qui sunt ante omnia viri boni, tum dicendi periti, qui nervos omnem ingenii huc intendant, ut suadeant persuadeantque civibus omnibus bene, beatéque vivere, & officia quæ ad ipsos spectant omnia perficere: Debet bonas literas fovere, literatos honorare, mercaturam, agriculturam, omnésque artes reipub. utiles tueri: Debet in omni parte reipub. curare, ut quisque pietatem, fidem, justitiam, omnémque virtutem colat; ut boni præmiis honorentur, mali vero justo ac debito supplicio coerceantur; ut hostes bello & justis armis debellentur, quo cives tranquilitate ac beatâ pace fruantur: Debet denique curare, ut ipse omnésque subditi in suis singulis officiis ita pergant, ut opibus ac virtute simul rempub. florentem ac beatem efficiat atque conservat: At quilibet Princeps vult illud, ergo implicite vult, & explicitè debet velle hæc omnia quæ ad eum finem media sunt.

* Quin. lib. 12. cap. 1.

In Rhetoricis.

Rhetores in hoc à fine loco, velut in amplissimo campo, spaciantur; omnes enim ferè eorum rationes & persuasiones à fine dependent. Quicunqne vult veram laudem adipisci, velle debet in omni virtutum genere eminere, debet studium omne in reip. utilitatem conferre. Tu vis illud, ergo velle debes & hæc. Quicunque vult opes & commoda sibi cum honestate comparare, debet artes legitimas sectari, easdémque sic exercere ut nulli damnum faciat aut injuriam, tu vis prius, ergo velle debes posterius. Quo reipub. dignitati, saluti, & incolumitati prospiciatur, bebet ad hoc bellum Asiaticum adversus Mithridatem & Tygranem gerendum dux vel imperator eligi, sapientiâ militari, virtute, authoritate & fœlicitate præstans; talis dux est Pompeius, ille igitur ad hoc bellum mittendus, in aliis omnibus Rhetorum orationibus observari facilè potest. Ex hoc uno finis fonte omnes emanant.

In Theologia.

Postremo loco ad Theologiam ascende; multo maximus ibi hujus loci usus. Qui vult homines in barathrum peccatorum lapsos justo pretio redimere, vult infiniti valoris victimâ, ideóque morte unigeniti sui filii, (quæ sola infiniti valoris esse potuit) infinitam pœnam expiare: Deus optimus maximus voluit illud, ergo voluit & hoc. Qui vult alicui vitam æternam dare, vult & media salutis, fidem, charitatem, pœnitentiam, ínque his perseverantiam impartiri; Deus vult illud electis omnibus dare, ergo & hæc. Sed adhuc multo latiùs hic patet iste à fine locus. Nam quæcunque à Deo nobis præcipiuntur, eorum omnium observatio à fine deducitur: Omnia siquidem quæ vel ad *Legem*, vel ad *Evanlium* spectant, ex hoc uno finis fonte derivantur, & ex hac una Maxima pendent omnia, *Quicunque vult finem, velle debet & media.* Finis omnium agendorum est vera Beatitudo, quam omnes naturâ duce expetunt. Quia vero & quænam sit vera beatitudo, & quibus mediis ad eam perveniri possit, nos, miselli homines & talpæ, penitùs ignoramus, Deus optimus maximus in sacrosanctis, & ab eo divinitùs inspiratis Scripturis, nobis utraque hæc luce clariùs revelavit, & demonstravit. Eo igitur fine quem dixi posito, ita arguit Theologus, Quicunque veram Beatitudinem assequi vult, debet omnia ad eam media & velle & exercere: debet igitur credere in Jesum Christum, debet Deum ante omnia, & propter Deum proximum, sincerè sicut seipsum amare debet bene vivere, & in omnibus præceptis Dei ambulare & perseverare. Tu illud vis, itémque ille, cæteríque omnes, ergo debes tu, cæteríque hæc omnia velle atque agere.

Hoc autem semel demonstrato, potes eodem deinceps pro Principio uti. Nam, ut sæpe dixi, *Propositio demonstrativa vim habet Indemonstrabilis & immediati Principii.* Accipiendo autem hoc [*debere unumquemque in omnibus dei præceptis ambulare*] licet hunc in omnem vitæ partem, in omnia omnium officia descendere, & ex hoc ea omnia præstanda esse, demonstrare. Quanta igitur hinc Demonstrationum seges succrescit: Omnes debent præceptis Dei obtemperare, debent ergò Deum colere eo quem ille præcipit modo; atque hinc rursus debent idololatriam omnem fugere atque detestari, neque ulli creaturæ, non reginæ cœli, non collyridi, non imagini crucifixi, latriam exhibere: atque hinc rursus, debent è Babylon exire ne particeps sint idololatriæ, & peccatorum ejus.

Iterùm, Omnes Dei præceptis obedire debent, ergò filii omnes parentibus servi dominis, subditi Principibus obedire debent suis: atque hinc rursus: Ergò qui rebellionem suadent, qui rebelles & regicidas auxilio aut concilio juvant, & præcipuè, qui rebellionem & cædes Principum legitimam esse docent, qui parricidas & nefarios homines rebellionis & læsæ majestatis reos, pro Sanctis, & Martyribus venerantur & colunt, execrandi, & ad inferos amandandi sunt.

Infinitus planè essem, si ista persequi vellem. Specimen ego hic dedi, quo possis quàm latè longéque vis exspatiari in omni hominum, inque omni officiorum genere. Sed sisto me hic. Annon enim molestus tibi sum, mi Lector, dum tam multa, tam varia, inque tam variis Disciplinis exempla ingero? Nec tamen hic veniam deprecor: feci enim in tuum solius usum atque commodum partim ut magnum atque multiplicem hujus Demonstrationis à Fine usum liquidò videres; partim etiam, imò præcipuè, ut si possem in aliarum Disciplinarum studiis tibi opem ferrem. Certè enim, Disciplinæ aliquæ earum quas attigi, vel non satis à multis intellectæ sunt, vel non satis rectè constitutæ; in ipsa enim earum fabrica, non leviter peccari sentio. Sed satis multa de hac à fine Demonstratione dicta sunt, adeóque de omni Demonstratione à causa. Cujus, ut jam vidisti, *tres sunt*, & non plures *Species:* Prima est *à causa efficiente per emanationem*, cujus sunt duæ ut dixi classes; Secunda, *à causa efficiente per externam actionem*: Tertia est, *à causa finali.*

CAP. VI.

Quod neque Formalis, neque Materialis Causa sit unquam Medium in Demonstratione à Causa.

An Formalis Causa, aut Materialis possit esse Medium in Demonstratione.

Dubitari non injuriâ potest, utrùm à *formali* & *materiali causâ* Demonstrationes fiant, & an non illæ causæ, medium sint aliquando in Demonstrationibus à causa?

Respondeo, *Nunquam esse, in quantum sunt Forma & Materia.* De *Forma* res certissima est & perspicua cuivis. Nam Forma quidem subjecti sæpenumerò est medium Demonstrationis, nempe in eis omnibus quæ sunt primæ classis, in prima Specie. Sed Forma illic non est medium quatenus est Forma, sed quatenus est efficiens per emanationem: *Medium enim ut Medium respicit majus extremum;* quod semper est accidens illud quod Se Subjecto demonstratur: & ut antè monui ex, *eo respectu quem habet medium ad majus extremum, inde semper tam Demonstratio quàm omnis Argumentatio duci dicitur.*

Quid

Quid verò aliud est forma respectu accidentis per eam demonstrati, nisi efficiens per emanationem? quare certum est Demonstrationem omnem in qua Forma Subjecti est medium, esse Demonstrationem à *Causa efficiente per emanationem*, non autem à Forma.

Idem planè dicendum est de Materia; ea enim vocatur Materia respectu subjecti cujus est pars materialis ipsum constituens, nunquam respectu accidentis; nam ex materia non fit accidens, sed solùm subjectum; *Nunquam igitur Materia quatenus Materia, est causa illa quæ est medium in Demonstratione a Causa*, quia respectu accidentis demonstrati, quod semper est majus extremum nunquam est materia. Sæpissimè fateor, evenit, ut in materia contineatur id quod est efficiens causa accidentis, seu majoris termini, & tum accidens dicitur *produci ex necessitate materiæ*: at in illiusmodi omnibus, Demonstratio revera dicitur a *Causa efficiente incluso in materia*; non autem ab ipsa materia, quatenus est materia. Exempli gratia, Quidnam efficit ut Sepia emittat atramentum quo se occultat ab inimico pisce, & ita quasi in umbra effugere? Certè ipsa Sepiæ materia, id est, constitutio corporis illius. Nam dedit ei natura hoc atrum excrementum, & abundantiam ejus, sic ut possit quoties vult emittere. Vis igitur illa & potentia primò generandi, tum expellendi excrementum tale, est causa efficiens quæ facit ut Sepia emittat atramentum: quod autem tunc emittit, ubi periculum ipsi imminet, non alia causa dari potest quam finalis, nempe ut hac arte subterfugiat, & se servet ab hoste. Quod si nunquam hic finis ei proponatur, tamen quia oneri ipsi esset tale excrementum, emitteret illud vi sua quam dixi expulsiva. Cur animalibus multis accrescunt cornua in capitibus? Ex necessitate materiæ rectè dicas hoc evenire; non quia materia sit effectrix causa, (nam actiones omnes compositornm proveniunt à forma non à materia) sed quia in materia & temperamento corporis illorum animalium, est abundantia magna terrei excrementi, quod necessariò ejiciendum est, Ideò vis illa expulsiva excrementorum quæ inest eis animalibus, egerit & expellit commodissime illud per cornua: & quamvis etiam natura in finem aliquem cornua dirigit, ut eis se tueri ista animalia possint, (quod Boves facere videmus) tamen etiamsi nullus esset talis finis, necessitas materiæ & temperaturæ corporum in illis animalibus talis est, ut sic cornua expellantur: id quod in cervis cernere licet, in quibus etsi cornua non sint ad tutelam data, sed oneri potiùs ac impedimento, tamen quia plurimum est in eis terrei excrementi, non potuit illud commodiùs expelli, quam per cornua. In his omnibúsque aliis (nam vere infinita exempla afferri possent) nunquam Materia (quà Materia) est causa accidentis demonstrati: ideóque nunquam est medium in ulla Demonstratione: sed quia in materia seu corpore illo, cujus accidens demonstratur, talis est temperatura & constitutio, ut accidens tale inde oriatur, ideò *accidens illud à quo efficitur*, vere efficiens causa est illius accidentis; & ejusmodi accidentia dicuntur ex necessitate materiæ fieri, aut per materiam demonstrari, cùm revera causa propria ac proxima, per quam demonstrantur, nulla alia sit, nisi *Accidens aliquod in illa materia vel corpore.* Hoc clariùs perspicias si advertas quo pacto istiusmodi Demonstrationes formari debent. Cape hoc unum exemplum:

Omne animal in quo vis est naturalis tam generandi multum terrei excrementi, quam expellendi illud, quódque commodiùs quam per cornua expelli non potest, ideóque sic expellitur, cornutum est, vel cornua habet.

At Cervi, Boves, & similia sunt animalia, in quibus est vis naturalis tam generandi talis excrementi, quam illud expellendi, quódque commodiùs non potest expelli quam per cornua; ideóque sic expellitur:

Ergò Cervi, Boves, aliaque animalia cornuta sunt, vel cornua habent.

Vides hic *Subjectum* de quo fit Demonstratio esse Cervos, Boves & similia animalia: Nam si adæquatum subjectum unum sciretur, illud sumendum esset: *S*ed quia illud ignoratur, hæc illius loco ponere cogimur. Vides etiam *Accidens* quod demonstratur de hoc Subjecto esse *Cornua habere*, vel *cornutum esse*. Vides denique *causam hujus Accidentis* esse non aliam, quam ipsam expulsionem illius excrementi. Nam etsi materia cornuum sit ipsum terreum excrementum, tamen cur illud excrementum in cornua excrescat, causa non est ipsum excrementum, sed facultas & potentia expulsiva illorum animalium, imò ipsa ejectio & expulsio excrementi illius, in eum ipsum quo fit modum. Atque ita hæc, omnésque similes Demonstrationes, verissime spectant ad secundam Speciem Demonstrationis à Causa: ubi accidens demonstratur per *Causam efficientem externam*. Nam sicut à potentia illa naturali sic expellendi excrementum tale, demonstratur talia animalia posse cornua habere; ita quod actu habent cornua, non provenit vel à forma illorum animalium, vel à potentia naturali, quæ in illis à forma fluit, sed *ab ipsa actuali expulsione illius excrementi*.

Dub. At videtur Arist. plane contrarium docere de numero Causarum, quæ sunt *media* in Demonstratione à Causa. Nam lib. 2. Dem. ca. 11. nu. 1. expresse, numerat quatuor Causarum Genera, *Formam*, *Materiam*, *Efficientem*, & *Finem*; & tum addit hæc verba, *Omnes hæ per medium demonstrant*: id est, omnes sunt media in Demonstratione à Causa.

Sol. Respondeo, *S*i vel hic, vel in aliis apud Aristot. locis, in cortice verborum hæreas, sæpissime errabis: perpende verò omnia quæ eo cap. ac supra, Arist. tradit, & verissimum perspicies esse id, quod priùs de numero Demonstrationem à Causa declaravi. Certe enim neque plures causas posse esse medium in Demonstratione, quam *Finalem* & *Efficientem*, tam per *emanationem*, quam per *externam actionem*, res ipsa clamat; neque plures, aut alias Causas medium esse posse unquam sensit Arist. Declarat quidem Arist. loco citato quo modo & quo sensu dicere possumus unamquamque Causam ex illis quatuor esse medium in Demonstratione. Hoc, inquit, si quis vult dicere, debet hoc solo sensu dicere, & nullo alio, quòd Forma *sit medium quatenus est efficiens per emanationem accidentis alicujus quod illi Subjecto inest:* & quod Materia *sit medium quatenus continet in se, vel formam, vel accidens aliquod quod est efficiens accidentis illius quod de subjecto demonstratur:* efficiens, dico, vel *per emanationem*, vel *per externam actionem*. Quòd verò Forma *quatenus est Forma*, vel Materia *quatenus est Materia*, sit unquam medium in ulla Demonstratione, neque usquam dixit, neque unquam sensit Arist.

Dub. An unius rei possint esse plures Demonstrationes. Quæri ulteriùs possit - *An non plures sint ejusdem rei Demonstrationes*? vel *An unum idémque accidens per plures Causas demonstrari possit*? Rationem dubitandi præbent illa verba Arist. 2. Dem. ca. 11. nu. 8. ubi ait, *Quædam fieri tum propter finem, tum ex necessitate materiæ*, ut si quæratur quare laterna emittit lumen, responderi potest, vel per finalem causam, ne offendamus eundo, vel per efficientem, Quia laternæ materia est transparens.

Sol. Respondeo, nunquam fieri posse, ut idem accidens per causas duas demonstretur: Nam *unius rei, una est tantùm causa simpliciter proxima, adæquata & principalis, quæque satisfacit quæstioni propter quid:* quòd si contingat (ut evenit sæpissimè) ut plures, causæ sint alicujus effectus, nullo tamen earum, nisi una tantùm, satisfacit quæstioni propter, quid: reliquæ omnes sunt minus principales, secundariæ; tales quæ nec faciant Demonstrationem ejus quod quæritur, nec gignant illius sententiam. Est fateor in quibusdam difficile indicare quæ sit principalis aut præcipua causa; utrùm Efficiens an Finis: ut in *S*epia, si quæratur cur atramentum emittat, possis & per Efficientem & per Finem respondere; sic & de omnibus opinor animalium ac plantarum partibus; (nam & efficiens est aliquod proximum, quod ita efficiat; & tamen non efficeret nisi in aliquem usum ac finem.) *S*ed advertendum est sedulò ac cautè quid sit id quod quæratur; nam ex quæstione, aut modo quærendi, judicandum est de causa. *S*i quærat quis, quid facit *S*epiam emittere atramentum;

mentum; quærit de Efficiente, ea est vis expulsiva Sepiæ. *Sin quæratur*, cur tum emittit cùm eam alius piscis persequitur, non de Efficiente quærit, sed de Fine: ideò tum respondendum per causam finalem, Ut se abscondat & effugiat. *Si* quæras, cur laterna seu vitrum lumen transmittit, quæstio est de Efficiente causâ, & per eam est respondendum, Quia est materiæ transparentis & translucidæ. Sed si quæras, cur emittit lumen homine ambulante; quæritur tum de Fine; & per Finalem causam respondendum est, Ne in tenebris homo offendat. Itidem si quæras, cur boves emittant cornua, de Efficiente quæritur, & dicendum quod id fit, Quia bos habet multum terreni excrementi quod sic commodissimè expellitur: sin quæras, cur in hanc formam ea emittat, cur acuminata, cur in fronte, non à tergo; quæstio de Fine est, & per finalem causam respondendum est; Ut sit meliùs se cornubus velut armis tueri possint. Ita ferè semper evenit, ut reverà duplex quæstio sit in his quæ tam efficientem habet quàm finalem. Quando igitur semel perspicuè cognoscitur, quid sit quod quæritur, non potest plenè satisfieri illi quæstioni nisi per unam tantùm causam.

Sed de Demonstratione à Causa, illiusque tribus Speciebus hæc satis multa.

CAP. VII.

De Demonstratione ab Effectu.

SEquitur altera *Species* Demonstrationis, quæ vocatur *ab Effectu*. Quia verò hanc (maximâ ex parte) per Demonstrationem à Causa intelligere poteris, ideò breviùs de ea agamus. Ea sic definitur:

Demonstratio ab Effectu, *est Demonstratio, in qua ex necessario effectu alicujus causæ, quam inesse aut convenire alicui subjecto declaramus, proximam ac immediatam illius effectus causam eidem subjecto inesse aut convenire concluditur*: Ut si ex eo, quia vides Lunam privari suo lumine, colligas, sine dubio, aliquod esse opacum corpus sic inter ipsam & Solem, à quo lumen suum mutuatur, interponi, ut umbra opaci illius corporis pertingat ad Lunam eámque comprehendat & operiat. Effectum hic interpositionis illius vides, nempe privationem luminis in Luna, ex eo interpositionem aliquam fieri, certissimè concludis: & quia, præter terram, nullum opacum corpus dari aut fingi potest quod interponatur, concludis iterùm terram interponi, atque ita ab effectu quem vides, manu duceris ad Causam illius Effectus quam antè nesciebas. *Demonstratio ab Effectu quid.*

Observa autem, quòd *Subjectum* de quo fit Demonstratio ab Effectu, idem planè est cum eo quod fuit in Demonstratione à priori. *Causa* etiam immediata in hac eadem; & *Effectus* etiam illius causæ planè idem. Differunt verò hæ Demonstrationes in duobus: Primo, in *Collocatione Causæ*, ex qua consequitur Conversio simplex majoris Propositionis: nam in Demonstratione à Causa, *Effectus semper est major terminus*, & *Causa medium*: at in Demonstratione ab Effectu, *Causa est semper Major terminus*, & *Effectus Medium*; & quia Medium, seu effectus convenit tam Majori termino (quæ est causa) quàm Minori termino (quæ est Subjectum illius effectus) ideo causam etiam ipsam illi subjecto convenire demonstramus. Quare indubitatum Axioma, cui velut Fundamento omnes Demonstrationes ab Effectu innituntur, est hoc: *Cuicunque subjecto convenit aliquis Effectus, eidem convenit etiam Causa proxima & immediata illius Effectus*, *In quo conveniant, & in quo discrepent Demonstratio ab Effectu, & à Causâ.* *Fundamentum Demonstrationum omnium ab Effectu.*

quia

quia talis Causa individuo nexu conjungitur cum suo Effectu.

Et hinc rursus videas, quare hæc Demonstratio dicatur ab Effectu. Nam ut ante dixi & sæpe dicendum est, *Quam rationem aut respectum medium habet ad majus extremum, ex eo loco semper ducitur Argumentum.* Quoniam igitur hic Medium est Effectus majoris extremi, ideò hæ omnes Demonstrationes ab Effectu verissimè vocantur.

Demonstratio ab effectu vocatur a posteriori. Quia autem Effectus est posterior naturâ suâ Causâ, ideò omnes Demonstrationes ab Effectu, vocantur *Demonstrationes à Posteriori*; sicut illæ omnes quæ sunt à Causa, vocantur Demonstrationes *à Priori:* & quia Causam immediatam convenire subjecto hic demonstratur, quare autem causa illa subjecto conveniat, non demonstratur, nec verò demonstrari potest, (quia semper est propositio immediata immediatione Causæ:) ideò omnes Demonstrationes ab effectu vocantur *Demonstrationes* ὅτι, id est, *Quòd* res ita *sit;* sicut omnes quæ sunt à causa, vulgò vocantur *Demonstrationes* διότι, id est, *Propter quid*, quia demonstrant Effectum convenire illi subjecto, per causam illius effectus immediatam, ac proximam.

2 *Sol.* *Dub.* Si objicias, Demonstrationem omnem *esse Syllogismum scientialem, seu talem qui facit scire:* ut expresse ait Arist. 1. Dem. ca. 2. nu. 5. Demonstrationem autem ab Effectu non facere scire, quia *scire est rem per causam cognoscere*; ut eodem cap nu. 1. asseritur. Ideo Demonstrationem ab effectu non esse vocandam Demonstrationem. Solutio facilis est, *Scire* enim dupliciter dicitur, ut ait Arist. 1. Dem. ca. 10. nu. 1. Scire *Quod sit*, & *Propter quid sit*: Demonstratio à Causa facit scire & *Quod sit*, & *Propter quid sit:* ideo ea potissima, & præstantissima vocatur, & sæpe κατ' ἐξοχὴν Demonstratio; sicut etiam scire propriè, præcipuè, atque κατ' ἐξοχὴν is dicitur, qui scit & *Quod sit*, & *Cur sit*; Demonstratio autem ab Effectu, licet non facit scire *propter quid*, ideóque non gignit scientiam *proprie dictam*, quæ est scientia tam *quòd sit*, quàm *cur sit*; tamen facit scire *quod sit* (& plus de causa sciri non potest quàm quod conveniat subjecto) & ideo est Demonstratio; *quod sit*, seu ὅτι licet non sit Demonstratio *quia sit*, aut διότι.

Prima Species Demonstrationis ab Effectu. Demonstrationis ab Effectu duæ sunt Species: Prior est, *In qua per Effectum Causæ efficientis per emanationem, quod inest subjecto proprio & immediato illius Effectus, Causam ipsam proximam efficientem per emanationem illi subjecto inesse demonstratur.* Capiamus vulgare exemplum, de quo quid sit sentiendum ante diximus.

Omne risibile est rationale,
Omnis homo est risibilis,
Ergo omnis homo est rationalis.

Secunda Species Demonstrationis ab Effectu. Altera Species est, *Quando ab Effectu Causæ efficientis per externam actionem, qui subjecto convenit, demonstrans illam causam efficientem per externam actionem eidem subjecto convenire:* Ut hic,

Cuicunque corpori folia & fructus per humores eidem agglutinati defluunt, eidem convenit ut humores congelentur:
At omni arbori folia & fructus defluunt,
Ergo omni arbori convenit ut humores congelentur.

Necessitas in Propositionibus Demonstrationis ab Effectu. Atque hæc Demonstratio, uti etiam & prior, eandem planè habet Propositionum necessitatem, & immediationem quam habet Demonstratio à Causâ; Differunt solùm per *Conversionem Majoris*, & *Transpositionem Minoris ac Conclusionis*, ut antè dictum est.

Dub. Sed quare non additur hic tertia Species, quæ respondeat Demonstrationi à causa finali?

Ratio

Ratio manifesta est. Quia, cum causa efficiens, & finalis, ut antè docuimus, sint sibi mutuò causæ, sive probes efficientem per finem, sive finem per efficientem, utróque modo sit Demonstratio à causa: neutra verò est Demonstratio tantum ab effectu: quare non potuit ulla Demonstratio ab effectu huic respondere, quin eadem esset etiam à causa: & nomen dignius ei tribuendum esse jure videbatur. *Sol.*

Usus Demonstrationum ab Effectu.

Usus harum Demonstrationum ab Effectu, longè maximus est, & planè necessarius. Is est, ut per Effecta ducamur ad cognitionem Causarum. Nam omnis nostra cognitio, præsertim in illis scientiis quas ipsi invenimus, incipit ab Effectis. Effecta nos sæpe sensu aut inductione magis facili ac sensibili cognoscimus subjectis convenire, ut expresse ait Arist. 1. Dem. cap. 10. nu. 2. Hoc cognito, inde Causas illorum effectum eisdem subjectis convenire concludimus. Accipe unum alterúmve exemplum: Primum ex Arist. loco nuper allato; stellas aliquas scintillare, & quasi scintillas emittere videmus, & sensu discernimus; planetas id non facere itidem videmus, quærimus scintillationis hujus causam proximam; eam dum investigamus, animadvertimus inductione frequenti, ea corpora luminosa quæ propiùs à nobis absunt non scintillare, quæ verò longiùs distant scintillare. Ex hoc igitur Effectu, sensu cognito, demonstramus planetas propinquiores nobis esse, quia non scintillant; stellas verò fixas longiùs multò distare à nostro visu, quia scintillant: sic igitur concludimus.

Corpus luminosum quod scintillat, longiùs remotum est,
Stellæ fixæ sunt corpora luminosa quæ scintillant,
Ergò stellæ fixæ longiùs à nobis remotæ sunt.

Hoc jam per effectum cognitò, regredimur rursus à Causa ad effectum, & à priori, atque ex hac immediata causâ scintillationis, (quæ est longa distantia à visu) demonstramus, scintillationem stellis fixis & non planetis convenire. Utrum autem scintillatio ista accidens astrorum sit, an (ut mihi videtur) nostrum, & in nobis, quia visus noster vacillat ad inspectionem eorum quæ longissimè distant, & quorum species propter nimiam distantiam, non tam fortiter sensus ferire possunt (quomodo etiam idem usu venit illis, quorum visus humoribus noxiis impeditur, quibusque geminæ se ostendere Thebæ solent, Opticos consule.

Quomodo materia prima inventa sit, & cognita.

Idem in eclipsi, idem in risibilitate, aliisque omnibus declarari posset. Sed omissis aliis, ego hic illud unicum exemplum de *inventione materiæ primæ* attexam. In illius notitiam, nos per aliqua effecta pervenisse, certum est. Per quæ verò? Omnes, ni fallor, Interpretes Arist. antiqui simul, ac moderni, ex generatione rerum & corruptione, materiam primam primò nobis innotuisse opinantur; & per hoc effectum demonstrari eam à posteriori putant. Mihi aliter omninò videtur, imò plus quam videtur: Nam certum est, materiam primam neque esse immediatam & adæquatam causam, neque proximum ac proprium subjectum generationis & corruptionis. Etenim *Corpus in communi*, itémque omnes *cælestes orbes*, materiam primam habent; in his tamen nunquam erat, aut erit vel generatio vel corruptio, Si autem hæc esset vera Demonstratio à posteriori, & ab effectu. Hoc est generabile & corruptibile, ergò est materiatum; certè inde liceret regredi à priori concludere, Hoc est materiatum, ergò est generabile & corruptibile. Hoc quia non consequitur, ut in *corpore in communi* ac *cælo* liquidum est, certè ab hoc effectu generationis & corruptionis, materiam demonstrari impossibile est. Proxima autem causa generationis & corruptionis, sunt activæ illæ & passivæ qualitates, quæ corrumpentes dicuntur, quia rerum omnium quæ corrumpuntur corruptiones efficiunt; & proprium atque proximum subjectum generationis, est *Corpus ipsum in communi* prout habet in se formam caducam, corruptibilem aut ab ea separabilem; nam illud Corpus, mutationem utrámque in se recipit; *Corruptionem*, cùm amittit formam corrupti, *Generationem* cùm acquirit formam geniti: Et ideò suscipit in se tam generationem quam corruptionem, quia habet in se perpetuò cor-

 rumpentes

rumpentes qualitates, quæ inter se bello ἀσπόνδῳ, in quo nullum unquam fœdus aut induciæ sunt, confligunt, donec uni corpori interitum attulerint, alteri ut succedat viam paraverint.

Quomodo igitur inquies, pervenimus in cognitionem materiæ primæ? Dicam quod vere sentio: Ab Effectu aliquo cognitam esse non est dubium; sed à quo Effectu? Attende; Certum illud est quod habet Aquinas, part. 1. quæst. 65. art. 1. & sæpe alibi. *Quandocunque in diversis invenitur aliquod unum, oportet quod illa diversa illud unum ab aliqua una causa recipiant.* Hoc quod vere Axioma dici potest, inductione clarum est. Omnibus hominibus inest risibilitas, inest ergò omnibus aliquid quod est illis omnibus communibus causa & radix risibilitas: Brutis & hominibus inest sensus; inest ergò unum aliquid, quod est communiter utrisque radix sensus. Plantis & animalibus inest nutritio, utrisq; igitur inest communis aliqua nutritionis causa: Mixtis, & elementis calor inest, utrisque ergò una aliqua inest caloris causa. Percurre omnia, non te unquam fallet hoc Axioma. Vide nunc mihi cœlum, simul & omnia sublunaria corpora, vides in omnibus *mutationem* inesse ac *motum*, vides omnia *loco definiri, tempore mensurari, accidentibus substare.* Ne dubites igitur, inesse illis omnibus unam aliquam & eandem radicem ac causam, quare hæc communiter omnibus insint.

Ascende verò adhuc paulò altiùs; Spiritus contemplare, animas, hominum, & Angelos, tam bonos quam malos. Illi omnes, hæc quæ dixi, cum omnibus corporibus communia habent, *mutantur, moventur, loco definiuntur, tempore mensurantur, accidentibus substant*, æquè ac corpora. Quare pro certo concludere potes, quod & spiritibus, & corporibus inest una aliqua communis causa, una radix unde hæc utrisque proveniant.

Quæ vero illa Causa? Accidens certè esse non potest. Nam Accidens nullum accidentia producere potest, nisi vi ac virtute substantiæ alicujus, cujus est instrumentum Ut rectè docet Aquin. part. 1. quæst. 45. art. 8. ad secundum, & quæst. 115. art. 1. ad quintum, & sæpe alibi. Quare, si propter accidens ullum hisce omnibus commune hæc illis omnibus inessent, oporteret necessario aliquam substantiam, cujus vi ac virtute illud accidens ageret, omnibus inesse. Tandem igitur ad aliquam substantiam, quæ spiritibus simul omnibus, omnibusque corporibus inest, ac communis est, pervenire necesse. Substantia illa, vel simplicis est essentiæ, vel compositæ: Ut sit compositæ essentiæ planè est impossibile; nam composita essensia nulla est aut fingi potest supra Spiritum & Corpus. Nulla igitur substantia composita, vel essentiæ compositæ, est utrisque communis; nulla igitur talis eorum quæ dixi Causa esse potest. Restat ergo substantiam esse aliquam simplicem & essentiæ simplicis, quæ cum sit Spiritibus simul ac Corporibus communis, eorum quæ dixi omnium communis causa esse debet. Substantia talis simplex, nulla est nisi vel forma, vel materia. A forma ulla illis communi, hæc provenire impossibile est. Nam nec Spiritibus forma inest; neque est ulla communis differentia essentialis formæ correspondens, quæ utrisque convenit. Nam differentiæ primæ essentiales substantiam dividunt in Corpus & Spiritum; quarum una Spiritui propria est, altera Corpori. Cum igitur nulla sit forma, aut essentialis differentia utrisque communis, sine dubio nulla forma eorum quæ dixi, causa in utrisque esse potest. Restat igitur ut sit materia; & quia nulla materia, prior materiâ primâ vel est, vel fingi aut concipi potest, certissimè concludere, atque ex hac Demonstratione à posteriori aut ab effectu scire debes; *& materiam primam Spiritui simul ac Corpori inesse*, & eandem eam ipsam esse *unam illam radicem*, *& unam causam, quare tam Spiritui quàm Corpori ea omnia quæ dixi conveniunt*, nempe *Mutatio, Motus, Locus definitivus, & quod accidentibus substant.* Neque sanè unquam potuissemus scire materiam primam cœlo & sublunaribus corporibus fuisse communem, nisi in utrisque vidissemus, & cognovissemus esse quosdam communes effectus, qui ab una communi utrisq; causa provenium: similiter, nunquam potuissemus cognoscere hanc materiam primam spiritui inesse, nisi cognovissemus spiritibus simul & corporibus inesse quosdam communes effectus, qui ab una causa ac radice utrisque communi proveniunt: à nulla verò aliâ causâ posse provenire, nisi à materia prima, certo cognoscimus.

Atque

Atque hinc alterius certò ſcimus, & demonſtramus à poſteriori, hanc materiam nec ineſſe Deo, nec ineſſe poſſet; quia neque *Motus*, neque *Mutatio*, illi ineſt, neque is vel *Loco definiri*, vel *Tempore menſuari* poteſt. Quare cùm materia nulla neque illa quidem ſimpliciſſima, (quæ prima vocatur,) illi ineſt, ſicut jam à poſteriori demonſtravimus; regrediendo demonſtramus (idque à priori,) neque vel formam ei ullam ineſſe poſſe, quia forma niſi in materia eſſe non poteſt: neque accidens ei ullum ineſſe poſſe, quia materia prima eſt proxima & immediata cauſa ſubſtandi accidentibus. Ex quo rurſus demonſtramus, nihil omninò reale, ſeu nullum Ens eſſe Deo & creaturis ullis commune: Nam omnia Entia quæ creaturis conveniunt, ſunt vel Subſtantia finita, vel Accidens, quorum neutrum Deo convenit aut convenire poteſt. Atque hinc rurſus demonſtramus, Deum eſſe omni modo ſimplicem, imò ſimpliciſſimæ naturæ: quia neque habet, neque habere poteſt ullam compoſitionem, vel *ex partibus eſſentialibus*, cùm primum eſſentiale prædicatum ſit materia prima, ſeu ſubſtantia; vel *ex ſubjecto & accidente*, quia accidens ei nullum ineſſe poteſt; ideóque nec ſubjectum ille eſſe poteſt; vel *ex partibus integralibus*, quia tales quantitativæ ſunt, & accidentia inſequuntur; accidentia autem ulla ei ineſſe poſſunt. Hæc & complura alia, ex iſta quam poſui Demonſtratione à poſteriori, de materia prima non ſolùm perſpicuè conſequuntur, ſed veriſſimè ac certiſſimè, partim à priori, partim à poſteriori demonſtrantur.

Dub. Meritò hic dubitari poteſt de iſta quam poſui Demonſtratione de materia prima. Nam in omni Demonſtratione à poſteriori, (ut ex definitione liquet) per effectum, quod ſubjecto ineſt, debet demonſtrari Cauſam illius effectus eidem ſubjecto ineſſe: at in iſta quam poſui Demonſtratione, Cauſa iſtorum accidentium aut effectuum, non demonſtratur ineſſe materiæ, ſed ſolum materia, id eſt, ipſum ſubjectum *eſſe* demonſtratur. Cùm tamen ſubjectum Demonſtrationis omnis *eſſe præſupponitur* in omni ſcientiâ, non demonſtrantur: *Sol.* Reſpondeo, Subjectum quidem *eſſe ſupponitur* in omni ſcientiâ, non quia non poſſit à poſteriori probari, ſed quia is qui ad ſcientiam aliquam diſcendam accedit, non poteſt facilè probationem illam percipere: ideò jubetur diſcipulus credere, & accipere id ut certum, licet poſteà, in progreſſu ſcientiæ, videbit & intelliget, tam quòd probari poſſit à poſteriori, quàm quo modo id fiat. Hoc planè evenit in materia prima, cùm à poſteriori eſſe talem materiam probatur. Ad alterum quod objicitur reſpondeo, Cauſam iſtorum accidentium & effectum, putà *mutabilitatis, mobilitatis, & reliquorum*, verè ac certò demonſtrari in dicta Demonſtratione de materia prima; non expreſſè quidem & *explicitè*, ſed *virtute & implicite*. Nam materia prima, cùm ſit eſſentiæ ſimplicis, non habet (ſicut homo, animal, & alia compoſita) aliquid realiter à ſe diſtinctum, quod vel ſit cauſa iſtorum accidentium, vel cauſa cur ſint in ipſa; ſed ipſa ſua ſimplex eſſentia, id eſt, ea ipſa eſt & cauſa proxima unde iſta accidentia fluunt, & cauſa proxima cur ipſi inſint. Ex quo fit ut qui ex mutatione, motu, & reliquis accidentibus, probat materiam primam ineſſe Spiritui ac Corpori, is, virtute & implicitè, probat illa ipſa accidentia ineſſe in materiâ, & ineſſe ipſi per ſimplicem ſuam eſſentiam. Nam cùm quis ita concludit, Spiritui & Corpori ineſt mutatio ac motus, ergò ineſt eis materia prima: idem eſt reverà & virtute, ac ſi diceret in hunc modum: Cuicunque inſunt accidentia propria, quæ proximè & immediatè fluunt à ſimplici eſſentiâ materiæ primæ, illi ineſt tum materia ipſa prima (quæ eſt proximum & immediatum ſubjectum illorum accidentium) tum ſimplex eſſentia materiæ primæ, à qua illa accidentia fluunt; At Corpori & Spiritui communiter inſunt illa accidentia propria, quæ fluunt a ſimplici materiæ primæ eſſentiâ; ergò Spiritui & Corpori ineſt tum materia prima, (quæ eſt proprium ac proximum ſubjectum iſtorum accidentium) tum ſimplex eſſentia materiæ primæ, à qua illa accidentia fluunt. Scio hic, pro ſubjecto iſtorum accidentium, poni *Spiritum*, & *Corpus*, quæ ſunt *mediata* ſubjecta, non proxima; ſed facilioris intelligentiæ cauſâ, poſui illa loco materiæ primæ, quæ eſt proprium ac immediatum ſubjectum iſtorum accidentium: quia cum materia, & illius ſimplex eſſentia non ſint realiter diſtincta, idem re eſſe dicere materiam, & dicere ſimplicem eſſentiam materiæ. In idem igitur recidit ſive materiam primam

dicas, sive Corpus ac Spiritum; si hæc duo loco materiæ, id est, immediati subjecti poni advertas. Itidem, idem planè est, dicere materiam esse, & dicere simplicem essentiam materiæ esse, itémque dicere Corpori & Spiritui inesse materiam, ac dicere eis inesse essentiam simplicem materiæ: ita fit ut cum de Corpore & Spiritu demonstrentur accidentia ista, per materiam, idem virtute est, ac si de ipsis materiâ demonstrentur illa accidentia, per simplicem essentiam materiæ. Quod si clarius adhuc, & expressius videre cupis vim hujus Demonstrationis, accipe *substantiam completam* pro subjecto illorum accidentium (quanquam re idem sit cum materiâ, sed docendi causâ sic accipiamus) & accipe *materiatum* pro essentiâ simplici substantiæ completæ: & tum sic contexe Demonstrationem à posteriori, Omne mutabile, mobile, locabile, tempore mensurabile, & capax accidentium, est materiatum; Omnis substantia completa est mutabile, mobile, locabile, tempore mensurabile & capax accidentium. Ergò omnis substantia completa est materiatum. *Hic subjecto proprio ac immediato* horum accidentium (quod est ipsa materia prima) probatur *materiatum esse*, i. simplicem essentiam materiæ (quæ est *Causa proxima & immediata illorum accidentium*) inesse, quia eidem subjecto ipsa illa accidentia (quæ sunt illius causæ effecta) insunt quæ verissima est & clarissima Demonstratio à posteriori: unde si regredi vis & demonstrare à priori, hæc accidentia alicui inesse, ita debes arguere: Omne materiatum est mutabile, mobile, locabile, tempore mensurabile, & capax Accidentium: Omnis substantia completa, (tam Spiritus quàm Corpus) est materiatum, Ergò omnis substantia completa, (tam Spiritus quàm Corpus) est mutabile, mobile, locabile, tempore mensurabile, & capax accidentium. Quæ est verissima Demonstratio à causa, seu à priori. Atque hinc ulterius per Demonstrationem negativam, à posteriori, demonstres Deum non esse materiatum, Quicquid non est mutabile, mobile, locabile, tempore mensurabile, illud non est materiatum; Deus non est mutabilis, mobilis, locabilis, nec tempore mensurabilis: Ergò Deus non est materiatum. Atque hinc rursus à priori poteris demonstrare, per Demonstrationem negativam, Deum non esse capacem ullius accidentis; Quicquid non est materiatum, seu quod non habet materiam, non est capax ullius accidentis (nam materia prima, seu illius simplex essentia, est vera, proxima & immediata causa cur aliquid capax sit accidentium:) at Deus non est materiatum, vel non habet materiam, ergò Deus non est capax ullius accidentis. Hæc est vera & unica ratio; quâ ad certam notitiam materiæ primæ perveniri potest; & quâ sola ratione materia prima inventa primo fuit, & cognita; quæ ego hic fusiùs tractare volebam, tum ut rei tam obscuræ (in qua tam multi lapsi sunt) lucem afferrem, tum ut his tam illustribus Demonstrationibus, singularem Demonstrationum in omni Scientia usum adolescentibus indicarem. Nam hæ omnes quas proposui de materia prima Demonstrationes, sive à priori illæ sint, sive à posteriori, ad Metaphysicam spectant, ad eamque illius partem in qua subjectum est *substantia completa*: illæ verò quas de Deo negativas Demonstrationes proposui, ad Metaphysicæ partem illam spectant, in quâ subjectum est *Deus*, sed non antè possunt formari hæ negativæ de illo Demonstrationes, quàm priores affirmativas de materia prima planè perspectas habeamus.

An regressus in Demonstrando licitus sit.

Quæres an regressu illo quem diximus uti liceat, & an necessarius sit. Nam Arist. Circularem Demonstrationem rejicit, lib. 1. Dem. cap. 3. videtur autem circulus esse quando ex *effectu causam*, & rursus ex *causa effectum* demonstramus. Præterea, si admittatur hic regressus, effectus erit & notior nobis suâ causâ, & etiam causa notior nobis suo effectu; quod non videtur possibile. Postremò in progressu ab effectu ad causam, vel cognoscimus causam illam esse causam illius effectus, vel non cognoscimus; si cognoscimus, frustra regredimur; si non cognoscimus, tum effectus non duxit nos ad notitiam causæ & tum inutilis erat, nec generavit eam cognitionem, quàm Demonstratio generare solet ac debet.

Respondeo, Aristotelem non rejicere omnem Circularem Demonstrationem, sed eam solùm quam veteres venditare solebant. Dicebant autem illi utrumque processum esse Demonstrationem *à priori*, & à notioribus *naturâ*. Hoc meritò ut absurdum, ridiculum, &

im-

impossibile rejicit Arist. In regressu autem unus processus est ab effectu ad causam, ideoque ab eo quod naturâ suâ posterius est atque ignotius: Alter vero processus, est à causa ad effectum, ideóque ab eo quod est prius atque notius naturâ suâ. Quare, ne videamur circulum illum admittere quem rejecit Aristoteles, noluimus hanc probandi rationem vocare *Circularem Demonstrationem*, sed, ut ab illo circulari distingueretur, *Regressum in demonstrando* appellare maluimus.

Ad alterum, fatendum est idem posse rectè dici & notius nobis, & ignotius alio, sed diverso sensu. Effectum scimus ante causam, sed *confusè*, non autem *distinctè*; & ista confusa cognitio effectus, ducit nos ad cognitionem causæ. Priusquam autem distinctè cognoscimus effectum, oportet nos distinctè cognoscere hanc esse proximam & immediatam illius effectus causam. Quando autem id cognoscimus de causa, tum facile possumus distinctè cognoscere effectum per illam causam; in primò igitur processu qui est ab *effectu ad causam*, confuse solùm adhuc, & imperfectè cognoscimus tam causam esse hujus effecti causam, quàm effectum esse hujus causæ effectum: sed posteà per accuratum & diligens examen mentis, discernimus hanc esse proximam causam hujus effectus: & tum ex ea causa, in secundo processu (qui regressus dicitur) demonstramus & effectum illud tali subjecto inesse, & quare insit scimus. Inter primum ergo processum, qui confusam solùm generat notitiam causæ, *intervenit diligens examen mentis*, per quod distinctè cognoscimus causam esse hujus effectus causam, & ex eâ, effectum subjecto huic inesse demonstramus. Ita neque penitùs ignoramus causam, cùm facimus primum processum; (nam tum ad notitiam causæ nunquam duceremur per effectum:) nec planè tamen & perfectè cognoscimus, (nam distinctam adhuc non habemus scientiam quod hæc sit proxima illius causa:) sed postquam per examen (quandóque longius, quandóque breve ac subitum) percipimus causam hanc esse proximam illius effectus causam, tum in secundo processu, statim regredimus ad demonstrandum effectum, quem jam scimus propter hanc causam subjecto inesse.

Hæc sunt, quæ de Demonstratione non tam explicanda mihi, quàm significanda susceperam. Si quis verò plenam, solidam, ac perfectam eorum omnium quæ ad Demonstrationem spectant, notitiam habere desiderat, eum ego ad doctissimum Jac. Zabarellam iterùm remitto: à quo hæc, aliáque omnia quæ in hac causa scire cupit, hauriri, nec tamen unquam exhauriri possunt. Certè enim in hac parte Logicæ ille Palmam meruit,

Palmam ergò ille habeat secum, servetque sepulchro.

Finis Libri quarti.

LIB. V.

DE SYLLOGISMO PROBABILI.

CAP. I.

De Syllogismo Probabili in Genere, & quid sit Probabile.

Dictum est de prima Specie Argumentationis, quæ est *Demonstratio*. Sequitur nunc secunda Species, quæ est *Probabilis Argumentatio*; de qua agendum, primò; in *Genere*: secundò, in *Specie*. Ea in *Genere* sic definitur: *Argumentatio Probabilis est Argumentatio ducta ab aliquo loco probabiliter arguendi, in qua ex Præmissis probabilibus, Conclusio infertur, vel ad inveniendum quod verum est, vel ad suadendum quod bonum est.* In qua Definitione tria exprimuntur, quæ sunt diligenter observandâ. Primum est, *Quis sit hujus Argumentationis finis:* Secundum, *Qualis sit illius materia:* Tertium, *unde ducatur hac Argumentatio.* Finis est duplex; unus est *Disserere*, id est, disputando verum invenire, vel tentare an alius eum invenire possit: alter est *Suadere aut Dissuadere* aliquid faciendum esse. Ac per hos utrosque fines differt à Demonstratione, cujus finis nec est disserere nec suadere, sed tantum docere. Quare juxta hos duos fines, duæ sunt Disciplinæ quæ ambæ probabili Argumentatione utuntur, *Dialectica* nimirùm & *Rhetorica*. Utérque probabiliter arguit, uterque eâdem formâ syllogizandi & arguendi utitur, uterque ex eisdem locis arguendi argumenta petit. Sed *Dialecticæ* objectum est verum, & cognitio veri; *Rhetoricæ* finis est Bonum, seu res agenda vel non agenda. Quare si quis se Dialecticum dici vult, oportet ut is probabiliter arguat ut vel verum ipse inveniat, vel ut tentet an alius illud invenire possit. Sin Rhetor audire vult, tum oportet eum probabiliter arguere, ut suadeat alicui hoc vel illud facere aut non facere. Atque hinc utramque Disciplinam facile est definire. Dialectica *est Species vel pars Logicæ generalis, quæ docet probabiliter arguere in hunc finem, ut disserendo verum inveniatur.* Rhetorica *est pars Logicæ generalis, quæ docet probabiliter arguere in hunc finem, ut suadeat aut dissuadeat aliquid esse faciendum.* Utrique Disciplinæ hoc commune est, quòd doceat probabiliter arguere: finem verò diversum utérque sibi proponit. Quoniam ergò eâdem omninò formâ probabiliter arguendi utérque utitur, nos hic quod utrisque commune est tractabimus, unicuique liberum relinquentes, an Dialecticus esse velit, & uti hac formâ probabiliter arguendi *ad verum inveniendum;* an Rhetor, & uti eâdem formâ probabiliter arguendi *ad suadendum aut dissuadendum.* Subjectum igitur hujus nostræ tractationis non est vel *Dialecticus Syllogismus*, vel *Rhetoricus;* sed is qui utrisque communis est, quique communi nomine *Syllogismus vel Argumentatio Probabilis* dici debet.

Argumentatio Probabilis, quid.

Finis Probabilis Argumentationis.

Dialecticæ & Rhetoricæ differentia.

Dialectica quid.

Rhetorica quid.

Subjectum hujus tractatus.

Secundum

Præmissæ & Conclusio Probabiles.

Secundum in dictâ Definitione observandum, est, *quòd tam Præmissæ quàm Conclusio probabiles sint* Nam in hac etiam differt Demonstratio seu Demonstrativa argumentatio à Probabili, qua in illa tam Conclusio quam Præmissæ necessariæ-sunt; In Probabili autem argumentatione, sicut Conclusio ut probabilis infertur, ita Præmissæ ut probabiles afferuntur: neutrum horum, neque Conclusio, neque Præmissæ necessariæ sunt; aut si *esse* necessariæ sint (ut sepissimè sanè sunt) tamen ab eo qui probabiliter arguit accipiuntur *ut probabiles solùm*, non ut necessariæ: ille enim, si neges, paratus est eas quantumvis necessariæ sint, alio probabili Syllogismo confirmare.

Probabile quid sit.

Probabile definit Arist. 1. Top. c. 1. nu. 7. *Esse id quod verum esse videtur, vel omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, atque his vel omnibus, vel plerisque, vel sapientissimis.* Quia autem definitio hæc testamento aliarum nititur, & quia difficile est cognoscere, quid vel plerique, vel sapientissimi sentiant in ulla causa, quid verò omnes sentiant planè impossibile est scire; ideò omissâ istâ Arist. definitione, quid sit *Probabile* ex ipsa Probabilitatis in se consideratæ naturâ explicabimus. *Probabile illud est, ad quod probandum*, i. *approbandum eique assentiandum, argumentis inducitur aliquis.* Nam verbum hoc, *Probo*, primariò significat idem quod *approbo*, ut apud Cic. ad Attic. *Meum factum probari abs te gaudeo:* secundariò autem *argumentis rem aliquam confirmare*, id est, efficere ut probetur ab alio. Quare Probabile id vocandum est quod tale est, ut argumentorum vi efficiaris aut inducaris probare seu approbare. Pari sensu *Probabilis argumentatio ea dicitur, per quam quis facit aut facere conatur, ut Conclusionem probes eique essentiaris.* Sic & propositio probabilis dicitur, quòd argumenta afferri possunt quæ inducant auditorem eandem probare, eique essentiri. Ex quo fit ut non solùm verum, sed & falsum etiam si *verisimile* sit, *Probabile* dici possit. Ut Cic. lib. 1. de Invent. ait *Probabile id esse, quod habet in se quandam similitudinem, sive id falsum est, sive verum.* Et in Parad. *Nihil est tam incredibile quod non dicendo fiat probabile*, id est, tale ut videri tibi possit probandum esse.

Falsum nunquam solide probari potest.

Observa tamen quod *Falsum nunquam solidè aut efficaciter ullâ firmâ argumentatione probari aut confirmari potest.* Nam si posset, tum recta ratio indicaret, & verè indiceret falsum esse verum, & idem simul esse ac non esse: quod est impossibile. Sed quia veritas sæpe in occulto latet, & nos fugit, fit argumentationum vi, (in quibus sæpe specie veritatis decipimur,) ut ea nos pro veris, quæ verè falsa sunt, approbemus Quod quotiescunque fit, certè aut Syllogismus in forma peccat, aut sine dubio nos Præmissas, aut earum alteram, quæ falsa fuit, pro verâ admisimus; atque ita in errorem, qui in Conclusione continetur, lapsi sumus. Nam si Syllogismus rectè contextus sit, impossibile est ex veris Præmissis, quicquam nisi verum unquam inferre aut concludere. Cùm igitur audis hanc vel illam rationem *probabilem esse* aut dici, ne idcircò eam despicias, quasi vel Præmissæ non sint in ea veræ, vel Conclusio ita probata non sit vera, sed solùm verisimilis aut incerta: nam (quod te hic semel monitum volo) argumentationes omnes probabiles, si veræ argumentationes sint & non fallaces, & si rectè à locis arguendi ducantur, verum semper concludunt, idque ex Præmissis veris, talibusque ut necessariò concedendum sit Conclusionem inde consequentem & veram & certam esse. Sed *probabiles* dicuntur *respectu intentionis ejus qui eis utitur*, quia is illas Præmissas sive veræ sint, sive falsæ, probare paratus est, & ratione alia efficere, ut tu eas probes, eisque assentiaris. Quod si tu unquam ullâ ratione in errorem adductus sis, scias pro certo vel argumentationem talem non fuisse rectè formatam, vel non rectè ab illo arguendi loco ductam, vel in eâ Præmissam unam aut ambas falsas, ideóque non probandas fuisse; quas, quia tu (rerum ignarus, nec satis ad singula expendenda promptus,) specie veri deceptus, ut veras accidis, hinc fit ut tuo vitio in errorem incidas, quia probasti id, eique assensum præbuisti, quod reverà probandum non fuit, sed penitùs pernegandum, licèt speciem veri habere videbatur.

Hinc

Hinc etiam Dubium quoddam solvitur, non indignum observatione. In disputando semper opponens unam contradictionis partem accipit, Respondens alteram: harum una semper vera est, altera falsa, at falsum tueri imò vel solùm asserere nulli licet, quia præceptum generale omnibus est, *Loquimini veritatem.* Videtur igitur non licere in ulla Causa cuiquam disputare, quia alteri sine dubio falsum asserendum est & tenendum. Atque hoc sanè nonnullorum, qui periti satis juris erant, animis scrupulum injecisse scio, qui hoc ipsum mihi olim, cum in illo nobili Lincolniensi hospitio concionatoris officio fungeret, proposuerunt; útque hunc scrupulum eorum animis eximerem postulârunt. Hinc autem penitus tollitur: Nam si veritas *conspicua sit*, non alia mens est, aut esse debet Opponentis, aut in contrariam partem arguentis, quàm ita dicere. *Hac verisimili ratione quam nunc propono, videtur veritas ista quam tu tueris infringi;* aut, *Sic arguunt illi qui contrarium asserunt*, aut aliquid simile. Et sanè nulli dubium est, quin clarissima veritas, verisimili aliquâ argumentatione oppugnari possit. Eam verisimilitudinem dum disputatione institutâ utrique discutiunt, fit ut veritas magis elucescat, & ut id in quo verisimilis illa quæ allata fuit ratio, claudicabat, utrique fiat manifestum. Quando autem de *veritate non constat* (quod & in aliis Disciplinis, & in Jurisperitorum disceptationibus sæpissimè usu venire solet) tum quia utramvis partem tuetur, probabilitati innitur, & ex utra parte veritas stet discutiunt. Utrique igitur hic subintelligunt hoc vel quid simile, *Ex hac probabilitate videtur causa nostra esse, nobisque adjudicanda.* Ita fit ut neuter unquam falsum asserat, nè tum quidem cum id quod falsum est, specie probabilitatis se intueri vel dicat, vel ut subintellectum inter disserendum ponit. Si verò quis, *certò cognitam*, & perspectam sibi veritatem oppugnet, vel si uterque disputantium *secluso hoc, quod semper subintelligendum in disceptando dicimus*, in arenam descendat, & eorum unius seriò, confidenter, & ex animo contradictionis unam partem asserat; & pari confidentiâ adversarius alteram tueatur; nulli dubium esse potest, quin eorum alter, (seriò id quod falsum est asserendo) mentiatur, ideòque graviter delinquat. Nam nec seriò nec simulatè unquam cuiquam est contra veritatem asserendum. Sint Theologi, imò Oratores omnes, & Juris-consulti, qualem fuisse Biantem refert Diog. Laërt. a *Orator summus & vehemens, sed in bonam causam dicendi vim omnem exercuit.* Nefas esse sibi sciant omnes, vel Dialecticam artem, vel Oratoriam in *Argutam malitiam*, ùt vocat Lactantius, b vertere: quod quoties faciunt, gravissimam illam Augustini censuram incurrunt: *Felix* c *cor acutum ad virtutem, infelix contra veritatem.* Discant omnes ab Apostolo: *Non possumus, facere quidquam contra veritatem, sed pro veritate.* Hoc autem in his senescentis mundi pravissimis ac corruptissimis hominum ingeniis, vix sperandum, nisi juxta Areopagitarum legem, *d* disceptantes omnes *juramento priùs adigantur se non calumniaturos.* Probabilitate & similitudine veri, quod sæpe latet, certent: sic certare licet in re dubia, ut veritas inveniatur; in re conspicuâ, ut veritas magis manifestetur, & triumphet: Sed sub ista specie probabiliter arguendi, veritatem per ullam fraudem, & quasi per cuniculos evertere velle, hominis nequam est, & ingenii pessimo genio acti; qui licet aliquandiu reportet lauream, & cum ea mercedem suæ fraudis, tandem tamen experietur quàm verè dictum sit, *Non prosunt thesauri iniquitatis*: & *Labia mendacia abominatio Jehova.*

a *In vita Biantis.*
b *Lib. 1. cap. 1.*
c *Lib. 14. cont. Faust. cap. 9.*
d *Demonst. contra Aristocr.*

CAP. II.

De Locis Arguendi, & quomodo sciatur à quo Loco Argumentum ullum ducatur.

Locus arguendi communis Demonstrationi Dialecticæ & Rhetoricæ.

TErtium quod in Definitione Argumentationis probabilis declaratur, est, quòd *ducitur ab aliquo Loco probabiliter arguendi.* Duci quidem à Loco arguendi, non est proprium Argumentationis probabilis, sed & Demonstrationi, & Dialecticæ, & Rhetoricæ æque convenit. Omnis enim Argumentatio quæ in ullâ certâ materiâ contexitur, ducitur, ac duci debet ab aliquo arguendi Loco, aliter nihil quidquam arguere posset. Sed duci à *Loco probabiliter arguendi*, hoc verè proprium est Argumentationis probabilis; & in hoc à Demonstratione differt, quia Demonstrator utitur solummodò quatuor Locis eisque necessariis. Semper enim arguit vel à *Causa efficiente per emanationem* vel à *Causa efficiente per externam actionem*, vel à *Causa finali*, vel *ab Effectu*. Præter hos autem (ex quibus quoque probabiliter arguere licet) sunt multò plures Loci arguendi probabiliter; ut à Genere, à Specie, ab Adjuncto, ab Oppositis, & similia.

Quia autem Locorum frequens admodum deinceps mentio nobis facienda est, ideò de Locis his tria sunt ante omnia sedulò observanda: Primum est, *Quid sit Locus arguendi.* Secundum, *Quomodo sciamus à quo Loco Argumentatio ulla ducitur.* Tertium, *Quomodo sciamus an Argumentatio ab illo Loco ducta sit firma & valida, an infirma & invalida.*

Locus quid sit, & quare sic dictus.

a Categoria Effectus. Ram. Animad. lib. 11. pag. 4. Consentaneorum Categoria sic est. Ram. lib. 1. Dialect. c. 11. Dissentaneorũ Categoria sic est. ib. ca. 17. b Categoria Causæ. G. D. Com. in Ram. dial. pag. 95. & 180. Categoria Adjuncti quid. pag. 196.

Locum *sedem argumenti* vocat Cicero lib. 1. suorum Topic. Theophrastus *Domicilium*, Boëtius *Thesaurum* nominat, quia in eo Argumenta, vel ut thesauri & opes ingeniorum, quasi in domicilio quodam aut Gazophylacio reponuntur, ex eóque quoties opus est, depromuntur. Arist. lib. 2. Rhetoric. cap. 26. vocat *Elementum*: sed & hoc ipsum *Locorum* nomen ab Aristotele usurpatum est, tum eodem illo capite, tum lib. 8. Topic. ca. 1. nu. 1. ubi expressè *Locos* nuncupat; & iterum lib. 6. Topic. cap. 4. nu. 3, 4, 5. & sæpissimè alibi. Quin & libros illos ipsos ubi de *Locus arguendi* agit, ἀπὸ τοῦ τόπου, Topicorum, id est, *Locorum Libros* appellavit. Pessimè omnium, imò ineptissimè Pet. Ramus, Locos hos arguendi *Categoriarum* nomine nuper indigitavit: apud quem, *a* ejúsque sequaces *b Categoriam* Causæ, *Categoriam* Effectus, *Categoriam* Adjuncti, *Categoriam* Dissentaneorum, & similes *Categorias* frequenter legas. Sed cui fini credis sic appellavit? Certè non in alium ullum, nisi ut abolitis decem illis antiquis Aristotelicis, & nunquam satis laudatis Categoriis, & cum eis universâ Logicâ & bonis omnibus artibus obliteratis, ambitiosus homo, vestigia aliqua Logicæ in *Categoriâ* Causæ, *Categoriâ* Effectus, aliisque novis suis *Categoriis* retinere videretur. Nos *Categorias* illas novas, & verè stramentitias, vel pueris ipsis deridendas relinquentes, cum Cicerone, imò cum Arist. Logicorum omnium principe, *Locos arguendi*, vocemus. Sic verò definiri potest: *Locus arguendi, est locus tam unde argumentationes ducuntur, quàm ubi Axiomata varia quibus argumentationes inniti solent, collocantur.* Et mihi sanè vel maximè Loci ideò dicti videntur, quia sunt *Maximarum & Regularum sedes, ac receptacula;* quamvis & ipsarum Argumentationum quæ inde ducuntur respectu, *Locos arguendi* dictos etiam esse, & meritò fateamur. Sed quacunque de causa *Loci* nominentur, *Locos*, ut ex Aristotele, Cicerone, aliisque ostendi, vocandos esse, ne dubites.

Hinc

Locus Topicus an sit dicendum.

Hinc duo observa; primum peccari à multis frequenti quidem sed crasso errore, qui dicere solent Locum *Topicum*; & Argumentum ducitur à *Loco Topico*, aut similiter: quod nihil est aliud, quam cum Batto dicere *locum localem*. Argumentum quidem, aut Syllogismus sive Demonstrativus is sit, sive Dialecticus, sive Rhetoricus, Topicus rectè dici potest; *Locus* verò *Topicus*, nisi per Coccismum dici non potest. Et aliis quidem ego hic ignosco: Petro Ramo, qui omnium, quos unquam legi, Momum agit insolentissimum, venia dari nullo modo debet. Quis à Topico doctore audire ferat *Locus Topicus*? Tu audies, & leges, apud eum lib. Animad. 12, in initio, *Loci deinceps Topici conturbantur*. Et quidem isti Momo debemus omnes hunc idiotismum, cujus ille (ut ego opinor) aliis author. Sed non incommodè hic accidit, juxta vetus verbum, *Similes habent labra lactucas*.

Syllogismus Topicus non est idem cum Dialectico.

Secundò observa, quantâ imperitiâ multi *Syllogismum Topicum* pro eodem cum *Dialectico* censeant, quasi nullus esset Syllogismus Topicus nisi Dialecticus, Fœdus sane est hic error, & radicitus omninò extirpandus. Certe enim Argumentatio omnis, quæ in ulla materiâ, vel necessariâ, vel probabili contexitur, ab aliquo arguendi Loco ducitur, ideoque *Topicus Syllogismus* vere est, ac dici debet. Demonstrator à Causa arguit, vel ab Effectu; ideóque Syllogismo Topico, id est ab illis Locis ducto semper utitur. Itidem Rhetoricus omnis Syllogismus; vel à Causa, vel ab effectu, vel à Subjecto, vel ab Adjuncto, vel ab alio Loco semper ducitur: quare Rhetoricum Syllogismum omnem Topicum esse necesse est. Sic & Dialecticus omnis Syllogismus Topicus est. Solùm Argumentatio seu Syllogismus prout ad nullam materiam restringitur, (quo modo tractatur in libris Priorum, ubi de ea in Genere agitur) à nullo Loco ducitur, ideóque Topicus dici nec potest, nec debet. Reliqui omnes Syllogismi, *Topici vere sunt*, ideò Syllogismus Topicus qui est Genus eorum omnium, communis est tam Syllogismo Demonstrativo, quam Probabili, sive Dialecticus is sit, sive Rhetoricus, Ut nimis crassum inscitia sit *Syllogismum Topicum* cum *Dialectico* confundere, aut eundem cum eo putare. Discrimen inter hos solùm est *in fine & scopo* arguendi ab ullo Loco. Demonstrator arguit à suis Locis (illi non alii sunt nisi à Causa & Effectu solum ut doceat.) Dialecticus ab omni Loco arguit, solum ut verum inveniat: Rhetor ab omni Loco item arguit solum ut suadeat aut dissuadeat. Ità Loci quibus utitur Demonstrator, quatenùs ille utitur, sunt *Loci doctrinales*. Loci quibus Dialecticus & Rhetor utitur (ii, omnes sunt) quatenùs illi ab eis arguunt, sunt *Probabiles*, sed quatenùs à Dialectico usurpantur, adhibentur solum ad verum inveniendum, quatenùs à Rhetore, adhibentur solum ad *bonum suadendum*.

Quid tradendum sit à Logico Magistro.

Cum jam omnem Syllogismum in ulla materiâ contextum ab aliquo arguendi Loco duci certum sit, duo alia adhuc supersunt: Prius, *quomodo quis sciat unde, aut à quo Loco argumentum ullum petitur*: Posterius, *quomodo sciat an argumentum ullum rectè ab illo Loco ducatur, sic ut firma sit & valida ab eo loco collecta Conclusio.* Et in his quidem insudare debet, quisquis Logicam specialem, rectè docere vult. Nam primò, Locos eum omnes diversos designare oportet, unde petuntur argumenta; & indicare quo τεκμηρίῳ, quo certo & infallibili indicio sciamus argumentum quod proponitur, *ab hoc Loco* & nullo alio, duci. Deinde quia firmitas arguendi ab illo Loco dependet à certis quibusdam, & indubitatis regulis, secundus labor esse debet, *Regulas seu Axiomata*, & *Maximas*, vel omnes, vel præcipuas saltem tradere, quibus inniti, aut in quibus fundari debent argumenta à tali loco firmiter ducta aut ducenda. Hæc duo qui præstiterit, is vere Logicam specialem, *Demonstrativam* dico, *Dialecticam*, & *Rhetoricam*, docuisse dicendus est. Horum verò alterutrum, siquis aut neglexerit, aut omiserit, is certe quidvis potius quam Logicam docuisse censendus est. Reliqua enim omnia sine hisce, ad Logicam ne γρῦ quidem valent. Quare non possum satis unquam mirari, quid nonnullis doctis viris in mentem venerit, qui Pet, Ramum pro magistro Dialecticæ non habent solum sed venerantur; Certè enim in priori suo libro, quem illi tantopere admirantur, nec Dialecticam ille, nec Logicam omninò tradit tractatve. Ut Diogenes in media Atheniensium turba,

 homi-

hominem quærebat, sic tu lampade accensâ, imò in ipso meridiano sole, *Logicam in illo Logicæ libro quæras, nec invenias tamen.* Locos fateor aliquot arguendi (quos *Inventionis Locos* vocant) nominavit, eosdémque quomodocunque (certè non accuratè sed nec rectè quidem) descripsit. Sed quo pacto scias *à quo Loco* hoc aut illud argumentum ducatur, nusquam notavit, sed nec conatur quidem explicare. *Axiomata* verò & *Regulas* per quas cognoscas firmúmne sit & validum Argumentum à tali Loco ductum, has inquam, ne extremis quidem digitis attingit; neque (ut ego certè sentio) quo alterutrum horum fieret modo intellexit, tam levi ille literaturâ tinctus erat, & in Logicis verè talpa. In his verò duobus si Dialecticam docere voluisset, labor omnis ei impendendus erat: Nam in his ipsi *nervi Logicæ artis* positi sunt. Idem igitur ipsi hic usu venit, quod alicui qui professus se artem ædificandi traditurum, quid fundamentum, quid tectum, quid fenestra, quid lignum, lapis, & cementum sit, pingui & satis crassâ Minervâ docet: sed ubi lapides, ligna aut cementum locanda sint, quomodo ad extruendum ædificium aptanda, aut quomodo fundamentum jaci, tectum superstrui, fenestra aptari debeat, de his ne verbum unum facit. Quisquámne tali Magistro peritus artifex unquam evadat? aut istis præceptis domum extruet? Idem planè facit novus hic Dialecticæ Architectus, quid Causa sit, quid Effectum, quid Subjectum, & Adjunctum, suo more, id est, valdè imperitè, indicat sed quomodo scias vel teipsum vel aliud à Causa arguere, ab Effectu, aut ullo alio Loco; quomodo etiam scias utrùm vel tu ipse, vel alius solidè ac firmiter à Loco Causæ aut Effectus arguat horum neutrum neque docet te uspiam, neque vel leviter significat; ut hic iterum Lipsianum monitum juvenibus inculcandum sit: *Nunquam erit ille magnus cui Ramus magnus.*

Sed fortassis hæc ille omisit quia facilia sunt & cuivis obvia, sic ut à quovis sine ullo monitore aut magistro cognosci possint. Non est ita. Neutrum horum obvium aut facile. Utrúmque arduum valdè est & obscurum. Nam certè Regulas seu Axiomata de quovis arguendi Loco tradere, difficultatis est maximæ faciè intelliget, quicunque eas vel invenire experietur, vel ab aliis inventas examinare. Verè enim opus & laboris summi, & periculosæ plenum aleæ, ac suppositum cineri doloso. Indicare autem certum aliquod & infallibile κριτήριον seu indicium quo sciamus ex quo Loco quodvis argumentum ducatur, tam arduum est, ut à nemine quod sciam hactenus declaratum sit; & ego me fateor post longam ac seriam hujus rei meditationem, mihi ipsi vix satisfacere posse. Tentabo tamen utrúmque.

Secundum igitur quod de Locis proposui, est, *indicare quomodo sciamus à quo Loco argumentum ducatur.* Hoc in Syllogismis Categoricis aliisque etiam qui ad Categoricos reducuntur, ex hac quam *Auream* dixerim seu *fundamentalem* in arguendo Regulam intelligetur.

Regula, quâ sciamus: unde Argumentum aliquod ducatur

Locus omnis arguendi, ab eo respectu quem Medium habet ad Majorem terminum, dijudicandus est. Quare si quid Medium sit respectu Majoris termini, quémque respectum ad eum habeat, cognoscas, ab eo Loco duci illud argumentum quoties Syllogismus perfectus est, dicendum est. Sin Enthymema texatur, ad syllogismum perfectum reduci oportet, & tum eadem regula semper tenebit. Quare si *Medium* sit *Causa* Majoris extremi, est argumentum à *Loco Causæ*; si sit *Effectum*, est à *Loco Effecti*; sin *Adjunctum*, ejus aut *Subjectum* sit, à *Loco Adjuncti*, aut *Subjecti* duci argumentum dicitur. Itidem in reliquis: unde hoc argumentum, *Socrates est risibilis, ergò est homo*, est ab *Adjuncto*: & hoc, *Socrates est homo, ergo est animal*, est à *Specie ad Genus*. Atque hæc ut opinor regula in Syllogismis Categoricis nunquam te fallet. In Hypotheticis autem Syllogismis qui ad Categoricum reduci non possunt, alia regula quærenda est, ut Locum talis argumenti cognoscas. Eam ego, si operæ pretium esse judicarem, investigare conarer sed in re tantillâ nolui immorari.

Quomodò sciamus an argumentum firmum sit vel infirmum ab ullo modo ductum.

Tertium quod proposui de *Loco* declarandum est, *Quomodo sciamus Argumentum ab ullo Loco ductum esse firmum ac validum.* Hoc verò non aliter quàm ex *Regulis arguendi*

ab

ab eo Loco discerni potest. Nam omne Argumentum à quocunque *Loco* ducitur, inniti debet *Axiomati* aut *infallibili regulæ*; cui si non innitatur, & ex ea vim habeat, infirmum est. Quare hoc, *animal est bipes, homo est animal ergò est bipes*, etsi verè sit argumentum a *Subjecto*, quia animal quod est Medium, est Subjectum Majoris extremi, quod est bipes: tamen non valet, quia nullum est Axioma cui innititur hæc ratio. Accipit enim pro Axiomate hoc quod Axioma non est: *Cuicunque Subjectum convenit, eidem omnia illius Subjecti accidentia conveniunt*. Hoc autem falsum est: Sed Axioma cui innitit debere est hoc, *Cuicunque Subjectum aliquod convenit, eidem insunt omnia accidentia quæ illi Subjecto necessariò conveniunt*: Jam *bibes* accidens quidem est *animalis*, sed non necessarium, quippe sine eo Subjectum illud esse potest.

Is ergò qui Logicam specialem, vel *Demonstrativam* vel *Probabiliter arguentem, Dialecticam* nempe, vel *Rhetoricam* rectè docere cupit, debet omnia, aut certe præcipua *Axiomata* quibus ulla argumenta ab ullo *Loco* ducta innituntur, ad illum Locum referre, ut intelligat is qui discit, ab eo *Loco firmiter argui posse, si argumentum ab eo Loco ductum ulli istorum Axiomatum innitatur, sin secùs, invalidum esse*. Quare non potest satis graviter à quoquam reprehendi *Rod. Agricola* non inscitia solùm, sed (quæ imperitiæ semper comes est) confidentia, qui in Epilog. lib. 1. de Invent. pa. 131. non erubescit asserere *Maximas* hasce sive *Regulas arguendi* in nullum usum tradi, ideóque nec ab ipso traditas, nec tradi debere ab ullo qui Dilecticam docere vult. Certè enim tantus est támque necessarius Axiomatum istorum usus, ut sine his modum rectè arguendi vel Demonstrativè, vel Probabiliter, id est, vel Dialecticè vel Rhetoricè, nemo possit docere unquam aut discere. Quare Arist. princeps Logicorum omnium, nullum *Locum arguendi* proponit, cujus non multa, sæpe quamplurima *Axiomata* exprimit; & ferè totus in hoc est. Ab eo discere decuit Rodulphum, quis sit & quantus, quamque necessarius in hac Logicæ parte Axiomatum usus In hoc enim vel totus esse, vel præcipuè versari debet is, qui Logicam rectè docere vult. Sed profectò solenne est ambitiosis hominibus, quo ignaviam suam atque imperitiam prætextu aliquo ornare possint, quique res maximi momenti nec intelligunt, nec ut intelligant inniti volunt, easdem ut inutiles, parúmque necessarias reijecere; ne si necessarias esse fateantur, suam ipsi inscitiam & oscitantiam ludibrio omnium exponant.

Axiomata in Logica necessariò tradenda.

Mihi hanc probabiliter arguendi artem tractanti, non alium omninò in finem quàm ut prosim aliis, & eorum studiis opem, si quam possem, feram, religio est, & nefas ea silentio præterire, quæ in ea arte tradi debeant, etiamsi meam inscitiam quòd ea tradere non possim libens agnoscam. Et agnosco sane ex animo atque ingenue profiteor, imparem me esse huic oneri, nec in hac negotiorum quibus quotidie opprimor multitudine, vel otium habere, ut *Axiomata* ista investigem; vel si otio abundarem posse tamen omnia, forte nec plurima aut necessaria, eo quo decet ordine colligere, atque colligare. Erátque mihi sane in animo cùm sæpe m cum cogitarem, quanta & scientia, & industriâ, etiam & otio opus ei esset, qui rem hanc aggredi vellet, & accurate (ut par esset) tractare, ab hac parte Logicæ penitus abstinuisse; easque notas quas triginta fere ab hinc annis juvenis in Academia meo usui collegeram, blattis & tineis obliterandas relinquere. Quòd hoc non fecerim, quódque quidquam hac in parte à me nunc habes Lector, debebis in omne Oxoniensi cuidam, amico mihi charissimo, qui ut easdem cum reliquis in lucem prodire paterer flagitavit, & amicitiæ jure prope imperavit; certe in publicum studiosorum adjumentum (quod illi solùm, ut & mihi finis) impetravit. Illius ego assiduâ sollicitatione victus, quod in hac Logicæ parte, tot ab hinc annis, in meum privatum usum collegeram, idémque nec dum satis limatum, non sine magno gravioris censuræ metu, publicum nunc feci. Sed bene est, Tyronibus ista scribimus non veteranis, vere enim cum illo apud Ciceronem dico, *Persium non curo legere*. Sin, me invito, legere volint,

velit, Persii, fruantur si qnid gratum sit. Sed quid autem ipsorum palato non sapiat, dent veniam; sciunt illi, se quoque minùs accuratè agere, nec ad Limam omnia polire, quando cum tyronibus eis balbutiendum est. Quod si adhuc rigidi ac severi esse volunt, ego illis cum Augustino *h* liberè dico, *Nos ista ut posuimus, meliùs fortaße exponent meliores:* & utinam certè exponant. Cum Hieronymo *i* item dicam, *In Tabernaculo Dei*, (nam & illi extruendo, nescis nescius, ego hic quoque operam do, & cementum paro) *offert unusquisque quod potest, alii aurum, argentum, & lapides pretiosos, alii byssum & purpuram, & coccum offerunt, & hyacinthum; nobiscum bene agitur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos.* Qualecunque verò sit, sicut dextrâ oblatum est, ita dextrâ acceptum iri confido, Ac de *Probabili Argumento* in Genere hæc dicta sint. Nunc ad illius Species progrediamur.

h Lib. 22. cont. Faust. cap. 13.
i Apol. 2. adver. Ruffin,

CAP. III.

De numero Locorum à quibus Argumentum Probabile ducitur.

Species Syllogismi probabilis, à Locis arguendi sumuntur.

Arist. divisio Locorum.

SPecies *Probabilis Argumentationis* non aliunde sumenda sunt quàm ab ipsis *Locis arguendi:* quot enim diversi *Loci* sunt, à quibus argumenta probabilia duci possunt, tot sunt etiam *Syllogismi Probabilis Species.* Locos autem illos omnes ad quatuor Classes revocat Arist. 1. Topic. ca. 4. nu. 2. ad *Genus, Definitionem, Proprium,* & *Accidens.* Qui *Loci* cum generales sint, in alios magis speciales ab eo subdividuntur. Atque utinam certè istam Arist. distributionem, sequentes omnes Logici sequi voluissent, atque amplecti: profectò & ipsi Dialecticam ac Rhetoricam, (id est, artem totam probabiliter arguendi) faciliùs imbibere, & eandem aliis multò commodiùs tradere potuissent. Sed factum jam est nescio quo fato, aut novitatis studio, (certè non sine maximo docentium ac discentium incommodo) ut relictâ illâ antiquâ, optimâ, atque optimo magistro calcatâ semitâ, *Locos alios* quos *Inventionis Locos* malo omine nominârunt: invenerint. Eos Philosophantium vulgus ita libenter atque avidè complexi, ut antiquis, atque Aristotelicis jam penè ubique obliteratis, novi illi *novæ inventionis Loci* in usum apud omnes jam ita recepti sint, ut nisi cum Evandri matre loqui velimus, cedendum planè hic nobis sit vulgo, & cum eis non tam loquendum, quàm balbutiendum de *Locis*, si ab aliis intelligi volumus.

At quinam illi tandem *Loci*? *Argumenta*, inquiunt, alia sunt *Insita*, alia *Adsita.* Insitorum alia *prima*, alia *à primis orta.* Primorum alia *Simplicia*, alia *Comparata.* Simplicium alia *Consentanea*, alia *Dissentanea.* Consentaneorum, alia *absolutè*, alia *quodam modo* consentiunt. Ac ut à Ramo natos scias, in tot ramos, ramulos, & ramusculos dissecant hunc *Locorum* truncum, & ita superstitiosi sunt in suis Dichotomiis, ut dum umbram istam scientiæ sectentur, verum ac solidum scientiæ corpus amittant penitus, aut certè suis minutiis & quisquiliis divisionum sic offuscant, ut faciliùs multò disserere discas, quàm quid per illa vocum incantamenta, à quibus te disserere docent, intelligas. Ut olim dictum & verè apud Aul. Gel. lib. 4. ca. 9. *Religentem esse oportet, religiosum nefas;* sic de hac quam illi venditant, & in qua sibi blandiuntur divisiuncularum scientia, mihi verè videor dicturus, *Dividentem oportet esse dividiosum nefas:* liceat enim mihi hoc

nomine

nomine immodicam illam Divisionum copiam, quâ res quas tractant, onerant, significare, uti simili inclinamento *vinosi*, *mulierosi*, *nummosi*, notantur, utque *religiosi* illic appellari, quia nimiâ & superstitiosâ religione se alligant.

Sinite me, *Lectores*, prætcrire ista quæ nulli profectò usui, nisi torquendis ingeniis & perdendis bonis horis inventa sunt, & excogitata; quæque dediscere præstat, quàm vel docere vel discere. Qui, omissis illis fucis, vel potiùs tricis, *Locos ipsos* nudâ ac apertâ facie, quinam illi sint, & quis sit legitimus ac firmus ex eis arguendi modus, tibi solidè monstrabit, meâ fide, is te in Logicis instructissimum dabit; neque tali magistro, satis dignas gratias poteris unquam referre. Sed nimirum Locos omnes arguendi rectè designare, opus arduum est valde, & supra quam quisquam existimet molestum. Hoc me præstiturum, tantùm abest ut polliceri audeam, ut me posse planè diffidam. Noli igitur hoc à me vel expetere, vel expectare. Qui mihi in mentem occurrebant, quíque maximo usui esse ad arguendum in omni causa, omníque disciplinâ videbantur, non invitus indicabo; & in singulis quoad possum, sic viam, uti spero, tibi monstrabo firmiter arguendi, ut his lectis, deinceps poteris tuopte Marte, & sine meo, aut ullius cortice natare.

Loci ad quos omnia argumenta referri possunt (ut mihi quidem videtur) sunt numero tredecim. Primus est, *à Causa Efficiente*. Secundus, *à Causa Finali*. Tertius, *à Causa Materiali*, ad quem spectant argumenta omnia *à Genere ad Speciem*, itémque *à Specie ad Individua* ducta. Quartus *à Causa Formali*, & ad hanc spectant omnia argumenta *à Definitione* seu *descriptione*, itémque *a Differentia ducta*. Quintus *ab Effectu*, & huc spectant argumenta omnia *à Definito ad Definitionem*, *à Specie ad Genus*, *ab Individuis*, *ad Speciem ducta*. Sextus *à Subjecto*. Septimus, *ab Adjuncto* seu *Accidente*. Octavus, *à Dissentaneis*. Nonus, *à Comparatis paribus*. Decimus *à Comparatis imparibus*, tam Majoribus quam Minoribus. Undecimus, *à Distributione*. Duodecimus, *à Signo*. Decimus tertius, *à Testimonio*. *Numerus Locorum.*

Hos tredecim, esse præcipuos arguendi *Locos* non dubito: Omnes quidem esse non audeo dicere. Quis hoc præstare posset? vel quis se omnes ita plenè ac perfectè tradisse audeat asseverare, aut nullum omninò argumentum in ulla Arte, Scientiâ aut Disciplinâ inveniri possit, quod non ad aliquem illorum quos ipse enumerat *Locum* rectè ac propriè referri possit, atque adeò debeat? Moneo te tamen Lector, ne in augendo *Locorum* numero præceps sis. Perpende sedulò ac seriò, annon argumentum de quo hæsitas, ad horum quos memoravi aliquem referri possit. Adhibe verò semper *Regulam illam fundamentalem* arguendi, quam priùs posui, de Medii respectu ad Majorem: sit illa tibi velut Lydius lapis, ad quem examines accuratè cui *Loco* quodque argumentum referri debeat. Nisi illam ante oculos semper habeas, vagari te, & huc illuc in Locis planè incognitis errare necesse est.

Loco cuique sua debentur *Axiomata* seu *Regulæ*. Eorum aliquot, eáque ipsa quæ mihi videntur præcipuè unicuique *Loco* adjungemus; nam non argumentorum solùm, sed *Axiomatum*, ut dixi, hi Loci sunt: quia in illis Locis *Axiomata illuc spectantia*, velut in apto Domicilio aut Gazophylacio, reconduntur. *Axiomatarum quoque Loci sunt.*

Duo verò sunt quæ te hic ante omnia admonitum volo. Prius hoc est, *De industria à me omissum esse Locum unum arguendi seu Regulam*, *quam* verè Bellarminianam *vocare possis*, *quia* Bellarmino *uni propria est & peculiaris*. Is lib. 1 de Purg. ca. 4. §. Respondeo, non extundere vult Purgatorium ex illis verbis Christi, Math. 12. 32. *peccatum in Sp. Sanctum non remittitur in hoc seculo neque in futuro*, id est, Christo ipso interprete, Mat. 3. 29. *non remittitur in æternum*, seu *nunquam remittetur*. Sed Christi explicatio non placet Bellarmino: ille hinc concludere vult *quædam peccata in hac vita non remissa*, *remitti in futuro*: ideoque Purgatorium aliquod esse, quia in inferno nulla remittuntur. Nugæ! Poterat specie aliqua probabilitatis concludere, *Quædam peccata in futuro seculo remitti*: *Regula Prudentiæ, seu Bellarminiana.*

mitti:

mitti: & sane, quæcunque hic in privato & particulari judicio remissa sunt, eadem in futuro, publicè ac palam remittentur: Sed concludere peccata aliqua *hic non remissa*, illic remitti, tam est ineptum & inconsequens, ac si quis ex hoc, quòd *Josias neque ante obitum, neque post obitum oculis suis vidit excidium Hierosolymorum*, concludet *aliquos post obitum oculis suis vidisse illud excidium.*

Quid hic Bellarminus? videbat scilicet rationem suam invalidam planè esse: sed ut valida videri possit hominibus imperitis, sic ait, (& observa fraudem Pontificii hominis) *Respondeo, non sequi secundùm Regulam Dialecticorum id quod inferimus ex verbis Domini, sed tamen sequitur secundùm Regulam prudentiæ.* Vah! an ulla ratio aut Argumentatio juxta *Prudentiæ Regulam* valida, quæ juxta *Dialecticæ Regulas* invalida? Ubi vero istam *Prudentiæ Regulam* inveniamus? Nam tibi hoc prudenter conclusum videtur; mihi ità imprudenter, ut nihil stolidius dici potuerit. Adeamus utrique Dialecticorum Regulas. Illic solùm *Aurea arguendi Regula*: Tu verò illa, (aliæque omnes similes) nil nisi *Lesbia Regula* est, aut haberi debet. Si juxta *Dialecticæ Regulas* ratio ulla non sequitur, sine dubio secundùm nullam sequitur nisi secundùm *Stultitiæ Regulam.* Malè actum, quò (Helvidio Bellarminus *à consiliis* non fuit & *à Regulis.* Nam, secundùm istam *Prudentiæ Regulam* sequeretur optimè: *B. Virgo non novit virum donec peperit primogenitum suum*: ergò *postquam eum peperit, virum novit.* Certé si & hinc Purgatorium exsculpi posset, rationem Helvidii secundùm *Prudentiæ Regulam* sequi, vel Jovem lapidem juràsset Bellarminus. *Dialecticæ Regulas* nos tradimus; istas *Prudentiæ*, vel versùs, *Stultitiæ Regulas*, quæ cum Dialectica pugnant, Helvidio relinquimus & Bellarmino.

Argumenta in quibus Axiomata ponuntur in quo Loco arguendi sunt.

Alterum quod te monendum censeo est hoc, *Argumenta illa omnia quæ à Regulis arguendi, vel Axiomatis duci putantur, & in quibus ipsa Axiomata exprimuntur, seu explicitè ponuntur, nunquam duci ab eo Loco ad quem Axiomata illa spectant, aut in quo reponuntur.* Nam Argumenta omnia duci ab aliquo Loco dicuntur, *juxta rationem & respectum quem Medium habet ad Majorem terminum* ex lége nostra fundamentali. Nunquam autem fit ut Axioma ullum sit Medium ullius argumenti, neque aliter argumentum ullum nisi virtute solùm ingrediatur; Quod satis apertè in Demonstrationibus omnibus cernere licet. Nunquam enim in illis Axiomata ulla Media sunt, sed solùm Fundamenta & Bases quibus Demonstrationes nituntur, & in quibus fundantur. Quod idem in omni probabili Argumentatione usu venit: Par enim in hoc est Demonstrativæ & Probabilis Argumentationis ratio. Et cum ego id in Demonstrationibus omnibus verum certum, ac indubitatum esse animadvertissem, indè certò intellexi etiam in probabili omni argumento idem fieri, ut Argumentatio nulla probabilis, *Axioma unquam habeat pro Medio.* Illa verò Argumenta in quibus Axiomata ista exprimuntur, ad *Locum Subjecti* pertinere sentio, uti posteà in Logico *à Subjecto* fusius declarabitur. Hoc intereà monendum mihi necessariò fuit, & tibi firmiter tenendum est.

Tredecim Species Argumentationis Probabilis.

Facilè nunc videas ex tredecim diversis arguendi Locis, *tredecim diversas oriri Argumenti probabilis Species*: de quibus nos eo quem proposuimus ordine deinceps σὺν Θεῷ, agemus.

CAP.

CAP. IV.

De Argumentatione à Causa: deque primo Loco arguendi, qui est à Causa Efficiente.

LOcus *Causæ* omnium dignissimus est, quare primum locum meritò habere debet: De ea verò in Genere pauca observanda sunt, antequam ad Species ejus descendamus.

Causa *est quod quomodocunque rem ullam causat, vel movendo efficientem ut faciat illud; vel efficiendo illud, vel constituendo:* Idque vel ut *Materiâ ex quâ*, vel ut *Forma per quam* res constituitur. Ex quo quatuor esse Causarum Genera liquet; duo sunt extra essentiam effecti, *Efficiens* & *Finis*: duo de essentia, *Materia* & *Forma*. *Causa quid. Quatuor Causarum genera.*

De Causa in Genere hæc Axiomata observanda sunt, *Omnis Causa est naturâ prior suo effectu*; Hoc diserte docet Arist. 1. Dem. cap. 2. nu. 9. & in Categ. cap. de Priori: Et ratio hujus evidens est, quia Effectum semper dependet à suis causis, vel ut producant ipsum, (quomodo *Efficiens*) vel ut moveat efficientem ad producendum, (quomodo *Finis*) vel ut constituant illud essentialiter (quomodo *Materia*, & *Forma:*) At quod rem ullam causat ullo aliquo horum modorum, illud esse *prius natura* necesse est. *De Causa in Genere. Causa omnis prior Effectu.*

2. *Omnis Causa est naturâ suâ notior Effectu:* sequitur ex priori; Nam notitia posterioris dependet à notitia prioris, non contrà. Quare quod naturâ suâ prius est, id naturâ suâ notius etiam esse debet. *Causa notior Effectu.*

3. *Omnis Causa notior est nobis suo Effectu, quando nos perfectè atque distinctè Effectum cognoscimus:* quia tum cognoscimus Effectum per Causam; priùs igitur oportet ipsam Causam cognoscamus. In *Confusa* quidem & imperfecta Effectus cognitione, possumus priùs cognoscere Effectum quam Causam: ut rationem, & risum priusquam animam rationalem: Sed in *Distincta* cognitione contrarium planè semper fit.

4. *In nullo genere Causæ, progressus in infinitum esse potest.* Nam sic nunquam aliquod Effectum produci posset: quia ante illius productionem oporteret præcessisse Causas *numero & actu infinitas*: at infinitæ Causæ nunquam actu pertransiri possent. Nam si unquam transeundo, ad finem perveniatur, finitæ erunt, & finitus earum numerus. In omni ergò Effectu, & ad unam aliquem *finem* propter quem est, & ad primum aliquod *efficiens* à quo est, & ad aliquam primam ac simplicem *essentiam* per quam est, necesse est pervenire. Sed quoniam nullum argumentum à Causa duci potest, quin ab aliqua Causæ Specie ducatur, vel *Efficiente*, vel *Finali*, vel *Materiali*, vel *Formali*, ideò de Speciebus Causæ diligentiùs agendum est. Primus autem Locus est à *Causa Efficiente.*

Argumentum ducitur à *Causa Efficiente, quandocunque Medium est causa efficiens Majoris extremi:* ut Homo est rationalis, ergò est risibilis. *Argumentum à Causa Efficiente quid*

Axiomata seu *Regulæ* hujus Loci sunt ista:

In Efficientibus omnibus ad aliquod primum Efficiens deveniendum est. Liquet ex quarta Reg. de Causa in Genere, quia aliter in infinitum procederetur: quod impossibile esse ante Demonstratum est. Primum verò Efficiens neque est, neque esse potest aliud quàm Deus Opt. Max. ut in Metaphysica probavimus; Ab eo omnia quæ sunt, facta sunt; Ipse verò, quia primum est, à nullo aut esse aut fieri potest. *Regula de Causa Efficiente. Reg. 1.*

Atque ex hac Regulâ certissimè probatur mundum ab æterno non fuisse, sed ad primum aliquem hominem necessariò perveniendum esse: quia si Socrates genitus à priore, ille à

priori,& sic in infinitum. nunquam potuisset quisquam generari cum generationes numero infinitas actu pertransiri impossibile sit.

Reg. 2. *Uniuscujusque rei* (præter Ens primum) *est aliqua Causa Efficiens.* Liquet ex prima: nam omnia præter primam causam, effecta sunt. Habent igitur aliquam Efficientem Causam, quia nihil se ipsum efficere potest. Quod enim efficit, actu est; quod efficitur, illud à non esse ad esse perducitur: quare si quid se efficeret, & esset simul, & non esset: nam quia efficit, ideò actu est; & quia efficitur, ideò actu non est, sed a non esse ad esse perducitur. Ex quo certissimè constat, Deum qui primum Efficiens est, ab æterno fuisse, & à se ac per se ab æterno fuisse. Si enim aut non fuisset ab æterno, aut non à se, tum ab alio perduceretur à non esse ad esse: quia verò prius ipso Efficiens nullum aut esse, aut fingi potest, (cum ipse primum omnium sit) ideò & à se ipso esse,& ab æterno à se ipso esse certum est.

Reg. 3. *Positâ Efficiente necessariâ*, (tali scilicet, ut Effectus inde necessariò sequatur, sive sit Efficiens per emanationem, sive per externam actionem.) Effectum illius poni necesse est. Ut, Hoc habet animam rationalem, ergò est rationale; Hoc est rationale, ergò potest scientias omnes & artes discere, itémque docere. Terra interponitur inter Solem & Lunam, sic ut illius umbra operiat Corpus Lunæ, ergò Luna eclipsatur. Ac de hoc Genere arguendi satis multa diximus in libro nostro de Demonst. Cap. 3. & 4. Ubi ostendimus Argumentationes omnes ductas *à Causa Efficiente immediatâ ac proximâ ullius Effectus*, esse verè Demonstrationes. Eum Locum tu consule.

Reg. 4. *Cuicunque Causa Efficiens necessaria ullius Effectus negatur, aut non convenit, eidem illum effectum negari, & non convenire necesse est.* Et quidem si proxima causa effectus adhibeatur, omnis talis argumentatio Demonstratio negativa verè est. Nullum brutum habet animam rationalem, ergò non potest ratiocinari. Nullum opacum corpus potest interponi inter Solem & Stellas fixas, ergò nullæ Stellæ fixæ eclipsari possunt.

Reg. 5. *Causâ Efficiente voluntariâ positâ, non necesse est effectum poni.* Quari ineptè colligunt, *Mundum ab æterno fuisse, quia Deus Æternus est;* quoniam ille liberrimum agens est, nec agit nisi quid, & quando, & quomodo voluit: Et si cum Athëis quæras, Quid igitur ab æterno fecit, si non mundum administravit? longè stultissimum est. An tu homuncio, vermiculus, & instar nihili, illi à consiliis esse vis? Quæris quid egerit? Beatissimam omninò vitam egit; & seipso fruendo, bonis, quæ vel jam sunt, vel esse dicive possunt, omnibus perfruitus est. Si hoc non satis, Inferos eum ab æterno curiosis scrutatoribus parasse scias. Verissimè enim Aug. lib 12. de civ. Dei cap. 17. *Ad omne opus novum, non novum sed sempiternum adhibuit consilium.*

Reg. 6. *Quicquid est Causa Causæ, est Causa Causati.* Ut Deus est efficiens Causa Adami, ergò omnium hominum qui ab Adamo procreati sunt. Sed illius est Causa proxima & immediata, reliquorum aliqualiter remota & immediata. Hoc autem tenet solùm in Causis necessariò aut naturaliter agentibus, non in eis quæ agunt voluntariò & liberè. Quare non sequitur, Deus est causa Adami, ille verò causa sui peccati, ergò Deus est causa peccati; quia Adam & ipsius voluntas non est causa peccati necessaria, sed libera & voluntaria.

Reg. 7. *Causâ Efficiens solitaria, sine ullis instrumentis opus suum efficit.* Sic mens contemplatur sine externis adminiculis. Quare stultissimè Velleius Epicurëus disputat apud Cic. lib. 1. de Natur. deor. Mundum à Deo non esse factum, quia instrumenta nulla erant. *Quæ molitio? quæ ferramenta? qui vectes? quæ machinæ? qui ministri tanti operis?* Nulla, Vellei, nulla: nec erant sanè opus, ubi architectus causa solitaria, sine ullâ adjuvante aut ministrante causâ; voluntate sua, verbo suo fecit mundum Deus: Verbum autem ejus *Operativum est, Dixit, & facta sunt:* non (ut sunt nostra omnia) *Significativa solùm*, sed ad operandum quod volumus & dicimus inefficacia.

Quorum

Quorum Efficientia sunt bona, etiam ipsa sunt bona. Tradit hoc expressè Arist. 2. Topic. cap. 9. nu. 3. Atque hinc sequitur, Creaturas omnes seu Entia esse bona: quia Deus (qui solus est omnium creaturarum efficiens) est bonus: ex quo rursus, sequitur, Peccatum esse non ens quia si ens esset, à Deo esset, ideóque malum non esset. Habet ergo peccatum causam, *non Efficientem,* sed *deficientem;* nec tam *Effectus* quàm *Defectus* dici debet, sicut in mea, ad Metaphysicam introductione declaravi. Reg. 8.

Usus hujus Loci, quantus sit, & quàm latè pateat, partim ostendi in tractatione *Demonstratione à Causa Efficiente:* partim hic explicandum censui. Spectant huc primùm ea omnia argumenta, quæ ad officia pertinent, cur nimirùm vel honor aliis tribuendus sit, vel à nobis pro officio in eos nostro tribui debeat. Nam sicut quare honor alicui debetur, Causa est *ipsa personæ dignitas, & excellentia;* ita quare nos eum honorem tribuere aliis debeamus, Causa in nobis est, *illud nimirùm debitum, quo illis propter suum excellentiam obligamur. Infinita Dei Majestas,* Bonitas, Beneficentia, cùm sit principium ac fons omnis boni, à quo omnia suum esse habent, causa est efficiens à qua hoc emanat, ut sit colendus *Latriâ. Est enim Latria cultus illi debitus, qui principium est omnium bonorum.* Ab *excellentia Angelorum & beatarum animarum* hoc emanat, ut *honor* eis tribuantur tanquam Deo charissimis, & quos ille suo beatissimo consortio dignatur. Honorandi autem sic sunt ut eos amemus, & laudemus, imitemur illorum obedientiam, pietatem & virtutes omnes. *Dignitas & excellentia Regia,* Causa est ex quâ hoc emanat, ut regibus tanquam Dei ministris *à Deo primis, & solo Deo minoribus,* (ut verè ait Tertullianus lib. ad Scapul. cap. 2.) obediamus, omni obsequio inserviamus; nec eos re, voce, aut vel cogitatione solâ lædamus, eisve detrahamus. Sic à *Parentum* (à quibus vitam & vitales spiritus hausimus, & corpora derivavimus) *excellentia* hoc emanat, ut eos amore, reverentiâ, omníque obsequio filiali prosequamur. Sic ab *eminentiâ Domini supra Servum* hoc emanat, ut eis justè, fideliter & libenter serviamus. Idem in reliquis ostendi posset, sed hæc exempli causâ proposuisse sufficit. Sic autem formanda sunt ista argumenta: Cui infinita *Majestas* inest, ei *Latria* tribuenda est; Deo tri-uni infinita *Majestas* inest, ergò Deus tri-unus *Latriâ* colendus. Cui majestas regia & Imperatoria inest, is omni officio Imperatori debito colendus est: Serenissimo Jacobo Britanniæ regi Imperatoria majestas inest; Ergò. Et ita in aliis. In omnibus, Causa Efficiens per emanationem est *Medium,* & effectus inde fluens, est *Major terminus.* Igitur, juxta *fundamentalem* nostram *Regulam,* hæc & similia omnia argumenta ab Efficiente ducuntur.

Usus Loci hujus à Causa Efficiente. Primo, Argumenta quibus probamus Honorem alicui deberi, huc spectant. Latria Deo debetur. Angelis honor debetur. Regibus. Parentibus. Dominis.

Idem omninò dicendum *de officiis quæ illis à nobis debentur.* Qui bona omnia, adeóque ipsum esse ab aliquo habet, is debet eum *Latriâ* colere: Angeli omnes, ac homines à Deo, ut fonte bonorum omnium, bona omnia, ipsúmque suum esse habent: Omnes igitur Deum *Latriâ* colere tenentur. Qui alicui ut subditus obligatur, is debet eum omni obsequio & honore regi debito prosequi; Subjectus quilibet suo Principi ut subditus obligatur, ergo subjectus quilibet debet suum regem omni debito honore colere. Vides in his etiam omnibúsque similibus *medium* esse efficientem Causam per emanationem *Majoris termini.* Nam ex hoc ipso fluit, quòd debeas alicui hæc officia, quia ipsa subjectione ad ea obligaris.

Argumenta quibus Officia aliis exhibenda à nobis probantur, huc spectant.

In *negativis argumentis* par omninò est ratio. Cui non inest infinita majestas, quique non est fons & origo omnis boni, ei non debetur *Latria* aut religiosus cultus: Nulli Angelo, nullis Sanctis, nulli imagini vel Dei vel Creaturæ, inest infinita majestas; nulli ergo omnium, sed soli Deo tribuenda est *Latria* aut cultus religiosus. Huic, putà Perkino Werbecko, non inest dignitas & majestas regia: quare si illi honorem aut cultum regi debitum exhibeas, reus es læsæ majestatis. Hic non est pater, illa non est conjux; si ergò hunc filialibus, istam conjugalibus officiis prosequaris, impiè facis. De reliquis par est judicium. In his similibúsque omnibus, *Medium* semper est Causa efficiens *Majoris termini,* Causa nempe quare à nobis hic honor vel officium eis debeatur vel

Argumenta Negativa à Causa Efficiente.

non debeatur. Persona quidem cui talis honor vel officium exhibetur est *Subjectum*: Sed ipsa personæ dignitas, vel nostra obligatio(quæ est causa exhibendi talem cultum) in omnibus hujus generis argumentis *Medium* semper est.

Argumenta quibus præmium alicui deberi probatur, huc spectant.

Secundò, ad *hunc locum ab Efficiente, spectant omnia argumenta quibus præmium aut pœnam, laudem aut vituperium alicui sive rei sive personæ deberi probemus.* Nam ex dignitate aut meritis alicujus hoc oritur & promanat, quòd sit laude aut præmio dignus, ideóque honorandus. Contrà, ex vilitate aut demeritis alicujus oritur & promanant quod sit vituperio, pœna ac suppliciis dignus, eisque afficiendus. Quare hæ à nonnullis Causæ Efficientes *Meritoriæ* vocantur. Atque hinc quidem tam in Rebus quàm in Personis argumenta ducuntur.

In Rebus.

In *Rebus* sic: Quicquid præstantiam & excellentiam in se habet, est laudabile. Omnis virtus in se præstantiam & excellentiam habet; Ergò omnis virtus est laudabilis: Verè enim ex ipsa natura virtutis, quæ præstans & excellens quoddam bonum est, emanat illud adjunctum virtutis, quod sit laudabile. Contrà in *Vitio*: Quicquid vilitatem, indignitatem & dehonestamentum in se habet, illud vituperio dignum est: Vitium omne vilitatem & dehonestamentum in se habet; Quare vitium omne vituperio dignum. Hinc Virgil. valdè significanter expressit, quanto vituperio dignus sit Busiris, sævissimus ille ac crudelissimus Ægyptiorum Tyrannus, qui hospites omnes mactare & immolare solebat, cum Georg. 3. dixit, *Quisve illaudati nescit Burisidis aras? Illaudatum* dixit, cui nihil inerat laude dignum, nihil nisi ipsa vilitas & ignobilitas.

Laus Personarum quibus Adjunctis.

Sed in *Personis* latissimè patet hic campus: Personarum dignitas & excellentia aliquando ab *Adjunctis* quæ ei insunt, aliquando ab *Effectis* ipsius & rebus gestis oritur. Ab *Adjunctis* in hunc modum, Qui ingenio, doctrina, virtute, pollet; qui Scientiâ Metaphysicæ, Physicæ, Medicinæ, Jurisprudentiæ, Logicæ, aut similium Disciplinarum præditus est, meritò laudandus est, & encomiis celebrandus: Aristoteles & ingenio & doctrinâ multiplici clarus est, jure igitur ab omnibus celebrandus.

Laus Personarum ab Effectis.

Ab *Effectis* sic, Quicunque res preclarus gerunt, qui vel prudentiâ suâ rempub. fulciunt, vel fortitudine defendunt; vel suas affectiones iræ, odii, libidinum frænant, qui justitiam colunt; vel magnifica opera reipub. fructuosa perficiunt; qui Logicam, Philosophiam, Mathematicam, Geographiam, Chronographiam, aliásve Disciplinas, maximéque omnium sacram Thologiam suis scriptis illustrant, ii meritò ab omnibus celebrandi sunt: Nestor prudentiâ, Aristides justitiâ, Scipio temperantiâ, Constantinus & Justitianus magnificentissimis operibus rempub. ornarunt; Aristoteles Philosophiam, Augustinus, aliique doctissimi viri Theologiam suis scriptis illustrarunt. Hi igitur omnes meritò laudandi.

Civitatum, Collegiorum, & similium conditores.

Huc spectant ii qui *Civitates & Respub. condiderunt*, & homines ferarum more palantes, ab agresti vitâ ad civilem traduxerunt: qui Academias, Collegia, Bibliothecas, Scholas (quæ verè seminaria sunt bonarum omnium Disciplinarum) vel fundârunt, vel patrimoniis ditarunt; qui Xenodochia, Prochotrophia, Orphanotrophia, & hujus generis alia extruxerunt; Sed Authores & inventores vel Artium, vel Scientiarum, vel aliorum, quibus universo humano generi summa utilitas allata est, in primis hic ab omnibus & ante omnes celebrandi sunt.

Disciplinarum Inventores. De Aristotele.

Nec verò mihi aut animus est aut otium vel de *Agriculturæ, Architecturæ*, aliárumve artium; vel *Philosophia, Medicinæ, Geomatriæ, Astronomiæ, Musicæ*, vel de *Grammaticæ, Rhetoricæ, Poeticæ*, cæterarúmve Disciplinarum *Inventoribus* hic agere. Investigent hos simul & celebrent ii, qui earum Artium ac Disciplinarum studiosi sunt, aut à Polydoro Virgilio, si fidem ei dare velint, & audeant(ego certe non audeo) ista mutuentur ex octo ipsius de rerum inventoribus libris. Sinite me tamen ex tam immenso cumulo eorum quæ huc referenda sunt, pauca aliquot exempli causa & paucis designare. Quis unquam ingenium, industriam, judicium atque doctrinam *Aristoteles* satis dignis encomiis celebrare potest? Ejus scripta in omni parte Philosophiæ, tanto in honore ac pretio apud doctos omnes (Ramum, & Rami similes Zoilos, morus ego si morer) semper & meritò fuerunt, ut eum omnes posteri pro magistro venerentur, & illius vel dicta solùm, etiam nullâ adhibitâ ratione, pro oraculis & habita & habenda sunt,

&

& (pauculis quibusdam exceptis) αὐτὸς ἔφη, pro firmissimo argumento jure accipitur. Logicam verò, & hanc quam tradimus arguendi artem, ille & invenit, & ita excoluit, absolvítque, ut in bis * mille annorum spacio, nihil in his vel addi à quoquam possit, vel demi. Quare ipsum multò veriùs quadrat id, quod ille de suo magistro Platone dixisse fertur.

Arist. natus anno ante Christ. 382.

Nulla ferent talem secula futura virum.

De Inventore Literarum.

Inventori Logicæ, addam proximo loco *Inventorem Literarum*, quarum maximus sanè usus est in omni vitâ; cùm illis, historiæ omnes rerum gestarum consignatæ, disciplinæ omnes, ipsa etiam sacratissima Scriptura tradita sit, & æternitati commodata. Evandrum Arcadem à Græcis in Latium attulisse ait Cor. Tacitus lib. 11. Annal. pag. 224. Cadmum eas à Phœnicibus acceptas, Græcis; Mercurium Ægyptiis tradidisse narrat Plinius, lib. 7. cap. 56. Ægyptii verò se *Inventores Literarum* fuisse prehibent. Sed Hæbræos antiquius multo *Literas* & scripturam habuisse certum est. Et quidem ad Mosen Euseb. lib. 10. de Præpar. Evang. & apud eum Eupolemus: ad Abrahamum vero Philo-Judæus earum originem refert. Et quamvis nullum omnino extet scriptum quod sit Mosaicis libris antiquius, & in illis ipsis nullum, priusquam duæ illæ lapideæ tabulæ à Deo ipso (ut liquet Exod. 32. 16. & cap. 34. 1.) in monte Sinâ conscriptæ; tamen cùm dubium non sit, legem eo modo à Deo promulgatam fuisse, ut ab omnibus & legi & intelligi posset, (quorsùm enim Scripturæ si *Literas* nescivissent) non est dubitandum quin ante Mosis tempora *Literæ* ac scripturæ in usu fuerint apud Hebræos. Antiquissimum omnium scriptum cujus mentio ulla aut memoria extat, illud est, cujus meminit Josephus lib. 1. Antiq. cap. 3. Ibi *Literas* ac scriptionem in usu fuisse ante Diluvium clarè testatur: Ait enim *Sethi posteros sideralem scientiam ac cœlestium rerum cognitionem excogitâsse. Ne autem inventa sua ex hominum notitiâ dilaberentur, scientes Adamum universalem rerum interitum præcecinisse, cum Incendio, Diluvio alterum, excitatis duabus columnis, utrique sua inventa inscripserunt, ut si lateritiam Diluvio deleri contingeret, lapidea superstes hominibus discendi copiam faceret, & quæ inscripta continebat, spectanda exhiberet. Aiuntque lapideam illam ab ipsis dedicatum esse, quæ nostris temporibus extat in Syriâ.* Sic Josephus. Quicúnque vero *Literas* invenerit, meruit certe ut illius nomen cum primis, æternitati & literis mandaretur. Quis vero primus libros congessit, & Bibliothecam instituit, narrat tibi Strabo, lib. 13. pag. 581. ita inquiens, *Aristoteles primus omnium quos scimus, libros congregavit, & Ægypti reges Bibliothecæ ordinem docuit.*

Ac ne effœta esse hominum ingenia in his senescentis mundi seculis queramur, ecce postremis his seculis inventa sunt nonnulla à viris ingenio atque judicio præstantissimis, tantâ laude atque admiratione digna, ut nec Apollinis, nec Minervæ, nec Mercurii, nec cujusvis è priscis inventa, cum his vel utilitate vel dignitate ullâ ex parte conferenda sint. Ex hoc numero est *usus Magnetis, & nauticæ acûs eo tactæ, atque pixidis.* Magneti vim inesse ut acum ipso tactam, ad polum Arcticum dirigat, ignotum omninò priscis omnibus. Quare illi nec tam facilè, nec tam feliciter Oceanum sulcare, vel regiones pelago disjunctas adire noverant. Fatigavi me diu, ut quis hunc tam mirabilem Magnetis usum mundo aperuit, designare possem & illius memoriam literis commendare. Intellexi tandem frustra à me susceptum laborem illum omnem. Insudavit in hoc eodem investigando Jos. Acosta, qui *Vascorum quendam de Gama,* (* vixit is ann. 1498.) id à Mauris se accepisse, & pixidis beneficio Oceanum transiisse ait, lib. 1. de Hist. Indor. cap. 17. Sed à quibus hoc Mauri didicerunt Acosta invenire non poterat Polydorus etiam Virgilius, lib. 3. de Invent. rerum, cap. 18. inter *nova inventa non laude solùm, sed admiratione dignissima recenset hoc de magnete, & pixide nauticâ.* Quis vero eam reperit non esse compertum, pro comperto tradit.

De usu Magnetis & nauticæ acûs.

* *Aut Magin. in sua Africa descr.* fo. 183.

Seculo hoc debemus superiori, authorem ipsum pro merito celebrare non possumus.

De Inventore Bombardarũ.

Huic adjungo *Bombardarum* sive *Scloporum inventum*; quibus, vel ad defendendum, vel ad offendendum, nulla arma aut instrumenta æque commoda, quinque millibus ac trecentis annis unquam excogitata fuerunt. Quid ad hæc enses, sagittæ, jacula, balistæ, manubalistæ, Scorpiones, aut cætera bellica instrumenta? verè instar nihili. Ista omnia in pretio esse desiere, postquam *Bombardarum* usus semel cognitus. Machinæ omnium impetuosissimæ, saxivomæ, ferrivomæ, ignivomæ, quibus nullum corporis robur, nulla animi magnitudo, nullus bellicus actus, nullæ saxeæ arces resistant, ita frangunt, conterunt, dejiciunt, & in nihilum redigunt omnia, ut homines, instar Jovis, non armis sed fulminibus pugnare videantur. Ridere hic libet Polydorum Virgilium, qui lib. 3. cap. 18. *inventum hoc non solùm execratione dignum censet, sed addit etiam, se hoc non ab humano ingenio, sed ab ipso malo Dæmone excogitatum, & hominibus ad ipsorum perniciem monstratum credere.* Nimis credulus es Polydore; & revocas mihi in mentem lepidum jocum: Cùm aliquando, ut solet, apud amicum meum familiarem, doctum hominem atque argutum, jocis ac facetiis animos laxare vellemus, recitavit ille duos versiculos, quos non nisi à dæmone componi potuisse lepidè aiebat. Accessit pontificem Rom. cui Roma in amore ac delitiis, dæmon, abrepturus eum secum (quo tu conjicias) renitentem licet, & dæmonem corripere atque prehendere tentantem. Cui sic dæmon, poëtam agens,

Signa te signa, temerè me tangis & angis,
Roma tibi subito motibus ibit amor.

Versus hos quia literis retrorsum lectis, iidem sunt qui & antrorsum, dæmoniacos esse, & humanum ingenium superare non sine magno lepore contendebat. Idem facit hic Polydorus. Inventum *Bombardarum*, quia exitiosum & execrabile putat, ideo dæmoniacum non humanum esse credit. Quasi verò non & homines, ipsique etiam monachi, exitialia multa & execrabilia invenerint; multi certè sunt, qualis C. Curio, *ingeniosissimè nequam.* Sed ego hunc Polydoro scrupulum eximam: Non est execrabile sed verè admirabile, summéque laudabile hoc ipsum Monachi inventum. Hujus clarum indicium ex usu ac fine. Regula certa est, & indubitatæ fidei, *Unumquodque instrumentum eò præstantius esse, quo faciliùs ad usum ac finem quem intendimus ducit.* Finis armorum omnium, & bellicorum instrumentorum, est nos ipsos patriámque justo bello defendere, & hostes qui injustum bellum aut injuriam nobis inferunt, offendere, ac quàm ocyssimè perdere: Hic finis, hic verè usus omnium armorum, ipsius etiam belli, sive defensivum sit sive offensivum. Ad hunc utrumque finem nihil ab orbe condito inventum, quod sit *Bombardis* & *Sclopis* conferendum. Si vel privatus quis, vel princeps ullus, aut respub. ad injuriam cuivis inferendam, ad nequitiam, injustitiam, vel aliorum regna & opes per fas nefasque occupanda, vel *Bombardis* utatur, vel ullis omninò armis, *abusus iste armorum est, non usus:* propter abusum verò res ipsæ quæ utilissimæ sunt tolli non debent, nisi & vites omnes radicitus evellendæ sint, quia multi ad luxum & ebrietatem; & arma omnia abjicienda, quia illis ad scelera, & homicidia, sicarii abutantur. Sed & ex *ipso abusu*, quantus sit *usus* facillimè agnoscitur. Est enim & hæc etiam Regula verissima, *Eorum usum esse præstantissimum, quorum abusus est perniciosissimus.* Quare cum Bombardarum & Scloporum abusus sit perniciosissimus, vel ex eo Bombardas ipsas & Sclopos; eorumque usum præstantissimum esse potuisset facilè colligere Polydorus. Quod verò addit idem Polydorus, ideò *ne nomen quidem repertoris mortiferæ hujus machinæ cognitum esse, ne à cunctis mortalibus malè audiret & diris devoveretur*, vanissimus planè in eo est Et *Nomen* & *Patria* illius æter-

Vel. Pater. lib. 2. par. 52.

nitati

nitati commendata sunt, ut alios taceam, apud *Sebast.* Munsterum lib. 3. Cosmograph. pag. 489. Fuit is *Bartholdus Schwarts* seu Niger, ut à nonnullis vocatur, *natione Germanus, professione monachus, & Chymista:* quia cùm vim pulveris sulphurei, ex scintillâ ignis (quæ fortè è silice excussâ in eum inciderat,) percepisset, machinam mox ferream fabricavit, pulverem Bombardicum aptavit, & globulos injectos ejecit. Factum hoc circa an CHRISTI, 1340, nam ann. 1354 in Danico mari ut Munsterus, & ante *illud*, anno nimirum 1342. in Algazira Maurorum urbe in usu fuerunt, ut ex Mariano testatur Seth. Calvis. ad eum annum.

Typographiam tertio loco adjiciamus: Inventum planè divinum, nec laude solùm sed admiratione dignum: ad historias rerum omnium gestarum, ad illustria doctorum hominum scripta omnésque disciplinas, & inter omnes ad tot tamque innumera de sacrâ Theologiâ monumenta conservanda & æternitati commendanda, tam utile, imò planè necessarium, ut nisi Deus optimus maximus opportuno hoc remedio ecclesiæ suæ tunc prospexisset, actum omnino fuisset de bonis literis; periissent omnes disciplinæ & libri (qui sunt monumenta temporum, & testimonia veritati perhibent,) cum ipsis testibus ac authoribus æternâ nocte, & plusquam Cimmeriis tenebris obrutæ jam essent ac sepultæ. Nunc vero divino hoc *Typographiæ* beneficio, volitant illa ubique per ora virûm, versantur & teruntur in manibus omnium; hinc enim fit ut uno anno unus opifex, plura scripta, idque characteribus longè magis commodis, in universum orbem emittat, quàm integro annorum centenario, centum librarii aut scribæ, etsi manu promptissimi, evulgare possent. Pulcherrimi hujus inventi author & inventor fuit *Johannes Gutenbergius* * *aurifex Argentinensis, vir equestri dignitate, & ingenio, ut res ipsa demonstrat, admirabili & felicissimo;* qui artem illam stanneis typis imprimendi, magnis suis sumptibus, sed maximo ecclesiæ & rerumpub. omnium commodo, Moguntiæ (ea Germanæ civitas est) excogitavit & publicavit ann 1440. Ut ex Jac. Wimphelingio in Epit. rerum German cap. 65. Seb. Munstero, lib. 3. pag. 488. & *Seth.* Calvis. ad annum prædictum, aliisque liquet.

De Inventore Typographiæ.

* *Joh. Faustiū vocat Christ. Masseus in sua Chro. ad ann. 1440. sed non rectè.*

Sed hic iterùm Aristotelis ingenium planè admirabile non possum silentio præterire. Ab aliis rerum inventoribus fundamenta solùm jacta sunt, & rudia quædam inchoamenta, quibus alii adjuti, res ab illis inventas ad perfectionem & umbilicum perduxerunt. Bombardæ primo rudes, & ad has nostri ævi ludicræ. Itidem & *Typographia* nec tam accurata primò ut nunc est, nec tam commoda Dies in his, aliisque similibus, diem docuit, & aliorum inventis sequentes addiderunt, eaque suis ingeniis quasi limâ polierunt. Nam ut vulgo veréque dicitur, *Facilè est inventis addere.* Solus Aristoteles *Logicæ totam artem & invenit, & perfecit;* nihil in hac arguendi ratione tot acutissimorum hominum ingenia, bis mille annorum spacio addere, demere, corrigere unquam valuerunt. Illius sensum expiscari, explicare & explanare, omnis eis labor fuit, & in hoc se artis Logicæ ἀκμὴν, & ipsum verticem tenere, idque merito senserunt.

Aristoteles laudatus.

Extremum quod hic propono est Christophori Columbi Genuensis ingenium, nullis satis dignis encomiis unquam celebrandum. Habeant Ptolomeus aliique Geographi suas & certè meritas laudes, nemo inuidet Sed si ad Columbum conferantur, quantillum id est quod ab èis præstitum? Notum illi orbem, descripserunt: Tanais; Taprabona, Nilus, Columnæ Herculus meta illis sunt; ultrà nec sciunt nec sapiunt. At in Columbum illud *Plus ultrà*, verissimè congruit. Orbem ille per multa millia annorum ignotum, in hoc ipso orbe quæsivit, invenit, & orbi novum orbem (antiquo æqualem) demonstravit ac dedit, anno 1492. Quam vellem Henrici 7 (cujus ille opem primo impetravit) auspiciis tam nobile opus inceptum fuisset & perfectum: sed aliis ille honos fatalis erat; fruantur. Cæterùm, hic non possum quin singularem Philosophiæ & Mathematicarum disciplinarum studium omnibus commendem. His enim studiis, ad rem tantam tamque admirabilem suscipiendam excitatus & adjutus est Christophorus Columbus Considerabat primo globum terræ in latitudine complecti gradus 360. Europam vero, Asiam & Africam, id est totum

De novi orbis Inventore.

totum tum orbem cognitum, non integros 160. gradus, id est vix dimidium complecti, quare non dubitabat in altero orbis dimidio, terram aliquam habitabilem extare: nec enim fieri posse ut tantum globi terrestris spacium, aqua aut Oceanus occuparet. Huic plus quàm probabili conjecturâ, altera eaque certior accessit è Philosophia. Fuit Columbus vir doctus valdè, in cæteris Philosophiæ partibus, & præcipuè in ea quæ ventos, maria, ac maritimas regiones considerat. Longo ille usu, & diligentissimâ observatione, atque experientiâ discernere didicerat, qui venit ab arida, qui ab aquis, emitti aut flare soleant. Lustrabat insulas & maritimas multas urbes, ac regiones. Cumque in extremis ad Occidentem cogniti orbis partibus, diu multumque commoratus esset, judicabat homo sagax,& ingenio simul ac sensibus accutissimis clarè discernebat, ventos illos qui assiduè ab Occasu & oceano Occidentali flare solebant, ejus generis esse atque conditionis, ut aridam ultro oceanum illum Atlanticum indicarent & propemodum demonstrarent. Quare cùm diu, seriò, ac diligentissimè ventorum illorum vim atque qualitates animo perpendisset, cœpit magnâ confidentiâ, & sibi, atque aliis, ipsisque adeò regibus, atque inter alios primum Henrico 7. Angliæ, post Ferdinando, & Elizabethæ Castiliæ Principibus, hoc ipsum polliceri, opem ab ipsis, navigia, nautas,& commeatum impensiùs implorans. Factum tandem exprimendum, & quidem felicissimo successu.

Vos egò hinc uno verbo adolescentes hortor, ut Philosophæ, Geographiæ, aliisque optimis Disciplinis sedulò ac strenuè operam detis, nec placidam membris det cura quietem. Notum vobis Themistoclis responsum, *Militiadis trophaa eum à somno excitabant, & noctes inquietas exigere cogebant.* Sit vobis Columbi gloria stimulus, atque fax ad ista studia. Nam & adhuc Salamis aliqua & Marathon vobis restat. Non enim dubito, quin benè magna Continentis pars ad Austrum, & Antarcticum polum adhuc orbi ignota sit. Clarè ex globis ac tabulis Geographicis conspicere potestis. Ex hac parte Æquatoris magna Europæ, maxima Asiæ pars sita est. Terraque versus polum nostrum habitata Groinlandiam usque & novam Zemblam, id est, ad octogesimum ab Æquatore gradum, extenditur; versus Austrum verò ultra Æquatorem, quàm exigua Continentis pars adhuc cognita? & ultra Fretum Magellanicum, id est, ultra gradum 54. fere nihil. Quis verò dubitet, æquè commodam habitationem esse ad gradum octogesimum versus Antarcticum, atque est ad eundem gradum versus nostrum polum? aut quis credat Oceanum, totum illud spatium æquale propemodum dimidio Continentis adhuc cogniti occupare? Hic Salamis tibi & altera Marathon, modo te Themistoclem præstes, Volebam etiam hic attexere nobilissimum Francisci Draci nostratis cœptum, qui primus omnium mortalium ab orbe condito, integrum globum terræ circumnavigavit, anno ab hinc quadragesimo. Sed diutius me in his moratum sentio. Id unicum nunc observo: Argumenta omnia quibus laudandos tales tamque præclaros rerum Inventores concludimus, à Causa efficiente duci,

Cic. pro Archia poet.

> Qui hæc aut illa fecerit invenerit, ille maximis laudibus celebrandus est:
> Aristotelès, Alexander, Golumbus, Dracus hæc fecerunt:
> Ergo merito laudandi.

Argumenta quibus vituperandos aliquos aut puniendos probamus, ad hunc Locum.

Ex eo quod hæc ab illis vel gesta, vel inventa sunt, velut *ex Causâ*, (quæ est Medium) emanat, quod laude & encomiis celebrandi sunt, quod est Terminus major.

Idem de *vituperio, pœna, ac suppliciis* sentiendum est. Nam ut ex dignitate aut præstantiâ alicujus vel Rei, vel Personæ, honorem eis ac laudem: ita ex *indignitate* & *vilitate*, ex *demeritis aut malefactis* alicujus, vituperium, pœnam, ac supplicium ei deberi probatur ex hoc loco Causæ efficientis.

In

In Rebus sic,

Quod vile est, & indignitatem ac turpitudinem in se habet, illud est vituperio dignum:

Avaritia, Intemperantia, Injustitia, omne vitium, vilitatem, indignitatem ac turpitudinem in se habet,

Ista igitur omnia meritò vituperanda.

In personis sic,

Qui tyrannidem exercent, qui luxu, desidiâ, & intemperantia difluunt, qui patriam produnt, aut illius exitium moliuntur, & infamiâ notandi, & suppliciis maximis afficiendi sunt.

Nero & Caligula, cives bonos omnes tyrannide opprimebant; Sardanapalus & Heliogabalus luxus & intemperantiæ mancipia fuerunt; Sinon nefando scelere patriam prodidit; Garnettus, Oldcornus, (in Sanctorum, imò in martyrum jam numerum apud Romanenses relati, ut videre licet apud Eudem. Johan. Cidon. in Apolog. suâ pro Garnet. pag. 169.) ut patriam funditus everterent, & in cineres verterent, omnes nervos intendebant:

Hi igitur similésque omnes nullis satis dignis suppliciis unquam affici potuerunt.

Iste hostis publicè denunciatus est, quare vel vi vel stratagemate perdendus.

——— *Dolus an virtus quis in hoste requirat?*

Hac ratione apud poëtam Æneid. 1. Juno suadet Æolo ut Æneam ac Trojanorum classem evertat:

Gens inimica mihi Tyrrenum navigat æquor,
Illium in Italiam portans, victósque penates:
Incute vim ventis, submersásque obrue puppes,
Aut age diversas, aut dejice corpora ponto.

Hoc eodem arguendi loco sac. Scriptura, Romam perdendam esse demonstrat. Apoc. 18. Babylon quæ est mater Idolatriæ, fornicationum, & omnium scelerum officina ac sentina, amicta bysso, purpurâ, cocco, deaurata auro & margaritis, conflagrabat igne; instar lapidis molinaris projicietur in abyssum, & venient super eam plagæ, luctus & cruciatus: Roma septicollis quæ adhuc superest, ea Babylon est, ut certissime & verissime demonstrat Franc. Ribera Jesuita, in cap. 14. Apoc. *Romam igitur* (verba sunt Riberæ loc. cit. in 44.) *non tantum propter priora peccata conflagraturam esse magno incendio, sed etiam propter illa, quæ extremis illis temporibus commissura est, ex hujus Apocalypsis verbis adeò perspicuè cognoscimus, ut ne stultissimus quidem negare possit.*

Inventores Artium perniciosarum.

Huc etiam referri debent omnes perniciosarum artium Inventores; quales sunt *Astrologia divinatrix*, quæ â Chaldæis si non orta, culta tamen est vehementiùs; *Necromantia* cùm mortuos consulunt, ut Saul olim Samuëlis umbram, id est, ipsum Dæmonem: *Pyromantia*, cùm ex ignis fulguris, aut fulminis inspectione res prædicunt, ut Tanaquil apud Livium. *Aeromantia* cum ex avium volatu aut cantu, ex vento, grandine, aut procellis divinare solent, & eventa prædicere. *Chiromantia*, cùm linearum in manu inspectione futura prænunciant, similesq; artes non vanæ solum sed nefariæ, superstitiosæ, Deo exosæ, ut liquet Deut. 18. 10. *Ne invenitor in te utens divinationibus, aut planetarius aut conjector, aut præstigiator, aut utens incantatione, aut inquirens pythonem, aut ariolus, aut necromantes,*

mantes, nam abominatio est Jehovæ quisquis facit ista, De quibus Lactan. lib. 2. ca. 17. *Dæmonum inventa sunt Astrologia, Aruspicina, & ipsa quæ dicuntur Oracula, Necromantia, & ars Magica.*

Momi vituperio digni.

Huc demum accensendi sunt Zoili omnes ac Momi, qui cùm ipsi otio ac ingenio indulgeant, & nihil quidquam ad communem utilitatem vel afferant, vel inveniant, alios tamen præstantes viros, quorum ingeniis, studiis atque inexhaustis laboribus plurimum debemus, invido dente rodere amant, & eorum ingeniis atque doctrinæ detrahere. Quo in genere, Petr. Ramum nemo satis unquam culpare poterit, qui magno fastu ac supercilio, Aristoteli (cui ille indignus qui corrigiam solvat) sic pueriliter ubique insultat, ac si in Logica præter Ramum talpæ omnes essent. Legat qui volet Rami Animadversionum libros: pudet referre, quàm pueriliter ubique illic nugatur, quasi non Logicam docere voluisset, sed scommata; Omitto alia. Miror si quisquam inveniri poterit, qui non eum diris omnibus devoveat, quòd Aristotelem (cujus unius ingenio Syllogismos, hancque totam arguendi artem debemus) *nescisse formam Syllogizandi* perfrictâ fronte vociferetur. Audi illius verba lib. 12. pa. 36. *verum hoc est quod dico, Aristotelem ignorasse Syllogismi formam.* Vah? Illéne hoc ignoravit? cui soli quod Syllogismorum ullam formam habeamus (nisi ingratus quis sit) acceptum ferre debet. Cujus tam exactum in ulla Logicâ parte judicium, ut meritò hic de illius Organo dicendum sit:

Non illud Pallas, non illud carpere livor
Possit. ———

Ex hoc furfure illi conflati erant, qui Christophori Columbi inventum, ipso etiam præsente, in cœtu ac convivio solenni, non solum extenuare, sed prope vilipendere cœperunt; rem facilem fuisse, ac nullius operæ dictitantes, novum illum orbem orbi demonstrare; sed eorum fastum & insolentiam, facetè arguit homo ingeniosus: Jubet Columbus ovum sibi & quadram afferri, quærit deinde ab eis, an quis ovum illud vertice suo quadræ insidere faciat? tentant id singuli, sed frustrà; tum contuso leviter per Columbum ovi vertice, vident omnes nec sine rubore & quam facilè sit rem inventam invenire, & quam futile ac ineptum sit aliorum ingeniis detrahere. In his, omnibusque similibus argumentis, *Medium* semper est *Causa Majoris extremi*; nam ipsa certè ignobilitas, indignitas, improbitas, flagitia, scelera, livor ac invidia quæ hujusmodi hominibus insunt, causa est, cur meritissimò reprehendendi, vituperandi, pœnis ac supplicio devovendi sint, talia igitur argumenta omnia à Causa efficiente ducuntur.

Tertiò, Argumenta ab Honesto, Utili & Jucundo huc spectant.

Ad hunc Locum à Causa efficiente spectant etiam omnia illa Argumenta ab *Honestate, Utilitate, aut Jucunditate* ducta. Itémque ab *inhonesto, Inutili, & Injucundo.* Nam cùm *Bonum* quà Bonum, & quia Bonum, appetibile est ac desiderabile, ipsa certè *Bonitas* quæ ulli rei inest, est efficiens causa per Emanationem, quæ facit aliquid esse desiderabile aut appetendum. Quia autem bonitate non similiter nec æqualiter participant id quod est *Honestum*, & id quod est *Utile ac Jucundum*, ideò non similiter ab istis omnibus argumenta ducuntur. Quomodò verò ab ullo horum arguendum sit, hisce duabus regulis explicari potest.

Quomodo ab Honesto arguendum sit.

Honestum omne cùm per se & propter se bonum sit, ideò per se & propter se desiderabile est & agendum; quare ab eo absolutè, sine ulla exceptione argui potest. Honestum autem illud dicitur quod virtuti morali consentaneum est: Exempli gratiâ, Fortiter, temperanter, liberaliter agere est honestum, ergò hæc facienda sunt.

Quomodo ab Utili aut Jucundo, arguendum sit.

In *Utilibus* autem ac *Jucundis* longè dispar est ratio. Nam qui ista utrâque, & cum honestate ac justitia, & sine eis quæri possunt atque apperi, ideò non licet ab eis absolutè simpliciter, aut sine limitatione concludere. Vitiosissimum enim, imò perniciosissimum est

hoc

hoc arguendi genus, Hoc est utile aut jucundum, ergò est faciendum. Certè enim ad omnem injustitiam, furta, rapinas, homicidia, stupra, adulteria, ad omnia scelera, latam viam sic aperias, & habenas laxes, si hujusmodi argumentis ut firmis applaudas: Sed quia nec utile nec jucundum quando ab honestate ac virtute segregantur verè bona sunt, ideò si rectè ab iis arguere unquam vis, oportet semper adjungere hanc cautionem & limitationem, *quòd ab honestate, justitiâ ac virtute non discrepent*; tunc enim tantùm bona sunt, aliàs mala: non sunt autem vel agenda, vel appetenda nisi quà bona sunt, & quia bona sunt. Regula igitur secunda sit hæc: *Ab Utili aut Jucundo quando ab honestate, justitiâ & virtute non dissentiunt, firmum argumentum ducitur, aliàs semper infirmum*; at Agriculturam Mercaturam, aliásque artes sic exercere, ut nulli injuriam facias, ut vitam cum honestate traducere possis est utile; ergò illæ artes sic tibi exercendæ sunt: quòd si à virtute ac honestate discrepat id quod tibi *Utile* videtur, verè *Inutile* est & noxium; nam Veritas ipsa dixit, *Non prosunt thesauri iniquitatis*. Prov. 10. 2. itidem jucundum omne, si ab honestate dissentiat, verè acerbum & injucundum est, nam eadem Veritas dixit, Jer. 2. 19. *Vide malum esse & quidem amarum, quod derelinquis Jehovam.*

Quomodo ab Inhonesto, Inutili, aut Injucundo arguendum sit.

Ab *Inhonesto, Inutili, & Injucundo contrario modo arguendum est*, sed ab hoc eodem Efficientis loco. Nam ut ab *Honesto* hoc fluit, ut appetendum sit & faciendum, ita ab *Inhonesto* hoc manat, ut sit fugiendum, & non faciendum; & quia inhonestum (quod aut vitium est aut vitio semper conjunctum) *verè* malum est, & *per se* etiam malum, ideò simpliciter atque absolutè ab eo argui potest, quod sit semper fugiendum, nec ullo unquam tempore faciendum. Illud verò quod Inutile est, aut Injucundum, non est, quà tale, *verè* malum, nec *per se* malum, ideóque nec per se aut simpliciter fugiendum; sed tum solùm ista mala sunt, quando recta ratio non ferenda aut sustinenda judicat. Nam si ea quæ inutilia sunt & molesta, suscipienda judicat recta ratio, ipsa Inutilia verè Utilia tum sunt; & molestissima quæque, talia, ut vir fortis, ad ea exclamet, *Quam suave est hoc, quàm nihil curo?* Demonstrat hoc M. Reguli exemplum memorabile; Quid inutilius quàm amicos, patriam, opes, & fortunas omnes desferere? quid molestius quàm acerbissimos crudelissimorum hostium cruciatus, ipsámque adeò mortem subire? sustinere tamen maluit hæc omnia, & sustinuit forti animo M. Regulus, potiùs quàm fidem hosti datam fallere, aut sacrosanctum juramentum violare voluit. Sic itaque in his argui debet, Hoc inhonestum est, & per se malum, ergò nullo casu, & nunquam faciendum. Hoc Inutile est & Injucundum, & recta ratio non docet *hoc casu* ferendum esse aut faciendum, ergò hoc casu fugiendum est, & non faciendum, aut non ferendum.

Quartò Argumenta quibus unum alio præstantius esse probatur, ad hunc Locum spectant.

Ad hunc postremò Locum ab Efficiente spectant *argumenta illa omnia quæ in comparatione posita sunt, in quibus unum alio dignius, præstantius aut optabilius esse probatur.* Nam ut in utrísque est aliqua dignitas & bonitas, quæ est efficiens causa quare præstantiam ullam habeant, aut sit optabile; ita ubi major est dignitas & bonitas; ibi est causa efficiens majoris præstantiæ. Tractavit hunc Locum à Comparatione & fusè & eleganter Arist. lib. 3. Topic. Ex eo nos pauca observabimus, ex quibus unum alio præstantius esse judicari potest. Reliqua ab eo petenda relinquemus.

Aliud alio præstantius dupliciter.

Ante omnia verò diligenter observandum est quod Arist. pulchrè tradit, 3. Top. cap. 2. nu. 21. aliud esse alio præstantius duplici sensu; vel *absolutè ac simpliciter*, vel *secundùm quid*, id est, aliquo solùm respectu, aut in aliquâ conditione præstantiæ: Prius Arist. vocat βέλτιον seu *melius*, quia simpliciter melius ac præstantius est; hoc posterius vocat αἱρετώτερον seu *magis eligibile*, quia positis his conditionibus, & in hoc casu magis eligendum est: ut Philosophari, simpliciter melius est, quàm labore victum quærere; sed ei qui indiget rebus ad victum & vestitum necessariis, eligibilius est laborem subire quàm philosophari. Hoc igitur casu melius est, non autem simpliciter. Jam nonnullis regulis probatur aliud esse alio *simpliciter* præstantius. Quamplurima verò argumenta probent solùm unum alio præstantius *secundùm quid*, aut in aliqua conditione dignitatis,

aut alicui, aut in aliquo casu optabilius, cum simpliciter non sit præstantius. Quare in multis argumentis à Comparatione non potest solidè concludi hoc esse absolutè & simpliciter præstantius alio, sed solum esse in hoc, aut quoad hanc conditionem præstantius. Quòd si simpliciter esse hoc illo præstantius probare velis, *exprimenda semper est, aut saltem subintelligenda hæc clausula, quòd in cæteris conditionibus quæ dignitatem arguunt, hæc duo quæ comparantur paria sunt, & in hac, quam affers, unum alterum excedit.* (Hac enim conditione, *cæteris paribus*, aut quòd in *cæteris omnibus paria* sint) vel expressâ, vel subintellectâ, certò poteris concludere, unum esse alio simpliciter præstantius. Quòd si hanc clausulam non addas, probas solùm hoc cui hæc conditio dignitatis convenit, esse præstantius alio *secundùm quid*, aut huic, aut quoad hoc, non autem *simpliciter præstantius.* Exemplo uno rem faciam manifestam: Conjugium est *simpliciter præstantius* cœlibatu: quia nec sine conjugio legitimè potest propagari humanum genus, nec possunt, quamplurimi sine eo honestè ac piè vivere; ideò de eo simpliciter dixit Deus, *Non est bonum homini esse solum*, id est Conjuge destitutum, Gen. 2. 18. At respectu *Persecutionis*, quæ sæpe imminet, respectu *multiplicium curarum*, quibus nonnunquam implicantur conjugati, quo uxori & liberis commodè prospiciant, à quibus cœlibes liberi sunt ac immunes, quoàd hæc, & respectu horum, (quæ intuens S. Basilius in proem. Const. monasticarum, dixit, *Nuptiæ pedicæ sunt*) cœlibatus κατά τι præstantior est, & sic ab Apost. 1. Cor. 7. 26. & 33. Jam si cætera in conjugio & cœlibatu paria essent, verè posset concludi cœlibatum simpliciter esse præstantiorem; at cætera longè imparia sunt, non solùm respectu propagationis humani generis, sed respectu eorum ipsorum officiorum quæ Deo debemus? ut *sanctè & purâ mente Deum colamus*, ut *vas suum unusquisque possideat in sanctificatione & honore, non in ardore concupiscentiæ.* Igitur illis, quibus donum continentiæ non est cœlitùs datum (qui sanè perpauci sunt) simpliciter melius est *nuptiarum*) id est, Dei ipsius) *pedicis*, quam *libidinis*, id est, diaboli *compedibus* implicari: quia in illis licèt non tam libere, tamen honestè, piè ac sanctè Deo servire licet; in his quibus nos ipsi obstrinximus liberrime quidem inservimus, verùm non Deo sed Diabolo, eique soli militiam istam vovemus: ideóque simpliciter, omni hominum Ordini conjugium præstantius est & optabilius, quàm in cœlibatu (quem vovere facilè potes, pie præstare non potes) giaris & vinculis, ferro omni deterioribus, alligari. Nam *honorabile est inter omnes* (id est, in omni hominum Ordine) *Conjugium: Scortatores autem & adulteros judicabit Deus.* Ex hoc unico exemplo intelligis, quàm necessariò clausula illa quam dixi [*cæteris paribus*] addi debet in quamplurimis argumentis à comparatione ductis. Tu ubi opus erit eam adde. Nos aliquot *Propositiones* adjungemus, quibus uti licet, & pro Majori Propositione accipere, in multis argumentis ubi unum alio præstantius esse probatur. *Regulas* enim & *Axiomata* non dixerim: quia hæ Propositiones, actu sæpe ingrediuntur Argumenta illa, quibus præstantia unius præ alio concluditur. Et in omnibus *Subjectum* (quod vere *Medium* est) est causa efficiens majoris præstantiæ in hoc quàm in illo, quod est *Major terminus.* Axioma autem cui omnia illa Argumenta à Comparatione ducta innituntur est hoc unum, *Cui inest Causa majoris præstantiæ, illud est alio præstantius.*

Axioma cui hæc Argumenta innituntur.

Prima Prop. *ab eo quod est per se.*

Propositiones sunt hæ: Prima, *Quod per se ac à se est tale, præstantius est eo quod per aliud est tale.* Idem est fere cum eo quod ait Arist. lib. 3. Top. cap. 5. nu. 3. *Quod est naturâ tale, magis est tale eo quod non est naturâ tale.* & cap. 1. nu. 10. *Quod naturâ est bonum, melius est eo quod non est naturâ bonum* Hinc sic concludere rectè potes; Deus per se est Ens, alia omnia per ipsum & ab ipso entitatem habent: Deus igitur est Ens omnium præstantissimum. Iterùm, Deus naturâ suâ bonus est, potens, sapiens, justus; magis igitur Deus talis, quàm ulla creatura: quia in creaturis hæc omnia accidentia, in Deo sunt ipsius natura ac essentia. *Perfectissimè* igitur, *originaliter* & *eminenter* sunt ista omnia in Deo, in aliis *imperfectè* solum, *derivativè* & *inhærenter.* Sic Christus, Math. 6. arguit: *Salomon cum universa gloria non erat amictus ut unum ex liliis:* Nam illorum pulchritudo

tudo naturâ est & naturalis, Salomonis adventitia, extrinseca, & exuenda, etiamsi Conchyliorum omnium purpurâ, gemmis, ipsisque liliis amictus fuisset.

Secunda, *Quod propter se est optabile, melius est eo quod propter aliud est optabile.* Tradit hoc Arist. 3. Top cap. 1. nu. 6. Hinc probes quòd bene valere optabilius est omni pharmaco, & potione Medicorum, quia ista solùm optamus ut bene valeamus; & huc spectat illud cap. 1. nu. 14. *Finis est optabilior eis quæ sunt ad finem.* Nam media expetimus solùm propter finem, magis igitur finem quàm media expetimus. *Secunda Prop. Ab eo quod est optabile propter se.*

Tertia, *Quod per se est bonum, optabilius est eo quod est per accidens.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 1. nu. 8. Hinc probatur virtutem esse divitiis præstantiorem, virtus enim per se bona est, divitiæ non nisi per accidens, quia si quis bene eis utatur, bonæ; sin male, malæ sunt. *Tertia prop. Ab eo quod est per se bonum.*

Quarta, *Quod ab Opifice præstantiori fit, præstantius est opus*: Ut mundus fit à Deo Op. Max. Domicilia omnia nostra ab hominibus, qui ad eum instar nihili sunt. Mundus igitur longè his omnibus præstantior. Aristoteles in scientia Logicæ instructissimus, & admirabili planè ingenio præditus Organum Logicum; Petr. Ramus minutæ intelligentiæ homo, libellum istum de Logica composuit; iste igitur libellus ad Organum si conferatur, instar nihili est, nec eodem die cum Organo nominandus. Sed hic adverte non tenere hanc regulam *nisi cum efficiens quàm bene potest opus suum efficiat*: non enim sequitur, Hic est illo longè doctior aut peritior pœdagogus, ergò hic melius te in Logica, aut Grammatica instruet: Fieri enim potest ut is qui melius potest instituere, vel non velit quàm bene potest, vel non tam diligenter te instituere. Quando autem utrumque efficiens agit quàm bene potest, tum ex præstantia opificis aut efficientis, rectè concludas effectum esse præstantius. *Quarta Prop. Ab Efficiente præstantiori.*

Atque huc spectant argumenta à *Parentum* à quibus editi, aut *Patriæ* in quâ nati sumus, Nobilitate. Nam ut Parentes sunt *Causæ procreantes*, ita Patria est *Causa conservans.* Qui ex nobili prosapiâ, aut nobili patriâ ortus est, præstantior est illo qui obscuris parentibus, aut minus nobili vel familiâ vel patriâ oriundus. Hinc Ajaci, se à Jove tertium jactanti, justissime Ulysses se præponendum declarat, Metam. lib. 13. *Argumenta à Parentibus, aut Patria, ducta.*

——— *Nostri* (inquit) *quoque sanguinis author*
Jupiter est, totidemque gradus distamus ab illo.

Et numeratis tribus suis parentibus, addit,

——— *Neque in his quisquam damnatus & exul*

(sicut Peleus & Telamon Ajacis pater & avus fuerant) Et cùm Ajax solâ paternâ nobilitate gloriaretur, Ulysses addit,

Est quoque per matrem, Cillenius (Mercurius) *addita nobis*
Altera nobilitas; Deus est in utroq; parente.

Verùm hic necessariò addenda est usitata illa limitatio [*Cæteris paribus.*] Nam si cætera *imparia* sint, nihil hinc conficitur. Quare non valet, Catilina nobili genere natus est, Cicero ex publicano patre, ergò Catilina Cicerone præstantior est; nam iste vitiis ac flagitiis & se & familiam suam ignobilem fecit, eique dedecus, ruinam & extremum fatum attulit: Cicero virtute suâ ac eloquentiâ, familiam suam antè obscuram illustrem fecit. Huc spectat præclarum illud Themistocles responsum apud Cic. lib. de Senect. Cùm Seriphius quidam (villa Seriphus erat ignobilis ac obscura) Themistocli dixisset, *Non eum suâ sed patriæ gloriâ splendorem assequutum*: respondit Themistocles, *Non herclè;*

Nam

Nam nec ego si Seriphius essem, ignobilis; nec si tu Atheniensis, clarus unquam fuisses. Huc spectat illa Propositio quam tradit Arist. 3. Top. cap. 3. nu. 19. *Quod producit effecta præstantiora, id præstantius est & laudabilius.* Habes illustre exemplum ex Plinio lib. 35. cap. 10. Certabant olim de palma nobilissimi duo pictores Zeuxes & Parasius: Cùm ille detulisset uvas pictas tanto successu ut in scenam aves advolarent, Parasius linteum pictum attulit, ita veritate repræsentatâ, ut Zeuxes, alitum judicio tumens, flagitaret remoto linteo ostendi picturam Intellecto errore concessit Parasio palmam, ingenuo pudore, quoniam ipse volucres fefellisset, Parasius autem se artificem. Hinc etiam Homero inter Græcos, & ex Latinis Virgilio palmam inter Poëtas omnes tribuendas probes, quia illorum poemata tantùm inter omnes eminent,

Quantum lenta solent inter Viburna Cupressi.

Quanquam ego nec Pindaro, nec Horatio, nec Nasoni laudem ullam invideo, aut detractam volo; sed nec cuiquam omnino qui specimen ullum acuminis sui aut ingenii, etiamsi in re leviculâ edat: quare & sæpe & liberè acumen illius (Crosius opinor fuit) laudare soleo qui versum illum pentametrum excogitavit, cui si verba simul ac sensum spectes, parem vix unquam aut uspiam credo reperies:

Tu in me ita es, in te ut ego sum: Ac te hic tam ibi amo, ac tu ibi me hic.

Habeant singuli meritas laudes, cedant tamen omnes non ægrè illis quos nominavi, Homero ac Virgilio; de quibus verissimè canas.

Lumen inest, & flumen inest, & Numen in illis.

Quinta Prop. à Fine præstantiori.

Quinta, *Quod ad finem præstantiorem ordinatur & ducit, præstantius est.* Habet hoc Arist cap. 1. nu, 18. *Cujus finis est melior, ipsum quoque est melius:* Ut Theologia ad æternam salutem & felicitatem ordinatur, ad eamque ducit, Medicina ad corporis solùm sanitatem, Theologia igitur est hac longè præstantior,

Sexta Prop. A Materia præstantiori.

Sexta, *Quod ex præstantiori materia fit, præstantius est.* Hoc argumento usus est Augustus ut Romam multò â se meliorem factam esse declararet. *Inveni*, inquit, *Lateritiam, reliqui Marmoream.*

Septima Prop. à Forma præstantiori.

Septima, *Quod habet præstantiorem formam. præstantius est.* Homo habet animam rationalem, quâ intelligere, velle, bene agere, Deum laudare potest: nullam aliud Corpus, nè cœlum quidem, tam nobilem formam habet; homo igitur omni corpore, ipso etiam cœlo præstantior est

Octava Prop. A Subjecto præstantiori.

Octava, *Quod habet præstantius subjectum* (cæteris paribus) *est præstantius.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 1. nu. 11. ut, scientia animæ, robur corpori inest, illa igitur hoc præstantior.

Nona Prop. A Consequenti præstantiori.

Nona, *Cui majus bonum, aut minus malum est consequens, illud melius est.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 1. ut. multa plura damna consequuntur si domi, & in tuo regno hostem excipias, quàm si foris bellum cum eo geras; præstat ergò in alieno regno quàm in tuo cum hoste confligere. Sic Popularem statum & Aristocraciam seditione, magis consequuntur. quàm Regnum; ergò cum Homero canendum, Iliad. 2.

Οὐκ ἀγαθὸν πολυκοιρανίη, εἷς κοίρανος ἔστω,
Εἷς βασιλεύς.

Decima,

Decima, *Cujus Conjugatum est præstantius, illud ipsum præstantius est.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 3. nu. 5. ut, Prudentia civilis præstantior est fortitudine, ergò prudentia rempub. sustentare præstantius est, quàm fortitudine hostem pellere. *Decima Prop. A Conjugato præstantiori.*

Cedant arma Togæ, concedat laurea Linguæ.

Undecima, *Cujus Contrarium aut Privatio est magis malum aut magis fugiendum, illud est majus bonum, magísque appetendum.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 8. ut, vitium est deterius & magis fugiendum ignorantiâ; ergò melius est esse virum bonum, quàm doctum aut peritum. Miseria deterior est & magis fugienda quâvis egestate aut dolore corporis, ergò beatitudo omnibus opibus & omni voluptati corporis anteponenda est. Atque hinc probatur minùs malum esse *miserum esse*, quàm omninò *non esse*. Nam *privatio ipsius esse* (quæ est omninò non esse) pejus est quàm *privatio beatitudinis*, quæ est miserum esse. Nam illi ipsi qui miserrimi sunt, aliquo bono participant, eo ipso quòd sunt, (hoc ipsum enim *Esse* bonum est; quod autem omninò non est, nullius boni capax est. Quare quod de Juda sceleratissimo proditore dictum est, Math. 26. 24. *Bonum fuisset homini illi si natus non esset*, dictum est ex opinione Judæ & reproborum, qui cùm infinitam miseriam sibi sustinendam videbunt, quam nullo alio modo nisi *non essendo* effugere poterunt, ipsi corrupto suo judicio, optabunt potiùs se non esse, aut nunquam fuisse, quàm infinitâ istâ miseriâ premi. Quòd si sanâ mente ac judicio rem perpendere possent, viderent reipsâ multò pejus esse, non *esse*, quàm *miseros esse*; quia non *esse* plus longè distat à summo bono quàm *esse miserum*. Imò in ipsâ suâ miseriâ deberent laudare justitiam Dei, & æquo animo ferre justum illud supplicium, quod sibi ipsis suâ solùm culpâ contraxerunt, ac dicere ut ille, Mic. 7. 9. *Indignationem Domini feram, quia peccavi in eum.* *Undecima Prop. A Contrario aut Privatione.*

Duodecima, ab Adjunctis eorum quæ comparantur, præstantia unius præ alio probatur. Nam *Cujus adjuncta sunt præstantiora, illud est præstantius.* Hinc Gnatho apud Terentium a se alteri præfert, *Conveni hodie mei loci atque ordinis hominem, sentum video, squallidum, ægrum, pannis annísque obsitum. Ego illum contempsi præ me: Viden, qui color, nitor, vestitus, quæ habitudo corporis?* Ab Ajunctis autem multipliciter argui solet. *Duodecima Prop. Ab Adjuncto præstantiori.* a. *Eunuch. Act. 2. scen. 2.*

Aliquando ab *ipsorum numero aut multitudine. Cui plura bona insunt, illud anteponendum est ei quod pauciora habet.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 2. hinc ita arguas, Hoc est & utile & jucundum, ergò est præstantius eo quod est solum modò jucundum. Refer huc illud Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 3. *Eadem cum voluptate magis eligenda sunt quam sine voluptate:* Et cap. 3. nu. 17. *quod tam ad honestatem, quàm ad utilitatem & voluptatem utile est, melius est eo quod ad unum horum solùm est utile;* unde Horat. in art. poët. *A Numero. Adjunctorum.*

Omne tulit punctum qui miscuit utile dulci.

Hinc itaque sic arguas, Hic locus & salubris est, & ad opes comparandas æquè commodus; ergò optabilior est, isto, ubi vel opes, sed non sanitatem, vel sanitatem sed non opes comparare possis, aut conservare. Iterùm, Felicitas habet in se cumulum bonorum omnium, nempe bona Animi, Corporis & Fortunæ: Felicitas ergò est virtute omni præstantior, optabilior, magísque eligenda, cum ad virtutem tantus bonorum cumulus non requiratur. Hoc eodem arguendi genere Serenissimæ Reginæ Elizabethæ encomium olim eleganti versu celebratum est, in hunc modum.

Juno

Juno, Minerva, Venus, nemorosæ in montibus Idæ,
Discrimen formæ cùm subiere suæ,
Inter tres Divas, si tu Dea quarta fuisses.
Vicisses reliquas. O Dea quarta, Deas.
Quàm Juno jejuna fores? quàm pallida Pallas?
Quàm Dea vana Venus? quàm Dea sola fores?
Juno jactat opes: longè prudentior illâ
Sed Pallas; prudens, non opulenta tamen.
Sit formosa Venus, Regni virtutis egena est.
Omnia sunt Tua: Tu Juno, Minerva, Venus.

Ab Adjunctis Diuturnitatis. Aliquando à singulis Adjunctis arguere licet: A *Diuturnitate* sic, *Quod est diuturnius* [cæteris paribus] *est præstantius.* Habet hoc Arist. Top. 3. cap. 1. nu. 3. Hinc Apostolus ait, *Charitatem esse majorem Fide, ac Spe,* 1. Cor. 13. quia illa in futura vita non modo manet, sed perficitur; hæc autem ambo (quia res futuras respiciunt) cum futura illa præsentia sunt, abolentur.

Ab Adjuncto Similitudinis. A *Similitudine* sic, *Quod præstantiori similius est, ipsum est præstantius.* Habet hoc Arist. 3. Top. cap. 1. nu. 12. ut Ajax similior est Achilli, Ulysses Nestori; at Nestor, i. vir prudens, est præstantior Achille, i. viro forti, ergò Ulysses Ajace præstantior.

Ab Adjuncto Difficultatis. A *Difficultate* sic, *Quod est difficilius est præstantius:* ut esse Philosophum, quàm Grammaticum; nam illud longè difficilius: & *difficilia quæ pulchra;* eáque *chariora nobis sunt, quæ non facilè acquiruntur,* ut docet Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 14. Hinc illud in Eunucho, *Ex Æthiopia est usque hæc:* At Eunuchus iste è proxima vicinia. Hinc Heliogabalus cum in maritimis regionibus esset, carnibus; cum in mediterraneis, & longissimè à mari versaretur, solis piscibus vesci solebat; tantáq; superfluitate, ut murenarum lactibus & luporum rusticos pasceret: ut testatur Lamprid. in vita Heliog. Sordent nimirum quæ possunt semper haberi.

Ab Adjuncto Necessitatis. A *Necessitate* sic, *Quæ sunt ex abundanti & non necessaria, meliora sunt iis quæ sunt necessaria.* Tradit hoc Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 21. Sed intellige hoc, ubi *quod non necessarium est præsupponit id quod est necessarium:* Ut melius est homini bene ac beatè vivere, quàm vivere; & tamen hoc homini necessarium est, non illud. Secus est ubi *necessarium non includitur in non necessario;* tunc enim quod necessarium est præstantius est, ut cibum ac vestitum habere sine auro & opibus, melius est quàm sine his Midæ aut Crœsi opibus frui. Tota igitur vis argumenti ab hoc loco ducti, pendet *ex multitudine bonorum* nam ad *benè ac beatè esse,* requiritur etiam *esse,* & ad esse simpliciter non requiritur *beatè esse:* plura autem bona paucioribus præeligenda, ut antedictum est.

Ab Adjuncto Proprietatis. A *Proprietate* sic, *Bonum proprium ac privatum melius est communi.* Tradit id Arist. 3. Top. cap. 2. nu. 15. Intellige hoc, ubi *usus & utilitas ex communitate vel tollitur, vel impeditur, vel minuitur:* ut habere domum aut agrum privatum, melius est quàm publicum: nam communitas in his multum imminuit usum & fructum qui inde percipi posset. Quare meritò Platonis rempub. (in qua & possessiones & fæminas, & liberos, & omnia communia esse volebat) repudiat non Arist. solum lib. 2. Polit. cap. 3. & 4. sed Lactantius * lib. 3. Instit. cap. 21. & 22. aliique. Sed cur Platoni succenseamus! cum hanc eandem de rerum communitate sententiam à Clemente Papâ approbatum, & ex eo in jus Pontificium relatam atque canonizatam videamus? Causa. 12. quæst. 1. cap. dilectissimis: verba digna sunt quæ observentur: *Communis* (inquit ille Clemens) *usus omnium quæ sunt in hoc mundo, omnibus hominibus esse debuit. Sed per iniquitatem alius hoc suum*

* *Matrimonia quoque (inquit Plato) communia esse debebunt. Lact.*

esse

* *esse dixit, & alius illud, & sic inter mortales facta divisio est. Denique Græcorum quidem sapientissimus, hæc ita sciens esse, ait, Communia debere esse amicorum omnia. In omnibus autem sunt sine dubio & Conjuges: & sicut non potest dividi aër, neque splendor solis, ita nec reliqua quæ communiter in hoc mundo omnibus data sunt ad habendum, dividi debent, sed habenda omnia communia sunt.* Sic Clemens loco citato. Male factum à Binio, qui in suâ Concil. editione verba illa [*In omnibus autem sunt sine dubio & Conjuges*] ex Epist. quintâ Clementis expunxit penitùs & delevit. Cur faceret? cùm non solum in antiquis Juris Canonici exemplaribus, sed in novissimâ etiam illâ, & ad Pontificum limam correctâ Gregorii 13 editione, exprimantur; cùm etiam Clemens ille disertè approbat Platonis de rerum omnium Communitate sententiam; Platonem autem, inter omnia, & uxorum communitatem docuisse, tam perspicuum est ut lippis atque tonsoribus notum sit. Cum denique Clemens ille in aliis libris, dogmata non minus perniciosa tradat: Qua'e illud est lib. 3. Apost. Constit. cap. 2, ubi *digamiam sceleratam esse, quartas verò nuptias manifestam fornicationem dicat*: & lib. & cap. 32. (verba ejus ex Possevini Apparatu * referam, sensus in Clemente idem) *ancillam soli domino obsequentem recipi jubet Clemens, quasi domini cum ancilla concubitus non sit fornicatio* Verè Nicholaitas ista decent, non Clementem, non Rom. Pontificem. Sed mittamus ipsum; verissime Aristoteles loco citato docet, nec ullum Conjugum, aut liberorum, nec aliarum possessionum aut bonorum communitatem esse, aut esse debere, quàm ut κτήσει propria, χρήσει solùm, quando usus postulat, communia, id est, ut quoad possessionẽ, nostra sint; permissione verò nostrâ, quoad usum, aliorum. In hujusmodi enim bona propria publicis sunt longè præstantiora.

* *Unde glossa approbat hoc dictum, Quietissime viverent homines in hoc mundo, si de medio sublata essent hæc duo verba, Meum & Tuum. Glos. ibid.*

* *In verbo Clemens 1. Romanus.*

A *Communitate* sic: Bonum quo communis est eo melius. Habet hoc Arist. 3. Top. c. 2. nu. 19. Quod intelligendum de bonis, quorum communicatio neque tollit, neque impedit, aut diminuit eorum fructum. Hinc probatur, rempub. benè administrare præstantius esse quàm familiam ullam privatam. Hinc etiam probatur, Scire aliquid sic ut tua scientia plurimis prodesse possis, longè præstantius esse quàm eandem occultatam & subter modium positam sepelire. Quare magnopere improbandum est illud quorundam doctorum hominum (qui sibi solis scire & sapere amant,) dictum, quod se à non nemine audisse, retulit mihi vir doctus valdè ac familiaris M. Fr. Masonus.

Ab Adjuncto Communitatis.

Ipse nolo fucos pascere melle meo.

At illos verè tu fucos facis: qui, si conficiendi mellis artem aperire illis voluisses, apes essent, & favis suis ecclesiæ non minùs quàm tu ipse commodâssent. Neque verò mel illud, in quo tibi tantopere plaudis, quantum quantum sit, mel tuum est: non magis certè tuum quàm Solis est illa lux; qui, si lucem illam, suam diceret, ideóque eam nobis (ut tu facis) invideret, quantæ & quam spissæ ubique tenebræ? quantam tibi ab illo Sole injuriam factam esse clamitares? Si non te id movet quod vel Naturâ duce doceat te M. Cicero lib. 1. offic. *Lumen de lumine, & Erranti communiter monstrare viam: Et aliquid semper ad communem utilitatem afferendum*: quia non nobis solùm nati sumus, sed eâ lege, ut aliis, & si fieri possit, omnibus prosimus: disce tamen illud Bernardi, Ser. 46 in Cant. Sunt qui scire volunt, ut sciant; & est turpis curiositas: Sunt qui scire volunt, ut sciantur; & est turpis vanitas: Sunt qui scire volunt, ut scientiam vendant; & est turpis quæstus: Sunt qui scire volunt, ut ædificent; & est prudentia. Abi nunc & sis sciens audites tamen apud omnes imprudens, & invidus. Mihi hoc in votis semper sit: ut meum hoc, sive Talentum sit, sive Teruntius, quo me dignatus est Dominus, cùm ratio reddenda sit, possim ex eo, quinque talenta ei afferre, ut ab eo tandem audire possim, Eugè serve bone: in exiguo fuisti fidelis, super multa constituam te.

Similia multa ex Adjunctis argumenta duci possunt, ex quibus unum alio præstantius esse probatur. Ea tu ex Aristotele lib. 3. Top. pete. Id unum hic moneo; Quòd licet hæc Adjuncta sunt eorum quæ inter se comparantur, tamen sicut ipsa hæc Adjuncta sunt Efficientes causæ præstantiæ illius rei cui insunt, aut attribuuntur; ita præstantiora Ad-

juncta sunt majoris præstantiæ efficientes etiam causæ; ideoque illa ipsa argumenta quæ ab Adjunctis his probant unum altero esse præstantius, verè esse argumenta ab Efficiente causâ ducta; cùm in illis omnibus *Causa efficiens majoris præstantiæ, Medium sit*, & *major præstantia* (quæ illius causæ verè effectum est) *sit majus extremum.* Quod idem de reliquis omnibus argumentis antè allatis, vel à Materia, vel à Forma, vel à Fine, vel à Subjecto, vel à Consequentibus, vel à productione effecti præstantioris, vel ab aliis quæ proposuimus ducuntur, dici debet. Etsi enim ista sint Materia, Forma, Finis, Subjectum, vel Consequentia respectu earum rerum quæ comparantur, tamen respectu *majoris præstantiæ*, quæ semper est *Majus extremum*, omnia sunt *efficientes causæ*; ideoque omnia istiusmodi argumenta, *à Causa efficiente* verè dicuntur, juxta fundamentalem illam à nobis antepositam Regulam. Nec dubito etiam quin multa ex his argumentis, verè *Demonstrationes sint, & possint inter Demonstrationes recenseri:* sed ego malui huc ad probabilia argumenta referre, quia frequentius in probabili disserendi Genere usurpantur. Liberum verò cuique relinquo, an velit hæc Demonstrationes, an probabiles Argumentationes vocare. Hoc ex fine arguendi rectissimè dijudicet, quia si hæc ut necessaria media & ad docendum adhibeat, Demonstrationes: sin ut probabilia media, & ad verum inveniendum, aut ad bonum suadendum adhibeat, inter Probabiles Argumentiones numerandæ sunt. Atque hæc de Argumentis à Causa efficiente ductis (cujus loci usus quàm latissimè, ut nunc vides, patet) dicta sint.

CAP. V.

De secundo Loco arguendi, qui est à Causa Finali, & de Argumentatione ab ea ducta.

Argumentum à Causa Finali, quid.

SEcundus Locus arguendi est à *Causa Finali.* Ducitur autem *Argumentum à Causa Finali, quoties Medium est Causa finalis, quæ movet efficientem ad agendum; & ipsa actio efficientis ad producendum effectum illud quod intendit, est Major terminus:* ut hic, Qui vult amari languidâ regnet manu, Quilibet princeps vult amari, ergò quilibet princeps debet tyrannidem odisse, & æquo ac justo moderamine rempub. administrare. De hoc arguendi genere abundè in lib. nostro de Demonstratione, cap. 5. egimus. Nam quæ ab hac Causâ Finali, (uti etiam quæ ab efficiente) verè ducuntur argumenta, & in quibus propria ac proxima finalis causa movens efficientem, adhibetur; ea verè Demonstrationes sunt. Quâ de re quia nolo hic eadem repetere, videat Lector quæ illic à nobis fusiùs tractata sunt.

De Causâ Finali hæc Axiomata observa:

Regula de Causa Finali. Reg. 1.

Qui vult Finem, vult etiam Media ad Finem. Quo uno Axiomate innituntur omnia argumenta à Causa Finali ducta. Exempla omnis generis dedi in lib. de Demonstratione, ex Metaphysicâ, Physicâ, Ethicâ, Oeconomicâ, Politicâ, Logicâ, Rhetoricâ, Grammaticâ, denique ex ipsâ Theologiâ Tu ibi (si libet) relege.

Reg. 2.

In Finibus necesse est ad aliquem ultimum, & summum finem pervenire. Liquet ex quartâ Regulâ, de Causa in genere. Quia aliter in Causis finalibus daretur processus in infinitum: quod esse impossibile illic declaravimus. Quia autem finis omnibus bonum est, (nam aliter non posset appeti,) sequitur, ultimum, seu summum finem, esse summum bonum: & quia summum bonum nihil est, aut esse potest, nisi quod satiare & implere appetitum potest, finitum autem nullum appetitum satiare potest, quia quovis finito adepto, adhuc

aliud bonum restat, quod appetatur, æternitas nempe ipsa, & æterna fruitio bonorum; ideò certum est, nullum finitum posse esse Summum bonum: est igitur Summum bonum infinitum; Infinitum autem nihil omninò est aut esse potest præter Deum Opt. Maximum. Ille igitur solus est & ultimus finis propter quem aliis omnia agenda sunt, & Summum bonum quod appetere omnes debent: Ille principium & efficiens à quo sunt omnia; Ille idem Finis propter quem sunt omnia; Ille solus & Alpha & Omega. Et hoc agnoscit Arist. lib. 9. Ethic. cap. 4. *Deus*, inquit, *habet summum bonum; & est id quod est ipse.*

Finis omnis medius propter ultimum, ultimus autem propter se tantum expetitur. Reg. 3. Quare vis bellum gerere? ut hostes debelles: quare hoc vis? ut pace fruaris: quare pace frui vis? ut tranquillo animo vitam exigas in virtutis ac pietatis officiis colendis: quare verò benè agere aut piè vivere vis? ut beatus sis. Beatus autem esse nemo velle potest propter aliud, quia ultra hujus adeptionem, nihil est quod desiderare quis possit, nihil propter quod finem ultimum desiderare potest; quia si propter ullum alium finem appetatur, jam non erit ultimus. Hic igitur ultimus finis, & summum bonum naturaliter ab omnibus expetitur. Nam voluntas, suâ naturâ fertur & in bonum & in summum bonum, ut in lib. de Demonst. ostendi. Sicut igitur voluntas velle nihil potest nisi bonum, ita non potest non velle ultimum finem & summum bonum. Sed quia voluntas semper sequitur judicium ultimum rationis, uti alibi docuimus, & ratio jam corrupta ac depravata, suo ultimo judicio sæpe judicat & id esse bonum quod reverà malum est, (licet apparenter sit bonum) & illud esse summum bonum, quod reverà non est summum; hinc fit, ut multi & velint ea quæ sunt verè mala, licèt velint ea *sub ratione & specie boni;* & velint id ut summum bonum, quod verè non est summum, licèt ipsis *ita esse videatur:* ideóque volunt omnes ultimum finem & beatitudinem; sed quia omnes non rectè judicant, ideò non volunt id quod revera est ultimus finis, & vera beatitudo; vel ut Augustini verbis utar: *Et omnes beatè velle vivere, verum est; & non omnes sic velle vivere quomodò solum beatè vivitur, verum est.* Lib. 13. de Trin. cap. 4.

Qui respuit, negligit, aut non vult media necessaria ad ullum finem, idem respuit, negligit, aut non vult illum finem. Reg. 4. Ratio perspicua est, quia sine illis necessariis mediis ad finem perveniri nullo modo potest. His ergò spretis aut rejectis, eo ipso revera & implicitè spernitur & rejicitur finis. Non vis aut negligis piè & rectè vivere; negligis igitur, & revera, ac implicitè non vis servari ac verè beatus esse: & licet Stentoris voce clamites velle te beatum esse, factis tamen negas quod verbis profiteris: quid verò verba audiam, cum facta videam? de voluntate ac mente cujusque magis credendum est oculis quàm auribus. Non vis, aut negligis bonis literis operam dare? rideo si te Philosophum aut doctum esse velle dicas: noli etiam agrum tuum serere, & vide ipse, an non amens sis, si fruges inde metere expectes.

Finis indebitus actionem bonam corrumpit. Orat, jejunat, eleemosynas effudit ut ab hominibus laudetur, & audiat pius ac liberalis; Bonum certè fecit, sed non benè, quia non in debitum finem. Reg. 5. *Amat verum Deus Adverbia magis quam Nomina; Benè agere magis quàm Bonum.*

Finis semper optabilior est Mediis; Ratio est, quia media quatenus sunt media, expetuntur & amantur gratia finis; quare finis ipse magis expetitur & amatur. Nam *quicquid facit tale, est magis tale:* Desideras pharmaca propter sanitatem, ergò magis sanitatem desideras, quam pharmaca: hoc est quod Arist. ait. 2. Physic. cap 3. *Finis optimum esse solet:* & lib. de Som. & Vig. *Finis habet rationem optimi*, nempe respectu mediorum ad eum finem. Hinc est quod si finem sine illis mediis assequi possimus, vana verè sunt, & superflua media quæ adhibemus omnia. Ex hoc Cyneas, orator optimus, Pyrrho, Romanis bellum inferenti, ne id faciat suasit, in hunc modum, * Cum Romanos superaveris, quid tum ages? Italia tum subjuganda, ait Pyrrhus. Quid Italiâ subjugatâ? Sicilia. Quid post Siciliam? Carthago & Africa. Quid post Africam? Græcia omnis & Macedonia. Quid Reg. 6. * Plut in vita Pyrrhi. [illegible]

vero post hæc omnia? Ad hoc Pyrrhus, *Tum*, inquit, *tranquillè vivemus, & hilariter.* Ad hoc Cyneas, *Quare verò non jam hoc ipsum agis?* quorsum id quod jam habes, tanto labore, sudore, & sanguine quæritur?

Reg. 7. *Cessante fine cessat efficientis actio*; quia ratio agendi sumitur à fine: ubi ergò vel finis nullus est, vel ubi finem quem desideramus adepti sumus, nulla ratio est amplius agendi; nulla itaque rationalis actio. Hæc tamen de fine adæquato intelligendum est; nam cum plures sint alicujus actionis fines; cessante uno, non necesse est efficientis actionem cessare: quare non sequitur, Nihil ex hoc lucri comparari potest: ergò hoc non est suscipiendum: quia non lucri solum causâ actiones suscipiuntur, sed honoris & virtutis amore, ut aliis benefacere possimus. Ipsa autem virtus, & honesta actio, sibi ipsi præmium est, etiam ubi lucrum nullum vel expetitur, vel expectatur.

Hæc de Argumentis à Causa Finalis ductis.

CAP. VI.

De tertio Loco Arguendi qui est à Causa Materiali, Itemque à Genere ad Speciem, & à Specie ad Individua.

Locus tertius est à *Materiali causa*, & quia Genus vel est re idem cum Materia (quomodo semper est in Substantiis) vel respondet proportione Materiæ, quomodo semper in Accidentibus; ideo ad hunc locum spectant argumenta omnia *à Genere ad suas Species ducta*: & quia eadem omnino est ratio arguendi à Specie ad sua Individua, quæ est à Genere ad suas Species, ideo argumento omnia à *Specie ad Individua*, ad hunc etiam eundem locum pertinent.

Argumentum à Causa Materiali vel à Genere, quid. *Quandocunque igitur Medium est Majoris termini vel materialis causa, sive proxima, sive remota; vel Genus proximum, aut remotum, vel Species relata ad sua Individua, argumenta omnia istiusmodi rectè dicuntur duci à Loco Materialis causæ.* De materia primò dicamus.

Regula de Materia. Reg. 1. Regulæ de Materia sunt hæ: Prima, *Necesse est in materialibus causis pervenire ad aliquam Materiam primam*: Quia nisi detur aliqua Materia prima, progrediendum esset in infinitum. At illud esse impossibile in omni causarum Genere ante probavimus, in reg. quarta de Causa in Genere. Atque hinc probatur, mundum hunc universum, in initio ex nihilo conditum à Deo, atque creatum fuisse. Nam omnia præter Deum à Deo facta fuisse, (id est, à non esse ad esse producta) ante probatum est, reg. secunda de Causa efficiente ca. 4. Ipsam igitur primam Materiam, quamcunque animo concipias, (etiamsi esset à Socrate centesima, millesima, imo millies millesima) hanc inquam, quia prima est, & ex alia materia priori non fit, ex nihilo creatam esse certum est. Quod si objicias illud Arist. lib 1. Phys cap. 1. *Ex nihilo nihil fit*: Responsio facilis est & vera: Certè enim de eis loquitur quæ fiunt per modum generationis, & sic ex nihilo nihil fit. At per mundum creationis ex nihilo aliquid fieri nusquam negat Arist. & hoc modo mundum universum à Deo ex nihilo factum esse certum est.

Reg. 2. *Cuicunque negatur Materia alicujus rei sive proxima, sive remota, eidem illud cujus est Materia negari necesse est*: ut, Spiritus carnem & ossa non habet, ergo non est corpus, quare ego

ego sum. Nullum est elementum in Matrimonio cui verbum accedit, ergo Matrimonium non est proprie dictum Sacramentum. In propositione illa quæ mentalis vocatur, nullæ sunt voces, seu externa signa conceptum, nulla igitur talis est propositio. Idem de Mixta propositione dicendum, quia in ea parte quæ mente reservatur nullæ voces sunt; illa igitur pars, propositionis pars esse non potest.

Materia propriè in solis Substantiis est. Ratio, est, quia *Materia est & Substantia*, lib. 2. de Anima, cap. 1. & pars essentialis Substantiæ: at Substantia nulla potest esse pars essentialis accidentis: nullum igitur accidens proprie materiam habet. Materiam quidem in qua omnia accidentia habent, quia insunt omnia in subjecto, & subjectum est eis Materia in quâ: Materiam etiam circa quam habent multa accidentia; ut visus pro objecto habet colorem, auditus sonum, & unaquæque virtus moralis objectum aliquod habet. At *Materiam ex qua fiunt* nulla omnino accidentia habent, & recte hoc asseruit Aquin. prima secundæ, q. 55. art. 4. Rectè ergo sequitur, Hoc habet materiam, ergo non est accidens, sed substantia. Reg. 3.

Regulæ de Argumentis à Genere ad Speciem, vel à Specie ad Individua sunt istæ: *Regula de Genere ad Speciem.*

Cuicunque negatur Genus, eidem Speciem, & cuicunque negatur Species, Individuum negari necesse est; nam Genus est de essentia Speci, & Species Individui; at cui essentia ullius rei non convenit, illud non convenire certum est: ut, Hoc non est animal; ergo non est vel Homo, vel Brutum. Reg. 1.

Cuicunque attribuitur Genus, eidem aliquam illius Speciem attribui necesse est. Nam Genus extra Species omnes esse non potest, seu ut ait Arist. 2. Metap. cap. 3. *Genus esse absque suis Speciebus impossibile est.* Quod verum est, & intelligendum de Genere existente *in Individuo completo in Specie*: ut, Hoc est elementum; ergo vel est Ignis, vel Aër, vel Aqua, vel Terra. Dixi Individuum completum in Specie: nam in quibusdam Individuis quæ non sunt in Specie adhuc completa, Genus esse potest etsi nulla Species eidem insit: Id quod in embryone in utero animalis nondum plene formato perspicuum est; vivit embryo talis anima vegetante, & ideo est vivens, sed nec dum est vel animal vel planta, sed in potentia tamen, & quoad prævias dispositiones est animal. Procedente tempore accedit anima sensitiva, & tum est animal, nec tamen vel homo vel brutum. Tertiò infunditur anima rationalis; & tum est homo, & Individuum completum in Specie. De tali igitur Individuo dum adhuc non est in Specie completum, prædicatur Genus, puta primò vivens, tum animal, & tamen neque ulla viventis Species de illo prædicatur antequam accedit anima sensitiva, neque ulla animalis Species de illo prædicatur antequam accedit anima rationalis. Etenim has tres animas non simul, sed successive & tempore aliquo interjecto advenire corpori, tum experientiâ notum est, tum etiam Arist. disertè id asserit lib. 2. de gen. animal. cap. 3. Augustinus etiam lib Quæst. in Exod. quæst. 80. in eadem mente fuit: ibi legit textum illum Exod. 21. ver. 22. (longe aliter quam vel in Hebræo, vel in vulgata Latina, vel in nostris versionibus habetur) in hunc modum: *Si litigabunt viri duo, & percusserit quis mulierem in utero habentem, & exierit infans ejus nondum formatus, &c. Si autem formatum fuerit, dabit animam pro anima:* In quæ verba Augustinus observat, *puerperium nondum formatum ad homicidium non pertinere juxta Dei legem*, ideoque nec hominem deputari. Quia licet sit *informiter* (ut ille loquitur) *animatum*, id est, præditum anima vegetativa, tamen non adhuc habet sensum, ideoque nec sensitivam animam, & multò minus rationalem. Is igitur has animas successivè, & prout embryo magis magisque in utero perficitur & formatur, advenire sensit. De talibus autem Individuis nondum in Specie completis, Genus prædicari potest, licet nulla ipsius Species prædicetur. Reg. 2.

Genus

Reg. 3. *Genus de nulla Differentia dici potest*, quia tum Differentia verè esset Species Generis, non autem Differentia; & hoc expresse tradit Arist. lib. 6. Top. cap. 6. nu. 12. Ex quo certissimè concluditur, *Ens nullius Genus esse posse:* quia quæcunque Differentia Entis sumatur, de ea Ens dicitur: quo idem de *Ente Finito*, de *Accidente*, de *Substantia*, ut sumitur pro eo quod non inhæret alicui, & aliis multis dici potest; ut alibi à nobis sæpe est observatum.

CAP. VII.

De quarto Loco arguendi à Forma & Differentia, itemque à Definitione, Descriptione, & Notatione nominis.

Quartus Locus arguendi est à *Forma*, & ea quæ *Forma* respondet Differentia; ad quem locum spectant etiam argumenta à *Definitione* aut *Descriptione*, itemque à *Notatione Nominis.* Nam eadem est omnino ratio arguendi ab istis omnibus, quæ est à Forma. Argumentum autem *tum ducitur à Forma, à Differentia, à Definitione, Descriptione aut Notatione, quando Medius terminus est vel Forma, vel Differentia, vel Definitio, vel Descriptio, vel Notatio Majoris extremi.* Axiomata de his sunt ista.

Argumentum à Forma, quid.

Regula de Forma.

Reg. 1. *Cuicunque convenit vel Forma proxima, vel Differentia proxima, vel Definitio, vel Descriptio ullius rei, eidem convenit illud ipsum cujus ea est vel Forma, vel Differentia, vel Definitio, vel Descriptio*: ratio est, quia *Forma dat Nomen & Esse*; vel ut Arist. loquitur lib. 2. Phys. c. 3. (unde vulgare hoc dictum haustum est) *Forma est ratio quidditatis:* imò *ipsa Ratio*, 1. Phys. cap. 7. Ipsa enim Forma, (& reliqua omnia quæ addidi, Differentia nempe, Definitio, Descriptio) ita propria sunt, & ei soli cujus sunt, conveniunt, ut cuicunque ullum eorum convenit, rem istam cujus sunt, eidem convenire necesse sit: ut Hoc habet Corporietatem, ergo est Corpus: Hoc est vivens sensibile, ergo est animal: Hoc est universale quod prædicatur de Differentibus Specie in quid, ergò est Genus: *Homo* est vox declinabilis, significativa sine ulla temporis aut personæ differentia, ergo est Nomen apud Grammaticos: Hoc est Signum extremum sacrum à Deo institutum, cum certa verborum forma ad gratiam justificantem conferendam ei qui cum fide sincera signum recipit, ergo hoc est Sacramentum.

Reg. 2. *Cuicunque non convenit Forma ullius rei aut Differentia, aut Definitio, aut Descriptio, eidem res illa non convenit nec tribuenda est.* Angelus non est rationalis per phantasmata recepta à sensibus, ergo non est homo.

Reg. 3. *Cuicunque Forma, aut Differentia proxima, aut Definitio aut Descriptio ullius rei convenit, eidem propria omnia accidentia, seu omnes proprietates insequentes illam Formam aut Differentiam convenire necesse est.* Nam cum Forma, vel Differentia sint causæ per emanationem omnium talium accidentium, necesse est cui ipsa conveniunt, eidem omnia inde necessariò fluentia convenire: Hoc habet animam sensitivam, ergo habet & sensum, & appetitum, & amorem, & odium, & similia.

Reg. 4. *Quibuscunque diversæ Formæ, Differentiæ, Definitiones aut Descriptiones conveniunt, illa non solum realiter, atque essentialiter distinguuntur inter se, sed diversas etiam proprietates seu diversa accidentia propria habent*; Ratio est; quia cum Forma seu Differentia sit essentia rei, & fons unde accidentia propria fluunt, necesse est ut diversitas Formarum, faciat res non solum diversas & realiter distinctas, sed etiam proprietatibus omnibus quæ illas insequitur realiter differre; unde certò sequitur, Relatum omne secundum esse habet

habet diversam Differentiam & Definitionem à Qualitate; ergo nihil quod est Relatum secundum esse, potest re idem esse cum Qualitate, ideoque nihil quod est Qualitas, vel in Prædicamento Qualitatis, potest esse Relatum secundum esse, aut in Prædicamento Relationis.

Tria ulterius hic observanda sunt: Primum hoc est, *quod non sine causa Argumenta à Notatione Nominis ducta, huc referam*: Quid enim est *Notatio*, nisi rei notatæ descriptio? quare si vera alicui rei nominis notatio tribuatur, erit illa vera illius rei descriptio; & ejus vel essentiam, vel proprietates (quibus essentiæ loco utimur) explicabit. Quare non est necesse alium locum arguendi *A notatione nominis* statuere, cum ad hunc ipsum commodissimè referri & possit & debeat. Libet tamen duas regulas de *Notatione Nominis* hic adnotare, quo facilius quando validum inde argumentum ducatur intelligi possit. *Cur Notatio Nominis huc referatur.*

Cui vera & genuina ullius nominis Notatio convenit, eidem etiam & res quæ per illud nomen recte ac vere notatur, convenire debet. Nam vera Notatio ut ante dixi est vera descriptio Rei, & quare res illa sic appelletur aut appellanda sit, vere indicat. Quin & Nomen ipsum teste Isidoro lib. 1. Orig cap. 6. dicitur quasi Notamen, quia rem notat, id est notam facit; nisi enim nomen scias, cognitio rerum perit. Talia sunt ea omnia Nomina, quæ vel Deus, vel Adamus in Hebræo Idiomate, vel alii viri sapientes, in aliis linguis, rebus imposuerunt. Deus hominem (id est genus totum humanum) vocavit Adam, quia ex terra conditus est, inspiratâ nimirum corpori ex terra formato animâ rationali: Quare recte concludas, Hic ex limo seu terra sit conditus est, ergo vere est Adam, & Adam appellandus. Sic Adamus mulierem (id est fœmineum omne genus humanum) ex illius costa formatam vocavit Hebraice *Isha* ab *Ish*, quomodo tu latinè recte & significanter dicas *viram*, quia à viro desumpta fuit. Et certe hoc ipsum viræ nomen, hoc eodem sensu olim in usu fuit. Fœminas antiqui viras appellabant, ait Pomp. Festus in voce *Querquetulave*; multo certe rectius viram diceris, quam cum veteri vulgato interprete viraginem, quæ vox non sexum notat, sed fortitudinem, cum mulier virum agit, & virilia facit, qualis Aglauros Metamor. 2. *Regula de Notatione.* *Reg. 1.*

——*bello metuenda virago.*

Cui vera & germana Notatio nominis non convenit, eidem nec Nomen illud recte tribuendum est, nec res illo nomine vere notata convenit: ut hic non vere & sincere profitetur Christum, ergo vere non est Christianus. Itidem Ecclesia quæ Babylone est, non profitetur eam fidem quæ vere Catholica est; non eam quam ecclesia Catholica Apostolorum tempore; non eam quam 600. post Apostolos annis ecclesia tota tenuit; sed nec eam omni ex parte, quam in Constantinensi Concilio, (id est ducentis ab hinc annis) ecclesia tenuit (nam in eo *Pontificem Concilio subesse, quod nunc juxta Lateranense Concilium hæresis est*, decretum est, Sess. 4.) ergo Babylonica illa non recte Catholica ecclesia appellatur, aut appellari debet. Rectissime vero juxta priorem regulam, ita arguas, Illi qui se pro Catholicis venditant, fidem suam omnem Papæ superstruunt. Papa illis pro fidei fundamento est; nota Gregorii Valentiani (*a*) vox: *Proponere & explicare quæ credenda sunt, ad Papam spectat, in quo summa fidei Catholicæ ita posita est, ut nemo Catholicus esse possit qui illam non amplectatur, nemo hæreticus qui eam non neget.* Rectissimo igitur ac verissimo nomine, ut Cassander * notat, Papistæ *vocantur*, quia *Pontificem Rom. quem Papam dicimus* (verba cito Geor. Cassandri) *tantum non Deum faciunt*, neque plus, neque minus quam Papa præcipit, credunt, aut credere tenentur. Sed de hoc fusius egi in tractatu meo de quinto Concilio generali, qui lucem adhuc conspicere non potest. Summa est, si vera & genuina Notatio ullius rei adhibeatur, certe nulli potest illa recte tribui, nisi cui & nomen vere sic notatum quadrat, & res ipsa illo nomine significata. Sin falsum etymon aut notationem nominis adhibeas, poterit & res ipsa & nomen, cujus est illud Etymon, convenire alicui, cui tamen Notatio talis falsa non convenit. *Reg. 2.* *Sub Leone 10. sess. 11.* *(a) In 2â, 2æ. disp. 1 q. 1. punct. 1 p. 30.* ** Cassand. lib. de offic. viri pii.*

Secundum quod observandum dixi, est, hoc, *quod multa argumenta quæ à Relatis, ab Adversis, itemque à Conjugatis vulgo duci dicuntur, verè ac reipsa ad hunc Locum à Definitione aut Descriptione spectant*; Ut, Hic habet filium, ergo est pater: Hoc est adver- *Argumenta nulla quæ à Relatis, aut Conjugatis putantur duci ad hunc locum spectant.*

sum

sum albo, ergo est nigrum : Aristides justè facit, ergo est justus ; & similia omnia. Nam reverà in his, similibusque omnibus, Medium est Definitio nominalis, seu Descriptio Majoris extremi. Quid enim est pater, nisi habens filium ? quid nigrum, nisi quod est albo adversum ? quid justus, nisi qui juste agit? Exprime jam has majores propositiones : Quicunque habet filium est pater, Quicquid est adversum albo est nigrum, Quicunque agit juste est justus, & tum liquidum est Medium esse descriptionem aut nominalem definitionem Majoris extremi. Quare juxta Regulam nostram Fundamentalem, Argumenta hæc & similia omnia à Loco Definitionis seu Descriptionis verè ducuntur. Quod si à Relatis, Contrariis, aut Conjugatis ducerentur, Medium esset Relatum, Contrarium, aut Conjugatum Majoris termini. Quamvis autem filius sit Correlatum patris, & album Adversum nigro, & justè Conjugatum justi : tamen habere filium non est Relatum patris, sed Descriptio; & esse Adversum albo non est Contrarium nigro, sed illius Descriptio ; & juste facere non est Conjugatum justi, sed ejus Descriptio. Quare etsi hæc & similia vulgo vocentur argumenta à Relatis, Adversis, & Conjugatis, & dicere ea à Definitione aut Descriptione duci, paradoxon forte videatur, vulgi tamen error in hoc omnino corrigendus est : & illa omnia ad hunc Definitionis seu Descriptionis Locum verè referrenda sunt.

Usus hujus loci quantus sit.

Tertium quod proposui est ostendere, *maximum esse, & maxime necessarium hujus loci usum in omnibus Disciplinis.* Nisi enim rerum essentias veras, & genuinas tum differentias, tum definitiones seu descriptiones habeamus, nihil rectè ac solidè vel doceri unquam, vel disci potest. Nam si quis in ulla Scientia falsas rerum differentias, definitiones, aut descriptiones pro veris accipiat, & amplectatur; ruit ille præceps in Barathrum errorum, è quibus extricari ipsum impossibile est. Hoc, uno aut altero exemplo faciam manifestum ; utrumque autem tale est, ut ab iis qui Catholicos se vocari volunt, talia vel dicta esse vel defensitata, vel in Oecumenicis suis Conciliis definita, valde doleam ; utinam & ipsos pœniteret tam fædos & periculosos errores, vel ante hæc difinivisse, vel adhuc defensitare.

Exemplum prius.

Prius exemplum est hoc : Inter alia quæ in Sacramenti definitione poni volunt, unum hoc est ut *minister Sacramenti habeat Intentionem faciendi quod facit Ecclesia.* Definit hoc Conc. Florentinum in Decreto Eugenii. 4. sect. Quinto, ubi (recensitis septem illis quæ singula *Sacramenta vere ac proprie dicta* esse, tum illud ipsum (a) Concilium, tum post illud Conc. Trid. sess. 7. can. definit. 1. Baptismo nempe, Confirmatione, Eucharistiâ, Pœnitentiâ, Extremâ Unctione, Ordine, atque Matrimonie) ita statuitur : Hæc omnia Sacramenta tribus perficiuntur : videlicet Rebus tanquam Materia, Verbis tanquam Forma, & persona M[illegible] conferentis Sacramentum cum intentione faciendi quod facit Ecclesia ; quorum si a[illegible] desit non perficitur Sacramentum. Et idem sensit Conc. Trid. Sess. 7. Can. 11. [illegible] dixerit in ministriis dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri inten[illegible]em faciendi quod facit Ecclesia, Anathema sit: Requirit illud autem hoc Conci[illegible] eodem plane modo quo requiri statuerat prius Conc. Florentinum, sic nempe ut si desit Intentio, nullum conficiatur Sacramentum. Eadem planè mens est Romanensium ad unum omnium : Sententia Catholicorum (inquit Bellar. lib. 1 de Sacr. in gen. cap. 27. b) est requiri intentionem faciendi quod facit Ecclesia ; & ibid. sect. Ultimò. Notandum in hac tota doctrina, mirificè convenire Doctores Catholicòs, uno Catharino excepto.

(a) In decr. Eug.

(b) Sect. Quantum ad secundum.

Vide nunc quæ, quantaque ex ista Intentionis Necessitate incommoda sequantur. Sicut si non adsit ista in Ministro Intentio, nullum Sacramentum conficitur, ita si quis non certo sciat adesse Ministro istam intentionem, Sacramentum ullum confici nunquam certus est, aut esse potest. At nemo omnium mortalium, qui ullum Sacramentum recipiunt, certò scit Ministrum intendere, aut intendisse, vel actualiter, vel habitualiter, vel virtualiter, facere id quod facit Ecclesia. Solus enim Deus καρδιογνώστης rerum & cognitionum : ille solus scrutator : illi soli mens & intentio mentis prævia. Conjicere quidem

quidem alii possunt, suspicari, & bene sperare de ministri intentione; id est, *conjecturaliter* putare aut opinari possunt, *certò* autem aut *indubitatò scire* nemo potest, nemo, inquam omnium præter unum ministrum: *Quis enim novit Spiritum* (id est, Cor & Mentem) *hominis, nisi Spiritus hominis qui est in eo?* 1 Cor. 2. 11. Nullus igitur in Romana Ecclesia vel seipsum, vel ullos alios certò scit esse baptizatos; nullus scit quis in illa Ecclesia vel Diaconus, vel Presbyter, vel Episcopus sit: nullus unquam scit, aut scire potest panem in Missa Transubstantiatum esse, & mutatum in Corpus Domini: nec unquam se à peccatis absolutum, nec vel se vel quenquam inter eos Conjugatum esse.

Illi ipsi qui inter eos athletæ sunt, hæc quæ dico omnia ex ista Intentione Ministri, quàm necessario requirunt, certissimè sequi & vident & agnoscunt. De Baptismo audi Dominicum Sotum, (c) *Quod nullus vel infans, vel adultus habet fidem se esse baptizatum, firmiorem quàm quæ est moralis, evidentissimum est; quia illis non certissimè constat baptizantis intentio.* De Ordinis Sacramento audi Bellarminum. (d) *Si*, inquit, *in Episcopis consideretur potestas Ordinis & Jurisdictionis, non habemus certitudinem nisi moralem*, quæ ut ipse (e) docet infallibilis non est) *quod illi sunt veri Episcopi* & ratio est *quia id pendet ab intentione ordinantis*: de Sacerdotibus inferioribus, & Diaconis par omnino est ratio. De Pœnitentia audi Andream Vegam (f) *Manifestum est nemini posse constare quod receperit Sacramentum Pœnitentiæ: Nam perspicuum est tantùm nos posse probabiliter nosse sacerdotem intendisse absolvere, & intentionem ministri necessariam esse ad absolutionem, semper tota Ecclesia tenuit.*

De reliquis Sacramentis idem ostendi posset. Sed quid opus? de omnibus agnoscit Bellarminus, (g) *Nemo potest esse certus certitudine fidei* (id est infallibili certitudine cui falsum subesse non potest) *se percipere verum Sacramentum, cùm Sacramentum sine intentione ministri non conficiatur, & intentionem alterius nemo videre potest.* Idem docet Andr. Vega: (h) *Nemini potest per fidem constare, se recepisse vel minimum sacramentum; Estque hoc ita certum ex fide ad clarum, ac nos vivere. Nemini siquidem potest constare, aliquandò concurrere quæ semper necessaria sunt ad ministrationem cujúsque Sacramenti. Nulla quippe est via citra revelationem, quâ nosse possumus intentionem ministrantis vel evidenter, vel certo ex fide*: sic ille. Cernis nunc luce clariùs ex ista Sacramenti definitione quam ponunt, nemini inter ipsos constare unquam; aut verò constare posse (sine speciali revelatione) ullum ab eis Sacramentum unquam vel perceptum esse vel confectum.

At fortasse nihil periculi est si non constet. Nihil periculi? Nihil certè nisi periculum lethale atque exitiosum. Nescis te vel alios baptizatos esse? nescis igitur vel te vel alios in Ecclesiam intrasse, aut esse membra Ecclesiæ. (Nam baptismo hæc fiunt, ut docet Conc Florentinum (i). Et quia extra Ecclesiam nemo servatur, ut docet Conc. Lateranense (k), quærenda tibi Ecclesia alibi est, quia apud eos eam esse scire nunquam poteris. Nescis qui apud illos Episcopi sunt aut Sacerdotes? Nescis igitur cui debeas ut Proposito obtemperare, quem ut pastorem sequi: nescis ulla apud eos Concilia generalia esse, aut fuisse unquam: nescis utrum ullus ex iis omnibus qui Florentino, Lateranensi, & Tridentino Consiliis interfuerant, fuerat vel Episcopus, vel simplex Sacerdos; utrùm non omnes fuerunt Laici, & præter Laicos illic nemo. Nescis an Eugenus quartus qui Florentinum, an Leo decimus qui Lateranense, an Pius quartus qui Tridentinum confirmavit Concilium, fuerit Pontifex, & in Episcopatu Romano successerit Petro, & claves Petri gestarit: imò an fuerint vel omninò Sacerdotes, an merè Laici homines, nullo Ordinum Charactere insigniti. Et quia Ecclesiæ totius fides Petræ illi innititur quæ Petro succedit, cùm nescis hos & horum successores Pontifices fuisse, & Petri successores, nescis utrum fides tua Petræ innitatur an arenæ; nescis an Petra nunc dierum ulla sit cui inniti possis. Nescis igitur te quidquam verè credere, ideóque certò scis te non verè credere: nam ubi fides, ibi indubitata firmitas; ubi dubitatio

(c) *Apol. contra Ambr. Cathar. cap* 5.
(d) *Lib. de Eccles. milit. cap.* 10. *sect. Ad secundum, & sect. Secundo.*
(e) *Lib.* 3. *de Justific. c.* 2. *sect. Certitudo obscura.*
(f) *Lib.* 9 *c.* 85.
(g) *Lib* 3. *de Justific. c.* 8. *sect. Dicant.*
(h) *Lib.* 9 *c.* 17.
(i) *In Decret. Eugen. sect. Primum.*
(k) *Conc. Lat.* 4. *cap.* 1.

de ipso fidei Fundamento & Petra, ibi fides omnino nulla. Nescis te aut ullum inter eos Sacramentum Matrimonii suscepisse: nescis igitur an in mortali peccato vitam transigas, nescis an liberi tui legitimi sint: an legitimè hæreditatem adire possint. Et quia nescias & quis sacerdos sit, & an unquam Sacramentum absolutionis vel conficiatur, vel tibi conferatur, nescis ad quem confugias, ut à tot mortalibus peccatis quibus quotidie miser implicatis, liberari possis ac absolvi. Nescis Sacerdotem Sacramentum Eucharistiæ confecisse, aut panem transubstantiatum esse; nescis igitur an id panis adhuc verè sit quod *Latriâ*, id est, cultu Deo soli debito colis: nescis an tu ipse & alii omnes qui illam *Latriam* exhibent Idololatriæ sitis: imò scire potes tales esse; quia cultum Deo soli debitum dare illi quod an Deus sit ignoras, Idololatria est; cùm id colis ut Deum, quem Deum esse nec scis, nec sciri potes.

Vidésne nunc quantæ hic salebræ sunt? quàm vacillent & fluctuent apud eos omnia? quàm tenui filo suspensa sint? An in ipsa credis antiquâ Academiâ major hæsitantia, dubitatio & incertitudo, quàm nunc Babylone? Sed cui fini credis tot, támque inextricabiles dubitationum scrupulos ingerunt mentibus hominum? Negant (ut scis) hominem certum esse debere se esse in gratiâ, aut justificatum, aut servandum. Audi verba Bellar. lib. 1. de Sacr. in gen. cap. 28. *Non debet* (observa non debet) *homo in hoc mundo quærere certitudinem infallibilem de sua salute vel justificatione.* Quidni verò debere negent? frustrà enim est id quærere, cùm salus omnis justificatio, & gratia à Sacramentis; Sacramenta autem omnia ab *Intentione Ministri* pendeant. De Ministri autem intentione certus esse nisi καρδιογνώστης esse vis, nunquam potes. Ita in hac *Ministri intentione*, fulcrum velut in profundo abysso abdunt, quo substentetur illud de incertitudine Gratiæ dogma, quod Tridentinis patribus instar Helenæ est. Sed non sunt in isto omnia. Vide obsecro, an non in rem Sacerdotum sit & commodum. Quis non veneretur Pontificum pedes? imò Sacerdotum omnium, quantumvis viles illi sint & despicati Si illi stomachum forte facias, aut bilem moveas, non intendet facere quod facit Ecclesia, cùm filii tibi baptizandi sunt; ita filios tuos in Gehennam præcipitabit, & delicta majorum immeritus luet infans. Cùm tu ipse absolvendus à peccatis ad eum accedis, non intendit facere quod facit Ecclesia, & quia *sine sacerdotali absolutione* (*l*) *nulla remissio*, sine remissione nulla spes salutis, sed certum exitium; ecce nunc tu homo infelix, quia sacerdoti non eras satis morigerus & obsequens, lues æternùm tam grande facinus: is de catenis adamantinis non Caucaso sed Tartaro alligabit; Potestatem ille habet te solvendi simul & ligandi: & si non *non vult intendere*, ligabit. Cave igitur ne Crabones tales irrites; projice te simul, tuaque omnia ad pedes illorum: facito illos tibi amicos ex mammona, & aperient tibi æterna habitacula: quos si inimicos forte habes, ferro & compagibus arctis claudentur cœli portæ: Tuque centum vinctus ahenis post tergum nodis, fremes horridus ore cruento. Et quoniam sacerdos in Sacramento Matrimonii minister est, ut Episcopus Canus (*m*) acerrimè contendit, utque (si Cano fides) testantur non solùm Thom. Aquinas, Guil. Parisiensis, Petrus Paludanus, Clemens, Calixtus, Cyriacus, Nicholaus Hormisda, Evaristius, Ambrosius, & Isiodorus, sed & Concilia aliquot, Carthaginense, Constantinense, Lugdunense, Lateranense, & Florentinum? intelligis, opinor, quantum tibi hinc à toro & thalamo conjugi meritò metuendum sit, si Sacerdos non intendat: & nisi tu illud nutum sis & morem geras, ultrò ille & deditâ operâ intendit aliud facere, quàm quod facit Ecclesia. Sed & adhuc periculum tibi aliud ab ista Intentione. Cùm ad Missam consecraturus hostiam accedit sacrificus, quid si intentio illud desit; quid si ille aut tibi aut populo infensus, intendat non consecrare? sed & te & qui adsunt universos sic Ludificare, ut panem jam (quia intentio deerat) non transubstantiatum colatis pro Deo: atque ita idololatras sternuè agatis? Feceras tu scilicet, aut alius è plebe ei non levem injuriam; non feret ille tam indignum facinus; nec vos sanè impunè feretis. Mors tua, & vita in manu illius; si illum honorificé habuisses, intendisset, transubstantiasset, & vitam tibi porrexisset; quia ma e

(*l*) *Nemo in cœlum ingredi potest, nisi sacerdotum ministerio aperiatur. Bell. lib. 3. de Pœnit. cap. 2. sect. Quare cum.*

(*m*) *Lib. 8. Loco Theolog. cap. 8.*

male abs te habitus est, noluit intendere, ideóque non transubstantiavit, ut tu & reliqui (qui latriam quoties ipse vult triticeæ collyridi exhibeatis) sentiatis quàm vere dictum sit, *Idololatris, & omnibus mendacibus portio assignata est in stagno, ubi ardet ignis & sulphur.*

Exemplum alterum est hoc: Offerri in Missa verum & proprium Sacrificium decrevit Concil. Tridentinum (*n*): Sacrificium illud esse Christum Jesum, tum ipsum illud Concilium, (*o*) tum Catechismus Tridentinus, (*p*) tum Bellar. (*q*) aliique declarant. An hoc ita sit ex definitione *veri & propriè dicti Sacrificii* judicandum est. Eam tradit Bellar. lib. 1. de Missa cap. 2. Sect. Hi. Una definitionis pars est hæc, quod res quæ offertur in Sacrificium *transmutetur*. Quid verò per *Transmutari* significetur, explicat Bellar. his verbis cap. eod. sect. Octavo. *Diximus*, inquit, Transmutetur, *quia ad verum Sacrificium requiritur id quod offertur Deo in Sacrificium, planè destruatur, id est, ita mutetur, ut desinat esse id quod ante erat:* & paulò post, *Sacrificium est summa potestatio subjectionis nostræ ad Deum, & summes cultus externus qui exhiberi possit. Summa autem protestatio requirit, ut non solum usus rei Deo offeratur, sed ipsa etiam substantia, & ideò ut non solùm usus, sed substantia consumatur.* Et cap. eod. sect. Sed omnia: *Sacrificium præter oblationem, requirit mutationem, & mutationem rei quæ offertur:* Qualis vera illa *consumptio* esse debeat, indicat sect. Secundò probatur: *Omnia*, inquit, *omnino quæ in scriptura dicuntur sacrificia, necessariò destruenda erat: si viventia per occisionem: si inanimata solida, ut simila, sal & thus, per cumbustionem: si liquida ut sanguis, vinum & aqua, per effusionem.* Jam cùm hoc sit in essentia & definitione Sacramenti propriè dicti, satis, ut opinor, liquido hinc confirmatur argumento à Definitione ducto, quòd Christus in Missa verè ac propriè non sacrificetur. Quia tum oporteret Christum sic transmutari ut consumatur, ut occidatur (quia is est sacrificium vivens) utque ita penitùs destruatur, nt desinat esse id quod erat. Hoc quia in missa non fit, ideò sacrificium verum ac propriè dictum in Missa esse non potest. Sed malim ego rationem hanc Bellarmini ipsius verbis exprimere. Is lib. eodem cap. 27. Alii volunt & seq. triplici ratione refutat sententiam eorum qui putant missifici hujus sacrificii essentiam in Consecratione consistere: ejus tertia ratio est hæc, totidem verbis. *Denique, vel in Missa fit vera & realis Christi mactatio & occisio, vel non fit: Si non fit, non est verum & reale Sacrificium Missæ; sacrificium enim verum & reale, veram & realem occisionem exigit; quando in occisione ponitur essentia sacrificii. Si autem fit; ergò verum erit dicere, à Sacerdotibus Christianis verè, & realiter Christum occidi; at hoc Sacrilegium, non sacrificium esse videtur.* Sic ille. Rogo nunc amatores & cultores Missæ, velint vel agnoscere in Missâ non esse verum ac proprium sacrificium, si Christus verè ac realiter non occidatur: vel, si sic reipsa occiditur, velint tum sacrificos ut Deicidas & sacrilegos aversari. Scio, me Theologum non legent, Legant vel Logicum: legant vel hoc unicum ex tota Logica Caput. Sed de Argumentis à Causa formali hæc satis multa.

Exemplum secundum.

(*n*) *Sess.* 22. *can.* 1.
(*o*) *Ib. d. cap.* 1.
(*p*) *Par.* 2. *cap.* 4 *nu.* 60.
(*q*) *Lib.* 1. *de Missa ca.* 5. *Sect. E contrario.*

CAP. VIII.

De quinto Loco arguendi qui est ab Effectu itemque à Specie ad Genus, ab Individuis ad Speciem; & à Definito, Descripto, aut Notatione declarato, ac Definitionem, Descriptionem aut Notationem.

Argumentum ab Effectu quid. Quintus Locus arguendi est ab *Effectu*. Argumentum autem ab *Effectu* ducitur *quandocunque Medium est Effectus, & Major terminus est Causa, vel Efficiens, vel Materialis vel Finalis.* Nam (ut in lib. de Demonst. cap. ult. ostendi) à finali causa ad illius effectum (qui semper est actio efficientis) nullum argumentum duci potest quod non est à Causa: & quia dignius nomen ei tribuendum est, ideò non ab Effectu sed à Causa duci dicendum est. Tot autem argumenta ab Effectu ad Causam ducuntur, quot à Causa quavis ad Effecta duci possunt. Nam sicut à Causa probatur Effectum alicui convenire, itidem ab Effectu Causam probatur alicui convenire. Quare cum argumenta à Causa ad Effectum (cujuscunque generis Causæ sint) anteà declarata sint, ex eo quomodo argumenta ab Effectu duci debeant facilius intelligi potest: ut non sit necesse in singulis immorari, vel exempla dare. Axiomata igitur hujus loci pauca proposuisse satis erit: reliqua ex Causis dijudicari possunt.

Reg. 1. *Omne Effectum posterius est naturâ Causâ omni cujus est Effectum.* Liquet ex Reg. 1. de Causa in Genere. *Naturâ* quidem semper, aliquando etiam sed non semper *Tempore* posterior est suâ Causâ. Nam risibile est simul Tempore cum rationali, & omnia omninò propria cum illis causis Efficientibus à quibus emanant.

Reg. 2. *Omne Effectum est ignobilius suo Efficiente.* Nam Efficiens omne cum efficit actu est, & in actum producit. Effectum autem omne cum fit, tum primum producitur, nec ante est actu, sed solum potentiâ; & Efficiens est agens, Effectum quasi quoddam patiens: Actus autem est præstantior potentiâ, ut ait Arist. 9. Metap. cap. 10. Et agens, quâ agens, est præstantius patiente, ut ex Arist. docet & vere Aquin. part. 1. quæst. 79. art. 2.

Reg. 3. *Cuicunque effectus necessarius ullius efficientis Causæ inest aut convenit, eidem causam illam efficientem inesse & convenire necesse est: & contra, Cui talis Effectus non convenit, neque Causa efficiens illius Effectus convenit.* Ut Homo est risibilis, ergò est rationalis. Luna eclipsatur, ergò aliquod Corpus opacum interponitur inter ipsam & Solem

Reg. 4. *Posito Effectu in actu, non necesse est Causam illam efficientem illius in actu jam poni, sed vel jam esse, vel aliquando fuisse Causam illius efficientem, certissimè sequitur.* Quare non valet, Ædificium jam est actu, ergò Ædificator est jam actu, sed bene sequitur, Ergò fuit in actu aliquando Ædificator. Etsi autem efficientem Causam *producentem* illud effectum, actu poni non sit necesse; tamen quandiu Effectum est, necesse est poni efficientem Causam *conservantem* illud Effectum in actu. Nam ut sine *Producente Causa* non poterat effectum unquam produci, ita neque sine *Conservante causa* existere, aut conservari potest.

Reg. 5. *Cuicunque Effectus aliquis materialis ullius causa, inest, aut convenit, eidem materialem causam illius Effectus inesse aut convenire necesse est:* Sed non contra recte dicere

potes

potes. Cui Effectus non inest, materialis Causa illius Effectus non inest: Quare rectè sequitur, Hoc est Corpus, ergò est materiatum; sed non è contra sequitur Hoc non est Corpus, ergò non est materiatum: nam etiam Spiritus materiati sunt, non tamen Corpora.

Cuicunque Effectus alicujus formalis Causæ proxima inest aut convenit, eidem Causam illam formalem proximam ineße aut convenire necesse est, & contra, *Cui talis effectus non inest, neque Causa illius Effectus inest* Hoc est vivens, ergo habet animam vegetantem; Hoc non est Corpus, ergò non habet Corporeitatem. Reg. 6.

Spectant primò ad hunc locum argumenta omnia *à Specie ad Genus*, & *ab Individuis ad Speciem*. Quia cum Genus omne sit vel verè, vel proportionaliter Materia respectu Specierum itemque Species respectu Individuorum, certe Species erit, quasi Effectum in Genere, Causæ materialis, respectu Generis, & similiter Individua respectu Specierum De his Regulæ duæ sunt. *Argumenta à Specie ad Genus huc spectant.*

Cuicunque inest aut convenit Species, eidem inest aut convenit ipsius Genus: Ut, Hoc est homo, ergo est anima; Hoc est habitus, ergo est qualitas. Reg. 1.

Quodcunque accidens reale inest aut convenit individuo, idem gratiâ Individui & secundariò convenit & inest Speciei. Itidem *Quodcunque accidens inest Speciei, illud gratiâ illius & secundariò inest Generi.* Ut Socrates est doctus, ergo homo est doctus; homo est bipes, ergo animal est. Insunt quidem ista accidentia; sed nec necessario nec universaliter insunt vel Speciei, vel Generi. Reg. 2.

Spectant huc secundo *Argumenta omnia à Specie ad suam Differentiam:* quia cum Differentia sit instar formæ, Speciem esse effectum illius necesse est. Regulæ de ea sunt duæ. *Argumenta à Specie ad Differentiam huc spectant.*

Cuicunque Species inest aut convenit, eidem Differentia omnis tam proxima quàm remota illius Speciei inest & convenit: Ut, Hoc est homo, ergo est rationale, & sensibile, & vegetativum, & corporeum. Reg. 1.

Cuicunque Species non inest, aut non convenit, eidem proxima illius Differentia non inest. Hoc non est animal, ergo non est sensibile: Angelus non est Corpus, ergo non est Corporeus. Reg. 2.

Huc tertio spectant argumenta omnia *à Definito ad Definitionem* seu *Descriptionem.* De hac Regulæ sunt istæ. *Argumenta à Definito ad Definitionem huc spectant.*

Cuicunque Definitum convenit, ei dem Definitio illius aut Descriptio convenit: Ut, Hoc est animal; ergo est vivens sensibile: Hoc est Individuum, ergo est Ens quod de uno tantùm, idque identicè prædicatur. Reg. 1.

Cuicunque non convenit Definitum, eidem Definitio aut Descriptio non convenit: Ut, Hoc non est Spiritus, ergo non est Substantia incorporea: Hoc non est Genus, ergo non prædicatur de Differentibus Specie in quid. Reg. 2.

Postremo, huc spectant argumenta à *Re notatâ ad notationem Nominis:* Nam quia Notatio, seu verum Etymon ullius, verè Descriptio est, ut antè monui, ideo à Nomine ipso, sicut à Descripto, ad Notationem illius Nominis, sicut ad rei descriptionem arguendum est. De hac Regulæ duæ sunt. *Argumenta à Nomine ad Notationem Nominis huc spectant.*

Cuicunque *Nomen* ullum verè ac propriè tribuitur, eidem *Notatio* vera & genuina illius *Nominis* convenit: Ut Deus rectissimè ac verissime nominatur *Jehova*, igitur is est verissime ens quod ex se, & per se est, à quo omnia esse habent, quódque ab æterno fuit, in æternum erit, & æternum immutabiliter est: hæc enim est genuina vocis illius *Jehovæ* Notatio; nam constat ex Præterito *Haiah*, quod est *fuit*: ex Participio *Hoieh*, quod est *Ens*: & ex Futuro *Jihieh*, quod est *erit*; unde Apoc. 1. 4. Etymon illius vocis explicatur in hunc modum, ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν, καὶ ὁ ἐρχόμενος, *qui est*, *qui erat*, & *qui erit*. Sic quia Christus vocatur verissimè *Jesus*, ergo verissimè & κατ' ἐξοχὴν ille Salvator est, qui salvum facit populum suum à peccatis. Sic Baptista, Angelo jubente, vocatur *Johannes*, ergò verè gratiosus apud Deum erat, & ex Dei gratia parentibus donatus. Sic Abram, Deo jubente, Reg. 1.

bente, vocatur *Abraham*, ergo vere ille futurus erat pater multarum gentium, etiamsi tum prolem nullam habuerat.

Si Nomen alicui rei imponatur, vel falsò (ut sæpe) *vel* (ut plerumque) *casu non consilio; aut consilio quidem, sed non ab eo qui dare aut præstare potest id quod notatur eo Nomine; aut si vera & genuina Notatio illius nominis non adhibeatur, tum argumenta à Nomine ad Notationem ducta invalida sunt.* Unde non sequitur Hic vocatur Catholicus, ergo Catholicam fidem profitetur. Nam quàm multi falsò, sibi Catholicorum nomen vendicant, eóque nomine sæpe illi appellantur, qui fidem Catholicam nervis omnibus oppugnant. Cujus rei illustrissimum exemplum habemus in Conciliabulo Nestorianorum habito Ephesi in diversorio, eodem tempore quo sacrum Ephesinum Concilium in templo habitum erat. Illi se, & se solos pro Orthodoxis & Catholicis venditabant, & passim in suis ad Imperatores aliósque literis, sic gloriabantur; Orthodoxos autem omnes illi, Arianos, Eunomianos, Cyrrillianos, hæreticos plus millies, dictitabant. Sicut nunc etiam Orthodoxi à novis Nestorianis, Lutherani, Calviniani, hæretici vocantur. Ineptum sic concludere vel Nestorianos esse Orthodoxos, quia sic vocantur; vel Cyrillum, cum aliis Orthodoxis hæreticos censere, quia isto nomine à Nestorianis vocabantur. Sed nos alibi in Tractatu de Concilio 5. generali, de hoc fuse egimus.

Cape aliud exemplum: Is qui Cælestinum quintum, virum sanctum (*o*) & inter divos ab ipsis relatum, è sede Pontificiâ per fraudem ejicit, (*p*) in carcerem conjecit, qui subornatores claudendum in cubiculum ipsius misit, ut voce per fistulam editâ quasi cœlitùs demissâ, noctu misello Cælestino persuadeant, ut Pontificatum dimitteret si salvus esse vellet: Is qui pro suo in Gibellinos odio, Porchero (*q*) Archiepiscopo Genuensi, die cinerum ad pedes illius provoluto, cineres non in verticem, ut solet, sed in oculos injecit, inquiens, *Gibellinus es & cum Gibellinis in cineres reverteris:* Is qui *accinctus* (*r*) *gladio dixit, se esse, nec alium quenquam Cæsarem, Augustum, Imperatorem, ac dominum mundi.* Is qui à Philippo Galliæ rege Anagnæ captus, Romam (*s*) captivus abductus, in carcerem conjectus, ibique miserè tandem contabuit; Is inquam ante pontificatum Benedictus, cum pontificatum iniit Bonifacius actavus nominatus est. An tu hinc *Notationes* horum *Nominum* huic convenire arguas? Noli vel opinari. Nomina ista falsò ipsi tributa. Meledictus veriùs & Maleficus vocandus erat, quod vel Epitaphium istud quo ornari meruit tibi indicabit (*t*) *Intravit ut Vulpes, regnavit ut Leo, mortuus est ut Canis.*

(o) *Hic à Clemente quinto canonizatus fuit. Mart. Polon. in Cælest.* 5.
(p) *Plat. in vita Bonif.* 8. *Paul. Langinus ad ann.* 1294. *Genebrar. in Cælest.* 5. *aliisque.*
(q) *Plat. loc. cit.*
(r) *Joh. Marius lib. de Schis. & Conc. ca.* 12.
(s) *Plat. Paul. Lang. Joh. Ma. locis cit.*
(t) *Paul. Lang. Joh. Marius loc. cit. & Werner. ad an.* 1224. *aliique.*

Hujus generis argumenta sunt & ista, Hoc est *Officium*, ergò officit. Nam non sequitur à Nomine ad Notationem argumentum: Non enim ab *Officio*, quod nunc nocere aut incommodare, *Officium* dicitur; sed ab *Efficio*, pro quo antiquitùs Verbum *Officio* in usu erat. Hinc Ambr. lib. 1. Offic. ca. 8. *Officium ab* Efficiendo *dictum putamus, quasi* Efficium: *sed propter decorem sermonis, unâ mutatâ literâ* Officium nuncupatur. Jam si verum Etymon capias, rectè arguas, Hoc officium meum est, Ergo est id quod Efficere atque agere debeo. Itidem quia Oppidum illud in Italia *Beneventum* vocatur, non rectè indè arguas, ideò felicem ac prosperum ad illud accessum esse: Nam ut testatur Procopius lib. 1. de bello Goth. *Venti ac turbines ita illic sæviunt, ut non possis iter illuc facere si te sum non periculo: ea est enim,* inquit, *venti violentia, ut vel equitem cum equo simul abreptum, sublimem ferat, diuque per aërem circumactum interimat. unde &* Maleventum *olim dictum:* sed boni ominis causâ, ut ait Plin. lib. 3. cap. 11. *auspicatius illi nomen inditum est.* Itidem ex nomine alio auspicato, *Caput bonæ spei*, non rectè arguas, caput illud gratum nautis atque commodum esse. Nam propter ventorem* semper fere ibi sæventium rugitum, *Leonem Oceani* vocitare solent: & quia Oceanus mire illic procellosus, navigantes nisi coacti ibi non appellunt. Similia exempla occurrunt. Ex his intelligis, si vel nomen falsò alicui rei imponatur, vel si falsum etymon illius adhibeas, non valere argumentum vel à *Nomine* ad *Notationem*, vel à *Notatione* ad *Nomen*

* *Ant. Magin. sua Geogra. Tab.* 22. *p.* 183.

Sin

Sin verè Nomen aliquod ulli tribuatur, *vera illius Nominis Notatio* eidem semper congruet.

Atque hæc de Argumentis ab Effectu, eisque quæ ad hunc locum spectant, & referenda sunt.

CAP. IX.

De sexto Loco arguendi quæ est à Subjecto.

SExtus Locus arguendi est à *Subjecto.* Subjectum voco, *Cui quid quam ut Accidens, aut Adjunctum vel Proprium, vel Commune inest aut convenit.* Quare Species omnes respectu suorum propriorum *Subjecta* hic sunt: sicut eorum Proprietates sunt ipsorum Adjuncta propria. *Ducitur Argumentum à Subjecto, quandocunque Medium est Subjectum, & Majus extremum est illius Adjunctum.* *Subjectum quid.* *Argumentum à Subjecto quid.*

De eo regulæ hæ sunt.

Cuicunque Subjectum convenit, eidem omnia Adjuncta necessaria illius Subjecti, sive propria sint, sive communia (modo inseparabiliter illi insint) convenire necesse est: ut, Hic est homo, ergo est risibilis, flebilis disciplinabilis; capax virtutis & vitii, felicitatis ac miseriæ. Dixi *inseparabilia,* nam subjectum convenire alicui potest cui tamen accidentia quæ separabilia sunt, non insunt: Quare non sequitur, Hic est homo, ergò est doctrinâ, aut memoriâ præditus: Hæc enim separari possunt. Cujus rei duo exempla memoratu digna occurrunt: Prius est Messalæ Corvini, qui cùm esset orator summus, morbo tamen sic extincta penitùs illi memoria fuit, ut & nominis sui oblitus planè sit, & ubi loci esset; ut testatur Plin. lib. 7. ca. 24. Alterum est Georgii Trapezuntii, qui Romæ multis annis Gymnasiæ præfuit, Rhetoricam & Philosophiam summa cum laude docuit. Is in senectute non modo omnium literarum oblitus est, sed & nominis sui memoriam amisit, ut Genebr. ad an. 1431. & Seth. Calvis. ad an. 1486. (quo Trapezuntius obiit) testantur. Fragilia hæc bona: Tu adolescens Deum, cujus dona sunt, implora, ut eis & constanter frui possis & frui ad ipsius honorem, aliorúmque commodum. Cave his unquam intumescas; ne mens conscia tibi illud suggerat, cujus Augustinum valdè pœnituit, Confess. lib. 4. cap. 16. *Scis tu Domine Deus, quia & celeritas intelligendi & discendi acumen, donum tuum est: sed non inde tibi sacrificabam.* Reg. 1.

Cui Subjectum ullum non convenit, neque ulla illius Subjecti accidentia, vel propria, vel communia, si inseparabilia sint, conveniunt: ut Spiritus non est Corpus, ergò non est quantus, nec extensus, nec divisibilis. Reg. 2.

Ad hunc locum Subjecti pertinent *Argumenta omnia quæ ab Axiomatibus duci vulgò dicuntur, seu in quibus Axiomata ulla exprimuntur.* Scio hoc non novum solùm ac peregrinum, sed & planè Paradoxon videri. Sed si res æquâ lance expendatur, utcunque à vulgi opinione dissentaneum videbitur, non dubito quin & rationi & veritati consentiat. Nam Axiomata omnia & Regulæ quæ de ulla re traduntur, nihil aliud sunt quàm quædam Proprietates, & Adjuncta illarum rerum; ut in hoc, *Omne Totum est majus suâ parte;* esse majus suâ parte est Affectio & Proprietas *Totius:* & quia proprium illud huic Subjecto inesse liquidum ex se est, & cuivis obvium, ideò Axioma meritò dicitur talis propositio. Reg. 3.

Sic

Sic in hoc Axiomate, *Cuicunque convenit Definitio, convenit Definitum;* resolve hoc primum (uti resolvendum est) sic: *Omnis Definitio est ens tale ut cui ipsa convenit, etiam Definitum conveniat.* Jam vides clarè, hoc Prædicatum Ens tale ut cui ipsa convenit, conveniat Definitum, esse Adjunctum & Proprietatem Definitionis, quæ est Subjectum illius Adjuncti. Sic in hoc Axiomate: *Cuicunque convenit Causa, eidem convenit & Effectus ille qui necessariò tali Causæ connectitur.* Causa hic Subjectum est, de quo hæc proprietas, *quod cui illa convenit, necessarius illius Effectus etiam conveniat*, prædicatur. Sic in hoc Axiomate: *De omni Ente verum est dicere vel esse hoc, vel non esse hoc.* Subjectum hic est Ens, cujus hæc proprietas est, quod verum sit de eo dicere quod vel sit hoc, vel non sit. Similis est in omnibus Axiomatibus ratio. In omnibus Subjectum Propositionis (si rectè resolvatur) est Subjectum, & Prædicatum Propositionis est Adjunctum necessarium, vel Proprietas illius Subjecti. Et quoniam clarè liquet Proprietates istas, illis Subjectis convenire, ideò Axiomata, id est, Propositiones perspicuæ veritatis ac fide dignissimæ vocantur.

Hoc jam declarato (de quo non est cur omnino dubites) confectum & demonstratum est, argumenta omnia in quibus Axiomata exprimuntur, duci à Subjectis: Nam Axioma semper ponitur pro Majori propositione in tali Syllogismo: Medium autem est ipsum Subjectum, de quo tale Axioma traditur, & Major terminus est Adjunctum illius Subjecti, quare juxta fundamentalem nostram regulam, Syllogismi omnes tales ducuntur à Subjecto. Exemplo uno alteróve res erit manifesta: Omnis Definitio est tale, ut cuicunque ipsa convenit, conveniat & Definitum: at hoc, animal rationale, est Definitio (putà hominis) ergò hoc, animal rationale est tale, ut cuicunque ipsa convenit, conveniat & Definitum (putà homo.) Vides hic clarè, Medium (nempe per Definitionem) esse Subjectum respectu Majoris extremi, & Majus extremum (quod est Ens tale, ut cuicunque ipsa convenit, conveniat & Definitum) esse Adjunctum illius Medii. Similiter & hic: Omnis Causa est tale, ut cui ipsa convenit, Effectus necessarius illius conveniat, at rationale est Causa (nempe risibilitatis) ergò rationale est tale, ut cui ipsum convenit, conveniat & Effectus illius necessarius (nempe risibilitas.) Vides hic iterum Medium esse Subjectum respectu Majoris extremi, Majus Extremum esse Adjunctum respectu illius Medii. Quare ne dubitas, quin hæc & similia omnia argumenta in quibus axiomata ulla expressè ponuntur, sint argumenta ducta à Subjecto, & ad hunc locum à Subjecto propriè spectant.

Ipsa quidem Axiomata in aliis Locis ponuntur, & poni debent, etenim Loci hi sunt Axiomatum, ut dixi, loci, non solum Argumentorum: sed in quocunque Loco aut in quacunque classe ponuntur, quatenus sunt fulcra, & bases aliarum rationum, certe quatenus ipsa actu ingrediuntur ullam rationem, & propositionem in ea faciunt, eatenus ad hunc solum arguendi locum referenda sunt quia tum non ut Axiomata & fulcra aliarum rationum sumuntur, sed ut partes hujus ipsius Argumentationis, quæ unde ducatur ex lege fundamentali dijudicandum est.

Usus arguendi à Subjecto.

Usus multiplex est hujus Loci: Nam hinc probari solent rebus his aut illis Proprietates seu Adjuncta talia competere, quia Subjecta istorum accidentium his aut illis conveniunt. Ex omnibus utar tribus tantùm exemplis, tu similia infinita attexere facilè poteris: Primum in Lapidibus, Hoc est *Magnes*, ergò vim habet attrahendi ad se ferrum. Et quidem hinc fit, ut annuli quàm plurimi eo tacti, etiam sine implicatis circulis, extrinsecùs sibi adhæreant, seque complectantur, quasi concatenata essent, aut catena quædam annulorum, quod se vidisse testatur Aug. lib. 1. de Civit. 1. cap. 4. Hinc olim in Templo quodam Ethnicorum (Arsinoes, ut ex Plinio (b) conjicio) factum est, ut Magnetibus tam in pavimento, quàm in Camera templi justâ proportione positis, Idolum ferreum in medio inter utrosque lapides, sic ut nihil ipsum fulcire aut sustentare videretur, penderet: Quâ unâ fraude magnam Idolo gloriam compararunt versutissimi nebulones, ut refert idem August. lib. eod. cap. 6. & Plin. lib. 34. cap. 14. Quâ eadem fraude Mahometis, Impostoris notissimi Cada-

Exemplum de Magnete.

(b) *Lib. 3. ca. 14.*

Cadaver, ferreo *sepulchro inclusum, quasi miraculo quodam, sed fallaci & mendaci, hodieq; visitur suspendi in templo Mechæ (ea Arabiæ civitas est, & Mahometis *patria) ut præter alios refert Munst. Cosmo. lib. 5. pag. 1039. Eâdem fraude apud Treverim olim Mercurii Idolum suspensum refert Cornel. Agrip. li. 2. de occul, philosoph. Sed & illa etiam Magnetis mira vis, quam tradit, Plin. lib. 37 cap. 4. & Aug. li. cit. ca. 4. & pro vero confirmat Jul. Scal. exerc. 112. *Sic cum eo dissidet Adamas, ut juxta magnetem positus, ferrum non patiatur abstrahi, aut si Magnes apprehenderit & traxerit, auferat, & Magnetem remittere faciat.* Sed ex omnibus nihil est admirabilius, vel in ullo alio lapide, vel in ipso Magnete, quàm quod ferrum aut acum, boreali Magnetis puncto tactam, facit ad Polum Arcticum, Australi vero Magnetis puncto, ad Austrum facit vergere, ubicunque locorum quis sit. Mirabilis certè virtus, Aristoteli, Plinio, ac priscis omnibus incognita: quâ unâ jam perfectâ & cognitâ, Navigatio per, & circiter universum orbem, non facilis modo, sed felix ac frusta facta est. Unde vero hæc Magneti vis, disputant Philosophi: alii ad montem quendam Magneticum, quem inter Americæ & Asiæ Septentrionalem in freto Anian situm, & 17. gradibus à polo Arctico distantem statuunt, causam hujus referunt: alii àd puncta aut partes duas cœli in sphæra cœlesti immobilii sitas, referunt: una earum juxta Polum Arcticum est, altera juxta Australem Polum: ab istam altera vim Magneti istam tribui putant, ut ea pars Magnetis quæ Boream in solo natali Magnetis respicit, ad Polum Arcticum vergat: ad altera ut pars australis, ad australem. Hæc enim est Magnetis mira conditio, ut quem situm habuerit in solo natali, eundem perpetuo expetet ametque, & nisi impidiatur servare contendat: quam eandem vim ferro & acui eo tactæ tribuit. Ego in re tam arduâ ac mirabili nihil audeo definire, sed nec ferè conjicere. Legant, qui de re hac desiderant, Anselmum Boëtium de Boodt, lib 2. de Gemmis & Lapid cap. 350. & 251. ubi hæc fusiùs & diligentiùs expenduntur, sed non satis tamen expediuntur. Tanta est autem illius vis, ut non immerito à magnis viribus nomen habeat Magnetis, quare etiam Herculeus à multis appellatur: etsi à Magnete quodam illius Inventore sic appellatum putet Plinius: à Magnesia vero regione nomen ejus deducat Lucretius: à ferro autem quod domat, & sibi obsequens facit, Sideritis merito vocatur.

*Aut. Magin. Cosmogr. Tab. 33. pa. 272. & 274.

Similiter ab hoc Subjecti loco, ad Adjuncta aliorum Lapidum arguere potes; ut ab Adamante ad illius vim, quæ talis ëst, teste Plinio lib 37. cap. 4. *ut sit inenarrabili duritiâ, & indomita vi, ferri ignisque contemptrix.* unde Adamas, id est, indomitus vocatur: & tamen lapis hic, quem nec ferrum, nec mallei aut incudes frangere, nec ignis vincere potest, hircino sanguine recenti rumpitur, teste eodem Plinio.

Exemplum in Adamante.

Secundo, in Herbis sic arguas. Hæc est Tussilago, ergo fumus illius per tubulum in pulmones haustus, mirificè pulmonibus utilis ac salutaris est. Quod ipsum in viro mihi charissimo, pietate ac prudentia insigni, felici experimento comperrum est. Diu ille ac periculocissimè de pulmonum pthisi laborabat: Medicorum complurium ope atque operâ diu sed frustrà usus erat: Cùm jam desperata planè illi salutis spes omnis videbatur, uno hoc Tussilaginis fumo sanitatem ac valetudinem, Dei beneficio, recuperavit, & jam decimum sextum ex quo vitæ valedixerat annum agit, & ut agat diu atque feliciter ardenter votis opto. Ex hoc factum, ut hæc tussilaginis vis jam omnibus innotescat, & in usum quasi postliminio redierit. Nam eam in hunc fere usum commodam esse, & olim ex parte cognitam, ut ex Plinio liquet, lib. 26. cap. 6. *Tussilaginis, inquit, aridæ fumus per arundinem haustus, & devoratus, veterem sanare dicitur tussim.*

Exemplum in Tussilagine.

Tertio in Piscibus sic arguas, Hic est *Echenis,* (*Remora* alio nomine vocatur) ergo navem morari potest. De eo sic Plin. lib. 32. ca. 1 *Quid violentius mari ventisque turbinibus, & procellis? addantur his remorum impulsus, & velorum, & marini æstus inenarrabilis vis, tamen omnia hæc, pariterque eodem impellentia, unus ac parvus admodũ pisciculus Echenis, in se tenet: vires tantas compescit, & cogit stare navigia, quod non vincula ulla, non anchoræ,*

Exemplum in Remora.

anchoræ, pondere irrevocabili jactæ, valent. Infrenat impetus & domat mundi rabiem, nullo suo labore, non retinendo, sed tantum adhærendo. Hæc Plinius: qui non immeritò hoc *immensum occultæ potentiæ documenta* vocat. Potes nunc in aliis vel Lapidum, vel Plantarum, vel Animalium generibus, infinita similia argumenta contexere: mihi pauculis his præire, ac viam monstrare satis erat.

CAP. X.

De septimo arguendi Loco, qui est ab Adjuncto, seu Accidente.

Adjunctum seu accidens quid.

SEptimus Locus arguendi est ab *Adjuncto*, Accidens verò seu Adjunctum hic vocamus, *quicquid ulli Subjecto accidit, aut adjungitur, sive sit Accidens proprium, sive commune illius Subjecti.* Nam ut Accidens vocatur quia accidit, ita & Adjunctum dicitur, quia adjungitur subjecto; neutrum itaque est de essentia subjecti.

Argumentum ab Adjuncto, quid.

Argumentum ab Adjuncto, seu Accidente ducitur, *quandocunque Medium est Adjunctum seu Accidens majoris Extremi:* ut homo est sensibilis, ergò est animal.

Regulæ de hoc loco sunt hæ.

Omne Accidens seu Adjunctum quandocunque sit, si ipsum existat aut sit, probat subjectum illud cujus est Accidens vel Adjunctum, existere atque esse. Ratio est, quia *Accidentis esse est inesse in subjecto:* ut alibi tum ratione, tum ex Aquinate probavimus. Quare si accidens sit, & subjectum illius esse necesse est: quia aliter accidens existeret sine subjecto, atque ita accidens non esset accidens: & sic contradictoria de eodem verè dicerentur. Rectè ergò hinc sequitur: Quod est miserum illud est, mortui sunt miseri: ergò mortui sunt. Hæc ratio verè ducitur ab Adjuncto, quia miserum esse, quod est Medium, est Adjunctum Majoris termini, quod est ens: Verè ergò sequitur, Si miseria insit mortuis, quod subjectum illius miseriæ insit mortuis, ideóque quod mortui sint: id est sint entia. Hinc vulgatum illud dictum oritur: *Ab* Est *tertii Adjacentis, ad* Est *tertii Adjentis valet ratio.* Quod in positivis & realibus prædicatis nunquam fallit; in privativis & negativis non valet: unde hoc non sequitur, Chimæra est non ens aut fictio, ergò est. Hinc etiam probatur figmentum id esse; quod nonnulli garriunt de quamplurimis, colore nempe, odore, sapore, quantitate, & similibus sine subjecto ullo existentibus. Nugæ verò & germanæ gerræ. Nec sana fides hoc dicit, & recta ratio contradicit: Recta autem ratio nunquam fidei contraria est, aut esse potest:

Cuicunque convenit Accidens ullum aut Adjunctum proprium, vel tale quod ab illo subjecto est inseparabile, eidem subjectum talis Accidentis aut Adjuncti sine dubio convenit. Ut, hoc est risibile, ergò est homo. Hoc est per se longum, latum, & profundum, ergò est Corpus. Hoc est laudabile, ergò est virtus, vel virtute præditum: Nam etsi præstantia, quæ alicui inest, sit causa, quare sit laudabile, tamen ipsa virtus, vel id quod habet virtutem, est subjectum cui inest aut convenit esse laudabile. Idem de vitio & vituperabili dicendum.

Quod

Quod si ab accidente separabili sic arguas, non valet ratio: ut, Hoc est bipes, & implume, ergò est homo. Diogenes fortè tibi (ut olim (*a*) Platoni) gallum in Gymnasium afferat & dicat, *Ecce hominem Platonis*. Hinc fit, ut illud lepidum ac notum omnibus Biantis (*b*) Dilemma non valeat. Non esse ducendam uxorem aiebat, quia *si ducas pulchram, habebis κοινὴν, si deformem, habebis ποινήν*. Neutrum sequitur; nam & multæ sunt venustate præstantes, quæ cum Penelope conferantur, cujus castitas & pudicitia viro ipsius per viginti annos absente, nullis precibus, nullis pollicitationibus, nec minis etiam expugnari potuit: multæ etiam quæ licet venustate non antecellant, propter virtutum tamen ornamenta gratissimæ sunt. Quare neutrius illa Adjuncta necessaria; ab utrisque separabilia sunt. Ex quo fit ut retorqueri soleat, sed non satis rectè, ut notat Aul. Gell. id Biantis Dilemma: Si ducas pulchram, non habebis ποινὴν, si deformem, non habebis κοινήν. Sed & vitium in eo Argumento aliud, idémque ad hunc Adjuncti locum spectans. Nam supponitur feminarum omnium alterum horum Adjunctum esse, ut sit vel pulchra, vel deformis. Est verò inter ista duo, media forma; illa nimirùm quam Ennius Statam dixit, quæ non inscitè uxoria forma vocari potest: quæ & à nimiæ pulchritudinis periculo pudicitiam incolumen faciat, & à deformitatis odio maritum liberet. Eo Adjuncti, vitio laborat simile dilemma, cujus meminit Arist. lib. 2. Rhet. ad Theod ca. 23. vetabat quidem filium suum Causas agere, *Nam si injusta*, inquit, *suades*, *Dii*; *si justa*, *homines te odio habebunt*. Non sequitur: nam Contingens est, ut homines justa odio habeant quare & hoc etiam dilemma sic retortum fuit, sed non satis commodè: Causæ sanè agendæ sunt, quia si injusta suadeam homines; si justa, Dii me amabunt Regula nostra de Adjunctis necessariis & inseparabilibus traditur, non de aliis.

(a) *Diog. Laert in vita Diogenis pag.* 328.
(b) *apud A. Gellium. lib.* 5. *cap.* 11.

Cuicunque Accidens ullum proprium, vel commune quod à subjecto illo separari non potest, non inest aut convenit, eidem subjectum talis Accidentis non inest aut convenit; unde rectè sequitur, Hoc non est per se quantum, ergo non est Corpus. Contrà fit in Accidente separabili, tale enim accidens non convenire potest alicui, cui tamen subjectum talis accidentis inest Quare hæc non sequuntur, Hic non est doctus, ergò non est homo: Non est bipes, ergò non est animal.

Usus hujus loci qualis ac quantus sit, ex loco à Subjecto sciri potest. Nam sicut ex eo quod Subjectum alicui inest, aut non inest, firmiter probas accidentia omnia quæ necessariò insunt tali subjecto, eidem convenire aut non convenire: itidem ex hoc quòd Adjuncta vel accidentia alicujus rei necessaria ac inseparabili- insunt, vel non insunt, firmiter probare potes Subjectum illud eidem vel convenire, vel non convenire: ut, Hoc non potest morari navigium, ergo non est Echinus seu Remora. Lapis hic atttrahit ad se ferrum, & acum boreali ejus parte tactam, ad polum Arcticum vergere facit, ergò est Magnes, Itidem ab Adjunctis suis alia cognoscas: Onagrum ex velocitate; quæ tanta est, si Cardano (*c*) fides, ut, *ducenta millia passuum 24. horarum spatio superet*. Monocerotem, quòd unicum ei Cornu in mediâ fronte emineat. Cornu id *præstantissimum* (*g*) *atque præsentissimum est adversus venena & insanabiles morbos remedium*. Quod verò *à multis* (*h*) *dubitatur*, *an tale ullum animal Unicorne in rerum naturâ sit*, & an istas virtutes habeat, mirum est doctum ullum posse de hac re vel hæsitare. Animalia esse Unicornia testantur ex priscis Aristoteles (*i*), Plinius (*k*), Ælianus (*l*), ex recentioribus Cardanus (*m*), Jul. Scaliger (*n*), Munsterus (*o*), Pierus (*p*), Neander (*q*) aliique; etiam *Vertomanno viro optimo* (verba sunt Scaligeri) *qui se duos Unicornes vidisse dicit, habenda fides*. Quódque rem extra omne dubium ponit, sacræ literæ multoties Unicornis meminerunt: ut, Psal. 22. 22. Psal. 29. 6. Isa. 34. 7. Quibus in locis (ut alios præteream) Septuaginta μονοκέρωτα & Hieronymus, vetus & vulgata editio, & Tremel. ac Junius Latinè reddunt Unicornem: & vocem Hebræam *Reem*, Unicornem significare, sicque à robore & exaltatione sui cornu dictum esse, Lexicographi consentiunt. Denique quinque species Unicornium esse, ex Plinio, Aristotel, Æliano, Garcia, aliisque declarat Anselmus Boëtius, lib. 2. de Lapid. & Gemmis,

Usus Loc. ab Adjuncto.
c *Lib.* 10. *de Subtil. p.* 326.
(g) *Neand. par.* 1. *Phys. pa.* 347.
(h) *Ans. Boët. de Boodt. lib.* 2. *de Gem. & Lap cap.* 244.
(i) *Lib.* 2. *de hist. anim. ca.* 1.
(k) *Lib.* 8. *c.* 21.
(l) *Lib.* 4. *de Animad ca.* 52.
(m) *Lib. & cap. cit.*
(n) *Exercit.* 205.
(o) *Lib.*
(p) *Lib.* 2. *in Rhinocerote.*
(q) *Loc. cit.*

Gemmis, cap. 244. Hæ sunt, *Bos Indicus*, *Rhinoceros*, *Monoceros*, (sic proprie vocatum) *Asinus Indicus*, & *Orix*. Inter has quinque duæ sunt præter alias notandæ. Prior est Unicornus ille quem Ælianus lib. 16. de Animal. ca. 20. *Cartazonon vocat*, *qui pedum velocitate & robore corporis admodum præstat*, & *instar Elephantis pedibus est inarticulatis*. Sed hujus cornu virtutes nullas commemorat Ælianus: non omissurus vim illam miram adversus venena, si inesse ei cognovisset. Hunc esse Unicornem illum in scripturis toties celebratum, & à robore *Reem* dictum, non dubito. Altera est Asinus Indicus, de quo Ælian. lib. 4. de Anim. cap. 52. ait, esse eum *equi magnitudine*, *corpore albo*, *capite purpureo*, *cornuque in fronte genere sesquicubiti longitudine*, *cujus superior pars punicea*, *inferior alba*, *media plane nigra*. *Ex hoc cornu* ait ille) *potentiores apud Indos bibere solent*, *creduntque ex eo bibentem ab insanabilibus morbis tutum fieri*, *neque posse convulsionibus*, *corripi*, *neque sacro morbo affici*, *neque ullis venenis lædi*. Asinum hunc Indicum verè Unicornem illum esse, cujus cornu tantopere celebrantur, quóque à multis annis inter Gemmarios, & Principes nihil præstantius vel ad cognoscenda, vel ad præcavendo, vel ad superanda omnia venenorum genera habeatur, & sentit & probat Ansel Boëtius loco citato, cui ego ut diligentissimo horum indagatori subscribo. Qui ulterius etiam addit, alia multa venditari non sine magna fraude & errore, & haberi loco istius cornu; ut Monocerotis (sic proprie dicti) cujus tamen nullæ tales vires sunt, ut Cervorum cornua, quæ quia certa experientia non exiguas adversus venena vires habent, loco istius præstantissimi cornu sæpe substituuntur: ut Ebar, lignum Juglandis, & nonnunquam Fraxini, aliorùmque, de quibus ille ait, *Habeo ego domi plures quàm viginti differentias*, *cum tamen omnes mihi pro cornu Monocerotis datæ fuerint*. Sed de Unicornis ejúsque adjunctis satis multa. Unicorni, si vis, adde *Urum*, qui* à vulgari Tauro nihil differt nisi magnitudine & viribus, quibus illum superat. Cornua illi vastissima, quæ etiam Julii Cæsaris ætate errant ad usum paterarum, & nunc etiam in Samogithia & Mazovia: (regiones illæ Poloniæ & Prussiæ vicinæ) rarioris apud nos usus; ideò ut spectatu digna, nec sine magno honore alicubi asservari norunt, qui Collegium Reginense sole æstivo invisunt.

*Scalig. Exerc. 206. nu. 3.

Attexamus hic adjuncta lapidis Bezoar. *Nullum* (ut ait Ansel. Boëtius(r)) *est hoc lapide*, *ad venena aliásque difficiles morbos præstantius medicamentum*, *sive extrinsecus adhibeatur*, *sive intrinsecus*. *Ad omnium animalium venenatorum ictus & morsus valet*, *si vulneri imponatur*. *Carbunculis pestilentibus si inspergatur*, *venenum omne exugere creditur*. *Cordis affectibus & palpitationibus*, *paroxismo*, *melancholicis humoribus*. *lepræ seu Elephantiasi*, & *Epilepsiæ mirè auxiliatur*, *Verè Panaceæ instar habetur*. Quare *præstantissima quæque medicamenta atque Antidota*, *Bezoardica*, seu ut Scaliger (s) ait, *Bezabart*, id est, *vitam conservantia per Antonomasiam vocantur*, De generatione illius, lis non levis. Jul. Scaliger (t) confidenter asserit, esse *Cervi lachrymam*, *quæ post centesimum annum in Cervo ad oculi canthum accrescit*, & *ossibus illius concrescit*, *in tantum duritiem ut cornu superet*. Hocque & sibi compertum esse, & se legato cuidam è Turcia ostendisse commemorat. Ridet hanc Scaligeri sententiam Ansel. Boëtius loco citato, ipseq; lapidem *Bezoar* doctorum omnium testimonio *in ventriculo animalis ejusdam nasci confirmat*, sive ex Ægypto, Persia, India, China, Cathaio, aliísque vicinis regionibus, sive ex America & Pervia adferatur. Animal illud quia Capræ & Cervi simul simile est, *Capricervus* vocatur; à Persis verò *Pazan aut Pazar*, unde & lapis ipse Bezar nominatur, vel à Chaldeo nomine *Beluzaar* sic dictum autumat; qnia dominus est veneni, *Bel* enim ipsis Dominum, & *Zaar* venenum notat; sicque meritò vocatur, quia venena omnia domat ac superat. Idem Boëtius non solù ab Arabibus medicis ante 500. annos repertum esse Rhasis testimonio probat, sed & modum quomodo in ventriculo Capricervi gignitur accuratè describit; etiam & unde tanta sit ei vis adversus venena indicat. Generatur enim lapis iste in dicto Capricerve, ex succo viscoso & terrestri, herbarũ ejusmodi quæ aromaticæ sunt & valdè salubres; ex quo sit ut si animalia illa vel solo gramine, vel herbis insipidis vescantur, lapis qui in eis nascitur nullius pene facultatis sit: Id quod *Indis* optimè notum. Nam animalium

(r) *Lib. 2. de Gem. & Lapid. cap. 193.*

(s) *Exerc. 184. nu. 5.*

(t) *Exerc. 111.*

malium in planis locis degentium lapides floccifaciunt, in montanis verò & locis aromaticis vescentium lapides maximo pretio habent. Initio autem cùm nascitur lapis hic in marsupio quodam ventriculi, exiguus est; sed paulatim accidente indies crustâ, eadémque exiccata, concocta, atque indurata, excrescit lapis in majorem molem, adeóque augetur aliquando ut ovi anserini magnitudinem exæquet. Qui plura hoc lapide Bezoar desiderat, legat præter Neandrum, & alios, sæpe nunc jam nominatum Ansel. Boëtium.

Chameleontis hoc adjunctum Plinius narrat lib. 8 cap. 33. Quod *solus animalium nec cibo nec potu alitur, nec alio quàm aëris alimento: coloris ei natura mirabilior; mutat enim subinde & oculis & caudâ, & toto corpore: redditque semper quemcunque proxime attingit præter rubrum candidumque.* Quod idem Solin. cap. 53. testatur; unde natum proverbium, *Chameleonte mutabilior.* Utque ille aëre, sic alia quædam animalia aliis simplicibus elementis ali feruntur; unde illi versus (u); (u) *Apud Neand. lib. cit. pa. 355.*

Quatuor ex puris vitam ducunt elementis,
Chameleon, Talpa, & maris Halec, & Salamandra.

Piscium huc Adjuncta adde, Eorum *Genera sunt*, teste Plinio *, *centum septuaginta sex;* inter omnes nullus *Tritone* mirabilior. Homo is est marinus, quem Virgil. (y) sic describit, *Lib. 32. 11. (y) *Lib. 10. Æneid.*

Frons hominem præfert, in piscem (z) desinit alvus. (z) *Genus est piscis longi sed angusti corporis.*

Et Lib. 3. Æneid.

Prima hominis facies, & pulchro pectore virgo
Pube tenus; postrema immani corpore piscis.

(b) *Hollinsh. in vita Johan.*

Verè Philistæorum Dagon, de quo 1. Sam. 5. 4 Tritonem hujusmodi se Romæ in spectaculis vidisse narrat Pausanias, alibi etiam visum testatur Plin. lib. 9. cap. 5. & Eugenio 4. pontifice marinum hominem captum in Illyrico refert Baptista Fulgosus. Hujus etiam generis Tritonem membris ferè omnia homini similem, captum in Anglia regnante Johanne, atque aliquot diebus asservatum, tum dimissum in mare iterúmque reversum, ac duobus integris mensibus in ædibus D. Barth. Glanvilli custoditum, testantur Chronica (b) nostra. Attexerem aliqua de Canum, Equorum, præcipuè verò Elephantum Adjunctis; sed de his singulis abunde satis tractavit Just. Lipsius, de Elephantis Epist. Centur. 1. De Canibus epist. 44 Centur. 1. ad Belgas: de Equis Epist. 56. Centur. 3. ad Belgas: ex eo quantum vis depromere poteris.

Ex istis nunc intelligis quomodo ab Adjunctis arguas, vel ad probandum aliquid esse tale subjectum: si Adjunctum illius subjecti ei insit; vel non esse tale subjectum, si Adjuncta ejus ei non conveniant. Quod si ab Adjuncto aliquo subjectum ullum vel *laudare* vis vel *vituperare* (quod genus arguendi frequentissimum est) talia omnia argumenta ad Locum *à Causa Efficiente*, ut antè monui, spectant, non ad hunc ab Adjunctis: Quia Adjuncta præstantia & laudabilia sunt *Causæ Efficientes* cur subjecta quibus insunt laudabilia sunt; sicut è contra Adjuncta noxia, pestifera, aut vitiosa, *Causæ sunt Efficientes* cur subjecta quibus insunt sunt vituperio, odio & detestatione digna. Nituntur autem omnia talia argumenta huic Regulæ, quod in hoc Adjuncti loco repono: *Cuicunque subjecto Adjuncta bona, præstantia aut laudabilia insunt, illud est laudabile:* & contra, *Cuicunque subjecto Adjuncta mala, ignobilia, aut vituperanda insunt, illa meritò vituperanda sunt.* Reg. 4.
Et si comparationē inter duo aut plura facias, tū Regula cui talia argumenta innituntur est

hæc.

hæc, *Cui præstantiora Adjuncta insunt, illud est præstantius*: & contrà, *Cui viliora, ac pejora Adjuncta insunt, illud ignobilius est & deterius.* Exempla horum omnium dedi supra in cap. de Causa Efficiente.

Nec de hoc ab Adjuncto Loco Plura monere necesse est.

CAP. XI.

De Loco arguendi à Dissentaneis.

Dissentanea quæ & quotoplicia.

OCtavus Locus arguendi est *à Dissentaneis*. Dissentanea autem, ut in lib. de Prædic. ca. 20. diximus, sunt *quæ quocunque modo à se invicem dissentiunt* Eorum alia sunt *Diversa*, quæ naturâ & essentiâ differunt, sed possunt eidem subjecto convenire Alia sunt *Opposita*, quæ non essentiâ solùm differunt sed subjecto, sic ut nunquam eidem subjecto simul inesse possunt Horum alia sunt *Disparata*, quæ ita opponuntur, ut non maximè inter se distent; alia *Contraria*, quæ sic opponuntur, ut maxime à se distent: horum alia *contrariantur in Dividendo tantùm*, non Inhærendo ; alia *contrariantur & in Dividendo, & Inhærendo*. Et horum quatuor sunt Genera, Contraria nempe *Relatè*, *Adversè*, *Privativè*, & *Contradictoriè*; de quibus omnibus fusiùs loco citato egimus. Hic igitur modum & rationem arguendi ab illis declaremus.

Argumentum à Dissentaneo quid.

Argumentum ducitur à Dissentaneis, *Quandocunque Medium est Dissentaneum respectu Majoris termini*. Et quomodocunque Medium dissentit à Majori termino, ab eo *speciali Dissentaneorum Genere* Argumentum ducitur. *S*i Medium sit *Diversum* respectu Majoris, est argumentum à *Diversis*; *Si Disparatum* sit, à *Disparatis*; *Si Contrarium* est, à *Contrariis* ; *Si* Contrarium *Relatè*, est a *Relatis*; Si Contrarium *Adversè*, ab *Adversis* ; Si Contrarium *Privativè*, à *Privantibus* ; *S*i Contrarium *Contradictoriè* à *Contradictoriis*. Regulæ de his istæ sunt :

Reg. 1. de Dissentaneis in Genere.

De Dissentaneis in Genere Regula generalis est hæc unica : *Omnia Dissentanea naturâ atque essentiâ inter se differunt, sic ut quod unum est juxta suam naturam, alterum non sit illud, & nihil aliud.* Ratio est evidens, quia si omninò in essentia convenirent, non essent Dissentanea, sed unum idémque : nihil enim dissentaneum à séipso. Hinc in Diversis, Hoc est accidens, ergò non est substantia : in Disparatis, Hoc est album, ergò non est viride: in Relatis, Hic est pater hujus, ergò non est illius filius : in Adversis, Hoc est virtus, ergò non vitium: in Privantibus, Hoc est vita, ergo non est mors: in Contradictoriis, Hoc est animal, ergò non est non animal. Hæc & similia omnia huic uni regulæ communi omnibus Dissentaneis innituntur. Dixi autem non esse idem omninò, juxta essentiam: Quia fieri potest ut unum Dissentaneorum secundùm essentiam dicatur de altero, quod in subordinatis omnibus Prædicatis clarum est. Idemq; fit ut unum sit alterum, & habeat totam essentiam alterius. Ut homo est animal & habet totam essentiam animalis : sed tamen homo & animal non sunt eadem omninò quoad essentiam ; quia nec hominis essentia, est animalis essentia, nec essentia animalis, est integra & tota essentia hominis. Quod idem in Accidentibus, prout in Concreto sumuntur dicendum est. Vere enim dicas, Quantum est quale, sed quantum quatenus est quantum, non est quale, idem quod quale quoad essentiam.

A Diver-

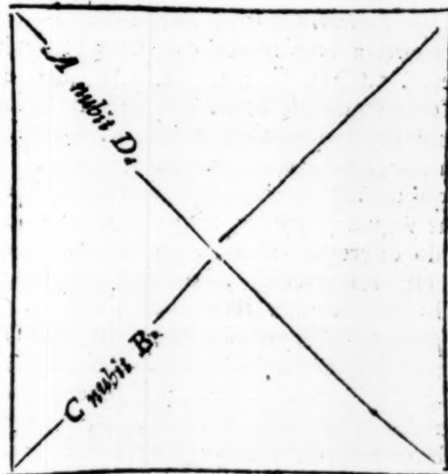
A *Diversis* nulla est quam invenire possum peculiaris arguendi ratio: sed quæ ab eis ducuntur omnes, communem Dissentaneorum formam, quam priori Regulâ indicavi, sequuntur.

Reg. 2. De Oppositis in Genere.

De Oppositis in Genere Regula generalis est hæc una: *Si unum Oppositorum de aliquo dicatur, alterum de eo negari debet:* ut in *Disparatis*, Hoc est album, ergò non est viride: In *Adversis*, Euclio est avarus, ergò non profusus: In *Privantibus*, Hoc videt, ergò non est cæcum: In *Relatis*, Hic est pater, ergò non est filius illius. Fit quidem sæpissimè ut quis sit & pater & filius respectu diversorum, sed nunquam fieri potest ut sit pater & filius respectu ejusdem. Quod intelligendum est de patre & filio naturali. Nam si legalem patrem, & legalem filium intelligas, (Sphingis hoc tibi ænigma fortè videbitur) idem legitimo matrimonio ejusdem esse potest & pater & filius, imò quod adhuc magis mirere, Idem sibi ipsi & pater legalis & filius esse potest. An hic Oedipo tibi opus censes? Torque te paulisper, & posteà ex typo subjecto hoc tam clarum esse conspicies, ut vel Davus quivis solvere possit.

D —————————— pater Legalis —————————— ⌐
A —————————— mater Naturalis —————————— B

sic A & C sunt vicissim una alteri & noverca & nurus.



sic B & D sibi invicem sunt & patres Legales, & filii Legales.

C —————————— mater Naturalis —————————— D
B —————————— pater Legalis —————————— ⌐

Clarum hinc est, *B.* & filium esse legalem *D.* & *D.* vicissim filium legalem *B.* itidem *B.* esse legalem patrem *D.* & vicissim *D.* esse legalem patrem *B.* & quia *B.* est pater legalis eorum omnium quibus *D.* ipsius filius est pater; *D.* autem pater est legalis *B.* ideo etiam *B* est legalis pater sibi ipsi: Similiter de *D.* dicendum. Iterùm hinc sequitur & *B.* esse filium legalem sibi ipsi, & etiam eodem modo *D.* esse filium legalem sibi ipsi. Pari modo de matribus illis duabus arguendum: Nam ex Typo liquet. & *A.* quia nupsit *D.* esse nurum *C.* & vicissim *C.* quia nupsit *B.* esse nurum *A.* quare & *A.* est & noverca & nurus *C.* & itidem *C.* est & noverca & nurus *A.* Præterea, quia *A.* est noverca omnibus quibus *C.* filia ipsius noverca est, *C.* autem est noverca *A.* ideò etiam *A.* est noverca sibiipsi; quod idem pari modo de *C.* dicendum est. Et quia A est nurus omnibus quibus *C.* ipsius filia legalis nurus est, *C.* autem est nurus A.

ideò

est nurus. *A.* ideò *A.* etiam erit nurus sibi ipsi; quod itidem de *C.* dici potest. Ita fit ut idem sit & pater legalis respectu ejusdem, & etiam filius; sed diverso modo: & idem sit & respectu sui ipsius & pater, & filius legalis, sed diverso modo, & respectu diversarum relationum quæ ipsis insunt. Sed torsi te jam satis diu. De patre & filio naturali (de quibus solùm locutus sum) certum est, quod nunquam idem respectu ejusdem & pater esse potest & filius.

A Disparatis peculiaris ratio arguendi ut opinor nulla est, sed illa sequuntur regulas generales Dissentaneorum & Oppositorum. Quod idem de Contrariis in Genere & de Contrariis in dividendo tantùm dici potest.

Reg. 3. De Relatis. De Relatis hæc Regula est, *Relata invicem se ponunt & perimunt.* Non est aliquod sensibile, ergò non aliquid quod potest sentire. Quadratura circuli (id est invenire & demonstrare quadratum esse circulo æqualem) est possibilis, ergo potest inveniri & demonstrari. Ac multi quidem id aggressi sunt: Bryso, quem refutat Arist. lib. 1. Demonst. cap. 7. nu. 10 & Antiphon cujus Arist. meminit lib. 1. Phys. cap. 2. & Hippocrates (Geometer ille præstantissimus, sed in aliis rebus stupidus & planè stultus, ut testatur Arist. lib. 7. Ethic. ad Eudæm.) & recenti memoria Joseph Scaliger, vir in Mathematicis acutus; sed nemo adhuc demonstrationem hujus invenit, tamen quia scibile est, etiam ab aliquo sciri potest.

Reg. 4. De Contrariis Adversè. De Contrariè adversis (quæ vulgò Contraria sine ulla additione vocantur) Regula est una: *Contrariorum est contraria ratio, aut contraria Consecutio*: nempe quoad Proprietates; & propria effecta quæ ab istis contrariis proveniunt. Tradit hanc regulam Arist. lib. 2. Rhetor. ad Theod. cap. 23. & exempla hæc subjicit, Intemperantia est mala, ergò Temperantia est bona. Si bellum horum malorum causa est, per pacem hæc emendabimus. Si non eis qui inviti obfuerint par sit irasci, certè nec iis qui inviti profuerint gratia est habenda. Si multa, etsi hominibus credibilia sunt, sint falsa; sequitur multa etiam quæ hominibus incredibilia sunt, vera esse. Hæc Arist. Ex hac regula sequitur, Frigus congregat heterogenea, ergò Calor eadem disgregat: Albedo disgregat visum, ergò Nigredo congregat: Virtus est laudabilis, ergò Vitium est vituperabile: Sanus habet justam & debitam temperiem Corporis, ergò Æger habet indebitam temperiem Corporis. Dixi autem consequentiam valere *quoad Proprietates & propria effecta, ab illis contrariis provenientia*, quod sedulò & diligenter observandum est. Nam in hoc vis tota hujus Regulæ posita est, ut si quis effectus, proprius, aut proprietas insequatur unum Contrariorum, contrarius effectus proprius, aut contraria proprietas insequatur alterum Contrariorum. Etenim nisi Proprietates aut Effectus proprii eorum quæ contraria sunt accipiantur, sed ea quæ sunt utriq; Contrario communia, tum Regula nunquam valebit. Unde hoc non sequitur, Prodigalitas est malum, aut vituperabile, ergò Avaritia est virtus, aut bonum, aut laudabile: quia nec malum nec vituperabile sunt proprietates Prodigalitatis, sed proprietates utrisque Contrariis Communes; tales nempe, quæ vitium, quod est Genus utrique commune, insequuntur.

Reg. 5. De Contrariis Immediatis. De Adversè Contrariis immediatis, Regula est hæc una: *Si unum talium Contrariorum immediatorum non insit in Subjecto capaci alterum inerit.* Ratio evidens, est quia unum eorum subjecto capaci semper inest: ut, Hoc elementum non est calidum, ergò est frigidum: Hoc animal non est sanum, ergò non est ægrum. Sed in Contrariis mediatis, hoc non valet. Non enim sequitur. Hic pannus non est niger, ergo est albus; potest esse viridis, purpureus, fuscus.

Reg. 6. De privantibus. De Privantibus Regula est hæc una: *Cuicunq; subjecto habitus inesse potest ac debet, si ille non insit, privatio ejus inest; & contrà, si privatio non inest, habitus inerit*: ut, Aër non est luminosus, ergo est tenebricosus. Socrates non vivit, ergo mortuus est. Homo non habet visum, ergo est cæcus.

De

De Contradictoriis Regulæ sunt duæ; prior est hæc, Contradictorium unum de omni ente dicitur: Quicquid enim est aut esse potest, vel est homo vel non homo, lapis vel non lapis. *Reg. 7. De Contradictoriis.*

Altera Regula est hæc: Contradictoria ambo de eodem subjecto dici nunquam possunt. Ratio est quia tum idem & esset, & non esset, & duo contradictoria essent simul vera, quod est impossibile, ut sæpe ex Arist. docuimus & probavimus. Et hæ duæ Regulæ de Contradictoriis sunt Axiomata omnium prima, quæ primò ab omnibus cognoscuntur, omnium verissima, omnium certissima, quia veritas & certitudo omnium aliorum ex illis pendet. Atque hæc Arist. docet lib. 4. Metap. cap. 3. & 4.

Usum nunc hujus loci unico exemplo declarabo. Argumentum scis esse tritum, Mala nostra opera merentur ex condigno mortem & pœnam æternam, ergò bono nostra opera merentur vitam & gloriam æternam: utitur hoc argumento Aquinas in 2. Sentent. Dist. 27. q. 3. *Sicut se habet culpa*, inquit, *ad pœnam, ita opus virtutis ad præmium; sed culpa ex condigno meretur pœnam æternam, ergò actus virtutis ex condigno meretur vitam æternam.* Itidem Altisiodorensis in Summa aurea lib 3. Tract. 12. *Quoniam homo malis operibus ex condigno meretur mortem æternam, ergò cum bona opera magis sunt bona, quam mala opera sunt mala, multò fortius bonis operibus meretur homo vitam æternam ex condigno.* Eadem ratione utitur Thomas Stapletonus lib. 10. de Justif. cap. 6. *Agnoscitur iniquitas esse mortis æternæ verum & justum meritum, ergò quoties bonis operibus justorum promittitur vita æterna reddenda ut merces, intelligenda sunt esse veri nominis vitæ æternæ merita.* Eadem similiter habet Nich. Sanderus lib. 6. de Justif. pag. 680 & pag. 683. Et reliquos eandem canere Cantilenam agnoscit Gretzerus, *Quid*, inquit, (a) *probare niteris ex Aquinate & aliis quod ultrò fatemur? quod palam, privatim que docemus?* Argumentum hoc specie innititur Regulæ illi supra positæ de Adversis, Contrariorum est contraria ratio: Sed revera multis de causis non innititur: neque ex hoc arguendi loco ullam vim habet. *Usus Loci à Dissentaneis.* *(a) Labyrint. Creticobun. in destruct. Labyr. 1. cap. 5.*

Primò, quia *non est inter bona nostra, & mala nostra opera perfecta contrarietas*: mala enim opera perfectè mala sunt, & ideò possunt perfecte mereri pœnam: at bona opera nostra sunt imperfectè bona, ut luce clarius demonstrant verba illa Isaiæ, cap. 64 ver. 6. *quasi pannus menstruatæ universæ Justitiæ nostræ.* Cavilletur hic Bellarminus quantum vult, &, cum Vertumno, vertat se in omnes formas, non expediet unquam illa verba Universæ Iustitiæ nostræ: Sed nec eludet unquam verba illa Bernardi, Serm. 5. de Didicat. Eccl. *Si ipsæ Justitiæ nostræ omnes, ad lumen veritatis inspectæ, velut pannus menstruatæ inveniuntur, injustitiæ quales deinceps reputabuntur? Si lumen quod in nobis est tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ erunt?* Quare cum omnia nostra bona opera imperfectè bona sunt, non poterunt tam perfectè mereri vitam, quam mala nostra opera, quæ perfecte mala sunt, merentur mortem. *1. Exceptio de Imperfectione.*

Secundò, putemus bona opera nostra perfectè esse bona; sunt tamen (nemine refragari audente) admista multis, imò infinitis malis operibus. Clarè, & hic iterum Bernardus (b), idque ex sensu, scientia ac conscientia omnium qui sunt aut fuerunt, *Anima nostra est onerata peccatis, irretita illecebris, prurie is concupiscentiis, obnoxia passionibus, impleta illusionibus, prona semper ad malum, in vitium omne proclivis, postremo ignominiæ & confusionis plena.* An ille vitam æternam mereri potest, cujus dispendium singulis momentis, singulis peccatis perfectè meretur? Ut verè ac propriè vitam mereatur, integrè ac perfecte Deo obtemperare debuit, non vel latum unguem ab illo vitæ tramite discedere. Sicut Muscarum mortuarum una perdit integram unguenti pigmentarii pixidem, ita partum Justitiæ, quantò magis Culleum, imò Chaos istud iniquitatis, meritum omne obliterat vel suavissimi unguenti: ipso Deo prædicente, Ezec 18. 24. *Si averterit se justus à justitia sua, & fecerit iniquitatem, numquid vivet? Omnes justitiæ ejus quas fecerat, non memorabuntur: in prævaricatione quà prævaricatus est, & in peccato quod peccavit, morietur.* Ita vel unum malum opus ad tartarum te deprimere potest: at centena millia bonorum operũ quibus una *2. Exceptio de Admistione.* *(b) Loco cit.*

illa mortua Musca admixta est) in cœlum te levare nequeunt. Ut viveres & vitam promereris, debueras perpetuò & inviolabiliter *hoc facere:* ut moriaris, & mortem merearis, satis est *quacunque die*, quacunque horâ peccaveris. Audi tuum Aquinatem, meritorum maximum patronum:

(c) *Prima secund. q.* 114. *art.* 7.

Quilibet, inquit, c *actus charitatis meretur absolutè vitam æternam, sed per peccatum sequens ponitur impedimentum præcedenti merito, ut non sortiatum effectum.* Impedimentum verò non solum peccatum sequens, sed & præcedens omne; & obicem certè æternum poneret, nisi misericordiâ amoveatur: ubi autem misericordia, ibi non meritum. Vides nunc secundò disparem rationem in bonis nostris, & malis operibus; mala perfectè æternam mortem merentur, quia in eorum unoquoque est violatio legis: bona (ut sint perfecta) mereri vitam non possunt, quia per admista mala non est in eis impletio legis. Deberes igitur sic à Contrariis arguere, Mala opera, quæ sunt violatio legis, merentur mortem æternam, ergò bona opera quæ sunt impletio legis sine ulla mali admistione, merentur vitam æternam. Tua verò aut humana opera bona, talia nulla sunt.

3. *Exceptio ab ipso Subjecto.*

Sed nec si etiam ex bonis operibus meritum æternæ vitæ stabilire posses ex hoc à Contrariis loco. Putemus Adamum non peccasse, sed integrum ad hunc usque diem perstitisse, juxta præceptum illud, *Hoc fac:* An tu illum idcirco æternam vitam promeruisse censeres? an Deum in jus vocare posset quod operis sui mercedem quam meruerat denegaret? quod cœlestis paradisi incolam non faceret? Non posset: Ut meritum quis ex operibus prætexat, & meriti stipendium exigat, nihil quidquam ipsum Deo debere oportet; opera, & officia, & indebita, & tanto stipendio digna præstare debet. Jam præmium vitæ æternæ est duratione æternum, & infinitum; at illius, nostraque opera omnia temporalia, & duratione finita: inter finitum autem & infinitum nulla proportio. Deinde, ille, nósque omnes, (totum dico humanum genus) tanto & tam indissolubili debito Deo obstricti sumus, ut si millies millena secula, ipsi integrè ac sine ulla vel levissima offensa serviamus, etiam & durissima servitute serviamus, solvendo tamen aut satisfaciendo tanto debito impares omnes omninò essemus. Debemus scilicet illi, nos nostraque: quicquid vel facere vel pari in illius obsequium aut honorem possemus, infinitis parasangis minus esset debito nostro: Nam quòd faciamus quidquam quod facere possimus, imò quod vel omninò simus, ab eo & habuimus & habemus. Quomodò verò unquam ei satisfacere poteris, qui te ex nihilo, ut sis aliquid, fecit? imò ut sis homo, creaturarum fere omnium præstantissima, Deóque proxima, cum te ille lapidem, truncum, vilem vermiculum, aut coaxantem bufonem efficere potuisset, nec tamen tu idcircò ei dicere posses, Quare me sic fecisti? Audires statim, *An non habet potestatem figulus in lucum, vas qualecúnque ipsi placet inde formare? An non licet mihi quod volo facere de meo?* Audi (d) Sanderum qui pessimè quamplurima, hoc unum de Adamo rectè, & laudo: *Qui*, inquit, *ex nihilo conditus, totum quod erat, quodque poterat, ei à quo totum acceperat in æternum debiturus, nec tamen unquam parem gratiam redditurus fuisset, quomodo is ex eo quod semper sui debiti persolvendi causa Deo reddidisset, Deum interim sibi novæ ac præsertim tantæ gloriæ debitorem facere potuisset?*

(d) *Lib. 6. de Justif. cap.* 6. *pag.* 662.

(e) *Luc.* 17. 10.

Certissimè non potuit: nec quisquam omninò alius; Christo ipso omnibus dicente (e) *Cum feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Servi inutiles sumus; quod debuimus facere fecimus.* Inutiles vocat, ad quidquam amplius promerendum à Domino; Nam hoc ipsum quod *condidit*, quod *creavit*, instar stipendii, & plus quàm stipendium omnibus est; hoc quia *præ manibus* donavit nobis Deus, stipendium ulterius ab eo neque mereri possumus, neque flagitare debemus. Quicquid ultra hoc, quod jam à primâ creatione accepimus, vel donat Deus, vel daturum se promittit, *Gratia* est, non *Debitum; Liberalitas* est, non *Justitia;* gratis primùm promittitur, & sic promissum, *justè* quidem tum, ac ut *debitum* præstatur; sed ut *debitum ex pacto gratiæ*, non *ex operis dignitate;* ut debitum ex *gratioso promisso suo*, non ex ullo *merito nostro*. Quod si vel Adamus, vel quis alius verè mereri quidquam apud Deum posset, fingendum est eum aliundè creari, nihil quidquam Deo debere; & tum ad Deum accedere, ac cum eo stipulari de stipendio, pro eo servitio quod adhuc non debitum præstare vellet.

Quo

Quo tamen casu, qui tam delictum, quam obsequium finitum esset, nec illius pœna, nec hujus præmium æternum juxta justitiæ normam exigeretur. Solus ex omnibus qui bonè meruit, & æternam vitam meruit, solus, inquam, est Jesus Christus, Deus simul atque Homo: Indebitum ille obsequium subire voluit; non tenebatur vel mori, vel legi obedire, vel nasci, aut naturam nostram suscipere. Officia hæc omnia libera erant, in debita omni modo erant, de suo erant non aliena, quare verè merita erant. Et quoniam is verè Deus erat, natura, bonitate, dignitate ac majestate infinitus ideò merita ipsius obedientiæ, obedientiæ ad mortem, ad mortem etiam crucis, infiniti planè valoris, tum ipsi tum aliis erant, tanti, ut Clemans 6. pontifex Rom. non vereatur (Extrav. Commu. lib. 5. tit. 9. cap. *Unigenitus*) suo decretali inserere, *quod vel modica gutta sanguinis ipsius, pro redemptione totius humani generis sufficeisset.* Nec verò redemptionem nobis solùm ille à peccatis, à mortis ac gehennæ faucibus meruit; sed & gratiam Dei quâ nos Fide, Spe, ac Charitate donati, piè ac sanctè hic vivamus, & gloriam, immarcessibilem inquam illam gloriæ coronam, quâ æternùm cum ipso, in cœlesti regno perfruemur. Hæc omnia illius sunt, & ejus solius merita. Nos merita nostra nulla alia scimus, quam quæ Bernardus rectissimè celebrat, *Meritum meum est Miseratio Domini.* Serm. 6. 1. in Cantic.

Vides hic, tertio modo tuam hanc à Contrariis argutiam veriùs quàm argumentum claudicare, quia nos tales sumus ut mortem æternam justissimè mereri, at vitam æternam mereri nullo modo possimus: ubi verò subjectum tale accipitur, quod tam verè possit bonis suis operibus æternam viam mereri, quàm nos mortem æternam verè meremur, tum rectè probes illius opera bona æquæ mereri vitam æternam, ac nostra mereantur mortem æternam. Talis quia neque est, neque unquam fuit aut esse potest præter Jesum Christum, ideò si rectè à Contrariis arguere vis, ita concludendum est: Mala opera eorum, à quibus solummodo bona debentur, & à finita creatura infinito Creatori debentur, & in æternum debentur, verè ac propriè merentur mortem æternam; ergò Bona opera, & nulla nisi bona, præstita ab eo à quo nulla debentur; cujusque opera, quia ipse infinitus est, verè infiniti valoris ac meriti sunt, verè ac propriè merentur vitam æternam.

Sed arguere à meritis nostrorum operum quæ mala sunt, ad merita nostrorum operum quæ bona sunt, enervat, imò penitus tollit totam vim regulæ supra-positæ, quia illud Nostrum additum malis operibus, facit ea verissimè mereri mortem æternam: additum verò bonis operibus, multipliciter impedit ne possint mereri vitam æternam: Primò, quia *imperfectè bona* sunt. Secundò: quia *malis operibus admista.* Tertiò, quia *sunt debita.* Quartò, quia *non sunt infiniti valoris*: ubi autem præmium infinitum, & meritum ac pretium infiniti valoris esse debet. Sed diutius hic te detinui, ne graveris tamen. Certè enim hoc operæ prætium erat: argumentum hoc & ubique obvium, & pluribus quàm quis opinetur spinis implicatum; erunt tibi hæc olim usui, &

Quo semel est imbuta recens servabit odorem
Testa diu. ——

Ac de loco arguendi à Dissentaneis, hæc satis multa.

CAP. XII.

De loco nono arguendi, qui inest à Comparatis, Paribus, vel Similibus, itemque ab Exemplis.

Comparata quæ.

SEquitur nunc loci arguendi à Comparatis. *Comparata sunt quæ inter sese comparantur*, & quia sæpe evenit ut eorum quæ comparantur unum sit quoad veritatem notius altero, ideo ex eo quod notius est, quodque verum esse asserimus, probatur illud quod est ignotius itidem verum esse. *Comparatio* autem fit duobus modis: Primò in *Paria*, quando est *eadem, par, similis, aut æqua ratio in utrisque quæ comparantur*; ut par est ratio, quare Socrates sit rationalis, & quare Plato. Secundò inter *Imparia*, vel *Majora*, vel *Minora*, quando *dispar est ratio inter ea, quæ comparantur*; sic ut vel major sit ratio, vel minor, quare unum insit quàm alterum.

Argumentum à Comparatis, quid.

De utrisque hoc communiter observandum est, Argumentum tum duci à Comparatis, *quando una par Majoris propositionis comparantur cum alia, vel in paritate rationis, vel in imparitate.* Ipsa aut Comparationis nota, indicium est argumentum tale ab hoc à Comparatis loco duci: Nam quia hæc omnia argumenta forma sequuntur Syllogismi Hypothetici Conditionalis, in quem etiam resolvi possunt, (Nota enim comparationis vim habet conditionis in arguendo) ideo in his regula nostra Fundamentalis non tam strictè observatur. Et quoniam Consequentia in his facilis est & conspicua, ideo de istis non aliam regulam arguendi tradi necesse est, quàm quod *ex ipsa nota Comparationis dijudicari debeant.* Agendum est autem 1. de Comparatis *Paribus*, qui est nonus arguendi locus.

Regula generalis.

Quod ad Regulas ab hoc loco arguendi à *Pari* spectat, una est generalis, quæ est ista: *De Paribus par est judicium; vel Parium par est ratio.*

Quoniam autem Comparatio in *Paritate rationis* fit tribus modis; vel cum *unum duobus*, vel cum *duo uni*, vel cum *duo duobus* inesse dicuntur pari ratione, ideo de hoc loco tres sunt speciales, æque faciles ac perspicuæ Regulæ.

Reg. 1. *Si par sit ratio cur unum aliquod duobus insit, tum si uni eorum non inest, aut convenit, neque alteri inerit aut conveniet: sin uni inest, aut convenit, inerit utrique:* ut par est ratio, quare Homo sit animal, & quare Brutum sit animal: at Homo est animal, ergo pari ratione etiam Brutum. Hoc argumenti genere, quidam Græcus historio argutè refutavit stultitiam Maximini Imperatoris, qui cum esset grandi & robusto valde corpore, ideo se propè immortalem esse. nec posse occidi stultè opinabatur: ut narrat Jul. Capitolin. in ejus vita. Histrio in scenam prodiit præsente Imperatore, & hos versus recitavit:

Qui ab uno non potest, à multis occiditur;
Elephas grandis est & occiditur,
Leo fortis est & occiditur,
Tigris fortis est & occiditur:
Cave multos, si singulos non times.

Idem est acsi dixisset, Par est ratio cur Maximinus occidi possit, atque cur Elephas, Leo, & Tigris: at illi occiduntur, ergo ille potest occidi & mori.

Reg. 2. *Si par sit ratio cur duo alicui uni tribuatur aut insint, & unum eorum non insit, neque inerit alterum: sin unum insit, utrumque inerit:* Ut, Par est ratio quare Temperantia sit laudanda & amplectanda, & quare Justitia: at Justitia omnibus colenda est, igitur & Temperantia.

Si

Si par sit ratio quare hoc Prædicatum conveniat huic Subjecto, & cur illud conveniat alteri, tum si hoc huic non convenit, nec illud alteri conveniet: & si hoc convenit huic, & illud alteri conveniet. Ut, Par est ratio quare discipulis Christi liceret spicas vellere urgente necessitate, & quare Dividi ipsiusque militibus licuit panes propositionis urgente necessitate comedere: at Dividi ipsiusque militibus hoc posterius facere licuit, ergo etiam Christi discipulis licuit prius illud facere. *Reg. 3.*

Ad hunc locum spectant omnia argumenta à Similitudine ducta. In illis enim *duo duobus semper conferuntur*, quare illa ad tertiam regulam antepositam referenda sunt: ut, Similis est ratio tempestatis ad navem, ac seditionis ad rempub. at tempestas navi periculosa est, ergo seditio reipub: ut Salamandræ *nunquam nisi magnis imbribus proveniunt, serenitate deficiunt*, ita multi sunt, qui reipub. statu bello aut seditione turbato ostendunt se qui sint, & quo in rempub. animo; iidem rebus pace compositis, tabescunt, moriuntur. Sic illud Virgilii eclog. 5. *Argumentum à Similitudine, huc spectant. Plin. lib. 110. cap. 67.*

Tale tuum Carmen nobis, divine Poeta,
Quale sopor fessis in gramine. ——

Et infinita hujus generis, quæ omnia verissimè argumenta à *Pari* sunt. Sed in his observandum est verum esse quod vulgo dicitur, *Nullum simile currere quatuor pedibus*; id est, non esse in omnibus simile aut æquale ei quod confertur. Satis est ad vim argumenti si in ea parte, in qua Comparatio fit, similia sint. Sin in eo dissimilia esse doceantur, vis tota argumenti penitus enervatur, ut rectè monet Arist. lib. 2. Rhetor. ad Theod. cap. 25. Quare inepta est ratio illa quâ Bellar. (g) aliique utuntur quia *Rex unus est in apibus*, ideo *in universa Ecclesia deberi similiter esse unum ducem doctorem, primarium, & visibilem Monarcham.* Nam Ecclesia universa non est in hoc similis uni Alveario, sed singulæ particulares provinciæ, aut singula regna, similia sunt singulis alveariis: ut ergo diversis Alveariis præsunt diversæ apes, itidem diversis regnis diversi Reges, diversis diœcesibus diversi Episcopi: Sed ut omnes apes per universum orbem, non confluunt ad *unum Alveare*, nec unam *Papalem apem* venerantur; itidem nec debent omnia regna unum *Temporalem* Regem, nec omnes ecclesiæ particulares unum aliquem *visibilem* Monarcham agnoscere.

(g) *Lib. 1. de Pont. ca. 2. sect. Denique, & sect. Sed.*

Spectant huc etiam *fabulæ*, & *Apologi*, quæ revera nihil aliud sunt quam *similitudines*. Tales sunt Æsopi notissimæ sed utilissimæ fabulæ. Sic autem arguit Æsopus (& verissime in illis omnibus Poëtam agit,) Qui doctrinam aut virtutem divitiis aut voluptati postponit, perinde facit ut gallus gallinaceus, qui granum hordei gemmæ antepòsuit: at gallus iste stultissimus fuit, stultus igitur est alter. Poëta solum *Minorem* exprimit, *Majorem* attexendam, & *Conclusionem* inde inferendam, prudentiæ Lectoris relinquit. Idem in aliis omnibus hujus generis *fabulis* arguendi modus. A pari omnes ducuntur. *Fabulæ & Apologi.*

Spectant etiam ad hunc à Pari locum Argumenta omnia in quibus *unum Conjugatum aliquid de altero arguit.* Ea enim omnia verè à pari ducuntur. Etenim à Conjugato ad Conjugatum aliter non potest argui quam sub Comparatione unius cum altero in *paritate rationis.* Et semper in Majori propositione expressè vel implicitè ponitur, quod *par sit inter ista ratio*: ut hic, Avaritia est vitium: ergo Avarus est vitiosus; appone Majorem, & erit ista, Par, similis, aut eadem est ratio Avari ad vitiosum, atque est Avaritiæ ad vitium. Sic & hoc, Corpus est Quantitas, ergo corporeum est quantum. Sic & hoc, Omne quod fit justè, fit bene, ergo omnis qui facet justè, facit bene. Has atque similes omnes rationes à *Pari* duci certum est. Nituntur enim omnia huic Regulæ, *Par est ratio hujus Conjugati ad suum Conjugatum, atque est illius ad suum*; quæ nihil aliud est, quam *Conclusio* deducta ex illa generali de Paribus regula, *Parium est par ratio.* Scio vulgus Logicorum longe secus sentire, & hinc cum à Conjugatis constituere ut distinctum locum arguendi ab illis omnibus, & ab hoc ipso quem nunc tractamus à Pari. Sed ego nullum omnino exemplum, post longam ac seriam hujus rei considerationem, invenire potui, in quo aliter à *Argumenta quæ vulgo à Conjugatis duce putantur huc spectant.*

Conjugatis argumentum formetur: quàm eo quem jam dixi modo. Quare induci non possum ut locum à Conjugatis distinctum arguendi locum faciam, paratus tamen sententiam tum mutare cum certa ratione liquere possit, aut aliter à Conjugatis argui, aut esse argumenta aliqua in quibus unum Conjugatum sit Medium, & alterum sit Majus extremum, ut sit ex habitudine illa Conjugati ad suum Conjugatum aliud concludatur. Fruantur per me alii suo judicio; non repugno. Dent itidem illi mihi veniam si rationem ducem sequar, nec me abripi sinam (ut multi solent) opinionibus receptis ac vulgaribus, ubi ratio contrarium evidenter persuadet.

Argumenta ab Exemplis huc spectant.

Ad hunc eundem locum spectant *argumenta omnia ab Exemplis.* Nam in omnibus illis hoc supponitur, *parem esse rationem* cur hoc tibi, aut huic illi liceat & conveniat, atque est cur liceat aut conveniat ei quod pro exemplo adducitur: ut David vir Deo charus non tulit impunè homicidium, & adulterium, sed gravem utriusque sceleris pœnam sustinuit: nec tibi igitur putato similia flagitia impunè futura: Rectè monet (*h*) Ovid.

(h) Lib. 3. de Ponto, eleg. 2.

Cum feriunt unum, non unum fulmina terrent.

Æneas ob pietatem in parentes, in patriam, ob virtutem quam in omni vita exercuit, meritò celebratur, & fama super æthera notus est: tu igitur si eandem semitam virtutis calcabis, eodem honore fulgebis, & super astra fereris. Frequens est apud Oratores hoc arguendi genus ab Exemplis. Nam & *per Exempla & fabulas res faciliùs discitur*, teste Aristotele (*i*). Et nulla te faciliùs homines ducuntur, quam aliorum Exemplis. Plerique omnes eo ingenio sumus, ut quod ab aliis fit, id nobis licere arbitremur. Hinc Miles apud Comicum, *Hoc ipse Pyrrhus factitavit.* Hinc apud Poëtam (*k*) Didoni soror ipsius Anna,

(i) 1 Le. problem. §. 18. nu. 3.
(k) Æneid. lib. 4.

Solane perpetua mærens carpere juventa?
Nec dulces natos, Veneris nec præmia noris?

Ita scilicet res est, Exemplis magis commoveri solent homines quàm vel oratione vel ratione; & aliorum facta nostris patrocinia esse putamus; eoque magis, si quis aut eminentiori loco ac dignitate sit, quem pro exemplo habent (nam in (*l*),

(l) Claudian.

———(*Vulgus manant exempla regentûm*)

Aut si propinqui nobis ac chari:

Si (m) *damnosa senem juvat, ludet & hæres*
Bullatus, parvoque eadem movet arma fritillo.

(m) Juven. Satyr. 14.

Quare magnopere & parentibus, & viris omnibus principibus cavendum est, ne suis vitiis, aut exemplo viam aliis ad nequitiam præeant. Certè enim tales *plus Exemplo quàm peccato nocent*, ut verè Cicero (*n*): nam vulgus hominum quasi pedibus it, & impingit in abominationes primatùm; nec minus verè de aliis Juvenalis,

(n) Lib. 3. de Legib. pa. 336.
(o) Loc. cit.

——— (o) *Velocius & citius nos,*
Corrumpunt vitiorum exempla domestica, magnis
Cum subeant animos authoribus. Unus & alter,
Forsitan hæc spernant juvenes, quibus arte benignâ,
Et meliore luto finxit præcordia Titan

Sed

Sed reliquos fugienda patrum vistigia ducunt,
Et monstrata diu veteris trahit orbita culpa.

Quare lubricus valde & infidus est hic ab exemplis arguendi locus. Quo rectiùs certiúsque hic pedem figas, & scias ubi & quomodo aliorum vestigia premenda sunt, quatuor Regulas tibi propono.

Exemplum illius qui errare à recta via non potest, sine omni metu aut hæsitantia sequendum est, in iis omnibus quæ ille ut communia cum aliis officia præstitit. Talis autem nemo hominum vel est, vel unquam fuit, eritve, præter Jesum Christum Dominum nostrum: Quicquid ille in iis quæ ad nostra officia spectant fecit, nobis etiam faciendum est. Hinc illud Johan. 13.v.15.& seq. *Exemplum ego præbui vobis, ut sicut ego feci, ita & vos faciatis.* Sic 1. Pet. 2. 21. *Christus reliquit nobis exemplar ut illius vestigia insequamur, Conviti is affectus, non vicissim conuitiabatur: Cum malis afficeretur & injuriis, non minabatur, sed committebat causam suam ei qui justè judicat.* Reg. 1.

Aliorum omnium etiam sanctissimorum exempla, sunt imitanda cum hac limitatione, quoad & quatenus illorum actiones à norma legis non deflectunt, aut in quantum laudanda & approbanda sunt. Docet hoc Apost. 1. Cor. 11. 1. *Imitatores mei estote,* (sed cum hac cautione) *sicut ego sum Christi*; & rectè in hanc sententiam Seneca (*p*) *Optimum majorem sequi vestigia, si rectè præcesserunt.* Quin & lex Imperatoria (*q*) idem docet; *Nam tam spectandum quid Romæ factum est, quam quid fieri debeat.* Reg. 2.

(*p*) *Sen. in sentent.*

(*q*) *F. de offic. Præsid. L. Sed licet.*

Facta aliorum, quæ privilegio quoddam illis vel mandata à Deo sunt, vel indulta, ideoque in illis laudanda fuerunt, non sunt in imitationem aut exemplum ab aliis trahenda. Privilegium enim est privata lex aut concessio alicui contra jus commune facta. Ut Isiod. lib. 4. Etymol. cap. 18. & alii testantur. Nam antiqui Priva dixerunt, quæ nos singula, aut propria dicimus; ut ex Lucilio declarat Aul. Gell. lib. 10 cap. 20. Hinc illæ Regulæ (*r*) juris, *Privilegium personale personam sequitur, & extinguitur cum persona:* Et, *Quod alicui gratiose conceditur, trahi non debet in exemplum.* Et, *Privilegium* (*s*) *uni concessum, non potest ad alium extendi propter identitatem rationis.* Hinc est, ut ista non sequantur, Abrahamus filium offerre in sacrificium voluit, & rectè in eo fecit, ergo & hoc tibi licet. Licuit Ehudi occidere Eglonem regem, ergo & tibi licet regem cui subjectus es occidere.

(*r*) *Sext. Decret. Regul. 7. & 74.*

(*s*) *Extra. de Privil. cap. 9.*

Si factum cujusquam à lege aut rectâ ratione discrepet, non est ab ullo in exemplum trahendum. Rectè Cicero: *Errant qui quod exemplo fit jure fieri putant.* Et quamvis vulgo dicatur, Vivitur exemplis, verè tamen dicitur, Vivendum est legibus. Sinite me hoc unico exemplo illustrare. Exhibuit Angelo ut scitis Johannes Apostolus, religiosum cultum, Apoc. 19. 10. & 22. 8. *Procidi*, inquit, *ante pedes ejus ut adorarem eum*, (Adoratione nimirum Deo debita, ut rectè docent tum August. Quæst 61. in Genes. & lib. 20. contra Faustum. cap. 21. cum Aquinas secundâ secundæ, quæst. 84. art. 1. aliique.) *Sed dixit mihi, Vide ne feceris, Conservus enim tuus sum, Deum adora.* Latriam, ac religiosum Cultum non homini, non Angelo, non ulli creaturæ, sed Deo soli tribuendum esse beatissimus ipse Angelus profitetur. Risi profectò hic sæpissimè Bellarminum, qui lib. de Sanct. beat. cap. 14. sect. Ad quartum, ita hoc argumentum eludere se posse putavit: *Dico*, inquit, *hoc* (quod de Johanne & Angelo scribitur) *esse pro nobis. Nam vel Johannes putavit eum qui sibi apparuit esse Deum, vel Angelum: Si Deum, meritò reprehensus est: Si Angelum esse putavit,* (& sic verè putavit; eumque sic putasse sentit Bellar. ibidem sect. Secundo) Si inquit, *Angelum esse putavit & tamen adoravit, cur nos reprehendimur qui facimus quod fecit Johannes? Num melius Johanne norunt Calvinistæ, sintne Angeli adorandi?* Bellum sanè hominem, & facetum, qui tam bellè ab Exemplo arguit. Vobis igitur licet pari patrocinio Abrahami, & Jacobi mentiri, & æquivocatione fallere? & Augustino (*t*) monenti, *nulla exempla mendaciorum imitatione digna in moribus factisve sanctorum inveniri;* opponite Bellarminianum hoc scutum, An melius Abrahama & Jacobi novit Augustinus Reg. 4.

(*t*) *Lib. de menda. c. 21.*

stinus sitne mentiendum? Si fortè Calvianus quis Alexandrum sextum Cæsaris Borgiæ patrem, reprehendat, quod *Lucretia & filia ipsius & Sponsa audiat*, juxta notum illud Epitaphium,

*Ex Pontano cit Cyp. Valer. lib. de Papa. pa. 135.

> * *Hoc jacet in tumulo Lucretia nomine, sed re*
> *Thais, Alexandri filia, sponsa, nurus;*

Habet ex Bellarmino quo se tueri potest: Fecit idem Lotus an melius Loco norunt Calvinistæ, sitne incestus perpetrandus? Legent fortasse apud aliquem Calvinianum de Johanne 12. quem in αυτοφόρῳ à demone percussum narrat Lutiprandus (*a*): De Innocentio octavo tam felice patre, ut illius soboles Epigrammate (*b*) hoc decanta sit,

(a) *Lib. 6. cap. 11.*
(b) *Ex Marcel citat. Cyp. Valer. lib. cit. pa. 130.*

> *Octo recens pueros genuit, totidemque puellas:*
> *Hunc merito poteret dicere Roma patrem.*

De Julio tertio qui innnocentium (*c*) quendam (juvenculum licet) quò huic Romano Jovi Ganimedes esset, Cardinalitio galero decoravit, De Leone 10. Atheismo præter alia nobilitato, cujus jam morituri detestanda illa ad Card. Bembum vox in ore multorum fertum (*d*), *O quantum nobis profuit hæc de Christo fabula!* De cæteris etiam apud Calvinistas fortè legant, vel illud ex Mantuano (*e*):

(c) *Cyp. Val. pag. 163.*
(d) *Ibid. par. 150.*
(e) *Lib. 3. de calamit. temp.*

> *Sanctus ager scurris, venerabilis ara Cynædis*
> *Servit, honorandæ divum Ganimedibus ædes.*

Vel illud ex Orichovio (*f*): *Quæstus hic est uberrimus, Scorta Romæ quotannis tributa conferunt: earum* (*g*) *censu cum anno ab hinc sexto ageret præfectus lictorum urbis, censa sunt meretricum capita quadraginta quinque millia.* Vel illud ex Honorio Augustodunensi (*h*), *Verte te ad Clerum, videbis in eis bestiæ tentorium, sacerdotium per immunditiã polluunt. Contemplare Monachorum Conciliabula, & videbis in eis bestiæ tabernacula: plerique illorum gulæ & illecebris dediti, quidam in immunditiæ sordibus computrescunt. Aspice habitacula monialium; Cernes in eis bestiæ præparatum thalamum; Hæ à tenera ætate impudicitiam discunt, velo se operire festinant, quo magis fræna luxuriæ laxare queant: omnibus fornicariis pejus prosternuntur.* Hæc & similia fortè apud aliquos Calvinistas legas. Ne metue ab his Calvinistarum objectiunculis; neque verò necesse habes in illis tritis & detritis, effugia quærere, *quod sit* (*i*) *aliqua honesta fornicatio*, aut, *quòd adulterium inter minora* (*k*) *crimina ab* Alexandro tertio censeatur: quod peccatum levius (*l*) sit *Sacerdotem scortari, & concubinam fovere, imò plurimas* (*q*) *domi meretrices alere, quam matrimonium contrahere.* Obsoleta hæc sunt; nec satis tuta subterfugia. En tibi, habes hic à Bellarmino, verè Ajacis clipeum, quo hæc, aliáque omnia nefanda scelera, facillimè tueri poteris. Dices, nunquid aliud faciunt, quàm quod olim fecit patriarcha, atque propheta? Num melius Davide norunt Calvinistæ utrum scortatio & adulterium perpetranda sint? Voluit (opinor) Bellarminus, Asylum hic improbati condere. Quod homicidium sacrilegium, blasphemia, fandum aut nefandum flagitium, non sub hoc novi Ajacis clipeo patrocinium inveniat? Habes inter Pontifices Rom. qui in omni flagitiorum genere insigniter tibi viam præeant. Si Calvinianus qui, fortè obmurmuret, aut malè à te factum esse contendat, Scutum hoc arripe; uno hoc Bellarminiano spiritu, difflabis integras Calvinistarum legiones, quasi ventus folia aut panniculã tectoria. Num tu Calvinista, tu novus morum censor, melius novisti utrum Blasphemiæ, Sacrilegia, parricidia, & flagitia alia perpetranda sunt, quam sanctissimi Romani Pontifices, quam orbis Judicis? Cæterùm unus hic restat scrupulus, quem eximi à Bellarmino oportuisset, Utrum nimirum graviùs delinquant

(f) *Stanisl. Orichov. orat. de Cœlibatu habita in Concilio. pa. 110.*
(g) *Ibid. p. 108. & 189.*
(h) *Dial. de prædest. & lib. arbit. in medio.*
(i) *Causa 31. Ca. Hac ratione.*
(k) *Cap. Etsi Clerici extr. de Judiciis.*
(l) *Fr. Caster. Euchyr. cap. de Cœlibat. propos. 9.*
(m) *Vox Card. Campegii in conventu Noriemberg. ann. 1524. apud Joh. Sleid. li. 4. comment.*

quam Papistæ qui id faciant quod illicitè, vel Angelo Judice, fecit Johannes, an Calvinistæ qui id in eis reprehendunt, quod in Johanne beatus Angelus justissimè reprehendit. Sed satis opinor nunc intelligis, Nullius ne optimorum quidem facta in exemplum trahenda, si à lege exorbitent.

Atque hæc de Loco arguendi à Pari.

CAP. XIII.

De Loco decimo arguendi, qui est à Comparatis Imparibus, nempe vel à Majori ad minus, vel à Minori ad majus.

SEquitur decimus arguendi Locus, qui est à *Comparatis Imparibus.* Comparatio autem hæc fit duobus modis; vel à *Majori ad minus*, vel à *Minori ad Majus*. Argumentum ducitur à Majori ad minus, *quando inter duas partes Majoris propositionis talis est Comparatio, ut major ratio sit quare unum ita sit, ut esse asseritur, quàm quare alterum.* Ex quo fit ut argumenti à *Majori ad Minus* duæ sint Notæ ac indicia: Prior, quòd in eo semper vel expressè vel implicitè ponitur hæc aut similis clausula in Majori propositione, *Major est ratio*, aut *Magis est probabile*, aut *Magis est verisimile* hoc esse quàm illud. Secunda, quòd omnia argumenta à Majori ad minus concludunt *negativè*, cum hac vel simili clausulâ, *multò minus*. Semper enim quia negatur in eis id esse verum quod est magis verisimile, ideo concluditur negandum, id esse verum, quod non est tam probabile aut verisimile. Hujus autem Loci unica est Regula. *Argumentum à Majori ad minus quid.*

Si è duobus, magis verisimile sit, aut major ratio sit cur hoc sit, aut insit alicui, quàm illud; tum si hoc non sit, aut non insit, neque erit aut inerit alterum. Ut major ratio est cur homicidæ, quàm regicidæ veniâ donentur; at homicidæ venia nulla danda est, Ergo multò minus regicidæ. Magis verisimile est Satrapam posse amatorios sumptus suffere quam te; at Satrapas si fiet, amatorios sumptos istos non ferat, Ergo multò minus tu poteris. Ita arguunt fratres Josephi; Magis veri simile est nos pecuniam saccis impositam nobis reservaturos, quàm aurum de domo Domini furto suscepturos; at prius non fecimus, sed pecuniam illam reportavimus, Ergò multò minus hoc faceremus. *Reg. 1.*

Similiter Christus Johan. 3. 12. *Si terrena dixi vobis, & non creditis, quomodo si dixero vobis cœlestia credetis?* eadem autem omnino est ratio à Majori ad minus, sive unum duobus, sive duo uni, sive duo duobus conferantur, ut non necesse sit multoties eandem Regulam repetere.

Argumentum ducitur à *Minori ad majus*, quandocunque *una pars Majoris propositionis, ita alteri comparatur, ut minor sit ratio cur unum verum sit, quam cur alterum.* Ex quo fit ut duæ etiam sint hujus argumenti à Minori *notæ*: Prior, quod semper in majori propositione vel expressè vel implicitè ponatur hæc aut similis clausula, *Minor est ratio, Minus est probabile* aut *Minus est verisimile*. Secunda, quòd omnia argumenta à Minori ad majus, concludunt affirmativè cum hac aut simili nota, Multò magis, aut à fortiori: nam quia in his id asseritur, inesse aut esse verum quod minus est verisimile, ideo à fortiori concluditur id inesse aut esse verum quod est magis verisimile. Hujus argumenti est unica etiam Regula. *Argumentum à Minore ad majus quid.*

Reg. 1. *Si duo inter se comparentur, & minor sit ratio quare hoc insit aut sit verum, quam illud; tum si hoc insit, aut sit verum, multo magis alterum inerit, aut verum erit:* ut, Minus est verisimile quod dominum persequentur quàm servos, at me dominum vestrum persequuti sunt, ergo, à fortiori, vos meos servos persequentur. Iterum, Minus est verisimile Deum prospecturum esse volucribus cœli aut liliis agri, quam hominibus electis, sibique dilectis; at volucribus & liliis agri prospicit Deus, multò igitur magis vobis prospiciet. Et, Minus verisimile est Deum daturum unicum suum Filium nobis, quam victum & vestitum, & ea quæ sunt vitæ necessaria: At Filium suum dedit nobis, annon igitur multò magis cætera prout ex usu nobis futura scit, suppeditabit? Eadem est autem arguendi ratio à Minori ad majus, sive unum duobus, sive duo uni, sive duo duobus comparentur. Quare non est necesse in singulis regulam antepositam repetere.

CAP. XIV.

De Loco undecimo à Distributione seu Divisione.

Distributio quid.

UNdecimus Locus est à *Distributione*. Est autem Distributio *Totius in suas Partes divisio*. Ex quo fit ut sicut tria sunt *Totius* genera, itemque tria genera *Partium*, ita est etiam triplex distributio; Prima, *Totius universalis, in partes subjectivas:* Ut cum animal dividitur in hominem & brutum. Secunda, *Totius essentialis in partes essentiales:* Ut cum homo dividitur in animal & rationale. Tertia, *Totius integralis in partes integrantes:* Ut cum homo dividitur in caput, brachia, tibias, pedes, &c. In singulis autem his dupliciter argui potest: vel à Distributo ad membra distribuentia: vel à membris dividentibus ad ipsum Distributum. Quomodo pari modo argui solet à Definitione ad Definitum, & contra à Definito ad Definitionem; de utroque genere (utrumque enim sub hoc Distributionis nomine complectimur) sigillatim agemus: Primò de Distributo, tum de membris distribuentibus.

Argumentum à Distributo. Argumentum à membris distribuentibus, quid.

Argumentum ducitur à Distributo, *quandocunque Medium est Distributum in quocunq; genere Distributionis, & Majus extremum est ipsa Distributio, vel membra in quæ fit Distributio.* Similiter argumentum ducitur à membris distribuentibus, *quando Medium est ipsa Distributio, vel membra distribuentia in quocunque genere Distributionis, & Majus extremum est ipsum Distributum.* Hoc in omni genere Distributionis perspicuum ex Regulis fiet.

Regulæ de *Toto Universali*, aut Distributo universali sunt hæ duæ:

Arg. à Toto Universali. Reg. 1.

Cuicunque ullum Totum universale seu Distributum universale convenit, ei aliquod membrum in quod tale Totum distribuitur, convenire debet, si Distributio sit perfecta: ut, Hoc est, animal perfectum in specie, ergo est homo vel brutum. Quòd si unquam eveniat ut Distributum conveniat ulli cui nullum membrum Distributionis convenit, certum est talem distributionem mancam ac mutilam tum fuisse: unde non sequitur, Hoc est animal, ergo est vel homo vel brutum; quia potest esse embryo, informatus jam anima sensitivâ, neque tamen adhuc vel anima rationali vel irrationali.

Cuicunque

Cuicunque ullum Totum universale, seu Distributum universale non convenit, eidem nullum membrum distribuens illud totum convenire potest: ut, Hoc non est Substantia completa, ergó non est Corpus nec Spiritus. Reg. 2.

Regulæ de *Partibus subjectivis*, seu membris quæ distribuunt *Totum universale*, sunt duæ. *Arg. à Partibus Subjectivis.*

Cuicunque convenit ullum membrum, seu Pars subjectiva Totius universalis, eidem & distributum ipsum, seu Totum universale conveniet: ut, Hoc est vel ignis vel aër, ergò est elementum. Sic, Quicquid vel est homo vel brutum est animal, equus vel est homo vel brutum, ergo est animal. Reg. 1.

Cuicunque nulla Pars subjectiva, seu membrum in Distributione convenit, eidem neque Distributum ipsum conveniet, si perfecta sit Distributio. Ut, Quod non est vel quantitas continua vel discreta, illud non est quantitas: Instans aut punctum neque est quantitas continua neque discreta, ergo non est quantitas. Reg. 2.

Ad hoc Distributionis genus spectant argumenta ea omnia quæ in *Distributione Analogi in sua analogata* ducuntur, vel à *diviso Analogo* ad membra analogata, vel à *membris analogatis* ad Analogum divisum. Quia eadem est & par planè ratio arguendi ab eis, ut à Toto uniuersali ac Partibus subjectivis. Tales sunt hæ: Hoc est Universale, ergo est vel Genus, vel Species, vel Differentia, vel Proprium, vel Accidens. Hoc non est vel Substantia prima vel secunda, ergo non est Substantia completa. *Distributio Analogi huc spectat.*

Arguendo à *Toto essentiali* ad *Partes essentiales* ejus, Regulæ sunt duæ: Prima, Cuicunque convenit Totum aliquod essentiale, eidem omnia membra, seu Partes essentiales in quas illud Totum distribuitur conveniunt: ut, Hoc est homo, ergo est & animal & rationale. *Arg. à Toto Essentiali.* Reg. 1.

Cuicunque non convenit Distributum essentiale, eidem non conveniunt omnes Partes essentiales illius Distributi; aliquæ quidem convenire possunt, sed non omnes. Unde rectè sequitur, Hoc non est vivens, ergo non est mistum & animatum. Reg. 2.

Arguendo *à Partibus essentialibus*, seu membris distribuentibus Totum aliquod essentiale, ad illud Totum vel Distributum, duæ item sunt Regulæ: Prima, Cuicunque Partes omnes essentiales, seu membra distribuentia ullum Totum essentiale conveniunt, eidem illud Distributum, seu Totum essentiale convenit. Ut, Hoc est substantia & incorporea, ergo est spiritus. *Arg. à Partibus Essentialibus.* Reg. 1.

Cuicunque Partes omnes essentiales, seu membra distribuentia Totum aliquod essentiale non conveniunt, eidem Totum illud seu Distributum convenire non potest: Ut, Hoc non est & corpus & animatum, ergo non est vivens. Reg. 2.

Arguendo à *Toto integrali* ad *Partes integrales*, quæ sunt membra distribuentia, duæ sunt Regulæ: Prima, Posito Toto integrali, ponuntur omnes Partes integrales illius. Ut, Hic est totus & integer homo; ergo habet & caput, & brachia, & pedes, & alia omnia membra. *Arg. à Toto Integrali.* Reg. 1.

Sublato Toto integrali, tolluntur omnes Partes integrantes ipsius. Ut, Homo non est, ergo neque est caput, neque manus, neque pes, vel ulla pars humani corporis: desinunt enim esse hominis partes, mortuo homine, & incipiunt esse partes cadaveris. Reg. 2.

Arguendo *à Partibus integrantibus ad Totum integrale*, duæ sunt item regulæ: Prima, Positis omnibus Partibus integralibus, ponitur Totum integrale. Ut, Hic sunt & fundamentum, & parietes, & tectum, & reliquæ omnes partes ædificii, ergo hic est integrum ædificium. Huc spectat argumentum illud Davidicum, Psal. 139. quo probat Deum esse ubique: *Si ascendero in cœlum illic es, si descendero in infernum, ecce ades; si assumam alas auroræ, illic præbendet me dextra tua:* Quasi dicat, es in cœlo, in inferno, in universa terra & aëre, ergo es ubique. *Arg. à Partibus Integralibus.* Reg. 1.

Reg. 2. Sublatâ vel unâ aliquâ integrali Parte, (multo magis si plures aut omnes tolluntur) tollitur etiam ipsum Totum integrale. Ut, Deest huic manus, aut pes; ergo non est Totus homo. Totus quidem esse potest quoad Essentiam, & ita erit Totum essentiale, sed non est Totus quoad integritatem partium, ideóque non est Totum integrale.

Atque hæc de loco à Distributione dicta sunt.

CAP. XV.

De Duodecimo arguendi Loco, qui est à Signo.

Signum quid. Duodecimus arguendi Locus est *à Signo*, sive rem antecedat, sive comitetur, sive sequatur. Est autem *Signum conspicuum aut apertum aliquod indicium, ex quo res non apparens, esse, vel non esse concluditur.* Ut, Nihil hic tumultus, nihil ornatus, nullæ igitur hic hodiè nuptiæ. Narrat de ventis, ergo est nauta: Enumerat vulnera, ergo miles: Philautus est, & effusus in suis ipsius laudibus, ergo vanus & stolidus: hinc illud Epigrammatistæ,

(a) Mart. lib. 1. Epig. 65.

(a) Bella es, novimus; & puella, verum est:
Et dives, quis enim potest negare?
Sed dum te nimium Fabulla laudas,
Nec dives, neque bella, neque puella es:
Nil nisi stulta es.

Hinc illud Servatoris, Matth. 16. *Quam fuerit Vespera, dicitis, Serenitas futura est; rubet enim cœlum: & manc dicitis, Hodie tempestas erit, rutilat enim triste cœlum* Sic *nil agere cujus te pudere debeat*, est *Signum* integerrimi hominis. Hinc Livius Drusus apud Paterc. lib. 2. pag. 26 cum ædificanti domum in Palatio, promitteret ei architectus ita se eam ædificaturum, ut libera esset ac immunis à conspectu omnium, sic ut nemo in eam despicere possit; *Tu vero*, inquit, *si quid in te artis est, ita compone domum meam, ut quicquid agam ab omnibus perspici possit.* Tractare hastam, parmam, & arma, *Signum* est viri: quo *Signo* Ulysses, eam quæ tam cupidè parmam tractaret non fuisse fœminam, sed Achillem in muliebri habitu se occultantem conclusit,

Injecitque manum, fortemque ad fortia misit.

Hæc & similia argumenta *à Signo* ducuntur. Tunc enim ducitur argumentum *à Signo* quando Medium est signum Majoris extremi: ut, Erubuit, salva res est; quasi dicat, Adolescens Verecundus probus est, Hic est verecundus, ergo probus; Verecundia, quæ est *Medium*, signum est futuræ probitatis, quæ est *Major terminus*. Idem in reliquis quæ adduxi exemplis facilè conspicias.

Frequens est hoc arguendi genus, tum in vulgari sermone, tum apud Oratores, præsertim in causis judicialibus, ubi ex Signis tam antecedentibus, quàm consequentibus, reum aliquem esse cædis aut flagitii perpetrati concludunt. Est verò lubricus valde & infidus hic arguendi à Signis modus; quare ut rectiùs ex hoc loco arguere possis, Regulas tibi aliquas proponam.

Argu-

Argumenta à Signis antecedentibus ab hominibus inventis, quæ neque cum effectu, neque cum causis illius effectus cujus Signa esse dicuntur, necessariò cohærent, non solùm invalida sunt, sed planè inepta, imò & impia. Talia sunt Astrologorum omnes prædictiones ex situ Planetarum *Si* nascatur quis, quando Luna adit Solum Arietem pervagantem, aut Scorpium, talis erit melancholicus: Si Jupiter cum Saturno in Horoscopo congrediatur, sapiens futurus est: *Si* Venus cum Jove, elegans, venustus, gratiosus; & infinita hujus generis. In quæ omnia verissimè quadrat illa *S*apientis vox, *vanitas vanitatis, & omnia vanitas. S*igna ista neque cohærent cum effectis, neque cum causis horum effectuum, nec verò ullâ experientiâ istorum eventuum *S*igna hæc esse scire unquam possunt. Nunquam enim à mundo condito eadem fuit ex omni parte cœlestium sphærarum positio, cum periodus motus noni orbis cœlestis, non absolvatur nisi 49000. annorum spacio; ut testatur Clavius in Comment. in cap. 1. Joh. de *S*acrob. pa. 55. Quare ex nulla cœlestium orbium positione experientia horum unquam colligi potest. Deinde licet in corpora sublunaria, prout humida aut sicca, calida ac frigida sunt, magnam stellis fixis ac planetis, & præcipuè *S*oli ac Lunæ vim inesse libenter fateamur, vis tamen illa sæpe à secundis causis ac sublunaribus, quæ perpetuò mutantur, multum retunditur ac impeditur, ne effecta producat. Denique, in ea quæ voluntariò fiunt, quæque educatione, usu ac consuetudine plurimùm mutantur, nulla est astrorum vis, nec eorum significatis tanquam Prætoriis edictis, aut divinis decretis obligantur homines: Reg. 1.

——— *Sapiens dominabitur astris.*

Idem omnino sentiendum de *S*ignis illis quæ à volatu aut cantu Avium, ab inspectione Extorum, à Physiognomicis *S*ignis, ac Chyromanticis petuntur. Vanæ omnes ex his, similibusque conjecturæ ac divinationes, Cornix sinistra cecinit, ergo infortunium prædixit. Decem passeres Calchanti visi, decennale igitur erit bellum Trojanum. In Extis fissura est aut ruptura fibræ, ergo damnum aut exitium impendet. In Herculis fano arma sonuerunt, Herculisque simulachrum multo sudore manavit, ergo Leuctrica calamitas Lacedæmoniis significatur; quæ, aliaque complura vides apud Cic. lib. 1. de Divin. Itidem mensa palmæ lata tibi est & spaciosa, ergo eris liberalis; angusta ergo parcus & sordidus; tumet mons Veneris, ergo libidinosus. In Jovis monte duæ rectæ lineæ, omnia igitur tibi ad votum fluent & voluntatem. Ineptiæ, nec quidquam aliud quàm germanæ gerræ. Fateor sanè eventum ex his *S*ignis prædictum nonunquam accidere, sed hoc evenit non vi *S*ignorum, quasi illa ista arguant aut significent, sed summâ fraude ac versutiâ Dæmonum, qui prænuntiata eventa sæpe ipsi efficiunt, aut ut fiant procurant, ut sic abducant cultores istarum vanitatum à vero Dei cultu, & in his vanissimis deliramentis spem suam ac fiduciam locent.

Invehitur acerrimè in hæc August. lib. 2. de doct. Christ. cap. 20, 21, 22, 23. Rejicit ibi hæc omnia, & cum his Notas etiam illas quas Characteres vocant, quibus vel suspensis collo vel alligatis utuntur nonnulli ad morbos depellendos, quæque ille sacrilega remedia, à præcantatoribus Mathematicis, aut Divinatoribus accepta alibi vocat. Rejicit inquam hæc omnia, ut inepta, ut superstitiosa, ut dæmoniaca, & vere magnam dementiam, ac miserabilem servitutem vocat: Nam *quisque*, inquit, *liber, cum ad Genethliacum, aut Divinatorem ingressus fuerit, dat ei pecuniam, ut servus inde exeat, aut Martis, aut Veneris, vel potius omnium syderum, imò omnium creaturarum*, ac præcipuè ipsius Dæmonis: nam *S*igna ista præsumptione humana instituta, nihil aliud esse dicit, quam *quædam cum dæmonibus pacta & conventa.* *Lib. de Catech. rud. cap. 25. & 27.*

Eandem stoliditatem Mathematicorum, qui actus nostros constellationibus subdere, nosq; ipsos stellis vendere volunt, refellit iterum ex conceptu duorum geminorum, quibus idem Horoscopus, sed diversissima vitæ ratio ac fortuna lib. Quæst. 83 q. 45. & inter alia, Priscillianistas Hæreseos condemnat, lib. de Hæres. ad Quodv. hær. 70. quod illi, sicut

Astrologi

Aſtrologi ſolent, *fatalibus ſtellis homines alligarent, quodque corpora noſtra* 12 *Signis cœleſtibus ſic ſubdi ſentirent, ac ſi in ſingula membra ſingula Signa dominentur: conſtituentes in Capite Arietem, Taurum in Cervice, Geminos in Humeris, Cancrum in Pectore, & cætera uſque ad Pedum plantas, quas Piſcibus tribuunt.* De quibus ita ſubjungit Auguſt. *Hæc, & alia fabuloſa, vana, ſacrilega, hæreſis iſta contexit.* Ex eadem ſuperſtitione manavit obſervatio dierum, menſium, aut annorum, quaſi infauſti aliqui dies eſſent & ſigna infortunii. Hinc factum ut Auguſtus apud (*c*) Sueton. *Poſtridiè nundinas & omnibus Nonis nihil unquam inchoare vellet.* Et quidem apud Gentes pleráſque, præcipuè apud Romanos, tantum hæc ſuperſtitio olim in valuerat (utinam non & hodie apud nonnullos Chriſtianos.) ut fere nulli ex eis niſi conſulto aſtrologo aut aruſpice, an dies illa & hora fauſta eſſet, nihil vel leviculum aggredi vellent: quos omnes, & omnia hujus generis deliramenta meritò deridet Juvenalis. Satyr.6.

(c) *Suet. in Aug. cap.* 92.

Ad primum lapidem vectari ſi placet, hora
Sumitur ex libro; ſi prurit frictus ocelli
Angulus, inſpecta geneſi collyria poſcit.
Ægra licet jaceat, capiendo nulla videtur
Aptior hora cibo, niſi quam dederit Petoſyris
Aſtrologus. ———

Hanc omnem ſuperſtitionem condemnat Apoſtolus, ad Gal. 4. 10. & ex eo Auguſt. in Enchirid. ad Laur. cap. 79. *Magnum*, inquit, *eſt peccatum dies obſervare, & menſes, & annos, & tempora.* Lubens hic multò plura attexerem contra iſtam Mathematicorum non artem (ars enim nulla eſt, ut veriſſime Auguſtinus) ſed diabolicam ſeductionem, quâ multi dementati ſunt, niſi prolixior eſſe vererer. Moneo omnes, & uno verbo hortor, ut neque lucri, neque famæ, neque ſanitatis, aut ullius rei prætextu ſe à Demonibus ſic abduci à vero Deo illiusque cultu patiantur. Imitentur in hoc omnes Chriſtiani Auguſtinum, lib. 4. Confeſſ. cap. 2. licet tunc non Chriſtianum: Cum juvenis aliquando theatrici carminis certamen iniret, acceſſit ad eum Aruſpex, *quæſivitque quid ei mercedis dare vellet ut vinceret?* (Sacrificiis ſcilicit ille ſuis Dæmonia ut Auguſtino ſuffragentur invitare volebat) tum Auguſtinus fœda illa ſacramenta etiam tum deteſtationi habens, conſtanti animo reſpondit, *Nec ſi corona illa eſſet immortaliter aurea, vel muſcam pro victoria mea ſinerem necari.* Nunquam committamus, ut vel commodi, vel ullius rei gratiâ audiamus illud quod olim Ahaſia; *An non eſt Deus in Iſraele, ut eatis ad conſulendum Beelzebub?*

Quod vero dixi de Signis hujuſmodi antecedentibus quæ cum effectu, aut illius cauſa non neceſſariò cohærent, ſed ab hominibus Dæmonum arte illuſis inventa ſunt & inſtituta, idem omnino de ſimilibus Signis concomitantibus, & conſequentibus effectum ullum, dicendum eſt. Argumenta ab ullo tali Signo ducta, vana, ſuperſtitioſa, ſacrilega, dæmoniaca ſunt.

A Signis vel antecedentibus, vel concomitantibus, vel conſequentibus, quæ neceſſariam cum effectu quem notant, illiuſque cauſâ cohærentiam habent, argumenta firma ad effectus tales, niſi præcaveantur, ducuntur. Incipit quis cibos faſtidire, oſcitatione, nauſeâ, pandiculatione, ſeu diſtentione vexari; ergò qui ſic affectus eſt, in febrim, niſi ſedulo ſibi proſpiciat, incidet. Hæc enim ingruentis febris præludia ſunt & prodromi: ut docet Levin. Lem. lib. 1. de complex. pag. 13. Sic cum oculi, ipſumque corpus auriginoſum, id eſt, luteo ac flavo croceoque colore perfuſum, & auro quaſi obductum aut tictum eſt, ſignum eſt talem Ictericum eſſe, & Ictero, ſeu ut vocant morbo regio laborare; nam hoc indicium eſt folliculum fellis, ſeu flavæ bilis receptaculum, non poſſe ſe ea noxiorum humorum copia, quam ab Hepate exhaurit, exonerare; ideo refundit bilioſos iſtos humores in ventriculum aut jecur, unde in univerſum corpus flava iſta bilis cum ſanguine diffuſa, corpus

pus eo colore inficit: quare etiam morbus ille vocari solet Aurigo; & qui eo laborant Auriginosi, à colore auri; ab aliis Arquatus dicitur, à colore arcus cœlestis; Plinio morbus regius vocatur, lib. 30. cap. 11. quoniam non nisi exquisitissimo victu, mulso, ac mensâ pene regali curatur: ut notat Lem. lib. cit. pag 137. frequentissime verò Icterus dicitur ab Ictero aviculâ flavi coloris, quàm Latine Galgulum vocant, quæ conspecta, morbum eum curat; de quâ sic Plinius citato loco, *Avis Icterus si spectetur, sanari id malum tradunt, & avem mori.* A Signis hujus generis petuntur argumenta omnia Medicorum, quando ex Symptomatis de morbis concludunt: Propriè enim Symptomata sunt neque ipsi morbi, neque morborum causæ, sed quædam morborum indicia ac signa, quæ morbos velut umbra corpus necessariò sequuntur, ut ait Leonar. Fuch. Instit. Medic. lib. 3. sect. 1. cap. 8. Signa autem istiusmodi quia connexionem necessariam habent vel cum morbis, vel cum morborum causis, ideo ab istis signis ad ea quæ designant, aut prænunciant, rectè argumenta duci possunt. Estque apud Medicos frequentissimum hoc arguendi genus, ad quos te, ut illi exemplis te instruant, dimitto.

*S*igna dubia contingentia, talia quæ necessario cum re quam quis infert, non cohærent, generare solùm possunt conjecturalem assensum, non firmum, non certum, non cum in quo certò quis acquiescere debent. Ut hic est crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine luscus: improbum hunc fortè conjicias, cave tamen asseveres. Invidiose nimis Orator, orar. pro Roscio Comœdo, in Faunium Chæream invehitur, *Ipsum caput & supercilia illa penitus abrasa, olere malitiam & clamitare calliditatem videntur: qui idcirco capite & superciliis est rasis, ne pilum ullum viri boni habere dicatur.* Sæpe evenit ut homines sibi conscii perpetrati sceleris pallore, timore, orationis titubantia, sese veluti sorices indicent. Reg. 3.

——— *Difficile est crimen non prodere vultu.*

Sed non est in his *S*ignis ac conjecturis, satis virium ad condemnandum aliquem ut verè reum criminis. Judex (nisi sciat contrarium) ex allegatis & probatis, non ex conjecturis judicare debet. Conjecturæ autem solùm ex hisce *S*ignis nascuntur, non Certitudo. Nam quod Bellarminus (*d*) assensum ex conjecturis provenientem certitudinem vocat conjecturalem, ludit omnino, &, sophistam agens, verborum fuco decipere tentat. Nam Conjecturalis ista Certitudo, non magis *certitudo* est, quàm homo mortuus, homo.

(d) *Lib. 3. de Justif. cap. 2.*

Ad hanc regulam spectant argumenta illa omnia quæ *Præsumptiones* à Jurisperitis vocantur. Signa illa sunt, & suspicionem quandoque validam generare possunt, fidem verò facere, aut rem certò concludere non possunt. Quod verò dicitur, *Præsumptiones has, adjuncta semiplena probatione plenam fidem sæpe facere:* Ut putat Conrad. Lagus parr. 5. Method. utriúsque Juris, cap. 25. Quod etiam dicitur, in Glossa (*e*), *temerariam præsumptionem rejiciendam esse, probabilem purgationem inducere, violentam verò quandoque sufficere ad condemnationem, & pro probatione accipe:* unde hi versus nati,

Præsumptiones ad hunc Loc. spectant.

(*e*) *Gloss. in cap. Quanto. De Præsumption. lib. 2. Decret. Greg.*

> *Tu suspensus eris, si causa* probalis *extat*:
> *Si* violenta *rues, non te* temeraria *tanget.*

Non sunt ista ullo modo probanda. Nam, ut ante dixi, utque lex ipsa Imperatoria (*f*) præcipit, *Judex debet ex allegatis, & probatis judicare*, non ex præsumptionibus, utcunque violentæ sunt & vehementes. Quare rectè Innocentius 3. decrevit, (*g*) *Non esse propter solam suspitionem quamvis vehementem, aliquem de gravi crimine condemnandum.*

(f) *Dig. de officio Præsidis. cap. Illicitas.*

(g) *Cap. Literas De Præsumpt. lib. 2. Decret. Greg.*

A *S*ignis quæ à Deo instituta sunt, ut essent futuri ullius eventus indicia, certissima & infallibilia argumenta ducuntur ad probandum illa quæ prænunciatur eventus esse. Iris signum Reg. 4.

signum est mundum hunc nunquam iterum diluvio periturum, certissimè igitur ab Iridis existentia & conspectu, illud concludere licet. Promisit Deus Hesechiæ non solam sanitatem, sed vitæ prorogationem per annos quindecim. Cum signum horum postularet Hesechias, dedit ei Deus signum hoc quo ista certissimè eventura sciret (h) *retrocessit Sol decem gradibus, itemque umbra* (i) *Solis in Solario Achasi*: singuli autem gradibus semihoras, non autem horas (ut putant quidam) notabant; aliter enim non potuisset Solis umbra & retrocedere 10. gradibus, & aliis decem declinare in solario, inde enim liquet solarium Achasi 24 gradus seu divisiones ἡμιωρίας habuisse. Retrocessisse & Solem & umbram conspexit Hesechias: eo signo certissimè scivit se quindecim annos victurum, Isaiæ 7. 14. Dedit Deus hoc ut signum omnium suorum promissorum, tam universalium, quæ omnibus, quam particularium quæ singulis facta sunt; *Ecce virgo concipiet & pariet filium, qui est Immanuel*: Virgo concepit & peperit filium, qui est *Immanuel*, id est, Deus in natura nostra humana: hoc signo certissimi sumus ne unum iota aut apicem eorum omnium, quæ promisit aut prædixit Deus, præteriturum, sed omnia infallibiter complenda esse.

(h) *Isai.* 38. 8.
(i) 2 *Reg.* 20. 11.

A Signis verò liberè ab hominibus datis ac institutis, Argumenta invalida sunt. Possunt enim homines vel memoriæ lapsu, vel alio errore, vel aliquo casu non præstare ea, quæ Signo aliquo ipsi significare volebant. Cujus rei clarum est in Theseo exemplum: Misit cum Ægeus (k) pater in Cretam, Minotauro cum aliis ex pacto objiciendum; dedit verò ei pater in mandatis ut si sospes remearet, velum quod nigrum præsentique fortunæ congruum erat, candido commutaret: Theseus occiso Minotauro, lætus remeavit, sed paterni moniti, & dati Signi immemor, velo nigro revectus est. Hoc Signo deceptus pater, filium suum occisum ratus, se in mare (quod ab eo Ægeum dictum est) præcipitem dedit.

(k) *Plutarc. in Theseo.*

Sed de Argumentis à Signo hæc satis multa.

CAP. XVI.

De Decimo tertio Loco arguendi, qui est à Testimonio seu Authoritate.

SUperest nunc decimus tertius, & ultimus arguendi Locus. Eum alia à *Testimonio* vocant: sed, ut ego sentio, rectiùs multò ab *Authoritate* vocari debet. Vis enim tota hic arguendi Authoritate illius cujus testimonium adhibemus pendet. *Quanta enim fides testi debetur, tantam vim & pondus habet argumentum.*

Atque hinc ante omnia observandum est unum, quod aliis scio planè paradoxon, & plus quàm paradoxon videbitur; mihi verò post longam & seriam hujus rei ponderationem pro verissimo habetur: *Argumenta nimirum in quibus Testimonia ad quidquam probandum adhibentur, non esse argumenta à Testimonio, nec duci à Testimonio, ut à loco arguendi.* Hoc ex lege illa quam fundamentalem in arguenda dixi, liquet. Semper enim argumentum duci dicitur *ab eo respectu quem Medium habet ad Majus extremum.* Contexe jam centum, aut mille argumenta, in quibus ex Testimonio alicujus quidquam esse verum concludas, videbis Testimonium quod affers, nunquam esse *Medium*, sed semper *Minorem terminum*: Sic enim aut similiter semper formandæ sunt; Quod Deus testatur, id verissimum est, & fide certissimâ amplectendum. Quod Arist. Logicorum omnium peritissimus in Logicis asserit, est pro vero accipiendum: at Arist. asserit in omni Syllogismo

An Argumenta ducantur à Testimonio.

Conclusionem

Conclusionem necessariò sequi ex Præmissis; ergo hoc pro vero habendum est. Vel sic, Quod vir summa authoritate, peritus in aliqua scientia, & verax ait, id est verum: sed Arist. qui est vir peritus in Logicis, verax & maximæ authoritatis, hoc asserit: ergo hoc est verum. Vides in omnibus, Testimonium esse Minorem, nunquam Medium terminum. Neque alium omnino locum habet unquam testimonium in ullo argumento, nisi Minoris termini. Quare juxta Regulam illam fundamentalem, extra dubium est, Testimonium propriè non esse ullum arguendi locum, neque unquam ullum argumentum à Testimonio propriè duci.

Unde igitur, inquies, ducuntur ista & similia argumenta si non à Testimonio? Ego teipsum hic Magistrum statuo ac Judicem. Tu ipse dicas quem respectum Medius terminus in his argumentis habet ad Majorem & notâsti certò locum à quo argumentum ducitur. *Scio* non esse facile ac promptum, ne illum quidem respectum rectè indicare: sed ut ego planè sentio, Medium in omnibus hujus generis argumentis, est causa efficiens majoris termini, & major terminus est Medii effectum. Nam si rem perpendas, ipsa authoritas, dignitas, & veracitas testis (quæ semper est medium) est causa efficiens credendi, aut amplectendi testimonium ejus ut verum, & fide dignum, quod est semper Majus extremum, & de ipso testimonio concluditur. Quare utcunque paradoxon hoc videatur, ego tamen non dubito asserere, omnia illa argumenta quæ vulgo ac frequentissimo omnium sermone dicuntur à Testimonio, verè à Causa efficiente duci, & propriè ac juxta saniorum Logicorum judicium, ad locum illum arguendi à Causa efficiente spectare. Nolui tamen vel locum hunc à Testimonio expungere, vel ad illum Causæ locum antea referre, duplici de causâ. Prima, ne viderer tot doctissimorum hominum judicia parvi pendere, qui & locum hunc arguendi à Testimonio, ut distinctum tradunt, & ad eum talia argumenta retulerunt: Loquendum hic putavi cum vulgo, & hoc sensu vocanda hæc argumenta à Testimonio, non quia à Testimonio ducuntur, sed quia in hisce testimonia exprimuntur. Altera, quia Locus hic à Testimonio, etsi non sit Argumentorum, est tamen Axiomatum verè locus. Nullibi enim commodiùs Regulæ & Axiomata, quibus argumenta talia nituntur, & ex quibus an validè Testimonia eorum testium quos adhibemus conclusionem inferant, locari possunt, quàm in hac Testimoniorum classe. His ergo de causis Locum hunc retinui, & tractandum hic suscepi, etsi ipsa argumenta in quibus testimonia ulla ponuntur, non ab ipso Testimonio (quod nunquam est medium) sed ab Authoritate, dignitate, scientia & veracitate testis, id est, à Causa efficiente duci sentiam. Quâ ipsâ de causâ Argumenta ista omnia potiùs ab Authoritate quàm à Testimonio vocanda monui.

Atque hinc ulteriùs intelligi potest quo sensu Argumenta hæc quæ à Testimonio duci putantur, *Inartificialia* vocari debeant. Certè enim non simpliciter Inartificialia sunt, cum ab efficiente causa ducantur omnia: cùmque magnæ artis, magnique ingenii sit, rectè judicare quanta fides, quámque firmus assensus testibus quibúsvis debeatur. Utróque hoc sensu Artificialia meritò dicas. Sed quia veritas conclusionis quam inferimus, non pendet in his, (ut in aliis) ab habitudine vel unius termini in quæstione proposita ad alterum, vel unius eorum ad Medium, sed solùm ab authoritate, dignitate, & veracitate testis, qui id quod in quæstionem vocatur, vel asserit ita esse, vel negat; ideò Inartificialia vocantur quia non requiritur in his argumentis talis ars, qualis in aliis, ubi ex rebus ipsius, & ex habitudine unius termini ad alium, sine respectu ullius testis, veritas investigatur & invenitur. *Argumenta à Testimonio quomodo sint inartificialia.*

His nunc breviter observatis, accedamus ad id quod caput est, & præcipuum in hac causa, quodque maximi planè laboris, artis, atque ingenii est, Regulas nimirùm illas indicare ex quibus sciamus, validúmne sit an invalidum hoc arguendi genus, quomodocunque voces, sive à Testimonio, sive ab Authoritate. Ego aliquot proponam, & quasi viam sternam; tutum erit Lector alias nostris addere, quando & quoties opus tibi visum erit.

Reg. 1.

Regula una generalis est hæc; *Quanta authoritas, dignitas, scientia, probitas & veracitas Testi debetur, tanta fides, tamque firmus assensus illius Testimonio debetur.* In omnibus enim his argumentis non quid dicatur; sed à quo spectandum est: & Testibus, non testimoniis credendum est: ut recte dixit Hadrianus imperator. Maxima autem est inter testes, fidemque quæ ipsis debetur, diversitas. Agamus primò de Divino Testimonio, tum de Humano.

De divino Testimonio.
Reg. 2.

Quicquid Deus testatur aut revelat, vel tibi soli, & cordi tuo, vel pluribus aut universis, sive immediatè per se, sive mediatè per ullum Angelum, Prophetam aut Apostolum, illud totum non solùm verissimum est, sed & ea certitudine fidei, cui falsum subesse nullo modo potest, indubitanter amplectendum. Nam Deus non solum verax est, sed ipsa etiam Veritas, quæ nec falli potest, nec fallere. Ceterùm illud hic sedulò observandum est, nunquam ex ullo testimonio Dei quidquam posse à nobis certo concludi, sic ut fide infusâ & infallibili ei assentiamur, nisi nobis certissime constet, Deum ipsum esse qui id nobis testetur. Quomodo vero hoc certò sciamus? verbi gratiâ, hæc quæ ex sacris scripturis legimus, vel audimus esse vere verbum Dei? Dicam paucis: Externa Motiva, & Inductiva ad fidem multa sunt; & nullum ex omnibus, vel majus vel efficacius quàm Ecclesiæ Testimonium. Cæterùm hic locum habet quod verè ait Bellar. (*l*) *In eis quæ creduntur ob authoritatem humanam utcunque celebrem, est solum certitudo fidei humanæ, sive certitudo moralis; quæ tametsi non sit tanta, ut ei nullo modo falsum subesse possit, (Omnis enim homo mendax) tamen tanta est, ut temerarius meritò judicetur, qui contra sentiat aut disputet.* Quare externa omnia motiva, etiam ipsius Ecclesiæ vox, & Testimonium quia humanum est, fidem solùm humanam, & moralem certitudinem (quæ falli potest) generat. At fides Divina quæ Infusa dicitur, & certitudo illa fidei quæ infallibilis est, infallibili ideóque Dei solius testimonio inniti debet, atque in Deum solum ultimo resolvitur. Quæcunque enim dogmata fidei è scripturis hausta, quisquis fide infusa credit, ea credit, quia Deum ista revelâsse certissime credit; Deum vero ista revelâsse credit, quia Deum ipsum intùs sibi in corde hoc testificantem audit, videtque. Eum vero quem sic testificantem intus audit, Deum vere esse non credit quidem (nam fides est rerum inevidentium,) sed ex se, & propter Deum ipsum solum, quem intus videt evidenter scit: Ut colores omnes per lumen, lumen vero ipsum non aliunde, sed per se & ex se solum vides: ita quæcunque dogmata in scripturis revelata, ctrtudine fidei fidelis animus credit, illa omnia credit propter lumen illud divinum & cœleste, infusum in cor ipsius & mentem; illud vero lumen, lumen esse vere divinum ac cœleste non aliunde novit, quàm ex illo ipso lumine, & per se Lumine ipso dicente, Johan. 14.21, *Qui diligit me, & ego diligam eum, &* ἐμφανίσω, *conspicuum me illi exhibebo.* Ita fit ut Deo, ipsiúsque verbo, non propter hominem ullum credamus, sed propter Deum solum; & fidem omnem non in hominem, sed in Deum solum ultimo resolvamus. Inducimur (*m*) quidem primo ad fidem, & fide humanâ primo credimus, propter vocem & testimonium Ecclesiæ; ut Samaritani primo credebant propter sermonem mulieris: quamprimum vero internus ille magister, qui (ut ait August. (*n*) *Loquitur voce forti in aure interiori*) intus auditur, statim dicimus Ecclesiæ, ut Samaritani dicebant mulieri, *Jam non propter tuum sermonem credimus, ipsi enim audivimus & scimus quod hic sit Christus.* Audi hoc ex ipsorum Cano: (*o*) *Ultima*, inquit, *fidei resolutio, non fit in Ecclesiæ testimonium.* In quid igitur? Dic, clare. *Fit in causam interiorem efficientem, hoc est, in Deum mroventem ad credendum; Verbi gratiâ: Huic articulo, Deus est trinus, assentior per infusam fidem, non quia Johannes hoc dixit, aut quivis alius homo, sed quia Deus revelavit, Huic autem Deus hoc revelavit, immediatè credo, à Deo, moto per instinctum specialem.* Audi etiam Stapletonum, (*p*) *Ecclesiæ vox non est ultima fidei resolutio, ita ut in eam tanquam in authoritatem supremam desinat, in eaque sistat mens fidelis.*

Quænam igitur illa suprema authoritas? *Doctrina*, (*q*) inquit, *nostra est, supremam causam & ultimam fidei resolutionem non esse Ecclesiæ vocem, sed Spiritum intus collustrantem,*

(l) Bellar. lib. 3. de Justif. ca. 1. sect. 1. Certitudo obscura.

(m) Non crederé nisi me Ecclesiæ commoveret authoritas. Aug. lib. cont. Epist. Manich. quam Fundamentũ dicitur, ca. 5.

(n) Aug. li. 12. Conf. ca. 11.

(o) Canus li. 2. ca. 8. sect. His vero.

(p) Stap. lib. 8. Princ. cap. 20.

(q) Stap. Tripl. ca. 16. p. 190.

stantem, intus docentem, intus persuadentem. Iterum, (r) *Ecclesiæ judicium inter causas externas ad credendum moventes, est maximè movens, maxime inducens.* Ecclesia verò non est (ſ) *formalis ratio cur credamus, sed Deus intus loquens, suoque divino Spiritu omnem nobis veritatem intus testificans.* Sic ille, qui idem plus centies inculcat. Clarissime atque optimè omnium Augustinus, Quærit ille de uno textu Scripturæ quod de singulis fidei dogmatibus atque articulis quæri potest; quomodo sciat verum id esse quod scripsit Moses, *In principio erat verbum: Scripsit,* inquit, (t) *hoc Moses, scripsit & abiit. Nam si hic adesset, tenerem eum & rogarem eum, & per te obsecrarem, ut ista mihi panderet: Quod si Hebræa voce loqueretur, nescirem quid diceret: Si autem Latinè, scirem quidem quid diceret, sed unde scirem an verum diceret? Quod si & hoc scirem, num & ab illo scirem? intus utique mihi, intus in domicilio Cogitationis, nec Hebræa, nec Græca, nec Latina, nec barbara veritas, sine oris & linguæ organis, sive strepitu syllabarum diceret, Verum dicit, & ego statim certus, confidenter illi homini tuo dicerem, Verum dicis.* Sic & divinitùs plane Augustinus. Sed sisto. Nec in tam altum pelagus immittam hanc cymbam. Concludam igitur verbis Stapletoni, (u) 'Fides eadem est in reliqua tota Ecclesia, quæ 'est in Prophetis, Apostolis, iisq; omnibus qui immediate a Deo edocti sunt. Unam atq; eandem habent formalem fui actus (id est, fidei) rationem. At Apostolorum & Prophetarum 'immediatè revelata fides, in solum revelatorem Deum ultimò resolvebantur, in eum solum 'tanquam supremam & ultimam credendi causam desinebat, atque sistebat, ergo & reliquæ totius Ecclesiæ fides idem formale objectum habet.

r Stap. lib 3. de Auth. Sac. scrip. cap. 12. sect. 12.
(ſ) Cap. eod. sect. 11.
(t) Aug. li. 11. Confess. ca. 3.
(u) Stap. lib. 8. Princ. ca. 20.

Reg. 3.

Etsi testimonia omnia Dei certissima sunt, omnia tamen non sunt Regulæ Catholicæ fidei, sed solùm publica illius vox in sacris literis revelata, ideoque ab istarum solùm testimonio ad dogmata fidei Catholicæ probanda arguendum est. Ad Regulum enim Catholicæ fidei duo requiruntur: Primò, ut sit certa & infallibilis. Secundò, ut sit nota iis quibus est Regula. Si nota non sit, Regula ipsis esse non potest: Si certa non sit, Regula omnino esse non potest. Hinc primò liquet, ea quæ Deus privatim alicui revelat, quæque intus in cordibus fidelium loquitur, etsi tam in se, quàm in iis quibus revelantur, certissima sunt: tamen fidem solum specialem spectant, & ab iis solum credenda sunt, quibus revelantur, non spectant ad fidem catholicam, quæ ab omnibus fide amplectenda est, nec pro fidei catholicæ regula ab omnibus recipienda sunt. Secundò liquet, humanum nullum testimonium aut judicium posse esse Regulam fidei catholicæ: quia judicium tale etsi notum sit, tamen non est certum & infallibile. Eâ omnes homines conditione sunt ut & falli ipsi possint, & fallere: neq; infallibiliter eos verum semper judicare, potest ulli certò ac infallibiliter constare. Unica igitur & sola fidei Catholicæ Regulæ est verbum Dei, publicè in sacris literis & canonicis libris conscriptum. *His sacris scripturis, quæ Propheticis, & Apostolis literis continentur,* (verba cito Bellarmini (p)) *nihil est notius, nihil certius:* quare hæ fidei (q) *catholicæ sunt sine dubio Regulæ:* Et eas quidem *Regulam* (fidei, puta morúmq;) disertè vocat Apostolus, Galat. 6. 16 & Phil. 3. 16. Easdem, *Regulam & stateram* vocat Augustinus (r): & *Regulam veritatis* Tertullianus, (ſ); & de iis Chrysost. hom. 13. in 2. ad Cor. *Habemus,* inquit, *omnium exactissimam Trutinam, & Gnomonem, ac Regulam, divinarum legum assertionem.* Idem & omnium clarissime declarat Beda super Matth. (t) Ubi Sacras literas dicit, *unicam esse credendi pariter & videndi præscriptam Regulam.* Regulæ aliæ omne, regulæ Lesbiæ sunt, plumbeæ, flexibiles, fallibiles. Sola Sacra Scriptura verè est Aurea regula, inflexibilis, infallibilis. Dirigat te hæc Regula, & tutus à duplici scopulo cursum tenebis. A læva, velut Scylla, Swinckfeldii & Anabaptistarum scopulus tibi occurrit. A dextra velut Charibdis, Romanensium cœtus eminet. Uterque Regulam vilipendit, & sibi subjicit suoque arbitrio: uterque Spiritu, sed humano, præter & contra regulam ducitur. Prior spiritu privato, alter publico. Illi (u) literam occidere dicunt, Spiritu suo interno vivificari & regi volunt. Hi Scripturam *vocant gladium Delphicum* (x) *Nasum* (y) *cereum, ad sensum, quemvis flexibilem;* quæ (z) *non nisi ecclesiæ* (suæ) *authoritate authentica sit,* de qua *posse pio* (a) *sensu dici* volunt eam sic

(p) Bellar. li. 1. de verb. Dei, ca. 1. sect. At sacris.
(q) Ib. in Præfat. sect Por.
(r) Aug. lib. 3. cont. Epist. Parmen. ca. 2.
(ſ) Tert. Apol. cap. 47.
(t) Et citatur Caus 8. q. 1. ca. Nec sufficere.
(u) Calv. Instr. cont. Libertinos.
(x) Turrian. cont. Sadel. pag. 99.
(y) Canus li. 3. Loc. Theol. c. 2. sect. Nec vero.
(z) Ecchius in Ench. tit. de Ecclesia.
(a) Hosius li. 3. de Auth. sac. scrip. sect. Fingamus. pag. 148.

destituatur Ecclesiæ authoritate, non plus valere quam Æsopi fabulas. Spiritu, igitur suo externo, & humano quem clamentem audire possunt, id est, Spiritu Papæ, regi volunt ac dirigi. In utroque pernicies: uterque & æque fidem avertit ac tollit. Tu utrumque declina. In rebus Catholicam fidem moresque concernentibus, si vel spiritus privatus ullius hominis suggerat, vel spiritus publicus illius Ecclesiæ (id est, Papæ (*b*)) ingerat quidquam, præter aut contra Auream illam, & ut rectissime ait Beda, *Unicam fidei morumque regulam*, alterum susurrus est, alterum clamor, utrumque maligni spiritus vox est: in utroque naufragium.

(*b*) *Per Ecclesiam intellige Pontificem. Gretz. Defens. cap.* 10. *lib.* 3. *de verb. Dei, pag.* 1450. *Reg.* 4.

Et si simpliciter ab Authoritate nulla, ne divina quidem negativè concludere liceat, tamen in iis quæ ab Authoritate nulla, negativum argumentum à sacris Scripturis firmissimè ducitur, sic ut si quid in Scripturis non contineatur, neque expressè, neque implicitè, & per bonam consequentiam, illud ut fidei Catholicæ dogma recipiendum nullo modo sit. Ratio est quia ut Scriptura est Regula fidei, ita omnium fide Catholica Credendorum est absoluta, integra, & perfecta Regula. Omnem salutis doctrinam tam plenè, tam perfectè, addo etiam tam perspicuè complectitur, ut mandaverit Deus, Deut. 12. 32. *Quod ego præcipio, hoc tantùm facito*, (sic habet eorum vetus & vulgata Editio, quæ sola ipsis authentica) *nec addas quidquam nec minuas.* Et Isa. 8, 20. *Ad Legem & Testimonium; si non dixerint juxta verbum hoc, non est in eis lux:* ne matutina quidem aut crepusculi lux, non scintilla ulla lucis. Verissimè August lib. 2, de doct. Christ. cap. 9. *In iis quæ apertè* (*nota* apertè) *in Scriptura posita sunt, illa omnia* (*audin'* omnia) *quæ continent fidem, moresque vivendi.* Nec minus clarè Chrysost. hom. 3. in 2. ad Thessal. *In Scripturis divinis quæcunque necessaria sunt manifesta sunt.* Ecce, *omnia* ad fidem necessaria & scribuntur, & clarè ac dilucidè in sacris literis scribuntur. Quicquid ibi non scribitur, non creditur. De omni dogmate non scripto, verissimè & rectissimè arguas, ut olim contra Helvidium Hieronymus, *Ut hæc quæ scripta sunt non negamus, ita ea quæ non sunt scripta renuimus. Christum natum de virgine credimus, quia legimus: Mariam nupsisse* (id est, cognovisse virum) *post partum non credimus, quia non legimus.* Arguas verè ac firmiter, ut contra Hermogenem Tertull. cap. 22. *Adoro Scripturæ plenitudinem; doceat Hermogenis officina, Scriptum esse* (illud quod pro fidei dogmate tradit) *Si non est scriptum, timeat Væ illud adjicientibus aut detrahentibus destinatum.* Quis nunc traditionibus locus? Traditionibus inquam non scriptis. Quo in genere, præter alia, hæc recensent, 'Precationes, (*c*) '& oblationes pro defunctis; Imaginum Christi, & Sanctorum venerationem; unctionem Chrismatis; Sacrificium Missæ, & quæ in ea peraguntur officia. Beatam (*d*) Mariam 'fuisse semper virginem: Originale (*e*) peccatum Baptismo expiari; Eucharistiam esse merum 'Christi Corpus, seu transubstantiari panem: Petrum (*f*) fuisse Romæ, & Romanum episco'pum: Totum Sacramentum Confirmationis, Ordinis, Matrimonii, Pœnitentiæ, Unctionis extremæ, Necessitatem satisfactionis, enumerationem peccatorum faciendam Sacerdoti. Benè certè est, vobisque gratulor quod tradita hæc non scripta agnoscitis. Nihil igitur horum in sacris literis habetur, non inquam ibi vel expressè vel implicitè: Nam si illic vel explicitè vel implicitè haberentur, Scripta essent: vos verò hæc *Non scriptas Traditiones*, verbum *non scriptum* esse dicitis: Idem verò verbum ut sit & scriptum, & non scriptum planè impossibile est. Nolite deinceps nobis molesti esse in Scripturis ad ista probanda torquendis. Uno hoc verbo expunxistis, & æternum refutastis omnia, quæ pro ullo horum, ex sacris Scripturis tam operosè scripsistis, aut unquam conscribere potestis, verba ista *non scripta* sunt. Et nos sanè, quia non scripta, repudiamus. Norma nobis fidei Scriptura est, eritque. *Quæ in libro Legis non continentur, ea nec nosse debemus*, ut pulchrè ait Hilarius (*g*): non nosse inquam ut verba Dei: non nosse ut fidei dogmata. In iis quæ ad Catholicam fidem spectant, ultra hanc Regulam non scimus quidquam, non sapimus. *Fides in Regula posita est. Nihil ultra scire omnia scire est*, ut eleganter ait Tertul. lib. de præsc. ca. 14.

(*c*) *Pet. Canis. in Summa Doctr. Christ. Tit. de præcep. Eccles. nu.* 5. *pa.* 96.
(d) *Bell. l.* 4. *de verb Dei, ca.* 2. *§. Altera.*
(e) *Lindan. Panopl. l.* 4. *ca.* 100.
(f) *Pet. Soto l. cont. Brentium.*
(g) *Hil. in Psal.* 132.

Dictum

Dictum satis de Divino, ad Humanum veniamus Testimonium. De omni tali Testimonio generalis est hæc unica Regula: *Humanum nullum Testimonium certum, indubitatum, & infallibile est, aut tale cui, certitudine fidei, falsum subesse non posse sit assentiendum.* Humanum dixi non hominem: Nam Testimonia quorundam hominum, eorum nempe qui θεόπνευστοι erant, (quia Spiritu Dei infallibiliter regebantur) infallibilia sunt, non enim *ipsi* h *tum loquebantur, sed Spiritus Dei in ipsis*: nec i *à voluntate humana, sed acti à Spiritu sancto locuti sunt homines Dei*: Quare Testimonia eorum verè divina erant, non humana. Ipsis dictum, ipsis inquam solis, non aliis, non Episcopis, non Ecclesiæ, l *Spiritus ducet vos in omnem veritatem*, Humanum vero Testimonium illum est quod ab humano spiritu proficiscitur, cuique fides acquisita, id est, per humanarum causarum incitamenta, ut loquitur Canus m, datur. Tale est hominum omnino omnium (exceptis Prophetis, Apostolis, atque Amanuensibus Dei) Testimonium. Testimonium igitur omne hujus generis fallibile est, quia etsi verissimum sæpe id sit quod homines testantur, tamen omne illud quod testantur verum esse, nobis certò atque infallibiliter constare nullo modo potest. *Omnis* n *enim homo mendax*, fallax; qui & falli potest ipse, & alios fallere. *Humanum est errare, labi, decipi.* Rectè hic Canus o. *Nunquam ita per fidem acquisitam quemvis hominem existimamus esse veracem, quia formidemus eum posse vel falli, vel fallere.* Atque hinc sequitur, Fidem infusam, qui falsam subesse non potest, nunquam inniti humano Testimonio ut ultimo suo fulcro & fundamento, solummodò divino.

De Testimonio Humano. Reg. 5.

h Mat. 10. 20.
i 2. Pet. 1. 20, 21.
l Joh. 16. 13.
m Canus l. 2. loc. Theol. c. 1. 8. sect. Ad hæc.
n Psal. 116. 11.
o Loc. cit. sect. Præterea.

Est vero inter humana Testimonia permagna atque latissima differentia: nam sicut alii aliis magis periti, probi, atque veraces sunt; ita majori fide, & firmiori assensu eorum Testimoniis adhærendum est. Agemus de Testimonio primò Ecclesiæ, secundo Conciliorum, tertio Patrum, quarto Episcopi Romani, quinto Scholasticorum, sexto Philosophorum, septimo Historicorum, tam Ethnicorum quàm Ecclesiasticorum, octavo Hominum quorumvis è Plebe. Agit de his Mel. Canus, sed in plerisque tam longè à vero abit, & tam fallaces regulas tradit, ut operæ pretium esset, illius errores non detegere solùm, sed refellere. Quod ego hic pro virili fecissem, inque votis habebam, nisi metuissem filum hoc Logicorum argumentorum tam longè protrahere; digitum ergò solùm intendam, quod reliquum est, Lectori illiúsque ingenio atque industriæ relinquendum censui.

Ecclesia quævis particularis errare in fide potest; addo etiam à fide deficere, ideóque ab illius Testimonio infallibile argumentum peti non potest. Erravit & defecit à fide Ecclesia Judaica, vinum ejus in acetum, aurum in scoriam multis jam seculis versum est: Ipsi primarii Sacerdotes quos maxime ab errore immunes fecit Mosis Cathedra, & promissio illa Dei, *Ipsi indicabunt tibi judicii veritatem*, illi inquam, *Christum blasphemasse* p *& reum mortis esse judicarunt.* Pudeat vos Hosii vestri, cujus hæc sunt verba q, *Veritas judicii hic judicata, vera sententia hic pronunciata fuit.* Quænam illa? *Reus est mortis. Hanc sententiam à Spiritu sancto profectam non est dubium.* O hominem sacrilegium, ac blasphemum! Illéne reus mortis qui innocens & innoxius vitam dedit? An & blasphemus etiam? Ea judicii pars. Errarunt, & à fide defecerunt Ecclesiæ illæ Asiaticæ Galatarum, Ephesiorum, & aliæ quæ olim Christiani orbis clarissima lumina & lampades fidei fuerunt: quarum unam Apostolus r vocat (quod idem in reliquias, aliásque omnes particulares Ecclesias quadrat) *Columnam veritatis*: Officio enim columnæ sunt; sic esse debent; reipsâ tamen & actu, sæpe sunt sentinæ hæresium. Idem de Alexandrina, Constantinopolitanâ, Antiochena, & Hierosolymitana (Patriarchalibus illis Ecclesiis) facilè ostendi posset. Tu quoque Roma (quæ magistra fidei, Domina ac Regina audire amas; quæ dicis in corde tuo, *Sed eo Regina, errare* s *non possum, mortem & luctum non videbo*) tu inquam non erroris solùm, sed & Apostasiæ rea es; Inebriasti omnes gentes vino scortationis tuæ, Domicilium facta es Dæmoniorum, & Asylum Idololatriæ; Ruina, exitium, & lapis molaris t magnus, (non es nescia) imminet tibi & cervicibus tuis prehendent

De Ecclesiæ Testimonio. Reg. 6.

p Mat. 26. 65.
q Hos. lib. 2. cont. Brent. fol. 54.
r 1 Tim. 3. 15.
s Bell. lib. 4. de Pont. Rom. cap. 4.
t Apoc. 18. 21.

dent te die una plagæ, luctus, mors, & deſolatio: viſio ad conſtitutum tempus eſt, & non m:ntietur; ſi cunctabitur, expecta; nam omninò eventura eſt, & non tardabit. Vis errores tibi deſignem & tempora? Edicto ſuo piiſſimo anathematizavit hæretica illa tria Capitula (ſub quibus omnia Neſtorii dogmata latebant) Imp. Juſtinianus. Inſurgit (*u*) ante omnes adverſus Imperatorem, ipſiúſque ſanctiſſimum dictum Papa Vigilius, verè ſignifer Neſtorianorum. Poſtquam ille claſſicum ceciniſſet, ſequuntur hunc ducem non Romana ſolùm, ſed propè tota Occidentalis Eccleſia. Bello ſic per Eccleſiam Romanum Juſtiniano, & fidei catholicæ indicto, Vigilius non literis ſolùm ac cenſuris, ſed etiam Synodo, & Decreto (x) definitivo, cui ipſe cum aliis ſubſcripſit, defendunt acriter tria illa capitula, & defendenda definiunt: & pro ipſorum defenſione, exilium eorum nonnulli (inter quos ſi Baronio (*y*) fides Vigilius) patiuntur. Viden' tuum lapſum in omnes Neſtorianorum hæreſes? *S*ed à me, ſcio, erroris argui non feres. Audi igitur tuum Thomam Waldenſem, (inſignem illum hæreſium Wicklefi expugnatorem qui, explicans quæ illa ſit Eccleſia *cujus fides indefectibilis eſt*, diſertè aſſerit, *Non eſſe ullam ſpecialem Eccleſiam: non Africanam ut voluit Donatus, non etiam particularem illam Romanam.* lib. 2. doctrinal. fid. Artic. 2. cap. 16.

Eccleſia univerſalis, prout ſumitur pro toto cœtu fidelium hujus aut ullius ſeculi à morte Apoſtolorum, errare poteſt; ideóque illius Teſtimonium non eſt infallibilis fidei; quamvis etiam totam illam Eccleſiam nunquam erráſſe fateamur, quamvis inſuper eandem totam ſimul infallibilem eſſe concederemus, nihil tamen inde concludi poßet, vel pro dijudicandis controverſiis ullis fidei, vel diſcernenda veritate. Errare totam poſſe liquet, quia ſinguli in ea falli poſſunt & fallere; Vigilius æquè ac Cyprianus; Sylveſter & Leo, æquè ac Irenæus ac Papias. Singuli homines ſunt, & quia ſinguli errare poſſunt, poſſunt igitur & univerſi. *S*ed ponamus omnes ſimul nunqam errare, nunquam ſimul errare poſſe; poteſt tamen dimidia, poteſt major illius pars errare; & cui te parti tum adjungas? vel quomodo ſingulorum qui per orbem ſparſi ſunt (myriades myriadum ſunt) judicia exquiras? ut poſſis, tamen omnes Authoritatem judicandi Controverſias fidei non habent; non enim Laici ulli quorum longè maxima pars. Rectè Canus (*a*), 'Veritas in controverſiis fidei non eſt 'quærenda à populo tum quia id operis eſſet infiniti omnium fidelium ſententias rogare, tum 'quia (ut commodiſſimè fieri poſſit) non decet tamen omnium ſigillatim inquirere & expe'ctare judicium. Ineptiſſimum eſſet (*b*) ut imperitum vulgus, delirus ſenex, garrula anus, ſu'tor indoctus conſulatur: quare ridicula futura eſſet talis inquiſitio; ſic enim per Eccleſiæ 'authoritatem nulla penitùs controverſia finiretur. Sic ille. Idem plane docet Stapletonus. 'Eccleſia, inquit *d* (ut pro toto corpore fidelium accipitur) habet aſſiſtentiam Spiritus, & 'ſtabilitatem fidei; ſed Eccleſia ſic accepta de rebus controverſis non judicat. Ratio eſt, 'quia nec omnes conſuli & adiri poſſunt, nec omnium eſt de fide pronunciare: quia Laici '& privati homines nullam habent de rebus fidei judicandi poteſtatem. Quare ad Eccleſiæ ſic acceptæ judicium appellare, aut ab ejus Teſtimonio argumentum petere, res eſt inepta nimis & ridicula.

**Eccleſia Catholica* (ſeu ut Waldenſis (*e*) vocat Symbolica, quia illa eſt cujus in Symbolo mentio) *per totum mundum ſparſa, & à Baptiſmo Chriſti, per Apoſtolos & eorum ſucceſſores ad hæc tempora devoluta, veram fidem continet, & Teſtimonium fidele veritati perhibet* (huc uſque verba Waldenſis.) ideò ab hujus Eccleſiæ Teſtimonio quod infallibile eſt, firmiſſimè in rebus fidei arguere potes. Ratio eſt, quia in hujus Symbolicæ Eccleſiæ Teſtimonio ſemper includitur Apoſtolorum Teſtimonium, quod eſt infallibile. Reliquorum autem conſenſus, humanam ſolùm fidem addit. Itidem Eccleſiam accepit (*f*) Driedo, lib. 1. de Eccl. dog. cap. 1. & ut Canus fatetur, eodem ſenſu ſumpſiſſe videntur Irenæus, lib. 3. cap. 3 & Tertull. lib. 4. contra Marc. & Auguſt. lib. 33, cont. Fauſt. & lib. 2. de doctr. Chriſt. cap. 8. & Epiſt. 63. Atque hinc merito Stapletonum rideas. Explicans ille articulum illum Symboli, *Credo ſanctam Catholicam Eccleſiam*, ait (*g*) hunc eſſe illius ſenſum, *Credenda eſſe ea quæ docet Eccleſia:* vel, *Credo illa omnia quæ Deus per Eccleſiam me docet;*

(u) *Complures imò & ipſe Vigilius inſurrexere. Bar. an. 546. nu. 38. & ardentius proſilierunt ad pugnam, idem an. 553. nu. 251.*

(x) *Extat apud Bar. an. 553. in annumer. 50. ad nu. 211.*

(y) *Ann. 553. nu. 222.*

(z) *Poſſev. Ap. par. in Thom. Walden.*

Reg. 7.

(a) *Can. lib. 4. Loc. Theol. cap. 4. ſect. Quarta.*

(b) *Idem lib. 2. cap. 7. ſect. Fallitur.*

Lib. 4. ca. 4. Ubi ſupra.

(d) *Stap. lib. 5. Princ. doct. cap. 1.*

* Reg. 5.

(e) *Eccleſia Catholica eſt, omnis ſeries illa fidelium à Chriſti prima congregatione, in ripa Jordanis, uſque ad noſtra tempora & deinceps uſq; ad finem mundi Wald. l. 2. Doct. fidei Art. 2. c. 17.*

(f) *Canus lib. 2. Loc Theol. c. 7. Sect. At vero.*

g Stap. l. 8 Pr. doct. cap. 21.

docet; id est, Credo Ecclesiam vera docere. Quia verò videbat Stapletonus, Grammaticam non posse hunc sensum ferre, si enim ea Symboli mens fuisset, dici debuisset: *Credo Ecclesiæ*, non *Credo Ecclesiam*) ideò vertit se ad nobile subterfugium, *Sensum hunc esse Theologicum quidem, licèt non sit Grammaticus*. A page Stapletone! an Theologia cum Grammatica pugnat? Imò conspirant ubique, & optime. Sed ut Bellarminus, cùm juxta Logicæ regulas solidè arguere non posset, confugit ad regulam Prudentiæ, itidem planè Stapletonus, cum videret se à vero, genuino, & grammaticali Symboli sensu aberrare. Theologicum sensum qui Grammaticæ repugnat excogitavit: Scilicet in res se habet. Nupera ipsorum Theologia antiquis Logicæ, & Grammaticæ simul regulis repugnat; nova illis Logica, nova Grammatica cudenda erat, ut nova ipsorum Theologia vel sensum habet vel rationem. Age verò, putemus eum quem tu, invitis Grammaticis omnibns, vix, Symboli sensum esse. Ne sic quidem hilum proficis. Crede Ecclesiam Catholicam non modo veram & veracem, sed & infallibilem esse. Ea tamen Ecclesia Symbolica est, ut docet Waldensis, Deriedo, etiam Irenæus, Tertull. & Aug. non Ecclesia hujus præsentis, aut ullius alterius post Apostolos ævi, ut tu (*h*), tuíque (*i*) maximo errore accipere soletis, sed est totus fidelium cœtus à Baptismo Christi ad hæc tempora. Ecclesiam vero hanc veracem & infallibilem esse quis negat? (h) *Stap. lib. 9. Princ, ca.* 12. (i) *Can. l. 2, c. 7.* § *Illud Gretz. Defens. ca.* 10. *lib. 3. de verb. Dei, & alibi.*

* *Ecclesiæ præsentis authoritas, judicium, & testimonium quodcunque & quantumcunque sit, ad Orthodoxam solùm Ecclesiam referendum est, & ad eam spectat.* Sæpe evenit ut Ecclesia universalis in duas partes scissa & schismate dilacerata sit. Pars altera sana est, integra & orthodoxa; altera corrupta, hæretica, idololatrica, aut Antichristiana. Hoc quoties evenit, (& evenit certè sæpissimè) Schismaticæ partis, hæreticæ & idololaticæ, etsi multo maxima pars sit, (ut sæpe est) judicium & testimonium in causis fidei nullius omnino ponderis, authoritatis, aut valoris est, aut apud Christianos æstimari debet. Ista enim pars, arbitrio suo ducitur, non ratione; factionem sequuntur, non Regulam fidei; Imò ipsi factio sunt in Ecclesia. *Factionem enim facit non numerus sed causa*: cum pertinaces homines sive multi sint sive pauci, semitâ veritatis relictâ, pro libito statuunt, & quid ipsi credere volunt, & quid ab aliis credi volunt, & ab eis qui contra sentiunt, quique veritatem & regulam unicè amplectuntur, Schismate in Ecclesia facto se segregant. Illa pars Ecclesiæ quæ sana & orthodoxa est, etsi pusilla sit, & angustis unius solum provinciæ finibus comprehensa, Catholica Ecclesia verè est & dici debet: ut recte docet Driedo, & post eum Bellarminus (*k*). Huic catholicæ Ecclesiæ quantumcunque pusilla sit & angusta, fides tanta habenda est, quanta Ecclesiæ præsentis illius ævi debetur. Quantacunq; sit multitudo prioris partis Ecclesiæ, quæ corrupta & hæretica est, nullius ponderis & authoritatis est istorum judicium ac testimonium. Multitudine sæpe vincunt, non veritate; multitudine vero fides non est metienda, sed Regulâ. Decem tribus vitulos coluerunt, duæ solum Jehovam: at in duabus his sana Ecclesia; decem illæ (quæ numero vincebant) factio solum erant, schismatici erat. Cum in terris agebat Servator, Sacerdotes, Scribæ ac Pharisæi (in quorum sententiam vulgus Judæorum pedibus ibat) fidem, & Christum ipsum oppugnabant; qui fidem amplectebantur, & Christum, erant pauci, nec numero, nec dignitate, ac splendore cum prioribus conferendi: In hac tamen Ecclesiæ scissura, pauci hi sana erant Ecclesiæ pars, infinitus verò aliorum numerus nil nisi factio in Ecclesia, nil nisi Schismatica Ecclesiæ pars. Sub Constantio Imperatore *nomine unitatis* (*l*) & *fidei, infidelitas est scripta*, & Mediolanensi & Ariminensi Conciliis decreta; Ariani ubique tum triumphabant, urbes, oppida, Ecclesias omnes occcupabant, opplebant. *Ousiæ nomen pene abolitũ, & Nicenæ fidei damnatio conclamata erat: Ingemuit totus orbis, & se Arianum esse miratus est.* Athanasius, Hosius, Liberius, & paucissimi quidem alii, inopes, exules, urbi & orbi exosi, pro fide stabant, nec perstabant omnes tamen. Arianos tum sequi, erat unitatem sequi, communionem Ecclesiæ sequi; à partibus Athanasiii stare, nil erat aliud quàm à totius mundi communnunione sciendi. Et tamen paucissimi hi sana erant tum Ecclesiæ pars, reliqui omnes (totus ferè tum mundus) factio erant, & nihil aliud nisi schismatica, hæretica Ecclesiæ

* *Reg.* 9.

(k) *Bell. l. de Notis Eccl. ca.* 7. *sect. Tertio.*

(l) *Hieron. ad ver. Lucifer.*

fiæ pars; Major quidem longè, sed & longè deterior. Quid hic faceres? si ab Ecclesia (quam tu numero, dignitate ac splendore metiris) suffragia petiisses, si multitudini, si præsentis Ecclesiæ testimonio tum fidem habuisses, eversa & submersa fuit tum Christi navicula. Pulchra est Liberii pontificis Rom. vox & disceptatio pro fide adversus Imperatorem, mortem ei & exitium minitantem: *Quota (m) pars orbis es tu Liberi, ut tu solus homini scelerato* (Athanasium vult) *assentiaris, & orbis terrarum ac totius mundi pacem dissolvas?* Cui sic Liberius, *Non diminuitur solitudine meâ verbum fidei: nam & olim tres solùm inventi fuerunt qui edicto Nebuchodonoseri resisterent.* Ipsi illi qui multitudinem Notam n esse Ecclesiæ clamitant, non sunt nescii, futurum tempore Antichristi, ut multò maxima pars eum veneretur: *Faciet ille (o) ut omnes, parvi & magni, divites & pauperes, liberi & servi accipiunt Characterem ejus vel* (palam) *in fronte, vel* (occultè) *in dextra. Interdicet ille divinum omnem cultum, cessabunt publicæ religionis ceremoniæ & sacrificia.* Præ ista multitudine quid sunt pauci illi, in solitudine, in Cryptis se abdentes & latitantes? & tamen ille pusillus grex erit sana tum Ecclesiæ pars, Antichristi verò turma & turba, nil aliud quàm prævalens & prædominans in Ecclesia factio. *Si* tum fides ex numero & multitudine æstimetur, actum plane erit de fide: major pars vincet meliorem. Hora hæc, hora est Antichristi, & fuit ab anno à nato Christo plus quàm septingentesimo *Ecclesiam* (Romanum intelligit) *tum mandram asinorum (q)* tum etiam *vitulum (r)* esse dicet, ac docet Sciopius: *Vitulus* iste (Antichristum dico) natus circo annum 605. cùm *Episcopi Universalis* nomen obtinuit Rom. Pontifex. Adoleverat vitulus post annum 700. & cœpit cornua gestare; suum robur ac vim, quanta esset, voluit primò omnium experiri in secundo Niceno Concilio; postquam tam robusta vidit, ut Episcopos quosvis ferire non solùm, sed ad libitum quo vellet pellere, ac depellere: Voluit deinceps cum Regibus, Imperatoribus, ac mundi Monarchis certamen inire. Et quia Vitulus jam in Taurum excreverat, ferox ac ferociens in Hildebrando bestia, prosternit sub pedibus, & conterit Imperatores, sceptra eis & diademata adimit, cervicibus eorum inculcat, eósque pro libito proculcat instar luti. Factus jam mundi dominus, nihil supererat, nisi ut in thronum Altissimi ascenderet; factum & id quoq;: Vitulus in Taurum, Taurus in Luciferum, imò in Deum versus est: factum hoc cum in Concilio Lateranensi sub Leone decimo se supra omnia Concilia evexit. Illius post id vox pro voce Dei, illius decreta pro decretis Fidei habita sunt. Tum ille vere *Petra* & Ecclesiæ & Fidei: verè tum *fundamentum*, & *lapis angularis;* lapis ille de quo Isaias, *(s) Ecce pono in Sion lapidem, lapidem probatum, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum.* Ecce vobis, inquit Bellarminus (*t*) (Papam digito demonstrans, *Ecce vobis lapidem in fundamentis Sion.* Ita vitulus iste Romanus primò imperium in *Episcopos*, tum in *Imperatores*, postremò in Christum ipsum sibi arrogavit, *& sedit in templo Dei tanquam Deus, præ se ferens se esse Deum*, dicensque, *Deus (u) sum, errare non possum.* Ætates nunc vides Antichristi: *Nascentis* in Bonifacio circa ann. 606. *Juveniliter exultantis* & lascivientis in secundo Niceno Concilio ann. 787. *Regnantis* in Hildebrando & successoribus post ann, 1075. *Triumphantis* in Leone decimo ann. 1517. Ultima periodus *Senescentis* est: nam non diu post marcescere cœpit, & velut tabe confici & consumi spiritu oris Domini: abolebitur verò illustri adventu Christi. Quæ obsecro istis seculis, gliscente hoc Schismate, fides habenda Ecclesiæ isti, factioni illi, inquam Antichristi prædominanti tum in Ecclesia, & dominanti in fidem? Quantam fidem Ecclesiæ habes tota orthodoxæ debetur: schismatica in Ecclesia factio nihil planè est æstimanda.

m Theod. l. 2. cap. 16.
n Bell. lib de Notis Eccl. cap. 7.
o Apo. 13. 16. Bell. li. 3. de Pontif. cap. 7.
q Gasp. Sciop. præfat. ad Imper in summa cap. 147.
r Idem in Eccles. ca. 38.
s Isai. 28. 16.
t Bell. Præfat. in lib. de Pont. Rom. sect. Qua.
u Gregor. 7. sic dixisse testatur Joh. Avent. lib. 5.

Reg. 10. *In rebus non ad fidem sed ad disciplinam Eclesiæ spectantibus, Ecclesiæ universalis toti Ecclesiæ, Ecclesiis particularibus Ecclesia particularis Testimonium firmum est, & pro regula disciplinæ sequendum.* Ratio est, quia in his scriptura silet, nec particulariter quidquam sequendam præscribit. Quoniam igitur omnia in Ecclesia ordine ac decenter fieri oportet, eorum vero quæ ordinem & decorum spectant nemo Judex est præter Ecclesiam, igitur in his sequenda semper est Ecclesiæ authoritas; Principium nimirum

&

& Episcoporum, quibus suam Ecclesiam regendam commisit Deus. Rectè ita in his adiaphoris arguere potes & debes, Ecclesia hoc vel illud observandum præscribit, ergò hoc vel illud est mihi observandum; & nisi observem, scandalum do. Nec verò (quod insolentia quadam & fastu faciunt nonnulli) carpendæ sunt Ecclesiæ consuetudines, quasi pravæ sint, quasi parum utiles, quasi in meliores mutari possunt. Mutatio omnis, præsertim in Ecclesia, periculosa est; *Ipsa quippe mutatio consuetudinis, etiam quæ adjuvat utilitate, novitate perturbat:* ut rectissimè Augustinus (x). Nec minus in Ecclesia quàm Republica observandum id quod Arist. præcepisse ait Conrad. Lagus, (y) *Non cogendi homines ut id dextrâ faciant, quod sinistrâ rectè facere didicerunt.* Et licèt in his magna sæpe sit observationum diversitas in diversis Ecclesiis, ut vestis variegatæ diversus est color; nihil tamen id pulchritudini internæ efficit, quamdiu unitas fidei in diversitate rituum conservetur. Vetus est & verum dictum, *Dissonantia* (z) *jejunii non dissolvit consonantiam fidei.* Rectissimè Aug. Epist. 86. ad Calulanum: *In his de quibus nihil certi statuit Scriptura, Mos populi Dei, vel Instituta majorum pro lege tenenda sunt.* Et lib. 1 ad Inquis. Januarii, cap. 2. *Disciplina nulla est in his melior; aut gravi, prudentique Christiano dignior, quàm ut eo modo agat* (in rebus his adiaphoris) *quo agere viderit Ecclesiam ad quamcunque fortè devenerit* Audi Oraculum Ambrosii, cum (a) esset aliquando in civitate Mediolanensi, Monica Augustini mater, sollicitudinem magnam gerebat, utrùm secundum morem suæ, i. Hipponensis civitatis esset Sabbatho ei jejunandum, an Ecclesiæ Mediolanensis more prandendum: Augustinus (qui Mediolani tum erat,) ut matrem suam ea sollicitudine liberaret, Ambrosium illius civitatis tum Episcopum adit, quid sit faciendum consulit; cui sic Ambrosius: *Quid hic possum docere amplius quàm quod ipse facio. Quando hic Mediolani sum, non jejuno sabbatho; quando Romæ sum* (ibi jejunium sabbatho pro more observatur) *tum jejuno sabbatho; & ad quamcunque Ecclesiam veneritis*, inquit, *ejus morem servate, si pati scandalum non vultis aut facere.* Hoc consilium Monica tum sequuta, & Augustinus illud pro Oraculo habuit. Itidem & tu, si sapis, habe. Vera enim & verè aurea est illa Augustini vox: *Contra Rationem nemo sobrius, contra Scripturas nemo Christianus, contra Ecclesiam nemo pacificus senserit.*

x *Aug. lib. 1. ad Inquis. Janu. cap. 5.*
y *In Method. Utr. Juris part. 1. ca. 5.*
z *Concor. Aug. Confess. p 586.*
a *Aug. Epist. 86. in fine.*

De Testimonio Conciliorum. *Reg. 11. Conc. General.*

Ab Ecclesia ad Concilia, id est, ab *universali* Ecclesia ad *repræsentativam* progrediamur; ab horum Testimoniis quomodo arguendum sit, videamus. *Inter omnia humana Testimonia, firmissimum, certissimum, & fide dignissimum est Concilii Generalis & legitimi Testimonium.* Generalia Concilia sunt, ad quæ Episcopi omnes Christiani orbis evocantur, & evocati liberum accessum habent. Nam nisi omnes vocentur, partes solùm aliquas Ecclesiæ, non ipsam totam Ecclesiam repræsentant, nec judicium eorum judicium totius Ecclesiæ, sed partis solùm illius erit: Quare cum Arriani Concilium suum Antiochenum, in quo damnatus est Athanasius, pro Generali Concilio venditabant, meritò ac jure optimo respondit ipsis Julius, non debere illud Concilium generale æstimari, *quia* * *ipsum suosque* Occidentales Episcopos οὐκ ἐκάλεσαν, *ne convocabant quidem ad Concilium. Oportuit verò* (verba sunt ipsius Julii (c)) *secundùm Canonem, & non isto modo judicium fieri, Oportuit scribere nobis omnibus* (non soli Papæ, sed omnibus Episcopis) *ut ita ab omnibus quod justum esset decerneretur.* Concilia tum legitima sunt, quando Episcopi & legitima authoritate evocantur, & legitimo ac synodali ordine procedunt in judicando: Legitima vocatio ad Imperatores solùm spectat, ad unum si unus orbi Christiano præsit; ad plures, si præsunt plures. Legitimus ac Synodalis ordo requirit ante omnia, ut præsideat in Concilio Imperator, aut reges illi qui illud convocant: & sic præsideant ut Synodalem omnem ordinem & ipsi servent, & ab omnibus servari procurent. Synodalis ille ordo quem eos procurare oportet, in duobus præcipuè consistit: *Prius* ut sit libera causæ discussio, libera etiam ejusdem per suffragia Episcoporum decisio, idque ex verbo Dei. Utrorúmque habes illustre exemplum in Concilio Niceno primo. Sic & planè divi-

* *Socr. lib. 2. c. 13.*
c *Epist. Julii apud Athanas. Apol. 2.*
Conc. Legitimum.

Theod. lib. 1. hist. cap. 7.

g Act. Ephes. com to. 2. c. 22.
h Conc. Chalc. Act. 12. p. 119.

i Bell. lib. 1. di Conc. c. 21. sect. Quinta.
l Concil. gen. 5. Coll. 6. pa. 563.

m Act. Conc. Ephes. to. 1. cap. 32.
n Conc. Chalc. Act. 1. p. 7.
o Sic frequenter à Cypriano vocantur. Sic ab Aug. tract. 46. in Joh. & Pastoralis honor vocatur à Prosp. lib. de ingratis. Et Greg. curam pastoralem regimen vocat: quis vero regit nisi cui virga pastoralis quam Hier. Apostolicâ vocat? epist. ad Ripar Contra Vigilant.

divinitùs Constantinus Imperator Concilium alloquitur, (*f*) *Evangelici, & Apostolici libri, & antiquorum, Prophetarum oracula, σαφῶς evidenter seu planè instruunt, quæ de Deo sapere debemus, depositâ igitur discordiâ, sumamus ex dictis divini Spiritûs explicationes quæstionum.* Quare tam in Concilio Ephesino, (*g*) quàm in Calcedonensi, (*h*) *ante omnium oculos venerandum Evangelium in throno, qui medium Locum in Concilio obtinebat, propositum est*; quod idem in aliis Conciliis observatum fuisse non est dubium. *Alterum* ad Synodalem ordinem spectans est, ut id pro *Decreto* Concilii habeatur, & consignetur, in quod major pars Episcoporum qui Concilio intersunt, consentiunt. Hoc præterquam quod Ratio ipsa doceat, (quia aliter in tanta multitudine judicium nunquam ferri posset, præterquam quod Bellarminus (*i*) idem agnoscat, Concilium Oecumenicum quintum, disertè hoc declarat; ubi sancta Synodus ita ait (*l*) *Constituendum hoc est, quòd in Conciliis non unius vel alterius interloquutionem attendere oportet, sed hæc quæ communiter ab omnibus vel amplioribus definiuntur.* Quandocúnque Episcopi omnes ad ullum Concilium legitimâ authoritate congregantur, & legitimâ authoritate sic gubernantur, vel legitimo ordine causa & discutiatur, & definiatur, *generale tum fit, & legitimum Concilium.* Si aliquando Episcopi in cœtum aliquem coëant, vel *non omninò vocati*, vel vocati quidem, sed alia quàm *Imperatoria authoritate*, non Concilium illud est, sed seditiosa turba, tumultus, Conventiculum, Conciliabulum. Si Episcopi vocati, & congregati sint justâ & legitimâ, id est Imperiali authoritate, sed *ordinem Synodalem non observent*, sed vel vi, vel fraude res agant, Concilium tale conjuratio & conspiratio verè ac propriè vocari debet. Et quidem Concilia nulla Generalia ante annum à Christo nato millesimum, vel congregata sunt aliâ quàm Imperatorum authoritate, vel alios qui ordini præsiderent quàm Imperatores habuerunt. Nullius Episcopi, ne Romani quidem fastus, eò adhuc intumuerat, ut vel vocare Episcopos ad Concilia Generalia, vel vocatis præsidere auderet: Quæ utraque ex Actis Conciliorum tam liquida sunt, ut si quis ea legat, cæcum esse oporteat si hæc non videat, protervum aut impudentem si neget. Dixi jam Testimonio Conciliorum talium summam inter omnia humana fidem ac authoritatem deberi; & verè dixi, quia Concilium tale est *summus planè in terris judex.* singuli Episcopi singulas dioceses repræsentant: Nec enim vel Laici, vel Presbyteri potestatem aut authoritatem habent decidendi Controversias fidei, ideoque neque suffragia in his Conciliis. Nota illa Theodosii Imperat. vox, (*m*) *Nefas est eum qui non sit Episcopus Ecclesiasticis tractatibus immisceri:* sic nempe, ut definire ac decidere velit causas fidei. Nota & illa in Chalced. Concilio sæpius iterata vox, (*n*) *Synodus Episcoporum est non Clericorum; superfluos mitte foras.* Episcopi vocantur Præpositi, Gubernatores, *Pastores* (*o*) *Ecclesiarum*, quia Pastoralis Diocesium cura ipsis incumbit, cujus partem illi (quod & Apostoli fecerunt) in Presbyteros inferiores transfundunt. In Episcoporum, igitur omnium voce (quia illi Pastores sunt diocesium omnium,) Diocesium omnium vox auditur. Episcopi sententia totius dioceseos sententiam exprimit. Quare cum sententia Concilii Generalis sit nihil aliud quam *consensus omnium Episcoporum*, certè in ea consensus est totius Ecclesiæ. Nec refert si aliqui Episcopi aut non intersint Concilio, aut cum intersint dissentiant. Nam adesse omnes liberè possunt, & debent etiam per se, vel per suos delegatos: si absint, causam illam suffragiis præsentium, decidendam sua sponte & tacito consensu relinquunt, ita in præsentium consensu implicatur consensus absentium: sin dissideant, tamen ratione ipsâ duce, in hoc ante omnia omnes consentiunt, *Sententiam majoris partis pro sententia Synodi habendam esse;* aliter enim frustrà cogerentur Synodi: nihil unquam in tanta multitudine decidi; nihil judicari posset, si dissensus unius aut paucorum judicium Synodi frustrari posset. Quare in consensu majoris partis, implicatur consensus minoris, etiam tum, cum ipsi actu & expressè dissentiunt. Quare cum omnes Episcopi, tum absentes quam præsentes, in sententiam majoris partis, *vel actu & expressè, vel virtute & implicitè* consentiant, certè in sententia

Con-

Concilii Generalis & legitimi, consensus est totius planè Ecclesiæ; ideò eorum judicium totius Ecclesiæ, & orbis judicium jure vocari potest; & sic vocatur à sancto Concilio Ephesino. Nam etiamsi certò scirent Episcopos multos & abfuisse à Concilio, & dissensisse à sua, quâ Nestorium condemnaverant, sententia, tamen generalis illa & sanctissima Synodus (a) judicium suum expressè vocat *sensum & consensum totius orbis*. Omnes enim vel *explicitè*, vel eo quem dixi modo *implicitè* consenserunt. Judicio autem totius Ecclesiæ, totius orbis, majus nullum in terris vel expeti potest, vel expectari debet. Neque verò aliter, quàm ut *supremus in terris Judex*, habitum fuit ab universâ Ecclesia Concilium generale, per annos 1500. usque ad tempus Leonis decimi. Leo verò iste cum suâ factione *in quodam cœtu* (ut Paris Universitas (b) ait, Lateranensem † autem volunt) *nescimus qualiter, non tamen in nomine Domini congregato, antiquam & Catholicam fidem abrogans*, evexit pontificem supra omnia Concilia Generalia, & Papam supremum judicem constituit. Fidem dico Catholicam, quia sic Constantiense (c) simul & Basiliense (d) Concilium definit. Utrumque decreto suo declarat *Concilium esse supra Papam*, & *Papam teneri Concilio obedire, tam in eis quæ ad fidem pertinent, quàm quæ ad reformationem Ecclesiæ, in capite & membris.* Basiliense insuper definit, tum quòd *Decretum* (e) *illud est veritas fidei Catholicæ*, tum *quod quicunque ei pertinaciter repugnat est censendus hæreticus.* Imo addit veritatem istam Catholicam, tam unanimi consensu ab Ecclesia Catholica, singulis ætatibus, ab Apostolis ad id usque tempus defensitatam esse, ut disertè dicat, (& auditu sanè dignissimum est) *Nunquam* (f) *aliquis peritorum dubitavit* (audi, ne dubitavit quidem) *summum Pontificem in his quæ fidem concernunt, judicio Conciliorum universalium esse subjectum.* Indignum omnino facinus, Leonem, & cœtum illum Lateranensem (quem Synodum vocat) docere id ausos fuisse, quod fidei Catholicæ tam liquidò repugnet, ut per annos 1439. (eo anno decretum illud Basiliense editum) nemo doctus, nemo peritus, vel *de eo dubitavit*, sed sine omni dubitatione pro hæretico sensit. Et tamen hi sunt qui Antiquitatem, Ecclesiam, & Concilia crepant.

a Act. Conc. Ephes, to. 2. cap. 17.

b In Appellatione Univers. Paris.

† Conc. Later. sub. Leon. 10. Seß. 11.

c Conc. Constant. Seß. 4.

d Conc. Basil. Seß. 29.

e Conc Basil. in Decreto quinque conclus. pa. 96.

f Ibid.

Testimonium Concilii generalis legitimi infallibile quidem non est, tantæ tamen authoritatis, ut ejus sententiæ, nisi certa ac evidenti ratione contrarium tibi constet, assentiri debeas; & nisi assentiaris, pertinax & contumax, censeri, & contumaciæ ac pertinaciæ gravissimam censuram, id est, Anathema, & exclusionem ab Ecclesia subire debeas. Reg. 18.

Testimonia horum fallibilia sunt, quia sunt humana, nec immediatè ac infallibiliter à Sp. sancto reguntur Episcopi in Conciliis congregati; Assentiendum autem est eis, dixi, nisi certâ ac evidenti ratione tibi constet quòd errent; aliàs enim opinionem tuum, & judicium tuum privatum, judicio summi in terris Judicis anteponis. Addo etiam, Si tibi certò constet tale Concilium erràsse, subeunda tamen est Concilii censura, & sic subeunda ut ad superiorem nullum in terris Judicem provocare possis. Quia tale Concilium supremus planè est in terris judex. Si erret, & iniquo anathemate te feriat, erravit, tum clavis Ecclesiæ, & per errorem te ligavit, ab Ecclesia exclusit, vel potius se ligâsse te & exclusisse putavit. Sed errante clave Christus non ligat, non excludit. Ferenda igitur sententia supremi Judicis, donec vel ipse, vel alius ipsius successor cui est æqua authoritas, eâdem te solvat & liberet. Ut Cardinales aliquot iniquâ Papæ sententiâ offensi, *à* (g) *Pontifice malè informato, ad eundem vel alium melius informandum appellabant*; itidem nec aliter, à principe in Civilibus à Concilio in Ecclesiasticis causis provocandum, à Philippo *dormiente*, ad Philippum *vigilantem*, à Concilio Generali *malè informato*, ad Concilium idem aliudve Generale *melius informandum*. Appellatio alia ad humanum judicem nulla.

g Bin. in vita Greg. 12.

Fallibile solum dixi; nam actu erràsse tale Concilium nolui dicere. Quid verò & de hoc, an actu errarint, sentiam, non gravabor significare. Sex fuisse Generalia legitima Concilia nemini est dubium. Ea sunt Nicenum, habitum contra Arium, ann. 325.

Conc. Generalia, & legitima quot.

Con-

Constantinopolitanum primum, Contra Macedonium, ann. 381. Ephesinum contra Nestorium, ann. 431. Chalcedonense contra Eutychetem, an. 451. Constantinopolitanum secundum, sub Justiniano, & tempore Vigilii, contra trium Capitulorum defensores, an. 553. Constantinopolitanum tertium sub Constantino Pogonato contra Monothelitas, an. 680. His sex duo alia addenda, Sardicense, an. 347. & Constantinopolitanum sub Menna, an. 536. quæ utraque *Generalia* (*h*), utraque *legitima*, sed idcirco in *numero Conciliorum* non recensentur, quia in eorum neutro controversia ulla nova de fide definita est; sed quæ antea in aliis Conciliis fuerant definita, in his firmata & corroborata fuere. Concilia igitur erant, non ut alia *Declarativa* fidei, sed solùm *Corroborativa*, Sardicense quidem Concilii Niceni, illud sub Menna Chalcedonensis. Præter hæc non facilè concesserim Concilia ulla Generalia ac legitima unquam extitisse. Aut si ex reliquis ulla hoc nomine ac honore digna sint, non dubitaverim palmam hanc deberi duobus solum, Francofurdensi contra cultum imaginum, an. 794. & Constantinopolitano sub Basilio Imperatore, an. 879. tempore Johannis illius qui Adriano secundo successit, (quem Platina nonum, Baronius & Binius non sine magna fraude octavum vocant) in quo Concilio Photius est restitutus, & Synodus illa prior Constantinopolitana sub Hadriano 2. habita, an. 870. (in quo Photius condemnatus erat) penitus abrogatur. Duo hæc postrema cum aliqua formidine, octo verò prima sine ulla dubitatione, & præter hæc nulla omnino in numero Generalium legitimorum Conciliorum habenda sentio. Jam ex Conciliis septem illis primis, quæ ante annum à CHRISTO nato 600. habita sunt, nullum omnino vel in Decretis fidei, vel in Canonibus erràsse libenter & constanter assevero. Nec illud etiam quod vulgo sextum vocatur, habitum sub Constantino Pogonato; illud inquam non erravit, si Canones illos 102. excipias, qui tempore Justiniani Rhinotmeri editi sunt, quique vulgò *Trullani Canones*; Baronio ac Binio, *Canones Concilii Quinti sexti* vocantur. In illis errores varii, sed an illi sunt Concilii sexti Canones, dubium: Ego multis ac validis rationibus verè fuisse sexti illius Concilii Canones confirmare ac prope demonstrare possum. De duobus ultimis, Francofurdensi & Constantinopolitano sub Johanne, in quo Photius restitutus est, quia Acta eorum integra non extant, nihil habeo quod dicam. Hac ego de causa, Concilia Generalia legitima fallibilia dixi, erràsse actu non audebam dicere.

h *Sardicense universale vocat Sulp. Sever. l. 2. sacr. hist. Socr. lib. 2. ca. 16. Justin. in Edict. contra Tria Capit. & declarat idem epist. ipsius Concil. apud Athanas. Apol. 2. Alteram sub Menna Generale fuisse agnoscit Bell. li. 2. de Pontif. c. 13. S. Secundum.*

Reg. 13.

Concilii Generalis illegitimi authoritas vel nulla omnino est, vel nihili facienda; ideoque ab ejus Testimonio in causis fidei nulla omnino firma argumenta duci unquam possunt. Nam si Concilia talia illegitima sint per defectum legitimæ vocationis, nulla authoritate legitima coeunt Episcopi, ideoque nullam omnino authoritatem quidquam statuendi, definiendi, aut judicandi habent. Sin cum Episcopi legitimè vocati atque coacti sint, illegitima sint Concilia propter defectum ordinis Synodalis, tum quia nil sunt aliud quam Conspirationes contra veritatem, ideo nullius omnino sunt ponderis ea quæ in illis injustè & factiosè decernuntur. Quæres quænam ista sunt Generalia illegitima * Concilia: ut malo cognito vitari possit. Dicam paucis. Ante annum à Christo nato millesimum quatuor omnium confessione numerantur: Primum est Mediolanense, an. 355. In eo gladius atque ensis pro argumentis erant, nec lex alia quàm arbitrium Tyranni: *Quod* (*i*) *ego volo pro Canone sit, aut igitur subscribite, aut exules estote.* Secundum est Sirmiense, an. 357. in quo Hosius sexagesimum (*k*) & plus eo annum in Episcopatu tum agens, Episcoporum pater, princeps, & antesignanus in Synodis, lumen, columen, & columna Ecclesiæ, ille inquam Hosius *exilio* (*l*) *fatigatus, afflictus, attritusque malis, coactus vi & tyrannica potestate, contumeliis, minis, impar verberibus, subscripsit*, (quod non sine luctu loquor) *in Arianam perfideliam cessit ad tempus, sed non consensit.* Tertium est Ariminense, anno 359. Illic *per vim & metum extorta confessio*, etiam & fraus addita. Nam ut Nicenam fidem suam dicerent, *ubi* (*m*) Homousion *erat scriptum, illi* Homousion *scriptum esse mentiuntur*; levi quidem in literis, sed in fide maxima jacturara;

* *Conc. Generalia illegitima.*
i *Vox Constantii in conc. Mediol. apud Athanas. epist. ad solitar. vitam agent. pa. 228.*
k *Athan. ibid. 230*
l *Ibid. pa. 232.*
m *Sulp. Sever. lib. 2. Sacra. histor.*

jactura; nam sic similitudinem stabiliunt, veritatem adimunt. Quartum est Ephesinum secundum, anno 449. meritò *Latrocinium* vocatum. *Violenta* (n) *ibi facta est vi per Dioscorum, puræ chartæ inviti subscribere compulsi sunt; Flavianus* (o) *multis injuriis affectus, plagis cæsus, demum occisus est: ubi* (p) *fustes ac gladii, qualis Synodus?* Et hæc quidem sunt omnia quæ Concilia Generalia seu Oecumenica vocari debent. Antiochenum quidem illud in quo depositus est Athanasius pro Generali habebant Ariani, sed non fuisse Generale demonstravit Papa Julius, (*b*) quia *omnes Episcopi non erant ad id vocati.* Nonnulli Constantinopolitanum, habitum anno 754. sub Constantino Ichonomacho pro confringendis imaginibus; alii Nicenum secundum, habitum anno 787. pro cultu Imaginum pro Oecumenicis censent; utrique errant. Neutrum horum *Generale* fuit, utrumque per Concilium Francofurdense penitus abrogatum; sic enim inquit, (*i*) *Neutra Synodus septima est post Nicenum, sed prior secunda, altera* (nempe Nicena secunda) *post Ariminense tertia computari debet.* Testatur idem & clarissimè Athelmus (g): *Carolus*, inquit, *Concilium Episcoporum* (Francofurtum) *convocavit. Affuerunt in ea Synodo Legati Rom. pontificis Theophilactus ac Stephanus, vicem tenentes Adriani Papæ. In hoc Concilio hæresis Feliciana condemnata est: Synodus etiam quæ ante paucos annos Constantinopoli* (h) *sub Irene & Constantino congregata, & ab ipsis non solùm septima, verum etiam universalis erat appellata, ut nec septima nec universalis haberetur, diceretur que, sed quasi supervacua omnino ab omnibus abdicata est.* Sic Athelmus, qui eodem seculo vixit. Aliqui Constantinopolitanum illud contra Photium habitum, anno 870, sub Adriano pontifice, pro Generali censent. Non rectè. Nam hoc Concilium penitus abrogatum est per Concilium illud Generale ac legitimum tempore Johannis habitum anno 879. *cujus quartus Canon* (verba sunt Turriani (*i*)) *superiores Synodos adversus Photium tum Romæ tum Constantinopoli habitas, Nicolai & Adriani temporibus explodit & rejicit, imò ut de Synodorum numero tollantur jubet.* Et Baronius qui acta integra hujus Concilii (sicut etiam Turrianus) vidit, sic ait (*k*) *Sequuta sunt hæc subscriptiones omnium, imprimis verò Legatorum Apostolicæ Sedis, cum detestatione omnium Synodorum contra Photium collectarum.* Ita non illegitima modo fuit, sed planè detestabilis illa Synodus sub Hadriano. Sed nec Græcis pro Generali habitum esse testatur Marcus Ephesiorum Episcopus (Græcorum omnium nomine) in Concilio Florentino, ubi agens de illa sub Hadriano habita Synodo, ita ait (*l*) *Concilium illud inter Generalia commemorandum non est, quando quidem non modo non susceptum, verum etiam antiquatum fuisse constat.* Sic ante annum à Christo nato millesimum, Generalia Concilia in universum non nisi quatuordecim fuerunt; quarum decem legitima erant, quatuor illegitima, & illegitima (quod meminisse oportet, solum per defectum Synodalis ordinis, non propter illegitimam vel Vocationem vel Præsidentiam.

n *Act. Concil. Ephes.* relata *in Conc. Chald. Act.* 1. *pag.* 7.
o *Liberat. in Breviar. cap.* 12.
p *Conc. Chalced. loc. citat*
h *Supra.*
i *Lib. Carol.* 1. *in Præfat. pag.* 96.
g *in Annal. Franc. Pipini, Caroli & Ludov anno* 794.
h *Paul. Diacon. lib.* 23.
i *Turrian. l. de* 6, 7. & 8. *Synodo in fine.*

k *Bar. anno* 879. *nu.* 70. l *Conc. Florent. sess.* 6. *pag.* 422.

Post annum millesimum numerantur à nonnullis Concilia Generalia numero tredecim; Lateranense primum, ann. 1119. Ubi de (*m*) investituris agere volebant, sed nihil actum. Lateranense secundum, ann. 1139. contra Leonem (*n*) Antipapam. Lateranense tertium; ann 1180. contra Catharos (*o*), & Waldenses. Lateranense quartum sub Innocentio tertio, ann. 1215. in quo (*p*) Transubstantiatio definita est. Lugdunense primum, ann. 1245. in quo (*q*) sententia depositionis contra Fridericum Imperat. ab Innocentio quarto fulminata est. Lugdunense secundum, 1274. contra Græcos, negantes processionem Spiritus sancti à Filio. Viennense, ann. 1311. in quo Templarii, Beguardi, & Friticelli condemnantur. Pisanum, ann. 1409 in quo depositis Gregorio 12. & Benedicto 13. Alexander 5. electus est. Constantiense, ann. 1414. contra Johannis Hus & Wickleffi doctrinam. Basiliense, ann. 1431. ubi Constantiensis Synodi decretum quod *Concilium sit supra Papam*, roboratur. Florentinum, ann 1438. ubi pro fidei dogmatibus

m *Krantz. Saxon lib.* 5. *ca.* 40.
d *Abb. Usperg. ann.* 1139.
o *Bin. not. in id. Conc.*
p *Act. Conc. illius ca.* 1.
q *Act. Conc. illius apud Bin.* 1487.

r *In Decret. Eugenii.*
s *Sess.* 11. *Conc. Later. quinti.*
t *Bell. lib.* 2. *de Conc. Auth. cap.* 17. *Denique.*

gmatibus definitur r esse septem sacramenta. Lateranense quintum sub Leone 10. ann. 1517. in quo decretum s est, *Papam esse supra omnia Concilia*, & Contrarium t *decretum editum in Constantinensi & Basiliensi Conciliis reprobatur*. Tridentinum inchoatum ann. 1545. absolutum vero ann 1563. in quo decretum est Traditiones u non scriptas esse verbum Dei. Libros Macabæorum & reliquos qui Apocryphi vocantur esse Canonicos, Veterem & vulgatam editionem esse authenticam, Solam x fidem non justificare, Bona y opera verè mereri vitam æternam, & similia, contra Lutheri (ut vocant) doctrinam, quam illi tum extinctum ibant.

u *Sess.* 4. x *Sess.* 6. *cap.* 9. y *Sess.* 6. *cap* 16.

a *Bell. lib.* 1. *de Conc. ca.* 5. *sect. Confirm.*
b *Ibid. sect. Ex his.*
c *Bin. Notis in ea Concil.*
d *Bin. Not. in ea Concil.*

Tredecim hæc vocantur à nonnullis Concilia Generalia, etiam & legitima. De Pisano, Constantiensi, & Basiliensi nolo hic quidquam dicere. De reliquis decem vere dico & constanter, nec *Generalia* fuerunt, nec *ligitima* Concilia. Non Generalia: Occidentalia ab ipsis vocantur. *Ab Orientalibus* vix cognita, certè, Bellarmino a ipso teste, pro *Generalibus non agnita. Græci*, inquit b *prima septem tantum recipiunt*, ut sint Generalia; omni modo *illegitima* fuerunt. Omnia *Pontificis* (ut vos c non dicere sed plenis buccis gloriari soletis) nulla omnino Imperatoris authoritate convocata. In multis etiam Imperatores præsidebant, quos coactim potestate continere omnes in officio atq; ordine oportuisset. Præsidebat d in omnibus Pontifex, non Episcopali præsidentia, (illam nemo ei invidet,) sed plus quàm Imperatoriâ: ille alios in ordinem cogendi potestatem sibi arrogavit, qui maximè omnium in ordinem cogendus erat; qui ad omnem hæresin, rebellionem ac nequitiam signifer omnibus erat, & Antesignanus. Quæ ibi Synodus, ubi ad illius nutum dicuntur, decernuntur omnia? ubi, *Quod ego volo pro Canone sit*? Non adhibuit virgas, fustes, & gladios. Certè: nec opus erat. Ita Reges omnes proculcaverat, ita Episcopis omnibus dominabatur, ut contra ipsum mutire, aut hiscere, nemo auderet. Juramento etiam sibi sic Episcopos obstrinxerat, ut nullæ compedes, nulla vincula ei conferenda sint; non fustes, non gladii sic cogebant in obsequium, ut ille alios tyrannicâ quam tum usurpabat authoritate, & juramenti vinculo. Quare ab istorum Conciliorum authoritate non rectiùs arguas, quam ab Ariminiensis aut Mediolanensis Concilii authoritate. Nullum ab eis firmum aut sanum argumentum duci unquam potest. Quæ vos decreta vocatis istorum Conciliorum, quia libera non sunt, *illegitima decreta* sunt, nec Conciliorum, sed *Conventiculorum* (quibus nulla decretum ullum faciendi authoritas inerat) *placita*.

Reg. 14.
e *Conc. Chalc. Act.* 4. *pa.* 90.
f *Conc. Chalc. Act.* 15. *can.* 2.
g *Ibid. Act.* 16.
h *Leo Epist.* 53. & 54.
i *Inter cætera nobis mandavit, &c. Ait Legatus Leonis, in Sonc. Chat. Act.* 16. *pag.* 136.

Concilia nulla, neque ulla decreta Conciliorum vel ideo Approbata aut approbanda sunt, quia Papa illa approbavit aut confirmavit; vel ideo reprobanda quia Papa illa reprobavit: Sed ideo & approbata sunt, quia consensu majoris partis Episcoporum legitimè coeuntium, & legitimè decernentium, approbantur; & reprobata, quia vel illegitimè congregantur Episcopi, vel illegitimè decernunt. Ratio est, quia in Conciliis id semper habendum est pro decreto, sententia, & judicio Synodi, in quod major pars Episcoporum consentit, non obstante unius aut paucorum (quicunque demum illi sint,) dissensu aut pervicacia. Liquet hoc ex Conc. Chalcedonensi, cum in eo e decem Episcopi Ægyptii dissentirent à reliquis, *hæretici audiverunt*, & parùm abfuit quin pro *hæreticis damanati* essent. Habe aliud & illustre admodum ex eodem Concilio exemplum. Reliqui in Synodo consenserant in id decretum f pro dignitate Sedis Constantinopolitanæ, ut ea post Romam proxima esset, prior verò tam Alexandrinâ quàm Antiochenâ Sede Dissentiunt g hic & contradicunt, non acriter solùm sed pertinaciter Legati Leonis, atque *eorum contradictio gestis illius Synodi* (in æternum eorum ipsiusque Leonis dedecus) *inhæret*. Quin & & Leo ipse dissensit h ab eo decreto, & vehementer ei contradixit, suumque dissensum per *Legatos i Synodo apertè significavit*, & tamen gloriosissimorum Judicum

(qui

(qui Imperatoris vice præsidebant) judicio, (cui tota Synodus (k) consensit,) id quod à reliquis definitum erat, (contradicente licet Leone Papa & suis legatis) *pro decreto totius Synodi habendum esse decernitur*, semperque habitum est. Habe alterum exemplum. Condemnavit (l) Tria Capitula (in illis virus omne Nestorianorum latebat) Concilium Generale quintum, habitum sub Justiniano, ann. 553. Vigilius Papa aderat tum Constantinopoli ubi Synodus habita, aderant cum ipso occidentales plures Episcopi. Vigilius ipsiusque consortes, quia Capitula illa defendebant & defendenda censebant, interesse Concilio & rogari renuunt, Orthodoxæ Synodi sententiæ non contradicunt solùm, sed eandem respuunt, & Apostolico decreto reprobant. Non obstante tamen illa Vigilii Papæ & aliorum pertinacia & reprobatione, & Concilium illud tum fuit, semperque (& justissimè) habitum est sanctum, legitimum & Occumenicum Concilium; & illius decretum quo tria Capitula condemnantur, ut approbat, legitimi, ac Occumenici Concilii Decretum tum fuit, semperque ab universa Ecclesia habitum est. Atque hic meritò ab omnibus deridendus est, qui toties Lutheranos ridere solet, Melc. Canus: *Nego*, inquit, (m) *cum de fide in Conciliis agitur, sequi plurimorum judicium oportere. Non hic, ut in humanis judiciis, ex numeris suffragiorum sententiam metimur.* Unde igitur tu meritis? *Non numero hæc*, inquit (n) *judicantur sed pondere; pondus autem Conciliis dat summi Pontificis gravitas & authoritas; quæ, si adsit, centum partes satis sunt; sin desit, nulli satis sunt, sint quamlibet plurimi.* Sic ille, Qui nihil hic aliud agit, quam ut vis & usus omnis Conciliorum penitus tollatur. Nulli enim usui sunt, si quod Pontifex cum paucis suis asseclis suggerat, majorem vim in Concilio habeat quàm consensus 300. aut 1000. Episcoporum, doctrinâ, pietate etiam, & quoad potestatem definiendi, ipsi nullo modo inferiorum. Sed nimirum ita res est, Pontifex Rom. vaccis illis macilentis, quas Pharao vidit, simillimus est: ut illæ vaccas pingues & pulchras, ita iste Episcoporum aliorum omnium authoritatem devoravit; nec sic tamen satiari vult: Reges, regna omnia, universum mundum absorbere sitit. Age verò, quia sic lubet, satia te mundo quem semper sitisti. Sed cave tamen ab illis apud Jobum (o) verbis: Panis iste in utero vertetur in fel aspidum; divitias quas devoravit, evomet, & de ventre illius extrahet illas Deus.

k *Tota Synodus approbavit, ibid. pa.* 137.
l *Hæc in Actis Conc. quinti habes.*
m *Can. lib.* 5. *Loc. Theol. cap.* 5. *sect. Verum.*
n *Ibid. sect. Non itaque.*
o *Cap.* 20. 15.

Concilia nulla Provincialia, ne legitima quidem, sunt infallibilia; sed tantæ authoritatis, ut qui subjecti eis sunt, sub censura, quam infligunt eis assentiri teneantur; alii verò non aliter eis quàm patrum aliorum testimoniis assentiri tenentur. Erràsse quamplurima hujus generis Concilia, liquet ex Africanis illis frequentibus Synodis (p) tempore Cypriani habitis, in quibus *rebaptizandos eos esse qui ab hæreticis baptizati fuerant* decreverunt. Liquet ex Concilio (q) alio Africano tempore Justiniani habito, in quo Papa Vigilius (jam tum Catholicus, & trium Capitulorum Condemnator) *excommunicatur & Synodaliter à Catholica communione recluditur.* Liquet ex Concilio Romano cujus mentio est in Cap. Ego Berengarius De Conf. dist. 2. in quo, ex sententia Synodi profitetur Berengarius, *panem & vinum post consecrationem, non solum Sacramentum, sed etiam verum corpus & sanguinem Domini Jesu Christi esse; & sensualiter, non solùm in sacramento, sed in veritate, manibus sacerdotum tractari, frangi, & fidelium dentibus atteri.* Quibus in verbis tam multi tamque crassi errores continentur, ut non immeritò Glossa notet, *nisi sanè intelligas Berengarii verba, in majorem incides hæresin quam ipse habuit.* Similes Synodi quamplurimæ afferri possent. Et planè ridiculus est Melc. Canus, qui ex omnibus (quæ innumeræ sunt Provinciales) Synodis *vix* (r) *quinque earum aut sex à recta via declinâsse asseverat*: Rectiùs multò sexcentas dixisset.

Reg. 15.

p *Apud Cypr. lib.* 1. *epist.* 2. & *lib.* 2. *epist.* 1. & *lib.* 2. *post. epist. ad Quirinum.*
q *Cujus meminit Victor. Tunuens. an.* 12 *post Consul. Basilii.*
r *Can. lib.* 5. *cap.* 4. *sect.*

Ad Patres progrediamur. Ubi imprimis Melc. Cani aliquot Regulæ rejiciendæ & meritò deridendæ occurrunt. Dicitis, (s) *In expositione sacrarum literarum, communem omnium sanctorum veterum intelligentiam esse certissimum in Theologia argumentum* Idem ait Stapletonus, (t) *Judicium Sanctorum Patrum valet, quando omnes idem loquuntur.*

s *Canus lib.* 7. *c.* 3. *sect.* 5.
t *Doctr. Princ. lib.* 7. *cap.* 5.

Cer-

Certissimè hic delirabant Canus & Stapletonus: Quis intelligentiam omnium sanctorum veterum? quis sanctos Patres omnes vel citare, vel invenire, vel exquirere unquam queat? Ut omnes scias, an unquam omnes conspirare (nemine omnium dissentiente) credis? Quod si vel unus tibi desit ex tot millibus myriadum, si vel unus ex omnibus dissentiat, & vana tum est Cani & Stapletoni Logica, & incerta hæc illorum Theologia. Age verò, quia Patres omnes conspir. sse impossibile est, ut quis unquam sciat, videamus an ex unius aut duorum testimoniis firmum argumentum peti possit. Non potest. Est enim hæc altera Cani Regula: *Unius aut duorum sanctorum authoritas etiam in his quæ ad doctrinam fidei pertinent, argumentum firmum subministrare non potest.* Atque hoc, inquit (x), *demonstrat ratio illa manifesta cui nulla prorsus via occurri potest; quia sanctorum quisque (his duntaxat exceptis qui libros Canonicos ediderunt) spiritu humano loquutus est, & aliquando vel in eo erravit quod ad fidem spectant*; sic ille.

Alia Cani Regula.
x *Can. lib. 7. cap. 3. sect. 2.*

Sed qui si plures ex Patribus consentiant, an ex plurium consensu argumentum firmum ducitur? Ne sic quidem; Est enim hæc etiam Cani * Regula, *Plurium sanctorum authoritas, reliquis licet paucioribus reclamantibus, firma argumenta Theologo præstare non valet.* Hinc Canus Augustini unius opinionem (quod opificium mundi non sit sex dierum spacio paulatim completum, sed omnia simul unoque puncto temporis facta) sententiæ Basilii, Chrysostomi, Eusebii, Ambrosii, Hieronymi, Gregorii, & Bedæ anteponendam (sed immerito) censet. In divisione Decalogi quatuor præcepta (& ex eis unum de Imaginibus non colendis) recensentur in priori tabula, à Philone, Josepho, Origine, Athanasio, Ambrosio, Hieronymo, Gregorio Nazianzeno, Chrysostomo; sex verò in secunda. Solus ex omnibus Patribus qui adhuc reperiri potuit, solus inquam, Augustinus (y) (propter Trinitatis mysterium) tria reponit in prima tabula, & septem in secunda, dividens ultimum præceptum in duo; & secundum (quod Imaginum cultum vetat) referens ad primum. Longè plures ab illa parte Patres; & tamen Romanenses Augustinum unum hic sequuntur; & quod Augustino nunquam in mentem venit, totum illud secundum præceptum de Imaginibus non colendis, penitus omittunt in recitatione decalogi, tum in Officio (z) Beatæ Mariæ nuper authoritate Pii quinti reformato, tum in Catechismo Ledesmæ, quasi de hac re præceptum omnino nullum dedisset Dominus. Malè factum, quod consensum tot Patrum, eumque verbo Dei nitentem, unius sententiæ postponant. Sed factum ex Regula Cani; quem vel hac sola de causa non oportuit Cardinali Cajetano tam graviter (a) succensere, quod is *sibi licere dicat* (b) *scriptura nonnunquam sensum cum dare qui sit à torrente doctorum sacrorum alienus.*

Alia Cani Regula.
* *Ibid. sect. Tertia.*
y *Aug. Quæst. 71. in Exod.*
z *In principio.*
a *Canus loc. cit. sect. quinta.* b *Cajet præfat. Com. in lib. Mosis.*

Reg. 16.

Ex his jam dilucidè, exque ipso Cano declaratis, facilius erit judicare quomodo à Patrum testimoniis arguendum sit. Regula prima sit hæc: *Neque à testimonio omnium Patrum argumentum ullum, neque à testimonio unius Patris, neque ex consensu plurium aut majoris partis, firmum argumentum quod indubitatam fidem faciat, duci ullo modo potest.* Liquet hoc non ex Cano tantum, sed & Aquinate; *Sacra*, inquit, (c) *doctrina authoritatibus sacræ scripturæ utitur propriè ex necessitate arguendo. Authoritatibus aliorum doctorum Ecclesiæ utitur, arguendo quidem ex propriis, sed probabiliter.* Sive ergo ab unius, sive à plurimum Patrum testimonio arguas, firmam & indubitatem fidem inde nunquam facias. Vide hic quam ridiculum id sit quod Glossa (d) Gratiani asserere non erubuit, *Hodie jubentur sanctorum Patrum scripta teneri usque ad ultimum tota.* Nec multum ab hac glossæ insania abest Campianus (e), cum sic glorietur: *Nos tenemus Patrum antiquorum volumina integra:* Et tamen *nemo omnium est*, teste Cano (f), *qui non erravit in eis quæ ad fidem spectant:* Vos igitur tenetis, imò mandatur vobis ut teneatis errores in fide, & hæreses pro authentica veritate. Sed maledictam istam glossam textus ipse refellit: sic enim disertè Augustinus, *Noli* (g) *meis literis quasi Canonicis scripturis*

c *Aqui. part. 1. q. 1. art. 8.*
d *Gloss. in cap. Noli meis, dist. 9.*
e *Rat. 5.*
f *Lib. 7. cap. 3. sect. secunda.*
g *Aug in præfat. lib. 5. de Trinit.*

pturis deservire: & iterum q *In omnibus meis literis non solùm pium lectorem, sed liberum correctorem desidero.* Vide iterum quam fallax illa sit Stapletoni Regula, *Sanctorum* i *Patrum authoritas tunc valet, quando vel omnes idem loquuntur, vel magna pars quæsitæ veritati testimonium perhibet.* Quod de omnium consensu ait, fatuum est, ac ut ante docui, deridendum. Consensum multorum Patrum & rejecit Canus, & rejicit scio Stapletonus; An non magna *Sanctorum* pars in Chiliastarum hæresi? *Papias k, Irenæus, Apollinarius, Tertullianus, Victorinus, Lactantius, Nepos l, Justinus Martyr,* &, ut ait Hieronymus, *multi m Ecclesiasticorum virorum,* & *Martyres ista dixerunt.* Opinor, quia magna Patrum pars in hac sententia, Stapletonum in Chiliastarum castris invenies, aut suæ regulæ renunciabit. *Sed* quam vere Lesbia hæc apud illos Regula sit, quàm nihili consensum Patrum faciant, quoties in rem ipsis sit, luce clarius est ex eo cujus Canus meminit exemplo. "Sancti, inquit, n omnes (*observa omnes*) qui in ejus men-"tionem incidere, uno ore asseverarunt Beatam Virginem in peccato originali conceptam, "Ambrosius, Augustinus, Chrysostomus, Eusebius, Emissenus, Remigius, Maximus, "Beda, Anselmus, Erardus, Bernardus, Sanct. Bernardinus, Div. Bonaventura, Div. "Thomas, Div. Vincentius, Div. Antonius, Damascenus, Hugo; Hi, inquit, Omnes "illud affirmant, & nemo *Sanctorum* contravenit. Quid igitur? an firmum argumentum ex hoc tanto numero, ex hoc tanto consensu Patrum, Patrum (ut Canus ait) *omnium* duci potest? Non certè; contra unanimem hunc omnium *Sanctorum* consensum, "Beatam Virginem in peccato non fuisse conceptam, piè, inquit *Canus*, in o Ecclesia de-"fenditur; & piè ac rectè existimari potest, eam ab omni omnino peccato fuisse immunem, ait Bellar. p & eam sine originali peccato conceptam fuisse, ita definit Conc. Basil. sess. 36. ut "doctrinam fidei Catholicæ consonam, ab omnibus tenendam, sic ut nulli de cæ-"tero liceat contrarium prædicare & docere: *addit etiam Perer.* q *Jesuita*, hoc esse "certum & indubitatum in Ecclesia Catholica. Beatiss. Virginem omnis peccati etiam le-"vissimi ac minimi per omnem vitam fuisse expertem. *Sed* parum vobis sit Patrum hic omnium consensum respuere, an & id parum, *Sacris* literis etiam apertè contradicere? In eis, *omnes* r excepto Christo) *in Adamo peccâsse, & mortem in omnes transiisse*, disertè asseritur. Tamen apud vos *pium est* & docere & dicere, B. Virginem immunem esse ab omni peccato *originali, atque actuali*, mortem in eam non transiisse. Sed de Patribus agamus. Quia jam nec à singulorum Patrum testimonio, nec à complurium consensu indubitatum argumentum duci posse ostendimus, quæres scio quomodo ab eis arguendum sit? Scio quàm acriter hic dimicent *Sebrandus*, & ejus Antagonista, sed longè illi impar Gretzerus. Debacchatur iste in Sebrandum, nec tamen modum indicat quo arguendum sit; *Si* noluit emendare, debuisset commendare; mihi ita videtur.

A testimonio aut judicio antiquorum Patrum non est temerè dissentiendum, id est, non nisi vel propter evidentem rationem, vel propter graviorem aut æqualem authoritatem. Reg. 17. Duplex hic cautio: Primum dixi *Antiquorum*, nam à junioribus Patribus, qui *factioni* in Ecclesia adhæserint, etiam sine tali ratione dissentire licet. Ratio enim generalis in promptu est, *Illi* factione ducebantur non ratione. Illi in causis multis quæ jam in controversiam vocantur, partes ipsi fuere & adversarii. Non magis igitur nos movere debet, quid Patres in 2. Nicæna *Synodo*, & qui ipsis adhæserint, dicant in quæstione de veneratione Imaginem, quam illos movet authoritas Concilii Constantinopolitani sub Constantino Iconomacho. Quia igitur *Scissura* in Ecclesia, circa ann. 640. facta est, & quia schismate facto Papa illi parti quæ verè *factio* erat se signiferum dedit, ex eoque tempore factionem istam fovit, ideo à Patribus illis (Episcopi omnes Patres sunt) qui ab eo anno Papæ adhæserint, nullum nisi invalidum imò ineptum argumentum duci potest. Antiquos Patres qui ante hoc schisma in Ecclesia floruerunt, quique à partium studiis ac factione pontificis liberi ac immunes erant, eos veneramur, ad eos provocamus. Nota, & in ore omnium volitat doctissimi nostri & sanctissimi Juelli, s ad crucem Sancti Pauli provocatio ann.

h Ibidem.
i Stapl. lib. 7. cap. 12.
k Hier. de script. Eccles. in Papia.
l Idem in Nepo.
m Hier in cap. 19. Jerem.
n Can lib. 7. cap. 1 sect. Sancti.
o Ibid.
p Bell. lib. 4. de Amiss. grat. cap. 15.
q Perer. Com. in cap. 3. ad Rom. disput. 6.
r Rom. 5. 12.
s Conc. in illa verba, Ego accepi à Domino, &c. 1 Cor. 11.

ann. 1560. ad *certamen in hoc Patrum antiquorum campo.* Obiit, & abiit ad sanctos Patres, sanctus hic pater, currus Israelis, & auriga ejus. Sed Elishas aliquot post se reliquit nec deerunt unquam in castris Domini exercituum multi fortissimi Davidis persimiles, qui Patrum ante 600. post Christum annos consensum à nobis stare demonstraturi sunt, nec unquam contra quamvis Philistium (utcunque gloriabundi sunt,) pugnam istam detrectabunt.

Dixi secundò, *nec esse sine justa ratione vel authoritate dissentiendum*; ponderanda est enim Patrum doctrina, integritas, diligentia, examinandæ rationes, & cedendum ubi ratione nos vincunt; ubi nos illos, repudiandi sunt. Docet hoc Augustinus (*t* ("Alios, inquit, (*præter sacram Scripturam*) ita lego, ut quanta libet sanctitate, & doctrina præpolleant, non ideo verum puto, quia ita censerunt, sed quia mihi per authores Canonicos, vel probabili ratione persuadere potuerunt. *Et alibi* * *ait*, Episcoporum literas per sermonem (*id est, rationem*) sapientiorem, & per aliorum Episcoporum graviorem authoritatem emendari. *Et lib. 2. cont. Cresc. cap. 32.* "Literas Cypriani ex Canonicis considero & quod in eis divinarum scripturarum authoritate congruit, cum laude ejus accipio; quod autem non congruit, cum pace ejus respuo. *Similia habet de Nepote Dionysius* † *Corinthius*, "In multis Nepotem laudo & hominem admodum veneror: At veritas amica est, & præ cunctis honoranda; si quid rectè dicitur, laudandum est & approbandum; quæ verò non rectè scripta sunt, inquirenda sunt & refellenda. Quod illa de Cypriano & Nepote, idem de omnibus aliis Patribus dicendum est. Etiam Bellarminus * huic nostræ Regulæ consonat: "Doctor, *inquit*, non proponit sententiam suam ut necessariò sequendam, sed solùm quatenus ratio suadet. Augustinus & cæteri Patres in suis commentariis fungebantur officio doctorum. Quare si Patrum sententiam ratio sequendam non docet, ea cum bona Patrum venia, etiam Bellarmino judice, repudiari potest. Si absque justa ratione à Patribus dissentias, temerarius es. Si verò quis tantum Patribus tribuat, ut eorum scripta, sicut olim Cypriani scripta Donatistæ pro *fundamentis fidei* habeant, huic certè omnia Patrum dicta ad ultimum iota amplectenda sunt, ut rectissimè docet August lib. 2. contr. Cresc. cap. 32. "Vos, *inquit*, qui scripta Cypriani, tanquam firmamenta Canonicæ authoritatis, nobis opponitis quicquid de Cypriano contra vos proferre poterimus, necesse est credatis. Tali, ipso Augustino judice, semper ita formandum est argumentum ductum à Patribus, uti ex Bellarmino (qui videri voluit ra'e firmamentum fidei in Patribus ponere) formavit Sebrandus: Quicquid Cyprianus, Irenæus, Tertullianus aut Augustinus dicit, hoc est verum. Si Patrum testimonia ut fidei vestræ *firmamenta* nobis opponitis, sic arguite, sic desipite: sin ut Doctorum sententias, eatenus solùm sequendas, quatenus ratio suadet proponitis; nolite stomachari si, ratione rectâ suadente dissentiamus: vestram verò ipsi proterviam & pervicaciam agnoscite, qui nullâ justâ ratione subducti, non alia quàm quæ olim Donatistarum † erat, *Quod volumus sanctum est:* contra clarissima scripturæ testimonia, contra unanimem *omnium* (sic Canus fatetur) *Patrum* consensum, Beatam Virginem ab omni peccato, originali atque actuali immunem docetis. Vos tamen ii estis qui juramento (*a*) vos obstringitis, non *accepturos nec interpretaturos sacram scripturam, nisi juxta unanimem consensum Patrum.*

"Ut à Patrum authoritate rectiùs arguas, diligenter videndum est, ut neque falsa & adulterina scripta sub nomine antiquorum Patrum obtrudantur, neque genuina eorum scripta mutilentur, aut corrumpantur. Nam à scriptis spuriis argumentum nullum nisi mendax & fallax duci potest. Talia sunt quæ sub Clementis, Anacleti, Fabiani & aliorum complurium Pontificum Rom. nominibus venditantur. Verè nil aliud sunt quàm Impostorum deliria, qui ut Rom. pontificis dignitatem & authoritatem evehere possunt, exutâ omni modestiâ ac pudore, & ingenio suo & otio abutebantur; Habe ex mille, exemplum unum. Una (*b*) ex illis epistolis Missa est à Clemente tum Papa ad Jacobum fratrem Domini & *Episcopum* Hierosolymorum: In ea mandat Clementi, tum moriens Petrus, ut *post ipsius obitum.*

t Epist. 19.

* *Lib. 2. de Baptis. c. 3.*

† *Apud Euseb. lib. 7. hist. cap. 23.*

* *Lib. 3. de verb. Dei, ca. 20. sect. Respondeo, aliud.*

† *Aug. lib. 2. cont. ep. Parmen. cap. 13.*

a Bulla Pii 4. super forma Juramenti professionis fidei.

Reg. 18.

b Epist. Clementis 1.

obitum, quæ ille à Petro audiverat, Jacobo significaret; additque *Jacobum admodum gavisurum cum intellexerit Clementem tam doctum ac dignum virum Petro successisse.* O stupidum Impostorem! Petrus obiit *c* ann. 13. Neronis, Jacobus verò ille, cui tot miranda per Clementis literas significari vult Petrus, cuique ut Episcopo Hierosolymitano Clemens ea scripsit, septimo *d* Neronis anno obiit, eumque obiisse sciebat (*e*) Petrus; & tamen Impudens iste Impostor, non erubuit introducere Petrum *mittentem nuncios*, & Clementem *literas* ad eum Episcopum Hierosolymitanum, quem quinquenio & plus eo ante obiisse noverant. Et quod hoc longe impudentiâ superat, Turrianus Jesuita, ut stupiditatem hanc tueri posset, multas esse & justas rationes ait, *f* cur *ad mortuos literæ mittantur*; fecisseque id Theodosium Imperator. qui ad Chrysostomum (quem certò sciebat defunctum ac sepultum fuisse) literas misit & tradi curavit. Sed Jesuita mendacium mendacio tuetur: nec stultitiam Impostoris ullo modo excusat, sed suam prodit. Et tamen hæ similesque Pontificum illorum epistolæ, commentitiæ, stramentitiæ, & quas verissimè dicas ab homine plumbei cordis, & ferrei frontis confictas, hæ inquam quia in rem pontificis faciunt, ut *sanctissimæ & viris Apostolicis dignissimæ* vocantur. *g* Etiam Glossa *h* in Gratianum non veretur in Rubrica asserere, *inter Canonicas scripturas decretales epistolas connumerari*, ut probent Invocationem Sanctorum, citatur *i* liber Aug. de spiritu, & anima, cap. 59. Et quidem in Missali nullo clariùs quàm illic invocantur Sancti, *Orate pro me ad Dominum ut educat me de isto carcere.* At interim Augustini liber iste non est, ut agnoscunt Lovanienses *k*, & Bellarminus *l*: spurium esse, & *à Cistertiensi quodam monacho confictum*, testatur Aquinas *m*. Non debuerunt Colonienses tanta ostentatione hoc testimonium proferre, *Audiamus n inexpugnabile illud Catholicæ fidei propugnaculum D. Augustinum.* Pleni sunt Pontificorum libri talibus confictis, & ementitis authoribus, quos sub Cypriani, Athanasii, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, & aliorum antiquorum nominibus venditant, cum verè nil sint aliud quàm Parvæ Patrum, verè Gibeonitæ, homines nuperi & novitii, quos illi perantiquis vestibus & laceris calceamentis ut faciliùs imponant, induerunt.

c *Bar. an.* 69. *nu.* 1.
d *Euseb. in Chron. in eum annum.*
e *Turrian. defens. Can. Apost. & Epist. pontif. lib.* 2. *c.* 13. *in principio.*
f *ibidem.*
g *A Turriano loc cit.*
h *Dist.* 19. *cap. In Canonicis.*
i *In Censura Colon. Dial.* 6. *p.* 205.
k *Lovan. Censur. in tom.* 3. *Aug.*
l *Bell. lib. de Eccl. script. in August. tom.* 3.
m *Aquin. Quæst. disp. q. de Anima art.* 12
n *Cens. Colloc. citat.*

Etiam & altera fraus cavenda, ne quid è genuinis Patrum scriptis eradatur, expungatur, vel corrumpatur. In recentiorum scriptis frequens hoc esse & prope solenne demonstrant illorum Indices expurgatorii. Quam multa ex Erasmo, Stapulensi, Fero, Jansenio, Conr. Lago, Fabrico, aliisque expuncta? Ex uno Anton. de Rosel. unoque in loco, tres integras & amplas paginas *o* in folio delendas mandârat. Quid ni faciant? mirificè Papæ authoritatem quæ ibi habentur infringunt. Quam multa ex indicibus Patrum expungenda censuerunt? ex Indice Chrysostomi *p* hæc, *Fides sola à justificato requiritur. Coram Imaginibus procumbere quanta stupiditas! Intercessoribus non opus est apud Deum; sed pro nobis per nos accedendum. Justificatio ex sola fide sine operibus.* At à sanctis Patribus, opinor, abstinent, ex eorum scriptis nihil ista sacrilega manus delere audet, nihil expungere, nihil corrumpere. Imò & in hos involant. Extat apud Authorem operis Imper. in Matth. Homil. 49. aureus planè tractatus, de sacrarum literarum dignitate. *Nunc*, inquit, *nullo modo cognoscitur, quæ sit veræ Ecclesia, nisi tantummodo per scripturas.* Locus prolixus est, sed lectu dignissimus. Integrum hunc locum, duas pagellas complentem, expungi curârunt ex editione Paris. anno 1558. In tertia edit. Bibl. sanct. Patrum, ex præscripto Indicis expurgatorii emendata, deleta sunt ex Optato sex integræ paginæ, è fine libri septimi. In lib. de unitate Ecclesiæ, quam fœdè corruperunt Cypriani verba, contra antiquorum & optimorum codicum fidem, inserentes illa verba, *Petro primatus datur.* In genuina editione Ignatii (illius scripta ipsis genuina habentur) in epist. ad Smirn. legitur, *Honorare oportet & Regem, nec enim Rege quisquam est præstantior,*

o *Ex part.* 1. *Ant. de Rosel. de Monarch. delendum totũ caput.* 70 *a. pa* 296. *ad* 300. *Index expurg edan.* 1599. *pag.* 87.
p *Ind. expurg. p.* 245.

aut quisquam similis ei in omnibus rebus creatis. In edit. Lat. Pariſ. an. 1561, itemque Græca, 1562. ſic mutarunt hæc verba, *Honorare regem oportet, neque enim Deo potior eſt quiſquam, aut compar in omnibus rebus.* Antiquum nimirum hic obtinent: nec faciunt aliud quam quod ipſi Rom. pontifices olim factitarunt. Ut ſuam authoritatem ſtabilire poſſent, corrumperant Nicænos (q) Canones Zoſimus & Bonifacius, fraus ipſorum ab Africanis Patribus clariſſime tum detecta: nec ullo nitro elui unquam poteſt illius facti labes, *Si* à Patrum teſtimonio rectè arguere velis, cavendum ne ſpurios pro genuinis, corruptos pro integris proferas.

* *Non falsò solùm, sed iniquè & improbè accuſant alios,* quod ſint (r) ubique Patrum contemptores & adverſarii, *cum illi ipſi antiquos Patres, ſi quando eis occurrat aliquod quod palato ipſorum non ſapiat, non liberè ſolùm, ſed ſæpe non ſine faſtu reſpuant.* Antiquos Patres nos amplectimur, & ita accipimus, ut nec ſine *juſta* & *evidenti ratione* ab uno pluribuſve, nec ab unanimi ipſorum *conſenſu* unquam in cauſis fidei diſſentiamus: utrum illi magis eos colant ac venerentur ex ipſorum ſcriptis judicate. " Sanctorum (s) " quiſque erravit vel in eo quod ad fidem ſpectat. Reliqui (t) ſcriptores ſancti (*præter* " *authores Canonicos*) deficiunt quandoque, ac monſtrum pariunt. In dictis (u) aliquo- " rum Patrum incommodis & erroribus, commodè eos exponere convenit. In libris (x) " ſanctorum doctorum, quos authenticè legit Eccleſia, nonnunquam inveniuntur quædam " prava & hæretica. Dionyſius (y) Corinthius dum Sabellium opugnare nititur, ni- " mio contentionis ſtudio in contrarium vitium fertur. Irenæus (z) impetu ipſo refel- " lendi Gnoſticos, in partem contrariam delatus eſt. Chryſoſtomus (a) impetu diſputan- " di cum Manichæis, ſæpenumero naturæ noſtræ vires plus æquo attollit. Ego (b) de O- " rigine ſuſque deque fero. Origines (c) hunc errorem hauſit è Schola Clementis Alexan- " drini præceptoris ſui. Non (d) eſt omnino fides habenda Tertulliano hac in parte. " Tertulliani (e) & Euſebii in dogmatibus parva eſt authoritas. Cyprianus (f) plus ſatis " excandeſcit, nec ab ipſis convitiis abſtinet, nihil in ea epiſtola temperantiùs agit. Non " (g) mirum ſi Cyprianus more errantium tunc ratiocinetur. Lactantius (h) in plurimos " errores lapſus eſt, cum eſſet magis librorum Ciceronis quam Scripturam peritus. Victo- " rinus (i) Martyr fuit, ſed eruditio ei defuit. Epiphanius (k) ſibi non conſtat. Epipha- " nius (l) zelo captus erat, ſed non ſecundùm ſcientiam. Hilarius (m) nævius non caret. " Ambroſius (n) ita exponit, ſed non puto hanc expoſitionem eſſe veram. Ambroſii (o) " ſententiam (quæ fuit, etiam Juſtini Martyris, *p* Methodii, Clementis Alexand. Euſe- " bii, & Lactantii) Philaſtrius inter hæreſes recenſet. Caveat *q* Lector ſi Chryſoſtomum " in hunc locum legat, ne in Pelagianorum hæreſin incidat. Admoneo *r* hic Lectorem, " ſententiam B. Chryſoſtomi nec probabilem eſſe nec probam: Ille verba illa Pſalmi, *Non eſt qui faciat bonum, non eſt ad uſque ad unum,* " nimio plus quam par eſt, extendens, " pertinere ea putavit ad B. Virginem: Dico eum in hac ſententia veritatis & pietatis ter- " minos exceſſiſſe. Non *s* facilè admittamus quod Philo, Clemens, Nazianzenus, Ori- " gines, & Ambroſius dicunt. Quod *t* Auguſt. ait de Petra, lapſus humanus eſt. Au- " guſtinus *u* ex ignorantia linguæ Hebrææ deceptus eſt. Hieronymus *x* memoria la- " pſus eſt. Gregorius *y* velut in ſcena aliam perſonam agit. Non *z* eſt in hoc ſtan- " dum ſententiæ Damaſceni. Theophylactus *a* tempore ſchiſmatis vixit, ergo ejus au- " thoritatem non recipimus. *Mich.* Medina *b* affirmat Hieronymum idem omnino cum

q *Vide Concil. Charthag. 6. & Conc. Afric. cap. 101.*
* *Reg. 19.*
r *Can. lib. 7. cap. 3. ſect. At Gelaſſ.*
s *Can. lib. 7. c. 3. ſect. Secunda.*
t *Ibid. ſect. Eccleſiaſtici.*
u *Stap. doct. princ. lib. 7. cap. 5.*
x *Sixt. Senen. præfat. in lib. 5. ſuæ Biblioth.*
y *Ibid.*
z *Fevar. com. in lib. 2. ca. 39. Irenæi.*
a *Sixt. Sen. loco cit.*
b *Perer. com. in cap 3. ad Rom. diſp. 6. pag. 226.*
c *Sixt. Sen. lib. 6. Annot. 119.*
d *Bell. lib. 4. de Rom. pont. cap. 8.*
e *Idem lib. 1. de Chriſt. c. 9.*
f *Bar. an. 258. nu. 37, 38.*

g *Bell. lib. 4. de verb. Dei, cap. 11.* h *Idem lib. de Beat. ſanct. cap. 5. in fine.* i *Ibidem.* k *Hoſius lib. 4. cont. Brent. pag. 212.* l *Th. Wald. Sacrament. Tit. 17. cap. 157.* m *Bar. ann 369. nu. 24.* n *Bell. lib. 1 de purg. lib. 4.* o *Sixt. Sen. lib. 5. Annot. 77.* p *Ibid.* q *Mald. in cap. 6. Johan.* r *Perer. in cap. 3. ad Rom. diſp. 6.* s *Bar. in Apparat. nu. 52.* t *Stap. lib. 6. princ. doct. cap. 3.* u *Bell. lib. 1. de Pontif cap. 10.* x *Idem lib. 2. de Monac. cap. 9.* y *Bar. ann. 593. num 18.* z *Aqu. quæſt. diſp. 4. 10. de proceſſ. ſpir.* a *Bell. l. 2. de Chriſt. cap. 27.* b *Idem lib. 1. de Cler. cap. 15.*

" Arianis

" Arianis sensisse, neque solum Hieronymum in ea hæresi fuisse, sed Ambrosium, Augusti-
" num, Sedulium, Primasium, Chrysostomum, Theodoretum, Oecumenium, & Theophy-
" lactum. Tertullianus(c), Irenæus, Origines, Chrysostomus, Theodoretus, Oecumeni-
" Theophilactus, Ambrosius, Clemens Rom. D. Bernardus, (*quibus accedunt d*
" Justinus Martyr, Lactantius, Victorinus, Prudentius, Augustinus, Arethas, Euthymius)
" omnes censerunt justorum animas ante diem judicii Dei visione non frui : at contrarium
" est dogma fidei, in Concilio Florentino definitum; & sententia Bernardi damnata est :
" non inficio. Plerique e Patribus visum est Angelos esse Corporeos : *Senserunt f*
" *ita* Philo, Origines, Lactantius, Athanasius, Methodius, Hilarius, Basilius, Damascenus,
" Cassianus, ipsa etiam Nicæna Synodus secunda: ego contrarium sententiam potiorem existimo, *ait Sixtus Sen. Nec credo esse corporeos, ait Pererius.* " Angelos g multis ante
" hunc mundum seculis creatos fuisse sentiunt Græci scriptores, & de Latinis quicunque
" fuerunt ante Augustinum : illi sunt Origines, Basilius, Greg. Nazianzenus, Severianus,
" Damascenus, Hilarius, Ambrosius, Hieronymus, Isiodorus, & Cassianus : at hanc sen-
" tentiam Concil. Lateranense sub Innocentio 3. damnavit : ait Sixtus Senensis *h*. Agmen hoc claudet Baronius, nam piget ista ulterius persequi. " Hoc, *inquit i*, Ab augu-
" stino, Ambrosio & compluribus summæ authoritatis doctoribus, communi velut quadam
" consensione affirmatum scimus : sed pro veritate elucidanda adversus quoscunque obniti
" adstringimur. Quoties quidquam in rem Pontificis, aut Pontificiorum causam facit, *elucidari ab eis veritatem* (nova phrasi, sed illis solemni) ne dubites : tum verò *adversus quoscunque obniti* planè obstringuntur. Æquum nunc postulamus, liceat & nobis hac eadem libertate; liceat cum justa ratio suadet, cogitque, à Patre uno, à consensu plurium Patrum dissentire.

——*Hanc veniam petimusque, damusque vicissim.*

c *Stapl. lib.* 1. *de Author. sacr. Script. cap.* 2. *sect.* 5.
d *Sixt. Sen. lib. ann.* 345.
e *Perer. com. in Gen. lib.* 1. *disput.* 106. *pag.* 241.
f *Sixt. Sen. lib.* 5. *Ann.* 8.
g *Perer. loco cit. pa.* 245.
h *Sixt. Sen. lib.* 5. *Ann.* 5.
i *Bar. in Apparat. nu.* 69.

Sic enim, neque aliter à Patribus arguere didicimus : *Quod Pa res asserunt, nisi justa ratio refragetur, pro vero accipiendum est*; Hoc Augustinus, Chrysostomus, aut alii asserunt, ergo, nisi justa ratio contrarium suadeat, pro vero accipimus, & accipiendum docemus.

De Testimoniis Paparum.

A Patribus ad Papam Rom (quem Patrem patrum haberi volunt) progrediamur. Et hic quidem res illis ad Triarios rediit. Ecclesia, Patres, Concilia, vel maximè Oecumenica, ac legitima, errare poterunt, si ipsa fidei *petra* in fide titubet, & ruat : Illius testimonium quanti valeat videamus.

Reg. 20.

A testimonio & judicio definitivo Rom. Pontificis nullum in causis fidei firmum & validum argumentum duci potest. Ratio est, quia in tali judicio ille non solùm errare in fide potest, & errorem sententiâ definitivâ confirmare, sed & actu, seu de facto si erravit, ut hæresin confirmaverit. Liberium *subscripsisse uni ex tribus fidei* formulis in Concilio Sirmiensi editis, testantur ipsius literæ *k*, & agnoscunt Baronius *l* ac Binius *m* Primam formulam hanc fuisse contendunt illi. Errant. Illam cui Liberius subscripsit *impiam confessionem fuisse*, & alia multa certissimè demonstrant, & rectè agnoscit Binius *n*. Primam autem formulam, *verè Orthodoxam* esse & res ipsa docet, & testatur Hilarius *o* qui eam explicat, & agnoscit Baronius *p*. Duæ reliquæ hæreticæ, utramvis elige. Cuicunque ex duabus illis subscripserit, confirmavit, definivit, & dogmatizavit hæresin; etiam tum Papa existens. Hæc obiter. Nam singula hæc fusius à me in alio hac ipsa de re instituto Tractatu declarata sunt. Alter error est Cœlestini tertii. Tu eum non meis, sed Alphons. Castrensis verbis accipies; *Omnis*, inquit, *q homo errare potest in fide; etiamsi Papa sit. Nam Cœlestinum Papam errâsse circa matrimonium res est omnibus manifesta* : Docuit nimirum Matrimonium ita solvi per hæresin, ut liceat ei novum con-

k *Epist.* 7. *Liberii apud Bin. pag.* 465.
l *Bar. an.* 357. *nu.* 46. & *seq.*
m *Bin. notis in Conc. Sirmiens.*
n *Cujus impiæ professioni subscripsit. Bin. loc. cit. pag.* 474.

o *Hillar. lib de Synod.* p *Bar. loc. citat.* q *Alph. a. Castr. lib.* 1. *advers. hæres. cap.* 4.

jugium

jugium inire, cujus prior conjux in hæresin lapsus fit. *Quod hæreticum esse* liquet ex Concil. Trident. (r) ubi hoc dicentibus Anathema denunciatur. At fortè solum opinatus est hoc Cælestinus, non *ex Cathedra* definivit. Audi iterum Alphonsum; " Hic Cælestini error talis non fuit, ut illum errâsse dicamus velut privatam personam, & non ut Papam: quoniam hujusmodi Cælestini Definitio habebatur in antiquis Decretalibus in Cap. Laudabile. Tit. de convers. infid. quam ego ipse vidi & legi. Sic Alphonsus. Sed cautum jam ne alii legant hæreticam istam Papæ Definitionem. Honorium Monothelitarum hæresin amplexum, eaque de causa anathematizatum agnoscit & demonstrat Canus (s). Dogmaticè verò eum istam hæresin docuisse testantur ipsius literæ in Concil. Gen. 6, Ait (t) enim *se in eis docuisse id quod ad dogma Ecclesiasticum pertinet, ad instruendam notitiam ambigentium, & amputandas inextricabiles quæstionum ambages.* Quare & ista Honorii epistola, cum aliis Cyri & Sergii (u) combusta est, quæ omnia Actione 14. vocantur *Opuscula dogmatica.* De erroribus Johannis 22 audi Occamum (x), " Tres inquit, Johannes *Destitutiones* scripsit, quas *Constitutiones* appellavit. Has ille " erroribus, hæresibus, mendaciis, & sophismatibus fermentans, in fidem & bonos mores " damnabiliter impegit: & in præjudicium Christi & Christianitatis, contra veritatem " Catholicam intrepidè scripsit, docuit, & affirmavit. Et recensitis ex prima ejus constitutione erroribus quatuordecim, ex secunda septem aliis, ex tertia aliis octodecim, quos omnes *definitivè à Johanne promulgatos fuisse* testatur: addit Johannem istum, " quartam Constitutionem edidisse, in qua priores errores & hæreses replicans & confirmans, " & se pertinacissimum hæreticum ostendens, plures alias hæreses patentiores, & detestabiliores prioribus adinvenit, quos in ipsa Constitutione definiendo scripsit & docuit, ac sub " bulla sua mundo tradidit tanquam Catholicas veritates. Et recensitis ex illa quarta Constitutione triginta duobus erroribus & hæresibus, ista subjicit: " Quinimo, alias hæreses " cuilibet fideli horrendas in sermonibus suis publicè docuit, & pertinaciter defensitavit. " Unde ann. 1331. in sermone, in festo omnium Sanctorum habito, publicè dixit, tenuit, " docuit, & affirmavit, quod Animæ in cœlo beatæ, non vident visione faciali, nec intuentur divinam essentiam, nec ante diem judicii generalis sint visuræ: " Quam hæresin in " diversis aliis sermonibus suis approbando recitavit, & pertinaciter affirmavit, pro quâ etiam hæresi fulcienda unum magnum opus composuit, quod ego vidi & legi. Hæc ille, qui hujus rei viros fide dignos, testes citat. Audi idem ex Gersone (y). " Hinc, inquit, " apparet falsitas doctrinæ Papæ Johannis 22. de divisione beata, quæ damnata fuit cum " sono buccinarum coram Rege Philippo, per Theologos Parisienses. Audi idem ex Bellarm. qui hoc & *hæresin* (z) *esse agnoscit,* & in Conciliis Florentino & Tridentino damnatum declarat. *Johannes,* inquit (a) *revera sensit animas non visuras Deum nisi post resurrectionem.* Sed Bellarmini testimonio non tantum tribuo, præsertim cum ibidem (vereor ne reclamante ipsius conscientia) *dicat* (b), *Johannem hunc non accusari à Gersone & aliis, ullius erroris, præterquam istius de visione Dei.* Atqui, ab Occamo (quod opinor non ignoravit Bellarminus) septuaginta alii Johannis errores & hæreses præter istum recensentur. Parum hoc sit Bellar. illud asserere: At asseverare *Johannem hunc in errorem nullum incidisse,* sic disertis verbis asserit (c) Bellar. superat, opinor, ipsam impudentiam; cum ille ipse & Johannem fateatur *sensisse animas non visuras* [Deum] *ante resurrectionem,* & hoc ipsum *non errorem solum esse sed hæresin agnoscat.* Audi igitur testem Bellarmino longè digniorem, Adrianum nempe Papam: " Novissimè (d) fertur de Johanne 22. quod " publicè docuit, declaravit, & ab omnibus teneri mandavit, quod animæ purgatæ ante finale judicium non habent stolam quæ est clara & facialis visio Dei; & Universitatem Parisiensem ad hoc induxisse dicitur, quod nemo in ea poterat gradum in Theologia adipisci, nisi primitùs hunc errorem jurasset se defensurum, & perpetuò ei adhæsurum. Sic ille; qui hinc affirmat *certum esse Pontificem Roman. errare posse in fide,* quoniam alii *in aliis rebus erraverunt, ita hac Johannes iste.* Habe aliud exemplum: Vigilius Papa pro

r Conc. Trid. sess. 24. can. 5.
s Lib. 6. cap. 8. sect. Huic.
t Act. 13. p. 71.
u Pa 73.
x Guil. Occam. in Compendio errorum Johannis 22.
y Serm in fest. Paschæ to. 4. pag. 491.
z Bell. lib. 1. de beat. sanct. cap. 1. & 2.
a Lib. 4. de Pontif. c. 14. sect. Respondeo imprimis.
b Lib. 1. de beat. sanct. c. 2. sect. 2.
c Lib. 4. de Pont c. 14. sect. 5.
d Adrian. in 4. Sent. de Sacram. Confir. in fine.

pro defensione trium Capitulorum (in quibus virus omne Nestorianarum hæresium latebat) edidit *Decretum*, seu *Constitutum Apostolicum* (*e*), in quo ita concludit, "Statuimus & " decernimus nulli ad ordines, & dignitates Ecclesiasticas pertinenti, licere quidquam " contrarium his quæ præsenti asserimus vel statuimus Constituto de sæpe dictis capitulis " aut conscribere, aut proferre, aut componere, aut docere; aut aliquam post præsentem " Definitionem movere ulterius quæstionem. Si quis verò de iisdem tribus Capitulis con- " tra hæc quæ asseruimus, nomine cujusquam ad ordines & dignitates Ecclesiasticas perti- " nentis factum, dictum, atque conscriptum est vel fuerit, hoc modis omnibus ex autho- " ritate sedis Apostolicæ refutamus. Quâ tota de causâ, volumen integrum, quod lucem opinor nunquam conspiciet, à me conscriptum esse nôrunt non pauci. Sed sisto. Certe enim malè metuo ne ob ista in hæreseos apud eos suspicionem incidam, eóque magis si vera nobis narrant Canus (*f*) & *Bellar.* (*g*) de Concilio nescio quo Complutensi, circa an. 1480. habito, in quo *Petrus quidam Oxoniensis*, (Oxoniensis ait Bellar,) *hæresis nomine condemnatus est, eo quod asseruit Ecclesiam urbis Romæ errare posse.* Bene verò est. Dignissimus ille Joh. Gerson, & Papa Adrianus in eadem mecum sententiâ, quos opinor hæreseos vix condemnabunt.

e *Constitutum illud extat apud Bar. ann. 535. anu. 59. ad 210.*

f *Can. lib. 6. cap. 7. sect. Nicolaus.*

g *Lib. 4. de Pont. cap. 4.*

De Testimonio Scholasticorũ.

Ad *Scholasticos* Theologos jam accedamus. Hoc autem nomine non alii significantur, quàm qui post annum 1140. suis quæstionum & disputationum spinis quas illi *Argutias* putabant, Theologiam omnem sic perturbârunt, ut omnia fere ad antiquorum Academicorum incertitudinem revocârint: quique, ut ait Erasm. (*h*) *Totam Theologiam à capite usque ad calcem retexuerunt, & ex divina Sophisticam fecerunt, aut Aristotelicam.* Hos ferè omnes à tribus *Petris*, oriundos dixeris: Petro Gratiano, Petro Lumbardo, & Petro Comestore; quorum primus *Decretorum*, & *Canonistarum*; secundus *Sententiarum*, & *Scholasticorum*; tertius *Historiæ Ecclesiasticæ*, & *Legendariorum* magister dici potest. De quibus fertur (*i*), tres istos omnes *germanos fratres ex adulterio natos fuisse*; quorum mater, cum in extremis peccatum suum confiteretur Sacerdoti, illéque ut pœnitentiam de eo ageret, admoneret; respondit in hunc modum, *Pater, scio quod adulterium peccatum magnum est: sed considerans quantum bonum sequutum est, cum illi filii mei sint lumina magna in Ecclesia, non valeo pænitere.* Scio Antonium, Baronium, Bellarminum, & quosdam alios, eos pro fratribus non putare: non contendo de hac re, etsi cur hoc verum non sit, rationem nullam firmam adducunt. Hoc in confesso est, eos omnes eodem seculo, & circa ann. 1150. vixisse, quo tempore hæreses multæ & Zizania in Ecclesia succraverunt. In multis Magister Scholasticorum à discipulis suis non tenetur, *in* (k) *articulis* 26. *rejicitur.* Etiam & ipse *Hæreseos* (*l*) *accusatus est, apud Alexandrum tertium, quod docuisset Christum ut hominem non esse aliquid*: quæ sententia jubente Alexandro 3. in *Concilio Parisiensi damnata fuit.* Magister item Decretorum, *Apocryphis m) scriptis* & ementitis librum suum ubique commaculavit, *sæpe erravit, minus erat Theologia sciens*; Denique Magister Historiæ, *multis* (*n*) *apocryphis narrationibus historiam Ecclesiasticam* corrupit, & aliis quomodò pro Historiis fabulas mendacissimas quas *Legendas* vocant, orbi propinarent, viam monstravit; Ita tres illi Magistri, (fratres saltem in nequitia & fraude) turbârunt omnem Theologiam, unus argutiis inutilibus, & spinosis quæstiunculis; alter scriptis apocryphis, & falsis Patrum sententiis; tertius mendaciis & fabulis. Ex his orti Scholastici, qui post in sectas divisi Thomistarum & Scotistarum, sæpe inter se tam acriter de lana Caprina dimicantium, ac si in ea positæ essent fortunæ Græcorum. In hoc ferè omnes conspirant, unus hic erat omnibus labor, Pontifici (cujus ille satellites) placere, & recepta in Pontificum factione dogmata, (vera an falsa essent, susque deque erat) manibus pedibúsque propugnare: ni faciant aut facere se simulent, (Occamus tibi exemplo est) hæretici audient. Notum quid ex his, (o) *doctiores dicere*, soliti, *Sic dicerem in scholis, sed tamen, (maneat inter nos) diversum sentio. Sic dicimus in scholis, sed tamen, (maneat inter nos) non potest probari ex sacris literis.* Styli deinde apud hos, quanta barbaries? quam jejuna

h *Erasm. in vita Hier præfixa ipsius operibus.*

i *Vitæ Gratiani post librum Decretorum*

k *Bell. de Scrip. eccl. in Lumbardo.*

l *Mat Paris. in Henr. 2. sect. Relatum. pa. 185.*

m *Possev in Appar. in Gratian.*

n *Poss. en Pet. Comest.*

o *Paralip. ad abbat. Usperg. p. 448.*

jejuna & incompta oratio; quæ illis tamen sic in deliciis, ut lepidè sed non sine causa ab Erasmo *p* dictum sit, vel *Græcè scire, aut expolitè loqui, hæresin inter hos haberi.* Nec tamen hæc à me dici putes, quia Scholasticorum scripta aut negligam ipse, aut ab aliis legi nolim. Certè enim ut homines ingeniosos & argutos in disputando laudo & amplector, nec sine magna voluptate simul ac fructu eorum scripta sæpe revolvo, sed quia multæ in illis fæces, multæ salebræ, lectorem cautum, & judicio firmatum esse cupio, ne, specie veritatis deceptus, pro auro fimum, virus pro veritate (si levi sit ac instabili ingenio) imprudens imbibat. Sed quàm firmiter ab iis arguendum sit videamus.

p *Ibid.* p. 455.

Cani Regula.

Iterum hic ridiculus est Canus, cum de his hanc regulam tradit: *Concordem q & constantem omnium Theologorum Scholasticorum de fide aut moribus sententiam firmam esse, & pro veritate catholica amplectendam.* Hui *concordem omnium*? Quis omnium sententiam unquam exquirat? unquam inveniat? quis vel omnes novit, non dico de scriptis, sed vel de nomine? Ut omnes ad manum habeas, an unquam omnes conspirare putas? Non sic Cadmea soboles, ut inter se dimicat gens hæc clypeata virorum, marte suóque cadunt per mutua vulnera. Sæpe etiam disputativè tantum loquuntur, nec rem definiunt. Tua ipsius verba audi, *r Lege Magistrum D. Thomam, Scotum, Bonaventuram. Richard. Palud. Durandum, cæterosque scholæ Theologos; & nisi statim eorum pendentes ac vacillantes animos deprehenderis, tum verò me aut stultum aut temerarium judicato.* Quare mitte concordem illorum omnium sententiam; de illorum opinionibus cum aliquot ex eis conspirant, videamus. *A Theologorum, Scholasticorum, etiam multorum consensu, nullum firmum argumentum peti potest, nec plus valet eorum Testimonium ad faciendam fidem; quàm vel ratio, vel gravior aliqua authoritas comprobârit.* Hoc unico exemplo manifestum fiet: Matrimonium omne inter Christianos, sive celebretur a ministro ecclesiastico sacris & solemnibus verbis, sive absque tali ministro, sacramentum est, &, ut ait Bellar. *a est communis consensus Scholasticorum e ita sentit Hugo, Thomas, Dominicus à Soto, b Pet. Paludanus, Theologi c omnes, & omnis schola d Theologorum. Etiam Canus ipse fatetur* (ut ait Bellar. *e*) *hanc esse communem opinionem Scholasticorum.* An in hoc fidei dogmate, etiam in *f Conciliis ipsorum definito*, cedet Canus communi huic Scholasticorum sententiæ? Non cedit. *Matrimonium sine ministro ecclesiastico contractum* non esse sacramentum acerrimè tuetur *g*, etiam tuetur ut veritatem non *certam* modo, sed planè *evidentem.* Sed præstat ipsius verba audire: *Hic*, inquit *h*, *si Thomistæ omnes cum Scotistis existant, si cum antiquis juniores contra me pugnare volent, ego tamen superior sim necesse est. Est quædam ita perspicua veritas, ut eam infirmare nulla res possit.* Ecce Thomistæ omnes, & Scotistæ, Scholasticorum omnium consensus, Canum de sua sententia dimovere non potest. Nec Cano solùm hæc libertas. Cæteri omnes quoties e usu ipsis esse vident, Scholasticos pro libitu respuunt. *D. i Thomas ait, Christi animam per realem præsentiam descendisse solùm ad limbum Patrum*, at refellit hoc *k* Bellarminus. *Sentit l Durand. non totum panem transubstantiari, sed manere illius materiam: sententia hæc Durandi hæretica est*, ait Bell. *m Scotus n ait Transubstantiationem non fuisse fidei dogma ante Concil. Lateranense Hoc non est approbandum*, inquit *o* Bellarminus, *Sanct. Thomas existimat p non posse unum corpus esse in duobus locis localiter. Illius opinio, etiam & ratio non est solida*, inquit Bel. *q* & sexcenta similia. An illis solis respuendi Scholasticos jus fasque est? Sed quanti facienda sit Scholarum authoritas unico exemplo indicabo. Aquinas ait imagines quasdam colendas esse cultu *Latriæ*, & ipsos (Ecclesiam nempe Rom.) eas hoc cultu venerari testatur: verba ejus hæc sunt, part, 3. quæst. 25. art. 3. *Imagini Christi eadem reverentia exhibetur quæ ipsi Christo: Cum ergo Christus adoretur adoratione Latriæ, consequens est quod ejus Imago sit adoratione*

q *Can. lib.* 8. *cap.* 4. *sect.* 3. & *lib.* 12. *c.* 7. *sect.* 8.
r *Can. lib.* 8. *cap.* 5. *sect. Ostendam.*
a *Bell. lib. de Sacramento Matrim. c.* 7. *sect.* 2.
b *Ibid. cap.* 8. *sect. respondeo, Petrus.*
c *Ibid. cap.* 6. *sect. Et quamvis.*
d *Ibid. cap.* 8. *sect. Si de.*
e *Ibid. cap.* 7. *sect.* 5. *Thom.*
f *Florentino & Tridentino ut ait Bell. ib. cap.* 7. *sect. Concilium.*
g *Canus lib.* 8. *cap.* 5 *sect. Ostendam.*
h *Ibidem.*
i *Bell. lib.* 4. *de Christi anima, cap.* 16.
k *Ibidem.*
l *Idem lib.* 3. *de Euchar. cap.* 11. *sect. Huc.*
m *Ibid.*
n *Ibid. cap.* 23. *sect.* 1.
o *Ibidem.*
p *Ibid. cap.* 3. *sect. Quidam tamen.*
q *Ibidem*
c. 13. *sect.* 3. *sect. Sed hæc.*

doratione Latriæ adoranda, & art. 4. *loquendo de ipsâ cruce in qua Christus crucifixus est, illa utroque modo* (tam propter contractum quàm propter repræsentationem) *adoratur eadem adoratione cum Christo, scilicet adoratione Latriæ. Si verò loquamur de effigie crucis, in quacunque alia materia, (puta lapidis, ligni, argenti vel auri) sic veneramur crucem, tantùm ut Imaginem Christi, quàm veneramur adoratione Latriæ.* En tibi Crucem & Imaginem omnem Christi & adorari ait (à Romana Ecclesia, cujus ille primarius athleta) cultu *Latriæ*; & ita etiam adorandam esse definit. Nec verò excusari hoc ullo modo potest, si dicant *Latriam* cruci aut imagini Christi exhiberi non propter se, sed propter Deum. *Latriam* verò esse cultum Deo proprium, quando exhibetur alicui propter se, non quando exhibetur propter aliud, aut propter prototypum; ficulneum hoc verè folium est; nec nuditatem illorum tegit, sed prodit vel maximè. Verissimè in hanc rem scripsit Bellar. (r) *Est de essentia veræ Latriæ, exhiberi propter se. Latria enim dicitur summus cultus qui debetur vero Deo ut primo principio omnium rerum. Implicat autem contradictionem, exhiberi summum cultum primo principio, & exhibere propter aliud.* Et tum addit (quod utinam perpendant) *vel Imagini* (puta crucifixi, aut crucis) *exhibetur cultus Latriæ propter se. & hæc est vera Idololatria; vel non exhibetur propter se, & tum ille non est cultus veræ Latriæ.* Cultum esse veræ *Latriæ* quem exhibent Cruci & Imaginibus Crucis, ac Christi, testatur & demonstrat Angelicus eorum doctor: quia eandem ipsam adorationem his omnibus exhiberi & exhibendam esse testatur, quæ Christo exhibetur. Quare ex Bellarmini verbis certissimè sequitur, cultum eum quem his exhibet eorum Ecclesia, quemque exhibendum esse docet Aquinas, esse veram Idololatriam. An talibus magistris fides adhibenda? Et tamen hic ille Divus Thomas est, de quo in Breviario (s) Romano eóque correcto dicitur, quod cùm Neopoli ad Imaginem Crucifixi vehementius oraret, hanc vocem audivit, *Bene de me scripsisti Thoma.* Decuisset Divum Thomam sic statuæ loquacitatem increpasse, ut olim Bernardus, cum eum similiter B. virginis statua salutasset, *silere eam modestè monuit,* inquiens, *Turpe est mulieri loqui in Ecclesia.*

r *Lib. 2. de Imag. Sanct. ca. 24. sect. Licet.*

s *In Festo Thomæ Martii 7.*

Scholasticis *Canonistas* adjungo, & quod de illis, idem & multò magis de Canonistis dicendum est, *Eorum in Causis fidei Testimonia nullius ponderis sunt*, nullius *momenti*. Gnothones illi sunt Paparum; gnaviter, imò impudenter Papæ assentari & norunt, & amant. Hi illi sunt, qui non vereantur tantum suo Papæ dare quantum summo sacerdoti unus ex Rabbinis tribuebat, (t) *Ab eo quod ille dixerit non discedendum, ne si sinistram quidem dextram dixerit, & dextram sinistram.* Quis ferat audire illud (quod sine blasphemia dici non potest) Papam vocari Deum? Canonistæ tamen sunt qui in Glossa, c Cum inter; extra. Johan. 22. ita dicunt, *Credere Dominum Deum nostrum, conditorem dicti Decretalis, & istius, non potuisse sic statuere sicut statuit, hæreticum est.* Quis & illud ferat, (u) *Ecclesiam* (eo nomine Papam ille (x) significat) *non modo Cæsari & Regibus anteponi ac præferri, sed omnibus sub cœlo & supra cœlum existentibus.* Quis illud Gratiani (Canonistarum patris) quod vel Possevinus (y) ipse sine asterisco præterire non potuit, ferat? *Epistolas Decretales pontificum numerandas esse inter scripturas canonicas.* De his verissimè ait Polid. Virgil. (z) *Non secus detorquent sacras literas quo volunt, quam sutores sordidas solent Denticus extendere pelles.* In eosdem rectissimè quadrat quod de Episcopis illius seculi aiebat Æneas Silvius, (a) *Etiam vera dicere contra Papam, est contra juramentum Episcoporum,* ut Scholasticis, ita his, in causis fidei nulla fides habenda.

De Testimonio Canonistarum Reg. 20.

t *Rab. Shelom. Iarchi in cap. 17. Deut.*

u *Verb Rodulph. Cupers. com. ad. Cap. Oportebat in princ. pag. 3. nu. 7.*

x *Idem lib. cod. p. 128. nu. 42.*

y *Appar. in verbo Gratianus.* z *Polid. lib. 4. de Invent. rerum cap. 9.* a *Cujus verba citantur in Paral. ad Alb. Usperg. pa. 418.*

De omnibus verò humanis testimoniis de quibus huc usque egimus, unum hoc observandum est, quod † "Licet ab eis firmum & validum argumentum ex se duci no possit

" tamen adversus eos qui vel testes illos omnes, vel eorum ullum ut fide dignum recipiunt, " valide ac firmiter arguere licet à talibus testimoniis. Sunt enim talia, *Argumenta* (ut vocant) *ad hominem*, in se quidem invalida, sed adversus eum qui tales testes pro fide dignis habet, valida sunt. Sic quia Pontificii judicium *Ecclesiæ*, *Conciliorum generalium* omnium quæ pro approbatis habent, & *Pontificum decreta omnia* in causis fidei pro infallibilibus habent, ideò ab ullo eorum ut infallibili testimonio adversus eos arguere licet. Iridem quia non *Patrum* solùm, sed & *Scholasticorum* consensum, in dogmate fidei pro certo recipiunt, ideò ex eorum etiam consensu, in fidei dogmate, tam firmiter adversus eos arguas, atque ex ipsis Pontificum decretis. Denique quia *Canonistas* in pretio habent, & ut fide dignos admittunt, ab ipse Canonistarum testimoniis, argumenta adversus eos petas licet. Æquum est ut quos ipse testes ut fide dignos probas, & citas, eorum testimonia ipse non respuas: ut ex Augustino *b* ante monuimus qui Cypriani *omnia scripta contra Donatistas ipsum ut testem fide dignum citantibus valere asserit.*

b *Lib.* 2. *conc. Cresc. cap.* 32.

De Testimoniis Philosophorum. Reg. Cani.

A Scolasticis ad *Philosophos* progrediamur, ubi iterum solennis illa apud Canum Regula deridenda occurrit; *Philosophorum*, inquit, (c) *omnium una eademq; consensio certam fidem facit Philosophici dogmatis.* Omnium Consensus? Cane, miranda canis, sed non credenda. Anaxagoras (d) *nivem nigram*, *solem* (e) *lapidem ardentem* esse dicebat. Zeno (f) *motum omnem localem pernegavit.* Arcesilas & tota vetus Academia (g) *nihil omninò sciri, nihil percipi posse contendebat*: nec hæc quidem ipsa *utrum sciamus aliquid, an non sciamus; utrum sit aliquod an omninò nihil sit*, ne hæc inquam cognosci posse ille putabant. Nunquam Cane, unquam Philosophorum omnium consensum invenies; *hanc Academicorum sententiam*, ut ait Orator (*h*) *reliquorum Philosophorum nemo probat.* Nimis prodigus, in tuis *universalibus*, in *Omnibus*; mitte si me amas, *Omnes*: unius aut plurium ex ipsis, authoritas, quanti valeat, dispiciamus.

c *Can. lib.* 10. *cap.* 4. *sect. Philosophorum.* d *Cic. lib.* 2. *Acad. quæst. pag.* 39. e *Aug. lib.* 18. *de Civit. Dei, cap.* 41. f *Arist. lib.* 6. *Phys. cap.* 9. g *Cic. loco cit.* h *Ibid. pa.* 38.

Reg. 22.

In rebus Philosophicis, nec unius nec plurium Philosophorum authoritas certam fidem facere potest. Homines sunt, errare possunt. Et quis omnium non erravit? non turpiter à veritate deflexit? Pythagoræ metempsuchosis & numeri; Platonis Ideæ & uxorum communitas; Anaximandri infinita (*i*) principia & innumerabiles mundi, lippis ac tonsoribus nota. Et hi omnes longa agmina post se ducebant. Quare ab eis, certum & indubitatum argumentum duci non potest. Quod verò Aristotelem citet (*k*) Canus, quasi ille ex Philosophorum consensu, indubitatum argumentum peti posse dicat, cum 6. Eth. cap. 11. ait, *Oportere nos seniorum, & prudentium, ac eorum qui experti sunt sententiis, opinionibusve, non minus quam demonstrationibus mentem adhibere*, longè hallucinatur in eo Canus. Non loquitur Arist. de opinionibus seniorum in rebus *speculativis*, ubi quid verum sit investigatur, sed solùm de *consiliis, monitis*, & ut sic dicam *parabolis* seu *proverbiis*, quibus in rebus agendis senes ac prudentes viri, propter longam ipsorum experientiam junores dirigere solent. Eorum consilia & præcepta in rebus agendis, non secus sequenda quam in rebus speculandis Demonstrationes. Tu, quia juvenis es, nec rerum adhuc expertus, nescis quam verum sit illud (*l*) Chilonis, *Comitem æris alieni, atque litis, esse miseriam*; nec quam illud Publii (*m*) Syri, *Ab alio expectes, alteri quod feceris:* aut illud ejusdem, (*n*) *Habet suum venenum blanda oratio.* Linque scholas, è Musæo veni in astu, vel in vicos ipsos; Oracula esse hæc, Euclidis Demonstrationibus, certiora invenies. Non aliud sensit Arist. non id quod Canus, consensum antiquorum est certum veritatis indicium.

i *Aug. lib.* 8. *cap.* 2. k *Can. lib.* 10. *cap.* 4. l *Plin. lib.* 7. *cap.* 32. m *Extat in Frag. Poetarum, p.* 277. n *Pub. Syr. ibid. pa* 279

Reg. 23.

" A testimonio unius docti & gravis Philosophi, multóque magis à consensu plurium " ejusmodi, non est temerè nec absque ratione aut graviori aliorum authoritate dissentien- " dum. Cur enim sine oratione dissentias? An tu *Capito* esse vis, ut *stet pro ratione voluntas*?

luntas? Nobis non licet esse tam omnivolis. Sed qui illi graves Philosophi? Platonem, Theophrastum, Chrysippum, Pythagoram, multos alios nominare possem; sed ego inter omnes & præ omnibus *Aristotelem* solum celebro, de quo honoris causa sequentem regulam tibi trado.

" Tanta est tam celebris apud omnes doctos Aristotelis authoritas, tanto ille tamque felici fuit in veris inveniendis & ingenio & judicio, ut is in nulla omninò Logicæ parte, in Philosophiæ verò disciplinis, Metaphysicam dico, Physicam & Ethicam, non nisi in paucis aliquot deserendus sit. Ille enim est qui hanc Logicæ artem & invenit, cum de ratiocinando nihil dictum esset, ut ipse testatur, lib. 2. Elench. in fine, & sic excoluit ut perfecerit. Ille est quem fuisse *summum Philosophum*, & *Philosophorum principem, omnium pene gentium*, ut rectè ait Canus (o) & *multorum seculorum consensus testatur*: qui ideò per Antonomasiam *Philosophus* dicitur. Sicut meridiano sole lucernæ lumen, & stellæ omnes obumbrantur, ita postquam *Sol hic Philosophiæ* splendore suo scholas, Academias, & orbem collustrare cœpit, reliqui omnes Philosophi, quasi minores, & minutiores stellæ, sic obscuratæ sunt, ut vix videri possint. *Solus Arist.* ut ait (p) Canus, *abundè satis est ut sit homo in omnibus Philosophiæ partibus eruditus.* Ab hujus testimonio ita in rebus Philosophicis (paucis quibusdam exceptis) rectissimè arguas, *Ipse dixit*, ergò nisi admodum temerarius sis, pro vero agnoscere debes. Certè enim sine optima ratione vix quidquam ille in his dicit, quam etsi non semper exprimit, (quod sæpissimè facit) subesse tamen ne dubites. Rationi igitur credis, cum Aristoteli credis; quam si tu non capis intellectu, cape tamen assensu & fide: *Discentem enim* (ut ipse (q) ait) *credere oportet.* Ad *discendum*, ut rectissimè monet August. (r) *dicimur Authoritate & Ratione. Authoritas tempore, re autem Ratio prior est: & occulta discere incipientibus, non aperit nisi authoritas januam.* Eam primo hic sectare, postquam verò doctus fueris, videbis te non Aristoteli, sed Rationi ipsi fidem habuisse. Sed tamen nec Aristoteles ipse, in omnibus sequendus. Nemo est tam oculatus, qui non aliquando cæcuit: nec desunt aliqui, vel in pulcherrimis corporibus, nævi. Erravit in paucis aliquot, quæ cavere te oportet potiùs quam carpere. Hujus generis sunt *mundi* (s) *æternitas*, & quæ ex ea consequuntur omnia; *numerus* (t) *ac ordo cœlestium orbium*; Neque ullum ille supra orbem stelliferum quem primum mobile vocat, neque infra Solis orbem alium (u) quam Lunæ, putavit. Tale & illud, *quod nihil* (x) *mutilum aut orbatum naturâ, ne liberos quidem educandos censuit*, & aliqua similia. Scio ipsum reprehendi tum à Galeno, quòd *cor, non cerebrum*, statuat præcipuum membrum; tum ab aliis, quòd *Galaxiam*, meteoron sentiat. Sed in utróque rectè sensisse Aristotelem facilè, qui rem seriò perpendit, intelliget. Quod verò Providentiam Dei negasse asseritur, non à Laërtio solùm, Justo Lipsio, & Cano, sed à Clemente Alexandriano & Epiphanio; in eo insignem fieri tanto Philosopho injuriam, in libello meo *De Providentia* non solùm abundè, sed, ut plane arbitror, irrefragabiliter demonstravi. Huic ego te ut magistro omnium dignissimo instruendum jam trado, & linquo. Id unum moneo, *Idem ferè quod de Aristotele in Logicæ ac Philosophiæ studiis diximus, aliis etiam summis viris qui in ulla disciplina Magistri meritò habentur tribuendum esse*; Euclidi in Geometria, Ptolomæo in Astronomia, Hippocrati & Galeno in Medicina, Ciceroni in Rhetorica, atque ita in reliquis, una hæc in omnibus Regula tenenda est, *Credendum esse periti in sua arte*: credendum inquam, nisi evidens ratio contrarium doceat. Omnis enim humana authoritas certæ ac evidenti Rationi cedere debet.

Reg. 24.

o Can. lib. 10. cap. 5. sect. Cum vero.

p Ibid.

q Arist. lib. 1. de repr. Soph. cap. 2.

r Aug. lib. 2. de Ordine, c. 9.

s Arist. lib. 8. Phys. ca. 1. & sæpissime aliis in locis.

t Idem lib. 2. de Cœl. ca. 12.

u Ut ex cap. proxime citato Aristotilem sensisse ait Clav. com. in cap. 1. Joh. de Sacrob. p. 64. quod idem colligit ex lib. 1. Meteor. c. 4.

x Arist. lib. 7. Polit. cap. 16.

Accedamus nunc ad *Historicos* sive illi Ecclesiastici sint, sive Ethnici. Hic verò Historiarum nomine comprehendi debent narrationes illæ omnes, vel in Patrum scriptis, vel in Actis Conciliorum, vel in libris Philosophorum, quibus res gestæ, memoriæ traduntur. Cum vel Episcopus, vel Philosophus, vel quivis alius res ullas gestas conscribit, facit non ut Episcopus, aut Philosophus, sed ut Historicus; sicut cum Historicus aliquando intexit,

De Testimonio Historicorum.

intexit, quid facere nos aut fugere oportet, in eo Philosophum agit aut Theologum, non Historicum. Atque hic denuò (sed certè me tædet) Canus cum sua trita & protrita *universitate* occurrit. *Si omnes*, inquit (y) *graves & probati Historici concurrant, argumentum firmum inde peti potest.* Hui, quando unquam vel eorum omnium sententias invenies? Consensum verò non ante Calendas Græcas. Sed hoc tibi solenne delirium. Nobis aliæ regulæ quærendæ & sequendæ sunt.

y *Canus l.* 11. *cap.* 4. *sect.* 3.

Reg. 25.

" A testimonio nullius Historici, (sacris solis exceptis, de quibus nunc non ago) argu- " mentum indubitatæ & infallibilis fidei duci potest, sed solùm tale quod fidem Humanam " faciat: quæ etsi certa omninò & infallibilis non sit, est tamen tanta ac talis, ut testimo- " nia Historicorum gravium & fide dignorum respuere, sit maximæ temeritatis & impu- " dentiæ. Aliqui res gestas *scribunt incuriosè*, ut dicebat Pollio (z), alii odio aliis amore, aliisve perturbationibus occæcati, veritatem corrumpunt, aut dissimulant; ut Vopiscus (a) non vereatur asserere, *neminem esse Historicum, qui non aliquid mentitus sit*; ille igitur Historiam aggressus est, *securus se mendaciorum comites habiturum*. Etsi verò mendax omnis homo, tamen viris ac Historicis gravibus, nisi constet eos in hoc falli, meritò fides moralis & humana habenda est. Romam à Romulo conditam, Athenas studiis literarum floruisse, Xerxem cum Græcis bellum gessisse, Guilielmum Conquestorem regnum Angliæ tenuisse, & similia infinita, non aliunde scire aut probare potes, quàm ex Historicis. Quod si de his quæ nominavi dubites, non temerarius solùm, sed vecors audire debes. Quod si hominibus *humanam fidem* habere non vis, aut naviga ad Anticyras, aut in Utopiam abi.

z *Apud Vopisc. in vita Aurelian. in princ.*
a *Loc. cit.*

Reg. 26

" Historicis illis qui res conscripsêre quibus vel ipsi interfuerint, vel quæ ipsorum ætate " gestæ sunt, major est habenda fides, quam iis qui narrant centum, ducentis, aut mille " antequàm ipsi nascerentur annis gestas. Unde enim post tam longum temporis intervallum quid verè gestum fuit, hi scire poterunt, nisi ex scriptis aliorum, aut (quod sæpissimè fallit) ex fama & traditione non scripta. Qui res suæ ætatis scribunt, vident plerùmque aut ex constanti relatione tum viventium, & videntium, tibi referunt. Alii audita solùm commemorant, exque vulgi fama, quæ est.

b *Virgil. Æneid. lib.* 4.

Tam ficti, (b) *pravique tenax quam nuncia veri.*

c *Plaut. in Truc. Act.* 2.

Pluris est (c) *oculatus testis unus, quam auriti decem.*

Reg. 27.

A Testimoniis gravium Historicorum (*sive Ecclesiastici sint, sive Ethnici,*) *sine clara ac evidenti ratione non est dissentiendum.* Quare enim absque ratione dissentias? Quod si rationem claram cur fides eis in hoc vel illo habenda non sit, afferre potes, non solùm legitimè dissentire licet, sed nisi dissentias imprudens omninò es. Quinam verò illi graves & fide digni Historici? Equidem si quis hoc accuratè indicare vellet, is apud me maximam iniret gratiam: credo & apud doctos omnes, quibus, ut ego sentio, vix quidquam utilius aut gratius tradi posset, in tanta non multitudine, sed immensitate omnis generis scriptorum. Quo juniorum studiis adjumentum aliquod feram, quid mihi hic videtur paucis indicabo. Primum locum hic vendicant *Acta Conciliorum*, Generalium præcipuè, tum Provincialium, quibus respondeant Acta illa Civilia quæ in publicis rerumpub. Comitiis, (qualia apud nos Parliamenta vocantur) consignantur. Quæ publico consensu in tanto tamque celebri consessu, pro rebus gestis, literis & posteris commendantur, quis nisi vecors in dubium an ea gesta sint, vocare velit? Exempla duo dabo: Tria Capitula in quibus Nestorianorum omnes hæreses, & eorundem Capitulorum defensores ut hæreticos in Quinto Concilio Generali condemnatos esse, totum Concilium (d), voce sua simul & subscriptione testantur,

d *Cont. Gen.* 5. *Collat.* 8.

stantur. Vigilium tum Papam, non defendisse solùm, sed *Apostolica sua authoritate* definivisse tria illa Capitula defendenda esse, testatur ipsius Constitutum (*c*), testatur illa Synodus in qua illi Constituto & ipse & tota Synodus subscripsit (*f*). Quis nunc dubitandi locus, quin Vigilius à quinto Generali Concilio ut hæreticus, imò ut is qui Apostolica authoritate hæreses definivit ac defendit, condemnatus sit? Exemplum alterum est de Honorio: Eum non fuisse hæreticum, nec de hæresi condemnatum, Pighius (*g*), Bellarminus (*h*), & Baronius (*i*), aliique in Pontificis verba jurati, contendunt. Unde constabit, nisi ex Historicis fide dignis? Quid Historici testentur de hac re, audite verbis Cani (*k*), quæ testibus quos ille citat, verè consonant. *Defendat*, inquit, *Liberium Pighius, excuset Marcellinum, Anastatium liberet. At Honorium quomodo ab errore vindicabit? quem hæreticum fuisse tradit Psellus Theodorus cum Synodo Hierosolymitana, tota septima Synodus, Adrianus Romanus Pontifex, & exemploratum est in sexta Synodo Generali, ubi Agatho Honorium anathematizat*: sic Canus. Potéstne majus, certius, aut illustrius testimonium non dico proferri, sed vel desiderari? Et tamen quâ sunt pervicaciâ contra tot, tantósque testes eum hæreticum fuisse, non erubescunt negare. Sed & hæresin istam Monothelitarum *dogmatizaße*, & *dogmaticè* suâ authoritate confirmasse, ex Actis sexti Synodi liquet, ut ante monui.

c *Quod extat apud Bar. an.* 553. *nu.* 50. & *seq.*
f *Bar. eodem an. nu.* 209.
g *Pigh. lib.* 4. *Eccl. Hier. c.* 8.
h *Bell lib.* 4. *cap.* 11.
i *Baron. ann.* 633. & 680.
k *Can. lib.* 6. *cap.* 8 *sect. Huic.*

Conciliorum Testimoniis proxima puto *Episcoporum*. Quæ illi de rebus gestis, vel à se, vel ab aliis suæ ætatis testantur: eis (nisi de contrario constet) fidem dare, dignum & æquum est. Eusebius qui Constantino familiaris fuit, & occulatus testis eorum, quæ de Constantino narravit, esse potuit, testatur (*l*) *Constantinum paulo ante obitum in Jordane baptizatum esse.* Acta Sylvestri Anonyma, Apocrypha, putida, mendaciis oppleta, 200. post Constantinum annis conficta, contrarium affirmant. Utri creditis? Et tamen his nullius fidei Actis Sylvestri, fidem habet (*m*) Baronius. An non similes habent labra lactucas? Gregorius Nazianzenus de se ipse testatur, se natum ex patre jam tum Episcopo, aut saltem presbytero. Sic enim patrem suum se alloquutum ait, (*n*) *Nondum tot anni sunt tui, quot in sacris mihi sunt peracti victimis.* An non ipsi Gregorio de se testanti, fides potius habenda, quàm Baronio? Stomachatur ille admodum in hac causa, & Gregorii patrem neque presbyterum fuisse neque Episcopum *sed adhuc Ethnicum* (o) *cum Gregorius ei natus erat*, contendit. Sed cavillatur planè Baronius, & strophis (ut solet) decipere tentat: sic enim arguit, Pater Gregorii baptizatus est eodem quo Concilium Nicenum est habitum anno, nempe 325. Verum est. Gregorius erat annorum 30. quando erat Athenis: & hoc quoque verum; (*sed non quamprimum Athenas venit.*) Nunc perge. Athenis erat, cum Julianus se illuc contulit; & hoc quoque verum (*sed & Athenis mansit aliquot post adventum Juliani annis.*) Jam quia Julianus Athenis venit, Coss. Constantio 7. & Gallo. 3. an. nempe. 354 (quod verum est) ideò Gregorium natum concludit 30. antè annis, nempe ann. 324. qui est annus, antequam pater ipsius baptizatus erat. Videte fraudem & strophas; probat quæ clara sunt; Illud unum quod probatione indigebat, & in quo vis tota rationis ponitur, omittit penitus, neque de eo vel verbum unum facit. Id verò est, *Gregorium fuisse 30 annorum quando Julianus Athenas venit.* Erat quidem 30 annorum priusquam ipse Athenis discessit, sed eo quo venit illuc Julianus anno, erat (quantum ego perspicere possum,) non nisi annorum 26. Ita natus erat ann. 227. biennio scilicet, postquam ipsius pater in Episcopatu sedisset. Nam ille Leontio in Episcopatu, eo ipso quo est baptizatus anno, & Paulo post susceptum baptisma, successit, ut agnoscit Baronius (*p*).

l *Euseb. l.* 4. *de vit. Const. cap.* 61, 62.
m *Baron. ann.* 324. *nu.* 41. & *seq.*
n *Greg. Naz. in carm. de vita sua.*
o *Bar. ann.* 371. *nu.* 102, 103.

Post Episcopos proximo Loco *Historici*, tum *Ecclesiastici*, tum *Ethnici* fide dignissimi sunt. Hos omnes tibi nominare nec possum nec vacat: paucos designabo, Eusebium, Hieronimi Chronicon, Orosium, Socratem, Marcellinum Comitem, Victorem Tununnensem, Zozomenum, Bedam, Paulum Diaconum, Photium in Bibliotheca, Zonaram, quibus adde Procopium. Et recentioribus Sigebertum habe, Lituprandum, Zonaram,

p *Bar. ann.* 325. *nu.* 32.

Lam-

Lambertum Scaffnaburgensem, Abbatem Urspergensem, Matth. Parisiensem, Platinam & Sigonium, quibus adde Phil. Comineum, & Guicciardinum. Hi optimæ notæ ac classis, non quia nulli in his errores aut lapsus (sunt enim in singulis multi) sed quia majori quam alii fide, res gestas commemorant. Cave verò ne vel Pontificali (quod Damasi nomen præ se fert,) vel Anastasio, vel Baronio, qui Jacobum Voraginem mendaciis æquat, fraude longissimè superat, fidem adhibeas, aut ulli ex illa factione pontificia Historico. Vera illi dissimulant, & falsa supponunt, & ut paucis dicam; vel falsa narrant, vel vera ut fallant. Neminem velim his habere fidem nisi qui affinis censeri velit illi sacerdoti, de quo Canus ait, (p) *Vidit nostra ætas sacerdotem cui persuassimum erat nihil omninò esse falsum quod semel typis excusam esset.* Inter Ethnicos Historicos, nullus mihi Plutarcho charior, cui in primis Thucydidem adjungo, tum Polybium, Herodianum, T. Livium, L. Florum, Cor. Tacitum, Salustium, Q. Curtium, Ca. Cæsarem, Suetonium, Vel. Paterculum, Ammi. Marcellinum. Cave verò à Beroso, Matasthene, Portio Catone, Philone, & cæteris mendacissimis impostoribus, quos in sua opinor officina confectos, commendavit orbi homo inscitia atque impudentia singulari Annius Viterbiensis Imposturam luculenter detexit Jos. Scaliger (*q*), & Gasper Varerius (*r*).

p *Lib.* 11. *cap.* 6. *sect. Lex vero secunda, pag.* 656.

q *Lib. de Emend. temp. lib.* 5. *pag.* 215. *& alibi passim.* r *In Censura librorum ab Annio editorum.*

Reg. 28.

Ultimo jam Loco ad *Testimonia hominum quorumvis è plebe* accedo. De quibus nihil aliud dicam, quam quod in reliquis Testimoniis intelligendum est. *Probitas, integritas, authoritas testis spectanda, & quantæ istæ* sunt in ullo, tanta ei fides debetur. Levis est ingenii cuivis fidem dare; viris verò probatis, & integræ famæ nisi justa causa subest, qui fidem non habet, nimis meticulosus est. Cæterùm in judiciis ferendis cautum, ut etiam juramenti sacrosancto vinculo, se vera testari obligarent. Et meritò, quia testium fidem judex sequi debet: nisi illi veraces, quantæ injuriæ & incommoda insequuntur, quis non videt? Quoties igitur contrarium Judici non constat, & ratio, & æquitas, & leges (*s*) ipsæ postulant ut juxta allegata & probata judicium ferat. Sed quid si Judex sciat testes, etiam juramento suscepto, falsum testari? eum nempe esse reum homicidii aut alterius criminis, quem innoxium & innocentem esse, de sua certa scientia Judex novit? Aquinati (*t*) non est hic assentiendum, Is ita ait, "debere Judicem in hoc casu causam "superiori Judici relinquere Sin illud non potest, tum debere etiam contra scientiam "suam & conscientiam, secundum allegata & probata sententiam ferre, & innocentem "condemnare. Itane verò? A quisquam contra conscientiam, non modò falsum pronunciare debet, sed & vitam alteri injustè auferre? Absit. Verissimè atque prudentissimè non sine applausu, imò stupore audientium, quid hic Judici agendum sit, docuit Serenissimus rex noster Jacobus, cum, ipso præsente, quæstio illa in celeberrima Academia Oxoniensi inter Jurisconsultos disceptata esset. "Judex, aiebat, *u*) duplicem personam sustinet, Publicam Judicis, Privatam hominis Christiani. Si quando verò contingat, ut "utrumque præstare non possit (quod in casu proposito evenit) debet tum Judex ea de re "certiorem facere Regem, qui tanquam Angelus Dei judicium rectum & secundum veritatem ferre debet. Rex vel ipse sententiam ferre, vel alium Judicem hic substituere "debet, & Judicem (cui id constat) in testem producere. Sin Rex neque ipse judicare, "neque alium substituere vult; sed hunc ipsum, sententiam ferre; tum Judicem oportet "potius munus Judicis deponere quam conscientiam judicare, quia verissimè dictum est, Qui judicat contra Conscientiam, ædificat ad gehennam. Ita Serenissimus Rex, certè non sine numine. Ita enim nodi omnes, qui plane insolubiles videbantur, rectissimè, faciliméque solvuntur. Nam neque conscientia, ferendo falsam sententiam, læditur; neque leges, quæ allegata & probata sequi Judicem præcipiunt, violantur. Veritatem

s *Digest. de Officio Præsidis cap. Illicitas.*

t *Aquin.* 2. 2. *quæst.* 64. *art.* 6.

u *Isa. Wake. in lib. qui inscribitur, Rex Platonicus. pag.* 113.

ritatem simul & Judicium cantabimus tibi Domine. *Sed* hæc satis multa de hoc *à Testimonio arguendi Loco.* In quo, fateor, prolixior multo fui, quàm in animo mihi aut votis erat: Occurrebant enim tam multa tamque ardua hic tractanda, ut mihi leviter ea pertransire nefas videretur. *Sunt* enim ista instar carnium Testudinis, de quibus rectè præcipitur, (x) *Testudinis carnes aut comedendas esse, aut non comedendas.*

x *Athen. lib.* 8.

Finis Libri quinti.

APPEN-



APPENDIX DE SYLLOGISMO SOPHISTICO.

De Syllogismo Sophistico. Diximus de *Syllogismo*, ejusque duabus Speciebus, *Demonstrativo* & *Probabili*, An verò *Sophisticum* omninò intactum relinquemus? Quidni? Non est Species, sed *vitium Syllogismi*. Imò verò non est omninò Syllogismus, quia semper peccat in Forma veri Syllogismi. Qui igitur rectè Syllogismum formare novit, is vitium quodcunque in Syllogismo Sophistico perspicit. Est enim *Rectum index sui & obliqui*. Sed quia Arist. Sophistarum technas sigillatim detegendas censuit, nos ejus vestigiis insistentes, pauca etiam de Syllogismo Sophistico adjiciemus.

Syllogismus Sophisticus quid. " Syllogismus fallax seu sophisticus, est quando quis videtur alterius dictum justè repre-" hendere & solidè refutare cum revera non rectè reprehendat nec omninò refutet.

Elenchus quid. " Reprehensio justa & solida confutatio (quæ Elenchus dicitur) est quando quis verè, " solidè & syllogisticè probat contradictiorium ejus quod ab adversario asseritur. Docet hoc Arist. Lib 1. Elench. cap. 1 nu. 4. Quare pro certo tenendum est, eum qui veritatem, vel id quod verum est asserit ac tuetur, nunquam justè, solidè ac syllogistice reprehendi posse aut refutari. Veritas, ut lux solis, strophis ac fallaciis sophistarum, quasi nebulis, offuscari & obtenebrari potest. Vinci ac refelli nunquam potest. Tu prospice, ut vera dicas, ut veritas tibi pro clypeo sit, ego te invictum, invincibilem dabo. *Murus aheneus est hoc, vera loqui.* Quicquid verè, justè & syllogisticè reprehenditur, ac refellitur, illud falsum est, & quia falsum, refelli & debet & potest.

Elenchus Sophisticus quid. " Reprehensio & Refutatio apparens, fallax seu sophistica (quæ Elenchus sophisticus di-" citur) est quando quis videtur solùm Contradictorium probare ejus quod adversarius as-" serit, sed revera non probat. Talis est omnis Argumentatio, quâ quisquam contra veritatem ullam disserit; videtur talis probare quod falsum est, sed videtur solùm, non probat; sed nec probari ullis artis aut ingenii machinis unquam potest. Nam Argumentatio omnis quâ falsum concluditur, vel peccat in *Materia*, & tum Præmissarum vel una utraque neganda est; vel peccat in *Forma*, & tum Parologismus est, non Syllogismus. Quare Elenchus verus ad Demonstratorem & Dialecticum solùm spectat; Elenchus apparens, Sophistarum proprius est. Quibus verò technis fallere soleant sophistæ paucis expediam.

Fallaciæ in Dictione sex. In Syllogismo Sophistico fallacia & dolus latet vel *in Dictione*, vel *extra Dictionem*, ut docet Arist. l. 1. Elench. c. 4 *In Dictione*, fallaciæ sunt sex, nempe fallacia *Æquivocationis*, *Amphiboliæ*,

Amphiboliæ, Compositionis, Divisionis, Accentûs, & à Figura Dictionis: de quibus omnibus agit Arist. lib. cit. cap. 4. quæ hoc versu continentur:

Æquivocans, Amphi. Componit, Dividit, Acc. Fig.

Fallacia Æquivocationis est, cum quis utitur vocabulo ullo ambiguo, & sumit in duplici sensu, cum videri vult sumere in uno tantum. Ut *Populus* crescit ex terra, multitudo hominum est *Populus*, ergò multitudo hominum crescit ex terra; *Populus* in Majori *arborem*, in Minori *homines* notat. Hac fraude Ariani olim usi. *Nicena* (dicebant) fides, seu quæ *Niceæ* decreta fuit, amplectenda est; hæc nostra est *Nicena* & *Niceæ* decreta, ergò amplectenda; Scilicet Ariani (*a*) aliquot Episcopi tempore Armeniensis Concilii Niceam contenderant; ibi Synodum habent, & Ariminensem fidem Niceæ confirmant, & sic fides eorum *Nicena* verè fides erat, Conventiculi scilicet illius Niceni, sed non illa quæ à 318. Patribus, in Oecumenico Concilio declarata erat. Hác Fallaciâ decepit Papam Silvestrum secundum (Æquivocationum pater & artifex) dæmon. *Sciscitabatur* (b *ille Diabolum* (frequens enim erat inter eos colloquium) *quamdiu in Pontificatu victurus erat*? Responsum habuit, *quamdiu non celebraret in Hierusalem. Gavisus valdè est Papa.* Nam Hierosolymam non omninò proficisci decretum erat. Cum quarto pontificatus anno, *Romæ ad Ecclesiam S. Crucis, quæ Hierusalem vocatur, celebraret*, & dæmonis æquivocationem, & fatalem diem sibi adesse miser tum intellexit.

Fall. Æquivocationis.

a Socr. lib 2. cap. 29.

b Plat. in vita Sylvestri 2. & Mart. Polon. ann. 1007.

Fallacia Amphiboliæ, est quando oratione ambigua, ut non ambigua quis utitur. Nam ut Æquivocatio vocis unius, ita Amphibolia est orationis ambiguitas; ut, Quod quis videt, illud videt, at homo videt lapidem, ergo lapis videt. Hujus generis sunt ista, — Fallac. Amphiboliæ.

Aio te Aacidis Romanos vincere posse.
Crœsus Halin penetrans magnam pervertet opum vim.
Exiguum vidi leporem jugulâsse molossum.

Fallacia Compositionis est, cum quis ab iis conjunctis arguat, quæ separatim vera sunt, non conjuncta. Ut, Duo & tria sunt par & impar, quinque sunt duo & tria, ergò quinque sunt par & impar. Major est vera, si duo & tria seperatim sumantur, falsa si conjunctim: sic à bene divisis arguitur ad malè conjuncta. — Fall. Compositionis.

Fallacia Divisionis est, quando à bene conjunctis ad malè divisa arguitur: ut, *quinque* non sunt par & impar, *duo & tria* sunt quinque: ergò duo & tria non sunt par & impar. — Fall. Divisionis.

Fallacia Accentûs est, cum ex varietate Accentuum diversus sensus dictionis & orationis oritur, unus verus & commodus, alter falsus & incommodus: ut omne *malum* est fugiendum, pomum est, *malum*: ergò fugiendum. — Fallac. Accentus.

Fallacia Figuræ Dictionis est, cum ex diversa pronunciatione aut punctuatione orationis, diversus sensus oritur: Et nisi rectè pronuncietur aut punctuetur, fallere facilè potest. Sic deceptus fertur Placentiæ dux Albertus, cum Oraculum ei dixisset, *Domine sis securus, inimici tui intrabunt urbem, & subjicientur domui tuæ.* Legi potest vel; *Domine* sis securus, vel *domine* sis secutus. Et iterum, *subjicientur*, vel *subjicientur*, id est ignem domui tuæ. Tale illud fuit mandatum de Edvardo 2. tum in carcerem conjecto; quærebat (*c*) à proceribus illius custos, an occidendus esset, vel non? responderunt illi: *Edvardum occidere nolito timere bonum est:* si punctum addatur post *nolito*, prohibitio est ne occidat: si post *timere*, mandatum est ut occidat. — Fall. Figuræ Dictionis.

c Hollinsh. in Edv. 2.

Fallaciæ *extra Dictionem* septem recenset tractátque Arist. lib. 1. cap. 5. *Ab Accidenti, ab Ignoratione Elenchi, à secundum quid ad simpliciter, à Petitione principii, à Non causa ut causa, à Fallacia Consequentis, & à pluribus Interrogationibus ut una;* quæ septem hoc versu comprehenduntur. — Fallaciæ extra Dictionem.

Acci. Quid, Ignorans, Petit, infert, Causa, rogatque.

Fallac. Accidentis. *Fallacia Accidentis est, quando ab eo quod subjecto convenit solùm per accidens, ita arguimus, ac si subjecto per se conveniat, aut contra:* ut homo est species, Socrates est homo: ergò Socrates est species; Esse speciem accidit homini, quod autem per se homini convenit, illud Socrati, omníque homini convenit. Sed & aliud hic vitium; nam propositio hic nulla est universalis; quare nullus Syllogismus. Sic quod juvat est optandum; vulnerari ab hoste juvat (ut liquet in Jasone, de quo dictum est,

Una eademque manus, vulnus opemque tulit,)

Ergò vulnerari ab hoste est expetendum. Certè quod ex se & per se juvat, optandum est; vulnus inimici ex accidenti & fortuito juvabat, aperuit fortè vomicam, cum ex se necem ei inferre hostis volebat. Talia sunt & ista sophismata: Eloquentes homines multa mala suadent, multa bona dissuadent; ergò Eloquentia tollenda. Vinum multos inebriat; ergò est tollendum: Nec eloquentiæ, nec vino ex se ista conveniunt, sed per accidens, per abusum nempe eorundum. Usus autem rei propter nequissimorum hominum abusum tollendus non est. Ex Evangelio lites, inimicitiæ, discordiæ, bella oriuntur; ergò Evangelium deserendum. Absit. Vitio hominum ista mala consequuntur. Evangelium ex se pacem omnem offert & affert; pacem cum Deo, cum hominibus, cum nostris ipsorum conscientiis. Spectat ad hanc Fallaciam & illud vulgare Sophisma. Quod emisti comedisti, crudam carnem emisti: ergò crudam comedisti Certè quod emit, illud quoad substantiam edit, sed non edit eisdem accidentibus imbutum quibus erat cum emit: non edit *Aliud*, sed edit illud *Alteratum*. Et similia multa: latissimè enim patet hic locus, & frequentissimo Sophistis usui esse solet.

Fall. à dicto secundum quid. *Fall. à Dicto secundum quid ad simpliciter est, quando ex eo quod secundùm quid in aliquo verum est, concludimus simpliciter verum esse, aut contra ex eo quod simpliciter verum est, concludimus secundùm quid verum esse:* Ut non ens (puta Chimæra) est opinabile, ergò Non ens est. Non sequitur, quia ab *esse opinabile*, eu ab *esse secundum quid*, vel secundùm phantasiam & opinionem, non sequitur ad *esse simpliciter*, seu ad esse secundùm realem existentiam. Æthiops est niger corpore, albus dentibus; ergò idem est & albus & niger: Non sequitur, quod idem homo, seu *totum* ita sit, sed quod idem secundum partem aliquam sit albus, secundùm aliam niger; & id verum est. Quod differt ab homine non est homo, Socrates differt ab homine, puta à Platone; ergò non est homo. Verum est, quod differt *simpliciter* & secundùm totam essentiam ab homine, non est homo: At Socrates non differt sic ab homine, sed solùm *secundùm quid*, prout homo restringitur per individuales proprietates ad Platonem. Hujus generis est hoc sophisma, Qui dicit se esse animal (puta simpliciter, & sine adjectione aut implicatione irrationalis) dicit verum; at qui dicit te esse equum, dicit te esse animal, (verùm, non animal simpliciter, sed animal irrationale: ergò qui dicit te esse equum dicit verum: Non sequitur, quia in Majori *animal simpliciter* sumitur, in Minori, *secundùm quid* & limitatum.

Fall. ab Ignoratione Elenchi. *Fallacia ab Ignoratione Elenchi est, quando quis vel disputat ex falsis, vel ex veris quidem, sed non disputat ad idem, aut non secundùm idem, aut non eodem tempore; quo casu si quis putet adversarium contradictorium solidè conclusisse, decipitur.* Dicis, Nullum simplum duplum esse. Sophista sic contra disputat, Duo sunt duplum ad unum, & simplum ad quatuor: ergò idem est & simplum & duplum. Ecce Sophisma est, tu negabis idem *eodem respectu* esse duplum & simplum, ille probat diverso respectu esse, ita non contradicit.

Fall. à Petitione Principii. *Fallacia à Petitione principii est, cum aliquid probatur per id quod est æque, vel magis ignotum, atque id quod probandum fuit:* ut Aristoteles est filius Platonis, quia Plato est

est pater Aristotelis: hic aliis verbis solùm asseritur id quod concluditur, sed nihil affertur quo utrumvis eorum manifestum fiat. Probatio autem omnis e notioribus debet procedere. Tale est, si quis probet Papam esse infallibilem, quia Papæ credere oportet, credere inquam id quod ille dicit verum esse. Nam æquè ignotum est, *credendum esse Papæ*, atque *Papam esse infallibilem*. Et tamen miserrimo huic *Principio*, imò *petitioni Principii*, innituntur omnia planè argumenta quæ à nonnullis ad quidquam probandū in ulla fidei causâ afferuntur: in hoc resolvuntur, in hoc sistunt. Quare credis panem transubstantiari? quia Scriptura docet; quare credis istam esse Scripturam? aut illum esse Scripturæ sensum? quia Ecclesia (id est, ipsis interpretibus (b) *Papa*) ita docet & judicat: quare credis Ecclesiæ, id est, Papæ judicium verum esse; quia Ecclesia, id est, Papa dicit ejus judicium verum esse. Hoc, *Credo Ecclesiam* (id est, Papam) *vera docere, est* (c) *transcendens fidei dogma ex quo & hic, & alii omnes articuli deducuntur.* Papa est & Alpha fidei & Omega; Credo alia omnia, quia credo Papæ: credo Papæ, quia credo Papæ. O circulos! O gyros!

b Per Ecclesiam intelligimus Pontificem, Gretz. def. cap. 10. lib. 5. de ver. Dei p. 1470. sic Rod. Cuper. p. 128.

c Stapl. lib 8. princ. doct. c. 1.

Fall. Consequentis.

Fallacia Consequentis est, quando quis putat consequentias converti quæ non convertuntur: Ut si quis ex hoc, *Nuper pluebat*, ergò *terra est madida*, putet consequi, *Terra est madida*, ergò *nuper pluebat*, decipitur: alia de causa terra madescere potest quam pluvia. Si anima sit genita, (id est, orta per Physicam generationem) habet principium: ergò si non sit genita, non habet principium, fallax est Consequentia, à *non gigni*, ad *non incipere*, quia potest incipere per *creationem*, licet non per *generationem*; & sic verè incipit omnis anima rationalis. Huc opinor referendæ sunt illæ rationes quæ à *Baculo ad angulum* duci dicuntur: quales illæ Innocentii & Bonifacii, Deus (f) fecit duo magna luminaria, solem & lunam: ergò quantò Sol major est Luna, tantò Papa major est Imperatore. Hic (g) sunt duo gladii: ergò Papa habet potestatem utriusque gladii. Itidem argus: Angelus est in cœlo: ergò Baculus est in angulo. Cæmentum in his nullum, aut gluten; nulla Consequentia.

f Ca. Solitæ de Major & obed. lib. 1. Dec. ti. 33.

g Ca. Unam sanctam de major. & obed. Extra. lib. 1. tit. 8.

Fall. à non causa.

Fallacia à non causa est, cum quis id ut causam affert alicujus rei, quæ revera causa non est. Agnus ex rivulo bibit, ergò turbavit fontem: Nec ferè rectiùs unquam lupi cum agnis disputant. Hic multæ vites, multa igitur hic ebrietas; non sequitur, non vinum, sed vitium hominum ebrietatis est causa.

Fall. à pluribus Interrogationibus.

Fallacia à pluribus Interrogationibus est, cum Sophista plura quærat, quibus te unicum responsum dare vult: unicum verò commodè dari non potest: ut eranne Cæsar, & Cicero Imperatores Romanorum? Estne Socrates homo & equus? si affirmas, ridet Sophista; quia equum dicis esse hominem: Si negas, ridet etiam, quia Socratem negas esse hominem. Sicut igitur duplex est Interrogatio, ita sit duplex Responsio. Socrates est, & equus non est homo.

Fallaciæ non distinguuntur Specie.

Fallaciæ multæ esse possunt in uno Syllogismo.

In his autem fallaciis tria hæc observanda sunt: Primò, *non esse has distinctas Species fallacis aut Sophisticæ Argumentationis*, sed potius diversos modos arguendi & decipiendi quibus Sophistæ utuntur. Secundò, *unum argumentum Sophisticum referri posse diverso respectu ad diversas fallacias*. Sic omnes fallaciæ *Accidentis*, itemque *à secundùm quid ad simpliciter*, possunt referri vel ad fallaciam *Æquivocationis*, si unum vocem, vel ad *Amphiboliæ*, si orationem distinguas. Etiam omnes fallaciæ ad *ignorationem Elenchi* reducuntur: ut docet Arist. lib. 1. Elench. cap. 6. Nunquam enim verè & solidè, sed solùm apparenter & fallaciter Elenchum & Reprehensionem adversarii continent: nam vel *falsa* sumunt in Præmissis, vel ex *veris fallaciter & Sophisticè* solùm concludunt; verus autem Elenchus *verum* semper syllogisticè concludit, & *ex veris*. Quare cum illud cernis in quo à vero Elencho deficiunt, fugâsti fallaciam & solvisti. Tertiò *in plerisque si non in omnibus fallaciis, esse quatuor terminos*: id quod in omnibus argumentis ubi vel est ambigua vox, vel ambigua oratio, (quorum unum opinor in omni fallaciâ invenitur) perspicuum est. Nec plura addam de hoc Sophistico arguendi genere. Sed quia post longum hoc iter, terram nunc video ad Epilogum festino.

In fallaciis ferè omnibus sunt quatuor termini.

Epilogus, , ubi de *Officiis Opponentis* & *Respondentis* agitur,

Opponentis Officia.

EPilogi vice attexam, primò, pauca de *Legibus* tam ab *Opponente* quàm à *Respondente in disputando* observandis

Sunt autem *Officia* quædam *Opponenti*, quædam alia *Respondenti propria*: alia utrisque *communia*.

Opponentis Officia quatuor sunt: Primò, Diligenter atque accuratè apud se perpendere quid sit oppugnaturus, neque quidquam aliud probare quam quod in controversiam venit, seu quod est Contradictorium ejus quod à *respondente* asseritur. Secundò, Argumentum suum cautè, sed c'arè, & sine hæsitantiâ proponere, idque sine omni pompâ & inani verborum ornatu. Tertio, Cavere ne *respondens* ad quidquam aliud respondeat, quàm ad id quod ab ipso in argumento adducto proponitur, nempe ad Præmissas rationis allatæ. Quarto, Solutionem à *Respondente* datam vel repetere, si opus sit, vel seriò saltem apud se perpendere; eandémque, si vera sit, libenti animo accipere, & amplecti; sin falsa, sine pervicaciâ refellere.

Respondentis Officia.

h Arist. l. 1. Elench. cap. 4. num. 5.

Respondentis Officia tria sunt: Primò, Cavere ante omnia ne *Opponens* quidquam aliud concludat, quàm quod ab ipso negatum fuit, idque (si strictè agendum sit) iisdem ipsis verbis quibus negatum fuit, sine *ullâ* (h) *omninò vel levi* (*ne in synonimam quidem vocem*) *mutatione*. Secundò, argumentum ab *Opponente* propositum, vel clarè ac distinctè (si opus sit) repetere, vel saltem seriò apud se ponderare ac perpendere, ut sic rectiùs & directiùs responsionem suam argumento allato accommodat. Tertiò, responsionem suam aptare ad argumentum allatam ab *Opponente*, idque uno horum trium modorum; vel *Concedendo* quæ vera sunt, vel *Negando* quæ falsa sunt, vel *Distinguendo* quæ ambigua sunt. Distinctio autem accommodanda est, vel *toti alicui propositioni* in argumento adducto, vel *alicui termino in ullâ præmissarum*. Ea postquam clarè proposita est, ad quæstionem præsentem sic aptari debet à *Respondente*, ut ostendat quo sensu *ipse*, & quo sensu *Opponens* vocem aliquam, aut propositionem accipiat, & quomodo in *suo sensu* verum ipse defendat, in *Opponentis* verò *sensu* non opugnetur illud quod ipse defendit, Ac Negatio quidem & Distinctio Præmissis solùm argumenti allati adhiberi debet, nunquam Conclusioni. Concedere autem licet & oportet, non solùm Præmissas, sed & ipsam Conclusionem, si veram eam esse perspiciat. Quod cum facit, tum *Respondens* & seipsum erràsse, & rationis ut victum esse ingenue debet profiteri, & suo *Opponenti* idem ipsum occinere, quod olim Luciferanus Hieronymo (i) *Vicimus uterque nostrum, palmam tu refer mei ego erroris.*

Tres modi Respondendi.

i Hieron. adv. Lucif. in fine.

Officia Communia utrisq;.

Officia utrisque *Communia* duo sunt: *Prius*, ut in omni disputatione *Respondens* unam, *Opponens* alteram partem *Contradictionis accipiat*: sic enim fiet ut neque ambo verum, neque ambo falsum unquam dicant, sed unus verum propugnet, alter verum oppugnet: à quâ verò parte stet veritas, ratione & argumentis disceptant. *Alterum* Officium est, ut in totâ Concertatione ab ipso capite ad calcem modestia utrinque adhibeatur, sic ut licet sales & lepores nonnunquam, sed parciùs, usurpentur; contumelia tamen omnis, omnis acerbitas, rixæ omnes & convitia longe exulent, utque omnia pacato ac tranquillo animo utrinque transigantur, Nihil enim magis obnubilat mentem & ingenii acumen, quàm ardor nimis, & contentio perturbati animi, Verissimè Publius,

Altercando sæpe amittitur veritas.

Hæc paucis monuisse satis hic sit, Reliqua genio & ingenio *Disputantium* relinquenda sunt.

Habes

Habes nunc, mi Lector, integrum (ut opinor) *Logicæ corpus*, meo, id est, rudi (fateor) penicillo delineatum. Qualecunque sit, Deo optimo maximo, cujus singulari beneficio, ope, atque gratiâ, hæc ad umbelicum à me nunc perducta sunt, gratias quantas possum maximas ago: eúmque supplex rogo, ut qui mihi ardens desiderium aliorum studiis opitulandi dedit, & mihi det, & ipsis, ut laboribus nostris, alii reipsâ & efficaci suâ gratiâ juventur, in sanctissimâ illâ veritatis primùm, tum virtutis viâ. Quodque unum nunc superest, Augustini (*l*) verbis concludam: *Domine Deus, Quæcunque dixi de tuo, agnoscant & tui: Quæcunque de meo, & tu ignosce & tui.*

l *Lib 15. de Trin. cap. 28.*

FINIS.

[illegible] intégrum [illegible]

[illegible] générale destination. Outre [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

INTRODUCTIO
IN
METAPHYSICAM.

AUTHORE
RI: CRACKANTHORPO,
SS. THEOLOGIÆ DOCTORE,
Et Collegii Reginæ Oxon. Socio.

Metaphysica reliquarum Scientiarum apex & culmen, judex & præses.




OXONIÆ,
Typis HENRICI HALL Acad. Typograph.
Anno Dom. 1676.



AD STUDIOSOS ACADEMIÆ OXONIENSIS ALUMNOS.

EN vobis, Florentissimi Academici, *Introductionem Metaphysicam*, non minùs solidâ eruditione, quam sano judicio adornatam. Habetis jam tandem *Primæ Philosophiæ*, sublimioris dicam speculationis, an latioris ambitus & usus, totam in brevi quasi tabella complexam imaginem, universam pariter ostensam magnitudinem? In unico *Pyrrhi* regis annulo, cujus, gemma *Achates* erat, novem *Musas* cum insignibus suis singulas ad vivum expressas fuisse, narrat *Solinus*. Certè mea me multum fallit conjectura, ni multas & miras *Metaphysicæ* subtilitates & lautitias in exiguo hoc *Enchiridio* comprehensas esse statim dijudicetis, & ut gemmeum extollatis. Nihil hic tritum aut vulgare, sed pressa ac profunda reperitis omnia. Opus, ni malè omnior, valdè literarum candidatis utile, nec minùs varium, quàm ipsa scientia. Edidi, non nisi multis precibus, ab authore petitâ & obtentâ demum veniâ. Nullas gravissimus hic author, sicut crebra Scholasticorum & Criticorum turba nonnullas complet paginas, ociosis ac inanibus quæstiunculis: *Non enim*, ut acutissimè Vives, *Movere quæstionem, sed benè profligare*, *hoc de-*

mùm acuti est hominis & docti. Subtiles autem & arduas, at fructuosas omnes, de Deo, de *Angelis*, deque *Anima Rationali* disputationes, *Philosophicè* simul & *Theologicè*, singulari quâdam dexteritate & acumene, in transitu velut, instituit ac terminat; ut non minùs eximium agnoscatis *Philosophum*, quàm summum miremini *Theologum*. Quanto non modo cum decôre, sed uti par est modestiâ, *Philosophiam* hîc videatis edoctam, *Theologiam* agnoscere dominam, sequi ducem, ejusque semper imperio famulari & ancillari, non principari aut dominari? Nec immeritò quidem; *Incomparabiliter enim*, Augustino dicente, *pulchrior est veritas Christianorum, quam Helena Græcorum.* Equidem ut quod maximè vellem paucis expediam, quòd de *Aristotele*, *Philosophorum Coryphæo* verè dixit doctissimus *Vives*, idem ego de authore nostro quem æquè veneror & admiror, dicendum censeo: *Sparsa collegit, congesta digessit, confusa distinxit, obscuris attulit lumen, omnia ita reddidit concinna & apta, ut percipi facilè ac teneri queant magno cum fructu eorum, qui artium fructum aliquem sequuntur.* Benè valete clarissimi Academici: Animo interim benevolo gratoque fruimini magni ingenii & industriæ in rebus Philosophicis *Primitiis.* Dabam Oxon. è *Collegio Reginæ, Decemb.* 7. 1619.

Vobis Addictiss.

Guliel: Richardson.



LECTORI BENEVOLO.

Postulârunt à me sæpe ac vehementer viri & benevolentia, & bonarum literarum studiis conjunctissimi, ut Annotationes illas in Logicam, & varias Philosophiæ partes, quæ meo nomine circumferuntur, relegerem, ederemque in lucem. Ego illas luce indignas semper judicavi: tamen tam honestæ eorum petitioni deesse omninò nolui. Relegi igitur benè magnam earum partem: sed ut scripta olim Augustinus, stilo censorio, & judiciariâ severitate. *Delevi multa, addidi non pauca, in quibusdam & stilum verti & sententiam. Nec mireris hoc à me factum. Scripsi illa juvenis, & raptim profectò scripsi, propè ut in buccam venerant. Quantulùm putas mihi otii erat, aut esse potuerat, ut ista justâ lance trutinarem, cum præter alia negotia, quibus distrahebar, ad legendum simul & tot paginas scribendum non plus bidui spatio, (sic enim Prælectionum earum ratio postulabat) concedebatur? Neque diffiteor me in quam multis ita ductum ac penè abreptum authoritate aliorum, ut à receptis ac tritis opinionibus discedere, imò vel easdem in dubium vocare, nefas videretur. Nunc ubi juvenilis ardor omnis deferbuit, cumque,*

Nullius addictus jurare in verba Magistri,

ad censendum mea scripta potius quam ad recognoscendum accessi, non alia me in ullam partem vis flexit nisi rationis:

Quo me cúnque rapit vis hæc, ego deferor illuc.

Primam verò operam in eis quæ ad Metaphysicam *spectant relegendis collocavi, quòd ea tum naturâ, tum dignitate Disciplinarum omnium prima sit. In reliquis idem, si mihi otium contigerit, Deusque annuerit, præstiturus. Te tunc rogo (Benevole Lector) idque per candorem tuum; ut si quid in prioribus meis notis, hisce quæ nunc, vel deinceps scribo, contrarium occurrat, illud ad hanc limam revoces, & à meipso per hæc posteri curâ emendatum existimes. Hoc siquis vitio vertat, audiat ille non mea, sed* Augustini *verba* ; Nemo nisi imprudens, ideò quia errores meos reprehendo, reprehendere me audebit. *Caveat ille, ne sit ex eorum numero de quibus idem* Aug. lib. 1. de Trinit. cap. 1. Videri volunt scire quod nesciunt, & præsumptiones opinionum suarum audaciùs affirmando, intercludunt sibi intelligentiæ vias; magis eligentes sententiam suam non corrigere perversam, quàm mutare defensam. *Sequamur omnes modestiam simul & prudens piumque monitum ejusdem* Antistitis, lib. eodem cap. 3. *quo ego hîc ut meo libentissimè utor* ; Quisquis hæc legit, ubi pariter certus est, pergat mecum ; ubi pariter hæsitat, quærat mecum ; ubi errorem suum cognoscit, redeat ad me ; ubi meum, revocet me. Ita Ingrediamur simul charitatis viam, tendentes ad eum de quo dictum est; Quærite faciem ejus semper.

Ri: Crackanthorpus.

PRÆ-

PRÆFATIO, in qua quid Metaphysica sit, & quod illius Subjectum declaratur.

DE *Metaphysica* (*σὺν Θεῷ acturus sum* ; de quâ ante omnia *quid sit*, & quod sit in ea *Subjectum* videndum est.

Metaphysica est scientia humana, principalis, speculativa, in quâ traditur eorum omnium cognitio quæ ante aut supra Physicam sunt aut cognoscuntur.

Scientia vocatur, sed largo modo accepta, quæ talem illius Subjecti quod in ea tractatur, cognitionem tradit, qualis de eo haberi potest aut debet. Nam *Metaphysica* prout omnes suas partes complectitur, scientia proprie dicta (qualis ab *Arist.* 1. *Demonst. cap.* 2. definitur) nec est, nec esse potest, uti posteà clarissimè liquebit; Atque in hoc (quod Generis loco ponitur) *Metaphysica* cum omni omninò disciplina seu habitu intellectivo quo Conclusiones cognoscuntur, convenit.

Humana scientia vocatur, ut distinguatur ab ea Theologia & doctrina quæ divinitùs nobis in sacrosanctis literis revelata est. Quid Athenis cum Hierosolymis? quid Licæo cum porticu Salomonis? Philosophum se vocari vult *Metaphysicus*, non Theologum. Nec alia in hac aut ulla Philosophiæ parte traduntur aut tractantur, quàm quæ humano ingenio aut industria sine speciali Dei revelatione (qualis illa Prophetarum fuit & Apostolorum) acquiri & inveniri possunt. Ad has metas sistit Philosophus, neq; audet aut potest plus ultra.

Principalem scientiam dixi, quia cognitio ista *Metaphysicæ* propter se expetitur, non ut instrumentum tantum ad alias artes. Et in hoc differt ab omni scientiâ instrumentali, quales sunt Grammatica, & Logica.

Speculativa scientia vocatur, quia hic ea tractantur, quorum est speculatio tantum non actio, quæque cognoscenda sunt, non agenda, in quo ab Ethica scientia distinguitur.

Pro subjecto Metaphysicæ posui ea omnia quorum cognitio prior est & superior iis quæ in Physica, seu naturali Philosophia tractantur. Non enim *Metaphysica* vocatur quasi post physica, à μετὰ significante *post*, quia post Physicam vel inventa sit vel discenda; (uti nonnullis visum est) est enim hæc omnium Disciplinarum prima, sine cujus notitia nihil in ulla scientia solidè scitur vel sciri potest; Sed derivatur à μετὰ significante *trans* vel *ultra* aut *super* (ut in *μεταφορά*, *translatio*, *μεταβαίνω*, *transeo*, *transgredior*, *μετέωρον supra* aut *sursum* elevatum :) & *Metaphysica* vocatur, quasi *trans physica* vel supernaturalis disciplina, quoniam ea quæ hic tractantur, transcendunt omnia quæ in Physica seu naturali Philosophia traduntur, eisque omnibus superiora sunt vel prædicatione, vel dignitate. Si verò quænam illa sunt scire aveas, paucis expediam. Primum quod in *Metaphysica* tractatur est *Ens in communi*. Secundum est *Ens infinitum seu Deus*. Tertium est *Ens finitum in communi*. Quartum est *accidens*. Quintum est *Substantia finita in communi*. Sextum est *Substantia incompleta*. Septimum est *Substantia completa in communi*. Octavum est *Spiritus in communi*. Nonum est *Angelus*. Decimum & ultimum est *Anima rationalis* Hæc omnia hæcque sola ad *Metaphysicam* ejusque considerationem spectant. Neque audiendus est Timpl. qui *lib.* 1. *Metaph. cap.* 1. *q.* 6. Corpus ad propriam *Metaphysicæ* tractationem refert, ipseque in suo libro de *Metaphysica*, fusè de eo agit. *Lib.* 5 *cap.* 6. Imò quod mireris excidisse homini docto *Lib.* 1. *cap.* 2. *q.* 1. Corpus expressè numerat inter ea quæ neque in Physica, neque in alia ulla Scientia præter solam *Metaphysicam* considerari debent, aut possint. Nec solum Corpus huc refert, sed omne omninò intelligibile quodcunque illud sit, ut ipse asserit. *Lib.* 1. *cap.* 1 *q.* 5. & 6.

scilicet

scilicet hoc est Scientias alias omnes delere; quid enim ipsis reliquum erit, si omne intelligibile ad *Metaphysicam* pertineat. Sed profectò perspicuum est rem serius perpendenti; decem illa solum quæ dixi ad *Metaphysicam* spectare. Atque ut singula istorum decem diversa subjecta sunt, ita decem diversas & distinctas *Metaphysicæ* partes seu scientias constituunt.

Dub. At unius Scientiæ unum debet esse Subjectum: Est autem *Metaphysica* una Scientia, ut consentiunt ferè omnes, & *Timpl.* unam Specie esse confirmat, *Lib.* 1. *Cap.* 2. *quæst.* 10. quare non sunt illius tot diversa Subjecta statuenda, sed unum tantum.

Sol. Nullibi vel turpius vel periculosius erratur à vulgo Philosophantium quam in hac re. Censent nimirum *Metaphysicam* (prout in se omnia, quæ in ea tractantur, complectitur) esse unam Scientiam: & tum quodnam sit illius unius Scientiæ unum & adæquatum Subjectũ inquirunt, & disputant non sine magnâ lite. Aliis est Ens quâ Ens, aliis Ens & comprehendit Ens reale & rationis, aliis, ut *Timplero*, est omne intelligibile; aliis est Deus, aliis substantia, aliis aliud, & quot fere capita, tot sententiæ; Frustra omninò: Audeo dicere eos omnes extra oleas currere, atque errare tota via. Non est (ut illi opinantur) *Metaphysica* (si omnes ejus partes spectes) una scientia, nisi solum una per aggregationem, uti nec Physica. Sed ut in Physica, una Scientiæ illius pars tractat corpus in communi, alia cœlum, alia corpus corruptibile, alia elementum, alia mixtum corpus, alia meteoron, alia vivens, alia animal, alia hominem, atque ita quod sunt distinctæ partes naturali Philosophiæ, tot sunt illius distinctæ Scientiæ partiales, & distincta Subjecta; ita planè in *Metaphysica*, una illius pars agit de ente in communi, alia de ente infinito, alia de ente finito in communi, & sic in reliquis; & quot sunt illius distinctæ partes, tot sunt illius distinctæ Scientiæ partiales, & tot distincta Subjecta. Tota autem tractatio quæ partes istas omnes, & omnia illa subjecta complectitur non aliter una scientia est vel esse potest, quàm una per aggregationem. Atque ut Physica partem illam quæ corpus in communi considerat, rectè dicas Physicam communem seu Physiologiam; illam quæ cœlum, Ouranologiam; illam quæ meteora, Meteorologiam; illam quæ animal, Zoologiam; illud quæ hominem, Anthropologiam: ita planè illam *Metaphysicæ* partem quæ Ens in communi considerat vocare licet *Metaphysicam communem*, illam quæ Deum Theologiam, illam quæ Substantiam, Ousiologiam, illam quæ spiritum, Pneumatologiam, illam quæ animam rationalem Psuchologiam, & ita in reliquis.

His jam de constitutione totius hujus Scientiæ prælibatis, rem ipsam aggrediamur, incipientes ab illa, quam dixi, *Metaphysicam communem*; nam primò de Ente in communi dicendum est, tum de Ente in Specie.

INTRO-

INTRODUCTIO in METAPHYSICAM.

CAP. I.

De Ente in communi.

M*Etaphysica communis est Scientia vel Disciplina quæ considerat Ens in communi, vel Ens, quâ est Ens.* Hæc enim Disciplina tradit tum quid sit Ens, tum quæ sint Entis Proprietates, id est, quæ Enti *quatenus Ens* est conveniunt. Docet hoc apertè *Arist.* 4. *Metaph. Cap.* 1. ubi ait, Est quædam Scientia (vult autem hanc quam modo definivi) quæ speculatur Ens prout Ens, est,& quæ ei per se insunt.

Subjectum hujus partis *Metaphysicæ* est Ens in communi, ideóque respectu hujus partis, *Metaphysica est omnium Scientiarum communissima, omnium prima, omnium certissima. Communissima*, quia illius Subjectum est omnium communissimum: Nihil enim est de quo ens non dicitur; & hoc notat *Arist. 6. Metaph. Cap.* 1. ubi *Metaphysicam* (respectu hujus partis) vocat *Philosophiam universalem*, quia non circa unum aliquod genus entis, ut aliæ omnes Scientiæ, versatur; sed circa ens in communi: ideoque sicut Subjectum hujus scientiæ Subjectis omnium aliarum scientiarum commune est, ita de hac ipsa scientia ait *Arist.* illa universaliter communis est. *Prima* etiam est, quia in perfecta cujusvis rei cognitione ab universalissimis incipiendum est, ut rectè docet *Arist.lib.* 1 *Phys.cap.* 1. cum ergò ente in communi nihil sit universalius, certè Scientia quæ ipsum tractat, erit omnium prima, primóque discenda; atque hoc ait. *Arist.* 6 *Metaph. cap.* 1. ubi *Metaphysicam* vocat primam Philosophiam. *Certissima* denique est; quia certitudo omnis posteriorum dependet à certa cognitione priorum, quod disertè docet *Arist.*1. *Metaph cap.* 2. Maximè scibilia (inquit) sunt ipsa prima, propter hæc enim, & ex eis cætera cognoscuntur. De hoc vero Subjecto (quod item in aliis omnibus Scientiarum Subjectis observandum est) duo declaranda sunt: *Quid sit*, & quæ illius *Proprietates*.

Ens est notio seu conceptus æquivocus omnium communissimus, quo significatur quicquid est existitive, id est, quicquid vel est essentia, vel habet essentiam. Dicitur autem ab antiquo & obsoleto Verbo, *Eo, Es*, à quo *Sum*, quædam Tempora, hocque ipsum Participium *Ens* mutuatur.

Quod Ens æquivocum sit, testatur *Porphyrius*, qui cap. de Specie docet ens non nisi æquivocè prædicari. Docet idem *Arist.* qui *lib.* 1. *Periher. cap.* 3. ipsum ens (ut communiter sumitur) nihil esse, id est, nullam rem aut naturam notare, sed solum vocem æquivocam esse affirmat. Docet hoc ipsa rationis evidentia. Ens enim dicitur tam de Deo, quam de creaturis; utraque enim in hoc conveniunt, quòd sint ens, & neutrum eorum non ens dici potest. At nihil omninò de eo & Creaturis univocè & essentialiter prædicari potest, ut rectè probat *Aquin.lib.* 1. *con.Gen.cap.*32. & ratio hujus est manifesta. Nam omne univocum & essentiale prædicatum est prius natura eo de quo univocè dicitur. At deo nihil

est

est naturâ prius, nec verò fingi potest, cum is sit primum ens, & fons unde alia omnia entia suam entitatem habent.

Dub. Dices, Licet Ens non sit univocum prædicatum respectu Dei & Creaturarum, tamen est univocum Genus respectu Substantiæ creatæ & Accidentis, uti expressè docet *Timpl. lib.* 3. *Metaph. cap.* 1. *quæst.* 3.

Sol. Imò, nullius respectu Ens Genus univocum dici potest. Nam nullum Genus de suis Differentiis dici potest, ut disertè docet *Arist. lib. 6. Top. cap. 6. nu.* 12. & *lib.* 3. *Metaph. cap.* 3. & ratio idem declarat. Nam si Genus de suis Differentiis diceretur, illæ essent Species ipsius, non Differentiæ; quam ipsam rationem *Arist.* loco proximè citato tradit. At ens de omnibus omninò Differentiis per quas dividi potest, verissimè prædicatur. Nam illæ vel sunt entia, vel non entia, non entia esse non possunt; nihil enim tum essent, ideóque nihil vel dividere possent, vel constituere. Præterea, si Differentiæ divisivæ entis, & inferiorum constitutivæ essent non entia, tum non ens esset de essentia entis, atque ita ipsum ens essentialiter esset non ens. Jam si entis nullæ sint Differentiæ divisivæ, certè nec Species ejus ullæ esse possunt; nam omnes Species constituuntur per illas Differentias quæ ipsarum Genus dividunt, Cum igitur certum sit entis non esse vel Differentias, vel Species, certum etiam est, ens neque genus ullius rei esse, neque de ullo ente univocè prædicari posse. Quare nihil aliud erit ens quàm æquivocus conceptus ut ante diximus, qui analogice, ideóque æquivoce, prædicatur de Substantia & Accidente, quod notat *Arist. lib.* 7. *Metaph cap.* 1. ubi ait Substantias proprie dici entia, Accidentia verè ideò dici entia, quia entis proprie dicti sunt affectiones. Et ut *Aquin.* ait *part.* 1. *q.* 90. *art.* 2. *Accidens magis dicitur entis, quàm ens.*

Dixi esse conceptum omnium communissimum. Quid enim vel dari vel concipi potest de quo ens non dicitur? Quod adeò verum est, ut ipsi etiam conceptus non entium (putà chimeræ, vacui, privationis, imò ipsius nihili) entia sunt, cum sint accidentia menti inhærentia. Concipiuntur enim ista, & intelliguntur non per se, aut per suas species, quas menti imprimunt, (cum ejus quod nihil est nulla species esse possit) sed per accidens, nempe per species aut notiones aliorum, putà entium, quæ de ipsis simpliciter negantur, isti autem ipsi conceptus (ut alii omnes) accidentia sunt, quæ menti ut suo subjecto inhærent. Nullus, itaque est conceptus Ente communior. Neque hic ullo modo assentiendum est *Timplero*, qui *Lib.* 1. *Metaph. cap.* 3. *q.* 1. & 6. collocat alia genera supra ens, quæ scilicet sunt ente latiora & communiora; nempe intelligibile aliquid, & aliquid positivum: & *cap.* 2. *pag* 34. id explicans, dividit intelligibile in nihil & aliquid; & aliquid subdividit in aliquid positivum, & aliquid negativum: rursus aliquid positivum subdividit in essentiam & ens. Quis obsecro hæc probet? Rectiùs multò *Keckerm* qui in compendio suo Metaphysicæ *cap.* 1. ait, *ens est summum Genus*, (tu adde æquivocum) *supra quid nec cogitatio, nec verba hominis ascendere possunt.*

Tertiò dixi *ens comprehendere quicquid vel est essentia, vel habet essentiam.* Quod nisi concedas, certe nec Deus erit ens, cum sit simplicissima essentia, nec verò ullum summum Genus; non enim ista habent essentiam, sed sunt essentiæ. Quare neque illud placet quod idem *Timpl. lib.* 1. *cap.* 2. *q.* 3. tam confidenter asserit, essentiam esse aliquid, non tamen esse ens: & iterum, Non ens (inquit) suo ambitu complectitur tam aliquid quàm nihil: essentia enim & privatio est non ens, neque tamen nihil, sed aliquid. Mihi certè hæc non sapiunt, credo nec aliis. Essentia, inquis, entis est non ens. Erit igitur ens omne quoad essentiam, & essentialiter non ens. Quàm vere huc quadrat illud, Næ ille intelligendo facit, ut nihil intelligas: imò essendo facit ut non sis, adeóque nihil sis.

Proprietates

Proprietates entis sunt quinque.

Prima est Existentia. *Omne ens existit, & quicquid existit, est ens.* Existere autem dicitur quicquid est in rerum natura, nec est fictio mera aut figmentum mentis.

Secunda est Duratio *Omne ens Durationem aliquam habet, & quicquid Durationem habet est ens.* Est autem Duratio permansio rei in sua existentia.

Tertia est Unitas. *Omne ens est unum, & quicquid est unum est ens.* Nam Ens & Unum idem re sunt, & se consequuntur. *Arist.* 4. *Metaph. cap.* 7. Unum autem dicitur quod est indivisum à se, & divisum ab omni alio. Hinc *Aquin. part* 1. *q.* 6. *art.* 3. *ad primum*, rectè ait quod esse Unum, id est indivisum, competit unicuique rei secundum suam essentiam: & in 4 *sent. dist.* 44. *q.* 2. *art.* 2. *ad.* 4. divisio ab aliis est de consequentibus ad rationem Unius. Atque in hac Proprietate Entis fundantur illa duo prima & omnium communissima Principia seu Axiomata: Primum, *De nullo posse verè dici esse & non esse, aut esse hoc, & non esse hoc.* Nam si possibile esset quicquam simul esse hoc, & non esse hoc, illud non esset Unum. Quod enim Unum est, est hoc, nec quicquam aliud; nam est divisum ab omni alio. Secundum, *De omni re verum est dicere vel esse, vel non esse,* id est, *vel esse hoc, vel non esse hoc.* Nam si sit indivisum ab hoc, tum est, Unum idemque; cum hoc: Si vero divisum sit ab hoc, tum est aliud ab hoc, ideóque non est hoc. Horum autem Axiomatum cognitio nobis infantibus, aut saltem pueris, sed nescientibus certè & non animadvertentibus ex inductione, percipitur & discitur: Quibus innixi aliarum rerum cognitionem sensim & paulatim ex his deducimus. Quare hæc duo prima & certissima Principia meritò vocat *Aristoteles lib.* 4. *Metaph. cap.* 3. & 4.

Quarta est Veritas. *Omne Ens est verum, & quicquid est verum est Ens.* Est autem Veritas, ut hic sumitur, id quo aliquid verè intelligi, suamque speciem intelligibilem per quam concipiatur, menti imprimere potest.

Quinta est Bonitas, *Omne Ens est bonum, & quicquid est bonum est Ens.* Est autem Bonitas, ut hic sumitur, perfectio naturalis cujusq; rei, juxta suum essendi modum, per quam sit appetibile. Unde *Aquin pa.* 1 *q.* 5. *art.* 1. *ad primum. Bonum dicit rationem perfecti quod est appetibile:* & *art.* 5. ratio Boni secundum quod consistit in perfectione; consistit in modo, specie & ordine. Et quia omne Ens in quantum est Ens habet suum proprium modum, speciem & ordinem, ideò in quantum est Ens, est bonum, ut expresse idem *Aquin.* ait *q. eadem art.* 2.

Scio Metaphysicos scriptores, & inter hos *Timplerum,* plures multò *Entis Proprietates* tradere & tractare. Dividunt nimirum Entis Affectiones in Simplices & Conjunctas. Simplices duas faciunt, Existentiam & Durationem. Conjunctas vocant, quæ per disjunctionem exprimuntur. Harum alias volunt esse Absolutas, alias Respectivas. Absolutas & Conjunctas distribuunt in novem classes, in hunc modum: Ens est 1. Perfectum vel Imperfectum. 2. Simplex vel Compositum. 3. Unum vel Multiplex. 4. Finitum vel infinitum. 5. Locabile vel Illocabile. 6. Necessarium vel Contingens. 7 Possibile vel Impossibile. 8. Verum vel Falsum. 9. Bonum vel Malum. Conjunctarum & respectivarum Affectionum septem etiam classes sic numerant: Ens est 1. Principium vel Principiatum. 2. Causa vel Causatum. 3. Subjectum vel Adjunctum 4. Signum vel Signatum. 5. Totum vel Pars. 6. Idem vel Diversum. 7. Prius vel Posterius, vel simul. In tractatione harum conjunctarum Entis Affectionum, expatiantur & dilatant fimbrias suarum disputationum. Et sanè quid inveniri potest in ulla omnino disciplina atque scientia, quod non ad *Metaphysicam* referri potest & debet, si illa pro Affectionibus propriis Entis quà Ens est admittantur. Nihil profectò est quod non sub aliquo membro harum triginta trium Affectionū contineatur. Ut jam omnes aliæ scientiæ penitus abolendæ, sola *Metaphysica* colenda sit

& discenda. Deinde si Finitum vel Infinitum, Possibile vel Impossibile, & similia sunt Affectiones Entis quâ Ens; certè pari jure, rationale vel irrationale, risibile vel non risibile, album vel non album erunt Proprietates Entis quâ Ens. Nos ista omnia propriis relinquentes subjectis, non alias Entis Affectiones vel Proprietates agnoscimus, quam quæ Enti quatenus est Ens, id est, quæ omni solique Enti, eique non quatenus ad hoc vel illud Ens restringitur, sed quatenus est simpliciter Ens, conveniunt. Tales sunt illæ quinque à nobis commemoratæ. Si quis ejus generis plures invenire poterit, eas per me ut addat licet.

Hæc de Ente in communi, quod est Subjectum primæ partis *Metaphysicæ*, dicta sufficiant. Unum restat quod verbo Lectorem monitum velim. Hanc partem Metaphysicæ non scientiam propriè dictam, sed potius Disciplinam esse, & vocandum esse. Nam ad Scientiam propriè dictam, tria hæc requiruntur: 1. Subjectum non solùm reale, sed etiam univocum; de quo Affectiones demonstrantur. 2. Essentia, vel Principia realia illius Subjecti, per quæ Affectiones demonstrentur ut per causas proximas cur illi Subjecto insint. 3. Affectiones reales fluentes ab illa essentia aut Principiis, quæque per illa Principia de Subjecto illo demonstrentur: Hæc tum ex *Arist.* libris de Demon. tum ex *Zab.* in suis Logicis tractatibus, abundè constant. Jam certum est nullum horum trium in hac Metaphysicæ parte inveniri. Nam nec Subjectum hujus Disciplinæ (quod est Ens in Communi) est univocum, imò nec realem ullam naturam notat, ut ante ostendimus; nec essentiam aut principia ulla priora habet, cum ipsum sit omnium quæ concipi possunt primum & communissimum: nec ullas reales & propriè dictas Affectiones habet, cum essentiam vel principia nulla habere certum sit: Quare Metaphysica respectu hujus partis non modò Scientia propriè dicta non est, sed ut non sit, necesse omnino fuit, cum illud hic Subjectum sit, quod est omnium quæ concipiuntur primum, ideoq; quod æquivocum est, de quo Scientia propriè dicta esse non potest. Atque hæc de Metaphysica in communi, quæ Ens in communi considerat, dicta sunto. Reliquæ omnes quæ sequuntur Metaphysicæ partes, nomen Metaphysicæ particularis sortiri debent, cum in eis tractentur partes quædam aut species Entis, non, ut in hac, Ens in communi.

CAP. II.

De Ente infinito, seu Deo.

SEquitur nunc Ens in Specie: Est autem Ens vel Infinitum vel Finitum: ac primò de Ente Infinito, quod est *Deus Opt. Max.* dicendum est.

Deus est Ens *omnium simpliciter primum*, Ens est, & quidem ens *Entium, id est, omnium optimum*, ut docet *Arist. Lib.* 12. *Metaph. Cap.* 7. Nec sanè ulla causa fuit, cur *Kecker. lib.* 1. *suæ Metaphysicæ cap* 3. & 8. tam rigidus esset, ut Deum Entis nomine privaret, diceretque, Omnis creatura est Ens, & omne Ens est creatura: atque iterum, Deus, cum non sit in ordine Entium, utique nec in ordine causarum illarum quæ sunt Entia. Trepidavit profectò ubi non erat timor. Deus ipse seipsum vocat אהיה, id est, *Qui sum*. *Exod.* 3.14 ὁ ὢν, id est, *qui est*, *Apoc.* 1. 4. *Just. Mart. Orat. ad Gent.* docet idem esse τὸ ὂν, *Ens* seu *quod est*, quomodo Deum vocat Plato, & ὁ ὢν, *ille Ens*, vel ille *qui est*, quomodo seipsum Deus vocat. *August. lib.* 7. *Conf. cap.* 4. de Deo ait, Tu solus es quia solus simpliciter

simpliciter est: & *lib. 1. de Doctrina Christ. cap. 7.* Deus inquit primitus & summè est. Quin & *Aquin. part. 1. q. 13. art. 11.* Variis rationibus probat hoc nomen *Qui est* esse maximè proprium Deo.

Est etiam omnium Entium simpliciter primum, ut *Arist.* etiam docet *lib. illo 12. cap. 8.* ubi Deum vocat, Substantiam primam. Declarat idem evidens ratio. Videmus enim alia ab aliis effici, illa rursus ab aliis, & hæc ab aliis, ergò sive in causis efficientibus progrediendum est in infinitum, aut ad aliquod primum perveniemus. In infinitum progredi impossibile est, quia tum nihil omnino unquam effici posset, cum infinita actu pertransiri non possent; priusquam verò quidquam effici posset, oporteret illas infinitas causas actu pertransiri. Deinde, id quod fit ex præcedentibus causis est ordine postremum: at in infinitis nullum est primum, quare nec ullum secundum, aut tertium; ideóque nec postremum. Ad primam ergò aliquam efficientem causam pervenire necesse est. Illud autem primum Ens, & prima causa, quæ est causa causarum, & Ens Entium, illud inquam est quod Deum dicimus.

Proprietates seu Attributa Dei ex hoc uno ferè omnia emanant, quod ipse sit Ens primum: sunt autem duodecim.

Primum, *Deus à seipso solo est, vel habet suum esse.* Patet ex illa descriptione anteposita. Nam cum Deus sit omnium Entium primum, certè à priori nullo suum esse habere potest, cum prius ipso nihil sit. A posteriori verò quidquam capere suum esse, est omnino impossibile, quia quod dat essentiam, prius est eo quod capit essentiam. A seipso igitur habet ut sit, imò ipse est suum esse. Atq; hoc significat *Arist. cap. illo 7. citato*, ubi de Deo ait, *Per seipsum est.*

Secundum, *Deus omnibus aliis rebus dat suum esse quo sunt; nam à seipsis suum esse habere non poßunt, cum hoc sit proprium primi Entis: ab alio verò si habeant, unde nisi ab eo qui est primum Ens?* Agnoscit hoc *Arist. lib. 1. Metaph. cap. 2.* Deus (inquit) causa omnibus esse videtur & principium

Tertium *Deus est infinitus omni modo.* Primò, *infinitus Duratione, ideóque æternus.* Asserit hoc *Aristoteles, lib. 12. Metap. cap. 7.* Deus (inquit) sempiternus optimúmque vivens est. Et iterùm vita & ævum continuum & æternum Deo inest. Et iterum Substantiam æternam vocat. Verissimè quidem ista omnia: Nam si cœpisset esse, oportuit aliquid deduxisse ipsum à non esse ad esse: quod si aliquid hoc fecisset, illud certè Deo prius fuisset: at ipse est Ens omnium primum, ut ante probatum fuit. Secundò, *Est Infinitus potentia.* Nam aliter agere ab æterno non potuit. Agit verò, & ab æterno agit, quia ipsius vita operatio est, ut docet *Arist. cap. illo 7. citato, lib. 12. & lib. 2. de Cœlo, cap. 3.* Vita autem ejus æterna est, ut ibidem asserit. Quod verò *Arist.* ibidem ait eum ab æterno movisse (cœlum scilicet) ideó que infinitam illius Potentiam esse concludit, ratio sanè illa satis valida esset, si motionem cœli æternam cum *Arist.* quis concedat. Sed opinio illa de æternitate mundi, est insignis Philosophi vulgò & ore omnium rejectus error. Quare eo relicto, rectius hac ratione Potentiam Dei infinitam esse judices, quia res alias omnes à non esse ad esse, ipse perduxit; at inter non esse & esse, est infinita distantia, quare ad superandam infinitam istam distantiam, infinita potentia necessaria fuit. Tertiò, *Est infinitus Sapientia;* nam infinita Potentia sine æquali Sapientia omnia statim pessunderet; quare tanta sit ejus Sapientia oportet, ad res ordinandum, quanta fuit Potentia ad easdem efficiendum. Quartò, *Est Infinitus Bonitate*: nam Potentia & Sapientia sine æquali Bonitatem malitiam vertitur: ipse verò ut sempiternus ita optimus est, ut ex *Arist.* nuper monuimus, qui Deum optimum vivens appellat. Quintò, *Est infinitus Essentia*; quia nec Duratio, nec Potentia, nec Sapientia, nec Bonitas ejus major esse potest quam essentia: cum ergo ista infinita sint, ut modo probatum est, erit sine dubio & Essentia ejus infinita. Sextò, *Est infinitus Loco, sic ut nullius loci finibus contineri poßit.* Nam Essentia infinita finito loco contineri non potest: tum enim finita esset, non infinita. Deinde quomodo locus ullus eum contineat, qui ante omnem locum & sine omni loco; fuit, & ab æterno etiam sic fuit?

Excelsior cœlo est, ait *Job. Cap.* 22. 12. ergo est supra & extra omnem locum, & sine loco extra locum existit. Verissimum quidem est Deum ubique esse, id est, in omni loco, imò & ubique totum esse, *Nam cœlum & terram ille implet, Jer.* 23, 24. sed sic est ubique, ut sustineat & contineat omnia, etiam ipsum locum, non sic ut ipse sustineatur aut contineatur ab ullo, aut finibus ullius loci. Rectè *Aug. lib.* 6. *Conf. cap.* 3. Deum alloquens, *Ubique totus es, & nusquam locorum es*, id est, nullo loco contineris. Quod ipsum *Lib. ad Dardan. cap.* 4. & 5. explicans, pulcherrimè & disertè docet, Deum sic esse ubique, non ut sit diffusus per omnem mundum sicut fumus, aut humor, aut aër, aut lux; ita ut in dimidio mundi corpore sit dimidius, & in alio dimidio dimidius, atque ita per totum mundum totus; sed est in solo cœlo totus, & in sola terra totus, & nullo contentus loco, in seipso est ubique totus. Postremò, *Est infinitus omni omninò Perfectione.* Quis enim illi fines ullos aut terminos statuere, aut imponere potest? Non ipse sibi; nihil enim sese definit. Non aliud quidquam; nam ipse ante omnia fuit, ipse eis omnibus fines suos attribuit: ab ipsis igitur eum fines ullos capere impossibile est. Quare cum fines nullos Perfectionis accipere aut habere potest, certè in omni perfectionis genere infinitus ut sit, necesse est.

Quartum, *Deus est incomprehensibilis ideòque ineffabilis. Ita ut nec ab homine, nec ulla creatura planè & perfectè explicari aut intelligi possit & cognosci.* Sequitur ex tertio; nam *Omne receptum recipitur ad modum recipientis.* Quare cum mens humana, & alia omnia præter Deum finita sunt, certè Deum qui infinitus est, non magis capere & comprehendere possunt, quàm urceolus oceanum, aut palma manus immensitatem cœlorum. Parum dixi: nam inter ista (quia sunt infinita) est certe proportio, at inter finitum & infinitum nulla omnino est proportio, ut vere ait *Arist. lib.* 1. *de Cœlo, cap.* 7. Nulla igitur inter Deum & humanam mentem. Imo & omnes creaturas infinitis ille parasangis excedit. *Ecce cœli cœlorum non capiunt te. Tu homuncio, vermiculus, qui ad eum instar nihil, imò* (*Isa. teste, cap.* 40. 17.) *minus nihilo es, tu illum capies?* Non potis es. Illud quantulumcunque quod de Deo vel dicere, vel intelligere possumus, si ad eum conferatur vere inscitia est. Rectissime *August. lib.* 2. *de ordine cap.* 18. *Nulla est de Deo scientia in animo, nisi scire quod eum nesciat;* & *lib. eodem cap.* 16. *Ille melius scitur nesciendo.* Vis ne de Deo dicere quid (fit? nos nec diximus nec dicere possumus) Audi *Aug. lib contra Adimant. ca.* 7. *Omnes opes linguarum, omni ineffabili sublimitate præcedit.* Visne eum intelligere? Audi iterum, *Aug. lib.* 5. *de Trinit cap.* 1. *Quomodo intellectu Deum capiat homo, qui ipsum intellectum suum, quo eum vult capere, nondum capit?* Visne vel cogitare ipsum? Audi tertio, *Aug. lib. & cap. eod. Semper Deum cogitare debemus, de quo tamen dignè cogitare nunquam possumus.* Ego hic, cum Simonide, diem de die postulo, silebo, nec quid Deus sit vel enitar effari: monitus non tam ab Harpocrate, qui (*teste Varr. lib.* 4 *de ling. Lat & Aug. lib* 18. *de Civ. Dei, cap.* 5) Digito ad simulacrum Isidis labiis impresso significari voluit non posse quid sit Deus voce aut verbis explicari: quàm ab *Augustino, qui lib. contra Adimant Cap.* 11. rectissime docet, quòd honorificum silentum potius Deo convenit, quàm ulla vox humana.

Quintum, *Deus est omnipotens.* Sequitur ex tertio; nam si quid esset quod ipse non posset, tum potentia ejus esset finita, & ad quædam solum efficienda extenderetur, ideoque finibus certis contineretur. At potentiam ejus esse infinitam ante (etiam ex *Arist.*) probatum est. Memineris verò cum Deum omnia posse dicamus, ea intelligi quæ possibilia sunt, seu quæ possunt fieri: vel omnia quæ si fiant contradictionem non implicant, ut rectè explicat *Aquin. part.* 1. *q.* 25. *art.* 3. Etenim non potest duo contradictoria, simul vera facere, aut falsa; nam hoc implicat, idem esse & non esse, aut esse verum & non esse verum. Atque hoc ex *Agathone* (cujus sententiam approbat) monet *Arist. l.* 5. *Eth. c.* 2. *Hoc etiam ipse Deus, solòque carere videtur, Infectum ut faciat quod factum est atq; peractum.* Nam hoc implicat idem simul factum esse, & non esse factum. Similiter neq; se in corpus aut ullum creaturam mutare potest, nam hæc omnia tollunt infinitatem divinæ

essentiæ

essentiæ, ideóque implicant eum & finitum esse, & non esse finitum, id est, esse Deum, & non esse Deum. Eadem ratione peccare, aut malus esse non possit. Nam malum esse, vel peccare, est deficere à bono quod inesse debet; ut rectè monet *Aug. lib. de morib. Manich. cap.* 1. & 4. at defectus ullus boni in Deum cadere non potest, quia est infinitus Bonitate, infinitus Perfectione, ut ante probavimus. Deinde malum seu peccatum est privatio boni, ut vere dit *Aug. in Ench. cap.* 11. at Deus nullo bono privari potest, cum sit infinite & essentialiter bonus. Quare & hoc implicat contradictionem, nempe Deum infinitum esse Bonitate, & non esse infinitum Bonitate. Addo ulterius, Tantum abest ut Deus malus esse possit, aut peccare, ut neque causa, author, vel efficiens mali aut peccati esse possit, sicut nec lux tenebrarum, nec calor frigoris, nec sonus silentii, nec præsentia absentiæ. Cujus ratio est evidens. Nam peccatum formaliter est ipsa privatio boni, ut ex *Aug.* monuimus. Privatio autem est non ens, cum sit absentia entis, ut clarissime docet *Aug. lib.* 1. *de Genes. contra Manich. cap.* 4. unde tum *Franc. Maro* in suis Notis ad librum *Aug. contra Episc. Manich. cap.* 29. tum etiam *Navarr. in suo Ench. præludio* 7. *nu.* 14. ex *Augustino* observant peccatum esse *non Ens* seu nihil, vel, ut *Maro* loquitur, *Nihileitatem*. Quo etiam illa verba ad *Aug.* torquentur in *lib.* 2. *sent. distinct.* 37. *q.* 2. *art.* 1. *Sine ipso factum est nihil:* quod ille *peccatum* interpretatur; indicans scilicet Deum omnia Entia fecisse, illorumque auctorem & effectorem esse, at peccati quod est privatio Entis, ideoque non Ens, effector non est neque causa. Cum igitur malum sit non Ens, efficientem causam non habet sed deficientem, ut rectè monet *Aug. lib.* 12. *de Civit. Dei, cap.* 7. *Nemo quærat efficientem causam malæ voluntatis*, non enim est efficiens, sed deficiens, quia nec illa effectio est sed defectio Jam cum defectus in Deo nullus esse possit, cum sit infinitè perfectus certum est quod causa vel author peccati esse non possit. Defectus autem ille qui est deficiens causa peccati est hæc, quia voluntas non attendit ad legem divinam, neq; respicit regulam rationis dum operatur; & ideò hæc non attendit & respici, quia non est summa bona, sed deficit à perfectione summi boni. Iste defectus in voluntates creaturæ cadere potest, at in voluntatem Dei qui infinitè perfectus est & summe bonus cadere non potest; quare causa illa deficiens peccati in ipso esse non potest. Implicat ergò & hoc contradictionem, ut Deus sit Author vel causa peccati, quia tum esset & infinitus Bonitate, & tamen deficiens in Bonitate. Rectè *Plato lib.* 2. *de rep. Bonorum solùs Deus causa est dicendus, malorum autem quamlibet aliam præter Deum causam quærere decet.* Hac eadem ratione fit, ut non possit ullam creaturam sine sua essentia efficere, & conservare, ut non efficere ut hoc sit animal & simul sit non vivens; quia cum esse vivens sit de essentia animalis; si hoc simul esset animal & non vivens, tum simul esset vivens & non vivens. Itidem non potest efficere ut hoc sit homo & simul sit non rationale, quia hoc implicat eandem contradictionem. Similiter efficere non potest, ut hoc sit Accidens & simul non insit in Subjecto, Nam cum *Accidentis esse sit inesse*, hæcque sit ejus essentia ut sit in Subjecto, si aliquid simul esset Accidens, & non esset in Subjecto, tum simul esset in subjecto, & non esset in Subjecto. Relinquitur ergo quod cum dicamus Deum posse omnia, hoc de omnibus intelligatur quæ, si fiant: contradictionem non implicant.

Sextum, *Deus est Omniscius.* Sequitur ex tertio. Nam si ulla ipse nesciret, tum ejus sapientia esset finita, ac infinitam esse probatum est. Scit vero non actiones solum & illa quæ exterius sunt, & in oculos incurrunt, sed & ipsas mentium cogitationes. *Tu solum καρδιογνώστης* Soli Deo mens pervia & aperta. Rectè *Thales* apud *Diog. Laert. lib.* 1. interrogatus, lateretne Deum homo male agens? ne cogitans quidem respondit: Neque præsentia solum & præterita ille scit, sed præscit omnia futura, etiam ea quæ maxime contingentia sunt. Quod ut sibi proprium Deus ipse vendicat, *Isa.* 4. 23. Deos gentium, Deos ille stercoreos alloquens, *Indicate quæ eventura sunt, ut cognoscimus vos esse Deos.* Idoneum nimirum divinitatis testimonium veritas prædictionum, ut notat *Tert. in Apol. cap.* 20.

Septimum

Septimum *Deus uti per infinitam suam sapientiam scit omnia, ita etiam per eandem infinitam Sapientiam, Consilio & Providentiâ cuncta gubernat & ordinat.* Is enim est *Efficiens Causa* omnium. Quicunque autem cum ratione & judicio aliquid efficit, is, propter aliquem finem agit & efficit illud: unde Finis, *Principium agendi* rectè vocatur ab (*a*) Arist. quia Finis, illiusque desiderium movet, & excitat agens tale ad agendum: Finis autem rerum omnium creatarum nec est, esse alius quàm ipse Deus: quia cum ille ea produxit & effecit, nihil omnino erat præter seipsum, cujus gratia hæc efficeret. Aut si quis Finem alium ipsi propositum sentiat, cum *finis habet rationem optimi*, ut verè ait (*b*) Aristot. imò cùm *sit optimum & præstantissimum*, ut idem (*c*) iterum docet, erit igitur aliquid melius, perfectius & præstantius Deo. At *absurdum est* (sic loquitur Arist. lib. 2. mag. Moral. cap 15.) *ut se quidquam melius habet Deus.* Ipse igitur Finis est, cujus gratiâ hæc omnia produxit; *Propter* (*d*) *ipsum facta sunt omnia.* Aut si cum Arist. lib. 1. Ethic. ad Nic cap. 12. loqui vis, *Ad Deum, ut finem, omnia referuntur.* Quicunq; autem facit aliquod propter Finem, utitur eodem, & dirigit ad istum Finem. Omnibus igitur Deus utitur, omnia dirigit ad finem sibi propositum, id est, ad se suamque gloriam per ea manifestandam. Gubernare autem omnia & dirigere ad eum finem quem proponit, est nihil aliud quàm rerum omnium curam & providentiam habere: est igitur in Deo cura & providentia rerum omnium. Plura hoc de Attributo si quis desideret, consulat tractatum sequentum de *Providentia Dei*, quem idcirco juxta Authoris institutum, velut Appendicem, huic *Introductioni* attexendum esse curavimus.

a *Lib. 2. Phys. citat. ex lib. 2. Ethic. ad Eudam.*
b *Lib. de somno & vigil.*
c *Lib 1. Eth ad Nicom. ca. 7. & l. 1. itemque lib. 2 Ethic. ad Eudæm.*
d *Rom.* 11. 36.

Octavum, *Deus est Ens simplicissimum, omni omnino compositione carens.* Sequitur ex descriptione antepositâ.

Primò, *Caret Compositione ex partibus essentialibus*: Nam illæ priores sunt suo composito, at Deo nihil est prius, cum ipse sit primum omnium Entium.

Secundò, *caret compositione ex partibus integrantibus*: nam quicquid ita componitur est Corpus aut corporeum, at omni corpore est aliquid prius, nempe Substantia quæ est Genus Corporis. Deo autem nihil est prius.

Tertiò, *Caret compositione ex partibus subjectivis*: Nam quicquid tales partes habet, Genus est, aut Species; at Deus neq; Genus esse potest neq; Species, cum ejus natura nulli nisi uni competere potest, ut post ex *Augustino* ostendemus, essent autem plures Dii si Deus Genus esset aut Species.

Quartò *Caret compositione ex subjecto & accidente*, nam in Deo accidentia nulla sunt aut esse possunt: Cujus ratio est hæc, quia si ille accidenti ulli substaret, aut ejus subjectum esse posset, tum esset aliqua essentia communis ipsi & substantiis completis. Utraque enim in hoc essentiali attributo convenirent, quod possunt substare accidentibus. Quod si aliquod esset essentiale Deo & creaturæ, tum esset aliquod natura prius Deo, at ipse est primum Ens, ut ante probatum est. Docet hoc idem *Aquin. part. 1. q. 3. art. 6.* & in quæst. disput. *q. 7. art. 4. Absque omni dubitatione* (inquit) *tenendum est, quod in Deo nullum sit accidens.* Docuit hoc ante ipsum *Aug. lib. 5. de Trinit cap.* 2. Deo inquit, aliquid accidere non potest. Et *cap.* 3 nihil accidens in Deo, & quicquid de Deo dicitur, vel intelligitur, non secundum accidens, sed secundum substantiam dicitur. Idem iterum ait, *lib. 6. cap. 4.* & *lib. 15. cap.* 5 & sæpissimè hoc repetit. Audi illius verba, *lib. de fide & Symb. cap. 9.* In Dei substantia non est aliquid, quasi aliud ibi sit substantia, aliud quod accidit substantiæ; sed quicquid ibi intelligi potest, substantia est. Etiam ipsæ relationes in Deo accidentia non sint, ut docet *Aquin. part. 1. q. 28. art. 2. Nihil* inquit) *est in Deo ut accidens in subjecto, sed quicquid est in Deo est ejus essentia.* Ex hoc rectè dicitur in scholis quod *quicquid de Deo dicitur, Deus est*; ut *Aug. lib. 5. de Trinit. cap.* 8. ait. Non aliud est Deo esse, & magnum esse, sed hoc idem illi est esse, & magnum esse: & *lib. 7. Conf. cap. 4.* voluntas & potentia Dei Deus ipse est: & clarissimè *lib. 5. de Trinit. cap. 10.* Deus non participatione magnitudinis magnus est, sed seipso magno magnus est, quia ipse est sua magnitudo. Hoc & de Bonitate & Æternitate, & de Omnipotentia Dei dictum sit, omnibusq;

omninò

omninò prædicatis quæ de Deo possunt pronunciari. Sic ille. Quare Bonitas, Justitia, & similia, quæ in creaturis accidentia sunt, in Deo accidentia non sunt. Sed ut idem *Aug.* pulchrè asserit *lib. illo 5 de Trinit. cap. 2. Deum intelligamus sine quali ate bonum, sine quantitate magnum, sine indigentia creatorem, sine situ præsentem, sine habitu omnia continentem, sine motu omnia transcendentem, sine loco ubiq; totum, sine tempore sempiternum, sine ulla sui mutatione mutabilia facientem:* Quæ repetuntur in lib. illo Meditationum, qui falsò *August.* ascribitur l. 1. c. 12. Quin & hoc ipsum vidit *Arist.* ideóq; *Deum esse suam vitam*, ait, *lib. 12. Metaph. cap. 7. & lib. 3. de Anima, cap. 5.* ait, intellectum seperatum (vult autem Deum) solum esse id quod est, quia videlicet in eo nihil est quod sit ipse, ipsiúsq; essentia. Cum igitur Deus omni omnino compositione careat, restat eum esse Ens simplicissimum.

Nonum, *Deus est impassibilis*, Sequitur ex septimo; nam passio quæ alicui infertur, accidit ei cui infertur: at Deo nihil accidere potest, cum accidens in eo nullum esse possit. Deinde, agens omne est nobilius patiente, ut ex *Arist.* & *Aug.* rectè monet *Aquin. part. 1. q. 79. art. 2.* & ratio ejus est hæc, quia omne agens in quantum agit, majorem vim & potentiam habet Patiente: Nam si vel major, vel æqualis vis sit alicujus ad resistendum actioni, quam est alterius ad agendum, certè agens tale, cum debilius, sit patiente, nunquam agere in illud posset: at Deó nihil est, aut esse potest nobilius, nihil potentius, cum illius potentia sit infinita: Nihil igitur tantum vim habet ad agendum in ipsum, quantum ille habet ad resistendum illius actioni. Nihil igitur in ipsum agere potest. Quare nec ille quidquam pati potest. Asserit hoc apertè *Arist. lib. 1. de Gen. & Cor. cap. 7.* primum (inquit) agens, est passionis expers, & rationem reddit, quia quæ immaterialia sunt, impatibilia agunt. Deus autem immaterialis omninò, cùm sit Ens simplicissimum, omni omnino compositione carens. Quod si ex materia constaret, sine dubio ex partibus essentialibus componeretur.

Decimum, *Deus unicus est*, aut si cum *Bern. lib. 5. ad Eug.* loqui vis, *Deus unus est*, &, si dici potest, *unissimus*. Sequitur ex tertio; nam duo infinita actu esse non possunt, quia quicquid est infinitum, illud omnem perfectionem quæ esse potest, in se habet, vel formaliter vel eminenter. At si essent duo infinita, tum infinita perfectio esset in uno, quæ deesset alteri, ideóque neutrum reverà infinitum esset.

Undecimum, *Deus est immobilis*, nam quicquid localiter movetur, illud tendit vel à toto loco, vel à parte illius loci in quo est, ad alium locum, vel partem loci in quo non est. At Deus cùm sit infinitus, est ubique, & in omni loco, imò est totus in toto loco, & totus in qualibet parte loci, ut antè probavimus. Neque igitur recedere potest ab ullo loco in quo est, neque accedere ad ullum locum in quo non est. Est igitur immobilis. Docet hoc apertè *Arist. lib. 1. de Gen. & Cor. cap. 7. Primum movens* (inquit) *omni motu vacat:* & *lib. 12. Metaph. cap. 7.* concludit Deum esse æternum, immobilemque substantiam: & *cap. 8.* primum Entium tum per se, tum per accidens est immobile.

Duodecimum, *Deus est omni modo immutabilis*. Sequitur ex septimo; nam si ullo modo mutari posset, tum posset recipere aliquod in se quod prius non habuit: Omne autem tale est accidens; at accidens in Deo nullum esse potest. Atq; hinc sequitur, Deum ab æterno omnia præscivisse, nam si quidquam de novo sciret, tum in scientia mutaretur, at est immutabilis.

Hæc (& fortè alia nonnulla his consectanea) sunt illa Dei Attributa, quæ *Metaphysici* ductu ac lumine rationis de Deo tradunt, quæq; balbutire veriùs solent, quàm proloqui. Hæc ego libentiùs ex *Arist.* observanda putavi, quoniam is apud multos male audit, quasi parum rectè de Deo sensisset. Audeo verò dicere neminem non modò Philosophorum, sed nec omnium Ethnicorum de Deo rectius, veriusq; scripsisse. Quæ verò de Deo à Theologis, è sacris literis traduntur, ea omnia missa facio, nec in illorum sacram messem nisi petitâ veniâ falcem immittam.

Est

Est autem hæc secunda *Metaphysicæ* pars, quam Theologiam (humanam nempe) appellare licet, cum sit doctrina de Deo, sicque eam expressè vocat *Arist. lib.* 11. *Metaph. cap.* 6. ubi tria genera speculativarum scientiarum facit, Physicam, Mathematicam, Theologiam; vult autem *Metaphysicam*, quæ non nisi respectu hujus partis Theologia vocanda est. Quod verò illic scientiam vocat, memineris sic vocari largo modo: nam Scientia propriè dicta non est; cum subjectum in propria dicta Scientia debeat esse universale. Deus autem qui est subjectum hujus partis *Metaphysicæ*, est singularis, & unus, imò unissimus. Et neque Genus, neque Species, ut *Aug.* verè docet *lib.* 7. *de Trin. cap.* 6. & *Aquin. p.* 1. *q.* 3. *art.* 5. Deinde in Scientia propriè dicta sunt aliqua principia subjecti, & aliqua Accidentia ab illis principiis fluentia, quæ de subjecto demonstrentur. At principia Dei nulla esse possunt, cum sit primum Ens, neque accidentia ulla ei inesse possunt. Quare si proprie loqui volumus, partem hanc *Metaphysicæ* disciplinam seu doctrinam de Deo dicamus, qualem scilicet humanâ ratione (sine supercœlesti lumine) assequi valemus.

CAP. III.

De Ente Finito in communi.

Diximus de *Ente infinito* Sequitur *Ens finitum*, quod considerandum primò in communi; secundò in speciali.

Ens finitum est Ens quod certis finibus continetur, tale est omne Ens præter Deum.

Proprietates ejus sunt hæ:

Prima, *Omne Ens finitum habet essentiam finitam.* Nam si essentia ullius rei præter Deum esset infinita, tum essent duo aut plura infinita actu. At hoc esse impossibile supra probatum est, *cap.* 2. *Attrib.* 9. Unde *Aquin. part.* 1. *q.* 7. *art* 2. ait, Deum non facere posse aliquid infinitum; quia implicat contradictionem, ut factum sit, & sit infinitum; quoniam si factum est, fines accipit suæ essentiæ; at si infinitum sit, fines essentiæ nullos habet.

Secunda, *Omne Ens finitum finitur à Deo, & ab eo essentiæ fines accipit.* Nam finitur vel à se, vel ab alio. A seipso nihil finiri potest, quia quod dat fines alicui prius est, & dignius eo quod capit fines, at nihil seipso vel prius est, vel dignius. Ab alio igitur fines capiat necesse est: at præter Entia finita, nihil est nisi Ens infinitum quod est Deus, quare ab eo fines & terminos suæ essentiæ unumquodque Ens finitum accipit.

Tertia, *Omne Ens finitum habet potentiam finitam.* Sequitur ex prima; nam potentia nullius rei major esse potest quam illius essentia, quia *Omne receptum recipitur ad modum recipientis.* Quare si essentia rei sit finita, sine dubio potentia quæ recipitur in illa essentia, non potest esse infinita: at cujusq; Entis finiti essentia finita est, ut probavimus: Est igitur & potentia ejus finita. Atque hoc disertè docet *Arist. lib.* 12. *Metaph. cap.* 7. nihil finitum (inquit) infinitam potentiam habet.

Quarta, *Omne Ens finitum loco finito comprehenditur, neque in infinitum extenditur.* Sequitur ex prima; nam si extensio infinita illi conveniret, certè etiam essentia ejus esset infinita, at omnis entis finiti essentia est finita, ut probatum est.

Quinta, *Omne Ens finitum, est duratione finitum.* Loquor autem de duratione *à parte ante*; nam *à parte post* infinitam durationem habere possunt, & habebunt Entia finita. Sequitur ex secunda; nam quia omne Ens finitum habet suum esse ab alio, ideò factum est; fieri autem est deduci à non esse ad esse: aliquandò ergò non fuit, quare cœpit esse, atque ita ab æterno non fuit. Hoc illud est quod *Arist.* verissime docet *lib.* 1 *de cœlo, cap.* 10. Impossibile (inquit) est, ut idem perpetuum sit, & tamen factum sit, quare cum Deus causa sit (effectrix nempe) & principium omnibus, ut *Arist.* ait *lib.* 1. *Metaph. cap.* 2. hinc sequitur nihil præter Deum æternum esse, sed alia omnia cœpisse, cum antè non erant. Potest hoc idem aliter etiam demonstrari, contrà eos qui mundum æternum fuisse somniant. *Socrates* generatur à suo patre, ut à causa efficiente & procreante, ille ab avo, hic à proavo, abavo, atavo, & sic deinceps. Quæro hic an ad primum aliquem parentem pervenies, an in infinitum progredieris? Si ad primum ubi sistas, pervenis, tum mundus ab æterno non fuit, sed initium habuit, sicut primus ille parens. Si dicas in infinitum progrediendum esse (quod positâ mundi æternitate necessariò dicendum est) tum sequitur oportuisse ante generationem *Socratis* infinitas causas procreantes actu pertransiri: at infinitas causas actu pertransiri possunt retrogrediendo à *Socrate*, & sursum ascendendo, quam poterunt progrediendo aut descendendo ad *Socratem*: at positâ mundi æternitate, parentes *Socratis* antegressos, impossibile est actu unquam pertransiri, cum ad finem eorum nunquam pervenire poteris, quippe finis eorum omnino nullus est, ex ista suppositione. Restat igitur ut concedas aut nullum hominem posse unquam generari (quia ab infinitis causis nullus effectus procedere potest) aut quia certum est, homines generari, ideò ad primum aliquem parentem perveniendum esse. Huc spectant ea quæ *Arist.* habet 2. *Metaph. cap.* 2. Si primum nihil est, omninò nulla causa est, & *cap. eodem.* generatio non est infinita sursum versus. Idem sic etiam demonstrari potest: Certum est esse numerum dierum & annorum qui effluxerunt; nam est in eis multitudo unitatum, multitudo autem unitatum numerus est, ut definit *Eucl. lib.* 7. *def.* 2. Quæro jam de illo numero, finitúsne actu sit, an actu infinitus? Si dicas esse actu finitum, das quod volo, mundum non esse æternum, sed sicut tempus cœpisse: Nam ad primum diem & annum cum perveneris, ibi initium mundi. Si dicas esse actu infinitum (quod planè dicendum est) tollis ipsam numeri naturam, & contradictionem implicas: Dicere enim hoc esse numerum, & esse actu infinitum, contradictoria sunt, quia omnis numerus numerabilis est, vel numerari potest, ut ait *Arist. lib.* 11. *Metaph. cap.* 9. Infinitus autem numerus numerari non potest, quia ad finem in numerando non potest perveniri. Et numerus omnis additione unitatum fit major. Ex quo fit ut numerus maximus dari non possit, ut ait *Arist. lib. de lin. insecab.* at infinito numero major dari non possit, nam infinito nihil est majus. Præterea, omnis numerus est par vel impar; nam hoc numero per se, & quatenus numerus est, convenit, ut docet *Arist. lib.* 1. *Demonst. cap.* 4. at infinitus numerus nec par est nec impar, ut idem ait *lib.* 13. *Metaph. cap.* 8. Postremò, omnis numerus ablatione dimidii absumitur, & finitas habet divisiones, ut ait *Arist. lib. de lin. insecab.* at infinitus numerus nunquam absumi potest, quantascunque partes ei demas. Quare cum numerus infinitus nullus esse possit, sequitur mundum non fuisse ab æterno, quia hoc pacto infinitum numerum tum dierum, tum mensium, tum aliorum dare necesse est. Idem ex numero animarum humanarum apertissimè probari potest. Nam cum animæ humanæ immortales sint, etiam *Arist.* agnoscit, *lib.* 12. *Metaph. cap.* 3. certum est numerum omnium quæ unquam fuerunt jam extare actu. Quare positâ mundi æternitate sequitur infinitas numero animas jam extare actu. At infinitas (ut jam probatum est) repugnat essentiæ numeri. Vide alias rationes de hac re apud *Fransc. Vales. lib. de sacra Phil. cap.* 1.

Hinc jam abundè liquet *Arist.* qui mundi æternitatem ferè omnibus in libris prædicat, non modò errasse, sed sibi ipsi etiam, suísque principiis, iisque quæ ratio ipsa dictare potuit, repugnasse. Humanum nempe est errare, & humani nihil ab eo alienum fuit. Quan-

quam sit non Nemo qui *Aristotel.* hunc suum de mundi æternitate errorum retractâsse in lib. suo de mundo autumat, ut *Author Res. par. 2. p.* 48.

——— *sed non ego credulus illi.*

Sexta, *Omne Ens finitum ex nihilo factum est; puta vel immediatè vel mediatè.* Sequitur ex quinto; nam omne tale Ens factum est ut probavimus, quare cœpit esse cum ante non erat. Quòd si nullum Ens finitum erat ex quo fieret, factum ergò est ex nihilo, nam ex ente infinito fieri non potuit. Aut si dicas aliquid Ens finitum (puta materiam primam) ut existimavit *Plato*, fuisse æternam, ideò non factam, illud jam refutatum est, cum omnia præter *Deum* facta esse ostenderimus. Quæro ergò de prima omnium materia, an ex aliquo priori facta sit, an ex nihilo? Si ex aliquo, tum non est illa prima, ut tu ponis. Sed adhuc quæro de illa priori, an illa ex priori facta sit, an ex nihilo? & sic aut in infinitum procedes, quod est impossibile, quia ex infinitis præcedentibus causis nihil fieri potest, cum illæ actu pertransiri nunquam possent: si verò ad aliquod pervenies quod ex priori materia non est factum, certum est illud (quia factum est) ex nihilo factum esse. Atque etiam hoc ipsum ratione duce omninò fatendum est. Quare, quod *Arist. lib. 7. Metaph. cap. 7.* & alibi sæpe dicit, Omnia, quæ fiunt, ex aliquo fieri; & Ex nihilo nihil fieri: id ita intelligendum est, quod ex nihilo nihil generetur vel fiat per modum generationis nam quicquid generatur, ex præcedente materia generatur. Sed per modum creationis ex nihilo aliquid fieri, imò omnia præter Deum fieri certissimum est. Et licet *Arist.* de creatione nihil dicit; tamen nihil omninò tradit quod ei contradicit; neque ullibi quicquam asserit, quod creationi ex nihilo (quam ipsa ratio etiam docet) repugnet. Imò verò cum animus humanus divinitùs infundi sentiat, non dubito eum & animas illas fieri, & ex nihilo fieri (hoc est autem creari) sensisse.

Atque hæc de Ente finito in communi dicta sint; quod est subjectum hujus tertiæ partis Metaphysicæ. Illud postremò monendum est, hanc partem Metaphysicæ non esse scientiam propriè dictam. Nam subjectum hujus partis non est verum, reale & univocum Genus aut Species: Nam si esset de suis Differentiis divisivis dici non posset. At illæ (quascunque fingas) sunt entia finita. Entia enim ut sint necesse est, quia aliter essent non entia; finita autem entia sunt, quia nullum Ens præter Deum infinitum est aut esse potest, ut probavimus. Cum igitur Ens finitum Differentias nullas habet, certè nec Species habere potest; quare univocum Genus & reale non est; at ad scientiam propriè dictam requiritur ut ejus subjectum sit non solùm reale sed univocum. Præterea, entis finiti nulla sunt vel realia Principia, ex quibus Proprietates demonstrandæ de eo fluant; vel veræ Proprietates quæ de ipso demonstrentur. Quare hæc etiam pars *Metaphysicæ* Disciplina vocanda est, ut priores duæ, non propriè dicta Scientia.

CAP. IV.

De Accidente.

DIximus *de Ente Finito in communi*, nunc de eo *in speciali* dicendum. Est autem Ens finitum duplex: Accidens, & Substantia. Et quidem ratio ordinis postulare videtur ut priùs de Substantia, quia dignior est, agamus; sed quoniam pauca sunt quæ de Accidente *Metaphysicus* tradit, plura quæ de Substantia, & quia in ipsa tractatione Sub-

Substantiarum Accidentia illarum tradi solent & debent, ideò priùs absolvendum putavi hunc tractatum de Accidente, ut sine ulla interruptione in tractatione Substantiarum liberè progrediamur.

Accidens est Ens finitum inhærens in subjecto, seu quod inest in subjecto inhærentiâ. Inhærere autem seu inesse in Subjecto (definiente *Arist. in Antepradic.*) est inesse alicui non ut pars ejus, nec ut possit sine sui interitu separari ab eo cui inest. Descriptio autem illa anteposita (quæ tum ex *Arist.* 5. *Metaph.cap.*5.& 1.*Top.cap.* 5. tum ex *Porphyrio* ca. de Accidente colligitur, ubi uterque per inesse in subjecto seu inhærere accidens definit) complectitur tam accidens proprium quàm commune. Nam in hoc utraque conveniunt quod subjecto inhæreant. Accidens autem proprium id vocatur, quod fluit vel à simplici essentia, vel ab essentialibus principiis subjecti cui inest. Sic subsistere Accidentibus, est proprium Accidens, seu Proprietas Substantiæ completæ, risibilitas homini. Accidens commune vocatur quod aliundè oritur, neque fluit ab essentia illius subjecti cui inest, sic calor inest aquæ, lumen aëri.

Illud hoc notandum, Unamquamque Scientiam debere tradere Accidentia propria subjecti illius quod in ea tractatur; quia ista ipsa Accidentia sunt quæ de illo subjecto per essentiam, aut principia essentialia demonstrari debent. Ubi autem tales Proprietates seu Accidentia propria vera & genuina non sunt, (uti non esse in 1,2,& 3. parte Metaphysicæ diximus) ibi, loco earum, tales Proprietates, quales istis subjectis conveniunt, ponendæ sunt. Ista autem Accidentia omnia propria nec ad *Metaphysicam*, nec ad Physicam, nec ad ullam unam Scientiam pertinent, sed cujusque accidentis proprii tractatio ad illam Scientiam spectat, in quâ subjectum ejus tractatur.

Accidentia verò communia cum non consequantur essentiam subjecti, neque ex ea fluant, sed extrinsecus adveniant, & per Accidens; ideò istorum tractatio neque ad *Metaphysicam*, neque ad Physicam, neque ad ullam Scientiam pertinet: nam ejus quod per Accidens est, & non necessariò, non est Scientia, ut docet *Arist. lib. 6. Metaph. cap.* 2. & idem sensit *lib.* 11. *Metaph. cap.* 7. ubi sic ait. Quod non sit possibile accidentis scientiam esse manifestum est. Accidentia nempe talis quod contingenter & non necessariò suo subjecto convenit. Quomodo enim potest esse certa Scientia quod insit, cum idipsum an insit subjecto, aut ei conveniat, incertum est. Quare si de istis accidentibus communibus vel in *Metaphysica*, vel in Physica, vel aliis Scientiis agat *Arist.* certè facilioris doctrinæ causâ, vel ad alia illustranda istorum tractatio pertinet, non autem quia hæc ad Scientiam illam propriè spectant.

Proprietates Accidentis sunt hæ:

Prima, *Accidentis esse est inesse.* Hoc totidem verbis tradit *Aquin. part.* 1. *q.*28. *art.* 2. additque quod *inesse subjecto, est esse quod competit unicuique Accidenti secundum quod est Accidens.* Sequitur etiam ex descriptione posita, ubi essentia accidentis per inesse in subjecto explicatur, & significatur accidens non posse existere sine subjecto. Sequitur idem ex illa definitione inessendi in subjecto quam ponit *Arist.* Nam quod inest in subjecto, separari non potest ab eo interim ut maneat. Quare si accidens manet, non separatur à suo subjecto, sed eidem inhæret: si non inhæret, non manet, sed est non Ens. Idem clarissime confirmatur ex secunda divisione Antepraedicamentali, quam ponit *Arist.* Omne Ens vel inest in subjecto, vel non inest. Certum est enim sub uno horum membrorum omne omninò Ens comprehendi. Jam si non insit, Substantiam vocat; si verò insit, Accidens. Hæc *Arist.* perspicue mens est nemine refragante. Finge nunc aliquod Accidens existere & non inesse subjecto, sequitur necessariò illud *Substantiam* esse. Nam si non inest, *Substantia* est.

Quare quæ *Sacrifici* toties inculcant non sine nausea, ut suum dogma imò portentum Transsubstantiationis tueantur, novitium dico illud, & nuperum dogma, ignotum *Lombardo*,

ut clarè liquet *lib.* 4. *sent. dist.* 11. quod fatente *Bellar. lib.* 3. *de Sacram. Euchar. cap.* 23. vel *Scoto*, suo viro ut ipse ibidem ait doctissimo aut acutissimo Judice, ante Lateranense Concilium sub *Innocent.* tertio, id est, ante annum à Christo millesimum ducentissimum & ultra, dogma fidei non fuit; ea (inquam) omnia quæ blaterant de Accidentibus, posse illa existere, & reipsa ibi existere sine ullo subjecto, & ad Accidentis essentiam non pertinere (verba sunt *Bell. lib. citat c.* 24.) inhærentiam in subjecto, vanissima verè sunt delirantium Sophistarum somnia. Tam enim repugnat essentiæ Accidentis existere & non inesse subjecto; quàm essentiæ Substantiæ inesse subjecto, aut essentiæ hominis esse non rationale, aut essentiæ animalis esse non vivens. Implicant nimirùm ista omnia contradictionem, (Nam si dicas, Hoc esse Accidens & tamen non inesse subjecto, idem est ac si dicas, Hoc est in subjecto, & simul non est in subjecto; aut hoc est Accidens, & simul non est Accidens) ideóque in eorum numero sunt, de quibus *Bell.* ipse verè agnoscit. *lib. eod. cap.* 2. quod ne omnipotens quidem ea facere potest.

Quod verò *Bell. cap.* 24. *citato* ait, non solùm veteres Patres, & omnes Theologos & Philosophos Christianos, sed multos etiam ex Ethnicis, adeóque ipsum *Arist.* docere, Accidentia posse existere sine subjecto, næ ille in hoc ægregiè & splendidè Sophistam agit & Impostorem. Non nescit verba *Basilii*, itémque *Aristotelis* torqueri à se contra ipsorum mentem, contráque rei veritatem. Audi pro *Aristotele* loquentem *Fonsecam*, tuum, *Com. in* 7. *Metaph. cap.* 2. *q.* 1. *sect.* 2. Philosophi omnes (ante istud dogma de *Eucharistiâ*) existimabant implicare contradictionem ut Accidens existeret in rerum naturâ separatum à Subjecto. Tu *Arist.* contra asserentem somnias. Audi etiam *Aug.* clarissimè loquentem *lib.* 2. *soliloq. cap.* 12. Cui hoc fieri posse videtur, ut id quod in subjecto est, maneat, ipso intereunte subjecto? Monstrosum enim & à veritate alienissimum est, ut id quod non esset, nisi in ipso esset, etiam cum ipsum non fuerit, possit esse. Audin' dogma vestrum illud de non inhærentia accidentis (ideóque de ipsa transubstantatione) ut monstrum, & à veritate alienissimum, à patre, patre dico antiquo & omnium doctissimo, meritò damnari? Audi ex Theologis *Damascen.* qui *lib. de Dialect. cap.* 4. definit Accidens esse id quod per se subsistere nequit, sed in alio habet esse. Ecce, Accidens si in alio non habet esse nequit esse. Audi ex Philosophis *Jac. Zab.* qui *lib.* 2. *de prima rerum materia*, *cap.* 18 ita ait, Accidens sine subjecto existere nequit. Et iterum in suis *Tab. de secunda divisione Antepredicamentali*, Proprium est omnis Accidentis esse in subjecto inhærentiæ. Proprium autem est re inseparabile à subjecto, ut idem ait *lib.* 1. *de prima Mat. cap.* 12. Audi ad extremum *Jul. Scal. exer.* 10. Accidentis (inquit) essentia est inhærere. Essentia (inquit) quam si tu tollis, tollis accidens ipsum; Quid plures (sunt certè innumeri) commemorem? Hi ad Sophistæ vanitatem demonstrandam satis, sunt, vereor etiam plus satis.

Secunda, *Accidens nullum potest migrare ab uno subjecto in aliud.* Sequitur ex definitione inhærendi. Nam quod inhæret alicui, separari ab eo non potest, ita ut sit. Quare cum omne Accidens inhæreat, certè quamprimum separatur interit & evanescit in non ens. Quare in aliud subjectum migrare non potest.

Tertia, *Nullum Accidens habet materiam ex quâ propriè, sed solum materiam in quâ, quæ est ejus subjectum.* Docet hoc disertis verbis *Arist. lib.* 8. *Metaph. cap.* 4. Neque verò (inquit) quicquam eorum quæ non sunt Substantiæ materiam habent. Ratio idem declarat; Nam materia propriè dicta, Substantia est, ut *Arist.* docet *lib.* 7. *Metaph. cap.* 3. & *lib.* 8. *cap.* 1. & alibi passim. Neque ulibi, quod sciam, materiæ nomen ulli Accidenti tribuit. At Substantia non potest esse materia *ex quâ* Accidens fiat, quia materia *ex quâ*, est essentiale principium ejus cujus est materia, est enim causa interna illius: at substantia non potest esse de essentia ullius Accidentis. Deinde, materia propriè vocatur illud quod informatur & actu recipit formas, quas in potentia habuerat: at Accidens nullum dici potest informari, sed potiùs unumquodque informare dicitur; neque recipere formas, sed ipsa recipi dicuntur. Quare nullum Accidens materia propriè vocandum est,

sed

sed formæ nomen omnibus dandum, uti ea appellat tum *Zab.* & alii interpretes, tum *Aqu. p.* 1. *q.* 76. *art.* 4. & 5. & sæpe alias. Dixi *propriè*: Nam habent sane omnia Accidentia quæ Species sunt, materiam *ex quâ* improprie & analogice sic dictam; quippe omne Genus analogice materia *ex quâ* dici potest, quia materiæ assimilatur, ut docet *Porphyr. cap.* 8 *num.* 10 habet autem omne Accidens materiam *in quâ*, quæ est ipsum illud subjectum cui inhæret. *Sicut* autem materiam *ex quâ* solùm analogice habent Accidentia, ita & formam proprie dictam nullam habent, cum ipsæ formæ sint: sed analogice differentia cujusque Accidentis illius forma vocari potest, ut ex *Porphyrio* monuimus. Quare non assentior *Timplero lib.* 5. *suæ Metaph. cap.* 3. *q.* 10. & 11. ita dicenti: *Sicut* Accidentibus quibusdam materia competit proprie, quibusdam improprie & analogice; ita forma quibusdam convenit propriè, quibusdam improprie. Rectiùs *Aquin. l.* 1. *q.* 55. *art.* 3. Accidentia non habent materiam *ex quâ*, sed *in quâ*, scilicet subjectum Et *Zab. lib.* 2. *de med. Demon. cap.* 6. Accidens nullam aliam habet materiam quàm subjectum in quo inhæret, eaque non est materia ex qua constat, sed *in quâ* est.

Quarta, *Omne accidens posterius est natura suo subjecto cui inhæret.* Docet id aperte *Arist. lib.* 7. *Metaph. cap.* 1. & ratio suadet, nam dependet à subjecto tanquam à suo fulcro & fundamento. Deinde, subjectum antequam accipiat ullum accidens, est Ens completum in suo esse; nam *Omne accidens advenit Enti completo*, ut vere ait *Aquin pag.* 1. *q.* 77. *art.* 6. Quare si in sua essentia & natura subjectum sit completum sine omni accidente, certe necesse est ut sit natura prius omni accidente. Quare rectissime *Zab. lib. de constit. Individ. cap.* 2. ex eo probat accidentia nulla posse esse principium Individualis substantiæ, quia substantia prior est natura suis accidentibus, ideóque necesse est ut hæc substantia in sua natura sit antequam accidens ullum habere potest. Nam ut *Porphyr. cap.* 10. & 11. recte docet, Genus prius est, nempe naturâ suis *Specibus*, Accidens verò tam proprium quàm commune Speciei cui inest, posterius est.

Quinta, *Omne accidens proprium emanat & fluit ab ipsa essentia sui subjecti vel immediatè vel mediatè.* In hoc enim (ut monuimus) differt ab Accidente communi, quia illud semper extrinsecus advenit, & non ab essentia sui subjecti fluit. Hinc est quod *Zab. com. in lib.* 1. *Demon. cap.* 6 *text.* 52. vocat accidens proprium, *accidens essentiale*, non quia sit de essentia subjecti, sed quia consequitur ejus essentiam. Atque hæc ratio est quare Accidens proprium dicatur necessariò convenire suo subjecto: nam quia subjectum sine essentia esse non potest, certe neque sine illis quæ essentiam consequuntur esse potest: imò neque intelligi aut concipi sine illis: quâ de re in Annot. nostris in Præd. plura diximus. Dignissima verò observatione, sunt verba *Zab.* loco illo nuper citato hâc de re. *Accidentia* (inquit) *propria neque re, neque cogitatione à Subjectis suis separari queunt*: non solùm enim existere homo sine risibilitate non potest, sed neque imaginari possumus hominem non esse risibilem; essentiam enim hominis insequitur risibilitas, quare cum hominem cogitamus, rem risibilem cogitemus necesse est. Igitur non possumus sine contradictione imaginari hominem non esse risibilem: possumus quidem considerare hominem non considerando risibilitatem; quod dicitur abstrahere; sed hoc est aliud separationis genus Hæc ille, & verissime: vult scilicet accidens proprium separari posse intellectu simplici, sicut intelligas aut consideras hominem non cogitando actu de risibilitate, sed non posse separari intellectu composito (ut vocant) ita ut cogites aliquem esse hominem, & tamen non risibilem, aut carentem risibilitate. Nam vere hoc implicat contradictionem; quia cum eis esse hominem, implicite ais esse risibilem, cum risibilitas fluat ab essentia hominis: quare si dicas, aut cogites esse hominem, & non esse risibilem, dicis implicite esse risibilem, & non esse risibilem, aut esse hominem, & non esse hominem.

Hæc

Hæc (ut opinor) aut omnia sunt, aut certè potissima, quæ de Accidente tradere debent Metaphysici. Nam ex istis quæ natura accidentis sit, quæque illius Proprietates intelligi potest. Si ultrà procedas ad particularia, putà ad Quantitatis, aut Qualitatis, aut Relationum, aliorúmve Prædicamentorum tractationem, non est meo judicio progredi, sed digredi. Nam etsi obiter, & ad illustrandum id de quo agit, de istis verba facere liceat Metaphysico, tamen ex professo tractare ista quod facit *Timpl. lib. 6. & Keck. in comp. Metaph.* ad ipsum non pertinet. Accidentia enim communia ad nullam scientiam pertinent. Quæ verò propria sunt, illis scientiis relinquenda sunt, ubi subjecta illorum accidentium tractantur.

Illud postremo loco observandum restat de hac quarta parte Metaphysicæ: Non esse eam (sicut nec superiores) scientiam propriè dictam; nam subjectum hujus partis est Accidens, Accidens verò univocum Genus non est; nam de omnibus suis Differentiis divisivis certum est Accidens prædicari. Cape quas lubet, aut substantiæ erunt (quod est impossibile, quia tum substantia esset de essentia accidentis) aut accidentia. Quare cum nullum Genus univocum de suis Differentiis dici possit, restat Accidens Genus verum non esse, nec univocum esse, sed æquivocum. At in omni propriè dicta scientia subjectum debet esse univocum. Deinde, accidentis cum non sit univocum, neque sunt ulla principia essentialia & univoca, neque ullæ genuinæ proprietates, quæ de isto subjecto demonstrentur, Disciplinam ergò voces licet aut Doctrinam de Accidente.

CAP. V.

De Substantia finita in communi.

DIximus de Accidente. Sequitur altera Species Entis finiti, quæ est substantia finita. Addo autem (*finitam*) quia nomen Substantiæ, si generaliter sumatur, etiam Deo attribui potest: tribuit *Arist. lib. 2. Metaph. cap. 7. & 8.* vocans Deum Substantiam æternam, & Substantiam primam: tribuit *Aug. lib. 5. de Trin. cap. 2.* Est (inquit) Deus sine dubitatione Substantia; tribuunt alii & meritò. Nam cum omne Ens sit vel Substantia, vel Accidens, quia omne, sine ulla exceptione, vel inest in subjecto, vel non inest: certè cum absurdissimum sit putare Deum in accidentium numero censendum esse, restat ut eum Substantiam esse fateamur. Imò si Substantiam definias Ens per se, nulli certè veriùs id nomen congruit quàm Deo. Est enim ille per se, non solùm quia nulli inhæret, (quod aliis Substantiis omnibus eum ipso commune est) sed etiam quia sine alterius cujusquam ope est: quo in sensu nulla alia Substantia, neque ullum aliud Ens dici potest Ens per se: quippe neque ulla alia Substantia est sine accidentibus, neque ullum accidens sine Substantia, neque vel Substantia vel accidens sine Deo, in quo movemur & sumus, & sine cujus continuo influxu, ne momento uno essemus. Sed nos in hoc de Substantia tractatu de Deo agere non instituimus: 1. quia *Aug. lib. 7. de Trinit. cap. 5.* expressè docet Deum non nisi abusive Substantiam vocari (verè,) quia sive Substantiam *à subsistendo* deducas cum *August.* sive (ut rectiùs videtur) *à substando*, utroque modo notat id quod est alteri, cuique aliud tanquam suo subjecto inest. Jam Deus nulli accidenti subest, subsistit, aut substat, ut antè ostendimus, & hac ipsa ratione *Aug.* indignum putat dicere, quod Deus subsistit, aut substat. *Lib illo 7. cap. 4.* & abusive idcircò Substantiam vocari. Deindè nos de Deo egimus in tractatu de Ente infinito, in quo propriè differt & primario tam à Substantiis finitis, quàm ab accidentibus. Addo quod Deo dignior appellatio est Ens quàm Substantia; (utrique *infiniti* vocem adjungas) idque multi de causis. Ens enim

de

de Deo propriè dicitur, cum ipsius esse, id est, essentiam denotet. Substantia verò non nisi abusivè, ut ex *August.* monuimus, qui etiam *Lib. 5 de Trinit. cap. 2.* Deum melius appellari essentiam dicit, quàm Substantiam; ab eo enim quod est esse, dicta est essentia, & quis magis est quam ille qui dixit *Ego sum*, *Qui sum:* ita *August.* οὐσίας verò nomen quod essentiam veriùs, quàm substantiam significat (quamvis κατ' ἐξοχὴν substantia οὐσία Græcis vocetur, quia substantia magis, propriè ens est quam accidens, ut *Arist.* clarè asserit *Lib. 7. Metaph. cap. 1.* Sed rectiùs ὑπαρξία vocanda esset) οὐσίας (inquam) nomen Deo rectiùs tribuitur, quia esse ipsi est essentia, uti post *Aug.* declarat rectè *Aquin. part. 1. q. 3. art. 4.* Deinde *Damascenus lib. 1. Orth. fid. cap. 12.* & *Aquin. p. 1 q. 13. art. 11.* disertè docent & probant nomen illud *Qui est* (quod idem omninò est, ac si ens dicas) ex omnibus nominibus maximè propriè Deo convenire, & præter alias secunda illa *Aquinatis* ratio jure observanda est, quia quantò aliqua nomina sunt minus determinata & magis communia, tantò magis propriè de Deo dicuntur. Jam nullum nomen vel fingi potest communius ente, nam hoc in se infinitum essentiæ pelagus (ut ait *Damasc.*) comprehendit. Jure igitur mihi videor Deum ut primum Ens non sub hac substantiæ, sed sub illa appellatione Entis infiniti tractâsse. Quare, quoties deinceps de substantia (nisi infinita aut quid simile addatur) verba facimus, Deum eâ voce comprehendi nolumus, sed solum substantiam finitam; nam hæc sola sub Ente finito quod est divisum, continetur: & hæc sola propriè substantia vocanda est.

De substantiâ verò agendum primo in communi, secundo in speciali.

Substantia est Ens finitum per se subsistens, id est, *nulli inhærens.* Nam hoc ipsum denotant illæ voces *per se subsistere.* In eo verò quod definitur esse *Ens finitum*, clarè distinguitur à Deo: In eo quod non *inhæret alteri*, distinguitur ab Accidente. Nam ut Accidentis esse est inesse, ita substantiæ essentia est non inesse in subjecto inhærentiæ, licet insit in subjecto *prædicationis*; ut animal in homine, vivens in animali.

Proprietas Substantiæ in communi, non alia occurrit, quàm quod *finito modo per se subsistat sine inhærentiâ in alio:* quæ ex ipsa definitione jam positâ liquet.

Hæc de Substantiâ in communi dicta sunt, quæ est quinta pars Metaphysicæ. Est autem hæc etiam pars Scientia non propriè, sed largo modo dicta: nam Substantia quæ hujus partis subjectum est, non est univocum genus, cum certum sit eam de suis Differentiis divisivis prædicari. Nam illæ non sunt accidentia, nec inhærent in subjecto; quia tum accidens esset de essentia Substantiæ, sed verè Substantiæ sunt eo sensu quo Substantia hic definita est, ut quæ comprehendit omne Ens finitum, quod per se existit, altérve non inhæret. Quare cum Substantia verum reale & univocum Genus non sit, certè nec realia illius Principia sunt, nec veræ & reales Proprietates: ubi autem ista desunt, Scientia propriè dicta ibi non est, ut sæpè monuimus. Disciplinam igitur hanc de Substantia voces, non propriè Scientiam.

CAP. VI.

De Substantia incompleta.

Dictum est de Substantia in communi, nunc de ea in speciali dicendum est. Est autem duplex, *Incompleta*, & *Completa.* De Incompleta primò agendum est.

Substantia incompleta est substantia quæ accidenti substare, ejusve ultimum subjectum esse non potest. Tales sunt omnes Differentiæ, seu formæ substantiales; ut sensibile, animatum.

In

In eo quod *Substantia* vocatur, differt ab omni accidente; significaturque quod subjecto nulli inhærere id enim est Substantia in sua ampla significatione, prout accidenti opponitur. *In eo quod non sit subjectum accidentium*, differt à Substantia completa; nam omnis completa Substantia, eaque sola est subjectum accidentium. Quare & hoc ipsum nomen substantiæ (quod propriè notat id quod subest, substat aut subsistit alteri) non nisi abusivè & impropriè Substantiæ incompletæ convenit. Sed si de re constet, de verbis non est contendendum.

Dicitur autem *incompleta Substantia*, vel quia non completur ex ullis partibus vel essentialibus, vel subjectivis, vel quia non habet completam rationem Substantiæ, non eam (inquam) quæ propriè notatur per vocem Substantiæ, quæ est (ut ex *Aug lib. 7. de Trin. cap. 4. & 5.* monuimus) substare, aut subjectum esse accidenti.

Sed meritò hic occurrit dubium: nam anima rationalis, cum sit forma hominis, est re idem cum differentia illius, aliter duæ essent unius rei essentiæ, & formales partes, quod est impossibile: Est igitur Substantia incompleta, at animam rationalem substare accidentibus, & eorum subjectum esse certum est, puta scientiæ & ignorantiæ, specierum etiam intelligibilium & similium. Quod si animam Substantiam completam esse dicas, difficultas major occurrit, quia tum Genus de sua Differentia dicetur, quod repugnare naturæ differentiæ demonstratum est *lib. de Prædicab cap. de Differ. Prop. prima:* & certè eandem Substantiam dicere simul & completam & incompletam videtur absurdum.

Fatendum est animam rationalem non modò separatam à corpore (in quo nulla dubitatio esse potest) sed etiam dum corpori conjungitur esse verè subjectum ultimum accidentium; sed negandum est vel rationale, vel animam rationalem (quæ re & essentiâ idem sunt) esse incompletam Substantiam. Est enim spiritus, & species completæ Substantiæ, uti postea declarabimus. Neque mirum videri debet si id quod est verè species, quodque ponitur sub una specie, sit forma & pars essentialis alterius, quod subjicitur contradivisæ speciei, sicut anima est forma hominis. Nam etsi impossibile sit ut vel unum corpus sit forma alterius corporis, quia in corporalitate pares sunt: vel unus spiritus sit pars aut forma alterius spiritus, quia in spirituali naturâ pares sunt; tamen spiritus sit forma corporis alicujus, non modò possibile est, sed propter naturam hominis quæ media est inter Angelos & Bruta, est omninò necessarium. Etenim cum Angelis communicat in eo quod spiritu, cum Brutis in eo quod corpore constat. Ad id verò quod est totius dubitationis fundamentum, quòd nullum genus *de formâ aut differentiâ suâ divisivâ* prædicari potest, ideòque *substantia* completa quæ genus est univocum, de animâ rationali quæ est forma, & idem cum differentia hominis non dicitur, respondendum est; *Nullum Genus de* ulla *differentia* aut forma, *quæ tantummodo* forma est vel *differentia prædicari posse;* omnis enim talis est incompleta substantia, & de nullâ incompletâ substantiâ, Genus summum, quod est completa substantia prædicari potest: tum enim sequeretur idem esse & completam & incompletam substantiam & esse subjectum ultimum accidentium, simulque non esse eorum subjectum. Quia verò *anima rationalis non est tantummodò* forma aut *differentia, sed* simul *etiam est species*, verè & directè subjecta summo generi, de eâ, licet sit forma, summum Genus, quod est completa substantia verè dici & prædicari potest, imò etiam debet. Hoc eodem modo explicandæ sunt aliæ complures regulæ, ut quòd omnis forma, seu differentia substantialis sit naturæ simplicis, non compositæ: quòd nulla differentia sit aut esse potest species; quòd nullius differentiæ sit differentia; quòd omnis differentia sit collateraliter in serie Prædicamentali, nulla verò directè; *Hæ & aliæ similes* regulæ intelligendæ sunt de iis formis & differentiis, quæ tantummodò formæ aut differentiæ sunt, non etiam species; Tales autem sunt omnes omninò formæ & differentiæ substantiales præter animam rationalem; Ad hanc si illas aut similes regulas accommodes, fallant.

Pro-

Proprietates Substantiæ incompletæ sunt hæ.

Prima, *Omnis solaq; Substantia incompleta est pars formalis alicujus Substantiæ completæ.* Patet ex antedictis; nam omnis talis substantia est differentia substantialis, (aut forma ei correspondens) omnis autem differentia substantialis constituit aliquam speciem substantiæ completæ; quare non potest esse dubium, quin omnis substantia incompleta sit essentialis pars suæ speciei. Materialis autem pars esse non potest, quia genus respondet materiæ, ut rectè Porphyr. *cap.* 8. monet, quare erit pars formalis.

Secunda, *Omnis solaq; Substantia incompleta est fons & causa efficiens vel immediatè vel mediatè omnium proprietatum quæ conveniunt illi speciei quam constituit.* Patet, quia omnes tales proprietates fluunt ab essentia suorum subjectorum, ut ante *cap.* 5. dictum est. Nam essentiam subjecti consequuntur. Fluunt igitur vel á genere, vel à differentia. *A genere manare non possunt*, quia tum sicut genus illud est commune omnibus suis speciebus, ita essent etiam proprietates specierũ, at tum non essent proprietates specierum, sed Generis: fluunt autem illæ proprietates à Differentia, quia Differentia seu forma non est efficiens earum per Physicam actionem, sed per emanationem, ut natura solis, lucis, aut luminis.

Tertia, *Omnis solaque Substantia incompleta, ut undè consideratur, seu abstrahitur ab existentiâ hic & nunc, constituit Speciem substantialem; ut verò consideratur cum existentiâ hic & nunc, constituit individuum substantiale, estq; verum ac proximum principium individuationis, vel proxima causa quare aliquid est hoc.* Hoc ex eo liquet, quia nullum accidens esse potest tale principium individui substantialis, quippe individuum illud cum sit substantia & subjectum, est naturâ prius quovis accidente quod ipsi inhæret. Quare principium individuationis erit essentialis pars individui: vel ergò materia vel forma. Materia esse non potest, cum illa non det actum rei, nec sit actus: erit igitur forma & differentia substantialis. Jam quod una & eadem forma seu Differentia, uno modo considerata constituat Speciem, alio modo individuum, hinc certissimè liquet, quia si esset una forma quæ constituit Speciem, putà hominem, & alia distincta forma, quæ constituit individuum, putà *Socratem*, necessariò *sequeretur* in *Socrati*, & quovis homine, duas esse distinctas realiter animas rationales; una quâ fit & constituitur homo, & in quâ convenit essentialiter cum *Platone*; alia quâ fit & constituitur *Socrates*, vel hic homo, per quam essentialiter differt à *Platone*. At hoc absurdissimum est, & ut impium dictu in *Conc. generali* 8. *Act.* 11. *cap.* 10. meritò damnatur, ubi duas animas dicenti in homine esse *Anathema* dicunt. Intelligunt autem duas animas rationales, ut ex actis illius Concilii perspicuum est. Anima igitur rationalis unica est in *Socrate*, quare cum ille sit & homo, & hic homo, liquidò sequitur illâ eâdem animâ uno modo consideratâ, putà ut abstrahitur ab existentiâ hic & nunc, dici & constitui hominem, at alio modo, putà cum existentiâ hic & nunc consideratâ, dici & constitui hunc hominem. Multus est in explicatione hujus quæstionis *Pet. Ponseca in suis Commen. in lib.* 5. *Metaph. cap.* 6. *q.* 1. 2. usque ad sextam, fatigat ille & se & Lectorem, nec tamen nodum solvit, neque rem clarè expedit. Doctissimè omnium tractat hanc rem *Jac. Zab. in suo lib de Const. individui*, quem ut legas diligenter hortor & suadeo. Nos hic non plura addemus, quia in tractatione nostrâ de Prædicab. *cap.* de Specie, fusiùs & diligentiùs rem istam expendimus.

Hæc sunt quæ de Substantiâ incompletâ tradit Metaphysicus, neque ab eo plura expectes. Cur enim facias? Quid sit, & quæ sint illius propria vides, nec de ullo subjecto plura in ulla scientia tractanda sunt. Quare quod *Timpl. lib.* 4. suæ *Metaph. cap.* 5. ad particulares formas descendit, agens tum de inanimâ formâ, tum de animâ, & inde adhuc dimittit se ad tractationem animæ vegetantis, sentientis, & rationalis, longè transgreditur metas hujus scientiæ. Satis est Metaphysico quid sit incompleta substantia, & quid illi proprium declarare, sed particulares incompletæ substantiæ ad illas scientias referendæ sunt, in quibus species illæ, quas constituunt, tractantur.

Longè verò fœdius in eo erratur, quòd essentiam hujus substantiæ incompletæ (formam substantialem ille vocat) explicans, definit eam esse spiritum: *Lib.* 4. suæ *Metaph. cap.* 5. Spiritum (inquam) talem qui est species subjecta substantiæ, & contradivisa corpori: quique est genus Angeli & formæ. Sic enim *Lib. eod. cap.* 4. ait, substantia creata est vel spiritus, vel corpus: Spiritus est vel Angelus, vel forma substantialis: forma substantialis est vel Natura, id est, forma inanimata, vel anima. Tu cave (Lector) nam multæ hic salebræ, quas nisi vites, certum naufragium. Monuisse mihi satis sit; nam si ut refellam expectes, dico cum *Hieronymo*, *Recitâsse ista, refutâsse est*.

Postremo loco monendus es, nec istam sextam partem Metaphysicæ scientiam propriè dictam esse: Subjectum in ea neque Genus est, neque Species. Nam si esset, omnes Differentiæ substantiales verè Species essent, & composita ita esset Differentiæ Differentia in infinitum. Quod si subjectum hujus scientiæ, nec sit Genus verum, nec Species, certe neque proprietates ullas propriè dictas à suâ essentiâ, aut principiis essentialibus fluentes habere potest. Neutro itaque respectu scientia propriè vocanda est. Disciplinam de substantia imcompleta rectè vocare potes, & debes. De quâ hæc dicta sufficient.

CAP. VII.

De Substantia completa.

Diximus de substantia incompleta: sequitur completa; quæ consideranda est primò in communi, secundò in speciali.

Substantia completa est substantia quæ accidentibus, substat, ut eorum ultimum subjectum. Nam in hoc differt tam à Substantia incompleta, quàm à nonnullis accidentibus: etenim quædam accidentia subjecta sunt accidentium, ut quantitas coloris, figuræ, & similium; sed nullum accidens est ultimum subjectum ullius accidentis, cum etiam ipsum indigeat ulteriori subjecto, vocatur verò subjectum ultimatum non ultimum.

Est autem ea, quam posuimus, descriptio substantiæ, non genuina definitio: Nam definitio propriè dicta ex duabus partibus constat materia & forma, seu eis quæ anologicè istis respondent, ut apertè docet *Arist.* 8. *Metaph. cap.* 3. quare si substantia istas partes substantiales haberet, esset ipsa composita ex partibus essentialibus, & sic prius & superius Genus univocum haberet. At substantia completa, de quâ hic agimus, est primum, & summum Genus univocum. Summa autem Genera simplicia sunt, uti etiam omnes Differentiæ essentiales. Simplicia (inquam) sunt, sed non ut Deus. Ille ita simplex est, ut neque habeat compositionem ex partibus essentialibus, neque ex partibus subjectivis, neque ex substantia & accidente, (ut antè probatum fuit, *cap.* 2. *art.* 7.) at substantia completa, ut & omnia Genera, partes habent subjectivas, licet non essentiales: & admittunt omnes substantiæ completæ accidentia, sic ut in eis compositio ex subjecto & accidente sit. Quare Deus simpliciter simplex est. Alia ita simplicia vocantur, ut suo modo, & ut eorum natura postulat atque admittit, simplicia vocentur.

Atque ex hoc ulterius consequitur neque substantiam completam quæ est summum Genus, neque ullum omninò summum Genus posse per aliquam genuinam & essentialem Differentiam ab aliis differre & distingui. Nam tales Differentias ista non habent: Differunt seipsis, seu simplicibus suis essentiis. Uti etiam de Differentiis essentialibus dicendum est.

Sub-

Substantia porrò completa, de quâ nunc agimus, cum sit ipsum summum Genus in Prædicamento *Substantiæ*, est planè primum univocum prædicatum, eu verum reale ac univocum Genus quod in Metaphysica scientia tractatur. De quâ dignum est observatione quod re, naturâ atque essentia est idem omnino cum materia prima, cujus apud Physicos tam frequens est mentio: ideóque sicut *Substantia*, ita materia prima reipsa ac vere est summum Genus in Prædicamento *Substantiæ*. Veritatem hanc ex parte vidit agnovitque *Jac. Zab.* qui *Lib. 2. de materia prima cap. 17. & 18.* probat materiam primam esse summum Genus in Prædicamento Substantiæ: Sed in eo graviter erat, quod materiam hanc primam corpus esse existimat, idemque omninò re & essentiâ cum corpore, imò cum corpore caduco. Quod ipsum corpus, ipse summum Genus esse putavit utrumque horum longe à veritate abesse postea clarissime liquebit. Materiam verò primam & *Substantiam* completam quæ est summum Genus, re & essentia unum idemque esse, tribus argumentis eisque firmissimis demonstrari potest.

Primum est, Corpus quâ corpus constat ex duabus partibus essentialibus, nempe materiâ primâ & formâ. Docet hoc clare *Arist. lib. 2. de anima cap. 1.* ubi ait tertium Genus substantiæ (vult autem corpus, ut verba sequentia demonstrant) constare ex materia & forma. Agnoscunt idem omnes recte Philosophantes: qui corpus in communi ideò subjectum statuunt scientiæ *Physicæ* quia in ea, & ejus principia traduntur, nempe materia & forma; & affectiones ex illis principiis fluentes. Jam unius rei una tantum est essentia, ut non solùm ratio ipsa docet, sed *Arist.* quoque *Lib 6. Top. cap. 4.* hoc ipsum expresse ac verè tradit. Certum autem est *Substantiam* quæ est summum Genus, esse unam partem essentialem corporis, quare erit aut eadem pars essentialis cum materia prima, aut cum forma; nam plures partes essentia ex corpus neque habet, neque habere potest. Eandem esse cum forma impossibile est, nam forma corporis soli corpori convenit, & cum eo convertitur; at substantia convenit non solum Corpori sed Spiritui, & forma Differentiæ respondet, Genus materiæ, ut ex *Porphyr.* didicimus. Quare necesse est ut *Substantia* quæ Genus corporis est, sit re & essentia eadem omninò cum materiâ prima.

Altera ratio ex definitione illa materiæ primæ petitur, quàm ponit *Arist. 1. Phys. cap. 9.* materia est primum unicujusque corporis nempe subjectum ex quo quippiam fit, & in quod ultimò corrumpitur, id est, resolvitur. Jam primum ex quo ullum corpus fit est *Substantia*, quæ est summum Genus. Nam ante ipsum nullum Ens dari aut inveniri potest ex quo corpus essentialiter fiat; & si resolvas mente vel *Socratem* vel lapidem, aut ullum corpus in sua principia ex quibus essentialiter constat; ultimum in genere causæ materialis (ea enim per *ex* notatur) in quo sistendum est, erit *Substantia* quæ est summum Genus: nam supra aut ante ipsum nullum est reale & essentiale prædicatum ex quo corpus fiat. *Sequitur ergo Substantiam* quæ est summum Genus, esse idem omninò re & essentiâ cum materia prima, quia hoc utrique convenit, ut corpus omne ex eis primò fiat, & in ea ultimò resolvatur.

Tertia ratio sumitur ab essentia *Substantiæ* quæ est summum Genus; Ea, ut ante diximus, est substare seu esse subjectum cui accidentia inhærent. Hoc autem propriissimè materiæ primæ convenit. Id enim verissimé subjectum est ultimum cui omnes formæ tam substantiales quàm accidentales insunt. Unde à *Platone* vocetur receptaculum; annuente etiam *Arist. lib. 4. Phys cap. 2.* & ab *Aqu part. 1. q. 3. art. 2.* vocatur primum subjectum substans. Quid verò hoc aliud est aut esse potest quàm *Substantia* completa, quæ definitur esse id quod substat accidentibus. Etiam & ratio hoc evincit. Nam materia prima quatenus est talis, habet universalem potentiam recipiendi omnes formas. Ista autem potentia accidens est: substat ergo materia huic accidenti quod eius subjecto suo proprio inhæret. Utraque propositio diserte à *Zab.* ponitur & confirmatur, *lib. 1. de mat. prima cap. 11.* Potentia (inquit) ista est accidens, & est essentialis materiæ primæ, non ut essentiam ejus constituens, sed ut essentiam ejus consequens; sicut risibile dicitur essentiale homini. Cum igitur materia prima sit verè & proprié subjectum accidentium, cumque hæc sit ipsa natura & essentia *Substantiæ* quæ est summum Genus, necessario contendendum est, vel materiam

 primam

primam esse idem planè re ac naturâ cum Substantia quæ est summum Genus, vel esse Speciem ipsius, at speciem Substantiæ eam esse impossibile est; quia tum haberet compositionem ex partibus essentialibus, est autem simplicis naturæ ut omnes fatentur: imò haberet priorem materiam, nempe suum Genus, & tum non esset materia prima: Restat igitur eam esse re & essentiâ illam ipsam Substantiam quæ est summum Genus: Possit hoc alio modo etiam sic urgeri: Certum est materiam primam esse Substantiam, quia non inest in ullo subjecto inhærentiæ; omnis autem Substantia (loquor definitâ) vel est incompleta vel completa. Materiam dicere incompletam nemo jure potest: cum Substantia incompleta non possit esse subjectum accidentis ullius, materia autem est, ut nuper probavimus. Est igitur Substantia completa. Jam omnis Substantia completa vel est ipsum summum Genus, vel Species illius, puta vel spiritus vel corpus; at materia prima neque corpus est, cum corpus constet ex materia priori, ut *Arist.* docet *lib.* 2. *de Ani cap* 1 at primâ materiâ prior materia nè fingi potest Spiritum vocare absurdissimum est, quia tum ex spiritu constaret omne corpus, nam ex materia prima fit & constat omne corpus. Relinquitur ergo materiam primam neque esse, neque esse posse ullam aliam substantiam completam quam illam ipsam quæ est summum Genus.

Dub. Sed dubitatio duplex hic occurrit; prior est hæc, Si materia prima & substantia quæ est summum Genus sint unum & idem, tum sicut Substantia prædicatur de animali & homine, itidem etiam prædicabitur de eisdem materia prima, (Nam quæ re eadem sunt, de eisdem omninò prædicantur) & tum non minus verè dicemus, Homo est materia prima, quàm, Homo est Substantia.

Sol. Respondeo primùm, Si hæc ratio satis virium habeat ad probandum materiam non esse summum Genus, quomodò non refellet propositionem *Zabarellæ*, qui hoc asserit? Nam sicut Substantia dicitur de homine, itidem & corpus, & tamen de homine non verè dicitur materia prima, etsi ponatur idem re cum corpore (ut puta *Zab.*) sicut non dicitur, si ponatur idem re cum Substantia, ut nos asserimus. Quare cum *Zabar* istam objectionem non modo proposuit *lib.* 2 *de mat. prima cap.* 18. sed rejecerit ut invalidam, nobis eodem jure idem facere licebit. Præterea, Differentiæ essentiales omnes re & natura eædem sunt cum formis quibus respondent, ut verè *Fonseca com. in lib.* 8. *Metaph. cap.* 3. *q.* 1. *sect.* 3. formæ (inquit) per quas essentiæ rerum constituuntur sunt Differentiæ specificæ, non enim rationale est una natura, & essentia hominis, & anima rationalis alia re distincta essentia ejusdem, quippe unius rei una est tantum essentia & una formalis causa, ut ex *Arist.* 6. *Top cap.* 4. monuimus. Neque ut opinor quisquam de hac re vel dubitare potest. Jam rationale de homine verè dicitur, non sic anima rationalis; nam verè dicitur, Homo est rationale, non verè, Homo est anima rationalis. Ex quo perspicuum est, ex eis quæ re & natura unum idemque sunt; unum eorum de aliquo dici, nec tamen alterum. Aut si hoc non des, certè quocunque modo istam objectionem solveris de rationali & anima rationali, eodem solvi potest & debet etiam hæc de Substantia & materia prima.

Quid mihi videatur quam brevi potero expediam. Primò, non est dubium in Substantiis æquè esse Abstracta & Concreta atque sunt in accidentibus: deinde Abstractum & Concretum re & naturâ idem esse in confessa est, differre verò in modo significandi. Nam Abstractum notat naturam illam undè & simpliciter sine connotatione suppositi aut subjecti in quo est; Concretum verò eandem planè naturam ac essentiam notat, sed cum connotatione suppositi aut subjecti in quo est. Docet hoc perspicuè *Aquin. p.* 1. *q.* 39. *art.* 4. & 5. Idem declarat *Fonseca in com. lib.* 5. *Metaph. cap.* 8. *q.* 5. *sect.* 10. Concretum inquit & Abstractum sola operatione intellectûs distingui verum est: & iterum in *eund. lib. cap.* 6. *q.* 6. *art.* 2. distinctio (inquit) rationis est quæ sola operatione intellectus fit. Sic homo & humanitas in communi si præcisè sumatur: sic omnes omninò conceptus objectivi concreti & abstracti Substantiam communium, & quorumcunque accidentium. Hæc ille: cui consonat illud *Bell. lib.* 2. *de Christ. cap.* 8. homo (inquit) & humanitas sunt una res.

Etsi

Etsi autem sunt unum re & naturâ Concretum & Abstractum, tamen propter illam distinctionem rationis quam modò exposui, fit ut multa de Concretis dicantur quæ de Abstractis dici non possunt, & ut de multis Concreta dicantur de quibus Abstracta dici non possunt. Homo generat (exemplum est *Bell.* loco citato) non humanitas. Homo ridet, loquitur, ambulat, non humanitas. In divinis (dent veniam Theologi) apertissimè hoc liquet: Deum passum, mortuum, dicimus & credimus, sed si Dietatem passam fuisse dicas, incidis in illam *Appollinaris* & *Theopaschitarum*, sæpissimè & justissimè damnatum hæresin, quam anathemate dignissimam judicavit *conc.* 2.*generalem cap.* 1. Vis aliud exemplum? Quod Deus Deum generat dicimus & credimus, sed Dietatem generare Dietatem, vel divinam essentiam generare essentiam dici non potest. Itidem & Deum gentium dicimus non Dietatem; Ut disertè docent & probant tum *Aquin.p.*1 *q.*39.*art.* 5. tum *Magist. sent. lib.* 1. *dist.* 5. Et cum *Abbas Joachin* circa annum à Christo 1200. (narrat hæc præter alios *Matth. Paris. in hist. Ang. in Hen.* 2.*p.*115.) librum hac de re contra *Petrum Lombardum* scripsisset, asserens divinam essentiam, i. e. Dietatem & generare & generari, tàm liber quàm sententia ista *Joachimi* ut hæretica damnata est, in *Conc. Literan.*4. ut ex actis liquet *cap.* 2. & in *Decretal. lib.* 1. *Tit.* 1. *cap.* 2. Quod si nonnulli ex patribus aliter nonnunquam loqui videantur, monet *Aquinas* eos ad exprimendam unitatem essentiæ vehementiùs loqui quam proprietas loquutionis patiatur. Quin & vir doctissimus *Hier. Zanch.* ubi essentiam ab essentia communicari contendit, fatetur se in eo impropriè loqui, & multus est in molliendà vel potius excusanda improprietate illius phraseos, *lib.*8. *de trib. Eloh. cap.* 1. Jam ut multa dicuntur de Concretis, quæ de Abstractis non dicuntur, itidem de multis Concreta prædicantur, de quibus Abstracta prædicari non possunt. *Socratem* verè dices esse hominem, animal, vivens, & corpus; at esse humanitatem, animalitatem, vitam, aut corpotalitatem non verè dices. Cujus ratio est ista quam dat *Aquin.p.*3.*q.*17.*art.* 1. quia natura vel essentia prout in Abstracto consideratur, de nullo supposito potest verè prædicari, nisi in DEO, in quo non differt quod est, & quo est. At hinc ille ibidem rectè ait, quod verè dicere possumus, *Christus seu Deus est homo*; sed quod *Deus* sit *humanitas* vel *humana natura non verè dicas:* quia humana natura (cum sit Abstractum) non est nata prædicari de suo supposito. Sed sisto hic, neque ista vel attigissem, nisi ut luce clariùs demonstrarem, quod licet Abstractum & Concretum sint re & essentia unum idemque, tamen sæpissimè evenire, ut de aliquibus unum dicatur, de quibus alterum dici non possit.

Jam, si hæc ad propositam objectionem accommodentur, videbis eam enervam esse. Rationale omnesq; Differentiæ substantiales quia sunt Concreta & connotant naturam ut suppositis suis convenientem, de eisdem in recto casu prædicantur. Anima autem rationalis & formæ illis Differentiis respondentes, quia eandem naturam undè & in se sine connotatione subjectorum quibus insunt significant, ideò non in recto sed in obliquo casu de eis prædicantur, sic ut dicimus, Homo constat ex anima rationali. Idem planè dicendum est de homine & humanitate, de animali & animalitate, deque omnibus aliis tam Generibus quàm Speciebus substantialibus. Quid hoc, inquies, ad materiam & substantiam quæ est summum Genus? Plurimum sanè. Nam materia prima seu substantialitas est verè Abstractum, Concretum verò quoad rem materiæ est substantia; quoad rem & vocem est materiale, seu habens materiam. Et sicut cuicunque inest substantialitas eidem inest materia prima (ista enim idem omninò sunt) ita de quocunque in recto casu prædicatur Substantia, de eodem in recto casu prædicatur materiale, aut habens materiam. Ipsa autem materia sicut substantialitas non in recto, sed in obliquo casu de eodem prædicatur, ita ut dicas, Omne materiale seu omnis substantia constat ex materia prima, seu ex substantialitate. In idem verò recidit responsum *Zabarellæ* ad hanc objectionem. Ea hæc est, Corpus seu materia prima (quæ ipsi idem sonant) sumuntur vel per modum partis, non generis, & tum de animali aut homine neutrum prædicatur; vel per modum totius potestativi seu universalis, & sic de animali & homine utrumque prædicatur. Quod idem de materia prima & substantia similiter ac pari jure

dicendum est. Sed, nisi fallor, hæc illius responsio & minus plena & magis obscura est, utrovis autem modo (tu quemvis accipe) dubitatio tota solvitur.

Dub. Altera dubitatio est hæc: Si materia prima sit idem re ac natura cum substantia quæ est summum Genus, tum sicut substantia inest & convenit Angelis, animabus, & omnibus spiritibus & incorporeis substantiis, itidem & materiam primam illis omnibus inesse & convenire necesse est; ideóque sicut sunt essentialiter substantiæ, ita erunt essentialiter materiales: quod ab omnibus pro paradoxo habetur, cum Angeli & animæ rationales ubique substantiæ immateriales appellentur.

Sol. Ad solvendum hoc dubium, si observes hanc distinctionem non poteris errare. Materia'e sumitur dupliciter: Primò, vulgariter, sed impropriè & abusivè pro corporeo, seu pro eo quod quantum est & extensum secundùm longum, latum, & profundum; quo sensu corpora solummodò materialia sunt, & materiam habent, (i) corporalitatem. Secundò, sumitur propriè sed non vulgariter pro substantiali, seu pro eo quod naturam habet substantialem, per quam accidentibus substare potest: atque hoc sensu (qui verus est, & genuinus istius vocis) spiritus omnes Angeli, animæq; rationales tam verè materiales sunt, quam ulla corpora, quia materiam, id est, substantialitatem, seu vim substandi accidentibus æquè habent, Hoc enim sensu solus Deus immaterialis est, ut *Damasc. lib.* 2. *Orthod. fidei cap.* 3. dicit μόνον γὰρ ὄντως ἄυλον τὸ θεῖόν ἐστι. Sola divinitas immaterialis est: præter Deum omnia alia (de substantiis liquor) materialia; quia naturam habent ejusmodi, ut accidentibus substare possint.

Neque verò aut novum hoc putandum est aut paradoxon. Tenuit hanc sententiam (quod Angeli sint materiales, vel compositi ex materia prima, & formâ quadam spirituali) antè 300. *annos Avicembro* in libro fontis vitæ, ut testatur *Aqu. p.* 1. *q.* 50. *art.* 2. idque ex eo probat, quia in substantia incorporea, intellectus apprehendit aliquod per quod distinguitur à substantia corpore, & aliquod per quod cum ea convenit, unde concludit illud per quod differt esse quasi formam, & illud in quo convenit quodque subjicitur illi formæ esse ejus materiam, ex quo consequitúr materiam eandem (quod essentiam) esse spiritualium & corporalium. Hanc illius rationem (sanè validissimam) proponit *Aquinas*, & frustra refellere conatur. Ruit enim in absurdissimam sententiam, quod in rebus spiritualibus non est aliud determinans, & aliud determinatum. Quasi verò substantia quæ est determinata ad hanc Speciem, & Differentia quæ determinat Genus illud ad spiritum, & distinguit à corpore, non sint aliud & aliud, sed planè unum idemque. Quod licet *Aquinas* ibid. & *art* 4. disertè asserit, ut Angelos esse immateriales tueri possit arbitror tamen neminem sanæ mentis velle tam futuli opinioni suffragari. Quid est enim ineptius quam putare (quod ille verbis disertis asserit) Genus & Differentiam non accipi secundùm aliud & aliud, sed secundùm unum & idem, aut Differentiam non esse aliam naturam à Genere. Sic enim sine dubio duæ Species secundùm unum & idem, essentialiter convenirent, & essentialiter etiam differrent. Hanc eandem sententiam pluribus rationibus defendit *Bonav. D. Seraphicus*, cum *Aquinas* solum *Angelicus* audiat, (*ordo* autem *Seraphicus*, *Angelico* 6. aut 7. gradibus superior est, vel *Aquinate* judice) *Bonav. tura* (inquam) vir tantâ scientiæ illuminatione præditus, ut *Alex. Halensis* de eo dicere solitus sit, *Adamum in eo non peccâsse; quasi illius mens nullis ab Adamo traductis tenebris obscurata fuerit*; ut refert *Possiv. in sua Bibl. in Bonav.* Is in secundo *lib. sent. dist.* 3. *q.* 1, 2, 3. post varias hinc indè rationes allatas, tandem concludit, quod illa positio est verior quæ dicit quòd in Angelis est compositio ex materia & forma. Ulterius ait, quod ii, qui posuerunt eadem materiam per essentiam (audi per essentiam, non per analogiam) in spiritualibus & corporalibus, altiùs elevati sunt, & melius judicarunt. Postremò, addit quòd materia illa quæ utriusque (sc. Angelis & corporibus) convenit, est una & eadem numero, id est, essentia & natura, ut ipse se explicat. *Et lib. eodem dist.* 18. *q.* 1. *nu.* 33. dicit quòd anima individuatur à propriis principiis, materia scilicet & forma. Hæc ille. Claruit autem circa annum 1320. Docuit hoc idem. *Damasc.* qui loco nuper citato Deum solum

solum immaterialem esse, verissimè pronunciat. Si is solus immaterialis, Angeli igitur & animæ rationales materiales juxta *Damasc.* Vixit autem antè annos plus minus octingentos. *Augustinus* longè hic doctior, antiquiorque (floruit *an. à Christo* 400.) *lib. 7. de Gen. ad lit. cap. 6.* ita ait: Si quiddam incommunicabile esset anima, nullo modo ejus quasi materiam quære deberemus. Ecce in eo solo qui est incommunicabilis (talis est solus Deus) materia quærenda non est. Et infra, sic fortasse potuit & anima habere aliquam materiam pro suo genere spiritualem. In quem locum *Fr. Mar.* observat quòd mutabilitas animæ satis indicat eam habere aliquam materiam, additque quod Theologi (vides quàm celebres authores sunt, & patroni hujus sententiæ) ex eo *Aug.* loco colligunt, animam compositam esse ex spirituali materia & forma, & Angelos eandem compositionem habere. Visne altius ascendamus? *Plato* (& ille divinus dictus,) præter mundi opificem nullas alias immateriales substantias esse sensit: ita *Fons. com. in lib.* 12. *Met. cap.* 8. Quid si & *Aristoteli* hæc mens? certè ex ipsius verbis hoc evincitur clarissimè. Quæcunque mutantur materiam habent omnia, ita ille 12. *Metaph. cap.* 2. Aut jam nega Angelos mutari, & animas (quod si cor & animam habes, non facies) aut fatere hoc ex *Aristotelis* verbis consequi, eos materiam habere: & si Deum solum fateris immutabilem, facere etiam ipsum solum esse immaterialem. Quæ eadem de substantia dici possunt. Nam ut materia, ita substantia est mutabilitatis omnis causa Ideò enim mutabile aliquid est, quia capax accidentium est, & ideò est capax accidentium, quia est substantia, vimque substandi accidentibus habet. Et quia Deus solus substantia talis non est, ut substare possit accidentibus, ideò ille solus immutabilis. Reliquæ omnes substantiæ quia substare possunt accidentibus, ideò mutabiles sunt. Declarat hoc iterum *Arist. lib. 9. Metaph. cap.* 1. ubi indicat unumquodque quod patitur, ideò pati, quia materiam quæ est patiendi principium, habet. Unde *Zab. lib.* 1. de mater. *cap.* 11. tractans illa verba *Arist* ait, eum ponere hoc pro fundamento, quod pati est propter materiam, & quod omne patiens ideò patitur, quia materiam habet. Dic nunc clarè, an non Angeli & animæ patiuntur? Nonne alii gaudio & lætitiâ afficiuntur? alii dolore, mœrore, & cruciatu torquentur? Quod si patiuntur, certè ex *Aristotelis* mente, vel *Zabarellâ* judice, materiam habent; quam nisi haberent, pati non possent; ea enim fons est & radix omnis patibilitatis. *Zabarella* consentit *Fons.* qui in *com.* in ista verba, sic ait, Cùm materia sit primum principium mutabilitatis, ab ea provenire docet *Arist* ut omne id in quo ipsa existat, sit passibile & mutabile Vides igitur ex *Arist.* mente, & *Angelos*, & *animas materiales* esse. Quod si alicubi eos immateriales vocet, (vocat autem *Lib.* 12. *Metaph. cap.* 6. & alibi non raro) nè putes eum sui oblitum aut sibi ipsi contradicere: non contradicit. Sed cum immateriales vocat, intelligit materiam quæ cum corrumpentibus qualitatibus conjuncta est; hac eos vacare certum est, & hoc sensu verè immateriales sunt. Cum verè materiales esse docet, intelligit materiam quæ est communis essentia, & commune genus omnium substantiarum, spirituum simul & corporum, ex quo habent hoc ut substent accidentibus; utque mutari possunt & pati, hanc materiam Angelos & animas habere nullibi negat *Aristot* imò hanc materiam illis inesse non solùm docet locis citatis, sed ex eorum mutabilitate clarissimè atque certissimè demonst.

Quin & *Aquinas* ipse pertinax hujus sententiæ oppugnator, ea tradit, ex quibus hoc quod volumus perspicue certòque consequatur. Nam *p. 1. q.* 103. *art.* 1. *ad* 2. ita, *In omnibus rebus creatis est aliquid stabile, ad minus materia prima, & aliquid ad motum pertinens.* Ecce, in omnibus creatis, ergo in Angelis & animabus nisi illos creatos esse negare velis. Et *q* 50. *art* 4. ait, Ea quæ conveniunt specie, & differunt numero, convenire in formâ, sed distingui materialiter. Jam duas animas (etiam separatas) specie convenire & differre numero asserit planè, *p. 1. q. 76. art. 2 ad.* 2 itidem & duos Angelos specie convenire, & numero differre, vel invitus concedere debet cum ipse statuit, *p. 1. q.* 50. *art.* 4. Angelos differre, non naturâ, sed secundum diversos gradus ejusdem naturæ intellectivæ Erunt igitur omnes materiales si *Thomas* sibi constare velit. Adde huc quòd sententia ista *Aquinatis* quâ asseritur Angelos materiam non habere, inter articulos condemnatos recensetur

setur à *Parisiensibus Theologis, an.* 1226. qui excommunicant omnes quid docuerint aut defenderint eandem; & hunc errorem contra fratrem *Thomam* condemnatum esse disertè exprimunt, ut videret licet in censura ipsorum in fine *Magist. sent. cap. 6. & 7.* Postremò hoc idem ex consequenti & implicitè concedunt, etsi verbis negent omnes rectè sentientes Philosophi. Agnoscunt enim omnes, quòd sine ullâ dubitatione agnoscendum est, & omni vocis ac laterum contentione profitendum, *aliquam essentiam communem esse spiritui & corpori*, nam aliter Species contradivisæ ejusdem Generis esse non possent, sicut ab *Aquinate* & aliis verissimè conceduntur. Tota autem essentia corporis est vel materia prima, vel forma, altera igitur harum convenit spiritui omni. Certum est autem formam corporis non esse communem spiritui, nam tum spiritus esset verè & essentialiter corpus, ideoque quantus, extensus, & divisibilis, quæ absurda sunt. Relinquitur ergò naturam & essentiam illam quæ spiritui cum corpore communis est, nullam aliam esse aut esse posse, nisi materiam primam. Concludo itaque ex tot tamque perspicuis rationibus simul & authoritatibus, spiritus omnes in sua essentia non minus esse materiales quàm sunt ipsa corpora, si materiale sumatur propriè pro eo quod est substantiale, vimque substandi accidentibus habeat. Etenim utrumque tam corpus, quàm spiritus hoc habet ab una & eadem utrisque communi essentia, nempe à materia prima, ut possit substare accidentibus. *Quod verò spiritus spiritualibus accidentibus substet*; habet id à propriâ essentia spiritus, sicut corpus habet à suâ propriâ essentia ut substet accidentibus corporalibus, & animal ab essentia propria animalis, ut substet accidentibus sensitivis: & sic in omnibus aliis.

Sequuntur Proprietates Substantiæ, quæ sunt quatuor.

Prima est *Tempus. Omnis substantia habet in se Tempus quo mensuretur, & quicquid habet Tempus in se ut ipsius ultimum subjectum est Substantia.* Est autem Tempus duratio successiva existentiæ rei. Dixi *ut subjectum ultimum*, quia Substantiæ incompletæ, etiam motus, actiones, & omnia ferè accidentia, tempus habent, & eo mensurantur, sed non sunt ultima illius subjecta; hoc soli & omni Substantiæ completæ convenit. Atque hoc fluit ab ipsa essentia Substantiæ. Nam quia illius essentia ac natura finita est, ideò non potest tota simul existere, sed successionem in sua essentia habere eam necesse est. Verissimè *Boëtius lib. 5. de conso. Phil. pros. 6.* de finito omni ita ait, *Illud præsens à præteritis in futura procedit, crastinum nondum apprehendit, hesternum jam perdidit. Deus* autem solus, cum illius natura & essentia sit infinita, totam suam existentiam simul habet, & ab æterno in æternum habet. Ideoque illius duratio successiva non est, sed æterna. Nam *Æternitas* (definiente, & quidem verissimè *Boëtio* loco citato) *est interminabilis vitæ tota simul & perfecta possessio.* Dei vita interminabilis omni modo, perfecta etiam omni modo interminabilem & perfectam ita ille possidet, ut sit tota simul. Nam *ei neq; futuri quicquam abest*, (verba sunt *Boëtii*) *neque præteriti fluxit. Quod August. lib. 5. de Trinit. cap.* 26 ita exprimit; *Apud* DEUM *neque præterita transierunt, & futura jam facta sunt:* & clariùs *Lib. 4. de Trinitat. cap.* 1. ait, *In* DEO *principaliter & incommutabiliter sunt omnia simul, non solum quæ nunc sunt, sed quæ fuerunt, & quæ futura sunt: ubi tamen nec fuerunt, nec futura sunt, sed tantummodò sunt, & omnia vita sunt, & omnia unum sunt, vel magis unum est, & una vita est.* Ita ille. Quare DEUS solus æternus, vel veriùs, ipsa æternitas est, ut loquitur idem *August. lib 5. de Trinit. cap.* 16. Aliorum omnium, quia finita sunt, ideò finita & successiva duratio est, quod Tempus vocatur, & habere istam durationem, seu mensuram sibi ut subjecto ultimo inherentem verè proprium est Substantiæ illius quæ est summum Genus, illi omni solique convenit.

Dices, Angelos non Tempore, sed *Ævo* mensurari, ut docet *Aquinas pag.* 1. *q.* 10. *art.* 5.

Respondeo, distinctionem illam Ævi à Tempore subtilem fortè videri, sed neque necessariam, neque veram esse. Durationes tantummodò duæ sunt: *Æternitas*, quæ est infinita duratio infiniti Entis, (id est DEI:) Et *Tempus*, quæ est finita duratio per prius & posterius

posterius mensurans omnia successiva, & eorum existentiam. Jam cum Angelorum existentia non sit tota simul, sed successiva, profectò & ipsos, & eorum actiones omnes, & motus, non minus Tempus mensurat, quam ulla alia. Distinguit verò *Aquinas* Ævum ab istis hoc modo, quòd *Æternitas* non habet prius & posterius, neque ea compatitur. *Tempus* habet & prius & posterius. *Ævum* quidem non habet prius & posterius, sed tamen ea compatiatur: vanè omninò; Nam existentia tam Cœli quam Angelorum, prius habet & posterius. Etenim in ista illud *Boëtii*, Verè quadrat, Crastinum nondum apprehenderunt, & hesternum jam perdiderunt. Quare cùm Angelos & Cœlum Ævo mensurari dicat *Aquinas*, certè perspicuum est eum deceptum esse, dum *Ævum* non habere prius & posterius, sed esse totum simul definiat. Quis enim persuadeat durationem totam Angelorum & Cælorum simul esse? Si tota simul sit (ut ille ait) certè nec fuisse, nec futuros esse dici potest. Sed profectò in hoc, multisque aliis indulsit sibi, suoque ingenio *Aquinas* plus æquò, & illius famâ atque nomine abducti alii in errores non paucos.

Dubitatio illa major multò est de Tempore, quòd *Arist.* 4. *Phys.* illud inter affectiones proprias corporis recenset; quare substantiæ in Genere proprium non est, nec ulli nisi corpori convenit. **Dub.**

Respondeo, *Tempus* seu duratio successiva duplex est, unum *intrinsecum* quod cuique Substantiæ ut subjecto inest, & hoc fluit ab essentia Substantiæ, ut dictum est: alterum *extrinsecum* quod est constans quædam, evidens & perpetua mensura durationum omnium intrinsecarum aut partium saltem ipsarum. Jam nihil est ex omnibus quæ conspiciuntur & sensui apparent, quod diuturniùs, evidentiùs, & constantiùs res quasvis particulares & earum existentiam ac durationem mensurare potest, quàm motus primi cœli, quem ex diurno motu solis cognoscimus. Ideò motus iste primi mobilis vel duratio potius ipsius, rectissimè pro extrinseca & publica aliarum rerum omnium mensurâ accipitur. Ideò hoc Tempus, id est, durationem motus primi mobilis pro affectione corporis vel potius primi cœli rectè ponit *Arist. in* 4. *Phys.* Nos verò hic Tempus priori sensu sumimus, cum affectionem Substantiæ in Genere illud esse dicimus. Neque verò novum hoc videri cuiquam debet. Recenset hanc sententiam de Tempore intrinseco inter celebres opiniones ante *Annos* 300. *Bonavent. in lib.* 2. *sent. dist.* 2. *q.* 1. *nu.* 4. ubi ait quosdam sensisse ipsum Nunc (vult opinor durationem successivam) sequi essentiam materiæ primæ, & ideò sicut materia prima est in omnibus (Angelis simul & corporibus) eadem per essentiam, sic & Nunc seu duratio Temporis & Ævi, est idem in omnibus per essentiam. Et hi posuerunt quod omnis rei quidditas (puta quoad existentiam) mensurâ eadem per essentiam mensuratur. Sic ille, licet ipse hanc opinionem non sequatur. Ex recentioribus verò *Timp. lib* 1. *suæ Metaph. cap.* 5. *q.* 12. & præcipuè *q.* 15. distinctionem hanc de Tempore extrinseco & intrinseco non solùm proponit & approbat, sed pluribus rationibus confirmat; veréque addit multos quia ista distinguere ignorarunt, se in errorum inextricabiles labyrinthos congessisse. Hoc etiam spectat illud *Fons. com. in lib.* 5. *Metaph. cap.* 13. *q.* 11. *sect.* 1. ubi ait, revera multa numero Tempora dari in rerum naturâ, sed tamen per antonomasiam dici Tempus esse in solo motu primi mobilis, quia ille est celeberrimus maximéque sibi constat. **Sol.**

Secunda est *Locus definitivus. Omnis solaque Substantia completa per se loco definitur, vel est definitivè in loco.* Dico *per se*, quia per accidens Substantiæ incompletæ & accidentia loco definiuntur; nempe gratiâ Substantiarum quibus insunt. *Definitivè* autem esse in hoc loco, est ita esse in hoc aut illo loco, & simul & eodem tempore in alio non sit; quod convenit omni tam spiritui quàm corpori: fluitque ab ipsa essentia Substantiæ; nam quia finita est, ideò loco definiri ac finiri necesse est; etenim si loco non definiatur, infinita esset.

Tertia est *Mobilitas & Quiescibilitas. Omnis solaq; Substantia completa mobilis est, & quiescibilis per se.* Dico *per se*, nam per accidens accidentia moveri possunt. Dico indefinitè *mobilis & quiescibilis*, non autem mobilis naturaliter aut violenter; nam quod

utrovis modo moveri possit id ab ipsa simplici naturâ Substantiæ provenit. Sicut posse moveri Physicè & in loco Physico provenit à naturâ corporis, & posse moveri in loco spiritui proprio provenit à naturâ spiritus; at simpliciter posse moveri localiter vel hoc vel illo modo, idque vel naturaliter vel violenter, provenit à naturâ Substantiæ.

Quarta est *Mutabilitas*. *Omnis solaque completa substantia mutabilis est, seu capax mutationis ut illius ultimum subjectum.* Sequitur ex tertia; nam si sit mobilis, sine dubio est mutabilis, cum omnis motus sit mutatio. Sed consequitur etiam hoc immediatè ab ipsa essentia Substantiæ completæ; nam quia est talis ut substet accidentibus, & accidentia adesse possunt & abesse, ideò necessariò sequitur eam esse mutabilem. Sequitur etiam ex primâ, nam omnis Substantia Tempore mensuratur, & habet Tempus; in Tempore autem est prius & posterius; quare prior pars Temporis recedit, posterior succedit, ideóque omnis Substantia non modò mutabilis est, sed qualibet horâ & momento mutatur respectu diversarum partium suæ durationis. Nam in eo verè *Aquin. part 1 q. 10. art. 5* dicere aliquid habere prius & posterius & non habere innovationem & veterationem implicat contradictionem. Atque hæc quarta Proprietas ea est quam *Arist. cap. de sub.* ait esse maximè proprium Substantiæ, ut cum sui mutatione sit capax contrariorum, id est, oppositorum accidentium sibi invicem succedentium.

Atque hæc de *Substantia completa in Genere*, de ea (inquam) quæ non solùm Genus univocum est, sed summum Genus in Prædicamento Substantiæ, quæque est subjectum hujus septimæ partis Metaphysicæ. Hæc verò pars non modò verè & propriè scientia est, sed etiam est prima omnium disciplinarum, quæ propriè scientia vocanda est. Nam etsi subjectum hujus partis (quod est Substantia) non habeat principia ulla essentialia, cum sit Genus summum, habet tamen essentiam simplicem, à qua fluunt reales & proprie dictæ affectiones, quæ de eo demonstrentur. Earum aliquot nos proposuimus, si alias invenire quis poterit, eas ut addat per me licet.

CAP. VIII.

De Spiritu.

Diximus de *Substantia completa in genere*, sequuntur nunc Species ipsius, quæ sunt *Spiritus* & *Corpus*. De *Spiritu* agendum 1. in Genere, ubi quid omni Spiritui quà est Spiritus conveniat declarandum est. 2. in Specie, ubi de illius Speciebus.

Spiritus est Substantia intellectualis incorporea. Genus ipsius est *Substantia*. *Intellectualis & incorporea* sunt Differentia. Nam per hæc conjuncta ab omni alia Substantia distinguitur, quod siquis reperiat unum aliquid essentiale quod possit eum à corpore distinguere, indices, & amplector. Illud verò meminerit, Spiritum, cum sit vera & genuina Species, ex duabus realiter distinctis partibus constitui & componi. Nam, quod ante monui *cap. 7.* nihil dici absurdius in Philosophia potest, quàm quod *Aquin.* confidenter asserit *p. 1. q. 59. art. 2.* quod *in rebus immaterialibus* (sic falsò spiritus vocat) *Genus & Differentia non accipiuntur secundùm aliud & aliud, sed secundùm unum & idem:* & *ejusdem q. art. 4.* quod Differentia est nobilior Genere, sicut determinatum indeterminato, sed non sicut alia & alia natura. Heu! quantus hic errorum cumulus? Si Genus & Differentia una res & una natura verè sint, tum sicut Genus Corporis est commune Spiritui, itidem reipsa & Differentia illius communis erit, & Spiritus erit verè Corpus: Aut si Differentia Spiritus sit quoad naturam & essentiam idem cum Genere, tum sicut Corpori verè & essentialiter

tialiter conveniet Genus *Spiritus*, item verè & essentialiter conveniet illius Differentia, & tum Corpus erit verè Spiritus, & quidlibet erit quodlibet si hoc concedatur. Sed hic verè evenit, *Uno absurdo dato sequuntur mille.*

Proprietates *Spiritus* sunt hæ :

Prima, *Omnis solúsque Spiritus facultatem seu potentiam naturalem habet intelligendi & ratiocinandi sine ullo phantasmate à sensibus recepto.* Sequitur hoc ex ipsa *Spiritus* definitione, fluitque ab illius essentia; Nam quia intellectualis est, ideò res intelligere potest & ratiocinari. Quia verò incorporeus est, certè phantasmata nulla à sensibus recipere potest. Et in hoc propriè differt rationale in Spiritu à rationali in Homine, ut à nobis fusiùs declaratum est, in libello nostro de Prædicab. cap. 5. ubi etiam abundè ostendimus vim illam ratiocinandi quæ inest Spiritibus non esse solum intuitivam, ut *Thom.* docet *par.* 1. *q.* 58. *art.* 3. & 4. sed verè ac propriè discursivam; hic ista repetere noluimus.

Secunda, *Omnis solusque Spiritus velle potest, seu habet facultatem & potentiam naturalem volendi, tali nimirum voluntate quæ sequitur intellectum sejunctum a phantasmatibus sensitivis.* Sequitur ex priori; nam velle nihil aliud est quam inclinari ad id quod ratio seu intellectus dictat esse bonum, & declinare ab eo quod ratio dictat esse malum. Qualis igitur ratio seu intellectus cujusquam est, talis est & voluntas. Deus per essentiam intelligit, per essentiam igitur & vult. Imò ut intellectus ipsius ita & voluntas est ipsamet ejus essentia. Homo intelliget per phantasmata sensitiva, vult igitur ea voluntate quæ intellectum conjunctum cum phantasmatibus consequitur. *Spiritus* intelligit sine phantasmate omni sensitivo, vult igitur ea voluntate quæ intellectum à phantasmate sejunctum in equitur, vultque ea quæ talis intellectus ratio dictat.

Tertia, *Spiritus omnis solusque tali voluntate quam dixi liberè, seu libero arbitrio vult quicquid vult.* Sequitur ex prima nullius enim voluntas nec Dei, nec spirituum, nec hominum nisi libera sit, voluntas esse dicive potest. Sed hic observandum est libertatem duplicem esse : Una est *libertas à coactione*, quando quod quis agit, non coactè agit; & hæc est prorsus essentialis voluntati quatenus est voluntas. Aliter enim si coactè quis aliquid facit, *Noluntas* est *non Voluntas.* Alia est *libertas à necessitate*, quando quod quis liberè agit non est necessarium ut id agat. Hæc autem *libertas à necessitate* tribus modis accipi potest: Primò, *quod præscientiam divinam,* seu, ut nonnulli vocant *Fatum*, & hoc sensu nullius voluntas est, aut esse potest libera à necessitate. Nihil enim fit aut evenit nisi quod præscit Deus futurum esse: illius autem præscientia falli non potest; quare necessarium est ut id fiat, & impossibile est ut non fiat; & tamen liberè fit. Certissimum enim est præscientiam non tollere aut minuere libertatem arbitrii vel in Deo ipso; vel in Angelis, vel in hominibus, quia etsi ille præscit ea (quæ fiunt aut eveniunt futura esse, præscit tamen futura eo modo, quo fiunt aut eveniunt: Libera, liberè contingentia contingenter; necessaria, necessariò. Ita unum idemque fit & *necessariò* respectu præscientiæ, & *liberè* respectu voluntatis, & *contingentèr* respectu secundarum causarum. Secundò, *Quod specificationem* boni & mali, cum quis ita liberè quid agit in specie boni, ut possit si velit contrarium facere in specie mali; & hæc dicitur *libertas contrarietatis.* Talis fuit libertas tam in angelis quàm in hominibus in prima ipsorum creatione: nam poterant alterutrum è contrariis vel bonum vel malum eligere, atque agere. Etiam est in hominibus renatis, nam possunt tam velle atque agere bonum ex gratia, quàm velle & agere malum ex sese. Libertas autem à necessitate in hoc sensu neque est in Deo, neque in angelis confirmatis in gratia, neque in hominibus animabúsque beatis, (non possunt enim hi agere aut velle malum sed tantum bonum, & ita non sunt liberi ad contrarietatem) neque in dæmonibus obduratis in malitia, neque in animabus hominibúsque damnatis, neque in hominibus in statu corrupto & nondum renatis. Nulli enim horum possunt velle aut agere bonum, sed

tantum malum. Tertiò, *Quoad exercitium* hujus aut illius particularis, in illa specie boni, vel mali, cum vel ille qui potest tantummodò bona velle & facere, tamen id bonum quod vult & facit, ita liberè agit ut possit si velit non illud in particulari, sed aliud bonum velle & agere, (ut Deus, Angeli boni, & homines beati) vel ille qui potest tantummodò mala velle & facere, tamen id malum quod agit, ita liberè agit, ut possit, si velit, non particulare illud, sed aliud malum agere (ut dæmones & homines in statu corrupto) & hæc dicitur *libertas contradictionis*: Quia qui sic agit, liber est ad hoc faciendum, vel non faciendum, licet non sit liber ad faciendum hoc vel contrarium. Summa est, *voluntas cujusque libera est à coactione, & quoad exercitium* seu *contradictionem*, sed *non* omnis est libera *quoad specificationem*, seu *contrarietatem*. Sed reprimo me: quodque vel hæc dixerim, à Theologis venia postulanda est.

Quarta, *Omnis solusque Spiritus potest spiritualiter benè agere aut malè.* Sequitur ex tertia; Nam qui agit bonum & liberè, is benè; qui malum & liberè, is malè agit, & delinquit. Dixi autem posse agere benè aut malè. Nam potentia ista agendi, à naturâ ipsorum fluit. Quod verò aliqui ipsorum tantummodò bona velint agantque, ex gratia est, per quam confirmati sunt in bono, sic ut jam non possint (loquor de potentia propinqua) velle malum; quodque alii tantummodò mala velint & faciant, id non ex naturâ suâ, sed ex ipsorum malitia ac pravitate evenit.

Quinta est loquutio spiritualis, *Omnis solusque spiritus potest spiritualiter, seu spirituali modo loqui.* Patet ex definitione, quia cum sit incorporea Substantia non potest corporali modo vel intelligere, vel quæ intelligit alteri exprimere. Cum autem loqui nil aliud sit quàm conceptus suos alteri manifestare, ad locutionem corporalem duo quasi ostia aperienda sunt. Primum est voluntas manifestandi. Secundum est externum aliquod signum vel vocis, vel scripti, vel nutûs, vel similium, quo exprimitur exteriùs conceptus mentis. Alterutro horum clauso nunquam manifestatur conceptus ullius hominis. At in Angelis ubi nullum corporis obstaculum est quod impediat conceptum quem vult alteri manifestari; in illis (inquam) nullum aliud ostium reserandum est nisi sola voluntas manifestandi alteri. Quæcunque ergò vult Angelus alteri angelo manifestari, ea patefiunt velut in speculo quoties voluntas manifestandi adest. Quæ omnia partim ex *Aquinate, p. 1. q. 107.* sed clariùs ex *Hier. Zanch. part. 2. lib. 3. de operib. Dei, cap. 19.* colligi possunt. Quod autem nonnulli angelos hebraicè loqui existiment, mira est inscitia & audacia talia velle definire. Quorsum idiomate ullo utantur cum vocibus uti non sit necesse, sed sine voce aut ullo externo signo conceptus suos (ex sola voluntate) in ipsorum intellectu latentes, velut in speculo, intuendos proponunt?

Sexta, *Omnis solusque Spiritus est Substantia completa expers magnitudinis.* Patet ex definitione, quia est incorporeus; si autem magnitudinem ullam aut extensionem haberet sibi inhærentem, esset corpus: atque ex hoc sequitur quòd sit immortalis, & incorruptibilis, quia corrumpens qualitas in nullo nisi in corpore, nec in eis quidem omnibus est, aut esse potest.

Septima, *Omnis solusque Spiritus est Substantia indivisibilis in partes quantitativas.* Sequitur ex sexta; nam quia est expers magnitudinis, ideò partes quantitativas nullas habere potest.

Octava, *Omnis solusque Spiritus est Substantia talis, ut ubicunque sit, tota sit, ideòque ut totus est in toto, ita totus est in qualibet parte totius in quo est, vel ut locatum, vel ut forma informans.* Sequitur ex septima; nam quia Spiritus nullam partem habet quantitativam, ideo necesse est, ut in quacunque parte sit ullius loci aut corporis, ibi totus sit.

Nona, *Omnis solusque Spiritus est ita locabilis, ut definitivè tantummodò possit esse in loco, non autem circumscriptivè.* Sequitur ex sexta; nam nihil circumscribi potest, nisi quod est quantum, cum circumscribi sit habere superficiem ambientem æqualem ambito. Dixi verò *non posse aliter quàm definitivè esse in loco*; quia omnia corpora etiam

definitivè

definitivè sunt in loco, sed non sunt tantùm definitivè; aut si aliquod (ut summum coelum non circumscribitur, potest tamen circumscribi, si corpus superius daretur: at Spiritus etsi includatur mille corporibus, circumscribi non potest, cum non sit quantus.

Decima, *Etsi quilibet Spiritus definiatur uno loco, tamen nihil impedit quin plures Spiritus in eodem loco sint definitivè* nam corpora ne simul sint impedit magnitudo, quæ locum quem occupat, implet. Cum ergò Spiritus vacent magnitudine, quid ipsos impedire potest? Et legionem Dæmonum fuisse in uno homine notum est.

Undecima, *Omnis solusque Spiritus est mobilis & quiescibilis in loco definitivo tantùm, non etiam circumscriptivo.* Sequitur ex nona: Certum enim est Spiritus moveri à loco ad locum, & quandoque cessare à motu. Non possunt autem aliter moveri aut quiescere in loco quàm sunt in loco, sunt autem tantum definitivè; ergò & sic tantum moventur & quiescunt.

Duodecima, *Spiritus omnis uti movetur à loco ad locum, ita in tempore continuo movetur, neque in instanti,* ut sensit *Vales. lib. de sac. Phil. cap. 41. neque in tempore discreto,* ut finxit *Aquin. p. 1. q. 53. art. 3. nec enim tempus ullum discretum est, aut esse potest, neque motus ullius locabilis instantaneus:* Hoc sic ostendi potest; Pone Angelum aliquem moveri *Londino Romam*; certum est quòd debeat pertransire media loca ut perveniat ad extrema, quodque non omninò movetur nisi quamdiu, & in quantum est in medio. Nam quamdiu est in termino *à quo*, quiescit, necdum movetur; & quamprimum est in termino *ad quem*, quiescit à motu, & jam motus est. Quare aut movetur per media loca inter terminos *à quo*, & *ad quem*, aut non omninò movetur. Intermedia autem loca quamplurima sunt inter *Londinum & Romam*. Quare si in instanti movetur ab uno extremo in aliud, necessariò consequitur, ut in illo uno eodem instanti sit simul in quamplurimis locis: at hoc repugnat naturæ Substantiæ omnis completæ, Ut *cap. 7.* declaravimus; talis enim omnis est definitivè in loco; repugnat etiam naturæ spiritus, quæ non solùm est definitive, sed tantummodò definitivè in loco; at quod definitur loco, ista est in hoc, ut simul in nullo alio loco sit.

Atque hæc *de Spiritu in genere*, quæ est octava pars Metaphysicæ, quam verissimam esse, & propriè dictam scientiam ne dubites; quia & subjectum hic est reale & univocum, & illius subjecti sunt veræ & propriæ affectiones (cum sit Species) quæ per illius vera Principia de subjecto demonstrari possunt.

CAP. IX.

De Angelis.

Sequuntur Species Spiritus, quæ sunt duæ, *Angelus* & *Anima rationalis*: quas esse diversas rectè ponit *Aquin p. 1. q. 75. art. 7.* utrúmque autem Spiritum esse tum ipse fatetur, tum ratio evincit: Sunt enim ambæ completæ Substantiæ, neutrum verò corpus, quæ sub Spiritu comprehendi certum est. Primò autem de Angelis agendum est.

Angelus est Spiritus ita sejunctus à corpore, ut ei non possit uniri, sic ut cum corpore aliud tertium compositum constituat. Vocantur autem Angeli à Philosophis Ethnicis aliquandò Dii, aliquandò Dæmones, aliquandò Genii, aliquandò Lares & Penates, aliquandò Intelligentiæ.

Ex eo autem quod Angelus definiatur, & *sit essentialiter Spiritus*, liquet eos omnes errare, qui Angelos corporeos esse, aut habere sua propria corpora opinentur. Fuit hæc opinio

 Pla-

Platonicorum omnium, qui non solùm eos corpora, sed etiam animalia esse putabant. Nam ut *Aug.* docet *lib. de Civit. Dei. cap.* 14. & 18. animalium tria genera esse dicebant, Deos, Homines, & Dæmones, quos & locis & naturis distrinxerunt. *Diis*, ut præstantissimis, cœlum & ætherea corpora, ideóque perturbationum vacua tribuebant. *Hominibus*, ut infimis, terram & terrena corpora, ideóque mortalia, ac perturbationibus agitata dabant. *Dæmonibus*, ut inter utrósque mediis, (nam hos esse internuncios & mediatores inter Deos hominésque censebant, qui ad Deos preferrent preces, hominum, & à Diis ad homines impetrata referrent) aëra & aëria corpora assignabant, talia nempe quæ conditiones extremi utriúsque ex parte referrent: nam cum Diis dixerunt eos habere immortalitatem communem cum Hominibus, animi perturbationes, gaudium, dolorem, iram, & similia. Ex hac secta, inque hac sententia fuerunt *Plotinus, Iamblichus, Porphyrius, Apuleius*, qui juxta mentem omnium Dæmones definivit (teste *Aug. lib. cit. cap.* 16.) esse animalia, animo passiva, id est, perturbationibus obnoxia, mente rationali, corpore aëria, tempore æterna. Eundem errorem sequutus est *Tertullianus*, qui *lib. adversus Prax. c.* 7. tam Angelos quàm animas corporeas esse docet, & *lib. de Anima, cap.* 7. non tantum corporalitatem eis tribuit, sed & singula humani corporis membra, linguam, aures, oculos, etiam & colorem. In eâdem hæresi fuit *Concil. Nicen.* secundum; nam ut Angelorum imagines, imaginúmque cultum tuerentur, corporeos esse docuerunt. In eo citantur verba *Joh. Thessalonicensis* disputantis contra Gentiles, *Act.* 5. *de Angelis* (inquit) *Archangelis quibus & nostras animas adjungo, ipsa Catholica Ecclesia sic sensit, esse quidem intelligibiles, sed non omninò corporis expertes & invisibiles, ut vos (Gentiles) dicitis, verùm tenui corpore præditos, & aërio sivè igneo. Quare & in loco existunt, & circumferentiam habent. Solummodò autem Deus incorporeus est.* Hæc ille. Cujus verba approbata esse à Concilio, testatur & agnoscit *Sextus Senensis lib.* 5. *Biblioth. annot.* 8. & *Caranza in sua Epit.* & ipsa verba Concilii idem declarant, *act.* 5 *pag.* 355. Gravissimè sané, deliquit illud Concilium (si Concilium vocari debeat) tum quòd errorem istum approbet, tum quòd eundem Ecclesiæ Catholicæ impingat, à quo semper longissimè abfuit, ut facilè demonstrari posset, ni vererer in hoc Theologorum pelagus altiùs provehi.

Differentia Angeli est, *quod sit abjunctus à corpore; abjunctus* (inquam) *non quoad existentiam, sed quoad informationem.* Nam assumunt sæpenumero vera corpora, quibus utuntur ad motum, sermocinationem, & varias actiones corporeas, sed ista assumpta corpora, non sunt corpora Angelorum, nec unà cum Angelo aliud tertium constituunt. Quare *Aquinas p.* 1. *q.* 75. *art.* 7. rectè ponit hoc ut essentiale discrimen inter animam rationalem & Angelum: quòd anima ex suâ naturâ sit unibilis corpori, ut forma Physica verè informans materiam, & cum constituens aliud Physicum compositum; Angelus nunquam sic uniatur, nec sit unibilis, ut forma informans corporis, sed solùm ut forma assistens, sicut est natura navi.

Angelus est infima Species, nec infra se quicquam habet præter Individua. Scio *Thomam. p.* 1. *q.* 50. *art.* 3. non modo multa Genera, sed tot etiam Species Angelorum ponere, quot sunt numero Angeli: unumquemque enim ab alio Specie, & multos etiam Genere differre putat. Ego aliis Scholasticis, & præcipuè *Bonaventuræ* in hoc assentior, qui re hinc inde ventilatâ tandem ita concludit, *in* 2. *sent. dist.* 9. *q.* 2. *Videtur magis Theologica & probabilis positio, nisi occurrat manifesta authoritas in contrarium, quòd omnes Angeli sint ejusdem Speciei, sicut & omnes homines.* Præterea, *Aquin. ipse par.* 1. *q.* 50. *art.* 4 ait Angelos omnes convenire in eâdem naturâ intellectivâ, differre autem solùm secundùm gradus illius naturæ: at ubi non est distinctio per naturam & essentiam, ibi non potest esse specifica differentia. Deindè, distinctio per gradus, non facit Species diversas in Angelis magis quàm in hominibus; nam certum est animas omnes rationales, ut etiam Angelos, diversos gradus sortiri in istâ intellectivâ naturâ: aut ergò homines omnes Specie differunt, aut Angeli non aliter quàm numero.

Quòd

Quòd si dicas, Dæmones ab Angelis bonis Specie differre & inter ipsos Angelos bonos esse novem ordines, qui omnes Specie differunt:

Respondeo, Angelos bonos & beatos non aliter à Dæmonibus, seu ab Angelis malis & miseris differre, quàm homines bonos à malis, & beatos à miseris: utrique accidentibus non essentiâ. Quòd verò ad ordines Angelorum spectat, dico Angelos propter ordines ipsorum non magis differre quàm Reges, Duces, Comites, Equites, & Plebei inter se distant. Putemus cum Scholasticis esse in illa Hierarchia tres gradus, & in singulis gradibus tres ordines, sicut *Seraphin, Cherubin*, & *Throni* sint in summo; *Dominationes*, *Principatus*, & *Potestates* in medio: *Virtutes*, *Archangeli* & *Angeli* in infimo gradu collocentur. Quid hoc ad essentialem aut specificam Differentiam magis quàm potestas & dignitas Regis, aut Ducis, aut Plebei? sed omnino omnia hæc spissâ caligine obvoluta sunt, ut mihi cum *Aug. in Ench. cap.* 58. de hâc totâ Hierarchia profitendum sit, quid inter se, quantúmque distent hæ sedes, &c. dicant qui possunt; si tamen quod dicunt probare possunt, ego me ignorare fateor.

Proprietates Angelorum partim obscuræ & ignotæ sunt, partim ex communibus spirituum affectionibus petendæ. Earum loco duo ipsorum adjuncta notabo; *Scientiam* & *Potentiam*.

Prima, *Angeli inter omnes creaturas maximâ scientiâ præditi sunt.* Hæc verò partim ex ipsorum naturâ & acumine intelligendi, partim ex maximâ diuturnâ & dilligenti experientiâ atque observatione colligitur.

Secunda, *Quanta quanta sit ipsorum cognitio, duo sunt quæ ex se sine revelatione scire non possunt, cogitationes aliorum* (*Nam Deus solus est καρδιαγνώσης*) *& futura contingentia*: nam id etiam Dei solius proprium est Quare ipse *Isa.* 41. ita de Diis gentium ait, *Prædicant quæ futura sunt, ut sciamus eos esse Deos.* Multa quidem conjectare possunt & solent, quæ ex circumstantiis & signis solertissimè colligunt, certò autem scire futura non possunt: vide *Aug. lib.* 9. *de Civit. Dei, cap.* 22.

Tertia, *Angeli ex omnibus creaturis potentiâ maximâ præditi sunt.* In aëre dominantur, nimbos, tempestates, pluvias excitant, cient maria & aquas. *Qualibet adimantia* (verba sunt *Aug. lib.* 19. *de Civit. Dei, cap.* 18.) *rapiunt unde libet, constituuntque ubi libet.* Etiam in ipsos sensus & animam incredibilem potentiam habent: sensus immutant, humores & spiritus ita turbant, ut neque sensus, neque mens sua officia præstare possint.

Quarta, *Angeli nulli* (*quantacunque potentiâ polleant*) *miraculum ullum verum edere aut efficere possunt.* Nam miraculum est illud quod vi nullius naturalis causæ ac agentis, nec ullis viribus naturæ producitur, sed superat omnem naturæ ac creaturæ vim & ordinem, ut rectè docet *Aquin. p.* 1. *q.* 110 *art.* 4. & *q.* 105. *art.* 7. Quæcunque autem vel boni Angeli ex se, vel Dæmones faciunt, ea ex naturalibus causis proveniunt, fiuntque vi naturalium agentium, nec superant ordinem naturæ, etsi nos sæpe eum ordinem non capiamus. De Deo enim dicitur, *Mirabilia tu facis solus.*

Quinta, *Angeli nec formare res possunt de novo, nec primùm conditas in alias species transformare.* Sequitur ex quarta, nam ut ad creationem de novo, ita ad productionem rei ex indisposita materia requiritur infinita potentia. Scio innumeras transformationes ab Historicis commemorari: *Diomedis Socii* in aves. *Vlyssis* in porcos mutari feruntur; de quibus *Aug lib.* 18. *de Civit. Dei, cap.* 16. & 17. *Arcades* transitu stagni in lupos vertuntur, quædam venificæ hospites in equos & asinos transformârunt: teste *Wier. de præst. Dæm. lib.* 3. *cap.* 16. & has quidem similésque Metamorphoses veras & reales fuisse contendit *Bodinus in sua Dæmon.* Sed hæc facere superat vires Dæmonum, quare Dæmones in his vel umbras solùm, & simulachta corporum oculis objiciebant, vel phantasias alterabant, sic ut viderentur sibi, aliisque equi, lupi, aut asini esse, qui verè homines erant; vel substituebant vera corpora in loca eorum quæ transformari videbantur. Quo-

rum

rum omnium varia, & non injucunda exempla proponerem, nisi brevitati studerem. De omnibus autem illud *Plinii* meritò dicendum est, *lib.* 8. *cap.*22. homines inquit in lupos verti, rursumque restitui falsum esse confidenter existimare debemus; & quia nonnulli Græcorum verum esse credebant, exclamat ibidem *Plinius*: Mirum est quò procedat Græca credulitas, nullum tam impudens mendacium est ut teste careat. Ad unum genus harum deceptionum referenda sunt ista omnia quæ de *Simone Mago* narrat *Anast.Nic lib.quæst.in Script.quæst.* 23. statuas faciebat ambulare, in igne volutabatur nec lædebatur, in aëre volabat, ex lapidibus panes faciebat, serpens fiebat, aut alia bestia, duas habebat facies, vincla ferrea solvebat, fores clausas aperiebat, in conviviis exhibebat gratissima spectra. Nam patinas, pocula, & vasa, ut suâ sponte se moverent ad ministerium, efficiebat. Verissimè simul & gravissimè damnantur omnes qui in his aut similibus veras & reales transformationes fieri opinantur, ab antiquo *Concilio Ancyrano*, circa ann. Dom. 308. celebrato, cujus verba citantur *caus.* 23. *q.* 5. *cap. Episcopi*: ubi post varias Dæmonum illusiones recitatas, ita concludunt illius Concilii patres: *Quisquis ergò credit posse fieri aliquam creaturam aut in melius, aut in deterius immutari, aut transformari in aliam speciem aut similitudinem, nisi à creatore qui omnia fecit, proculdubio infidelis est, & Pagano deterior.*

Sexta, *Angeli nec boni nec mali homines procreare possunt.* Fuit inter Ethnicos recepta opinio, multos à Diis procreatos esse: hinc *Dido* apud Poëtam,

Credo equidem, nec vana fides, genus esse Deorum.

Et *Julianus Apostata* apud *Cyrill. lib.* 9. in initio, illos qui à *Mose* Angeli & filii Dei vocantur, *Gen.*6. non alios fuisse affeverat quàm ipsos Deos Gentium, à quibus Gigantes nati. Quin & ex antiquis Patribus non pauci senserunt Angelos ipsos bonos mulierum formâ ac amore captos, ex eisdem liberos procreâsse. *Just.Martyr orat. ad gent.* ait Angelos ordinationem suam transgressos mulierum amoribus victos. *Tertull.lib de habit. mulieb cap.* 2. angelos ad Virgines exarsisse, & ob earum concupiscentiam de cœlo excidisse putat. Etiam in *lib. de Veland. Virgin. cap.* 7. addit Apostolum ideò præcipisse ut mulieres in Ecclesiâ velentur propter Angelos, ne ipsarum forma illecebra illis sit ad libidinem. *Lactant. lib.* 2. *divin. Instit. cap.*15. ait Angelos ad tutelam hominum missos, sed mulierum congressibus inquinatos, atque ita ex Angelis Dei, Diaboli satellites factos esse. *Amb.l.de Noë & Arca.c.*4. ait gigantes, quorum meminit *Moses*, *Gen.* 6. ex Angelis & mulieribus generatos esse. Denique *Sulp. Sev. in hist. sac.* asserit Angelos, quibus cœlum sedes erat, speciosarum virginium formâ captos, matrimoniis sese mortalibus miscuisse. Errorem hunc de Angelis bonis meritò refellit *Cyrill. l.* 9. *contra Julian. Aug.l.* 15. *de Civ. Dei, cap.* 13. & *Chrys. Hom.* 22. *in Gen* ubi dementiam vocat ita putare. Quantâ (inquit) dementiâ plenum fuerit dicere, Angelos dejectos ut cum mulieribus rem habeant? Manavit error iste ex vitiosâ interpretatione verborum *Mosis*, *Gen.* 6. nam pro eo quòd ibi dicitur, *Viderunt filii Dei filias hominum & ingressi sunt ad eas*, in multis 70. Interpretum codicibus olim legebatur (uti ex *Aug.* & *Ambr.* liquet,) *Videntes Angeli filias hominum.* Eos verò non Angelos ut illi putabant, sed verè homines fuisse declarant ipsa verba *Mosis*, & demonstrant tum *Cyrill.* tum *Aug.* locis citatis.

De Spiritibus verò immundis, qui vulgò *Incubi* ad *Succubi* nominantur, quòd ipsi hoc præstent, hominésque generent, tam est inter omnes recepta opinio, ut nisi præfatâ veniâ, non videatur ei contradicendum. Certè illa *Fran. Georgii. To.* 1. *probl.* 54. & 74. & *To.* 6. *probl.* 300. tam futilis est & inepta sententia, ut refutatione omninò indigna sit. Asserit ille, Dæmones non modò corporeos esse, sed vim etiam generandi habere, & semen emittere, exque ipsis non solum procreari Gigantes illos de quibus, *Gen.*6. sed etiam semen illud Serpentis, quod inimicum fore semini mulieris prædixit Deus, *Gen.* 3. Vah! Quam improbè

improbè & ineptè ista omnia? Sed neque illa de Dæmonibus *Incubis* opinio verior, etsi patronos habet non contemnendi nominis. Tenuit hanc *Aquin. p. 1. q. 51. art. 3.* Eandem & pertinaciter tuetur *Fr. Valesf. in lib. de Sacr. Philos. cap. 8.* Complures etiam alii idem senserunt. Unde *Bell. lib. 3. de Pont. Rom. cap. 12.* negat esse errorem (qui tamen error fœdissimus est, & multarum hæresium fons) Si quis dicat Antichristum ex diabolo & muliere isto modo nasciturum. Cæterùm, & hoc etiam de *Incubis* vanum esse ac impossibile, multis & solidis rationibus confirmat *Wier. l. 3 de præstig. Dæm. cap. 26, 27. & seq.* & demonstrat illa *B. Virginis* responsio, *Luc. 22. Quomodo fiet istud mihi, quandoquidem virum non cognovi?* Et *Philast.* istam opinionem inter hæreses recenset, *lib de hæres. cap. 59.* dicens eos qui ita sentiunt violenter torquere historiam sacram, ac Poetarum mendacia asserere. Quod (inquit) si factum est aliquando, & nunc fieri non erit ambiguum: quod autem non factum est aliquandò, nec fieri manifestum est. Ecce, neque unquam factum esse, neque nunc fieri, ut ex *Incubis* istis homines generentur, testatur *Episcopus Brixiensis.* Quo etiam spectat decretum illud *Concilii Ancyrani* nuper citatum; ubi stultitia simul & impietas eorum damnatur, qui sese credunt noctu cum Diana, & Herodiade, & innumera multitudine equitare, ac in longinqua loca abduci. Quorsum, nisi (ut *Wier.* rectè colligit) ut voluptatibus indulgeant, & Diabolo servitia præstent. Scio *August. lib. 15. de Civit. Dei, cap. 23.* hæsitare in hâc causâ. Et quia famæ plus æquo tribuit, *Sylvanos* ac *Fannos*, qui *Incubi* vocantur, improbos sæpè extitisse mulieribus, & *Dæmones* quos *Dusios* Galli vocant, hanc immunditiem exercere non audet inficiari; imò hæc addit, Non hic audeo aliquid temerè definire, utrum aliqui Spiritus elemento aëreo corporati sint. Et, ut rumores de *Incubis* tueatur, Spiritus naturam & essentiam eis inesse propè inficiatur. Sensit nimirum vir doctissimus, nisi *Dæmones* corporei sint, non posse eos hæc (quæ de *Incubis* celebri famâ acceperat) præstare. Quare, cum certum sit *Dæmones* corporeos non esse, etiam ut hæc præstet impossibile est, teste ac judice *Augustino.* Sed profectò famæ, vel veriùs fabulis, ille nimium attribuit; quæ quàm fallaces sint, ac nullâ fide dignæ in hac causâ, demonstrant innumeræ fraudes & flagitia sub hac *Deorum* ac *Dæmonum* larvâ occultata. Cape illustre exemplum ex *Josepho lib. 18. Antiq. Judaic. cap. 4.* Erat *Romæ*, *Tyberio* imperante, *Paulina* uxor *Saturnini*, mulier & castitate simul, ac probitate morum, & generis nobilitate, & formæ venustate insignis. Deperit hanc *Decius Mundus*, nec ducentis drachmarum millibus expugnare illius pudicitiam valuit. Inventus tandem dolus est, arte *Idenis* libertæ, & ope sacrificorum, ut quia *Paulina Isidis* cultui vehementer addicta erat, innotescere ei, *Deum Anubidem* ipsius formâ & amore captum esse: juberéque ut noctu in templum ad se veniret. Factum est, idque conscio simul & consentiente marito. *Decius* pretextu *Anubidis* voto potitur. Flagitium non diu latuit, res ad ad *Tyberium* defertur. *Idem* inventrix sceleri, & sacerdotes *Isidis* quos illa corruperat, in crucem omnes acti. *Decius* ipse in exilium ejectus, templum *Isidis* dirutum, & ejus statua in *Tyberium* projecta. Similem fraudem in ortu *Romuli parentis Romanorum* fuisse non dubites. *Vestalis virgo* gravida est. Unde?

——— *Regina Sacerdos*
Marte gravis geminam partu dedit Ilia prolem,

cum verè adultor *Amulius* (teste *Plutarcho*) illis parens Scilicet in ipso parente specimen datum est futuram illam urbem scortationum matrem, & à lupâ nutritor, sanguine inebriandos, Visne aliud exemplum? Habe ex *Ruff. lib. 2. cap. 25.* *Alexandriæ* sub *Dei Saturni* nomine, inque ipsius templo, per *Tyrannum Saturni Sacerdotem* plurima ac fædissima facinora perpetrata sunt, donec tandem re cognitâ, cæcisque fraudibus, revelatis, pudor ac dedecus omnes *Paganorum* domos pervasit, adulteriis matribus, incestis patribus, liberis spuriis deprehensis. Neque dubium est quin idem in *Merlino* nostrate, *Alsunis* (à quibus

Faunorum ac *Dæmonum* opera *Hunni* procreati feruntur) aliisque istius generis ostendi posset si isti vel *Tyberios inquisitores*, vel *Josephos Scriptores* habuissemus. Sed nimirum posterioribus hisce seculis, in quibus *Incubi* illi passim obambulabant & improbitates suas quotidiè exercebant, ut hæc omnia æterna nocte ac spississimis tenebris obvolverentur, sedulò cautum est. Qui verò morum spurcitiem, & inexplicabiles fraterculorum fraudes ac flagitia observat, facile intelliget non sine justissimâ causâ clarissimum sui temporis poëtam *Chaucerum*, in *Matrone Bathon.* fabulâ cecinisse.

Incubus haud alius nunc, nisi Sacrificus.

Quòd verò Lutherum ex *Incubo* ortum, ejúsque matrem ex Diaboli coitu concepisse scribit *Fontain. in sua Gallica historia*, & in celebri concione promulgaverit *Episcopus Pontificius an.* 1565 ut testatur *Wier. l. 3. cap* 23. tam ineptum est ac futile mendacium, ut neque *Laur. Surius* neque *Cocleus* jurati *Lutheri* hostes, quique in mendaciis consarcinandis plus opinor quàm ipse *Stygius Pluto* audent, ne isti, inquam, hoc vel ut famâ acceptum referre ausi sint, sed contrarium planè clarissime demonstrent. Sed profectò ita est, cum veritate destituantur, ineptiis atque impudentissimis mendaciis suam causam & *corruentis Babylonis* macerias fulciendam videbant. Sisto hic: Et concludo Angelos neq; bonos neq; malos, quantácunque potentiâ polleant, homines procreare posse.

Septima, *Etsi magna sit Angelorum non solum bonorum, sed & Dæmonum potentia, non possunt tamen Dæmones (ne in iis quidem qui eorum potentiæ subjecta sunt) quicquam perficere nisi permittente omnipotente Deo.* Nam potentiâ & imperio Dei quasi catenâ quâdam ferreâ constringuntur, ne vel quandocúnque, vel quibuscúnque, vel quantum ipsi desiderant, noceant. Ne porcos quidem ipsos ingredi, nisi ipso annuente, & ab ipso veniâ impetratâ valent. Hoc nisi faciat Deus, tanta est Dæmonum malitia, ut singulis horis, maria ac terras, cœlum profundum, & pecora atque homines vertant vertántque per auras. Permittit autem Deus pro suâ infinitâ sapientiâ ac bonitate ut multa faciant occultis sæpe, sed semper justissimis de causis.

Atque hæc de *Angelis*, id est nonâ parte Metaphysicæ, cujus subjectum cum vere species sit, veràsque affectiones ex suâ naturâ fluentes habeat, non dubium est quin de ea vera ac propriè dicta scientia sit, eáque pars Metaphysicæ in quâ hoc est subjectum, vere scientia dicenda est.

CAP. X.

De Anima Rationali.

SEquitur altera species Spiritus quæ est Anima Rationalis. *Anima rationalis est Spiritus seu incorporea substantia, ita sociabilis corpori, ut forma vere materiam informans, & compositum essentialiter constituens.* Si substantia incorporea sit, errant igitur omnes qui animam vel nihil omninò esse, ut *Dicearchus*; vel numerum ut *Xenocrates*, vel harmoniam ut *Aristoxenus* musicus; vel ignem, vel aërem, vel sanguinem, vel ullum aliud corpus putabant. Quorum opiniones recenset *Cicero. lib.* 1. *Tusc. quæst.* Et *Arist.* ipse *lib.* 1. *de Anim.* in falsis id genus de Anima in genere sententiis refutandis, egregiam quoque navavit operam.

Pro-

Proprietates *Animæ* genuinas tradere difficile est. Nos earum loco quasdam Affectiones cognitu necessarias de Animâ proponemus.

Prima, *Anima sic est sociabilis ex naturâ suâ corpori, ut non nisi ægrè ac invito inde sejungatur, eique uniri perpetuò amat desideratque, nec sine unione cum corpore tranquillè aut beatè agat.* Sequitur ex definitione Animæ quæ est forma apta nata informare corpus.

Secunda. *Anima quamprimum existit unitur corpori* Nam verissimè dicitur: *Infunditur creando, & creatur infundendo.* Errat Ergò *Plato* qui ab initio Animas omnes conditas, & vel in cœlis, vel in astris, vel aliis nescio quibus receptaculis servari putabat. Somnium: ut & illud alterum, quod Animæ cum prius omnium rerum cognitione præditæ essent antequam dilaberentur in corpora, subitò novi istius hospitii aut ergastuli ingressu ita attonitæ essent, ut omnium rerum, velut epoto læthео aliquo poculo oblivişcerentur, quas cum posteà discerent, tum recordari eas putabat *Plato*. Vana hæc omnia. Non extitit Anima antequam informabat corpus. *Nam format Deus spiritum hominis in ipso*, Zach. 12.

Tertia, *Anima non producitur in corpore nisi cum præparatum sit & formatum, tum anima vegetativa, tum sensitiva.* Docet hoc apertè *Arist. lib. 2. de Gen. Anim. cap. 3.* ubi sensitivam animam tempore procedente recipi post vegetantem, & rationalem post sensitivam testatur. Nec enim simul fit homo & animal. Quare miraculum plane fuit, & supra omnem naturæ vim atque ordinem, ut *Jesus Christus*, primo instanti suæ conceptionis, esset perfectus homo corpore, non solùm integrè tum formato, sed & anima rationali prædito.

Quarta, *Anima nec educitur è potentiâ materiæ, nec à parentibus traducitur, sed immediatè à Deo, illo ipso instanti quo infunditur, creatur.* Non educi è potentiâ materiæ hinc probatur, quia tum dependeret à materiâ tam quoad esse, quàm quoad operari: at potest tam esse quàm operari sine materiâ. Non traducitur à parentibus: nec enim à corporibus ipsorum nec ab animis. A corporibus quod traducitur corpus est, anima verò non est corpus. Ab animis si traducatur, vel ergò tota anima parentis traducitur, & tum parens non erit homo: vel pars animæ; at pars animæ nulla est, cum sit indivisibilis. Si dicas animam produci in corpore vi caloris agentis, ut instrumentum animæ rationalis; nego calorem esse omninò instrumentum animæ rationalis, sed solum vegetantis aut sensitivæ. Rectissimè *Cic. l. 1. Tusc. qu.* Animarum in terris nulla origo inveniri potest. His enim in naturis nihil inest quod vim memoriæ, mentis, cogitationis habeat. Hæc divina sunt, nec invenientur unquam ad hominem venire posse nisi à Deo. Et *Arist. l. 2. de Gen. anim. c. 3.* mens sola extrinsecus accedit, eáque sola divina est.

Quinta, *Anima rationalis immortalis est, nec corrumpitur aut interit ad interitum hominis.* Liquet hac ex quinta Proprietates Spiritus. Quia omnis Spiritus caret qualitatibus corrumpentibus. Deinde, appetitus qui naturâ cuiquam inest non est frustrà. Deus enim naturæ author nihil frustrà tribuit, ideóque naturalem appetitum nulli frustra indit, at naturaliter omnes appetunt esse perpetuò. Appetunt enim bonum, & malum declinant; at esse, bonum est: non esse, malum. Quòd si animæ extinguerentur cum corpore, appetitus iste naturalis esset rei impossibilis, idcóque frustraneus. Consentit huic *Arist.* qui *l. 2. de Anim.* ait, videtur hoc animæ genus (de intellectiva agit) esse diversum, idque solum, ut perpetuum sejungi separarique potest. Et idem docet *l. 12. Metaph. cap 3.* Quare *Dicearchi & Epicuri* opinio quòd animæ hominum sicut brutorum mortales sint & cum corpore intereant, præco digna fuit, non Philosopho. Quos abunde refellit *Cic. l. 1. Tusc. quæst.*

Sexta, *Anima separata à corpore non solùm vivit, sed intelligit;* Nam vivere & intelligere ipsi ex communi naturâ spiritus convenit. Quomodo autem intelligit? Certe nec ut in corpore per conversionem ad phantasmata sensitiva, quia tum ea non habet; nec ut Angeli

geli per species connatas; nam anima cum producitur vacua est omnibus speciebus ut ab rasa tabula: nec per species ante receptas & in memoriâ servatas; nam tum animæ infantium morientium nihil omninò intelligerent: sed intelligit (ut angeli cum res de novo cognoscunt) per conversionem sui ad objecta intelligibilia sibi oblata. Hinc *Aquin. p.* 1 *q.* 89. *art* 8 rectissimè colligit, animas separatas, quia omninò segregatæ sunt à conversatione viventium, ea quæ apud nos aguntur, ignorare nisi revelentur. Quis autem particulares nostras actiones & voces illis revelari certò confirmet? Certò inquam, non conjecturis fallacibus.

Septima, *Anima separata à corpore potest nullum corpus motu locali movere*. Probat hoc *Aquin. part.* 1. *q.* 117. *art.* 4. tum ex *Arist* ex quo citat illud, quòd anima non potest quodcunque corpus movere, sed solummodò proprium quod informat, tum autem nullum informat, nullum igitur movere potest: tum ratione. Nam anima nullum corpus movet nisi vivificatum; quod liquidò patet ex eo, quia si membrum ullum corporis emortuum, sit puta brachium, aut manus, aut tibia, illud licet reliquo corpore continuetur, anima non potest movere, sed movetur solùm per continuitatem ad alia membra, quæ ab anima moventur, anima autem separata non animat aut vivificat ullum corpus. Nullum igitur separata movere potest. Quare quæ de Animarum apparitionibus multa & mira hic agentium in legendis occurrunt, ea omnia vel pro *fabulis*, vel *Dæmonum illusionibus* habenda sunt.

Octava, *Anima separata non regreditur unquam ad ullum aliud corpus informandum*. Stultissima fuit *Pythagoræum* opinio, qui cum immortalitatem animarum negare non possent, nec otiosam vitam agere meritò putabant, nec quid agerent invenirent, existimârunt eas ab uno corpore in aliud, & post illud in tertium transmigrare, modò in equum, modò in leonem, aut canem, aut hominem. Hinc ipse de se apud *Ovid. lib.* 15. *Metamorph.*

Ipse ego (nam memini,) Trojani tempore belli
Panthoides Euphorbus eram. ———

Hinc illud *Persii*, Stat. 6.

Cor jubet hoc Enni, postquàm destertuit esse
Mæonides Quintus, Pavone ex Pythagoræo.

Scilicet animam eandem ex *Pavone* in *Euphorbum*, ex hoc in *Homerium*, tum in *Pythagoram*, quinto loco in *Ennium* transmigrâsse jocatur. Quam quidem μετεμψύχωσιν nostrâ ætate *Postellus* quidem Jesuetici ordinis amplexus, Animam *Joannis Baptistæ* in matrem *Joannem* (dignam scilicet comitem) quam non sine maximâ blasphemiâ fœminei sexus redemtricem prædicabat, transmigrâsse asseruit: de quo vide *Jes. catech. lib.* 1. *c.* 10. De hoc delirio verissimè dixit *Lactantius*, vanum esse & impossibile, *li.* 3. *c.* 19. Et est sanè Nam si anima *Pythagoræ* aut *Pavonem* aut ullum brutum informaret, certè *Pavo* essentialiter homo esset. Si verò *Ennium*, *Euphorbum*, aut ullum alium hominem, tum duo pluresque essent unus idémque homo numero. Quæcunque enim eandem numero formam essentialem habent, ea numero eadem esse necesse est. Error autem iste hinc natus inter Ethnicos, ut colligere licet ex *Lactantio lib. de div. præm. cap.* 23. quod illi ex *Chrysippi* verbis & *Sybillæ* carminibus didicissent, homines post aliquot annorum curricula, ad pristinum statum revocandos. Hinc enim certissimè consequitur animas in corpora humana remigraturos esse, & quia illi impossibile putabant eadem numero corpora restituenda, & animis suis iterum unienda (quòd sine dubio futurum credimus) finxerunt animas in aliena corpora transmigrare.

Nona, *Animæ separatæ beatam vitam agunt, vel miseram*. Viderunt hoc lumine rationis ipsi Philosophi, *Arist.* 1. *Eth. cap.* 11. docet mortuos ex conditione posterorum, nec ex beatis miseros fieri, nec ex miseros beatos. Ita miseros esse vel beatos supponit. Vidit hoc *Plato*, cujus verba citat *Eus. lib.* 11. *de præp. Evan. cap.* 3. Audi (inquit) sermonem quem egò verissimum arbitror, eum qui justè, sanctéque vixit, postquam mortuus est, in

beatorum insulas profectum, summâ in beatitudine vivere; qui verò injuste ac impie, eum ad supplicia in alium locum, quem Tartarum appellant, deduci. Et multa similia citat ex *Platone lib.* 18. *cap.* 11. & 20. Vidit hoc *Socrates*, qui moriturus multa de immortalitate animarum differebat, duasque dicebat esse vias, & duplices cursus animarum è corpore exeuntium. Nam qui se humanis flagitiis inquinâssent, iis inter esse seclusum à concilio Deorum; qui autem se integros, castósque servâssent, his ad illos, à quibus profecti essent, reditum facilem patere. Quæ, multáque alia in hanc sententiam legas apud *Ciceronem* 1. *lib. Tusc. quæst.*

Atque hæc de animâ rationali dicta sint. Est autem hæc ultima omninò tractatio in Metaphysica, id est, in eâ disciplinâ in quâ illa traduntur, quæ Physicam seu naturalem Philosophiam transcendunt & antecedunt, vel Dignitate, ut Deus, & Spiritus; vel Cognitione, (quia eorum cognitio in Physicâ præsupponitur) ut Ens, Ens finitum, Accidens, Substantia incompleta, & Substantia completa. Corporis autem tractatio (quæ est altera Substantiæ completæ species Spiritui contradivisa) ad Physicam pertinet. Quodque *Timpl. in sua Metaph. cap.* 4. *lib.* 6. de Corporibus agit, etiam de Cœlo Empyreo, & nonnullis aliis, in eo longe transgreditur fines & limites hujus Disciplinæ. Corporis enim & omnium specierum ipsius tractatio (quantum humano ingenio atque industriâ de eis cognosci potest, nam cœlum Empyreum non aliter quàm ex supernâ revelatione percipitur) ad Physicam proprie spectat, & ad illam, ut suam propriam classem releganda est, & relinquenda. Quæ verò propria Metaphysicæ sunt, ea à nobis omnia jam tradita sunt; & quidem eâ brevitate & perspicuitate, ut speremus Juniores non modò hæc ipsa aliquâ ex parte intellecturos, sed per ista longe faciliorem aditum ad omnes alias Scientias habituros. Nam cùm hæc sunt aliarum omnium Disciplinarum fundamenta & principia, viam muniunt, & quasi januam patefaciunt ad uberiorem aliarum omnium notitiam.

Hic jam finem huic nostræ ad *Metaphysicam Introductionem* imponemus, sed illis verbis, quæ in omnibus nostris scriptis & tractatibus cujuscúnque generis sint erúntve, subintellecta volumus, quæque ab *August. lib.* 15. *de Trin cap. ult.* mutuata, libentissimo animo hic semperque usurpamus, *Domine Deus, quæcunque dixi de tuo, agnoscant & tui; Siqua de meo, & tu ignosce, & tui.*

FINIS.

[illegible] quivero injuste vixerint, cum [illegible] Tartarum appellant, dedisti. Et anima simili [illegible] lib. 18. cap. 11. [illegible] qui meminerunt rudes de immor- [illegible] corpore animarum [illegible]

[illegible]

[illegible]

DE
PROVIDENTIA DEI TRACTATUS.

AUTHORE
RI: CRACKANTHORPO,
SS. THEOLOGIÆ DOCTORE,
Et Collegii Reginæ Oxon. Socio.

Editio quarta priori castigatior.



OXONIÆ,
Typis HENRICI HALL Acad. Typograph.
Anno Dom. 1676.



REVERENDO VIRO,

MIHI QUE MULTUM COLENDO,

D. DOCT. *IUNIO*,

ECCLESIÆ WINTONIENSIS Dignissimo Decano.

DEsideravi diu, atque ardenter, extare specimen aliquod & pignus studii atque officii in te mei. *Tractatus* hic, qui aliquandiu in literario meo censu delituit, ultro se offerebat, & *Tui nominis* auspiciis prodire gestiebat. Exile scio esse, nec vel doctrinâ tuâ, vel gravitate dignum. Sed quod per se leve est, pondus habebit ab animo & amore in te meo. Etiam vel ab ipso Titulo, non ingratum tibi futurum planè confido. Nota sunt & (vere dico, non blandè) celebrata apud omnes, animi tui Candor, Probitas, Integritas, & quæ Caput est virtutum omnium, *Pietas*. Ecquodnam verò est, aut esse potest dulcius pio animo pabulum, quàm assidua divinæ *Providentiæ* meditatio? Ut illa ad Deum, sic ad illam cætera omnia nos rectâ ducunt; rapiuntque. Cœlum aspice & mirabilem hujus, quod *Universum* dicimus, mundi fabricam: quid est aliud quàm volumen (*a*) grande, in quo characteribus ac typis, amplissimis simul ac splendidissimis, (quos non currentes modo & oculati, sed vel cæcissimi legere, adeoque palpare possunt) in-

a *Aug. lib. 32. cont. Faust. c. 20. Et quærenti cuidam ab Antonio Justo quo pacto vitã sustentare posset, orbatus eo solatio quod ex libris capere posset: Meus, inquit, ô Philosophe, liber est Natura rerum à Deo conditarum. Soc. hist. Eccles. li. 4. cap. 18*

scripta & insculpta est, non ad umbilicum modò, sed & à tergo, infinita Dei Potentia, Sapientia, *Providentia?* Est & *Ecclesia*, clarius adhuc & luculentius *Providentiæ Speculum.* Hæc ab omni ævo, ab omni hostium genere, Arte omni ac Marte, denique fandis omnibus ac nefandis modis, non oppugnata solùm est, sed & indies ultimo exitio damnata ac devota. Erant olim qui veluti tripudiantes in illius fune re psallerent, *Excindamus* (b) *istos, ne sint gens, ut nominis Israëlis non sit memoria in terris ampliùs.* Alteri insignis Columna (c) velut Trophæum extinctæ Ecclesiæ & fidei Christianæ, posita erat, cum hac inscriptione, *Diocleʃiano Cæs. Aug. Superstitione Christi ubique deletâ.* Posterioribus seculis, eadem planè Antichristo mens, idem votum. Malitia verò, Sævitia ac Tyrannis, quâ id moliri voluit, tanta, talisque, ut si ad eam antiquorum omnium Furcas, Cruces, Equuleos, & cætera mortis ac suppliciorum omnium genera conferas; verè ludus ac jocus sint, prout hujus quod dedit rabies. Ex illius satellitibus unus, (d) in ipsa mensa gloriabatur, tam strenuam se in eradicandis Zizaniis operam navâsse, ut in unâ Provincia (nec eâ sanè amplâ) octodecim hominum millia, spacio sex annorum, Carnificum manibus necandos tradiderit, præter eos qui vel aperto bello, vel per militum odia ac injurias, vel per privatas cædes occubuerunt; quorum opinor numerus fuit supra numerum. Ecce tamen, contra tot, tantosque hostium insultus, contráque ipsas Inferorum portas, *Dei* solius *Providentia* fulta, secundo hoc & septuagesimo anno supra quinque mille & quingentos, perstat adhuc, stabitque in omne ævum, immota hæc Ecclesiæ rupes; & per tot tamque formidabiles flatus fluctusque, quibus indies obruenda, & velut Charybdi absorbenda videretur, non constantem modò sed felicem cursum tenet ad Beatitudinis portum. Liceat adhuc paulò propriùs ad nosipsos, nostramque hanc florentissimam felicissimamque Ecclesiam, simul ac Regnum magnæ Brittaniæ, oculos conjicere. Circumspice Regiones omnes, omnes undique Ecclesias: vidimus, (utinam non & hodie

b *Psal.* 83.5.

c *Adolp. Occ. in lib. Numism. in Dioclef.*

d *Met. lib.* 4. *hist. pag.* 127.

hodie videremus) complures attritas bello, & tantùm non exhaustas: Alias, civium suorum sanguine adhuc madentes, ac propè purpureas: Alias, seditione ac schismate dilaceratas; Alias, in Deorum cultu furore plusquàm Bacchico correptas, vitam sanè vitâ traducere: Alias, denique (quod miserias hasce omnes atque infelicitates vel æquat, vel superat:) Antichristi jugo pressas, & tyrannide oppressas vidimus. Britannia interim hæc nostra, stupendâ omnino, sed nunquam satis nobis celebrandâ *Dei Providentia*, diuturnâ & felici Pace, propè sine armorum strepitu, certe sine bello; & cum pace, affluentia bonorum omnium quæ pacem comitari possunt soléntve, cœlitùs nobis velut ex Amaltheæ cornu suppeditatâ perfruitur. Et, quod Apex est omnis felicitatis suavissima, sanctissimáque divini Verbi, & sincerissimæ veritatis ambrosia ita non irrigatur solùm, sed & satiatur; ut quinto jam & sexagesimo anno, unusquisque sub vite sua, & ficu sua, Hymnos & Holocausta Deo offerens, quotidie psallat, *Deus, Deus nobis hæc otia fecit. Atque erit ille mihi semper Deus.* Sed & post Deum, debemus hæc omnia *Pietati*, *Prudentiæ, ac Sapientiæ* Serenissimi nostri *Regis Jacobi*, verè hujus seculi Phœnicis. Illius divino pectori, sicut aliarum virtutum catenam atque cumulum, Sapientiæ verò quasi fontem quendam aut abyssum; ita almæ hujus & beatæ Pacis tam ardens constansque studium indidit Deus, ut pacem hanc, quam ipse, ut cœleste munus, à Deo Pacis, qui suis dicit, (*e*) *Pacem meam vobis do*, accepit, eandem cum amplissimo illo pacis fructu, omnibus Ecclesiæ suíque regni partibus benigna largaque manu non largiatur solum, sed profundat. O fortunatos nimiùm, bona si sua norint, Britannos! Nec addam hîc aliud quàm votum; idemque ipsum quod scio tibi assiduum: Eum, cujus sub alaram umbra, nobis omnibus tranquillam ac beatam vitam agere conceditur, sic *Providentiæ* tuæ clypeo protegas, O Deus, ut cùm & sibi satis vixerit, & patriæ satis, serus tum in cœlum rediens, Ecclesiam hanc, Sceptráque Britannica tranquillâ pace florentia, & sincera Religione beata, Serenissimo primùm Principi nostro, suo Carolo

e *Joh.* 14. 24.

 (quem

f Sueton. in Tito.

(quem ut alterum Titum, (f) *Humani generis delicias* colunt omnes:) post eum aliis ipsius longissima serie nepotibus, in omne ævum commendat, propagétque.

Kalend. Martiis, 1622.

Dignitatis tuæ studiosiss.

RI: CRACKANTHORPUS.

DE



DE PROVIDENTIA DEI

Deus, uti per infinitam suam Sapientiam scit omnia, ita etiam per eandem infinitam Sapientiam, Concilio & Providentiâ cuncta gubernat & ordinat.

QUÆ enim causa vel fingi potest, cur ille qui omnia condidit, eorum curam detrectet? An quia curare non potest? At *infinitus est potentiâ*, ut ante (e) probavimus: & multò majus est ea quæ non sunt efficere ut sint, quàm eis quæ jam sunt provideri. An quia non vult eorum curam gerere? At *infinita etiam est illius bonitas*, ut ante (f) etiam probatum est: si curare noluisset, noluisset utique condere. Jam cum tantâ erga omnes creaturas bonitate usus sit, ut cum non essent, dare eis esse; non potest certè rivos suæ bonitatis occludere illis cum sint. Quare cum infinitam illius & *potentiam* esse vides, & *bonitatem*, agnosce ipsum & *posse*, & *velle*, adeoque re ipsa curare omnia atque gubernare.

Quod si quis *naturaliter*, & *ex naturalibus causis* omnia provenire opinetur, & *naturâ*, *seu naturali ordine ac cursu* sic, vel secùs evenire, (g quo spectat tota illa Cottæ disputatio apud *Cic. lib. 3. de Natur. Deor.*) tantum certè abest, ut hoc *Providentiam Dei* tollat (sicut putavit Cotta) ut eandem vel maximè firmet & corroboret. Quid enim est id quod hic *Naturam* vocas? Si *Vim*, dicas, *cum intellectu omnia agentem & efficientem*, non alia hæc *Natura* est quàm ipse *Deus*, qui hoc sensu *Natura* vocatur à Seneca, lib. 4. de Benef. cap. 7. Cum *Naturam*, inquit, *dicis*, *Deo nomen mutas: Quid enim aliud est Natura quam Deus, & divina ratio toti mundo & partibus ejus inserta.* Sic & frequenter ab Hippocrate & Galeno vocatur *Deus*, ut liquet ex *lib. 9. de usu part.* Etiam & Philosophis ille *Natura* (h) dicitur, quia rebus singulis suam cuique indidit Naturam quâ sunt, quâque operantur. Si hanc ergo Naturam vis, & hinc omnia provenire dicas, idem profectò est ac si *Providentiâ* gubernari diceres; nam hæc natura *Naturat* (ut vocant) ad finem quem sibi proponit omnia dirigit, ut modo probatum est. Sin, ut vulgo loqui solemus, per *Naturam* intelligas *vim illam rebus singulis à Deo inditam*, (quam *Naturam naturatam* vocant) cognitionis quidem expertem, sed talem quæ naturales effectus proximè producit; etiam hæc ipsa *Natura* ad *Providentiam Dei* te ducit, eandemque demonstrat

e *Introd. ad Metaph. cap. 2. Attrib. 3.*

f *Ibid.*

g *Pag. 118. & seq*

h *Ea Natura, quæ creavit omnes naturas. Aqu. 1, 2. q. 67. art. 1.* i *is Deum Naturam vocare, nos errabis. Est enim à quo nata sunt omnia Senec. lib 2. Natural. quæst. cap. 45.*

Hæc

Hæc enim & omnia per hanc naturam agentia, agunt propter aliquem finem, licet eundem non cognoscant, ut *Arist. lib. 2. Phys. cap. 2.* non solum diserte asserit, sed multis rationibus confirmat. Hocque vel ex eo liquet, quia in actionibus Naturæ *frequentius illud evenit quod melius est,* semperque eveniret nisi impedimentum aliquod agenti secundùm Naturam obstaret: vellet enim hæc *Natura* quod perfectum est semper producere, atque in hunc finem agit quantum potest; unde liquidum est, finem esse semper in actionibus Naturæ, & in agentibus omnibus secundum hanc Naturam. At impossibile omnino est, ut illud quod non cognoscit finem operetur propter illum finem, & perveniat ordinate ad ipsum nisi moveatur, aut dirigitur, ab aliquo habente cognitionem illius finis. Sicut impossibile est ut sagitta scopum attingat, aut ad eum feratur nisi dirigatur à sagittante qui scopum cognoscit: aut ut navis ad optatum portum unquam perveniat, aut rectâ ad eum moveatur, nisi ab aliquo qui portum cognoscit, dirigatur. Quare certum est, hanc ipsam quam dicis *Naturam,* & omnia per hanc agentia, quia finem propter quem agunt, ipsa nesciunt, ab aliquo qui finem cognoscit, dirigi in eundem finem. Cujus verò cognitione ad fines quæque suos dirigi possunt, nisi Dei? qui ut res omnes, ita rerum omnium fines solus cognoscit. Solus igitur ad eos fines dirigere potest, Illius igitur sapientiâ & providentiâ omnia gubernantur.

Ite nunc Athei,

——— *Procul hinc, procul ite prophani,*

qui in Deum linguas acuitis, & clarissimum hoc divinæ *Providentiæ* lumen extinctum itis: Tu imprimis Epicure, qui (ut testatur Theodor. lib. 5. Heret. fab. tract. de Provid.) *Deum esse quidem concedit, sed nihil* * *eorum quæ hic fiunt, aut geruntur sentire, nedum curare asserit.* Cujus ipsa verba habes apud Lact. lib. de ira Dei cap. 4. *Ex hoc* (dicebat) *Deus beatus, est, quia nihil curat, neque habet ipse negotium, neque alteri exhibet*: & similia citat, lib. eod. cap. 8. Abi tu quoque & tibi restem para sannio.

* *Idem testatur. Cic. lib. 2 de divin. Epicurus negat deos quid quam curare, vel sui, vel alieni. pag. 237.*

——— *Credat,* inquis (i) *Judæus appella,*

(Deum sacrificia, & res humanas curare)

Non ego: namque Deos didici securum agere ævum.

i *Horat. serm. 5. l. 1.*

Tu verò quis es? aut à quo ista didicisti? Nimirum, ex harâ prodiens discipulus, & *ridendus* (vel te ipso (k) judice) *Epicuri de grege procus.* Hinc illa Didonis, jam amore sui hospitis penitus occœcatæ vox; Æneid 4.

k *Horat. epist. 4. l. 8.*

Scilicet is superis labor est, (te tuumque iter dirigere) *ea cura quietos*
Sollicitat! ———

Hinc illud Plinii, Nat. hist. lib. 2. cap 7. *Irridendum est,* inquit, *si quis putet illud, quicquid est summum, agere curam rerum humanarum.* Ex eâdem hac scholâ vel harâ potius, illi, quorum omne ævum ferax semper fuit & erit, qui *Dei Providentiam* cum Velleio apud (l) Cicer. rident, & *fatidicam Stoicorum anum* vocitant, quique Deo sic obganniunt: *Non* (m) *videbit hæc Jah: an est* (n) *notitia in eo?* Obrutissimi & stultissimi! an qui plantavit aurem, non audiet? qui finxit oculum non ille videbit? qui dat hominibus scientiam & intellectum, non ipse cognoscet, non intelliget? Imò pervidet illius oculos non flagitia solum vestra, sed & cogitata, eadémque omnia diario suo inscripta habet: nec facta solum vestra, *die illo,* sed & dicta rependet.

l *Lib. 1. de nat. Deor. p. 13.*
m *Psal. 94. 7.*
n *Psal. 73. 11.*

Agedum

Agedum verò, quia Deum gigantum more suo throno deturbare, eumque planè exocculare vobis nunc placet, Cui tandem habenas hujus mundi tradetis; Cui nisi quæ stultitiâ & cæcitate vobis similis est, *Fortunæ?* Fortunam scilicet in hoc orbe dominari volunt. Et quidem vetus hæc opinio, à primævis usque ducta temporibus, quam perditi ac flagitiosi homines quoquo seculo libentissimè amplexi sunt & deosculati, non aliâ ullâ de causâ, nisi ut Deo jam sopito, atque ad res humanas dormiente aut oscitante, liberiùs peccatis inserviant, & libidinibus suis fræna laxent: *Nolumus hunc regnare super nos.* Deo sic per Ostracismum ejecto, suffragiis omnium & calculis sufficitur *Fortuna*; diadema illi, paludamentum, & orbis sceptrum traditur eámque ut *Deam* & rerum *Dominam* colunt ac venerantur. Hinc illud Juvenalis, qui Satyr. 10. ridens istorum hominum stultitiam, inquit;

Te facimus Fortuna Deam, cœloque locamus.

Facimus sane, sed qui? Indicat tibi illius interpres: *Nos qui sine concilio & prudentiâ res gerimus, & geri volumus* homines leves, stulti, insipientes. Hinc illud Oratoris, orat. pro Marcello: *In rebus gerendis maximam partem, quasi suo jure vendicat Fortuna; & quicquid est prosperè gestum, id pene omne ducit suum.* Etiam *rerum humanarum Dominam*, Fortunam ibidem vocat. Hinc illud apud Comicum in (o) Phorm. *O Fortuna, ô sors fortuna, quantis commoditatibus hero meo onerâsti hunc diem!* & illud Plauti in Pseud. *Centum doctûm hominum consilia sola hæc devincit Dea Fortuna.* Philosophi etiam quidam, ut ait Lact. lib. 3. Instit. cap 29. *Ut in re stultâ sapere videantur, Fortunæ sexum mutârunt; eâmque non deam sicut vulgus, sed Deum esse dixerunt.*

o *Act.* 5. *scen.* 6.

Ædes etiam, *Aras, Simulacra* accepit hæc *Dea.* Observat Plut. lib. de Fort. Rom. (& dignum sane est quod observes) *Romanos plus Fortunæ quàm virtuti detulisse. Nam Virtuti serò admodum templum ab iis positum, non ante Scipionis Numantini tempora* (id est post urbem conditam annis 600,) *Sapientiæ verò*, inquit, *in hunc usque diem templum non habent* (floruit autem is sub Trajano, post annum urbis 850.) *neque Temperantiæ, neque Tolerantiæ, neq; Magnanimitatis, neq Constantiæ. At Fortunæ templa posita pene cum incunabilis Romanæ urbis, ac tantùm non cum primis fundamentis.* Primum illi dicavit Ancus Martius. Plura eidem extruxit Servius Tullius, qui *regnum suum acceptum Fortunæ tulit, eamque tam sedulò coluit, ut ad eam per fenestellam in illius domum descendere illa putaretur*, teste eodem Plutarcho (p). Post hæc, oppleta penè tota urbs *templis* & *aris* Fortunæ, *Primigeniæ, Obsequentis, Privatæ, Publicæ, Reducis, Virilis, Muliebris*, loquacis scilicet illius Fortunæ, *cujus simulacrum* (si Valerio (q) fide, *semel iterum loquutum est, & cultores suos laudavit.* Omitto reliqua Fortunæ cognomina, tot enim sunt, ut cum *Capitolino, Laciali, Sponsore, Pistore, Statore, Statore*, Jove contendat. Ipsi etiam *malæ Fortunæ* aram in Exquiliis positam restatur Plin. lib. 2. cap. 7. Imò ita Romæ culta Fortuna, ut *quasi aliis suis ac talaribus depositis, & versatili globo adjecto, Romam sic intrâsse, ut illic mansuram, & sedem perpetuum habituram*, dicat ibidem Plutar. Tanto etiam in honore hæc *Dea*, ut *ejus simulacrum cum Copiâ & Gubernaculo fingerent, tanquam hæc & opes tribuat, & rerum omnium humanarum regimen obtineat*, ut post Plutar. (r) docet Lact. 3. cap. 3. lib. 29. Nec à vulgo solùm hæc *Dea* culta, sed ab ipsis Romanorum Principibus. Paulum Macedonicum liberos suos admonuisse declarat Luc. Flor. lib. 2. cap. 12. ut *Fortunam cui tantum liceret, colant & revereantur: Bruti* verò illa vox (licet eam ab *Hercule* accepit) fœdissima est *viro* & *Hercule* indigna, dignissima bruto. *Is jam moriens, sibique ipsi cruentas manus inferens*, (refert hæc Dio, lib. 47.) *exclamavit, O infelix virtus, cum Tu nihil aliud quam nomen esse, ego te autem exercui cum tu Fortunæ servias* Pudet me verò L. L. Flori, quod lib. 4. cap. 6. turpissimum hoc *Bruti* dictum approbans, ait, *Quàndo efficacior est Fortuna quàm virtus? & quàm verum esse*

p *Ibid.*

q *Valer. l.* 1. *c.* 1.

r *Loco cit.*

est illud quod ille (Brutum intelligit) *moriens efflavit?* Verum? Imò tu vere mendax es & vanus. Quin & Romani Imperatores *Fortunam auream* in cubiculis servabant: *eandem morituri successoribus suis* (boni ominis causâ) *commendabant*; quod ab *Antonino Pio*, & *Marco Philosopho* factum esse testatur Jul. Cap. in eorum vitis. Urbes quoque *Illi* quasi tutelari deo apud Romanos dicatæ: *Antium*, ut liquet ex Horatio, qui Fortunam vocat, *Divam quæ regit Antium*. Præneste item, ut declarat illud Sil. Ital.

——— Sacrisque dicatum
Fortunæ Præneste jugis, ———

Unde *Prænestina de* Nasoni dicta, lib. 6. Fast. &

——— Prænestinæ mœnia sacra Deæ.

Ac ne quid Numinis Fortunæ deesset, *Omnipotentia* illi tributa est, & se ab *Omnipotente Fortunâ* in illis sedibus locatum prædicat Evander apud Poëtam Æneid 8. Etiam sacra ei ut *Omnipotenti* persoluta sunt, *vota, hymni*, solennes *preces* conceptæ illi ac redditæ. Audi e Lyricum, cœcam istam & fatuam *deam* supplice voce sic invocantem. Od. 35. lib. 1.

O diva gratum quæ regis, Antium,
Te pauper ambit sollicita prece,
Te dominam æquoris navita invocat,
Te Dacus asper, Te profugi Scythæ,
Urbesque, gentesque, & Latium ferox.

Te regum matres, te purpurei metuunt tyranni; Serves iturum Cæsarem in ultimos orbis Britannos. Et quid singulos commemorem? En tibi apud Plin. l. 2. c. 7. integram phalangem, & numerum supra numerum, eorum qui huic Deæ thus adolent & suffitum, " Toto, inquit, mundo & locis omnibus, omnibusque horis omnium vocibus Fortuna sola " invocatur, una nominatur, una agitur, rea, una cogitatur, sola laudatur, sola arguitur, & " cum conviviis colitur: huic omnia expensa, huic omnia feruntur accepta, & in tota ra- " tione mortalium sola utramque paginam (secundarum rerum simul & adversarum) facit: " adeoque obnoxii sumus sorti, ut sors ipsa pro Deo sit. *sic ille.*

Atque utinam hoc malum inter Ethnicos solos inveniretur: Sed & in ipsum Dei populum irrepsit. Audi Prophetam Isa. 65. 11. *Obliti estis montem sanctum meum, & ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam.* Sic vertunt Septuaginta: sic & vetus Latina: & vocem Hebræam *Gad*, (quæ illic usurpatur) *Fortunam* significare observant docti (l) Lexicographi: sic quoque vertit, & vertendam esse sensit Hieron. comment. in eum locum. Sin eum aliis doctissimis (m) viris ita vertere placet, *ponitis turmæ illi mensam, & instruitis libamen isti numero:* quid ni quæso *Fortuna* ipsa, tam longe lateque culta, una sit ex *illâ turmâ*, & ex *illo numero*: Idolorum, quæ Judæos coluisse queritur Propheta, quæque digito quasi demonstrans, ait *Illi turmæ*, & *Illi numero*? Illa sane Prophetæ verba, *Ponitis mensam & libatis super eam*, aptissimè ad *Fortunam* referri & accommodari indicant tum Plinius, (qui loco citato *Fortunam conviviis coli solitam* testatur) tum Hieron. qui ait, *in cunctis urbibus, maximè in Ægypto & Alexandria veterem fuisse hanc idololatriæ consuetudinem, ut ultimo anni die mensam epulis instructam & poculum mulso mixtum Fortunæ ponerent, & inde libarent.* Si in *cunctis urbibus*, vide tu, an non & *Hierosolymis* hæc mensa posita? Certè Hieronymus rem extra dubium ponit. Nam postquam illius idololatrici *Fortunæ* cultus meminisset, subjungit hæc verba, *Hoc & Israelitæ faciebant omnium simulachrorum portenta venerantes.* Denique quam multi inter Christianos

l *Pagnin. Forster. in voce Gad.*

m *Anglic. translatio. Tremel. & Jun. Quod vero Arias Montan. Jovem interpretatur, nimis alienũ est.*

stianos quibus frequenter in malis inopinatis occurrit illa Philestæorum vox, n *An manus ejus tetigit nos, an casu accidit?* aut illud Epicureorum, Ecc. 9. 11. *Tempus & Casus omnibus accidunt*: Ita scilicet pervasit universum genus humanum, & eorum mentibus insedit hæc opinio.

n 1 *Sam.* 6. 9.

O curvas hominum mentes, & verè dementes, qui relicto vivente & vidente Deo, cæcam illam Deam in delitiis habent! Pulchrè August. lib. 4 de Civit. Dei, cap. 18. *Si Fortuna cultores suos videt, & sic discernit ut prosit; Fortuna non est: Sin caca sit*, (ut est maxime) *nihil prodest eam colere, quæ cultores suos nec videt nec discernit.* Adeóne stupidos nos esse & verè stipites, ut mundum hunc Casu regi, & *Fortunæ* ludibrio jactari putemus? An Deum ita ferum esse ac ferreum censes, aut sic obduruisse, ut cum hæc omnia procrearit, & in lucem produxerit, velit tam pulchram sobolem *Cacæ Dominæ*, imo novercæ enutriendam, custodiendam, & gubernandam relinquere? Non faciet. An tu illum Struthioni avium omnium stolidissimo similem putas? *Excludit* (o) *ova sua, sed mox ex incuriâ relinquit ea terrâ, proculcanda pedibus bestiarum.* Cave sentias. Ausculta potiùs Sapientis monito, Eccl. 5. 5. *Ne dixeris coram Angelo illo* (ne apud te & cor tuum dixeris) *Non est* (p) *providentia;* aut ut alii q vertunt, *Error est, seu casus quo hac aguntur, Ne sic dixeris: ne Deus iratus contra sermones tuos, dissipet cuncta opera manuum tuarum*: cúmque illis ipsum te.

o *Job.* 39. 17. &c.

p *Sic habet vetus & vulgata Latina.*

q *Anglic. transl. & Tremel. ac Jun.*

Lege & relege visionem illam apud Ezec. cap. 1. & 10. *picturam* ut rectè Hieron. r vocat *divinæ Providentiæ*, quam egò sæpissimè, néque unquam satis mirari soleo. Habes illic *thronum* excelsum, splendidum, igneum, inque *eo sedentem Deum*, & velut è specula desuper omnia aspicientem simul ac gubernantem. Habes etiam quatuor *Angelos*; (Cherubin vocantur, cap. 10.) sub formâ quatuor animalium, & singulis quaterni vultus, & quaternæ alæ: quo significatur eos quaquaversum, & in quatuor orbis plagas respicere, ac Dei jussa celeriter ac alacriter capescere. Nec enim ad suum libitum vel eunt unquam animalia ista, vel redeunt, sed quocunque spiritus Dei agebat, aut amandabat, ibant, nec divertebant eundo: Eunt, redeunt instar fulguris, agunt, desistunt: sed hæc omnia, non nisi ad nutum magni illius Induperatoris. Habes postremò vivum specimen inferioris hujus & sublunaris orbis, magnam scilicet & mirificam *Rotam*, & in eâ rotas alias non dissimiles. *Rotam* illam mihi vide, aspice, inspice, circumspice; perlustra & perpende omnia seriò atque diligenter. Non alia certè est, quàm illa ipsa *Fortunæ* (ut vulgus vocat) (s) *Rota*: quæ in altum evehere dicitur mox deprimendos, & vago ac volubili cursu versare hic singula ac rotare: ut *Sesostrem monuit regum unus ex quatuor, qui ei currum trahebant* referente Paulo Diac. (t) lib. 17. Sed vide sedulò, an cæca illa *Rota* sit, aut in ullam partem cæco impetu feratur? Non ita est: sed rotæ illæ omnes *circumquaq; plenæ oculis* sunt, plenæ illo qui totus ubíque est, & totus ubíque oculus est, néque circumagitur rotarum ulla, nec verò movetur in ullam partem, nisi quò spiritus Dei, qui animalibus simul et rotis inest ac præest, ducit, trahítve. *Euntibus* ad nutum Dei *animalibus*, *eunt rotæ*, *sistentibus illis sistunt rotæ; cum se attollunt animalia, attolluntur simul rotæ*: Ita animalia rotas, Deus verò ipse et rotas, et animalia quocunque, quandocunque, et quomodocunque vult, movet et flectit, gubernans omnia in omne ævum. Heu, quàm languida, quàm elumbia et planè plumbea sunt Poëtarum omnium figmenta, si ad hanc lucidam et vere *auream picturam* conferantur? Tu adolescens, amplectere atque intimo tuæ mentis sinu reconde picturam hanc, quod si facis (et te facturum confido) de *Fortunâ* non erit quod quisquam te ulteriùs instruat, sed nec vel moneat. Abibunt illa omnia figmenta in fumum, et ante hunc solem in *Nihilum* evanescent.

r *Com. in cap.* 1. *Ezech.*

s *Infidelem & versatilem Rotam vocat Plut lib. de Fort Rom. de eadem. Tibul. lib* 1. *Versatur celeri Fors levis orbe Rotæ. Et vulgatissimum est, Fortunam Rotæ insistentem pingere, ut observant præter alios Pier. lib.* 39 *in Circulo & Alciat. Embl.* 98

Verè dixi et signatè in *Nihilum*. Præit hîc mihi Lactantius lib. 3. divin. Inst. cap. 29. *Fortuna* inquit, *per se nihil est, nec sic habenda est, tanquam sit in aliquo sensu*: Et iterum, *Scimus, inquit, nihil esse Fortunam.* Præit Imperator maximus et sapientissimus Constantinus, qui Orat. ad cœtum sanct. cap 6. increpat eos qui res ullas casu ac fortuitò evenire dicunt; additque, " Hoc Casus ac fortunæ nomen nihil habet essentiæ, quod vel in-

t *Pag.* 505.

" telligentiâ, vel sensu percipi potest; sed solùm est inanis quidam nominis commentitii " strepitus, quo aures undique circumsonant. Præit Boëtius, qui lib. 5. de Cons. Philos. pros. 1. ait, " Si quis eventum temerario motu, nullâque causarum connexione productum, " Casum esse definiat, Nihil omnino Casum esse confirmo, & inanem vocem prorsus esse de- " cerno. Unde verò hoc in ne *Fortuna* nomen? Indicat hoc tibi Lactantius; & dignum quod observes: " Pravus, inquit, (*u*) & subdolus ille spiritus insidiatur universis, & eos " qui Deum nesciunt, errore impedit, stultitiâ obruit, tenebris circumfundit, ne possint ad " divini nominis pervenire notitiam: illius perversi spiritus vim cum sentirent homines, no- " menque ignorarent, *Fortunæ* vocabulum sibi inane finxerant. En tibi juxta Lactantii mentem, *Fortuna* (prout *Providentiæ* opponitur) non aliud reipsâ est quàm *Dæmon*, & cultus istius *Deæ*, verè *cultus Dæmoniorum*. Meritò ibidem deridet Lactantius Ciceronis illud lib. 2. de offic. " Magnam esse Fortunæ vim in utramque partem, vel secundas ad res, " vel adversas, quis nescit? Nam & cum prospero ejus flatu utimur, ad exitus provehimur " optatos & cum reflavit, affligimur. Cui sic Lactantius: " Quis, inquis, nescit? Ego " verò nescio; doceat me si potest quæ sit illa vis, qui flatus iste aut reflatus Fortunæ? " Turpe est hominem ingeniosum dicere id, quod si neges, probare non possit. Præit denique hic ipse Aristoteles, qui lib. 2. Phys. c. 5. diserte ait, *Fortunam esse causam ut accidens, absolutè autem nihil.* Consentiunt hîc omnes sanæ mentis Philosophi, & quicunque Deum verè agnoscunt. Nam si Deus sit sapiens utique est: Si sapiens, sine dubio sapienter omnia, atque optimè disponit. Non ergo aliquid Fortunæ temeritati relinquit. *Non potest enim* (ut rectè ait Orator (*x*)) *temeritas cum sapientiâ commisceri, nec ad consilium Casus admittitur.*

u *Lact. loco citato.*

x *Orat. prop. Marcel.*

Quoniam igitur cum cæcitate Fortunæ, Providentia Dei, quæ suaviter atque optimè omnia disponit, consistere nullo modo potest, vide nunc quam multi, quámque clari viri pro Providentiâ dimicent. Et quia cum Ethnicis mihi hic res est, cúmque illis, qui e utâ omni religione, in Ethnicos & Atheos degenerârunt, ego potissimùm Ethnicos in hanc pugnam evocabo: ex illis aciem instruam, ad impugnandum simul & repugnandum. Atque ut Romani, teste Livio (*y*) *in tres ordines exercitus suos distribuebant, Hastatos, Principes, & Triarios*, itidem & nobis, tria hic militum agmina; sed pro *hastatis*, primam nobis pugnam inibunt *Togati* & *Philosophi*, quorum quàm forte sit & densum agmen nunc vide.

y *Lib. 8.*

Inter antesignanos, primus mihi Plato, quem *Philosophorum Deum* vocat (*z*) Cicero. Deum ille *non modò universorum curam gerere docuit*, (ut præter Laert. Theod. testatur lib. 5. hær. (*a*) fab.) sed & lib. 5. de leg. *firmam esse & immutabilem Providentiæ sanctionem asserit.* Quàm clara etiam illius verba apud Just. Mart. Orat. ad Gentil & Athenag. Orat. pro Christianis, *Magnus* (inquit ille) *Dux in cœlo Jupiter volucrem regit currum, exornans, ordinans, & curans omnia.* Quæ verba de illo ipso *curru* cujus meminit Ezechiel Platonem intellexisse, ex eoque accepisse, asserit Justinus. Plura adfert è Platonis libris Theod. lib. 6. de Curan. Græc. affec. aitque *Platonem manifestissimè ostendere Deum rebus omnibus præsidentem gubernacula orbis totius manibus tenere.* Nec mirum Platonem hæc & alia de Deo tam apertè docuisse, cùm tam multa ex ipsis *Mosaicis libris & Prophetis hausisset*, (quod etiam Theod. loco citato observat) ut *Moses atticissans* vocaretur, teste Illust. (*b*) lib. de vitis Philosophorum.

z *Lib. 2. de Nat. Deor. pag. 60.*

a *Tract. de Provident.*

b *In voce Numenius.*

Ex ejus scholâ Plotinus, qui *Omnia Dei Providentiâ sic gubernari docuit, ut eam ad ima quæque pertingere, ad flosculos ipsos & plantarum folia comprobaret*: uti testatur August. lib. 10. de Civit. Dei. cap. 14. quin & Plotinum, tum hæc, tum multa alia quæ citat, *è sacrarum literarum adytis compilâsse* ait Theod. lib. illo 6 nuper citato.

Chrysippus, Socratem sequens, " destomachatur in querulos homines, quia Deum qui " mundum administrat non permittunt sua sine reprehensione moderari: Idémque in his " quæ fiunt ac eveniunt, nolebat unquam dici, Quis novit an sic, vel sic melius fieret aut e- " venisset? sed sic semper dicendum esse censuit, Omnino melius id esse quod fit, quoniam " aliter dispensatio melior, quàm divina præscriberetur: sic Chrysippus apud Cyril. lib. 5.

cont. Julian. vir doctrinâ tantâ, & in Dialecticis tam insignis, ut plerique dicerent, *Si apud Deos Dialectica usus esset, non futuram aliam quàm Chrysippeam*: ut testatur Laert. in ejus vitâ.

Seneca lib. de Divinâ Provid. cap. 7. *Scio*, inquit, *omnia certâ & in æternam dictâ lege decurrere.* Sed quâ lege? *quam scripsit*, inquit, *omnium conditor ac rector Deus.* Idem lib. 2. Nat. quæst. cap. 45. Deum vocat *Custodem rectoremque universi: ex quo suspensa sunt omnia, ex quo sunt omnes causæ causarum*: & iterum ibidem; *Vis*, inquit, *Deum providentiam dicere? rectè dices: Ille enim est cujus Concilio huic mundo providetur, ut inconcussus eat.*

Adjungo his Boëtium, Senatorem simul & Philosophum, atque in eâdem cum Chrysippo & Senecâ Stoicorum secta. Is jam exul, & exutus bonis omnibus per summam Theodorici Gothorum regis injuriam, se simul & alios assiduâ hac divinâ simul & philosophicâ divinæ providentiæ mediatione consolari voluit, *Quia utcunque hic turbari omnia videntur, & susque deque ferri, tamen ut ille* ait lib. 4. metro. 6.

Sedet interea
Conditus altus;
Rerumque regens
Flectit habenas,
Rex & dominus,
Fons & origo,
Lex, & sapiens
Arbiter æqui.

Nec solùm regit Deus, sed ut prof. 6. ejusdem lib. ait "ad bonum dirigit omnia ac disponit: & *usque adeo dicit* Omnia, *ut* ei quoque mala bona sint, quia malis competenter " utendo, boni elicit effectum: ex quo fit, inquit, ut quamvis mala in terris abundare credantur, tamen si disponentem providentiam spectes, nihil usquam mali esse perpendas. Sic ille, & quidem verissimè. Nam ut docet Aug. Ench. ad Laur. cap. 11. "Omnipotens Deus, cùm sit summè bonus, nullo modo sineret aliquid mali esse, nisi adeo esset omnipotens & bonus, ut benè faceret etiam de malo.

Hauserunt hi tres doctrinam istam de *Providentiâ* à *Zenone Stoicorum* omnium parente, viro tantâ sapientiâ, ut eum Athenienses "coronâ aureâ, & imagine æreâ honorarent, urbisque suæ ac mœnium claves apud ipsum deponerent, ut refert. Laert. in ejus vita. Is "Deum unum esse, eúmque & mentem, & Fatum, & Jovem appellari, illiúsque " Providentiâ & mundum, & quæ sunt in mundo omnia administrari docuit, ut testatur idem Laertius.

Lucilius verò apud Cic. lib. 2. de nat. deor. phalangem integram argumentorum adducit in hanc causam, quam ita copiosè tractat & ornatè, ut non tam verborum flumine, quàm rationum vi, lumine, ac pondere contradicentes obruat. Ex *ornatu*, ex *varietate*, ex *pulchritudine* & *amœnitate*, ex *usu* denique eorum quæ in mundo sunt omnium, tam fortiter ille & viriliter *Providentiam* adstruit; ut non differere, sibi eam subjicere, & manu te ad *Providentiam Dei* ducere videatur. Inter alia, duas affert ad hanc rem aptissimas comparationes: Si *navigium* (u) procul videas, per varios sinus & anfractus terræ, inter medios marium fluctus, & adversantium sæpe ventorum flatus, suum cursum rectà ad portum & constanter tueri; non poteris certè dubitare, etsi rectorem nullum vides, quin id arte, consilio, & ratione moveatur. Idem de hoc mundo sentiendum; cum tot in eo tantosq motus, & tantas vicissitudines tam multarum rerum videas, quæ tamen omnes suis ordinibus ad suum quæque portum immutabili cursu & constantiâ feruntur. Etsi rectorem hujus magni navigii non vides, scire tamen debes magni illius & sapientissimi navarcha consilio ac providentiâ tot tantosque motus gubernari, & ad portum dirigi. Iterum: Si demum

u Lib. 2. cit. p. 81.

x Ibid.p. 55. mum (x) aliquam magnificè exstructam ingressus fueris, eandemque legis genialibus simul & discubitoriis, aulæis, & tapetibus versicoloribus, vasis Corinthiis, emblematis vermiculatis, statuis ac imaginibus quæ Zeuxidis illas & Appellis superent, omni denique supellectilis genere ubique instructam & ornatam inveneris; an tu à muribus, aut mustelis, quas hic illic repentes aut discurrentes conspicis, vel ædificari illam domum, vel sic instrui censeas? Suspice nunc cœlum tectum hujus mundi; stellis ac sideribus cælatum; intuere moles aquarum & montium, & totum hunc quem calcas terræ globum, herbis floribusque vestitum, auro, ære, gemmis & lapidibus gravidum, sylvis & arboribus velut capillis decorum: vide, inquam, an tu aut quisquam mortalium hanc tam amplam & augustam domum vel construere, vel tot tantisque opibus instruere & ornare magis possis, quàm mus aliquis aut mustela domicilium tuum, aut regiam Priami. Ille, ille inquam est, qui in excelsis sedens nostris oculis cerni non potest, qui & condidit hanc domum & instruxit, cujusque divinâ providentiâ & consilio hæc omnia & constituta sunt, & gubernantur. Macte, Lucili, nec y Ibid.p.50,51. immeritò ex tot tamque perspicuis Providentiæ documentis dicas, *Quid* (y) *potest esse tam apertum, tamque perspicuum, quàm esse aliquod nomen præstantissimæ mentis quo hæc reguntur?* Numenque, illud & *dominatorem* rerum vocat, & cum Ennio, *præsentem ac præponentem Deum*: additque *Hoc, qui dubitat, haud sanè intelligo cur non idem Sol sit, an nullus sit, dubitari possit.* Sic Licilius.

Vidit agnovitque hanc eandem de *Providentiâ Dei* veritatem Porphyrius, licèt is olim fuerit infensissimus Christianæ religionis hostis, ejusque adeo exosum & execrabile nomen, ut in edictis Imperatorum profligatissimi quique hæretici, *Porphyriani* dicerentur; ut liquet ex dicto Constantini Magni apud Socr. lib. 1. cap. 6. & lege 66. de hæret. Cod. Theod. "Is postquam Deum ad utilitatem universi, & plenam ejus consonantiam ac "decorem, tempora captare dixisset: hæc addit, "Quin & curator est omnium, & z Sol. 42. servator, & medicus. Quæ illius clarissima verba citantur à Cyrillo l. 5. contra (z) Julian.

Quid verò, an hîc Aristotelem, Philosophorum omnium principem silentio prætermittemus? Equidem ille mihi ante hos omnes, & sexcentos similes memorandus est. Sed ita sit, ut qui Coryphæus est, ὡς ἐπὶ πᾶσιν ante omnes, it, ille mihi agmen hoc Philosophorum nunc claudat. Hæsitavi diu fateor de illius in hac causâ sententiâ ac mente: Idque ut nunc sentio in causâ fuit, cur in *Introductione* meâ *ad Metaphysicam*, neque cùm scriberem eam, neque cùm recognoscerem, ulla de hoc *Providentiæ Attributo* mentio à me facta. Erat mihi scilicet in animo, non alia Dei Attributa ille ponere, nisi quæ ex Aristotele haurire possem ac depromere. Et quia de *Providentiâ* utrùm Aristoteles satis clarè eam docuisset incertus fui, subduxi illinc (ut opinor) manum, neque vel verbo id attingere volui, quod ex Aristotele me probaturum esse tunc diffidebam. Hoc nisi in causâ fuit, nequeo satis mirari, aut conjicere, quomodo hoc tam Lucidum *Providentiæ* Attributum, tam cognitu dignum, & planè necessarium, mihi verò ipsi tam sæpe ante oculos positum, & millies decantatum, imò & manibus palpatum elabi posset aut effugare.

Dubium verò me in hac re fecit Theodoreti atque aliorum authoritas. Nam. Theod. lib. 5. hæret. fabul. (a) ita ait, *Aristotelis quoque providentiam reprehendimus. Is enim Lunam limitem divinæ providentiæ constituit.* Similia habet Clem. Alexand. adhort. ad (b) gentes: ubi ait, *Aristotelem sensisse Deum esse animam mundi, ejusq; providentiam Lunâ definivisse.* Athenagoras item Orat. pro Christ. (c) *Aristoteles*, inquit, *partes mundi inferiores nullâ providentiâ regi dixit.* Epiphanius verò sic, & clariùs in suo compendio fid. Cathol. post hæres. 80. *Aristoteles*, inquit, *ea quæ supra Lunam sunt, divinâ Providentiâ regi, quæ verò infra Lunam sunt, extra Providentiam esse, & latione quadam temerariâ ferri dicebat.* Idem asserit Hesych. Milesius cognomento Illustris lib. de vitis Philos. (d) sed is & ætate (vixit post natum Christum annos 506.) & dignitate eis quos nominavi longè inferior: *Aristoteles*, inquit, *Deum incorporeum cum Platone asseruit, cujus providentiam ad cœlestia usque extendi putavit, terrestria verò consensu & conjunctione natura*

a Tract. de Provid. in princ.
b Pag. 50.
c Pag. 251.
d In vita Arist.

turæ cum cœlestibus rapi agitarique. Omitto alios, & inter eos Just. Lipsium, qui hoc idem ut opinor sensit, cum *Aristotelem nec planè satis nec planè providentiam asserere* ait, lib. 1. de Const. cap. 18. Atque hi quidem omnes (ut ego certè judico) hauserant hoc à Diogene Laertio, qui in vitâ Aristotelis (e) *hanc ipsam de Providentiâ opinionem illi attribuit*, & quidem eisdem ferè verbis quibus Hesychius. e Pag. 272.

Nutare me hîc diu fecit (nec injuriâ sanè) tot tamque doctorum hominum authoritas, quibus ego tantùm tribuebam, ut sine ulteriori ullâ disquisitione, credendum illis & cedendum censuerim. Nunc verò, postquam rem omnem mutuariùs ac diligentius expendi, jure mihi ac verè dicturus videor, priores omnes à Laertio deceptos esse, ipsum verò Laertium tantum támque insignem Aristoteli fecisse injuriam, ut ei solvendo aut faciendo impar omnino sit.

Testis mihi primus ipse Clemens, qui *Deum, ab Aristotele, Animam mundi habitum esse & vocatum* asserit, loco citato: quo eodem modo & ante Aristotelem Thales, (f), ac (g) Plato, & post Aristotelem Seneca (h) aliique complures Deum appellant: verissimè quidem omnes, si dextrè capias. Nam ille verè *Anima mundo* est, non *informans* quidem, sed qualis est Nauta navi *assistens.* Dicant verò vel qui in Aristotelem iniquissimi sunt, an caput solùm humanum (quod sensibus ac luminibus velut astris ornatum, instar cœli, est in hoc Microcosmo) an inquam, solùm caput Anima regat & curet? an ei soli prospicit? an non & brachia dirigit, & manus, & tibias, & pedes, & imos pedum digitos, imò & ipsas vilissimas corporis partes? Idem igitur omnino ex Aristotelis mente facit in magno hoc mundo; *magna illa mundi Mens*: neque solùm cœleste istud caput, sed supra, infera, summas, medias, imas, & omnino omnes partes curat ac suâ providentiâ gubernat hæc mundi Anima.

f *ut testatur Athen. loc cit. pag. 45.*
g *Cyril. l. 2. cont. Julian. pag. 12.*
h *Senec. lib. 8. Epist. 66. in fine.*

Testis alter Lucilius Balbus apud Cic. lib. 2. de (i) Nat. deor. Argumentum illic adfert pro *Dei Providentiâ* ex Aristotele, quo & ipse Aristoteles (ut ait ille) usus. Petitum id est ex consideratione pulchritudinis ordinísque hujus mundi, non cœli solùm (quod oportuisset si providentiam Lunâ definivisset Aristoteles) sed terræ etiam, & marium, & nubium & ventorum, quæ omnia infra Lunam. Atque *hinc ab Aristotele præclarè hoc conclusum indicat, & esse Deum, & hæc tanta opera illius esse;* ipseque Lucilius hinc concludit, (k) *Dei Providentiâ & mundum, & omnes mundi partes, & initio constitutas, & omni tempore administrari.*

i Pag. 83, 84.
k Pag. 76.

At ne deesse putes quos Epiphanio & Theodoreto opponamus, adhibeo duos alios testes, Lactantium & Photium Patriarcham. Ille lib. de ira Dei, cap. 10. postquam Socratem, Platonem, Pythagoram, Zenonem, & Aristotelem nominâsset, subjungit hæc verba, *Est igitur Providentia, ut senserunt ii homines quos nominavi, cujus vi ac potestate omnia quæ videmus & facta sunt & reguntur.* Ecce sensisse hoc Aristotelem testatur Lactantius, quem eloquentiæ Tullianæ fluvium meritò vocat (l) Hieronymus.

l *Epist. ad Paul. tom. 1.*

Photius, non solùm errorem istum quem falsò Aristoteli impingunt, sed & erroris fontem (ut mihi quidem videtur) indicat: quare illius verba diligentius sunt expendenda. Is in suâ Bibliothecâ cap. 249. *eandem fuisse Pythagoræ, Platonis & Aristotelis mentem in hac causa* declarat, & eandem planè his omnibus sententiam attribuit. Jam Pythagoram rectissimè de *Providentia Dei* sensisse, (*omnia nimirum quæ usquam sunt per eam gubernari,*) testatur Lactant. lib. de irâ Dei cap. 10. Platonis etiam sententia quàm hic vera, sit quámque divina, ex iis quæ paulò antè diximus abunde liquet, & plura eaque clarissima pro divinâ Providentiâ testimonia ex Platonis libris citat Photius, cap. 251. ubi iterum Aristotelis cum Platone consensum testatur: quomodo igitur de Aristotelis sensu (qui cum his consentit, teste Photio) dubitare possumus? sed Photius disertè & apertè quænam fuit omnium in hâc re sententia explicat. Enumeratis enim cœlorum orbibus, " Has, inquit, omnes partes providentiâ, firmâque ordinatione & divinâ quadam necessitate gubernari dicunt. Quæ verò infra Lunam sunt, quatuor causis attribuunt, " Deo, fato, nostro consilio, & fortunæ, Et exemplum subjiciens, de tribus reliquis, (nam

Fatum illic idem quod Natura) *Navem*, inquit, *conscendere est in nostrâ potestate*, sicque consilio nostro regitur: *Procellam sereno cælo oriri fortunæ est*, quia istud nobis inopinatum: *Navem vero mersam, præter spem conservari, divinâ fit Providentiâ.* Ita Photius, qui Aristotelem cum Platone & Pythagorâ sic docuisse testatur.

Dic nunc, an vel Aristoteles, vel illi providentiam Lunæ finibus terminârunt? An non eam mare, & procellam respicere decent? An non in hoc naufragio conservationem navis, & qui in eo vehuntur omnium, divinæ Providentiæ liquidò ascribunt? Sic nimirum illi senserunt, Deum suâ Providentiâ non minùs sublunaria regere, quàm cœlestia: sed alio hæc, illa alio modo regere: Cœlestia *immediatè* (ut sic dicam) gubernat suo nutu, sic ut in illis nihil omnino consilio nostro, nihil fortunæ relinquat; imò nec ipsi naturæ, si *naturam* capias pro vi illâ (qualis inferiorum omnium est,) quâ frequentur ac ut plurimùm, sed non semper eodem modo res eveniunt. In illo multiplici ac mirabili cœlestium orbium motu & ordine nihil consilium humanum, nihil fortuna, nihil natura, (eo quem dixi sensu) sibi vendicat: totum illud quantumcunque est, quod certè est maximum, totum inquam Deo, illiq; soli debetur. Secus in sublunaribus. Regit hæc quoque suâ Providentiâ Deus, sed sæpissimè non sine mediis quibusdam & mutabilibus causis, quæ velut ancillæ Providentiæ inserviunt. In plurimis *Natura* quod suum est præstat; sed ita præstat tamen pedissequa Providentiæ divinæ, quæ est naturæ author. *Fortuitò* etiam eveniunt multa, quæ quia nobis sunt inopinata, fortuita dicimus, & sic Photio teste dixerunt Plato & Aristoteles; sed & hæc omnia prævisa Deo, & certissimo ordine disposita. *Concilio & arbitrio humano* fiunt hîc alia, sed sic ut ista divinæ Providentiæ subsint atque ancillentur. In hisce tribus sublunarium eventuum generibus Aristoteles (quod Philosophum decuit) *secundarias* quidem has, & Deo ministrantes, sed tamen *proximas* ac *proprias* rerum causas memorat, *Consilium* in eis quæ cum ratione geruntur; *Naturam* ubi causa rei certa est, & definita; ubi ea incerta & inopinata, *Fortunam: Supremam* verò illam, & ut sic dicam, *Imperantem* causam, cui hæ omnes subsunt & subserviunt, quia remotissima est, et his omnibus communis, non omisit quidem Arist. aut ignoravit, sed ut præcognitam, et virtute istis omnibus inclusam accepit. Quoties verò naufragium imminet, aut grandius aliquod discrimen, quod *Naturæ*, multóque magis *Fortunæ* vires superat, quódque *Consilium* humanum in stuporem vertit, quia hic est dignus vindice nodus, nec alio vindice quam Deo; amat hîc Deus et solet, velut manum suæ Providentiæ nobis è cœlo porrigere: ideo hoc Providentiæ Aristoteles ascribit; non quia illa in solo hoc, sed quia hîc κατ᾽ ἐξοχὴν cernitur et eminet.

Hanc verè fuisse Aristotelis mentem testatur (ut vides) Photius: et quamvis Photius nullus monuisset, quemvis tamen (modò doctus sit et æquus) facilè assensurum non dubito. Nec illud te jam turbet, quòd à tam multis magnisque viris diversa, imò diversa planè sententia Aristoteli tribuitur. Non hoc novum est, nec in hac solâ causâ. Nam eodem ipso cap. declarat Photius (quod ego hîc obiter observatione dignum censui) *Aristotelem & Platonem uno consensu docuisse animos immortales esse: quamvis* (inquit Photius,) *alii altam Aristotelis mentem non intelligentes, mortales esse animos eum docuisse existiment.* Idem omnino et hîc factum; nam certè Laërtius qui reliquis in errorem dux, ἐκ ἐνεδέδυκε τ' νοῦν, ut eleganter ait Photius, *altum hîc & profundum Aristotelis sensum non penetravit.* Postremus mihi testis, et omni exceptione major est ipse Aristoteles. Is lib 7. Polit cap. 9. *Deos honorandos & colendos statuit*: et l. 1. Topic. c. 11. docet, *eum qui Deos colendos negat, non verbis, sed verberibus refellendum: neque argumentis, sed flagris castigandum.* Deos, inquies, dicet, non Deum. Certè, Sed id, vel pro captu vulgi ac more: vel (fas mihi ita opinari) ad sensum longè sublimiorem, et à doctissimis inter Ethnicos receptum, qui cùm tres divinas subsistantias per nebulam tantùm, et obscurè viderent: quandóque unum quandóque plures, illos dixerunt esse Deos: quod de Platone (y) testatum apertè Clem. Alex. lib 5. Strom. et de Tri megisto, Orpheo, et Platone (z) docet Cyril. lib. 1. contr. Julian. Sin mavis eum ex vulgi mente loquutum, certè tamen cùm colendos Deos ait, Deum Opt. Max maximè omnium intellexit. Nam etsi in Deorum nomine et cultu errori vulgi cedit et indulget,

y *Plato apertè in Epist ad Erastum & Coriscum, videtur nescio quo modo, Patrem & Filium ostendere ex scripturis Hebraicis. Clem Alex. pag. 666.*

z *Porphyrius exponens sententiam Platonis, dicit usque ad tres subsistantias divinam substantiam progredi. Cyril. lib. 1. fol. 9. Similia habet ex Hermete, & Orpheo, fol. 89.*

indulget, ipsum tamen non nisi unum Deum agnovisse, tam clarum est, quàm meridie solem lucere. Nam Deum & *Primum* (a) vocat, & *aliorum omnium* (b) *causam*, & (c) *infinitum*, tum lib. 8. Phys. tum lib. 1. & 12. Metaph. Si *primus* sit, certè & unicus; nam primum non nisi unicum esse potest, cùm alia omnia præter ipsum, secundo, tertióve loco numeranda sint. Si *alia omnia ab ipso*, ipse ergo unicus, quia ipse solus à nullo. Si item *infinitus*, etiam sic & unicus; nam ut ipse docet, lib. 1. de Cœl. cap. 7. *Infinita plura esse non poßunt.* Verè igitur de Platone simul & Aristotele canit Prud. Apotheos. 3.

a *Primum movens Deum vocat* 8. *Phys. c.* 5. *& unum esse tale; non multa ait, ibid. cap.* 6. *& lib.* 12. *Metaph. cap.* 7. *vocat Deum Primam substantiam: & Principium ac Primum entium vocat, ibid. cap.* 8. b *Deus tum causa omnibus esse videtur, tum principium quoddam. lib.* 1. *Metaph. cap.* 2. c *Nam primum movens* (*ut ille ait*) *æterno motu, infinitoque movet, lib.* 8. *Phys. cap.* 10 *in fine. At Finitum infinito in tempore movere non potest: ut ait cap. eodem: & iterum. lib.* 12. *Metaph. cap.* 7.

——*Concludunt Numen in unum.*

Sed quis Aristoteli melior interpres quam ipse? Ipse verò lib. 10. Ethic. ad Nic cap. 8. postquam multa de Diis honorifica commemorâsset, ad extremum se explicans, *Deo uni* ista accommodat, & concludit, *quare Dei operatio praecellens beatitudine, est contemplativa:* quasi antea, per *Enallagen Numeri*, Deus pro *Deum* dixisset. Hunc jam unicum & summum *Deum* uti *virtute prædictum non dicat* (d) Aristoteles, *quia id minus est quàm Deo dignum*, cùm ille *virtute omni præstantior sit*, ut ille rectè ait; Ita etiam non vult *eum laudandum* dicere, ut virum virtute præditum laudare solemus; sed ut præstantiorem rebus omnibus laudabilius, *honorandum censet*, lib. 1. Eth. ad Nic. cap. 12. honorandum verò non alio certè quàm divino cultu. Quare colendum hunc Deum etiam supra omnes deos, sine dubio sensit Aristoteles. Frustra autem colendum censuisset, nisi eum nos, & quæ hic infra Lunam sunt, videre ac curare; frustra rogandum, nisi nobis providere, frustrà terrâ, marique interpellandum, nisi eum & pericula arcere, & bonis nos afficere persuasissimum habuisset.

d *Dei virtus nulla: præstantior enim omni virtute Deus. lib.* 2. *mag. moral. c.* 5. *& lib.* 10. *Ethic. ad Nicom. c.* 8.

Præter quàm clarè docet Arist. & Potentiam Dei & Bonitatem infinitam esse? de *Potentiâ* habes non verba solùm ejus, sed & rationem, lib. 8. phys. cap. Ibid. cap. 6 10. *Deum ab æterno, & infinito motu cœlum movisse asserit: at impossibile est,* inquit, cap. eodem 10. *Ut quidquam quod finitum est infinito motu moveat.* Dei igitur actio (quantò magis potentia?) est infinita. Ipse igitur infinitus. Quod idem clarius docet lib. 1. de Cœl. cap. 7. ubi sic ait, *Id cujus vires infinitæ sunt, infinitum est & ipsum.* & 12. Metaph. c. 7. ubi itidem ait, *Nihil finitum infinitam Potentiam habet.* Sunt igitur vires Dei infinitæ, cùm infinita sit illius actio. De *Bonitate* (quam Deo inesse Aristoteles clarissimè docet, cùm eum *optimum vivens* appellet lib. 12. Metaph. cap. 7. par est omnino ratio. Nam si Potentia finita inesse Infinito non potest, itidem nec finita Bonitas. Quomodò enim utrumvis inesset? Non parti illius; nam quod infinitum est, idem est & indivisibile, ideóque partes nullas habet. Quare & Deum, quia infinitus est, indivisibilem rectè ponit Arist. lib. 8. phys. cap. 10. & 12. Metaph. cap 7. Toti verò *Infinito* finitam Potentiam aut Bonitatem inesse impossibile est; quia finitum infinitum implere non potest, cùm *finiti ad Infinitum nulla sit proportio*, ut ille rectè ait lib. 1. de Cœlo, cap 6. Atque hinc etiam est quòd finitum pondus posse ei quod est Infinitum inesse disertè neget, cap. eodem 6. Quòd si non finitum pondus, certè neque finita Potentia, neque finita Bonitas, neque finitum quidquam inesse Infinito potest. Par est enim omnium ratio. Quare cum Deus ipse juxta Aristotelem *infinitus sit*, itidem est & illius Potentia & Bonitas. Quam verò absonum est, eum qui hæc doceat, voluisse *Dei Providentiam* Lunæ finibus terminare, aut ullis omnino limitibus arctare? Nam si inferiora hæc & sublunaria non curet, vel impotens est, ut non possit; vel improbus, qui cùm sine molestiâ possit, nolit ista curare. Cùm igitur etiam nunc tam & demonstrantem Aristotelem audeamus, & *infinitam esse Dei Potentiâ*, ut facillimè ac

nullo

nullo negotio possit, & *infinitam etiam esse illius Bonitatem*, ut libentissimè curare hæc velit, possumúsne putare eum voluisse *Providentiam Dei* Lunâ finire? cur non potius fateamur quod ex his planè consectaneum est, sensisse eum, infinitâ Dei Sapientiâ, Bonitate, ac Providentiâ, universum hoc, & omnes illius partes regi atque gubernari.

Mittamus consequentias, quæ nonnullis argutiæ videbuntur. Audite expressa Aristotelis verba, & valde sanè luculenta, pro *Dei Providentiâ*. An non clarum tibi illud videtur, lib. 2. Mag. Moral. cap. 8. ubi ait, *Deum talem esse dominum, ut bona malaque meritis distribuat*? Non illud item clarum, lib. 7. Eth. ad Eudæm. cap. 14. "Deus (inquit) "est in universo, & vicissim cuncta in illo: moventur enim omnia ab inexistente nobis nu-"mine? An non hæc liquidò demonstrant ipsius mentem hanc fuisse, Deum non videre solùm & curare res humanas & actiones, sed justâ lance easdem trutinare, expendere & rependere, & providentiâ suâ singulos singulorum gressus gubernare. Quid verò & tibi illud videtur, lib. 3. Phys. cap. 4. ubi recensens opiniones antiquorum de Infinito, ait, "Eos "omnes docuisse, Infinitum esse principium rerum, idque ingenitum atque æternum, etiam "continere ipsum omnia & gubernare dicunt? Quod si tu hanc veterum fuisse sententiam putes, non Aristotelis, cedò vel unum locum in omnibus Philosophi scriptis, ubi ipse hoc vel verbo refellit. Imò verò lib. 8. Phys. cap. 6. & 10. apertè probat, Infinitum verè esse principium, idque æternum: etiam illo ipso cap. 4. Phys. cujus memini, palam sese veteribus hic assentiri indicat, cùm ait, *Veteres posuisse hoc Principium cum ratione*: & ipse rationem ibidem subjungit. Illud verò quod habet Arist. lib. 12. Metaph. cap. 10. clarum esse, & invictum pro *Dei Providentiâ* testimonium, scio non ibis inficias. Docet illic *Mundum hunc universum, velut exercitum unum esse*, in quo duplex ordo: Omnes enim hujus exercitus partes, & ad sese invicem ordinem habent, & ad bonum ducis ordinantur simul omnes. *Nam unum* (inquit) *omnia coordinata sunt*, (vult autem Deum) nec cœlestia solùm intelligit, sed & *natantia*, & *reptilia*, & *ipsas plantas* ibi nominat. Ita sublunaria hæc ordinari atque gubernari ab uno principe, & ad bonum illius principis, clarè asserit; quin & eos, qui hæc à multis ducibus regi putant, malè ista gubernari velle ait; *Multorum enim principatus*, inquit, *non est bonum*. Digna verò sunt observatione quæ habet Aquinas in quæst. disp. quæst de Providentiâ art 3. ubi tractans hunc ipsum Arist. locum, ita ait: "Quidam dixerunt solùm incorruptibilia gubernari à Deo; hæc autem corruptibilia posu-"erunt vel omnino absque gubernatore esse, vel à contrario principio gubernari. Quam "opinionem Aristoteles lib. 12. Metaph. reprobat, per similitudinem exercitus; & conclu-"dit quòd necesse est ponere in universo unum dominatum. Sic Aquinas; disertis (ut vides) verbis asserens, atque demonstrans, eam ipsam opinionem ab Aristotele refelli ac refutari, quam Aristoteli falsò ascripsit Laertius, & post Laertium alii.

Sed & adhuc clariora vide ex Aristotelis libro de Mundo. "Vetus, inquit, fama est, & "quidem hæreditaria mortalium omnium, universa à Deo & per Deum nobis esse consti-"tuta, neque ulla natura per se sufficit orbata salute quam ille fert: aut (ut vertit Apuleius) *orbata Dei auxilio*. Quid verò aliud hoc tibi sonat, quàm quod ex Arato, poëtâ Ethnico, docet Apost. (*e*) "In ipso vivimus, movemur, & sumus? Iterum, "Deus, inquit, sine du-"bio parens est & conservator omnium quæ in mundo conficiuntur: non quod labores su-"stinet, quales Animal, quod labore fatiscit & deficit, sed quòd viribus sit indefessis; *vel ut vertit Apul.* "quod infatigabili quadam providentiâ cuncta gubernat. Iterum, Deus, "inquit, summam & principem adeptus est sedem,

——— *Residetque* (ut poëta ait) *in vertice cœli.*

(Videras tu itidem ex Ezech. solium ejus excelsum esse, & supra firmamentum) "corpus "verò illi proximum, ejus virtute magis fruitur; deinde id quod consequitur, eademq; dis-"positionis ratio in omnibus usque ad nostra loca servatur. Vide, "In omnibus, & ad no-"stra loca; sic ut divinum numen ad omnia transeat, & pro ratione propinquitatis ad il-"lum, vel longinquitatis, majorem aut minorem capiant utilitatem. Paulò post ait, "Deum "summo in loco constitutum esse, (*vel ut vertit Apul.* majestatem suam retinere sedentem "in

e *Act.* 17. 21.

in alto loco) *sed virtutem ejus in universum orbem diffundi*. Iterum, *Deum universi procurationem habere, & omnia ab unâ vi dirigi asserit*: Eundem Deum *cœli ac terræ moderatorem* vocat, quod sic vertit Apul. "Mundi Universitas regitur, dum speculatur ad omnia "rector ejus, & immutabiliter incumbit. Præterea Deum vocat "præsidem fulgurum, to-"nitruum, sereni sudíque cœli, ætheris, fulminum, imbrium, fructuum, urbium, militiæ, "authorem salutis, libertatis, ac rerum omnium. Eundem ait *Zena*, id est, Vivificum dictum, quia per ipsum vivimus: *Æsan*, id est, ἀεὶ ὄντα, quòd eodem sit, & sempiterno statu: *Saturnum*, quia ex seculo fine carente in seculum regit: *Necessitatem*, & *Fatum*, quia immoto & ineluctabili ordine, quem nulla vis vincat aut rumpat, connectit omnia: "Parcasque "ait in Deo sua pensa nere, & filia omnia ducere, ex quo fit ut eorum filum rectè & ordine "ducatur. Hæc inquit omnia, nihil aliud sunt nisi Deus, ut apud Platonem est divinitùs "scriptum. Audi ad extremum aureum illud & Deo dignum elogium: "Quod est, inquit, "in navi gubernator, in curru auriga, in civitate dux, in exercitu imperator, hoc idem est "in mundo Deus. Poterátne quisquam *Dei Providentiam* clariùs eloqui, aut prædicare? An tu quidquam uberiùs à Philosopho, pene dixi à Theologo, expectes aut desideres? Quàm nervosa verò hæc? quam illustria? quam Aristotele digna? Illud imprimis de *Aurigâ*, quo Deum significat (ut Plato, & ante utrósq; Propheta Currum inferioris hujus orbis, Currum inquam illum & *Fortunæ* quam dixi *Rotam*, consilio suo ac nutu dirigere. Nec minus clarum illud de Imperatore, scilicet ille *Deus exercituum* & est, & vocatur, cui militant & merent creaturæ omnes, qui singulis suam stationem, & sua cuique munia assignat, Ac si verum id sit, quod a nonnullis de Mithradate, & Philippo Macedone fertur, tantum eos suorum exercituum notitiam ac curam habuisse, ut "Ille nominatim milites omnes suas ad "gregarios usque compellaret; Hic non militibus solùm, sed & lixis, & calonibus qui ei "ad impedimenta, imò jumentis ipsisque asinis pabulum procuraret: nefas certè est, de hoc optimo maximo Imperatore dubitare, quin ille & omnes cœli stellas & omnes aëris aviculas, & omnes terræ vermiculos, & omnes marium omnium arenulas de facie sciat, et nominatim compellet; nec cœlestia solùm ac sublimia curet, sed hominibus, jumentis, et bestiolis omnibus prospiciat; neque solùm pabula eis, sed quæcunque singulis ex usu esse videt procuret.

Non sum nescius (ut alios taceam) à Lud. Vive in suâ de Aristotelicis libris censurâ, vocari in dubium, an libellus hic de Mundo verè Aristotelis sit. Conjecturæ, quæ contrà afferuntur, non magni certè momenti. Neque enim, ut ille opinatur, *comptior est & floridior stilus, quàm Aristotelis esse solet*: et à lasciviâ omni (quam objicit) tantùm abest, ut nullibi Aristotelis gravitatem magis spiret, et modestiam. Nec majorum virium conjectura illa, *quòd à Laertio nulla hujus libri inter Aristotelis scripta sit mentio*. Nam meminit certè Laertius, et post eum alii, Epistolarum quatuor Aristotelis ad Alexandrum. Hunc verò libellum de Mundo, *Epistolam ad Alexandrum* vocari, testis Stobæus, qui sic eam ipse indigitat: quidni igitur hæc ex illis quatuor una? *At habet*, inquit, *liber iste dicationem cum præfatione, quod in germanis Aristotelis operibus non est invenire*. Imò est invenire. Præfatur enim in libris Metaphysicorum; et dicavit Rhetorica sua Theodecto, et Ethica alia quidem filio suo Nicomacho, alia verò Eudæmo; etiam et alium de Rhetoricâ librum Alexandro dicavit, et præfationis vice Epistolam (quæ etiam nunc extat) unà misit ad Alexandrum, in quâ et summis ipsum laudibus ornat, et ad illius libri lectionem hortatur Quod idem factum ab Aristotele in quammultis aliis libris (etsi Epistolæ illæ perierunt) omnino non est dubitandum: præcipuè verò in illis de Historiâ Animalium, quos ut conscriberet, Alexander non solùm author ei fuit, sed magnificentiâ suâ planè regiâ, ut alacriter id ac diligenter præstare posset invitavit: missis f ad Aristotelem, eique donatis octaginta g talentis, id est, si ad nummos nostros revoces quindecim mille libris. Atque ut neutrum horum usquam alibi fecisset Aristoteles, quàm leve hoc est suppositi tii libelli indicium? Quis enim vel illi, vel scriptori ulli præscribat, quando libris suis præfandum sit? quando illi aliis dicandi? An non in arbitrio tuo hoc esse vis, cum tu quid scribis? An non et Aristotelis

f P. Melanc. in vit. Arist. & Lud. Vives loco citato.

g Talentum Atticum (quod Hebræi talenti dimidium est) valet ex nostro nummo 187 libras, 10. solidos. Edw. Brerwood. l. de pond. & pretiis num mor. cap. 4.

etiam arbitrio id linquendum erat? Quòd si libellum hunc verè Epistolam ad Alexandrum fuisse (quod Stobæus te modò monuit) memineris, non poteris mirari aut inscriptum illi ac dicatum esse, aut tam multa de laudibus tanti Principis eidem intexta. At illud saltem suadeat, "quia tam plenis buccis in hoc libello laudatur divinus Plato, quod Aristotelem (qui "Platoni tam infensus, ubique esse solet, quémque in Platonem recalcitrasse fabulatur La-"ertius) fecisse nolunt credere. Imò hoc eos turpiùs errare indicat. Nam etsi in paucis aliquot amicè ab eo dissentit, nec sine quadam reverentiâ, certè tamen Platoni non erat infensus (*b*) Aristoteles, nec illius gloriæ unquam invidit. Imò tantopere ipsum & amavit & coluit, ut *ad quadragesimum usque ætatis suæ annum*, (id est plùs quàm viginti annos) *audierit ipsum, eique adhæserit;* sciens non posse nisi multorum annorum curriculo exhauriri doctrinam tanti magistri. Quin & ob illius reverentiam atque honorem, non modò *vivo Platone scholam aperire ipse noluit*, sed & *illi mortuo aram posuit, amplissimis magistris sui laudibus inscriptam;* ut, inter alia, unus iste versiculus satis indicat,

Nulla ferent talem secla futura virum.

b Multi Platonici & Aristotelici, præceptores suos inter se contendere impulerunt; & eousque audaciæ processerunt, ut & scripta suorum præceptorum depravarent, quo magis viros inter se pugnantes exhiberent. Photius in sua Biblioth. c. 251. pag. 1382.

Ut videre licet apud Hier. Gemusium, & Phil. Melanct. Aristotelicæ vitæ descriptores. Quòd verò Just. Lipsius libellum hunc *ab aliâ esse, eaque meliore magisque cœlesti aura* opinatur quàm Aristoteli afflavit, fefellit certè Criticum istud κειτήειον· neque vel genium Aristotelis vel ingenium admiratione, imò *horrore dignum* (sic cum Augustino (*i*) loquar) satis attendit.

i Aug. l. 9. confess. cap. 6.

Sed fruentur illi suis conjecturis. Liceat mihi Themistio assentiri viro sagaci, & in Aristotelicis scriptis tam versato, ut eo non de vultu solùm aut stilo, sed intus atque in cute nosset: quemque ob summam in Philosophiâ scientiam, *Prætura dignitate & insignibus decoravit Constantius Imperator*, ut ex ipsius lege liquet. Cod. (*k*) Theod. Neque huic soli, sed Philopono, & plerisque Græcis interpretibus assentiri liceat, quos unà cum Themistio, libellum hunc ut Aristotelis prolem agnovisse testatur ipse *Vives. Liceat antiquori adhuc, & his omnibus præstantiori, Justino Martyri simul & Philosopho, assentiri; qui Orat. ad (*l*) Gent. *Aristotelem esse hujus libri authorem* testatur, ex eóque verba quædam Homeri ab Aristotele citata (quæ verè in hoc extant) commemorat. Ac ut alios inferioris notæ prætoream, adjungo his Bessarionem Cardinalem, Comitem Mirandulanum, Dominum Plesseum (*m*), & doctissimum Hier. (*n*) Zanchium, quibus idem est de hoc libello judicium cum Justino, Themistio, Philopono, reliquisque Græcis interpretibus; ut de primis agnoscit ipse Vives loco citato, & de postremis liquet in ipsorum libris. Præ istis, si contrà appendas Criticum seu Philologum unum alterúmve, quàm leves illi, quàm nullius ponderis videbuntur? Quare meritò jam conclusurus videor, Aristotelem, cujus tot tamque illustria testimonia jam accepimus, insignem esse & supra omnes Philosophos divinæ *Providentiæ* non testem modò, sed præconem.

k Leg. 12. de Præt.
** Loco citat.*
l Pa. 45, 46.

m Lib. de verit. Relig. c. 3.
n De oper. Dei l. 1. part. 1. c. 3. q. 2.

Secundum nunc sequitur agmen: ingens planè; conflatum enim ex omni gente, exque omni hominum genere, conditione, atque ordine; qui omnes pro hâc summi Imperatoris dignitate & Providentiâ magis quàm pro aris & focis dimicant. Meritò. Nam ad hoc & nati sumus, & sumus, ipsâque naturâ duce quo primùm hanc lucem die aspeximus, ad hanc militiam sacramento adstricti omnes. Nec quisquam, nisi planè excors sit, pugnam hanc unquam detrectet. Ego ex tam numeroso exercitu, novus hîc consul, delectum faciam, & ut *Principum* hoc agmen sit, ex tot qui catervatim se & confertim ingerunt *Principes* solùm nominabo; nec hos tamen omnes, sed nec ex millibus unum.

Anteit omnes, & meritò, maximus quem adhuc orbis vidit Monarcha, Alexander ille Magnus. Scripsit is librum de Providentiâ, in quo, ut est apud Cyrill. lib. 2. cont. Julian. ita inquit. *Quod Deus eorum quæ hic sunt curam nolit gerere, à Dei naturâ alienum est; invidi enim hoc fuerit. Quod rursus non possit, Deo prorsus indignum est. Quia ergò utrumque*

trumque horum alienum est à Deo, relinquitur Deum & posse, & velle Providentiam eorum quæ hîc sunt gerere. Regia planè vox: Et vel hinc agnoscas cujus ille discipulus. Agnosce itidem vel ex discipulo, quâ illum, & quàm divinâ doctrinâ Aristoteles imbutum orbi dedit & instructum.

Sequitur hunc Ethnicorum pontificum princeps Hermes: quem tanto in honore Ægyptii habuerunt, ut in Deorum numerum* referrent. Et verè sequitur hunc *Magnum*, licèt ipse *termaximus* cognominetur, maximus scilicet *Philosophus*, *Sacerdos* & *Rex* Is in Asclepio quem in manibus habemus, ita ait cap. 2. *Omnium quæ in mundo sunt ipse gubernator est, qui est omnium effector Deus.* Aut si de hoc Asclepio ambigas, habes eadem, ferè apud Cyril. lib. 2. contr. (o) Julian ex genio (ne dubites) Trismegisti Asclepio; *Una*, inquit, *est Deo gloria facere omnia, & hoc est opus Dei. Plurimùm verò & impiè in Deum peccant, qui tribuunt ei vel Dispicientiam, vel Impotentiam.* Sic ille: qui Deum & fecisse & curare omnia liquidò, ut vides, docet. Nam si fecisse eum neges, *Impotentiæ*; si non curare dicas *Despicientiæ & ignaviæ* DEUM incusas, idq; Hermete judice protervitèr nimis ac impiè.

* Quem colunt Pheneata Cic. l. 3 de nat. Deor. pag. 130.
o Fol. 14.

Offert se verò hic & alter Rex, Policrates, Samiorum; cui inter Græcorum reges nullus, ut ait Herodotus, comparandus. *Res ei omnes adeò feliciter succedebant, ut in omni vitâ adversi nihil sentiret.* Amasis Ægypti Rex, amicitiâ illi ac fœdere junctus, fortunam tam benignam & blandientem, quasi infelicis exitus prænunciam, valdè sibi displicere Policrati significat: Suadet ut quod plurimi æstimet abjiciat, ut ex eo damno dolorem aliquem sentiret ac mœrorem: Factum est. Erat ei gemma signatoria Smaragdus, pretii quantivis: hanc ille, ut rem sibi charissimam auro inclusam gestabat. Navem conscendit quinquaginta remorum: provehitur in medium pelagus: Gemmam inspectantibus omnibus projicit in mare: Tristis mœrensque renavigabat: Ecce quinto sextòve post die, piscator, quidam grandem & solo Rege dignum piscem capit: Ad Regem (gratiam apud eum initurus) adducit, Regi ostendit, donat: Dum ministri piscem rescindunt, in ejus alvo Policratis gemmam offendunt: citi ac lætabundi ad Regem perferunt. Quis hîc obsecro, non *bonæ Fortunæ* litandum putaret? Aliter Policrates: *Rem gestam in libellum retulit, & missis ad Amisin literis, divinitùs id sibi evenisse prædicat.* Omitto quæ post sequuta sunt: quomodo Amisis, ne amici sui casum quem mutuebat, lugeret, amicitiæ atque hospitii fœdus cum eo solvit: quomodo (quod prædixit Amisis) terra & rege indigna mors, mórsque triplex, non diu post insequuta est. Nam & *cruci suffixum, & imbre sic lotum quasi mersus esset, & ardore solis sic tostum, ac si igne periisset*, memorant. Hoc tibi unum nunc adnoto, non *Fortunæ*, sed *Divino numini* ejúsque *Providentiæ*, eventum hunc (quo vix credo fortuitum magis illud dixeris) à Policrate tributum esse: quæ omnia fusiùs legas apud (p) Herodotum lib. 3.

p Pag. 174, 175, & 206.

Ex Historicis, duos habe: sed qui inter principes etiam sunt, & verè palmares. Dio Cassius prior est, vir & doctrinâ, & prudentiâ, & nobilitate insignis: Nam & viro Consulari natus, & ipse bis Consulatum gessit; & Prætor Africæ, Dalmatiæ, ac Pannoniæ præfectus est. Narrat is (q) *Brutum* & *Cassium* (quod memoratu certè dignum) *iisdem ipsi quibus Cæsarem interfecerant gladiis periisse*: miserum item reliquorum qui in imperatorem conjuraverant exitum (r) declarat, *quorum nemo siccâ morte obiit*, ut docet (s) Suetonius: Brutum illum hic dico, qui jam moriens, *Fortunæ* tantum tribuerat, ut antè monui, cujusque fœdissimam vocem laudavit L. Florus Audite nunc Dionis de hac re judicium, lib 48. *Ita*, inquit, *& Justitia postulabat, & Deus voluit eos interire, qui virum ad id virtutis progressum, ac insuper benefactorem suum* (Cæsarem vult) *occidissent.* Ecce Justitiæ, atque Providentiæ divinæ illud & rectissimè, tribuit gravissimus simul ac prudentissimus Historicus, quod cæcitati *Fortunæ* tribuendum censuit Brutus, & post Brutum Florus.

q Lib. 48. in prin.
r Lib. 47. in fine.
s Suet. in Jul. Cas. cap. 88.

Plutarchus alter est, vir & nobili prosapiâ natus, & Trajano apprimè charus à quo & Consul factus est; & nulli (ut ego opinor) in Historiis secundus. Is in libello suo verè aureo, quem Consolationem ad Apollonium post filii illius obitum inscripsit, "Exclamationes illas, "Non oportuit eum adhuc adolescentem abripi, inanes esse, & à magnâ fatuitate proficisci "declarat. Non enim, inquit eâ lege in hanc vitam venimus, ut et nos leges præscribamus;

"sed ut eis obtemperemus, quæ decreta sunt ab universi gubernatore Deo, & constituta à " fato & providentiâ. Et paulò post, objicienti sic Apollonio, "Oportuit me illius patrem " ab i, so funerari fateor, inquit, ita naturam nostram ferre, sed alia ratio est Providen- " tiæ omnia gubernantis: atque ex hac esse dicit, quod ille, licèt juvenis, ante nos ex hac " mortali vitâ ad æternitatem egressus sit, tanquam è convivio abiens, priusquam in erro- " rem aliquem ex temulentiâ incideret. Similia quam multa in illius scriptis sparsim, & ferè passim obvia.

Inter Medicos, audi eorum principem Galenum, licet Ethnicus is fuerit, & religionis nostræ derisor. Is dum singulas humani corporis partes, venas, nervos, & arterias speculatur, earumque structuram simul & usum serió perpendit, Sapientiam Dei, Bonitatem, & admirabilem Providentiam obstupescens, lib. 3. de usu part. sic erumpit in ejus laudes; "Compono hic profectò Canticum in laudem Creatoris nostri, quia invenisse, inquit, quo pacto " hæc omnia ornarentur, summæ *Sapientiæ;* fecisse verò omnia quæ voluit, Potentiæ ac " Virtutis invictæ est.

Etiam ipsæ fœminæ, quæ Amazonas omnes longè superant, ultrò se in hoc certamen ingerunt: Sibyllas dico decem, quas singulas recenset Lact. lib. 1. Inst. divin. cap. 6. *Deum illum & unicum esse, omniscentem atque omnipotentem prædicant*, teste Just. Martyr. qui earum verba t recitat. Eundem Deum rerum quæ hic eveniunt curam habere, easque omnes suâ Providentiâ ita gubernare docent, ut & *ventos* u *compescat, & morbos & languores depellat, & vitam conservet.* Imò quæ mireris ab illis prædicta *Jesu Christi filii Dei, Servatoris nomen, disertè exprimunt in suo Acrostico,* quod recitat Constant. Magnus in Orat. ad cœt. sanct. cap. 18. & August. lib. 18. de Civit. Dei cap. 23. déque eo prædicunt, quòd x " quinque panibus & duobus pisciculis quinq hominum millia in diserto satiaret; quòd ala- " pis y & colaphis cæderetur, coronâ z spineâ indueretur, felle & aceto potaretur, im- " mundarum faucium salivâ deturparetur; quòd velum a Templi scinderetur, & medio " die per tres horas tenebris terra operiretur; quod tertiâ b post die à mortuis resurgeret, " quod denuo c ad judicium cum tubæ d sonitu veniet. Judicium mortalium e omnium " quos è pulvere f & tenebris mortis excitabit. quòd supremo illo die Sol obscurabitur, g " Luna ac Stellæ non dabunt lumen suum quòd cœli, & terra, & maria conflagrabunt; quòd " non facta solùm mortalium omnium, sed & dicta, imò & arcanas mentium cogitationes " in apricum Deus proferet; quòd h bonos inexplebili gaudio, impios uerò igne tartareo & " supplicis infernalibus afficiet. Hæc si quisquam clarissima esse divinæ Providentiæ indicia non sentiat, stipes ille ut fit necesse est, sin sentiat, stupore potiùs & admiratione quàm voce *Providentiam Dei* & *Sapientiam* prædicet; cùm videat hæc tam multa, tam miranda ab hominibus Ethnicis, idque *sexcentis* g aut *mille* h *annis* antequam evenirent, prædicta fuisse. Nec dubites eventura, quæ adhuc expectantur, cùm videas evenisse quæ tam longo antè tempore prænunciantur. Una etiam ex his, cùm esse Babylone nata, & *Berosi Chaldæi* i *nobilis illius antiqui Historici filia*, sese tamen *Erithræam nominatum* i i prædixit, ut declarat k Lactantius. Et licet Erythræ civitas si prope insulam Chois (at liquet ex l Ptolomæo) longissimè à Babylone dissita, ita tamen reipsâ evenit. Nam & sic vulgò jam vocatur & olim Apollodorus, ipse Erythræus, hanc *suam fuiße civem dixit, eandemque Gratis Ilium petentibus excidium Trojanæ urbis prædixiße affirmat,* uti docet m Lactantius, Atq; hæc sane quæ citavi omnia habentur, partim apud Just. Mart. & Augustinum, partim apud Lactantium, et Constantinum Magnum. Quæ si quis Sibyllarum nomine, ab eis qui post Christum vixerunt, conficta fuisse suspicetur eundem ex Varrone. Cicerone, aliisque, qui genuinos Sibyllarum libros ipse viderunt, et ut maximi pretii thesaurum custodierunt, quiq; antequam hæc evenirent, obierunt, refellit tum Lactant. lib. 4. cap. 15. tum Const. Magnus in illâ sæpius citatâ oratione ad cœtum sanctor. cap. 19. Nec est cur dubites hæc à

t *Orat. ad Gentes pag.* 57.
u *Sibyl. apud Lactant. l.* 4. *cap.* 15.
x *Apud Lactant. cap. cit*
y *Lib. eod. c.* 18
z *Ibidem*
a *Lib. eod. c.* 19.
b *Ibidem.*
c *Lib.* 7. *cap.* 20. *& cap.* 23.
d *Sibyl. in Acrost. apud Constant. & August.*
e *Apud Lactant. l.* 7 *ca.* 20. 23, *&* 24.
f *Sibyl. in Acrost.*
g *Ibidem.*
h *Ibid. & apud Lact. l.* 7. *ca.* 23.
g *Sibylla Cumæa vixit tempore Tarquinti Prisci Lact. l.* 1. *c.* 6. (*Superbum pro Prisco ponit. Geld.* 1. *c.* 19.) *Priscus regnari cœpit, ann.* 6 3. *ante Christum natum. Helv. in Chron.* h *Sibylla Erythæa vixit ante Trojanum bellum. Lactan. loc. cit. Troja eversa an.* 1180. *ante Christum natum Helv. in Chron.* i *Just. Mart. Orat. ad Gent. pag.* 77. k *Lact. l.* 1. *cap.* 6. l *Ptol. tab. de Asia* m *Lact. l.* 1. *cap.* 6.

Sibyllis

Sibyllis, licet Ethnicis hominibus, & dici potuisse & prædici Nam quod impio isti Mago Balaamo contigisse scimus, ut is non sua, sed quæ suggessit i'li Deus verba, eáque sola proloqueretur; idem Sibyllis (*quas Magas fuisse sentit* (n) *August.* usu venisse testatur Justinus Martyr Orat ad Gent. " Nam (o) quoties hæc aut similia prædixerunt, eas (ut *Balaamum*) divino instinctu afflatas, agitatas, & attonitas, fuisse; avascente verò instinctu illo, non vaticinandi modo vim, sed & dictorum memoriam il'is evanuisse *dicit*.

En verò, ne quis segniter se in hoc bello gerat, adest & eminet in mediâ turmâ, cum suâ, quam olim pater illius Apollo ei dono donaverat lyrâ, ipse Orpheus;

— — *Quo non præstantior alter,*
Ære ciere viros, Martemque accendere cantu.

Deum ille *Rectorem Mundi* disertè vocat; eumque *non solùm bona mortalibus, sed & bella & luctum, & adversa immitere* ait; cujus ipsa verba habes apud Justinum Mart Orat. ad † Gentes, & fusiùs apud Clemen. l. 5. Strom. † & Cyrill. l. 1. contra (r) Julian.

Venio nunc ad Poëtas, quorum licet densum hic agmen, ego tamen eorum principes solum citabo, *Homerum* & *Maronem*. De *Jove* agunt Certè. Sed non de *Cretensi illo* Saturni filio; non de *Jove Arcadio*, filio Ætheris, cujus meminit Cic. lib. 3. de Natu. Deor. (s) non de ullo eorum, quos *trecentos* Varro commemorat, teste Tertul (t) verè enim *Joves* isti omnes *Vejoves* sunt quia (u) juvare nec sciunt nec queunt. Sed *Jovem* illum volunt quem Plato *magnum Jovem* dixit: & *ideo magnum* (sicut Athen. orat. pro Christ. (x) ait) *ut discernere cœlestem Jovem à terreno, ingenitum à genito:* Illum quem Homerus *Ipsum Deum* vocat *Ipsissimum verum significans Deum*, ut disertis verbis ait Just. Marr. orat. (y) ad gentes: & Cyril. lib. 1. cont. (z) Jul. Illum quem Augustinus indicat lib. 5. de Civit. Dei. c. 8. *Jovem*, inquit, *quem summum Deum esse putarunt, Fatum vocant.* Illum quem Arist. Ζῆνα dictum ait, quia *in ipso vivimus:* Illum quem Aratus † Poëta, cùm de Jove dixit,

A Jove principium: &c.
Jovis omnia plena, &

Illius genus sumus. Quo *Jovis* nomine non alium quàm verum Deum significatum esse, testis est exceptione major Apostolus Act. 17. 28, 29. Hunc illi unicum & verum Deum *Jovis* nomine intellexerunt, & ut scitè ait Tert. lib. ad Scap. cap. 4. *In Jovis nomine Deo nostro testimonium reddiderunt.* Nam ut ait Minut. Fœlix in dialogo qui inscribitur Octavius, *cùm eum Jovis nomine appellant, in nomine falluntur, sed de re & unâ summâ potestate consentiunt.* Quamquam & hoc ipsum *Jovis* nomen, (si res seriò spectetur) non ut vulgus (a) putare solet, à *Juvando* ductum est, sed ab Hebræo *Jah*, vel *Jehova*. Neque hoc ego solus senserim, sed unâ mecum (b) Forsterus, (c) Avenarius, & Mar. (d) Marinus, viri in Hebræis valde periti. Nec abs re, ut opinor, senserunt Nam vocem Hebræam *Jehova*, *Jaho* legi posse docet Hier. Com in Psal. 8. *Deum verò Græcis Jao vocatum esse* Diodorus Siculus testatur, qui sic Mosis Deum nominari dicit. Jam vox *Jao*, vel *Jaho*, Latinis hæc regulariter in *Jaois* aut *Jahois* vertenda esset: sed duarum syllabarum in unam contractionem frequentem apud Latinos esse, præter enim ubi origo vocis Hebræa demonstrat Jehoshuæ in *Jeshua*, Jahacobi in *Jacobi*, Jehudæ in *Juda* contractio. Eodem sanè modo pro *Jaois*, aut *Jahois*, Latini contractè dicerent *Jois*, nisi Euphoniæ & auribus inservientes consonantem *v* inserere, sæpe illis ex usu esse: sic ab αἰὰν *Ævum*; ab ἄορν☉, *Avernus*, à Λέω, *lavo* dicunt; pari omnino jure hic pro *Jois* & *Joem*, *Jovis* & *Jovem* dixerunt. Et quidem hanc vocem *Jovis* antiquitus rectum casum fuisse declarat Varro lib. 7. de ling. Latin. (e) *Nunc*, inquit, *in consuetudine est dicere pro Jovis, Jupiter, & pro bovis, bos;* cujus Nominativi vestigium etiam adhuc cernere est, cùm Jupiter *Dijovis* vocetur & *Jovis pater*, (unde per contractionem vox ipsa Jupiter) ut apud Aul. Gellium. lib. 5. c. 12. & alios videre licet Sed redeo Poëtas.

n *Aug. l. 21. de Civit. Dei, cap.* 6.
o *Pag.* 78.
† *Pag.* 56
† *Pag.* 675 & *seqq.*
r *Fol.* 6.
s *Pag.* 129.
t *In Apol. c.* 14.
u *Eum qui curandi potestatem non haberet Vejovem appellarunt; Gel. l.* 5. *cap.* 12.
x *Pag.* 246.
y *Pag.* 57.
z *Fol.* 7.
† *Arati verba extant apud Clem Alex. l.* 5. *Strom pag.* 665.

a *Onomast. Prop. nom. à Contrad. Gesner. collectum: in voce Jupiter: aliique.*
b *In suo lexico Heb. in voce Jehova.*
c *Gentes Jovem à Jehova mutuati sunt Aven. in suo lexico in voce Havah.*
d *In sua Arca Noe.*
e *Vide Prope finem.*

Vide imprimis quid de hoc *magno Jove* canat Maro Æneid. 1.

——— *O qui res hominumque Deûmque*
Æternis regis imperiis, & fulmine terres.

Idem ut nostri Ilium ab Argivis eversum, & in cineres versum memorat. Tu fortassis Helenam, aut Paridem istarum calidum authores cogites: audi divini Poëtæ judicium Æneid. 2. Ilium sic alloquentis,

Non tibi Tyndaridis facies invisa Lacænæ,
Culpatúsve Paris, verum inclementia divûm
Has evertit opes, sternit omnia Jupiter Argos
Transtulit. ———

An verò aliter Ille suorum fratrum individiâ ac perfidiâ in Ægyptum venundatus? *non vos sed Deus me in Ægyptum misit.* Scilicet privatæ omnes ac publicæ clades, si ad originem primam trahas & fontem ab eo; & verissimè ab Euripide dictæ sunt θεήλατοι, immissæ ac cœlitus à Deo nobis invectæ. Nec aliter Attila homo spurcissimus & pernicies orbis, *flagellum* f Dei dictus est, quàm olim Assyriorum tyrannus, *virga Dei* g & *malleus* nominatur. Deus etenim est, qui per hos dissipat gentes, & destruit regna. Et quamvis eorum neuter hoc sibi proposuit neque in animo suo cogitavit (se Dei flagellum esse) sed prædari ac depopulari gentes non paucas; tamen nisi populum per istos suo brachio castiget Deus, non occidere, quid dixi occidere? non summo digito attingere, nec vel attollere in quemquam suam manum magis possent aut ipsi, aut innumerabiles eorum exercitus, quem cædere quemquam potest in animis hæc virga aut bacillus.

f Sigon. l. 3. de occident Imper. an 453.
g Is. 10. 5. Jer. 51. 20.

Poëtam alterum habe Homerum: qui verè hic si usquam *Homerus*: lege & perpende, quæ ille de Jove narrat Iliad ultimo ——— Δοιοὶ γάρ τε πίθοι ——— &c. *Duo* scilicet magna fingit adstari *Jovi dolia*: è dextrâ sanitatem, divitias & omnia vitæ commoda; ex *altera* morbos, ærumnas, ac adversa omnia ab Jove cœlitus dimitti, & pro suo arbitrio misceri, ac velut longâ spathâ mortalibus effundi. An tu figmentum hoc figmentum putas? Non est. *Miscet* h *enim certè Deus & dispensat poculum cuique suum*. Poculum illud qualecunque sit, velut à benigno patre sibi porrectum, accipiunt libenti animo & hauriunt quibuscúnq; ille charus est, & quicunque illi. Alii fremunt quidem ac tumultuantur, & vel de manu Dei excutere illum calicem, vel disjicere in pulverem, & dispergere, manibus pedibusque laborant & luctantur: frustra. Nam vel inviti ebibent, & quidem *fæces* i ejus, *Nam si* k *renuant accipere poculum è manu tuâ bibendum, dices illis, Sic ait Deus exercituum, Omnino bibituri estis.* Quid deinde videtur tibi illa precatio, mihi fateor sæpius usurpata, quam ex Homero citat in Alcibiade Plato,

h Psal. 75. 8.
i Ibid.
k Jer. 25. 28.

l Ζεῦ βασιλεῦ τὰ μὲν ἐσθλὰ καὶ εὐχομένοις καὶ ἀνεύκτοις
Ἄμμι δίδου τὰ δὲ δεινὰ καὶ εὐχομένοις ἀπάλεξον;

l O Rex Jupiter, da bonis quæ bona sunt, sive rogemus illa, sive non rogemus: Quæ vero mala sunt depelle, etiamsi illa vel maxime flagitemus.

An hoc Ethnici tibi votum videtur? An tu magis sanctè aut sapienter quidquam postules, quàm ut bona tibi Deus largiatur, rogatus, non rogatus: quæ verè mala tibi futura sunt ac noxia, ea etsi ardenter flagites, avertat ac propulset? Dic nunc ingenuè, potéine his illustriora divinæ Providentiæ documenta desiderare. Pudeat certè Atheos hujus ævi, qui tam arguti videri volunt in suis, quos vafrè nimis et velut per cuniculos texunt contra Deum ejusque Providentiam, dissertationibus; cùm eandem tam liquidò tamque constanter ipsi Ethnici non proficiantur modò, sed propugnent; videant verò ne olim et isti exurgunt contra eos.

Adduco jam *legionem* tertiam et ultimam, sed duram, ferream; quamque (ut olim Romani unam ex suis) verè *fulminatricem* dixeris. Scio fastum istorum hominum et quam petu-

petulanti sint ab indomito ingenio. Obgannient enim adhuc Deo, & quæ pro illius Providentiâ adducta sunt, aut verò adduci à quoquam possunt, pro ludibrio habebunt omnia, & in cachinnos vertent. Caveant verò, si tanto fulgore veritatis vinci nolint, ne fulgure tandem & fulminibus adigat vel invitos Deus, ut eandem, licèt serò nimis, agnoscant & profiteantur. Habent præ oculis exempla, & illustria certè, & non pauca, quibus moniti sapere discant. Inter primos *Julianum*, quo tertius magisque Deo simul & hominibus exosum animal orbis vix vidit. Ludus ei ac jocus fuit, non solùm *Galilæos* (sic per contumeliam Christianos vocabat) trucidare ac mactare; sed & Deum ipsum, & sacrosancta Dei eloquia rodere, & pro ludibrio habere. Quod non solum execrandi illius libri plus satis indicant, sed & illud dignum Atheo responsum, cujus meminit Sozom. lib. 5. cap. 17. Nam cum Apollinarii libellum aureum, (quo veritatem divinam graviter & disertè contra Gentiles, defenderat) legisset; ille deridens ista omnia, Episcopis illius ævi scripsit in hunc modum: ἀνέγνων, (l) ἔγνων, κατέγνων· ad quæ illi modestè simul & sapienter rescripserunt, Ἀνέγνως, ἀλλ' οὐκ ἔγνως· εἰ γὰρ ἔγνως, οὐκ ἂν κατέγνως· quæ pari venustate ac elegantiâ vix Latinè reddas. Vide nunc an tot in Deum scommata impunè tulit? annon de *cœlo ille tactus* sit? Vix biennium in imperio compleverat (nam triennium illi falsò tribuit (n) Socrates) cum in Persas bellum gerens, hastâ in eo prælio percussus, & lethali vulnere sauciatus est. Sed à quo? Certè à nemine hostium; ut rectè probat apud Sozomenum (o) Libanius. An ab aliquo Christianorum, ut calumniatur Libanius? At illis alia mens, alia disciplina fuit: *Christianus nullius hostis est, nedum Imperatoris* ut præclare ait (p) Tertullianus. Et norant illi, *contra Reges scutum, non gladium, sumendum esse.* A quo igitur? Indicabit tibi Calistus, homo ipse Ethnicus & satelles Juliani, qui illum *à dæmone transfixum fuisse* testatur apud (q) Socratem: sed à quocunque ictus, certè vindictam Dei Apostatam insequutam esse, & quidem pede non claudo, uno ore docent Greg. Nazianzenus, Theodoretus, Socrates, Sozomenus, aliique. Neque hoc Julianum ipsum latuit, sed vel invitus agnoscere coactus est. *Nam*, 'qui Galilæorum (r) sanguinem diis suis voverat, si victor rediret; idem suo ipsius sanguine manum jam implens, eumque in aërem (*quasi herbam Deo daret*) projiciens, exclamavit, Vicisti Galilæe. Ita simul & victoriam confessus est, & blasphemiam evomuit, *ut ait* (f) *Theodoretus*. Neque victus ille hoc uno modo. Nam, "neque Corpus illud infame sepulturâ condi sivit Deus, *sed ut ait* '*Greg.* (t) *Nazianzen.* æstu vehementi abreptum atque absorptum à terrâ, præludium fuit 'futuri supplicii: *& infelicem Apostatæ* animam ad Tartareas Phlegetontis pœnas deturbavit, *ut ait idem* (u) *Gregorius*:

Hunc Pater omnipotens disjecit fulmine ad umbras,
Pallentes umbras Erebi, noctemque profundam.

Monitor illis alter, Galerius Imperator, quem Maximinum ubique vocat Eusebius. Insolens ille item divini Numinis contemptor. Mitto reliqua flagitia, hoc unum tibi ex (x) Eusebio memoro: 'Erant acta quædam insulsa & plena blasphemiæ, de Pilato & Christo con'ficta. Acta ista per omne imperium divulgari, & publice in contemptum Dei ab omnibus 'legi, ipsis etiam pueris per ludimagistros tradi, & memoriâ teneri mandavit Galerius: Factum ita est; & in summam Dei contumeliam, 'æneis tabulis ea insculpta ridebantur 'ab Ethnicis ubique omnibus, inque scholis personabant. An hæc credis impunè? vide hic quoque justitiam Dei & providentiam, atque obstupesce. Sicut ille Dei nomen patere voluerat apud omnes, & cultores Dei bestiis objecerat, oculos eis eruerat, & omni cruciatuum genere miserrime vexaverat; itidem & ipse bestiis pabulum factus est, & "vermibus 'inguina illi miserum in modum depascentibus exesus; oculi etiam exilierunt, & cæcum 'dimiserunt: corpúsque totum apostemate, tumoribus, ulceribus purulentis & fistulosis, ac 'putredine ita fractum est & debilitatum, ut non modò fœdum ac horrendum spectaculum

'viden-

l *Legi, intellexi, condemnavi.*
m *Legisti, sed non intellexisti: nam si intellexisses, nunquam condemnasses.*
n *Soc. l. 3. c. 18.*
o *Lib. 6. c. 1.*
p *Lib. ad Scap cap. 2.*
q *Lib. 2. c. 18.*
r *Hier. in Chr. an. 366. Oros. l. 7. c. 30.*
f *Lib. 3. hist. c. 25.*
t *Orat. 18. quæ est de laud. Athan.*
u *Orat. 2. in Julian.*
x *Euseb. l. 9. hist. c. 5. & 7.*

" videntibus exhiberet, sed tam lethiferum fœtorem exhalaret, ut ne medici quidem eum " ferre possent, quos ille idcirco crudeliter interemit. Atque hæc omnia vindice numine cœlitùs ipsi contigisse, non solum Eusebius *y* declarat; sed & Galerius ipse, serò licet, agnovit; *cùm palinodiam ad extremum canens, se contra verum Deum frustra pugnâsse, idque jam experientiâ comperisse professus est,* ut testatur idem *z* Eusebius.

y Euseb. l. 8. hist. c. 17. & l. 1. de vit. Const. c. 50, 51. & 52.
z lib. 1. de vit. Const. c. 52.

Exemplum aliud habent in Valeriano Imperatore, qui sicut Galerius, execrandus etiam fuit divini numinis contemptor, & cultorum Dei carnifex. *Illi datum est os* (ut ait Dionysius *a* Alexandrinus) *magna loquens & blasphema.* Sed & ille *irâ Dei tanquam fulmine dejectus est,* ut diserte loquitur Constantinus Magnus *b* in epistolâ ad regem Persarum. Et ut clariùs in eo, velut in speculo, Providentiam Dei conspicias; pari omnino passu insecuta est eum vindicta numinis. Proculcaverat ille, idque indignis modis cultores Dei: Ipse itidem barbari hominis & superbi Tyranni pedibus conculcatus est. Nam *Sapores Persarum Rex* (à quo erat in bello captus) *quoties equum conscenderet, Valeriani incurvati dorso ac cervice pro suppedaneo subsellio usus est,* ut testatur *c* Orosius. Ille cultores Dei, ipsúmque Deum derisui habuit, & pro ludibrio. Ipse itidem *purpurâ ac* (d) *diademate indutus, Sapori ad pedes, & scabelli vice inserviens, ludibrio apud omnes fuit, & in ore omni populo, & in hac infami ac ignominiosâ servitute consenuit,* ut idem testatur Orosius. Ille cultores Dei quasi lanius mactavit, evisceravit, & in frusta dissecuit, ut declarat *e* Eusebius. Ipse itidem carnificis alterius ac lanii manus sensit, cum *jussu Saporis excoriatus est, & sale conditus: Sempiternum* (ut pulchre ait Constant. *f* Magnus) *& infortunii sui & Justitiæ divinæ Trophæum.* Verissima opinor in eo nunc agnosces Senecæ verba, *Quod fecit patitur, Authorem scelus repetit, suoque premitur exemplo nocens.* At ejus exemplo *g* sapere didicit illius filius Gallienus: discant utinam & alii.

a Apud Euseb. lib. 7. cap. 9.
b Apud Euseb. lib. 4. de vit. Const. c. 11.
c Lib. 7. cap. 22.
d Const. in Orat. ad cœtum sanct. c. 24.
e Lib. 7. hist. cap. 9.
f Const. in Orat. in cœtum sanct. cap. 24.
g Oros. loc. cit.

Innumeri ex hoc Regum ordine adduci possent. Nam ut personæ ipsorum, ita & exempla, eminent. Ideóque à pluribus observata sunt, & literis tradita. Et amat profectò Deus ex his quos maximè suspicere solemus & debemus, aliis omnibus documenta dare: & singulorum statuis monitum illud insculpi vult, quod suæ inscripsit Sethon Ægyptorum Rex, teste Herodoto lib. 2. (*a*) *In me quis intuens pius esto:* nimirum vel pietate meâ, vel (si ego impius) supplicio monendus. Sed sunt tamen & in aliis complura, quæ illos monere possunt & debent, exempla.

a Pag. 142.
b Lib. 1. c. 8. de miraculis.
b In voce Daphidas.

Daphidæ post Val. *b* Max. meminit Illustr. l. de Vit. Phil. *c* Homo is fuit totus ex dicteriis & convitiis compositus: nullum non lacessebat, non Attalo regi pepercit, cui ob id valde invisus. Sed ne à diis quidem linguam temperavit: Pythiam aliquando adiit; ibi Apollini, & quia majorem ille Deum non agnovit, in Apolline Deo ipsi, illudere voluit. *Sciscitatur* homo petulans *an equum esset reperturus,* Responsum accepit, *brevi reperturum.* Ille ridens abiit, responsum omnibus vulgavit: multis sannis & convitiis Deum proscindens, quia *equum* ille neque habuerat, neque amiserat. Accidit brevi post, ut Attalus (quem ille toties provocaverat) eum nactus sit. Rex præcipitem de rupe dari jussit. Loci autem nomen, unde ille deturbatus, erat *Equus.* Ita & *equum* quem meruit, reperit; & serò nimis didicit, neque Reges, neque multò minùs Numen, probris ac convitiis impune lacessiri.

En verò Coryphæum ipsum & magistrum nostrorum omnium Atheorum, vere sentinam & cloacam vitiorum, Scurram dico & Apostatem Samosatensem Lucianum; qui primis eis hanc scholam circa Trajani tempora aperuit; quíque tam effræni insolentiâ Deum ac divina omnia subsannavit, ut in Atheorum cognomen, illius nomen jam abierit, & ab eo *Luciani,* aut *Lucianistæ,* meritò nuncupentur. Pro nugis iste ac anuum fabulis habebat sacra eloquia: Prophetas, & Apostolos, præstigiatores, & impostores: Christum ipsum de palo suspensum sophistam, rabido ore & blasphemâ voce spurcissimus nebulo nominabat. Videat illius sectatores, qualis & quàm belli hominis discipuli sint. Videant etiam quàm feliciter hæc suo magistro cesserunt. Paucis illud indicat

Vola-

Volaterranus, qui *eum divinâ ultione à canibus dilaniatum narrat.* Sed referam ego id, *Suidæ verbis:* " Lucianus *inquit*, Samosatenus, cognomento blasphemus, maledicus, at-
' que inauspicatus, ac potiùs impius, divina oracula pro ridiculis judicit. Initio concionator fuit Antiochiæ, quæ res cum ei male cessisset, se ad scribendum contulit. Discerptus à canibus interiit, cum rabiem suam contra veritatem exercuisset, sicque furoris sui & in hac vitâ justas pœnas dedit; & in futurâ, æterni ignis cum Satanâ hæreditatem cernet. Sic de eo Suid. Hujus si exitum perhorrescunt, discant mature execrandam illius doctrinam simul & mores detestari.

Dignum verè hic memoriâ & illud est apud Josephum l. 12. Antiq. c. 2. Erat Demetrius Phalerius vir doctus valde, & regiarum bibliothecarum præfectus, qui in eis se tum habere *circiter ducenta millia, sed brevi. quingenta millia librorum* habiturum, regi (d) dixit. Quæsivit ab eo Ptolomæus Philadelphus (apud quem ille in magno honore) qui factum sit, ut tam admirandarum legum & rerum quæ in sacris literis traduntur, nec Historicus ullus nec Poëta mentionem fecerit? *Respondit* (e) *Demetrius* "neminem ausum ea attingere, quæ constaret divina esse & omni veneratione dignissima: etiam punitos esse quosdam à cœlesti Numine, qui illa temerè attrectassent. Theopompum enim volentem quædam suis scriptis inserere, mente motum fuisse: Theodectæ item Poetæ, cùm in quadam tragœdiâ vellet aliquid è sacris libris admiscere, oculos glaucomate suffusos caligasse: sicque affectus mansisse, donec exorato ab utroque Deo, & ille mentem, & hic visum recepisset. *Sic Demetrius.*

d *Cap. citat. in initio.*

e *Ibid. in fine.*

Utinam verò vel hinc cavere discant Theodectæ nostri & Roscii, qui, abjecto omni pudore simul ac metu, *Alchymistas* pessimos agentes, aurum in scoriam & sacra ac divina in ludos vertunt & jocos; nec usquam tam faceti sibi videntur ac lepidi, quàm cùm Deum ejúsque eloquia maximè atque argutissimè subsannant. Bene certè est, quòd non Athenis & apud Areopagitas causa illis agenda sit. Illi Protagoram " in exilium ejiciendum ejúsque libros omnes publicè cremandos statuerunt, non aliâ de causa, quam quod librum ita ordiretur, de Diis, sint nécne, nequeo statuere, *ut testatur* (f) *Laërtius.* Idem Stilponem, quia *Minervam Deum esse negâsset*, & rem in jocum vertisset, quia *Dii* inquit *mares sunt, at Pallas fœmina*, solum vertere coegerunt, teste eodem (g) Laërtio. Quid facerent *Protagoris* nostris & *Stilponibus*, qui etsi verum Deum agnoscant & profiteantur, eundem tamen derisui ac ludibrio omnium exponunt, ejusque eloquia, nonnulli illotis manibus vel tangenda, in theatro orbis pedibus conculcant, proterúntque? At pulchrum est plausu excipi, & audire, *Qui habet salem, qui in Te est.* An & illud etiam non pulchrum, quod verissimum olim experientur; *Non relinquet impunem, qui assumpserit nomen suum in vanum?* quantò minus si in profanum? si in convicium et ludibrium? An et illud quòque non pulchrum, quod derisoribus et sannionibus dicit ipse; *Ego quoque vos ridebo & subsannabo, cùm advenerit quod expavescitis: cùm irruerit in vos angustia, & calamitas vestra tanquam turbo adventaverit?* An quia silet ad hæc Deus, et quasi surdum agit, latere hæc eum putes? aut non curare? aut istorum oblivisci? Ne cogita. Connivet ille paulisper, non dormitat: Diem pœnæ diffindit tibi aut ampliat, non tollit; nec dimittit supplicium, sed differt. Non est ille humano aut tuo ingenio. Si tibi aliqua contumelia fiat, servus tu statim, et es vindictæ properus: *I, lictor, liga manus, caput obnubito, infelici arbore suspendito.* Aliter Deo visum: Lento ille ad vindictam gradu, tardo et plumbeo pede procedit; sed audi, *tarditatem* (h) *supplicii gravitate pensabit.* Nec tamen ille tardus est, sed tu præproperus, et festinus nimis. Nec enim fallet qui dixit, *Opportuno* (i) *tempore vacillabunt pedes eorum:* Scilicet aliis hanc curam ille demandavit, et quid Areopagitæ statuant, adhuc expectat. Sin et illi conniveant, causam ipse suam aget et non prædictam dicant, prædicit ipse illusoribus omnibus; *Oculi* (k) *mei videbunt eos, & conculcabuntur ut lutum platearum.* Quòd si hæc ipsorum palato non sapiant, habent tamen ex suis propheta unum, qui ista moneat, Euripidem. Produxerat in scenam Bellerophontem

f *Lib. 9. in vita Protagoræ.*

g *In vita Stilpon.*

h *Valer. Max. lib. 1. cap. 1.*

i *Deut 32. 35.*

k *M. c 7. 10.*

diis insultantem; *An esse credis quospiam in cœlo deos? Non sunt profectò;* & multa similia *l* his, aut deteriora. Cùm tot in Deos convitia jactari audirent Athenienses, excandescunt valdè; Poëtam sibilis excipiunt, ac tantùm non explodunt. Prodiit ad eos sedandum Poëta ipse, exorat ut paulisper pacatis animis esse velint, donec fabulæ exitum, inque eo Bellerophontis exitium viderent. Silent, expectant; & quem initio diis convitiantem ferre non poterant, vident, non sine plausu & lætitiâ in extremo actu diis hominibusque invisum, *diris m velut œstro percitum, per sylvas & solitudines, loca invia & avia palantem, ejaculantem, cor suum edentem, & digna tanto scelere supplicia luentem.* Prima scilicet adhuc vobis agitur scena. Uno alteróve actu, lepores, joci, facetiæ; &, ut Comœdiam scias, risu & cachinnis diffluunt omnes. Silete paulisper, & extremum non inviti expectate actum qui tum inchoandus, cùm *Exeunt*, cúmque non larvas solùm & cothurnos, sed & soccos ponunt. Atra illic, Tartarea, & Tragica omnia: horrore, ejulatu, luctu & lamentis, nec iis certè fictis opplenda.

l Citantur ex Euripidis Bellerophonte apud Just. Mart. l. de Monarch. Dei. pag. 211.

m Hæc Bellerophonti evenisse docet Homerus Iliad. 6. & Arist. lib. probl. sect. 30. q. 1.

Discite justitiam moniti, & non temnere Numen.

Depugnatum jam cum Theomachis, quos si non profligatos (qui fiat) certè victos esse, scio non negabis. Et finis quidem pugnæ esset, nisi manum mihi hic injiceret Hieronymus, vir mihi amicus valdè, quemque ut Patrem colo. Sed in hac causâ amico, fratri, ipsi etiam Patri dicendum est, *Non cognosco te.* Quid ille & quàm malè de Potentiâ, Scientiâ & Providentiâ Dei senserit, indicabunt tibi ipsius verba, Comment. in cap. 1. *Habac.* "Sicut, *inquit*, in hominibus, etiam per singulos, Dei currit Providentia, sic in cæteris animalibus generalem quidem dispositionem ac ordinem cursúmque rerum intelligere possumus: verbi gratiâ; quomodo nascatur piscium multitudo, & vivat in aquis: quomodo reptilia & quadrupedia oriantur in terrâ, & quibus alantur cibis. Cæterùm absurdum est, ad hoc Dei deducere majestatem, ut sciat per momenta singula quot nascantur culices; quotve moriantur; quæ cimicum & pulicum, & muscarum sit in terrâ multitudo; quanti pisces in aquis natent, & qui de minoribus majorum prædæ cedere debeant. Non sumus tam fatui adulatores Dei, ut dum potentiam ejus ad ima detrahimus, in nosipsos injuriosi simus, eandem rationabilium & irrationabilium providentiam esse dicentes. Sic Hieronymus; qui, ut opinor, didicerat hæc à *Plinio*: nam is lib. 2. cap. 7. *Deum pollui censet tam multiplici ministerio.*

Da veniam Hieronyme. Pugnant pro parentibus liberi, pro dominis servi, pro regibus satellites: multò utique sanctius est & justius, ut qui à Deo conditi sumus, pro Deo pugnemus; qui parentibus propinquior est, dominis præstantior, & regibus omnibus augustior, cum sit Rex regum, & Dominus dominantium. Fatuos verè dixisses & impios, ac tantùm non Atheos, si vel levissimarum & vilissimarum rerum non generalem solùm, (quam tu das) sed particularem in Deo scientiam, curam, ac providentiam denegemus. An tibi fatui videntur in quibus legis? "Quis *n* præparat corvis escam suam, quando pulli eorum clamant ad Deum? Qui *o* dat jumentis escam, & pullis corvorum invocantibus eum: Qui operit cælum nubibus & parat terræ pluviam: & producit fœnum in montibus; qui dat nivem sicut lanam, pruinam quasi cineres dispergit; qui mittit gelu tanquam frusta, & verbo liquefacit ea. Ignis, *p* & grando, nix, & glacies, faciunt verbum ejus. *An & ille tibi fatuus qui dixit,* Disposuisti *q* omnia in mensurâ, numero, & pondere? Si singulis quæ usquam sunt, suum numerum dedit, suum pondus & mensuram, singulorum & notitiam & curam eum habere, fatuus certè sit oportet qui inficiatur. An & illud tibi fatuum, *Non r est Deus præter te, cui cura est de omnibus?* & illud adhuc clarius, *Parvum s & magnum ipse fecit, & æqualiter illi cura est de omnibus?* Audin', de omnibus, & *æqualiter* illi cura est *de omnibus*? Par videlicet notitia & cura omnium, (nam singularem habet singulorum) sed non pari amore ac benevolentiâ, nec æqualibus beneficiis omnia pro-

n *Job.* 39. 3.
o *Psal.* 147. 8, 9. &c.
p *Psal.* 148. 8.
q *Sapient.* 11. 21.
r *Sap.* 12. 13.
s *Sap.* 6. 7.

prosequitur. Ut Pater-familias æquè vernis prospicit atque filiis,& curat ut cuique quod æquum est suppetat; nec tamen hæredes suis aut prædiis vernas ditat, sed filios: Sic Deus, licet non æquali amore omnia complectatur, neque ullis nisi filiis hæredia sua donet; æqualiter tamen omnibus, quod cuique aptum est prospicit, & singulorum curam habet. Singulis ille imperat, singula illi parent; dicit uni vade, & vadit: alteri Veni, & venit, & singulis Fac hoc, & facit. An illa tibi exciderant de t *Ceto*, de *cucurbitâ*, de *vermiculo*, de *Euro*? de quibus singulis clarè dicitur & disertè, *præparavit id Deus*. An & illa in Ægypto nota omnibus & decantata, de *grandine*, de *locustis*, de *ranis*, de *colluvie muscarum*, de *pediculis*? *Pediculos* dixi, vilissima animalia, in quibus tamen sic emicuit potentia & providentia Dei, ut ipsi Magi & incantatores Ethnici se hîc victos faterentur, & exclamarent, u *Digitus Dei est hic*. Age, ut ista te fugisse putemus, quis tamen Hieronymo ignoscat, si hæc ei vel incognita fuerint vel exciderint? *Etiam* x *capilli omnes vestri numerati sunt; neque vel capillus unus, vel passerculus decidit in terram, absque ejus nutu ac voluntate.* Aspice y volatilia cœli, quæ ille alit; aspice lilia & gramina terræ, quæ ille circumvestit. De quibus audi elegantes Prudentii z versus, dignos sanè qui non scriptis, sed animis omnium insculpantur:

t *Jon.c.1.* & 4.
u *Exod.* 8. 19.
x *Matth.* 10. 29, 30.
y *Matth.*6. 26. & 28.
z *Prud in Psychom.deavar.* & *largu.*

Nonne vides, ut nulla avium cras cogitet unquam?
Et se pascendam domino non anxia credat?
Confidunt volucres victum non defore viles,
Passeribusque subest modico venalibus asse
Indubitata fides, dominum curare potentem
Ne pereant: In cura Dei facies quoque Christi
An dubites, ne te tuus unquam deserat author?
Ne trepidate animis, vitæ dator est dator escæ.

Quantò rectiùs Hieronymo Augustinus, lib. 5. de Civit. Dei. cap. 11. "Deus, inquit 'non solùm cœlum & terram, nec solùm Angelum & hominem, sed nec exigui & con'temptibilis animantis viscera, nec avis penulam, nec herbæ flosculum, nec arboris foli'um, sine suarum partium convenientiâ, & quadam veluti pace dereliquit. Et lib. 5. de Gen. ad lit. cap. 21. non modò totam hanc inferioris mundi partem, verùm etiam *vilissimas ejus & abjectissimas particulas divinâ providentiâ regi* confirmat. Pudeat verò Hieronymum, virum tantum, non tam recte de Providentiâ Dei sapuisse, ac Josephum hominem minime Christianum. Is *a* postquam commemorasset templum Hierosolomitanum ab Herode extructum, tantâ etiam magnificentiâ ab *ipsis fundamentis* ædificatum, ut structura e lapidibus firmissimis *longitudine vigintiquinque*, *altitudine octo*, *latitudine duodecim cubitorum* constaret; narrat celebri famâ omnibus innotuisse, *toto illo quo templum struebatur tempore (decennium id fere fuit) nunquam interdiu, ne interrumperetur ædificatio, pluisse;* & *hoc*, inquit, *si quis divinam Providentiam respiciat, non absimile vero est.* Sed quid ego Augustinum aut Josephum hîc oppono? Ipse Galenus, homo Ethnicus plane, & Mosaicæ simul ac Christianæ doctrinæ contemptor, Hieronymo hîc aurem vellit, ipsumque de Dei providentiâ rectiùs instruit. Nam non solo homine, sed & in *vilissimis ac minutissimis animalculis*, Dei sapientiam, artem, & opificium admirandum prædicat. lib. 17. de usu part. & *quantò minus aliquod animal fuerit, tantò majorem* (inquit ille, & vere) *extabit tibi admirationem*; quin & in *pulice* (cujus meminit Hier.) in ipso inquam pulice, imò *in structurâ cruris pulicis opificium Dei & sapientiam mirificè extollit.* Ac ut alios omittam, extant Theodoreti Sermones decem de Providentiâ: legite eos & volvite diligenter; sunt enim ad hanc rem aptissimi lectuq; dignissimi. Circumducit ille te per *omnes mundi plagas*, partésque, *cœlum, aërem, maria, terram*, per omnes *plantarum, volucrum, piscium, reptilium, hominisque* particulas, & in singulis tam

a *Lib* 15. *Antiq.cap.*14.

multa tam conspicua *Providentiæ* documenta recenset, ut eam tibi digito demonstret, & veluti manu palpandum proponat. Visne ut verbo dicam? Sic omnino res habent: Ut Phidias nobilis ille statuarius, cùm Athenis simulacrum Minervæ dicavit, in medio clipeo (teste Aristotele *b*) *suam ipsius faciem* effinxit, eandémq; tam miro & abstruso artificio *statua inclusit, ut si quis illius faciem eradere aut tollere voluisset, universam simul statuam ejusq; habitum necessario labefacturus esset*: Ita Conditor & Opifex hujus mundi Deus, & toti fabricæ, & singulis illius partibus, tam miro abstrusóque artificio suam potentiam, sapientiam, bonitatem, ac Providentiam, velut ipsius faciem insculpsit; ut ex nullâ omnino mundi parte eradi possit vel tolli hæc mirabilis Dei facies, quin simul partem illam, quæcúnque sit, non labefactas solùm, sed planè destruas & vertas in nihilum.

b Arist. lib. de Mundo.

Quòd verò omnia *Dei Providentiâ* gubernari toties inculcavi, istud *Omnia* tam latè hîc patere volo, ut ne voluntates quidem ipsæ & liberrima hominum arbitria eximi hinc, aut ab hâc universitate excipi debeant. Inepta planè, & (ut verissimè ait *c* Augustinus) *detestabilis est illa Ciceronis* in libris de divinatione *disputatio. Sensit ille* "non posse 'cum voluntatis libertate consistere simul Dei præscientiam ac providentiam. Et quia alte-'rum horum necessariò negandum putavit, aut homines non liberè agere, aut Deum ea 'quæ sic aguntur non præscire: præscientiam ille & providentiam Deo tollere maluit, 'quàm aliquid de humanæ voluntatis libertate delibare. Sic dum homines liberos fecit, fecit sacrilegos, ut verè & præclarè docet August. Certum etenim est, consistere *illa duo d* simul, & optimè cohærere: quia etsi *dum præscientiam spectas*, necessarium est ut fiant quæcunque liberè aut contingenter fiunt; tamen *si humanum arbitrium & secundas causas spectes*, eadem ipsa liberrime fiunt & contingenter. Nam licet Deus, qui falli non potest, præscit illa futura aut efficienda esse; præscit tamen sic futura, ut *liberè & libero hominum arbitrio*: ideóque hoc respectu, contingenter efficienda sint. Præscivit lapsurum Protoplasten, sed suo libero arbitrio lapsurum præscivit: & sic quidem ille lapsus, nihil omnino hic impediente Dei præscientiâ. Præscivit & prædixit Assyriorum Tyrannum fore flagellum suo populo, eúmque in misserrimam servitutem abducturum: sed tyrannum istum hæc perpetraturum non liberâ solùm, sed & pessimâ suâ voluntate præscivit cujus postea pœnas luiturus esset. Postulat à te tuus famulus ut patrem suum, aut fratrem Londini visat: Annuis, & eum nunc iturum præscis. Jam quia tu præscis, an tu libere illum & libenter iturum negabis? Scio non dices. Quod si non tua, certe neque Dei præscientia libertatem humani arbitrii vel tollit, vel minuit. Quòd si non præscientia, sine dubio neque Providentia; per quam solùm fit, ut quæ præsciuntur à Deo, eodem quo præsciuntur modo eveniant.

c Lib. 5. de Civit. Dei cap. 9.

d Nullo modo cogimur aut retenta præscientia tollere voluntatis arbitrium; aut retento voluntatis arbitrio Deum negare præscium futurorum, sed utrumque amplectimur, utrumq; fideliter & veraciter confitemur. Aug. l. cit. cap. 10. ubi hoc fuse tractat.

Addo amplius, Non præscit solum Deus voluntates hominum, sed easdem suâ Providentiâ sic regit, ut flectat quocunque vult: flectere dixi, non invitas trahere. Non enim *vim ullam voluntati infert Deus*; *e Nam ubi vis, ibi coactio*, quæ voluntati plane adversa. Sed cum ad bonum flectit, retinet ipse & intellectum, ne avertatur; & voluntatem, ne illa intellectum averti velit, néve imperet, ut avertat se mens ab eo quod sana & salutaris ratio faciendum dictat: & quia *voluntas in agendo semper sequitur ultimum judicium & dictamen rationis* deo liberæ tum homo vult & agit bonum, quia ratio sana (à quâ mentem non finit averti Deus) suo ultimo judicio faciendum esse illud bonum dictavit ac judicavit. Cum verò malum fit, permittit tum Deus & intellectum avertere se & voluntatem pro suo imperio (nam facultatum omnium in animâ *Domina* hæc est & *Imperatrix*) jubere intellectum avertere se à sanâ ratione, siqua illi suggeratur: aut permittit intellectum quod suopte ingenio facit) attendere solum ad id quod ratio libidine occæcata dictat esse faciendum: & tum voluntas, quæ hîc (ut semper) sequitur ultimum rationis judicium, libere prosequitur libere vult, libere agit illud malum; quia ratio corrupta & depravata, suo ultimo judicio malum illud faciendum esse dictavit & judicavit.

e Deus non potest facere ut quis invitus aliquid velit; quia tum faceret ut simul & nollet illud. Fr. Mayr. Annot. in lib. Aug. Senten. 21. Senten. 14.

Sed quomodocúnque flectit, sine dubio flectit Deus & dirigit suâ providentia non solum

gressus hominum, sed & sermones, & sensus, & memorias,& cogitationes, & ipsas voluntates Nam *cor Regis* (quantò magis aliorum?) *in manu Dei, ut rivos aquarum ducit illud*, Prov. 21. 1.

—— Ponuntque ferocia Pœni
Corda volente Deo. ——

Ait Poëta: Æneid. 1.& quàm sæpe illud usu venire soles, quod habetur Job.12.17 *Consilarios adducit in dementiam, & prudentes stultos facit.* Verè & eleganter Velleius Pater (*f*) lib. 2. *Cujus fortunam mutare vult, consilia corrumpit.* Ex mille, unum alterumve exemplum suggeram: Quàm clarum hoc in Absalomo? Concilium (*g*) ei dant Achitophel & Hushai: Achitophelis prudens valde consilium, (ad id quod volebat Absalom) ad perderdum nempe Davidem, quódque mortem præsentaneam Davidi attulisset, respuit Absalom & aversatur. Consilium verò Hushai, tam futile, ut viro cordato ludibrio esset, amplectitur ille et sectatur. Quî istud? Debebant scilicet Deo Absalomus simul et Achitophel funestum exitium; ideo Absalomo (h) *mentem dementat Deus, & virum consultum fatuum reddidit*: mutare illi fortunam voluit Deus, *consilia corrupit.* Exemplum aliud det ipse Paterculus Julium Cæsarem (*i*) Præsagia multa et indicia imminentis exitii ei præcognita: *Haruspices illum ipsum fatalem diem ei prænunciant*, utque ab *Idibus Martiis* caveret, admonent sæpe & seriò. Uxor Calchurnia nocturno visu territa, *orabat ut illâ die domi subsisteret vellet:* Ad sacrificia, itum, nec *centum victimis perlitare poterat:* quodque adhuc magis mirere, *eo ipso die, dumque ad Senatum iret, libelli conjurationem & conjuratorum nomina indicantes, in manus ipsi traditi.* Frustra hæc omnia. Ineluctabilis illa vis nullis monitis, nullis precibus, nullo nuncio ait indicio præcaveri poterat, aut vitari: fortunam illi tunc mutare voluit Deus, consilia corrupit.

f *Pag.* 58.
g 2. *Sam.* 17.
h *Ibid.v.* 14.
i *Loc cit.* & *eandem habentur apud Sueton. in Cæsar. cap.* 81. & *Luc. Flor.l.*4 *cap.* 2.

Sicut in exitium, ita et frequentiùs in salutem et beneficium, flectit Deus consilia hominum ac corda. Refert Possidonius in vita Augustini, cap. 12. armatos circumcelliones (hæreticos illos vel sicarios dixeris) vias sæpe obsedisse, ut Augustinum occiderent. *Iturus ille erat certo die ad visitandas & instruendas plebes cujusdam oppidi.* Ducem viæ, ne fortè erret, ad eum mittunt. *Et dies ille & locum circumcellionibus cognita. Viam igitur quâ proficiscendum illi erat, armati obstruunt*; nec jam dubitant extremum hunc Augustino futurum diem. Eveniat ecce *Dei Providentiâ, sed ductoris hominis errore, ut à rectâ ac regiâ viâ quâ eundum erat errarent, & per deviam ad locum quem volebant pervenirent.* Cùm illuc ventum, intellexerunt per hunc errorem, et Augustinum, et alios ejus comites, manus impias et sanguinarias eo die evasisse: *Agnoscunt omnes miram Dei Providentiam, cui ut liberatori gratias & meritò tunc egerunt.* Habes aliud, et profectò valde illustre exemplum apud Possid. cap. 15. Concionanti aliquando Augustino, exciderant illi animo quæ effari proposuerat et voluerat, inque *aliam diversam longè contra Manichæos materiam excursum fecit, & à re institutâ admodum digressus est.* Possidonio (qui hæc scripsit) aliisque illo die ad mensam accumbentibus, significat hoc ipse Augustinus; eósque an hoc illi animadvertissent interrogat. Illi se et animadvertisse, et valdè miratos esse respondent. Tum Augustinus, *Credo*, inquit, *quòd aliquem errantem in populo dominus per nostram oblivionem & errorem curari voluit*: Ecce, biduo pòst venit negotiator quidam *Firmus* nomine, adit Augustinum, et coram omnibus ad pedes illius provolutus, lachrymásque fundens, confitetur se quamplurimis annis Manichæorum hæresin sectatum, esse multámque illis erogasse pecuniam; *Pridie* vero per Dei misericordiam, *Augustini sermone correctam esse, & jam factum Catholicum.* Hæc cùm Augustinus, aliíque qui tum aderant, audirent; cúmque quid ipsi eo die concionanti accidisset, recognoscerent; *Profundum consilium Dei admirantes ac stupentes, glorificaverunt ejus nomen, qui cùm voluerit, & unde voluerit, & quomodo voluerit, & per scientes & per nescientes, animarum operatur salutem.*

Et

Et mihi jam hæc scribenti, ac serio perpendenti, venit hic iterum in mentem sive error ille meus, (cujus antè memini) sive oblivio: sive quomodocunque vocare libet incuria: qui cæ era quidem Dei Attributa tractans, hoc unum de Providentiâ ne attigerim quidem. Profecto si tunc & suo loco de hoc egissem paucis aliquot verbis aut sententiolis (quod in reliquis factum) rem totam absolvissem. Nolebat verò ut opinor Deus, me hoc tam magni momenti Attributum, tam levi pede transire aut (ut Hieron. ridens, Johannem Hieros. ait) *unâ saliva tam multa & magna tractare.* Noluit me cùm hoc tractarem illis, quibus tunc (ut vides angustiis premebar arctari. Sæpe animo meo dum hæc scriberem, suggestum est Nebridianum illud apud August. Epist. 13. Qui *valde oderat, & stomachari solebat, si quis de quæstione magna responsionem brevem postulasset.* Et illud ipsius Augustini, Quod-vult-Deum ita alloquentis (k) *Miror te virum doctum, tot tantarumque rerum & scire veritatem, & poscere brevitatem.* Reservatus igitur, nec certe sine Dei Providentiâ hic noster de Providentiâ tractatus in hunc locum, eàm ex asse hic tractare possem, ubi & liberè expatiandi locus erat, & ad explicandum copias omnes contra tam multiplices hostes, campus patens satis & spatiosus. Credo etiam (nec vana fides) *Firmam* aliquem hæc lecturum: infirmum saltem aliquem, qui de oblivione istâ meâ aut incuriâ gratias illi acturus sit, in cujus manu sumus nos, & sermones, & memoriæ, etiam & obliviones nostræ.

k *Aug. præf. in lib. de hæres.*

Unicus nunc restat scrupulus, qui necessariò eximendus. Nam cùm omnia divinâ Providentiâ gubernari jam à nobis demonstratum sit, An nullus igitur (inquies) erit omnino *Fortunæ* locus? An *Casum* nos & *Fortunam*, e Scholis, è repub exque ipso orbe pulsum imus? Adverte seriò quid hic respondeam. Fortuita multa esse & scimus & profitemur. Unde illa verba nata sunt, quæ (ut ait (l) August.) *nulla religio usurpari prohibet, Fortè, Forsitan, Fortassis, fortuitò*, & quæ his similia. Nam & Apostolus ait 1. Cor. 16. 6. τυχὸν παραμενῶ, *forsitan apud vos manebo.* Est autem Adverbium hoc τυχὸν, tale conjugatum à τύχη, quale est *fortè* aut *fortassis* à *fortunâ*: & 1 Cor. 15. 37. εἰ τύχοι, prout *fortè* acciderit: & Dominus ipse Luc. 10. 31. *Casu* inquit, *quidem descendit*: vox Græca est κατὰ συγκυρίαν, à verbo Κύρω, quod *cadere, accidere*, aut *fortuitò evenire* significat, ut etiam Hebræa vox *Karah*, à quâ Græca fluxit. Atque hinc (ni malè ominor *Epicuro* suum nomen; quasi *Casualem* dicas, quia princeps ille fuit eorum, qui *Casui* litant ac *Fortunæ*. Nec infrequens id est, ut nomina vel mutentur, vel ex eventu aliquo addantur: quod clarè tibi indicat ipsum *Platonis* nomen, qui cùm ante *Aristocles* (m) vocaretur, postea propter egregium corporis habitum dictus est *Plato*, quo solo nomine nunc omnibus innotescit. Itidem & Porphyrius nomen suum accepit à *purpureâ ac regiâ quâ ille* (quoniam ex nobili esset prosapiâ, *usus est veste*, cùm antè Basilius (ut ait Suidas) vocaretur. Hoc idem Epicuro accidisse planè sentio. Sed hoc obiter. Ex iis quæ dixi multísque similibus, *fortuitos eventus* esse clarissimè liquet & certissimè. Sed multùm profectò refert, quid tibi sonet hoc quod *Casum* vocas ac *Fortunam*, & quàm sano sensu istas voces accipias. Dic & define cum Lactantio (n) & Boëtio (o) *Fortunam esse subitum & inopinatum rerum eventum*: vel dic & define cum (p) Aristotele *Casum ac Fortunam esse causam per accidens*, id est, quæ præter notitiam, spem, & intentionem agentis producit, idq; *raro talem effectum*: (qualis causa est effossio inventi thesauri) sed dic simul *Casum* & *Fortunam* esse *eventum aut causam tale, quæ subest & ancillantur providentiæ divinæ*, quæque ab eâ gubernatur, ac sapientissimè dispenitur. Sic, inquam, nec secus define mihi *Casum ac Fortunam*, & libens tibi assertior, ac manum do. Sed si Fortunam *deam* esse vis, aut non deam quidem, sed tamen *datorem rerum*, sive adversæ illæ sint, sive secundæ; aut si vis eam vel *eventum esse temerario motu* (ut loquitur (q) Boëtius,) *nullâq; causarum à Deo pendentium connexione productum*; vel *causam esse occultam*, sed talem quâ sine nutu, consilio, ac *Providentiâ Dei* res ulla eveniat: Si quidquam horum *Fortunam* dicas, quia jam sub specioso hoc & plausibili fortunæ nomine Providentiam Deo suffurari vis & eripere; ego hic fortunam non pellendam solum è Scholis, exq; rebuspub. sed diris omnibus ad inferos amandandam censeo.

l *Lib. 1. Retract. cap. 1.*

m *Diog. Laert. in Vita Plat.*

n *Lib. 3. divin. Inst. cap. 29.*

o *Lib. 5. pros. 1.*

p *Lib. 2. phys. cap. 5.*

q *Loc. citat.*

Quin

Quin & illud præterea monuerim, præstare multò ut parciùs (apud vulgus præsertim) hoc *Fortunæ* nomen, vel in sano sensu, usurpetur. Neque meum hoc est, sed (r) Augustini monitum. Is jam senex & sua scripta censens, " Non mihi placet *inquit* toties me appellasse Fortunam, quamvis non aliquam deam voluerim hoc nomine intelligi, sed fortuitum rerum eventum. *Imò (quod tu diligenter observes velim)* quamvis addiderit & expresserit (*ut ipse ait*) istos ipsos fortuitos eventus à Deo illiusque Providentiâ dirigi, *tamen* pœnitet me (*inquit*) sic illic nominasse fortunam, cùm videam, homines habere in pessimâ consuetudine, ut ubi dici deberet, Hoc Deus noluit, dicant illi, Hoc noluit Fortuna. Ita Augustinus. Cujus tu exemplo cave sedulò, ne pessimam istam loquendi consuetudinem, nomen hoc *fortunæ* sæpiùs usurpando, vel in te ipso, vel in aliis nutrias aut corroberes.

r *Lib. 1. Retract. cap. 1.*

Est etiam & alia hujus moniti ratio. Fortunæ nomen audisti ex Lactantio à *dæmone inventum esse*, ut mentes hominum in variis hujus vitæ eventis averteret à cogitatione divinæ Providentiæ, & ad Fortunam converteret. Nec sanè fefellit eum hic spes sua. Quot enim ubique sunt, qui si quid gratum eis ac lætum acciderit, non statim suam *bonam fortunam* inclamant, prædicant, & plenis buccis dilaudant? Verentur, opinor, politi isti homines, ne sancti nimis aut severi viderentur, si laudes istas Deo (cui soli debentur) tribuerent. Sed in adversis casibus clariùs sese indicant. Cecidit ecce tibi in talorum ludo, *Canis* jactus: Tu *Venerem* malles, aut, si in rem attentior, *Midam*. Jam quia jactuum omnium damnosissimus *Canis* cecidit, heu quàm malè audit, quàm miserè tibi vapulet Fortuna? " Quemquámne hominum tam infelicem, tam malo genio actum ut ego? Nemo, nemo omnium, hercle nemo: Vah Fortuna cæca, insulsa, improba, amens, aversa & adversa Fortuna: Si impunè esset, & nisi contubernales tuos extimesceres magis quàm cæcam istam deam, evomeres scio hæc omnia in *ipsum Deum* illiusque Providentiam, quâ jactus tuos omnes dirigi non es nescius. Quia hoc sine nigrâ notâ non licet, debaccharis in cæcam deam; per cujus latera, si verum fateri vis, Deum ipsum laceras, lancinas; & quoad tibi fas, transfodis. *Sic nimirum est vita hominum, quasi ludas tesseris.* Si quid in eâ aliter quàm volueras ceciderit, idem tu illic strenuè præstans, quod in hoc uno talorum jactu. Tempera te igitur, me suasore; & disce maturè, velut hamo ac habenis, frænare linguam ab hoc malæ Fortunæ malo nomine. Quoties verò de *fortunâ* tibi verba facienda sunt, memineris id quod in *fati* nomine monet (f) Augustinus, idem hic multóque magis tibi faciendum, *Sententiam tene, linguam corrige.* Magnum est virtuti ac pietati teneris assuescere ab annis.

f *Lib. 5. de Civit. Dei. c. 1.*

Sed nolo te nunc tenere diutiùs. Satis enim mihi videor divinâ Providentia, velut Minervæ clypeo, contra omnes fortunæ impetus te munivisse. Indue te igitur his verè Vulcaniis armis, & amplectere ambabus ulnis verissimam hanc, fundatissimam, & suavissimam de Providentiâ doctrinam. Mihi crede, non exiguum in omni vitâ fructum hinc percipes. Secundis rebus frueris? fruaris diu opto: Sed tu in cœlum tolle mentem oculósque & persolve illi dignas laudes, de quo verissimè ait (t) Augustinus. " Non solùm magna, sed & minima bona esse non possunt, nisi ab eo à quo sunt omnia bona: Adversis premeris? fer æquâ mente. *Ille dedit, ille abstulit.* Ille tibi poculum hoc miscuit: Ille jugum hoc, jugum (si tua merita appendas) leve & ligneum, imposuit. An non æquum est, te id ebibere quod ille propinat? & ferre jugum quod ille tibi imponit? An tu sapientiâ præ illo es? an & potentia? Quòd si adhuc recalcitrare vis, prædico jam tibi vetus vates, atque ex vate: (u) *Ecce tu fregisti lorum meum, & catenam ligneam, verum ego jugum ferreum imponam collo tuo.* Hoc neque excuties, neque franges, sed velis nolis feres. Subde te igitur Deo, acquiesce semper illius voluntati; & dic ei, (x) *Obmutescam, nec aperiam os meum, quia Tu fecisti:* Sitque hoc fixum tibi, & ut lex Persarum inviolabiliter constitutum; *Id mihi placebit quicquid placuerit Deo.* Malus miles est, qui Imperatorem suum gemens sequitur.

t *Lib. 2. de lib. arbitr. c. 17, 18.*

u *Jer. 28. 13.*

x *Psal. 39. 9.*

FINIS.